Ivan Vázov, the greatest Bulgarian poet of the present age, co-Editor of this Anthology –

БЪЛГАРСКА ХРИСТОМАТИЯ

ИЛИ

СБОРНИКЪ

ОТЪ ИЗБРАНИ ОБРАЗЦИ ПО ВСИЧКИ-ТѢ РОДОВЕ СЪЧИНЕНИЯ,

СЪ ПРИЛОЖЕНИЕ

НА КРАТКИ ЖИЗНЕОПИСАНИЯ НА НАЙ-ЗНАМЕНИТИ-ТѢ СПИСАТЕЛЕ.

За-въ класове-тѣ на Градски-тѣ училища и на Реални-тѣ гимназии.

СЪСТАВИХА

И. Вазовъ и К. Величковъ.

ЧЯСТЬ II

ПОЕЗИЯ.

Книжарница на Д. В. МАНЧОВЪ,

ПЛОВДИВЪ, СВѢЩОВЪ, СОЛУНЪ.

1884.

Прѣпечатванiе-то принадлежи на книжарница-та.

ЕПИЧЕСКА ПОЕЗИЯ.

ВАСНИ и ПРИКАСКИ.

Штурецъ-тъ и мрави-тѣ.

Лѣтно било и работно врѣме.
Всяко тича, сбира зимнина;
А штурецъ-тъ свири, пѣй и дрѣме,
Веселъ, нѣма грижа за храна.

Зима идва, лошо врѣме хваштa,
Свирчу нашь се стрѣсва; нъ кждѣ?
Сиромахъ-тъ тежко го испашта —
Гладенъ, нѣма какво да яде.

Млъкнжлъ; нито пѣе, нито свири;
И отъ гладъ да проси тръгнува:
Тукъ, тамъ, нъ всякой го натири
Клетникъ, што му дойде до глава!

Отишълъ най-послѣ при мрави-тѣ
„Малко житце, житце! ми се ште,
Молж ви се дано ми дадете“ —
— А што прави лѣтось? — рекли тѣ.

„Свирихъ, пѣхъ и скачахъ по поле-то;
Нъ сега я вижте рѣдомъ скрѣжь!“
— Дѣто си свирилъ, пѣлъ и скачалъ лѣтось
Пакъ иди поскачай и не ѣжь.“

Млади! не лѣнете се на младость
За да не гладувате на старость.

П. Р. Славейковъ.

Оселъ и славей.

Оселко видѣлъ Славейка
И казва му: „я чувай братко,
За тебѣ сьмь слушалъ азе-ка
Че пѣешь хубаво и сладко;
И много ми се штѣше мень
Да те послушамъ нѣкой день,
Да видѫ ти кои макамн пѣешь
И колко масторски умѣешь.“
И Славейко, на туй катъ се приврѣлъ,
Искуство-то си да покаже, ей запѣлъ:
Зачуруликалъ, railисукалъ,
Гласъ-тъ си скършено извивалъ и осуквалъ,
Ту прѣмалнявалъ излека
И счувалъ се катъ свирка на лѫка,
Ту отведнѫжъ па засчестявалъ
И чипъ-чи-чипъ-чи задрѣбнявалъ,
Та съ есенъ гласъ гори-тѣ огласявалъ.
И всичко слушало тогазъ
Славейковий-тъ чуденъ гласъ:
Отихнѫли сѫ вѣтрове-тѣ
И птички-тѣ млъкнѫли;
Овце-тѣ
Глъкнѫли,
Овчарка-та, овчарь-тъ
Не шуквать, салъ усмихнѫто,
Споглендвать се и камъ ухò
Съ пръсть мѣрѫть.
Пѣлъ Славейко испѣлъ,
А строгий критикъ, киръ Оселъ
Тъй както билъ се понавелъ
Та слушалъ,
И мусялъ се и душалъ.
И раскроявалъ съсъ уши
Испѫнѫлъ се и да рѣши.
Рѣшава и отрязва
И зинова та казва:
Добро! За тебе право можъ се рѣ
Че пѣешь доста ти добрѣ;
Нъ туй е само жалко

Че се незнаешь съ нашь-тъ псалтъ,
Да си поучилъ ти отъ него малко,
Да видишь салтъ
Какъ би се оште истъштилъ . . . оставей . . .

Катъ чулъ товъ сждъ, горкий-тъ Славей
Пръкнялъ въ далечни хе страни,
Прѣзъ деветь пусти планини.

И насъ да пази Богъ отъ критикари
Катъ туй магаре.

П. Р. Славейковъ

Вълци-тѣ и овце-тѣ.

Слѣдъ траенъ бой на толковь столѣтья
Меж' вълци-тѣ и овце-тѣ,
Дотегнжло и на двѣ-тѣ
Страни товь бой все тъй да трай:
Овце-тѣ въ страхъ да сж по всѣки край,
И вълци-тѣ да стряска кучи-лай.
Што да се гледать тъй на криво
И да се травять тъй немилостиво?
Туй нѣшто да прѣстане дал'не бива!
Не е ли пò-добрѣ да се сдобрять
И помежду си да се повѣрять?
Што трѣба на овце-тѣ псета да ги бранять?
Вечь вълци-тѣ съ месо ненште се хранять . . .
Добро! добро! да бжде. И отъ двѣ страни
Туй тъй се нагласи и настани.
Ей псета-та се разотивать,
И вълци-тѣ въ гора-та се отбивать,
Овце-тѣ вечь на паша си почивать:
Вълчанъ войвода примиренъ.
Нъ нà, слѣдъ нѣкой день
Несити-тѣ гладници
Невѣрни-тѣ кръвници
Сдобренье-то забравять,
Нападать на овце-тѣ да ги давять
И жива ни едничка не оставять.

Миръ казвать нѣкой, миръ, че се не бой;
Отъ него проистичать добрини безъ мѣра,
Нъ нà за какво служи той
Кога се прави съ приятеле безъ вѣра.

П. Р. Славейковъ.

Орелъ, ракъ и штука.

Орелъ и ракъ и штука,
Незнаѭ по каква сполука,
Таквазь имъ работа дошла
Да теглять — на-едно кола.
И ето тѣ се впрягать,
Е тъй че ште се пукнѫть чакъ,
А пусти-тѣ кола не мръдвать пакъ.
Тѣ можаха покара
Най-лесничко товара;
Нъ нà: Орелъ-тъ, кать крилать,
Все теглялъ на високо,
Киръ Рачо теглялъ на назадь,
А Штука-та — въ дълбоко.
Кой кривъ, кой правъ, незнамь,
Товаръ-ть и до нинѣ тамъ:

— Несговорна дружина
Немогѫть си почина.

П. Р. Славейковъ.

Куко и Пипи.

Ехъ, че какъвъ си, ти байно пѣтльо,
Бре хубавелякъ, бре лице свѣтло!
Сѫшта гидия, кат'се напѣришь;
Кога постѫпвашь, земя-та мѣришь.
А кога пѣешь, ей тъй е, сякашь
Музика свири, а като крякашь
Низъ цѣло село кѫнти гласъ-тъ ти
И потрепервa и тасъ што мѫти!
— Амъ ти, сестринке, куковке ясна,
Амъ ти каква си птичка прѣкрасна!
Дивна те майка, дивно родила:
Спрѣтна, напѣта, скопосна, мила;
Гласъ благороденъ, сивъ царски косьмъ!
(Ако те лъжа да не харосамь).
Хеле, когато пъкъ закукувашь,
Ей тъй е, сякашь, на стихъ хортувашь;
Въ гласъ-ть ти сладость и редъ и мѣра!
Като те слушамь, хвани ми вѣра,
Азъ се прѣхласвамь, чудѭ се, маѭ,
Какъ да те хвалѭ и азъ незнаѭ.

Не дѣйте пита што се е вело
Наше-то куко тъй за пѣтело
Добро да дума и да го гали,
А и той него, тъй да го хвали; —
Едно на друго тѣ се подмазвать,
Нъ колко штѫть се сѫ хвалби обсипа,
Хора-та знаѭть и право казвать:
„Каквото куко таквозъ и пипе.“

П. Р. Славейковъ.

Пѫтници и псета.

Късно по вечера двама пѫтници вървѣли,
И за въ работа сѫ нѣшто прикаска поели,
Ето отведнѫжъ връх-тях
Паленце искача — джафъ;
А слѣдъ него друго, второ че и трете,
Лавнѫли сѫ си-тѣ селски псета.
Тукъ единъ отъ пѫтници-тѣ се навелъ,
Камъкъ взелъ.
Остави ги, другий-тъ му казва:
Тѣ немлъквать бар'недѣй ги повече раздразва;
Тѣ да джавкать, ний да потърпимъ
И на пѫтя си безъ страхъ да вървимъ,
Азъ природа-та имъ знаѭ,
Нека се надаѭть.
И наистина попристѫпили напрѣдъ
Крачки петдесеть,
Псета-та да сюкновать почели,
И наскоро-сь умълчели.

Прѣдъ завистникъ што-й да се яви
Ште залае, ште покрькне;
Ти на пѫтя си върви:
Ште пслае и ште млъкне.

П. Р. Славейковъ.

Пѣтелъ и елмазъ.

Льштѣлъ въ смѣтъ-тъ безцѣнъ елмазъ
И гладний Пѣтлю се завтекълъ,
Поклъвнжлъ го и въ тоя часъ
Ядосалъ се и рекълъ:
— „Бжди ти льскавъ колко штешь,
Зашто ми си, не се ядешь!“

(Отъ Училиште.

Орелъ и змия.

Отъ облаци-тѣ сини
Въ единъ долъ меризливъ
Слезнжлъ да си почине
Орелъ-тъ горделивъ.
Змия въ прахъ-тъ пълзяла,
Орела штомъ видѣла
Тазъ завистлива тварь
Глава си съ ядъ дигнжла,
Да сжска тя почнжла.
Што прави птичий царь?
Гордъ погледъ хвърля, отлѣтява
Въ небе-то, слънце дѣ блѣсти.
Тъй гений-тъ си отмъштава
На хулници-тѣ зли.

К. Величковъ

Штука и котка.

Бѣда, ако млинарь-тъ
Отъ занаята свой се отрече
И стане ботушарь, а ботушарь-тъ
Захване млини да пече.
Нито ботуши ште да има
Ни млини, както Господь далъ.
Та всякой е видялъ,
Че който се завзима
За чужди занаять
Той опърничавъ и надмѣненъ става,
Пò-знаюшти не припознава,
Прѣдъ никого не вие вратъ.
Той прѣдпочита
За смѣхъ да стане на свѣтъ-тъ
Отколкото да се допита
До тѣзъ съвѣтъ што могжть да даджть.
Незнаж по каква прилука

На ѫжбяста-та щука
Веднѫжъ на умъ дошло
Котешкий занаятъ да хване.
Дали досадно ѝ било
Се съ риба да се храни
Или отъ завистъ се на туй накани,
Нъ ето я на пѫть,
При котка-та што мирно дреме
Отива, моли я съсъ себе да я земе,
Та въ единъ кѫтъ
И тя въ хамбара мишки да полови.
На тоя гостинъ нови
Тъй Маца приговори: — „Да, добрѣ,
Отъ мисъль-та ти кой ште да те спрѣ?
Нъ какъ, отбирашь ли отъ занаята?
Вижь
Да се не посрамишь;
Не всуе казва поговорка-та позната,
Че всяка работа отъ масторъ-тъ си се бой."
— „За туй, кума не се безпокой."
Та мишки зеръ не сьмь виждала?
Какви не риби сьмь ловила азъ!"
— „Кога е тѫй на добръ часъ!
Не дай Богъ отъ другарь да сьмь бѣгала."
Отиватъ. Котка-та до наситъ се наяла
И при Кума-та отърчала.
Нъ што да види тамъ?
Едвамъ
Кума-та дѫха,
Лежи катъ мрътва горка-та, душа бере,
Опашка-та ѝ огризалъ плъха.
Като съзрѣ
Че злѣ отива работа-та
Повлѣче я и я хвърли въ рѣка-та.

И пада ти се! Туй што си пати
Помни го, щука,
Да ти е за наука;
Пò-умна отъ сега бѫди,
За мишки не ходи!

К. Величковъ.

Приятеле-тѣ.

Пò-напрѣдъ човѣкъ-тъ добрѣ опознай
Па тогазъ му име-то приятель дай.

Единъ селянинъ минвалъ съ другари,
Се приятеле добри и стари,
Прѣзъ една замрьзнѫла рѣка.
Пуква се ледъ-тъ кѫдѣ срѣда-та
И въ часъ-тъ потѫнѫла кола-та;
Маха горкий селянинъ съ рѫка,
Вика съсъ сè гласъ: „Олеле! дойдете!
Отидохъ, потѫнѫхъ, помогнете!“
— „Да помогнемъ дѣца! погледнете!
Боже, вижь! потѫнѫлъ е въ ледъ-тъ!“
Зели вси да викать на часъ-тъ.
— „Да помогнемъ!“ всяки утвърждава,
Нъ при все това
Никой отъ мѣсто-то си не шава,
До кола-та не се приближава.
Въ село на слова
Всички братья се казвали.
И животъ-тъ си единъ за другъ давали.
Тука братска-та колà
На рѣка-та дъно-то нашлà.
Други селяне по щастье се притекли
И кола-та отъ ледъ-тъ извлѣкли.

К. Величковъ.

Левъ-тъ учреждава съвѣтъ.

Незнаѭ добрѣ съ каква цѣль
Еднѫжь левъ-тъ се зелъ
Съвѣтъ да учреждава.
Освѣнь слонове-тѣ назначени били
За члѣнове и нѣколко осли.
На слонъ не подобава
Съ магарета да засѣдава;
Нъ колко да търсилъ по цѣлий свѣтъ,
На левъ-тъ се за жалость не удало

Да найде толковъ слона колкото трѣбвало
Да васѣдавать въ новий-тъ съвѣтъ.
Та што! число-то не било се натъкмило,
Това зеръ би прѣчило
Дѣла-та да се вършать пакъ?
Нѣ! Какъ!
Уставъ-тъ бива ли да се прѣстжпи?
Сждий некъ станжть и магарета-та тжпи,
Да се испълни само нуждно-то число.
Макаръ и львъ-тъ да съзнавалъ
Че може да излезе туй на зло
Той скоро се успокоявалъ,
Съсъ тазъ надежда се мамилъ
И тъй самъ въ себе говорилъ:
Животно умно-й слонъ-тъ;
Край тѣхъ магарета-та ште се вразумжть
И всичко ште си тръгне по законъ-тъ.
Нъ штомъ съвѣтъ-тъ се отворилъ, на часъ-тъ,
Дѣла-та зели съвсѣмъ други пжть.
Клеп'-ухо-то магаре
Побъркало умъ-тъ
На свои-тѣ другаре.

Свиня подъ джбъ-тъ.

Една свиня подъ старий джбъ
До ситось съ жълъдъ се наяла,
Истегнжла се и да спи. Кога станала
Хвърлила околъ себе погледъ тжпъ,
Въ земя зурла-та си вървѣла
И корени-тѣ да подрива се напнала.
Видѣлъ я гарванъ отъ джбъ-тъ.
— Што правишь тамъ? не ти ли минва прѣзъ умъ-тъ,
Че кореню-тѣ катъ подравяшь тъй съ носъ-тъ
Дърво-то може да исжхне?
— Што ме врѣди! Баръ дрезгавий ти гласъ
По тѣзъ мѣста тогава ште заглжхне.
Отъ него полза нѣмамь азъ.
И никакъ да го нѣма, нѣма да жалѣж.

Да има желъдъ, туй ми трѣба мень,
Отъ него азъ тлъстѣѭ.
— Неблагодарний! като идешь всяки день,
Дѫбъ-тъ тогава проговори,
Да би могла ца вдигнешь зурла-та нагори
Видѣла би съ очи-тѣ си двѣ-тѣ
Че тоя желъдъ хе на мень расте.

Невѣжа-та тъй сѫщто въ свой-то ослѣпленье
Като животно-то отъ свинский родъ
Прѣслѣдва и наука и ученье,
При всичко че вкусява тѣхний плодъ.

Два гѫлѫба.

Два гѫлѫба катъ братчета живяли,
Единъ безъ другъ не пили и не яли.
Скимнѫло на единий, незнамь какъ,
Да тръгне да пѫтува.
— „Какъвъ си умъ турнѫлъ? съ гласъ благъ
И съ плачь другарь-тъ му казува.
Не мислишь ли за мень?
Безъ тебь немогѫ единъ день.
Нъ ако зарадъ мене не жалѣешь,
То разсѫди
Какви бѣди
По пѫтя можь да си навѣешь.
Сега тукъ весело си скачашь, пѣешь;
Какво щте бѫде тамъ
Кога останешь самъ?
Почакай баръ до пролѣть, па тогава
Тръгни на пѫть.
Сега се всѣки у дома си наслаждава.
Какво ти е хрумнѫло на умъ-тъ?
Не чу ли гарвана на зло че грачи?
Безъ тебе щте остана тукъ съвсѣмъ сираче,
За тебь щте мислѭ всѣки часъ.
И на сѫнѣ щте слушамь страшний гласъ
На ястреба немилостиви.
И облачецъ ли видѫ сиви,

Ште казвамъ: дѣ е мой-то мило-то братче?
Дали е здраво, сито
И пърха весело на нѣкое клонче,
Иль нѣйдѣ охка жаловито,
Или бѣда го нѣкоя стигна?"
На брата жално му стана,
Нъ пуста жажда да пѫтува,
Да види свѣтъ да полудува!
И ето зе така
Другаря си да утѣшава
И сръдце да му дава:
— „Недѣй плака
Азъ скоро ште се върна,
Слѣдъ три дни тукъ ште бѫда пакъ
При свой-тъ братецъ драгъ.
Азъ искамъ малко на свѣта да зърна
И штото видѫ се отъ край до край
Ште ти разкажѫ.
Бѣхъ тамо, ште ти кажѫ
Видѣхъ това, он'ва; тукъ въ рай
Прѣстори ми се че пѫтувахъ,
Тамъ сладки дивни пѣсни чувахъ;
И ште говоримъ послѣ, всѣки день,
За чудосии-тѣ, што сьмь видялъ,
И ти ште мислишь че съсъ менъ
Си зайдно пѫтувалъ."
Другари-тѣ се послѣ туй простили,
Цѣлунѫли се и се раздѣлили.
И ето пѫтникъ-тъ ни вечь лѣти
И весело очи на вси страни върти.
Нъ изведнѫжь се облаци задавать
И гръмотевици ужасни заехтявать,
И дъждь катъ изъ рѫкавъ рукнà,
Кѫдѣ сега? Едва съсъ мѫка той стигнà
До дѫбъ единъ въ поле-то,
Измокренъ до ушѝ,
И тамо се смушѝ
Въвъ туй нештастие проклето.
Малко по малко спрѣ дъждь-тъ
И наший пѫтникъ, штомъ мина бѣда-та
Както можѣ изсуши си крила-та,

И пакъ тръгна на пѫть.
Тъй весело като лѣтеше
Край една нива — на страна
Видѣ пшеничени зърна,
И гѫлѫбъ тамъ единъ кълвеше;
Веднага, бързо-бързо се спусна,
Нъ нова тукъ бѣда! във примка се хвана,
По случай примка-та бѣ стара,
Така се гѫлѫбъ-тъ вьртѣ,
Што най-насетнѣ я скѫса и отлѣтѣ
И на кракъ-тъ си доръ и примка-та откара,
Нъ йошть на себе-си не бѣ дошьлъ
И ето бѣда нова
На срешта му готова.
Отдѣ го зърна ястребъ зълъ
Надъ него връхлѣтава —
У гѫлѫба ни сила, ни сърдце остава,
Едва той маха съсъ крилà,
Вечь ястребъ-тъ го доближава;
Тогава
Орелъ отъ облаци-тѣ се задава,
Въвъ хиштника се спушта, катъ халà.
Това штомъ вижда гълѫбъ-тъ сърдце добива
Избѣгва на часъ-тъ,
При плетъ единъ се скрива
И смушва се въвъ тоя кѫтъ.
Една бѣда обаче
Слѣдъ себе всякога и други влаче.
Едно дѣте отъ пѫтя се отби
Съгледа го че до плета се пери
Съсъ камъкъ го замѣри
И само што го не преби;
Тогава гѫлѫбъ-тъ съ главà разбита
Съ пречупенъ кракъ, съ претрошени крила
Едва-едва въ гнѣздо-то си долита
Като кълне часъ-тъ въвъ който пожелà
Въ страни далечни да отиде
И свѣтъ да види.

О вий, които свѣтъ
Да видите лаптите

Поразмислете въвъ бѣди-тѣ
Кои слѣтяха гжлжба отвредъ.
Да ви не лъже ваше-то въображенье,
Търсете наслажденье
Въвъ своя край.
Най-красна е земя-та, што ви е родила,
Дѣ сж приятеле-тѣ ви, иль ваш'та мила.

К. Величковъ.

Слонъ и мъниче.

По улица-та слонъ вървеше —
— Той бѣше едъръ, старъ,
Голѣмо, мало тамъ търчеше
Да гледа чудний звѣръ.
Нештешъ ли псе, на кòтенце подобно,
При слона дотърча,
Озжби се, заржнчи се на него злобно,
Залая, заквичà.
— Налѣгай дрипи-тѣ си, псе умразно,
Каза му скоклястий-тъ хржтъ,
Не се зжби́, не се дърли́ напразно,
За смѣхъ не ставай на свѣтъ-тъ.
Вижь ти го лайшъ, а слона
Не иска да те знай,
Нито пакъ чува твоя лай.
— Та азъ за туй го гонж,
Заштото знамъ
Че безъ опастность, безъ поврѣда,
Штж минж за юнакъ голямъ.
А хржтъ-тъ го печално гледа,
И казва му: полай го, милий мой;
Бжди юнакъ и пò-далечко стой.

И. Вазовъ.

SUTOR NON ULTRA CREPIDAN!

„Γνῶθι σαυτόν.“
Талесъ старогрьцки философъ.

I.

На мишки-тѣ царь-тъ, славний-тъ Гризанъ,
Царь хитъръ и уменъ и гризачь избранъ,
Единъ день съ своя-та любима царица, —
Мишка горделива и сжшта лесица, —
Слѣдъ като направя семейственъ съвѣтъ,
— „Ти, царице, й каза, знаешъ, че въ тосъ свѣтъ
Мишки-тѣ ште имжтъ бждашность голѣма;
За това на вѣрно съмнение нѣма,
Заштото е явно, че наший-тъ родъ
Е най-многочисленъ на тосъ свѣтъ народъ;
Нъ, ти знаешъ оште, царице любима,
Каква борба вѣчна и умраза има
Между насъ, горки-тѣ, и клети-тѣ котки,
Зли за насъ кръвници, нъ съ хора-та кротки . . .
Знаешъ какви мжки теглимъ ний отъ тѣхъ,
Колко неспокойно и съ какъвъ страхъ
Живѣемъ нии вѣчно, искрити въ подземни
Скривалишта, въ дупки отъ адъ-тъ по темни,
Тъй штото на рѣдко отъ тосъ страхъ проклетъ,
Виждаме въ очи си слънце и бѣлъ свѣтъ . . .“
— „Ахъ! — му отговаря царица-та съ плачь, —
Много е умразно да се живѣй въ мрачь,
А най-паче денемъ . . . Да Гризане, да,
Туй за насъ на вѣрно е страшна бѣда!
Да сме принудени — ти, царь, — азъ, царица, —
Да живѣемъ въ дупки, кат' роби въ тъмница!
Да треперимъ подло, штомъ чуемъ, че мечи
Проклета-та котка, што въ всичко ни пречи . . .
О! това е низость, — прибави тя съ тонъ, —
За наший жезълъ, за наший-тъ тронъ!“
— „Знаж, — отговаря й мждрий-тъ Гризанъ, —
Нъ, не знайшъ, царице, какъвъ хитъръ планъ
Скроихъ азъ: чрѣзъ него нии вечь, *ишаллахъ!*
Ште отбѣгнемъ, вѣрвамъ, и низость и страхъ. . .“
— „Што думашъ? За Бога! кажи ми, Гризане,

Какъвъ ти е планъ-тъ и какъ ште да стане,
Кажи ми пó-скоро, любезна душа,
Заштото сьмь, знаешъ, кат' всяка жена,
Съвсѣмъ любопитна," — царица-та каза,
И женска-та слабость доволно показа.
— „ Планъ-тъ ми, царице, — отговаря пакъ
Царь-тъ, — ште ни гуди мишки-тѣ на кракъ.
Ето што намислихъ: за нашия тронъ
Ний мѫжски наслѣдникъ нѣмаме; въ поконъ
Нуждно е една-та отъ наш'тѣ моми,
Отъ наши-тѣ красни, мили дьштери
Съ каква да е жьртва отъ наша страна, —
Да стане безъ друго законна жена,
Законна супруга на ясния синъ
На ясно-то слънце: съ тосъ хитъръ начи̂нъ,
Кат' вечь се, царице, единъ пѫть сродимъ
Съ слънце-то; тогава ний вечь ште си спимъ
Безгрижно, заштото на нашия тронъ
Ште бѫде наслѣдникъ и царь по законъ
Синъ-тъ на върховна владѣюшта сила:
Тогава, о! нека и като камила
Да бѫде голѣма котка-та проклѣта,
Тя не ште да смѣе на наша-та свѣта
Личность никакъ вече да се докачи́:
За тосъ планъ, царице, какво казвашь ти?

— „ Добъръ, прѣвъсходенъ и много е важенъ
Планъ-тъ ти, — извика царица-та съ снаженъ
И душевенъ трѣсъкъ; — о! колко си уменъ
Честити царю! нѣма пó-разуменъ
На свѣтъ-тъ отъ тебе другъ царь... О! каква
Въ душа-та си радость усѣштамь сега:
Съ твоя планъ искусенъ ти ште ни избавишь
Отъ бѣди, и много добро ште направишь
На нашия бѣденъ, безброенъ народъ:
Ште бѫдешъ спаситель на нашия родъ!
Да живѣешъ, царю, славний ти мой мѫжь!
Гледай сега само пó-скоро веднѫжь
Да положишь въ дѣло хитрия свой планъ,
И ште обезсмъртишь име-то Гризанъ!"

II.

Безъ да губи врѣме, царь-тъ, *бирь бирденъ*,
Провожда звънично, на втория день,
Най-важни-тѣ трима негови министри,
Хитри дипломати, съ умъ и глави бистри, —
Три избрани мишки хранени съсъ лой; —
При ясно-то слънце проважда ги той,
За да го придуматъ съ сладка, хитра рѣчь,
И правятъ што правятъ, да го склонятъ вечь
Да вѣнчѣй сина си, да го задоми
Съ една отъ добри-тѣ негови моми...

III.

Штомъ пристигватъ три-тѣ Гризанови умни
И вѣрни посолци, министри разумни,
При ясно-то слънце, — навеждатъ чела-та,
Кланятъ му се сложно, отварятъ устата,
И казватъ му съ скроменъ и умиленъ гласъ:

— „Слънце, ясно слънце, ний идемъ при Васъ
Звънично отъ страна на нашия царь,
Гризанъ, самодържецъ и самъ господарь
На всички-тѣ мишки отъ всичкия свѣтъ.
Той има нѣколко, красни като цвѣтъ,
Умни като змии, кротки като птици,
Дъштери: нарѣдко такива дѣвици;
Учени сѫ много, пакъ и даровити:
Скачатъ като зайци, пѣѭтъ кат' штурци-тѣ;
Съ едно слово, слънце, пълни сѫ съ добри
Качества тѣзъ наши царски дъштери.
Царь-тъ ни, обаче, като знай, че нѣма
Отъ ваша-та сила друга пò-голѣма, —
Заштото ти, слънце, цѣлъ свѣтъ освѣтявашь,
Топлина и свѣтлость на цѣлъ свѣтъ ти давашь,
Счита за достоенъ да му стане зетъ
(Дни-тѣ му ште бѫдѫтъ сладки, като медъ),
Вашия едничъкъ на майка си синъ:
Склонявашь ли, слънце? Казвашь ли аминь?“

На слънце-то смѣшно това му се стôри,
И на три-тѣ мишки тьй имъ отговори:

„Желалъ бихъ, посолци, съ царь-тъ ви Гризана
Приятель отъ близу и сродникъ да стана;
Желалъ бихъ на вѣрно да имамъ снаха
Една даровита негова мома;
Но има отъ мене друга пô-голѣма
Сила, прѣдъ която сила-та ми нѣма
Най-малка-та важность: тазъ сила пô-главна,
Е облакъ-тъ, сила врѣдъ и всегда явна:
Той, като му скимне, штомъ се появява,
Ясна-та ми свѣтлость завчасъ затъмнява.
Той прочее има право, по законъ,
Да стане съюзникъ на вашия тронъ,
Да сдоми съсъ ваша нѣкоя прѣкрасна
И умна княгиня сина си: ужасна
Ште бѫде тогава ваша-та държава:
Идете при него, и работа става!“

IV.

При тъмния облакъ, царски задоволци,
Пристигвать изъ ново вѣрни-тѣ посолци;
И, като му правять сѫшти-тѣ хвалби
За красни-тѣ, умни и кротки моми
На славния цезарь на всички-тѣ мишки:
— „Обаче,—му казвать съ лукави въздишки,—
Царь-тъ ни, обаче, като знай, че нѣма
Отъ ваша-та сила друга пô-голѣма, —
Заштото прѣдъ тебе слънце-то се губи:
Зари-тѣ му ясни, мрачь-тъ ти ги скуби, —
Счита за достоенъ да му стане зеть
(Дни-тѣ му штe бѫдять сладки като медъ)
Вашия едничъкъ на майка си синъ:
Облаче, склонявашь? казвашь ли аминь?“.

На облакъ-тъ смѣшно това му се стôри
И на три-тѣ мишки тьй имъ отговори:

„Желалъ бихъ, посолци, съ царь-тъ ви Гризана
Приятель отъ близу и сродникъ да стана;

Желалъ бихъ на вѣрно да имамъ снаха
Една даровита негова мома;
Но има отъ мене друга пд-голѣма
Сила, прѣдъ която сила-та ми нѣма
Най-малка-та важность: тазъ сила пд-главна,
Е вѣтъръ-тъ, сила, вредъ и всегда явна:
Той, като му скимне, штомъ се появява
Мрачно-то ми було завчасъ распилява.
Той прочее има право, по законъ,
Да бѫде наслѣдникъ на вашия тронъ,
Да сдоми съсъ ваша нѣкоя прѣкрасна
И умна княгиня сина си: ужасна
Ште бѫде тогава ваша-та държава:
Идете при него, и работа става!"

V.

При силния вѣтъръ царски задоволци
Пристигвать изъ ново вѣрни-тѣ посолци,
И, като му правять сѫшти-тѣ хвалби
За красни-тѣ, умни и кротки момѝ
На славний-тъ цезарь на всички-тѣ мишки:
—„Вѣтре, —му казувать съ лукави въздишки,—
Царь-тъ ни, обаче, като знай, че нѣма
Отъ ваша-та сила друга пд-голѣма, —
Заштото прѣдъ тебе се оништожава
Облакъ-тъ: ти духашь, той се распилява, —
Счита за достоенъ да му стане зетъ
(Дни-тѣ му ште бѫдѫть сладки като медъ)
Вашийтъ едничъкъ на майка си синъ:
Вѣтре, склонявашь? казвашь ли аминь?"

На вѣтъръ-тъ смѣшно това му се стдри,
И на три-тѣ мишки, тъй имъ отговори:

—„Желалъ бихъ, посолци, съ царь-тъ ви Гривана
Приятель отъ близу и сродникъ да стана;
Желалъ бихъ навѣрно да имамъ снаха
Една даровита негова мома;
Нъ има отъ мене друга пд-голѣма
Сила, прѣдъ която сила-та ми нѣма
Най-малка-та важность: тазъ сила пд-главна,
Е *калe-то*, сила вредъ и всегда явна:

То, срѣщто ми нѣгдѣ штомъ се появява,
Спира ме и дѣломъ ме оништожава;
То прочее има право, по законъ,
Да стане съжникъ на вашия тронъ,
Да сдоми съсъ ваша нѣкоя прѣкрасна
И умна княгиня сина си: ужасна
Ште бѫде тогава ваша-та държава:
Идете при него, и работа става!"

VI.

При *кале-то* крѣпко, царски задоволци,
Пристигвать най-послѣ вѣрни-тѣ посолци;
И, като му правять сжшти-тѣ хвалби
За красни-тѣ, умни и кротки моми
На славния цезарь на всички-тѣ мишки:
— О *кале*! — му казвать съ лукави въздишки,—
Царь-тъ ни, обаче, като знай, че нѣма
Отъ ваша-та сила друга пò-голѣма, —
Заштото ти спирашь и уништожавашь
Вѣтъръ-тъ: той духа, ти го завладѣвашь, —
Счита за достоенъ да му стане зеть
(Дни-тѣ му ште бѫдѫть сладки като медъ)
Вашия едничъкъ на майка си синъ:
Ти, кале, склонявашь? казвашь ли аминь?"

На *кале-то* смѣшно това му се стòри,
И на три-тѣ мишки тъй имъ отговори:

—„Желалъ бихъ, посолци, съ царь-тъ ви Гризана
Приятель отъ близу и сродникъ да стана;
Желалъ бихъ навѣрно да имамь снаха
Една даровита негова мома;
Нъ вий сте отъ мене много пò-голѣма
Сила; прѣдъ васъ, мишки, сила-та ми нѣма
Най-малка-та важность. Зѫби-тѣ ви, ахъ!
Какво не съсипвать? Отъ ваший-тъ страхъ
Като листъ треперж... Вий сте вредомъ вечь
За тѣла бездушни смъртоносенъ мечь;
Остри-тѣ ви зѫби прѣдъ ништо не спирать:
Дърво, кокалъ, камъкъ, въ всичко се завирать;
Желѣзо-то даже, толковъ якъ металъ,
Гризѫть го, кат' нѣкой прѣсенъ кашкавалъ;

Тѣсъ ваши-тѣ зѫби гробъ-тъ ми копаѭтъ,
Като ме нападнѭтъ, тии вечь не се маѭтъ,
И, малко по малко, нъ все постоянно,
Като ми загризѭтъ темелъ-тъ отъ рано,
Отъ край до край рани на вредъ ми отварятъ,
До дѣто, най-послѣ, съвсѣмъ ме събарятъ!
Мой-тъ синъ обаче, (за да съмъ спокоенъ
Съ съвѣсть-та го казвамъ) *хичъ* не е достоенъ
За зеть и наслѣдникъ на вашъ царь Гризана,
Царь, отъ подъ земя-та до горѣ въ тавана...
Сами-тѣ достойни и дѣломъ добри
Мѫжье за тѣсъ ваши царски дъштери,
Природни достойни за таквизъ супруги,
Не могѫтъ да бѫдѫтъ наистина други
Освѣнь изъ между ви пакъ нѣкой пó-лични
Синове на нѣкой магнати отлични,
Нѣкой важни мишки съсъ души юнашки,
Съсъ пó-остри зѫби, съ пó-дълги опашки...
Таквисъ мѫжье трѣба за таквисъ моми:
Инакъ който прави на опакъ върви . . .
Ето, о посолци, моя отговоръ
За вашия царски славолюбивъ дворъ!
Гризанъ нека бѫде увѣренъ, че нѣма
Отъ ваша-та сила друга пó-голѣма
На товъ свѣтъ, и нека негови-тѣ скрити
Дъштери, за мѫжье, — мишки даровити, —
Все, като тѣхъ мишки, да си изберѫтъ.
Сега, много здравье, и добъръ ви пѫть!"

VII.

Съсъ радость и гордость, царски задоволци,
Връщатъ се при царь-тъ вѣрни-тѣ посолци;
Подробенъ за всичко рапортъ му прѣдставятъ;
Излагатъ му всичко, всичко му расправятъ;
Доказватъ му точно, рѣчь по рѣчь почти
(И мишки-тѣ имѫтъ ритори добри),
Какъ сѫ се напълно тий вечь убѣдили
Отъ четиръ-тѣхъ *силни и безсилни сили:*
Слънце, облакъ, вѣтъръ, небесна настава,
И послѣ *кале-то*, човѣшка направа, —
Че въ товъ свѣтъ, въ когото единъ другъ надвива,

Мишчена-та сила, която разбива
Кале-то, тя вече, тя е най-голѣма:
—„Отъ нея друга пò-силна, кат' нѣма
Разумѣвашь, царю честитий, — тъй казвать
Вѣрни-тѣ посолци, кат' си понамазвать
Зѫби-тѣ съ по нѣшто, — разумѣвашь самъ,
Че нѣмаме нужда да търсимъ, тукъ-тамъ,
По странни-тѣ сили, зетюве достойни
За ваши-тѣ царски дъщери; спокойни
За това бѫдете: *зло за да не остава*
Трѣба мишка съ мишка да се задомява!"

VIII.

Това като чува славния Гризанъ,
Дава имъ, отъ радость, по единъ кафтанъ
На три-тѣ посолци, негови министри,
Хитри дипломати съ умъ и глави бистри;
И тутакси сетнѣ, безъ да губи врѣме,
Избира самичъкъ отъ свое-то племе
Пò-главни-тѣ въ всичко и пò-първенци-тѣ,
И си задомява съсъ тѣхъ дъщери-тѣ . . .

IX.

Отъ тогава вече, безъ плачь и въздишки,
Малки и голѣми, какви да сѫ мишки,
Женѭть се между си, и съсъ страненъ родъ
Не смѣшавать никакъ тѣхния народъ.
Сама-та погрѣшка, што Гризанъ направи,
Е, че не калеса (какъ дяволъ заорави!)
Котка-та на свадба: *свадба-та тогасъ*
Щеше вечь да има извънреденъ хасъ!!..

X

Тъмна ли е много или много ясна
Както и да бѫде, тазъ моя-та басна,
Който я послѣдва и я разумѣе
Може съсъ блаженство въ този свѣтъ да живѣе..

Д. Великсинъ.

Рибарь и рибка.

(Воленъ прѣводъ на Пушкинова-та прикаска „о рибакѣ и рибкѣ“)

Едно врѣме живѣлъ нѣкой дѣдо
Живѣлъ дѣдо съ своя стара баба
Край море-то, по край Черно море;
Тѣ живѣли въ сламѣница изба
И живѣли трийсеть и три годинъ:
Дѣдо ловилъ съ кърпенъ неводъ риба
А па баба прала, шила, прела.
Веднѫжъ дѣдо неводъ въ море хвърля,
Сбира неводъ, въ него само тиня;
Вторъ пѫть дѣдо неводъ въ море хвърля,
Сбира неводъ, — трѣва само морска;
Трети пѫть си дѣдо неводъ хвърля,
Сбира неводъ, въ него една риба,
Не голѣма, чудно чудо риба —
Златоперка, луспи сухо злато.
Съ гласъ човѣшки продума му рибка
Та се моли, тихомъ му говори:
Искай дѣдо што ми сакашь откупъ,
Дала бихъ ти все што ми поискашь
Сал' ме пусни въ море да си ида.
Чуе дѣдо и се чудомъ чуди:
Рибарувалъ трийсеть и три годинъ
А не чувалъ риба да говори.
Стреснѫть дѣдо златна рибка пусна
Галени ѝ думи наговори:
Иди съ Богомъ, дѣдово-то рибче
Азъ отъ тебе не штѫ ништо откупъ,
Ну, иди си въ море на дълбоко
Да си хоцкашь тамо на широко.
Па се върна дѣдо та при баба,
Расказва ѝ за туй чудно чудо:
Днесь бѣхъ, бабо, една рибка хванѫлъ
Ама каква! рибка златоперка,
Луспи златни, огънь сѣкашь свѣти.
А най-чудно първи пѫть што видѣхъ
По нашенски риба да говори.
Моли ми се въ море да я пусна
Даваше ми все што бихъ поискалъ.

Не смѣихъ азъ ништо да поискамъ
Токо тъй пакъ въ море-то я пуснахъ.
Бре тю гиди халосио н'една!
Да те молять и ти да не вемашь,
Да не смѣешь ништо да поискашь;
Што не иска барь едно корито
Наш'то вижь го, пукнжто, разбито.

Става дѣдо, на море отива;
Море-то се леко разиграло.
Вика дѣдо, злата рибка клика.
Иде рибка па си дѣда пита:
Што е дѣдо и какво ти трѣба?
Съ поклонъ дѣдо рибки проговаря:
Ой ти рибке, златоперке рибке
Моя баба май се поразсърди,
Погълчѣ ми и ми се поскара:
Трѣбало ѝ за праню корито,
Че наше-то ужь било пробито.
Рибка дѣду тихомъ отговаря:
Иди съ Богомъ, дѣдо, не грижи се,
Ште имате ви ново корито.
Завьрна се дѣдо та при баба.
Баба има вечь ново корито
Нъ сърдита, нацупена повечь,
Скарува се, хвашта да му вика:
Старо харо, дъртелнико н'едний
Туй ли свърши? — Корито да земешь!
Кат' ште искашь, че туй ли намѣри?
Отъ корито каква ти облага?
Што ми-й сега туй корито пусто.
Да се върнешь, дърта халосио,
Отъ рибка-та кжшта да поискашь.

Става дѣдо на море отива;
Море-то се помжтило малко,
Дѣдо вика, злата рибка клика,
Иде рибка и си дѣда пита:
„Што е дѣдо и какво ти трѣба?“
Съ поклонъ дѣдо рибки проговаря:

„Ой смили се рибке златоперке,
Опака е моя стара баба,
Кара ми се мира ми не дава
Кжшта иска немирница баба“
Рибка дѣду тихомъ проговаря:
Иди съ Богомъ не грижи се, дѣдо,
То ште бжде; ште имате кжшта.
Завърна се дѣдо та на изба
А отъ изба нѣма вечь ни диря
Нова кжшта прѣдъ себе-си гледа
Кирписена, съ бѣлъ куминъ варосанъ
Врати-тѣ ѝ чисто орѣхови,
А прозорци дуграма-джамлии
На прозорци стои баба гледа.
Като вижда дѣда отъ далеко,
Пакъ залавя съ него да се кара,
Да го руга, всякакъ да му дума
Каквото ѝ до уста-та дойде:
„Дърто хало; халоснико н'едний,
Кжшта ли рекохъ да поискашь?
Сал' кжшта ли? дъртельо окапалъ!
Хж върни се друго да искашь;
На рибка-та така да ѝ кажешь:
Не штж да сьмь азъ селянка чьрна,
Искамь да сьмь голѣма болярка.

Става дѣдо на море отива;
Море-то се доста размирило.
Дѣдо вика злата-рибка клика.
Иде рибка па си дѣда пита:
„Што е дѣдо, и какво ти трѣба“?
Съ поклонъ дѣдо рибки приговаря:
„Ой смили се, рибке господарке,
Пуста баба пò-проклета става
Сал' се кара, мира ми недава
Не ште вече селянка да бжде
Иска да е голѣма болярка.“
Рибка дѣду тихомъ отговаря:
„Иди съ Богомъ, не грижи се, дѣдо,
Като иска и то ште да бжде.
Завръшта се дѣдо та при баба

Што да види? Гледа и не вѣрва?
Прѣдъ него сѫ дворове широки,
Посрѣдъ двори кѫщтя и високи
На чардаци негова-та баба
Огладена, огатана, чисто
Нагиздена, прѣмѣнена, свѣти,
Отънѫла въ сърма и комаши
Въ онезь ми ти самурени кожи
На глава ѝ елмазени китки,
На вратъ-тъ ѝ снопъ маргарецъ ѣдъръ
На рѫцѣ ѝ вити златни гривни
А на пръстю пръстени безцѣнни;
На нозѣ ѝ льокени пантохки,
Расхожда се сѫшта башъ болярка
А прѣдъ нея все отборъ слугини
Прави стоѭтъ и заповѣдь чакатъ;
Тя ги гади за сколуфи дърпа.
Ей и дѣдо излиза прѣдъ нея
Кланя ѝ се и я поздравлява:
„Добъръ день ти болярке ступанке
Сега вече доволна си, вѣрвамь.
Крясна баба, извика му: „Долу!“
Натиря го, нахийкова го всякакъ
И го праштa въ яхъри да шета.

Минува се недѣля и друга
Наша баба пакъ я нѣшто бъзва,
Праштa вика дѣда и му казва;
Ти да идешь при злата-та рибка
Много здравю отъ менъ да ѝ носишь
„Не штѫ вече болярка да бѫдѫ
Искамь да съмь честита царица“
Зачуди се дѣдо па и дума:
„Што ти, бабо, билье ли си яла?
Ти не знаешь никакъ да постѫпишь!
Неумѣешь дума да продумашь;
Цѣдо царство съ тебе ште се смѣе!
Расърди се боляркиня баба
Та замахва па си дѣда шляпва:
Ти дъртляко, простако, мужико,
Какъ ти смѣешь да ми отговаряшь

Тебе казвамъ и ти заповѣдвамъ
Да отидешь при злата-та рибка:
Ште отидешь, казвамъ ти съ добрата.
Подпхтя се дѣдо на море-то;
Море-то е грозно почернѣло.
Вика дѣдо злата рибка клика.
Иде рибка па си дѣда пита:
Што е дѣдо, и какво ти трѣба?
Съ поклонъ дѣдо рибки проговаря:
Ахъ смили се, рибке господарке
Полудѣла поразена баба,
Все се кара мира ми не дава;
Не ште вече болярка да бжде
Иска да е честита царица.
Рибка дѣду тихомъ отговаря:
„Иди съ Богомъ, дѣдо, не грижи се,
Ште да бжде баба и царица.“
Па се връшта дѣдо та при баба
Што да види? гледа и невѣрва,
Прѣдъ него сж: кьошкове градини
Царски дворю и царски сараи,
У сараи негова-та баба,
Царица е, седи на трапези.
Слугувать ѝ войводи, боляре
Заливать ѝ вина все заморски,
Гозби слагать съ чужденски подправки
А на двѣри стража харбалия
Грозна стража съ тънки остри харби.
Уплаши се дѣдо та прѣгасна
На баба се до земя-та кланя
„Здравствуй, здравствуй, честита царице,
Сега вече доволна си, вѣрвамь.
Не погледна баба-та на него
Заповѣда скоро да го махнжть;
Скочили сж войводи боляре
Хваштать дѣда и навънъ го тласкать
А на двери стража-та го хвашта,
Съ остри харби што го несъсѣкли,
Та го влѣчжть, низъ сълби го блъскать;
Свѣтъ-тъ гледа: едни го окайвать,
Съ касмета си била си намѣрилъ,

А па други въ очи му се смѣжть
Подлизурки мяхана намирать;
Тъй за тебе мужико простако
Не се вози не на твои сани
Шашкънино на тебъ ли остана
Ти да питашь што царица мисли
Какво мисли и какво ште прави.

Минува се недѣля и друга
А на баба пакъ нѣшто тееква
Царедворци за дѣда проважда
Намѣрвать го прѣдъ нея го водять:
„Чуешь старче царь-бабурно казва
Ти да станешь сега да отидешь
На море-то при злата-та рибка
Да ѝ кажешь, това што ти казвамь:
Не штж да сьмь свободна царица
Искамь, искамь пълномоштья искамь,
Да сьмь волна што сакамь да чина
Да издавамь редби и закони
Да управямь азе както искамь
Всякой да ме слуша и да ми се кланя,
Дѣ што има все мое да бжде,
Да си ходж по океанъ море
Да ми служи сама злата рибка
Дека сакамь тамо да я праштамь.
Стои дѣдо, сумти и я слуша
Нъ не смѣе ништо да ѝ каже
И на срешта дума да ѝ върне,
Най отива право на море-то,
Море стене, черна бучи буря,
Дигнжли се сърдити талази
Страшно вижть и о брѣгъ се бижть.
Дѣдо вика, злата рибка клика;
Рибка иде и си дѣда пита:
„Што е дѣдо и какво ти трѣба?
Ахъ смили се рибке господарке;
Што да чина съ тъзъ проклета баба
Не ште вече царица да бжде
Иска, иска не знаж што иска;
Нѣкакви си пълноможки иште:

Да е волна што сака да чини;
Да издава редби и закони;
Да управя сама както иска;
Да я слушать и да и се кланять,
Дѣ што има все нейно да бѫде,
Да си ходи по океанъ море
И ти рибке сама да и служишь
Дѣто сака тамо да те праща . . .
На туй рибка ништичко не каза
Само плесна съ опашь по вода-та
Отиде си въ дълбоко-то море.
Дълго дѣдо тамъ за отвѣтъ чака
Не дочака, при баба се върна.
Прѣдъ него е сламеница изба,
На прагъ седи негова-та баба
А прѣдъ нея разбито корито.

П. Р. Славейковъ.

БАЛЛАДИ.

Удавений.

от Пушкина.

Шумно влѣзоха дѣца-та
И на татка си крѣщѭть:
„Тате! тате, я погледай,
Мрьтавъ челякъ на брѣгъ-тъ!“

„Унѣмѣйте, бѣсни псета,
Татко имъ ги изруга. —
„Ахъ, тезъ дяца! . Што да права?
Ето и мрьтвецъ сега!

По сѫдилища влачѝ се,
Какъ щѫ отговоръ да дамъ?
Дяволъ зелъ го! Ей невѣсто,
Дай ми шапка-та отъ тамъ!

—Дѣ мрьтвеца? —„Ей тамъ, тате!“
Той видѣ: на голий брѣгъ,
Дѣто мрѣжа-та сушàха,
Мрьтавъ простнѫть бѣ човѣкъ.

Безобразно трупъ-тъ страшний
Бѣ подпухнѫлъ, посинялъ;
Кой ли сиромахъ злочести
Тукъ е грѣшна душа далъ?

Риболовъ ли е удавенъ,
Или нѣкой си пиянъ,
Или клетия търговецъ —
Отъ разбойници обранъ?

Што му трѣбва на селяка?
Той озърта се, върви,
И удавено-то тѣло
За крака-та улови.

И отъ стрьмний брѣгъ съ греблото
Бутна го въ потока бръзъ,
И мрьтвецъ-тъ пакъ заплува
За да търси гробъ и крьстъ.

Дльго врѣме изъ вълни-тѣ
Той се мяркаше, кат' живъ,
И селякъ-тъ се завърна
У дома си мълчаливъ.

„Дѣца! Я елате тука!
По кравай штѫ дамъ на васъ;
Но не дрънкайте, мълчете,
Инакъ — штѫ ви блъскамъ азъ"

Прѣзъ ношть-та излѣзе буря
И рѣка-та зашумѣ,
Във упушена-та изба
Кандило-то зажумѣ.

Спи жена-та, спѫтъ дѣца-та,
Спи селякъ-тъ . . . Буря вий . .
Изведнѫжка той се сепна;
Чу на вънка нѣкой бий.

— Кой е? — Отвори, любезний!
— Та што искашь ти отъ насъ?
Што се скиташь тука, Кайне?
Кой те тебѣ доведе бясъ?

Вхтрѣ тѣсно е и нѣма
Дѣ да прострешь ти крака."
И прозореца лѣниво
Той повдига съсъ рѫка.

На вънъ мѣс'чина, а мрьтвий
Стои тамо и мълчи,
Отъ брада му капки падатъ, —
Гледа съ цьклени очи́.

Всичко въ него погрозняло,
И рѫцѣ-тѣ му висѫтъ,
И въ надуто-то му тѣло
Раци черни се лепѫтъ.

И селякъ-тъ бързо хлопна
Прозореца. Той позна
Гостянина си: „да пукнешь!"
Той пришушна и легнà.

Страшно се смути́ умътъ му,
Не го хвана вече сънь,
И до утро-то прозорць-тъ
Сè се блъскаше отъ вънъ.

Лошавъ слухъ въ народа ходи:
Казуватъ, че отъ тогасъ
Гостянинъ селякътъ чака
Ежегодно, по товъ часъ.

Йошт' отъ рано вѣтъръ духне,
Грозно буря-та завий,
И удавений захвашта
Във прозореца да бий.

И. Вазовъ.

Алпухара.

отъ Мицкевича *).

Свършй се . . . паднаха села и градишта,
И Маври паднàха съ позоръ;
Една-та Гренада се йоште не вдава,
Нъ вжтрѣ въ Гренада е моръ.

И царь Алманзòръ, на врьхъ Алпухара,
За трона се бий, кат' герой;
Испанци отъ вънка сж знаме побили,
И утрѣ е сѣтния бой.

Едвамъ зазори се ревнàха пушкала —
Рухнàха прѣгради, стѣни,
И крьстъ-тъ Христовий въ града се показа,
И всичко станà — съсипни.

Самъ-си́ Алманзòръ слѣдъ заштита упорна
Се спушта въ испанския строй

---

[1]) Адамъ Мицкевичъ, най-великий полский поетъ (1798—1855) е билъ синъ на не богатъ земевладѣлецъ. Първоначялно-то си въспитание той прие въ доминиканско училиште, а на 1815 година, стжпи въ Виленский университетъ, дѣто слушà лекции-тѣ на Лелевеля. Наклонность-та му камъ литературно поприште скоро се заяви. Въ Ковно, дѣто бѣше околийский учитель, той написа двѣ-тѣ си голѣми поеми: „*Помениkъ*" (Дѣди) и „*Гражина*" които създадоха изъ еднжжъ слава-та му и го поставиха въ редъ-тъ на първи-тѣ полски поети. Нъ на 1823 год. го уловиха че учяствова въ тайно-то обштество *Филаретъ* и го испратиха въ Петербургъ, дѣто прѣстоя единадесеть мѣсеца, а отъ тамъ — въ Одеса, по негово собствено желание. Отъ тамъ той направи обиколка изъ Кримъ, плодъ на която бѣха „*Кримски-тѣ сонети*" и „*Фариса*" а по завръштание-то си въ Петербургъ запозна се съ Пушкина и напечата знаменита-та си поема „Конрадъ Валенродъ," основна-та идея на която се догади отъ мнозина и той се принуди да остави Петербургъ и да отпжтува за Германия. Тамъ той се запозна съ Гете. Нъ на 1641 г. той бързо тръгна отъ Римъ за Полша дѣто избухна въстание-то, и което се потъпка прѣди той да стигне тамъ, затова остана въ Дрезденъ и продължи да работи надъ други-тѣ части на „Поменикъ-тъ" и „Конрада Валенрода" които бидоха много високо оцѣнени въ Европа. Въ третя-та чясть на „Поменикъ" се проявлява мистическо-то направление на Мицкевичевий духъ. На слѣдуюшта-та година издаде въ Авинйонъ „*Книга-та на полско-то пилигримство*" родъ емигрантско евангелие. Това е странно съчинение: въ него той съвсѣмъ пада въ мистицизмъ и съ единъ библейски стилъ прѣдставлява Полша, като искупителница на свѣтъ-тъ.

И пѫть си пробива прѣзъ гѫсто-то войнство,
И тръгва рѣшително той.

Купъ горди Испанци въ палати-тѣ пусти
Празднувать побѣдна война,
Раздѣлять си робïе и плячки богати
И пиѭть най-скѫпи вина.

Нъ ето обаждать на силни-тѣ вожди,
Че рицарь на вънка стои,
Желай да ги види и тайна велика
Той има на тѣхъ да яви.

Той бѣ Алманзòръ, арабский-тъ властитель,
Той днесь се прѣдава самъ-сй,
Прѣдава си царско-то право и трона,
Та своя животъ да спаси.

„Испанци! каза той, — азъ вамъ се покланямь,
„Остави ме моя пророкъ,
„Азъ лазѫ покоренъ прѣдъ сила-та ваша,
„Азъ вѣрвамь въвъ вашия Богъ.

„И нека вселенна-та знае, че азъ сьмь
„Геройски отъ трона паднàлъ
„На васъ — побѣдители — азъ братъ сьмь отъ днеска,
„И ставамъ покоренъ васалъ!“

Оште на 1831 год. додѣ бѣше въ Римъ, Мицкевичъ се сближи съ графа Ржевуцки, който му даде тема-та на най-велико-то му произведение, поема-та „Панъ Тадеушъ“ дѣто се изображавать животъ-тъ и нрави-тѣ на литовски-тѣ губернии до 1816, и идеалъ-тъ на полский народъ, ожидаюштъ избавление-то си отъ Наполеона I. Тая поема, състояшта отъ дванадесеть пѣсни, биде свършена въ три години.

На 1839 г. французско-то правителство прѣдложи Мицкевичу новооткрита-та катедра за славянски-тѣ язици въ Collége de France. Мицкевичъ прие и отъ тогава се забѣлѣжи оште пò-ясно негово-то умствено падание. Тука се развиха въ него до висока степень семена-та на мистицизмъ-тъ, които отъ начяло оште се коренѣяха въ особености-тѣ на психическа-та му организация; много гибелно повлия на него знаменитий мечтатель и мистикъ Товянски, комуто поетъ-тъ стана горештъ послѣдователь. Това бѣше причина да се закрие курсъ-тъ, и Мицкевичъ изгуби служба-та си. Най-послѣ Наполеонъ III го проводи въ Цариградъ съ мисия да организува полски легиони въ Турция: тамъ трудове-тѣ, лишения-та, безпокойствия-та разрушиха здравие-то му, и той умрѣ въ Цариградъ, а тѣло-то му се прѣнесе и закопа въ Монмартръ, близу при Парижъ.

Испанци почитать юнашки-тѣ чювства:
    На негови думи въ отвѣть
Тѣ спускать се, стискать го, нѣжно, горешто,
    Цалувать го всички на редъ.

И царь-тъ на тие прѣгрждки, цалувки
    Съсъ други отврыштa безъ брой,
А главний войвода пò-силно прѣгрждшта
    Въ уста-та цалува го той.

И, блѣденъ, ослабналъ, той въ мигъ коленичи,
    И стиска поли-тѣ му йоштъ,
Съ чело си понизно и рабски допира
    Крака-та на гордия вождъ.

И пакъ се исправи, озърна се страшно,
    И ужасъ обхвана ги тѣхъ:
Очи̑ му се съ кърви налѣха, уста му
    Ужасенъ кривеше ги смѣхъ.

„Невѣрници мрьсни! Пò-харно ме вижте!
    „Познайте тукъ моя-та власть:
„Измамихъ ви всинца: изъ мой-та Гренада
    „Азъ чума донесохъ на васъ!

„Съ милувки си ядни и вази молепсахъ,
    „И мой-тѣ цалувки сж смрьть,
„Кат'менъ ште се тръшкате, бърчете, вийте,
    „На всички ви иде часъ-тъ!“

Той влаче се, свива се, въ мжки прѣдсмьртни
    И къса меса си, кат'лудъ,
И нѣшто прѣгръшта съ ржцѣ посинѣли,
    И смѣй се безуменъ и лютъ.

Издъхна. Очи му безжизненни зяпатъ,
    Лице му покрива смрьть-та,
И демонский смѣхъ запечата се грозно
    На негови блѣдни уста.

Напраздно Испанци въ бѣгъ търсатъ спасенье,
    Зараза-та нѣма прѣдѣлъ;
Слѣдъ нѣколко часа въ туй гибелно мѣсто
    Бѣ сетния воинъ умрѣлъ.

И. Вазовъ.

Сиромахкиня.

Йоште зима не минува,
Силенъ вѣтъръ вѣе съ бясъ,
Малки-Сѣчко злѣ върлува,
Камъкъ пука се отъ мразъ.
Въ улици-тѣ запустѣли
Лѣжжть снѣгове дебели,
Всичко нѣмо и се крий
Само влъкъ по нявга вий!

Тамъ, край село, безъ ограда
Малка кжшта се крѣпи
Врѣдъ отколешна грамада;
Всичко около й спи.
Вжтрѣ майка е клетница
И двѣ мънички дѣчица —
Блѣдни, голи въ тъменъ кжть
Тръпнжть, охкать и мълчжть!

Три напрашени полици,
Ледни зидове, кат'мразъ,
Двѣ три спукани паници,
Вѣхтъкъ единъ коностасъ,
Една хурка безъ каделя,
Една скъсана постеля
Дѣ стояха плачешюмъ —
Ето скудниятъ имъ домъ!

Въвъ огниште не блѣштука
Нито искрица огънь;
Вечь отколя, зла прилука!
Изгорѣ и сетний пънъ!
А фжртуна мразовита
Вѣй изъ стрѣха-та пробита
И горкú-тѣ двѣ дѣца
Бърчать блѣди си челца...

Студъ и кърви!. Дѣца мръзнать,
Ту въвъ майка си се взржть,
Ту въ огниште-то и зжзнать,
Ту отъ треска-та горжть;
Отъ три дена не сж ѣли,
Живъ човѣкъ не сж видѣли
Кжсче хлѣбъ да имъ даде,
А пакъ снѣгъ се не яде!

Хора милость вечь не давать,
Че се не божть отъ грѣхъ,
Ил'че се и тѣ лишавать
И сж въ нужда, като тѣхъ;
А пакъ зима-та е тежка
За неволя-та човѣшка!
Дѣца будни или въ сънь
Викать: „Мамо! хлѣбъ! огънь!"

Нѣма помошть, ни надежда,
Гине майчино сърдце,
И горчиво тя поглежда
Какъ простирать й ржцѣ!
—„Тежъкъ грѣхъ ли сьмь поела,
„Майка ли ме е проклела,
„Та ми, Боже, ти прати
„Тие мжки, теготи?!

„Мжжь ми Петъръ ме забрави,
„Не се чува по свѣтъ-тъ,
„Съ тие дяца ме остави
„На ржцѣ ми да измржть!
„Што да чинж, што да сторж,?
„Съ какво да ги приговорж?
„Какъ да ги нахранж азъ,
„Да ги стоплж въ тоя мразъ?

„Охъ! да просж съ блага вѣра
„Милость въ людски-тѣ сърдца,
„Може би азъ да намѣрж
„Хлѣбъ за мои-тѣ дѣца;

„Може йоште да сж живи
„Хора харни, милостиви:
„Безъ тѣхъ Господь грѣшни насъ
„Не би държалъ нито часъ!“

Сгава горка-та женица,
Прѣдъ икона постоя:
„Трайте милички дѣчица!“
И искокна изъ врата . . . .
А вѣявица-та снѣжна
Вънъ на пжтя я присрѣштна
И на бузи ѝ смръзи
Нейни жалостни сълзи!

Вледеняла тя се лута
И измжчена отъ гладъ,
Една нова вратня бута
Влиза у единъ богатъ . .
На сърдце ѝ прѣмалява!
Първий пжть за хлѣбъ рѣшава
Тя ржка си да простре́ —
Струва и́ се че ште мре!

„К'ва е тая просекиня?“
Ступанъ вика съ гнѣвенъ гласъ;
„Азъ съмъ клета сюрмахкиня
„И за помошть моля васъ!“
—„Брѣ!! Какво ми тая дрънка!
“Испждете я на вънка!
„Триста просяка въ часъ-тъ
„Ми на порта-та висжтъ!“

Полумрътва тя се връшта,
Дома стига съ голѣмъ трудъ,
И заваря въ свой-та кжшта
Гладни дѣца, плачъ и студъ.
Въ скръбь, неволя най-ужасна
Тя полита, като несвѣсна,
И студено ѝ тѣло
Пада въ голо-то лѣгло!

Скоро нейний духъ утихва,
Тя поглежда коностасъ
И във него се усмихва
Матерь Божия тогасъ . . .
Чудо! . . . Ликъ-тъ оживява,
Гледа, мърда, приближава . . .
Но веднага съ трясъкъ, съ звънъ
Изгърмя каляска вънъ.

Слуша! Хлопвать се врата-та!
Тя се вѣрува едвамъ . . .
„Боже мой!“ викна̀ клета̀-та:
Петъръ неинъ влиза самъ!
Хубавъ, прѣмененъ, учуденъ . . .
„Какъ! такъвъ животъ ли труденъ
„Ти прѣкарвашъ? вика той,
„О! страдалний ангелъ мой!“

И прѣгръштать се и двама
Съ тайни сълзи и безъ гласъ,
„Татко ви дойде си, мама,
„Господь се смили за насъ!
„Нѣма веке да търпите
„Студъ и гладни да стоите.“
И дѣца-та съ видъ благатъ
Хвърлять се на баштинъ вратъ.

„Кочиятъ!“ извика Петъръ,
„Впрягай коню бързишкомъ,
„И да бѣгаме, катъ вѣтъръ
„Къмъ-то моя хубавъ домъ!“
Бържѣ сѣдатъ въ колесница,
Тя и Петъръ и дѣчица
И по снѣжний гладъкъ пжть
Коню яростно търчжтъ.

Тя се тихомъ опрошгава
Съ свой-то, родно-то село,
И едвамъ си наумява
За прѣдишно-то тегло.

Тя съзира отъ кола-та
Злиятъ ступанъ на врата-та:
„Не се сърдà, му казà,
„Азъ честита съмь сега.“

Коню бѣгать буйно, силно,
Бичъ-тъ пляска и пишти,
Петъръ пита я умилно:
„Оште любишь ли ме ти?“
А сърдце ѝ вече блика,
И въвъ радость тя велика
Ту се нему смѣй едвамъ,
Ту дѣца-та милва тамъ.

Зимний день се вечь прѣваля,
И небе-то се стъмни,
А кола-та се търкаля
Йоштъ по снѣжни равнини.
Но веднага, въ полумрака,
Тѣ върнаха, прѣзъ гжстака,
Хубавъ домъ и свѣтлина,
И каляска-та стигнà.

И слуги-тѣ свой-тѣ гости
Ги посрѣштнаха завчасъ
И съсъ думи благи, прости
Поздравиха ги тогасъ . . .
Въ топла стая вси влѣзнаха,
До огниште-то сѣднаха . . .
Сладко! мракъ и студъ на вънъ,
Вжтрѣ буенъ грѣй огънь!

Вечь вѣчеря-та, готова,
Чака да я почетжть,
На трапеза орѣхова
Топли ястия стожть.
Сладко майка-та благата
Се усмихва камъ дѣца-та
И поканва своя мжжь . . . .
Но . . . се буди изведнжжь!

Види стара-та си кжшта
И въвъ нея студъ и мракъ,
И неволя-та е сжшта
И дѣца-та гладни пакъ.
Тя се страшно растреперва
И не смѣе да повѣрва!
Леденъ я побива потъ,
Гасне нейниятъ животъ . . .

День минува, другъ настава,
Буря по небе-то вий,
А жена-та нито шава,
Нито яде, нито пий;
И дѣца-та сѐ си пискать,
Отъ майка си хлѣбець искать
А тя съ цъклени очи
Гледа страшно и мълчи.

Подирь два дни прѣдъ носило
Съ бързи крачки ходи попъ,
Въвъ ржка държи кадило
Пѣе пѣсень за въвъ гробъ.
А слѣдъ бѣдна-та вдовица
Плачать мъничка дѣчица,
И гласъ-тъ имъ леденъ вечь
Вѣтъръ пръска надалечь.

И. Вазовъ.

Кула-та.

Двѣ недѣли има отъ какъ е въвъ гроба;
Умрѣ ненадѣйно, кат' вадеше боба;

Злочеста-та баба! Тя вече е прахъ,
Но име-то й оште распръскова страхъ.

Надъ мрътва-та котка проклета прѣскочи,
Кога бѣ прострѣна на дворски-тѣ плочи;
Душа-та й ноштемъ се скита безъ миръ
По друми, по гробие: тя стана вапиръ.

Какви не историй ужасни се чуха!
Тозъ видѣлъ вапиря надъ кула-та глуха,
Другъ срѣшналъ го ноштемъ при „Черния-пьнь,"
А нѣкои даже мачкала на сънь.

„Недѣй ходи, Янко, при кула-та пуста,
„Тамъ гробъ-тъ продъненъ на близу стърчи . ."
—„Не вѣрвай ти, мале, на хорски-тѣ уста.
„Кой Радка ште срѣштне? Ехъ, мале, мълчи!"

И рипна, подсвирна срѣдъ ноштна-та дрѣмка,
Искокна на края: тамъ мѣсецъ-тъ грѣй
И кула-та хвърля грамадна си сѣнка,
Но ништо изъ друма се йошт' не чернѣй.

— „Да видя ото връха!" . . и качва се смѣло
Прѣзъ продазътъ тьмний на горня-та площь;
Прѣдъ него полето задрѣмало цѣло
И ништо не буди дълбока-та ношть.

И дълго той взира се татъкъ въ поле-то
А мѣсецъ-тъ гледа, кат'живъ отъ небе-то . . .
Полуношть. А Янко трепери, блѣднѣй,
Той своя-та сѣнка да види не смѣй . . .

Внезапно кръвь-та му замръзна във жили!
Той гледа: прѣдъ него се баба-та хили,
Глава-та й се люшка, ръцѣ-тѣ й висятъ,
Отъ цѣло-то й тѣло вѣй ужасъ и смрьть.

Изъ гроба дошла е. Уста-та й чернѣятъ,
На мѣсто двѣ очи, двѣ дупки тамъ зѣятъ,
Тя хили се, стъпа и иде на самъ,
А Янко е цѣлъ ледъ и диха едвамъ.

Тя хили се, иде, той мълкомъ отстжпа,
Тя ржцѣ простира, той блѣденъ се дръпна;
Вторачилъ е очи ни живъ ни умрялъ
Във мрьтва-та баба, кать сирьть прижьлтялъ.

И гонать се мълкомъ, по мѣс'чина, двама,
По сами-тѣ крайщта на страшна-та яма;
Завчасъ той исчезна: глухъ шумъ долѣтѣ,
И врьхъ-тъ на кула-та пакъ опустѣ.

И ето защто днесь една клета майка
Във сжбота ходи при гроба да вайка,
И ноштемъ, когато луна-та изгрѣй,
Надъ кула-та, казвать, се нѣщто чернѣй.

И. Вазовъ.

Въздушний корабъ

Отъ Зедлица [1]).

Тамъ нѣйдѣ далечь въ океана,
Штомъ блѣснать на нéбе звѣзди,
Кать мълния кóрабъ се носи
По сини-тѣ морски води.

Не вгжвать се дълги му мачти,
Вѣтрила на тѣхъ не шумжть,
И, мълкомъ, въ открити-тѣ дупки
Чугунни пушкала льштжть.

Не чува се тамъ капитанинъ,
Моряци във него не бджть;

---

[1]). — Йосифъ Християнъ фонъ-*Зедлицъ* се е родилъ на 1790 г. въ австрийска Силезия. Изъ най-напрѣдъ той бѣше военемъ и участвовá въ битки-тѣ противъ Наполеона I, и за отличие-то си, спечели чинъ оберъ-лейтенантъ. На 1816 г. той захвана свое-то литературно поприщте, като се подчиняваше на влияние-то на романтизмъ-тъ и на първостепенни-тѣ таланти. Отъ поетически-тѣ му творения най-първо мѣсто държять купъ-тъ стихотворения, издадени подъ название: „Сирьтни вѣнци", които се отличавать, както по хубость-та на форма-та, така и по съдържание-то. Горне-то негово стихотворение е прѣведено отъ руский прѣводъ на Лермонтова.

Но морския-тъ пѣсъкъ, скали-тѣ
И бури-тѣ не го вредѫтъ.

Всрѣдъ тоъъ океанъ има островъ —
Пустиненъ и мраченъ гранитъ;
На островъ-тъ гробъ се издига,
А тамъ императоръ зарить.

Заритъ е безъ почести бранни,
Заритъ е отъ злиятъ си врагъ,
И тежъкъ го камъкъ притиска
Изъ гроба да н'стане той пакъ.

Нъ тъкмо, кога е издъхналъ,
Тамъ всѣка година, по мракъ,
Въздушния-тъ кòрабъ пристига
И спира до пустия брѣгъ.

Изъ гроба тогазъ императоръ
Излиза, явява се тукъ,
Съсъ свой-та трехгленна шапка
И сивий походенъ сюртюкъ.

Могѫшти рѫцѣ си кръстосва,
Замисленъ навожда вратъ-тъ,
Отзадъ на кърмило-то сяда
И бързо се пушта на пѫть.

Отива камъ Франция мила,
Тамъ слава оставилъ и тронъ,
Оставилъ е тамъ и синъ-тъ си
И гвардовий старъ легионъ.

И штомъ, катъ земя-та си родна
Той зърне далеко, катъ въ сънь.
Сърдце-то му почва да тупа,
Въ очи-тѣ му пламва огънь.

Тогази той смѣло и право
На морский се брѣгъ озове,
Войници-тѣ громко привиква,
Маршали-тѣ страшно зове.

Но спятъ гренадери дълбоко
Въ полята, дѣ Елба шуми,
Подъ хладни-тѣ снѣгове руски
Въвъ жарки-тѣ южни земи.

Маршали гласъ-тъ му не чуватъ:
Едни сѫ паднали въвъ бой,
А други си саби продали,
И вече не плаши ги той.

Тогава, катъ тупа въ земя-та,
Той бързо и пълнъ съ ядове,
По пустия брѣгъ се расхожда
И громко отново зове;

Зове той синъ-тъ си любезний,
Зове го, катъ ближенъ и свой,
Полвина му свѣтъ обѣштава,
А Франца задържа си той.

Но рано въ надежди и сила,
Угасналъ бѣ неговий синъ
И дълго тамъ врѣме умисленъ
Сѣди императоръ саминъ.

Сѣди той и тежко въздиша,
Догдѣто да блѣсне въстокъ,
И въ хладния пѣсъкъ очи му
Изливатъ отъ сълзи потокъ.

Подирѣ въ кораба вълшебний
Той влиза, оставя брѣгъ-тъ,
Сърдито замахне и бързо
Обратно се пушта въвъ пѫть.

Д. Поповъ.

Другъ прѣводъ на сжщата-та баллада:

По синий-тъ ширъ въ океана,
Штомъ ясни звѣзди затрептжтъ,
Корабъ единъ, съ плàтна надути
Излиза, и тръгва на пжть.

Не гънатъ се мачти високи,
По тѣхъ знамена не шумжтъ
И мълкомъ изъ свои-тѣ дупки,
Пушкала-та грозни стърчжтъ.

Не чуе се гласъ капитански,
Не вижда се тамо корякъ,
Но бури, подмоли не плашатъ
Кораба въ лѣтящтий му бягъ . . .

Дивъ островъ стърчи въ океана,
Пустиненъ и мраченъ гранитъ;
Всредъ острова гробъ се издига,
Тамъ френский Цезарь е заритъ.

Безъ почести военни славни
Закопанъ е тамо отъ врагъ,
Надъ него е каменна плоча:
Не може да стане той пакъ.

И всѣка година по тозъ часъ
Внезапно въвъ ноштния мракъ,
Въздушний корàбъ мълчаливо
Допира до пустия брягъ.

И императора изъ гроба
Тогава явява се тукъ
Сѐ пакъ съ трежгълна-та шапка,
И сивий походенъ сюртукъ.

Могжщи си скръстюва ржцѣ,
Глава-та навожда, въ часъ-тъ
Върви, при кормило-то сѣда,
Стремително тръгва на пжть —

Отива камъ Франция мила,
Дѣ слава остави и тронъ
Остави тамъ сина — наслѣдникъ
И стара-та гвардия онъ!

И штомто родина-та мила
Се мѣрне въ ношть-та, катъ на сънь
Сърдце-то му пакъ затрептява,
Въ очи-тѣ му свѣтва огънь.

На пѣсъчний брѣгъ се расхожда,
Море-то задъ него реве,
Сърататници-тѣ громко вика,
Маршали-тѣ грозно зове.

Но спжтъ гренадери косматн
Въ прѣдѣлъ-тъ, дѣ Елба шуми,
Подъ прѣспи-тѣ хладни въ Россия,
Въ горешти-тѣ Нилски земи.

Гласъ-тъ му маршали не чуятъ —
Едни-тѣ погинахж въ бой,
А други безъ срамъ измѣнихж
И вождь-тъ отрекохж свой.

И гнѣвно съ кракъ тупва въ земя-та,
Сърдито върви по брѣгъ-тъ,
И пакъ гръмогласно той вика,
И чуй се далече гласъ-тъ:

Синà си любезний той вика,
Надѣжда въвъ зли врѣмена,
Половина му свѣтъ обѣштава,
А Франция себѣ една!

Но въ млади цвѣтушти години
Угасна любезний му синъ,
И дълго и дълго го чака,
Очаква го тамо единъ.

Стои той и тежко въздиша
Дори се въстокъ зазори,
И рони той сълзи горешти,
И пламъкъ го таенъ гори.

И влиза въ кораба вълшебний
Глава-та катъ клюмва съсъ ядъ,
Замахва съ ржка-та и бързо,
Камъ гроба си тръгва назадъ.

К. Величковъ.

Момъкъ и вила.

Мòмче, не бивай толковъ глумливо,
Вили-тѣ шетатъ въ ноштния мракъ;
Либенъ сѣдлае конче игриво,
Той се не плаши, той е юнакъ.

Цвили, играе коня въ поле-то,
Бодро сокόла съ него лѣти;
Мѣсецъ-тъ тича тамъ по небе-то,
Слѣдомъ му тичать ясни звѣзди.

Коня продума: „момче, побързай,
Дръжъ се, пази се, вили-тѣ бдѫть!“
Либенъ му шепне: „конче, ти карай,
Ноштемъ, при мѣсецъ, вили-тѣ спѫть.“

„Мόмче, усѣштамь, мушкашь ме странно,
Нѣшто съгледа въ блѣдна-та тма!“
— Карай, не питай, искамъ азъ рано
Съ тебе да стигна веселъ дома!“

„Мόмче, ти нѣкакъ плахо говоришь!“
— „Никакъ! Сърдце ми пълни мечта“ . . .
„Мόмче, пази се, глухо мърморишь!“ . . .
— „Страхъ те е, коню, виждамь, въ ношть-та!“

„Мόмче, съгледвамъ, тамъ се бѣлѣе“ . . .
— „Наши-тѣ овци дрѣмать тукъ-тамъ!“
„Мόмче небе-то нѣкакъ тьмнѣе!“ . . .
— „Карай, не гледай, виждамъ го самъ!“

„Мόмче, звѣзди-тѣ вѣшти-тѣ свалять!“ . .
— „Нека ги свалять, карай безъ страхъ!“
„Мόмче! азъ виждамь . . . вили навалять?“ . .
— „Тфу, да загинать всички-тѣ въ прахъ!“

Либенъ на коня кара та кара,
Вили слѣдъ него скупомъ лѣтѫть;
Блѣдния-тъ мѣсецъ смѣй се отгорѣ,
Въ тьмно-то нѣбе свѣшти горѫть.

Близу сѫ, близу, коня лудѣе,
Пръхка страхливо, тича безъ редъ;
Либенъ оплашенъ трьпне, блѣднѣе,
Мушка си коня, кара напрѣдъ.

Кара и слуша, нѣкой го гони,
Сили отдирѣ, киска отъ смѣхъ,

Вика: „почакай!“ Име му спомни,
Момъка млѣе,[1]) бѣга съ поспѣхъ.

Припка безъ паметь, стига въ село-то,
Скача отъ коня блѣденъ, смутенъ;
Вила слѣдъ него тупъ отъ сѣдло-то,
Либенъ пота си бръше студенъ.

Мило му либе въ ноштно труфило
Тича при него, смѣхомъ се смѣй,
Пита момче-то, што е патило?
Момку отъ срàма чело краснѣй.

В. Поповичъ.

Черногорска майка.

Надъ врьхове-тѣ каменисти
Тегнѣе оште ноштний мракъ.
Джбъ-тъ столѣтни, гжстолисти,
Катъ нѣкой страшенъ, черъ призрàкъ,
Скрепти и пжшка въ тьмнина-та.
Прѣсичанъ дрѣзгавъ кучи-лай
Смуштава само тишина-та
Надвиснала надъ цѣлий край.

На прагъ-тъ майка-та е права
На пустий-тъ и теменъ прагъ;
Стой сама, навела — й глава
И чака. — Чака — синъ юнакъ.
Цѣлъ мѣсецъ става тъй го чака —
И плаче и не спи ноштя,
И заранъ рано става въ мрака,
И моли се за него тя.

Кръвь-та се лѣй . . . кипи война-та;
Отъ всички крайшта на свѣтъ-тъ
Юнаци-тѣ подъ знамена-та
Се стичать, биjжть се и мржть.

---

[1]). — *Млѣе* вмѣсто малѣе, умалява; слабѣе, отслабва.

Но нѣма нейний синъ въ борбата,
Не иде неинъ Йово милъ
И гроѳенъ носи слухъ мълва-та
Че роду си е измѣнилъ.

Съсъ тѣвь отъ Цариградъ што идѫть
И Йова нейний може-би
Всредъ нихъ очи-тѣ ѝ ште видѫть
Какъвто въ свои-тѣ молби
Го-й тя денѣ-ноштѣ мечтала:
И здравъ и хубавъ и юнакъ
И съ тоя ликъ е распрьсвала
Тежаштий на сьрдце-то й маркъ . .

Въ минутно кратко заблужденье
Той може-би е само билъ,
Но свойта майка съ умиленье
И родний край е той спомнилъ.
И вѣрва тя, че ште го види.
Че ври юнашка въ него кръвь,
И ако съ дирни-тѣ той иде
Въвъ битки-тѣ ште бѫде прьвъ.

Стѫпки се чуятъ, гледа въ мракъ-тъ:
Тѣ идѫтъ по широкий друмъ,
Надъ тѣхъ се гордо вѣй байракъ-тъ
И чуй се веселъ викъ и шумъ.
Вървѫтъ тѣ стройно съ бърви крачки,
Въвъ мила-та сѫ вечь странà.
Отъ пѣсни, весели, юначки
Бърда-та, цѣлий край екнà.

Край майка-та безмоштнс, блѣда
Минуватъ: единъ по единъ
Ги жално жално тя изгледа.
„Дѣ-й Йово, Йово, мой-тъ синъ?"
Извика и застана нѣма.
Изъ редове-тѣ чу се гласъ:
„Не чакай, майко . . . Йово нѣма
Да бѫде нивга между насъ . . .

„За сребро, за жена забрави
И тебе той и родъ и князь,
И глухъ и хладенъ го остави
На слава-та гръмливий гласъ.
Но нѣма вече да безчести
Кръвь-та на свои-тѣ бащи.
Майко, ризикъ-тъ ти злочести
Съ кръвь-та си той го исплати . . .“

Въ мъгла-та мрачна и студена
Джбъ-тъ се чуе катъ скрепти.
Майка-та стои вцѣпенена.
„О Йово майка си уби,
И тя не мрѣше тебъ да чака! . . .“
Примрѣ гласъ-тъ й. . Въ сжштий мигъ
Слогна се нѣщто тамо въ мрака
И вечь ни гласъ се чу, ни викъ . . . .

*
* *

Низъ село прѣдъ черно носило
Съсъ бавни крачки попъ върви
И кади съ сребърно кадило,
Молитва съ жаленъ гласъ мълви:
„Бжди ни, Боже, ти защтита,
Надъ всѣки черногорецъ бди,
И всѣко сърдце што залит.
Възъ правий пжть го въведи! . . .“

К. Величковъ

ИДИЛЛИИ.

Рибари-тѣ
(отъ Теокрита [1])

Да, милий Диофантъ! отъ памти вѣка
Чрѣзъ нужда-та е напрѣдвалъ свѣтъ-тъ,
Сѐ тя е прѣклонявала човѣка
Подъ брѣме-то тъй тежко на трудъ-тъ.
Работникъ-тъ се постоянно труди;
Отъ грижи нито може да заспи:
Штомъ дрѣмне, клетий, нужда-та го буди,
И мжки-тѣ безъ ропотъ ги търпи.

Въвъ бѣдна хижа, съ тръстика покрита,
Лѣжаха надъ изсъхнала трева,
Подиръ ловидба, дълга, упорита
Рибари двама, глава до главà.
Ордия-та на трудъ-тъ имъ тежки
Търкаляха се, пръснати край тѣхъ:
Неводъ, вжже, панери, вжди, мрежи,
Кошове, пълни съ тиня, кози мѣхъ.

---

[1]). *Теокритъ*, гръцки поетъ отъ III вѣкъ, се е родилъ въ Сиракува. Не се знае кога се е родилъ и кога е умрѣлъ. Той е живѣлъ дълго врѣме въ дворъ-тъ на Птолемея Филаделфа, съ когото се е училъ заедно въ островъ Хиосъ, и послѣ се оттеглилъ въ родний си градъ, въ царствование-то на Херона II. Отъ Теокрита сж останали тридесеть поеми, събрани подъ обште-то название идиллии, и двадесеть и двѣ *епиграми*. Идилии-тѣ му сж, споредъ само-то значение на слово-то идиллия (видъ, картина), изображения отъ простонародний животъ въ Сицилия. Въ тоя родъ поезия никой поетъ, нито въ стари-тѣ нито въ нови-тѣ врѣмена, неможе да се постави на равно съ него. Идиллии-тѣ му плѣняватъ по своя-та вѣрность и простота. Той е въспроизвелъ простонародни-тѣ обичаи, нрави, възрѣния, мисли, художественно, безъ да изопачава дѣйствителность-та. Овчари-тѣ, пѣвци-тѣ, рибари-тѣ, които е описалъ, сж живи, гледамъ ги. Езикъ-тъ, който говорятъ, е простъ, нъ силенъ и горештъ. Повече-то идиллии на Теокрита сж написани въ разговорна форма и се свършватъ съ истино лирическо описание на хубости-тѣ на полский животъ. Теокритъ е избиралъ въобште въ свои-тѣ идиллии простонародни прѣдмѣти (*Рибари*, *Сиракузянки*, *Вълшебница*, и прч.) Други идиллии сж митологически (*Алкидъ*, побѣдитель на левъ-тъ, *дѣтинство-то на Алкида*, *Полифемъ*, и прч.)

А лодката, край вратня-та във мрака,
Търкулната стоеше въ единъ кжтъ;
Пъкъ дрѣхи-тѣ и вехти два калпака
Подглавница имъ служеха кать спжтъ.
Ордия-та, съ кои на риба ходи,
Туй е имота на рибара клетъ.
Вмѣсто покжштнина — мрѣжи, неводи.
За най-голѣмо благо въ тоя свѣтъ.
Добрий-тъ ловъ рибари-тѣ считали.
Билà имъ най-вечь мила бѣдность-тя,
И двама-та животъ честитъ живяли.
Съсѣдъ нѣмало тамъ въ околность-та,
Морето ги отвредъ обикаляло,
Вълни-тѣ си до хижа-та плескало.
На Истокъ йоштъ зора се не пукнà,
И работа-та дневна ги пробуди.
Такъвъ тогазь се разговоръ почнà
Помежду тѣзи простодушни людие.

Асфалионъ.

Приятелю! Слушалъ сьмь всяки пжть
Че лѣтоска пò-дългъ е день-тъ,
А пжкъ ношть-та пò-кжса, че Зевсъ съ очи
Всемилостиви билъ гледалъ на тѣхъ . . .
Лжгали сж ни, тъй се менѣ сочи.
Стотина сжништа тазь ношть видѣхъ,
А пжкъ зора-та йоштъ не се-й пукнала.
Дали се лжжа? Иль што значи т'ва?

Олписъ.

Асфалионъ! укоръ не дѣй казвà
За врѣме-то природа-та што-й дала
На златно-то лѣто, на любовь-та.
Та, друже мой, не си ли разбралъ ощте,
Защто се види дълга тебь ношть-та?
Ахъ! нужда-та й што прави твой-тѣ ношти
Да ти се виджтъ дълги.

Асфалионъ.

Да, разбрахъ.
Умѣйшь ли сжништа да отгадавашь?
Ште ти расважж какъвъ сънь видяхъ.

Като какво значение му давашъ?
На ловъ ний дружно ходимъ всяки день,
И както общъ е намъ трудъ-тъ и хлѣба
И сънищта-та ни тъй сѫщо трѣба
Да бѫдѫтъ общи. Ти си надаренъ, —
Това признава всяки твой приятель —
Съсъ разумъ здравъ, а той е най-добрий
За сънищта-та ни истълкователь,
Нагажда въ тѣхъ каква се смисълъ крий.
Въ лѣгло-то мълчаливо ний стоиме;
Безъ работа па и безъ сънь лѣжиме.
И гледай — и до сега — на на вънъ
Небесно-то кандило не ѝ угасло,
Понѣ въвъ него има сявга масло . . . .

Олписъ.

Добрѣ, кажи подробно своя сънь . . .

Асфалионъ.

Отъ дневний трудъ умôренъ, сношти,
Не бѣхме отъ обѣдъ станàли още,
Лѣгнахъ си и заспалъ съмъ на часъ-тъ.
Сънувамъ: самъ сѣднал съмъ на брѣгъ-тъ.
Сѐ въ вѫдица-та гледать ми очи-тѣ.
Внезапно гледамъ силно че трепнà
И тихо разлюлѣха се вълни-тѣ:
То тежка риба бѣ, — стрьвь-та хвана.
Кокошка гладна сѐ просо сънува,
За риба риболовець-тъ бълнува.
Но всичка-та почти изяде стръвь
И послѣ кука-та лапна въ уста-та.
Вода-та се облѣ съ студена кръвь,
Сѐ риба-та подскача и се мята
И вѫдица-та вий се, отъ рѫка-та
Щте се исплесне сѣкашь. Бѣхъ въвъ страхъ
И съ мѫка плячка-та си удържахъ.
Не е за исказъ колко се умôрихъ.
„Хапи, хапи, ти рибо, колко щтешь
Щте те захапѫ ѝ ази, съ ядъ говорехъ,
Пò-силно. Нѣма да се отървешь."
Поби се и издѫхна . . . вечь не шава,
Истеглихъ вѫдица-та азъ тогава.

Што виждамъ? риба златна, отъ златò
Излѣна. Цѣлъ треперѫ. Што е тò?
Дали не е любимецъ-тъ Нептуновъ,
Илъ Амфитридиний свяштенъ имотъ,
На Амфитрида съ погледа лазуровъ . . .
Отъ менъ течеше като вода потъ.
Не смѣехъ и да пипна туй иманье.
Извадихъ я полегка и съ вниманье
Отъ вѫдица-та, гледахъ да не би
Най-малка люспа да се похабѝ,
И съ врьвь искарахъ я тогава
На сухий брѣгъ грижливо. Слѣдъ това
Заклехъ се вечь море-то да остава, —
Такива произнесохъ азъ словà,
Които да си наумѫ не смѣѭ:
Съ злато-то си по царски да живѣѭ.
Разувѣри ме, клехъ се, друже мой . . .

Олписъ.

Напраздно се вълнувашь, не се бой.
Повѣрвай ме, нито си клетва давалъ,
Ни риба златолюспа си улавялъ.
Измама и лъжа е твоятъ сънь.
Погледай, свѣтло вече става вънъ:
Зорница-та изгрѣя на небе-то,
Стани и тичай бързо на море-то,
Но нѣ за риби мними, — риба жива,
Асфалионе, глей да донесешь.
Съсъ златни съништа такива
Ти можешь, друже, гладенъ да умрѣшь.

К. Величковъ.

Изворъ-тъ на Бѣлонога-та.

Видишь ли долу въ полето
Дѣт'се мържѣятъ, чернѣятъ
Дестина дрьвя върбови? —
Тамъ било село Бисерча,
Въ стари години, отколѣ;

Тамъ се родила, живѣла
Мамина мила Гергана.
Гергана пиле шарено,
Гергана кротко агненце,
Катъ бисеръ между мънистa

Тя била между момитѣ;
Първо ѝ либе Никола
Вакло агнче прѣдъ стадо
Помежду селски ергени!
Гергана оште Никола
Двама-та лика прилика
Като два стръка яглика;
Двама-та млади зелени
Единъ за други родени,
Единъ у други влибени,
Влибени вѣрно, примѣрно.
Либилъ Никола Гергана,
Либилъ я и я задирялъ:
Заранъ и вѣчерь по изворъ,
По хорà всяка недѣля,
По тлъки всяка прилука,
И по сѣдѣнки всяка ноштъ.
Било то вече посрѣдъ ноштъ.
Сѣдѣнки-тѣ се разиждатъ.
Прашта Никола дома ѝ
Своя-та мила Гергана,
Китка ѝ цвѣте поиска.
Гергана тихо говори:
Късно е, либе, за китка;
Мѣсечинка си залѣзе,
А пѣтли не сж пропѣли;
Врѣме е сега потайно,
Грозна, невѣрна полуноштъ;
Звѣзди блѣштукатъ надъ нази,
Вѣди прилитатъ край нази,
Змѣеве змейски духове
И самодиви ноштянки
Ште видятъ, ште ни завидятъ; —
Китка се дава за обичъ
Кога се зора зазори.
Въ зори е китка кръвена.
Утрѣ ти китка готова
Дигни се рано да станешъ
Утрѣ на нива да идешъ,
На изворъ-тъ ме почакай,
Бяволи до катъ напоишъ
Азъ съ бѣли мѣнци ште дойдж
За прѣсна вода студена,
Ште ти дамъ китка кичена
Отъ мое чело на твое
Съ тебе за мене да бжде....

Черна имъ честь-та горкй-тѣ,
Черна Вѣда ги подслуша,
Подслуша та имъ завидѣ,
На зло ги око мѣрнала,
Сторила да ги погуби.
Рано ранила Гергана,
Станала та се омила,
Прѣдъ икона се прѣкръсти,
Тихо се Богу помоли.
Росна е китка набрала
И я на чело забола.
Дига кобил'ца на рамо,
Та си на изворъ отива.
Не сваря тамо Никола,
Нъй сваря бѣли чадъри.
Ноштѣ е везиръ пристигналъ
Съ войска си тука застаналъ.
Гергана вода налива,
Везирь прѣдъ чадъръ сѣдеше.
Гледалъ Гергана, чудилъ се,
Чудилъ се хубость таквази
Дѣ се е зела на село.
Гледалъ я везирь, сматрялъ я,
И отъ сръдце я поревналъ:
Допрашта слуги вика я.
Везирь ѝ дума подума:
Българко, млада дѣвойко,
Што ми си рано ранила
За прѣсна вода на изворъ?
— Рано съмъ, аго, ранила
За прѣсна вода студена,
Пò-рано да си ошетамъ...
Тейко ми стара стария
Бърза на нива да идемъ.
— Ходишъ ли, млада дѣвойко,

Ходишь ли и ти на нива,
Да горишь лице снѣжано,
Да косишь ржцѣ нѣжани? —
Ти не си за туй родена,
Нъй си родена, дарена
Бѣла ханжма да бждешь,
Все по чардаци да ходишь . . .
Я хайде, бѣла Българко,
Хайде на Стамбулъ да идемъ
Дѣто ште шеташь на други,
Други на тебѣ да шетатъ.
—Добрѣ сьмь, аго, азъ тука
При старий баштa и майка,
Менъ не тежи ми шетня-та;
Отъ както сьмь се родила,
Все тъй сьмь расла, порасла,
Кога по нива, по лозе
На старъ баштица на помошть,
Кога пъкъ въ кжшти да шетамъ
На мила майка отмѣна.
—Ште дойдешь, бѣла Българко,
Ште дойдешь съ мене на Стамбулъ
Ште дойдешь, друго не бива.
—Живъ да си, аго, не дѣй ме,
Какъ ште остава баштa си,
Майка си какъ ште замина?
—Туй ли се грижишь и мъчишь?
Не штешь ли и тѣхъ да земемъ,
Да ги заведемъ съ нази си?
— Мили ми, аго, ливади;
Свидна ми мала градинка!
— Ливади искай отъ мене,
Все по ливади да ходишь,
Каквито искашь градини
И цвѣтя вжтрѣ всякакви . . .
Жално въздъхна Гергана
Умилно дума продума:
Нѣма тамъ, аго, по вази,
Нѣма тамъ стѣни таквизи
Зимѣ съсъ здравчецъ обрасли,
Лѣтѣ съсъ сива линяка;
Нѣма тамъ бѣло кокиче,
Ни тамянушка дъхава
Между кждрави шубрачки;
Въ поля чернока аглика
На всяко рано пладнише —
Златъ мензухарецъ въ равниште,
Ни аленъ божуръ въ страниште.
Въ моя-та мала градинка
Доста е менѣ што имамъ
Всякакви ружи шарени,
Шарени жълто-алени,
Дребенъ босилчецъ черночъкъ,
Синь кремъкъ, жълта латинка,
Бѣлъ кремъкъ, чисто сребъренъ,
Бисерно, росно леденче,
Крѣхка върбица клоната,
Стволяста камха рѣхата,
Червенъ седѣнко вечеренъ,
Синкави рокли ранници,
Карамфилъ зименъ и лѣтенъ,
Шибой ми кичестъ, перагенъ
И моравъ стратулъ бархатенъ . .
Тѣзъ живи цвѣтя нѣма ги,
Въ ваши-тѣ, аго, градини!
Тамъ всичко расте на сила
И дѣто расте тамъ вѣне . . .
Хубаво всичко на село,
Охално, аго, на воля!
— Хубава, млада Българко,
Зашто си толковъ глупава!
Склони ти само да дойдешь
На Стамбулъ да те заведж:
Да видишь дѣ е хубаво,
Да познайшь што е охално!
Азъ ште заржчамъ штомъ идемъ
Да ти изградятъ градини
Каквито искашь, дѣто штешь,
И ште направж за тебѣ
Въ градина нови сараи
Съ дванадесеть капии
Съ триста прозорци джамлии

Съ миндери ште ги обградя,
Съ ястъци ште ги обрѣдя,
Съ дюшеци ште ги постѣля
Да сѣдишь на тѣхъ да гледашь
До дѣт'ти видать очитѣ . . .
— Стамбулъ е, аго, за мене
Тукъ дѣто съмъ родена,
А най-хубави сараи —
Тамъ онзи мой-тъ баштенъ домъ.
Што ми сѫ много капии
Когато могѫ отъ една
Да хода и да дохождамъ?
Што ми сѫ триста прозорци
Когато могѫ всякога
Да гледамъ денѣ слънце-то
И вечерь ясенъ мѣсечко
Съ милиони звѣзди около!
Какви пò-свѣтли сараи
Отъ тезъ небесни сводове?
Какви пò-добри миндери
Отъ тазъ зелена морава!
— Младо, безумно момиче!
Ти оште ништо не знаешь,
Мене повѣрвай послушай
Да си намѣришь кѫсметъ-тъ:
Бѣла ханкма да станешь,
Злато, коприна да носишь,
Въ свѣтли хареми да сѣдишь,
Жълти жълтици да нижешь
Размѣсенъ съ дребенъ маргарецъ.
—Хубаво, аго, живъ ми би́лъ,
Нъ азъ съмъ проста селянка,
Не ми сѫ драги харемн,
Нито свидени прѣмѣни;
Не искамъ жълти жълтици,
Не искамъ дребенъ маргарецъ.
Стига ми това што имамъ:
Тазъ огърлица маниста
И тозъ плетенъ косичникъ . . .
Най-подирь, аго, знаешь ли?
Ако не знаешь, да знаешь:
Азъ съмъ се клѣла, заклѣла
И клѣтва-та ми вѣрна е,
Първо ми либе Никола
Първо вѣнчило той ште е . . .
— Колко си проста, безумна!
Та што е твой-тъ любовникъ
Прѣдъ мене и прѣдъ власть-та ми?
— Прѣдъ тебе, аго, ништо е;
Нъ за мен' знайшь ли, всичко е; —
Волѭ азъ него та него . . .
— Волишь ти него, та него,
Отвърна везиръ сърдито,
Нъ своя воля ти нѣмашь,
Мой-та е воля надъ тебе;
Господарь азъ съмъ надъ тебе,
Азъ ште ти бѫда стопанинъ . . . .
Гергана дума подума:
На животъ ми си господарь
Нъ на воля-та не ми си;
Безъ воля стопанъ ставашь ти
На мрьтво сърдце студено . . . .
Смая се везирь съ Гергана,
Вѣрность въ любовь ѝ почете;
Пусна мома-та свободна
И надари я богато;
Послѣ за поменъ поржча:
Изворъ-тъ чешма да стане.

*
* *

Дюлгери чешма градили,
Въ село се дума растуло,
Че сѫ Гергана вградили.
Истина било, тъй стана.
Залинѣ мома Гергана
Като листь рано озлобенъ,
Залѣня оште закрѣя
Кат'ранъ босилекъ въ засуха.
Крѣя Гергана на крана
Нѣшто ми до три мѣсеца,
Лѣгна Гергана на дрѣхи . . .
Ходи Никола, дохожда,

Води ѝ врачки, знахари,
Съ разни я билки цѣриха,
Отъ ништо не ѝ приидe.
Година врѣме не сключи
Богу душица прѣдаде . . . . .
Сето я село пожали
И всички сѫ се събрали,
Всякой свѣштица запали . . .
Моми ѝ вѣнци исплели
Момци ѝ гробникъ сковали . . .
Отъ кѫшти кат'я дигнали
Редъ я по редомъ носили
До теменъ гробъ я занесли,
Занесли тамъ оставили . . . .
Никола, вѣренъ любовникъ,
Рано, ранява у вторникъ
Та си на гробъ-тъ отива,
Съ бѣлъ тамянъ гроба прикадилъ,
Съ руйно го винце поприлѣлъ
И воштеница запалилъ . . . .
Върналъ се отъ гробъ Никола
Нъ не се върналъ дома си,
И до день днешенъ нѣма го . . .
Счува се само дълбоко
Цафара-та му тъмна-та
Тѫжно да свири и тѫтне,
Кога се вѣсти Гергана,
Тамъ на чешма-та сѣднала
На мѣсечинка да прѣде.

Изъ „Читалиште."

ПОЕМА.

Илиада.

Отъ Омира *).

Начяло отъ II пѣсень.

Ми проникна златобулна Зора
Отъ бистри-нѣ струи Океански,
Та пропусна огнедишни коньи,

---

[1]) Изъ всички-тѣ велики имена, които вѣкове-тѣ сѫ прославили, ни едно не свѣти тѫй бляскаво, както име-то на старий Омира. За дрѣвни-тѣ, и за Елини-тѣ, Омиръ бѣше повече нѣшто отъ колкото само поетъ; той бѣше отецъ на поезия-та, славенъ прѣдставитель на народний гений, вѣренъ откликъ на дрѣвни-тѣ прѣдания, вдѫхновенъ расказвачь на велики-тѣ събития на минѫло-то, животворенъ источникъ на всичко прѣкрасно и истинно. Негови-тѣ безсмъртни произведения, пѣни по обшти-тѣ мѣста, разгледвани отъ философи-тѣ, изучвани отъ поети-тѣ, тълкувани отъ многобройни поколения критици, запечатаха въ умове-тѣ удивление камъ старогръцка-та литература, пълна съ сила и животъ.

Двѣ-тѣ поеми, които хвърлять такъвъ непомрачимъ свѣтликъ връзъ лице-то на Омира сѫ „Илиада" и „Одиссея." Въ първа-та се описва обсада-та отъ гръцки-тѣ царета на малоазиатский градъ Троя; а въ втора-та скитание-то на Одиссея подиръ разорение-то

Кои златна везжть колесница,
Позлатити свѣтемъ чьрна земя,
Укрена се отъ шарений одъръ
Агамемнонъ силенъ царь Микинский.
Очи му сж жално отючени:
Вся ношть Божя никако не клепнялъ;
Владали му грижи ядно сьрдце,
Кой ште бжде край на пуста война,
Безъ Ахиля силнаго юнака.
Храбра войска иска искусити
Дал' ште му е вѣрна и прѣданна
Доклѣ падне крѣпкий градъ Приамовъ,
Или мразять война безконечна
И желажть мила домовина.
По край море, по весь станъ Елинский
Деветь вѣрни испрати херолди

на казаний градъ. Въ нихъ се прославять два идеализирани гръцки типа, които напълно изображавать националний характеръ на Елини-тѣ. Въ Ахиллеса сж олицетворени храбрость-та, пъргавина-та, любовь-та камъ слава-та и камъ война-та, която повдигна много високо тоя народъ, съединена съ любовь-та камъ прѣкрасно-то му отечество. Одиссей е олицетворение на умъ-тъ, хитрость-та и прозорливость-та.

Само въ послѣдний вѣкъ се повдигна въпросъ за дѣйствително-то сжществование на Омира и да ли наистина поеми-тѣ — „Илиада" и „Одиссея" сж дѣло на единъ човѣкъ, или на цѣлий елинский народъ. Твърдѣ сж мжтни свѣдѣния-та за Омирово-то мѣсторождение. Голѣмъ брой градове въ Гърция и Мала Азия искать да си присвоять тая честь. Истинско или измислено лице, обаче, Омиръ е име, което ни дава понятие за най-високий поетический гений, който е могла да роди древность-та.

„Илиада" и „Одиссея" за елинский миръ бѣха сжщто-то нѣщо, каквото библия-та за християни-тѣ. Главно-то мѣсто въ възпитание-то на Гръкъ-тъ принадлежеше Омиру. Поеми-тѣ, които се родиха въ малоазиатски-тѣ колонии на йоническо-то племе, станаха достояние на цѣла Еллада. Поети-тѣ черпяха отъ нихъ вдхновения-та си, художници-тѣ земаха сюжети за произведения-та си, философи-тѣ — правила на висока мждрость, историци-тѣ и географи-тѣ се опираха на Омира, като на неопровържимъ свидѣтель, дори държави-тѣ, въ оправдание на свои-тѣ притязания възъ разни мѣстности, отнасяха се камъ Омирови-тѣ стихове, и за тая цѣль ги прѣправяха. Велики-тѣ людие на Гърция се хваляхя съ знание-то и изучение-то на тия поеми; стихове-тѣ отъ „Илиада" и „Одиссея" минжха въ пословици. Омиръ бѣше идеалъ на мждрость-та, поетъ, учитель и пророкъ на древний миръ. За всичко това той е

Деветь вѣрни слуги гръмогласни,
Да поканять войни и войводи
Да съставять съборъ многошуменъ.
Тии канять, они се събирать,
Като пчели народъ сладкоплодний
Пещерита оставивши гора,
Лѣтять скупно на цвѣти пролѣтни;
Така исто Гърци ратоборци
Многоржбни оставивше шатри,
Идять скупно на сборъ славномжженъ.
Сѣдять скупно до ратника ратникъ,
Земя стене подъ огромна тяжесть,
Въздухъ ечи отъ звукъ многошуменъ.
А херолди деветь гръмогласни
Гръмко викать Еллиномъ поржчвать,
Да умлъкнять, тихо да послушать

обявадъ на чисточеловѣческо-то си миросъзерцание; хуманизмъ-тъ се вижда не само въ герои-тѣ му, нъ и въ богове-тѣ, които въ „Иллиада“ вълнувать сжщи-тѣ оные страсти, които вълнувать и човѣци-тѣ: злоба-та, гнѣвъ-тъ. Само въ Одиссея богове-тѣ изгубовать човѣчески-тѣ си недостатки и се ржководять отъ чисто-нравственни побуждения; изображение-то характери-тѣ на Омирови-тѣ герои е изумително вѣрно, и се отличава съ пластичность, както и описание-то на събитията и мѣста-та. Ето защто значение-то на Омира не се накърни прѣзъ толкова вѣка, а въ епоха-та на възраждание-то на науки-тѣ и искуства-та въскръсна съ първий си блясъкъ у европейски-тѣ народи, чужди на елинский духъ. Подирь Омира до такъва всемирна извѣстность достигнаха само Данте и Шекспиръ.

Языкъ-тъ на който сж писани двѣ-тѣ споменати поеми е старо-то ионическо нарѣчие, обогатенъ съ голѣмо число образи, рѣчи и поетически изражения: слогъ-тъ Омировъ е обикновенно лесенъ и чудно ясенъ, както и мисли-тѣ му. Нъ мнозина отъ дрѣвни-тѣ се силяха да налучать тамъ нѣкой скритъ смисълъ, нѣкаква алегория.

Освѣнь поменати-тѣ двѣ поеми Омиръ е написалъ и третя — хумористическа: *Ватракомахия*, или бой-тъ на жеби-тѣ.

Омиръ е прѣведенъ почти на всички-тѣ литературни езици. Нѣколко опита за прѣвождание-то му станжха и у насъ, именно: отъ *Пърличева* (първи-тѣ пѣсни на „Иллиада-та“ въ „Читалище“ прѣведени скратено и на македонско нарѣчие); отъ П. Р. Славейкова, (тоже начяло-то, прѣведени по образъ-тъ на народни-тѣ пѣсни, въ „Наука“); отъ Велиева (цѣла-та „Иллада“) прѣведена, безъ просодия и съ ритми. Откъслекъ-тъ „Хекторъ и Андромаха,“ който иде по-нататъкъ, прѣдставлява приблизително образъ-тъ на стихъ-тъ, въ който сж написани „Иллиада“ и „Одиссея“.

Цари свѣтли и богохранени.
Умълкнаха безчислени людю,
Веледържець стана Агамемнонъ.
В'ржка държи знакъ велики власти,
Кованъ скиптъръ съ златни-нѣ гвоздн
Отъ Завеса свештено наслѣдье;
Гръмко дума Гъркомъ чърноокимъ:
„Чуйте войни слънцемъ изгорени
Деветь лѣта горки и прѣтрудни
Безконечна воюваме война
На Троянци народъ малочисленъ.
Ни изгниха корабелни дърва
Каинха ни въжя многовити.
Жени наши и маленки чада
Все ни чакать ядни умилени.
Сега чуйте съсъ покорна душа:
Въвличимъ си в' море чърна флота
Побѣгнимъ си в' красна Ахаия,
Че не можемъ прѣвзе Илиона,
Градъ прѣкрасенъ, широкоуличенъ!"
Сърдца ядни сижти царско слово
И повдигна съборъ многочисленъ.
Както движи нива силенъ Зефиръ
И разлюля класи позлатени,
Така исто Гърци разлюлени
Тичать скупно камъ черна-на флота,
Мжгла прашна, като сивий облакъ,
Въсклицанье и викъ прѣужасенъ:
„Домовина, мила домовина!"
Възвишавать до синьо-но небо
И другъ друга распалено остри
Влешти в' море корабли прѣвити.
Вади чистять, подпорки отнимать;
Сълзи рони силенъ царь Микинский,
Срамъ свештенний, печаль душеѣдна
Облада му велемждро сърдце,
Въ Микина празденъ да се върне.
Умили се Улисъ хитъръ *юнакъ*,
Като видѣ жежка царска *сълза*,
Отметна си мантия чървена,
Камъ царя си простря дѣсна ржка,

Взе му скиптъръ, свештено наслѣдье,
Крилемъ тича камъ чърна-на Флота
И оправля Гърци възмятени,
Кого гледа царя боголюба
Ил' юнака мжжа прѣвъсходна
Него спира съсъ кротки-нѣ думи
„Господине, тебе не прилича
Да боишсе и отъ бой да бѣгашь.
Нъ ти спри се и другаго спирай,
Не разгнѣвай царя всемугушта.
Царский гнѣвъ е левово рикание,
Царь отъ Бога има власть и скиптъръ.
Самъ Богъ може знати царски мисли.
Сега ште ни хитро искусити:
Послѣ ште ни горко наказати."
Кого гледа проста въпиюшта
Него скиптромъ маха и ударя,
„Бжди миренъ, худе, и покоренъ
На кои сж отъ тебе по̀-добри,
За ништо си и нигдѣ способенъ
Неслагаемъ ни в' съвѣтъ ни в' битва,
Вси въ Троя царю не ште бждемъ.
Многоцарство не е никакъ добро.
Единъ царь е, единъ е началникъ,
Кому Зевесъ далъ е власть отъ небо."
Така Улисъ управлява войни
И повторомъ на съборъ събира,
Както тласка силенъ вѣтъръ божий
Морски вали на шумно поморие.

Г. Пърличевъ.

Прошраване на Хектора съ Андромаха.

(Изъ VI пѣсень.)

Слѣдъ Андромаха слугиня й вървеше
И си въ ржцѣ-тѣ дѣтенце-то държеше,
Което бѣ оште малко и глупаво
И като звѣзда рѣвниво и хубаво;
И което Екторъ много обичаше,
И самси той го Скамандъръ наричаше,

Други-тѣ же Владиградъ го наричаха,
Че само Ектора заштитникъ имаха.
Той го изгледа ухиленъ, и мълчеше,
А Андромаха буйни сълзи ронеше,
И като хвана за ржка-та Ектора,
Тя начна да гълчи и да му се кара:
„Екторе, ти штешь тъй скоро да загинешь
Отъ мжжесть-та си, па не штешь ни да знаешь,
Нито дѣте-то си, ни мене клѣтница.
Която слѣдъ мало штж бждж вдовица.
Заштото Аргийци штжтъ купно да нападнжтъ,
Та тебе штжтъ твърдѣ скоро прѣмахнжтъ,
А пакъ азъ дѣто штж безъ тебѣ да остана,
Пô-добрѣ ште е въ земя-та да потъна,
Заштото безъ тебе азъ не штж да имамь
Друга утѣха освѣнъ да те оплаквамь,
Че азъ си нѣмамь ни тейка ни майчица,
И сьмь останжла бѣдна неволница.
Заштото, когато Ахиллей удари
На Киликийско-то царство, и събори
Царский градъ Тива, столний градъ на башта ми
Той затри и Иетиона башта ми.
Нъ той му не зе ништо отъ почесть камъ него,
Нъ огънь само запали, изгори го,
Както си бѣ обръженъ цѣлъ цѣлнининичекъ
И му направи и памятникъ самичькъ.
Горски-тѣ же нимфи, дъштери Зевсови
Го обсадиха на около съ брѣстови;
А осемь тѣ ми братя мьртви паднаха
И въ сжштий день въ мрачний Адъ се прѣселиха;
Заштото Ахилей, синъ-тъ на Тетида
Ги изби, когато пасеха стада-та
Баштини ми, тучни юнци и телици
И плодородни вакли овни и овци;
А пакъ злочестата, мила-та ми майка,
Която бѣше царица киликийска,
Той я доведе тукъ съ сички-тѣ ѝ имоти,
И послѣ зе голѣмъ откупъ, та я пусти;
Нъ подирь туй биде люто устрѣлена
У дома ни отъ богиня-та Диана.
Екторе, ти ми си и башта и майка

И ти ми си и братъ и милъ ступанъ тука.
Нъ ела не дѣй отхожда на битва-та,
И стой при насъ на това мѣсто въ башня-та,
И не оставай дѣтенце-то си сираче,
И жена вдовица, да тлѣе и плаче.
Постави стражи, а съ народа заедно
Заварди тамъ при дърво-то смокиняно;
Заштото отъ тамъ най-леено се минува
Въ града, и тамъ крѣпость-та не е здрава.
И тамъ три пяти Аргийски тѣ ратници,
Които водеха двамат' Еантовци,
Двамат' Атрееви, и царь Идоменей,
И Диомедъ, се опитаха на товъ бой,
Да се прѣкачять и въ града да навлѣзать
Та да ни заробять и насъ и народъ-тъ
Заштото иль вѣштъ гадатель имъ е казалъ
Или умъ-тъ имъ за туй тъй е стигналъ.»
Отвѣшта ѝ доблий Екторъ, и ѝ рече:
„Жено, азъ се грижа отъ тебе повече
За сичко, што думашь, нъ азъ се срамувамь
Отъ мѫжи и жени, и не въсприемвамь,
Да стоя на страна отъ страшна-та битва
Като страшливъ, че сърдце-то ми не дава;
Заштото азъ съмь наученъ да живѣя
Като юнакъ и съ юнаци да се бия.
И штѫ се бия да запаза слава-та
И честь-та баштина, както и моя-та,
Заштото вѣрвамь, и мене ми се струва,
И твърдѣ ясно сръдце-то ми го казва,
Че штемъ дочакаме день, въ който шт̃е падне
Свяштенний градъ Троя, и штe да загине
И царь Приамъ, и народъ-тъ непрѣменно.
Нъ мене за тѣхъ ми не е толкова жялно,
Нити пъкъ за майка ми до толко свидно,
Нити за братия-та ми толко мѫчно,
Ако би да паднѫть сички-тѣ убити,
И да загинѫть славно отъ врази-тѣ.
Мене ми е жално най-много за тебе,
Кога Аргийцъ те повлече подирь себе
Като робиня у своя тътковина,
А ти да ронишь сълзи жялна и скръбна.

Тогази щте бждешь въ Аргосъ отведена
  Дѣто да тачешь щте си принудена
  И вода да носишь бѣдна и злочеста
  Отъ Иперия или отъ Милида.
И туй щте бжде за тебе крайна нужда
  И оште неволя и върла обида,
  И който те види, че проливашь сълзи,
  Той би продумалъ и рекълъ тогази:
Ето ступанка-та на онзи Ектора,
  Най-храбрий мжжь между свои-тѣ си хора
  Кои сж се били съ голѣмо юнашство
  За да забранять Приамово-то царство.
И тѣзи думи штжть ти топять сърдце-то,
  Нъ неште се найде лѣкарство на зло-то;
  Заштото мжжь не штешь да имашь тогази,
  За да те избави и да те пази.“
Когато Екторъ тѣзъ думи изговори,
  Той камъ дѣтенце-то си ржцѣ-тѣ отвори,
  Да го пригърне, то писнж и се врьцна
  Камъ пазвата на кърмачка-та прѣкрасна;
Заштото се стрѣсна отъ зрака баштинъ си
  И се уплаши, штомъ зарна отъ прѣди си
  На мѣдний неговъ шлемъ конска-та му грива
  Надъ глава-та му, да се страшно развява.
И бащта и майка вдигнаха голѣмъ смѣхъ,
  Като видѣха у дѣте-то такъвъ страхъ,
  И тозъ часъ Екторъ си сне отъ глава-та
  Лъскавий шлемъ, и го сложи на земя-та;
Па си цалуна невинно-то дѣтенце,
  И съ ржцѣ задинка туй нѣжно момченце
  И въ ржцѣ съ дѣте-то се Зевсу помоли
  И на безсмъртни-тѣ небесни жители:
„Зевсе великий, и вий безсмъртни боги,
  Които вѣчно владувате надъ нази,
  Дано туй дѣте да се мѣтне на мене
  И Царь достоенъ на Трояне да стане,
И дано нѣкогажь да би рѣклъ нѣкой,
  Когато го види, че се връшта отъ бой:
  Тоя е най-славний ратникъ въ доблесть-та си,
  И той е много пò-храбръ отъ бащта си.
И дано всегда убие нѣкой герой

Въ нѣкой бой и съ грабежь се върне отъ тозъ бой,
Като единъ побѣдитель пъленъ съ слава,
А майка му да го гледа и се радва.“
Штомъ Екторъ си тѣзи думи изрѣче,
И си подаде любезно-то отроче
Въ ржцѣ-тѣ на невѣста-та си любезна
А тя го пое съсъ сълзи и засмѣна.
Екторъ усѣти въ сърдце-то ѝ тжга-та
И се смили и смжти му се душа-та;
За това съ ржка я потупа и потаври,
Па начна да я раздумва и говори:
Дружке, не дѣй плака и скърби за мене,
Заштото нищгечко нѣма да ми стане,
И никой мжжь въ Адъ не може ме проводи
Прѣди на смърть-та ми врѣме-то да дойде.
Азъ вѣрвамь, че всякой, който се е родилъ
Добръ или лошь, и какъвъ да би билъ,
Той отъ Орисница нѣма да избѣгне,
И штото е рѣкла, то трѣбва да стане.
Но ти иди сега въ царска-та ми кжшта
И тамо си гледай станъ-тъ и хурка-та,
Па си слугини-тѣ мждро управлявай,
И ги безъ работа праздни не оставяй.
Колкото за други военни работи,
За тѣхъ штжть си имжть грижя мжжие-тѣ,
И тозъ трудъ надлѣжи на всички Трояне
Та че най-повече собственно на мене.“
Штомъ доблий Екторъ си свърши тъзъ бесѣда,
Гривястий шлемъ си положи на глава-та,
А Андромаха се върна у дома си
Плачешкомъ, като изгледа тамъ мжжь-тъ си.

Ф. Велиовъ

Распра между Агамемнона и Ахиллеса.

На тѣзи думи веднага
Ахиллесъ бързоногиятъ
Яръ погледъ мѣтна връзъ царя
Та му подума и рече:
Тежко и горко, човѣче!
Въ таквозъ безсрамство облѣченъ
Любопечеленъ чакъ толковъ,
Съ присърдце какъ ли да слуша
Кой-годѣ отъ Ахейци-тѣ
Твои-тѣ думи, прикани

Та на пжть нѣйдѣ да иде,
Съ нѣкой мжжье ли за тебе
Бой да се бие юнашки;
Не сьмь ти дошьлъ азъ тука
Бой да се бия за тѣзи.
Ратолюбиви Троенци
Ништо не ми сж скривили;
Никога отъ край до нинѣ
Не ми сж нето крави-тѣ
Нето конье-тѣ прогнали,
Нито сж пъкъ повредили
Нѣкога било сѣидби-тѣ
На Фтия тлъстоземна-та,
Што храни мжжье юнаци.
По между насъ се намирать
Много сѣнчасти планини
И бурно море шумливо;
Нъ подирь тебе, безсрамний,
За твоя радость тръгнахми
Да веемемъ отъ Троенци-тѣ
Задоволенье нѣкакво
На Менелая, на тебе,
Клетнико, съ очи кучешки;
Нъ за туй ти се негрижешь
Никакъ и нито помръдвашь;
А сега ми се заканяшь
Самичъкъ да ми отнемешь
Еднинка-та ми награда
За която сьмь прѣтеглилъ
Толкови много трудове.
И синове-тѣ Ахейски
Тѣ ми я сами дадоха;
Знае се, ази никога
Равенъ дѣлъ съ тебе не земамъ,
Колчемъ прѣвземать Гърци-тѣ
Нѣкой цвѣтушть градъ Троенски;
Все што е мжчно и тежко
На боятъ многоразмирний
Мой-тѣ ржцѣ го управять;
А кога дойде на дѣлба,
На тебь се дава награда
Пò-много и пò-голѣма,
А пъкъ азъ грухналъ отъ битви,
Въ толкови части боеве,
Връштамъ се въ станъ-тъ, ида си
Съ пò-малко и благодаренъ.
Сега на Фтия щте идж
Много е пò-прѣдпочтенно
Дома да идж на мой-тѣ
Съ вити прѣдници кораби,
Ни на умъ вече не турямъ
Да стоіж тука съ бесчестье,
Да ти доставямь и трупамъ
Иманье оште богатство.
А на това му отвърна
И каза царь Агемемнонъ:
Ставай пò-скоро, върви си,
Ако ти тегли сръдце-то
Туй да направишь, стори го;
Не сьмь та хваналъ за скута,
И не сьмь ти се примолилъ
Да стоишь тука за мене;
Има при мене и други
Што могать честь ми направи,
Най-вече Зевесъ разумний;
Та тако ти си едничкий
Между царье-тѣ Зевсови.
Когото мразя най-вече;
Всякога ти все туй търсишь
Да се прѣпирашь и карашь,
Бой да се биешь, да псувашь;
Ако си много юначенъ
Подаденье ти отъ Бога;
Хайде иди си дома си
Съсъ всички-тѣ си кораби
И съ тѣзи твои другаре.

Тамъ иди та си царувай
Надъ твой-тѣ Мирмидончани;
Не штж да зная за тебе;
Гнѣвъ-тъ ти не ме смуштава;
Но штж ти кажж да помнишь

Тхзи закана отъ мене;
Както ми менѣ отнема
Свѣтлий Аполонъ Хризейда —
Нея штя азъ да отпратя
Съ свой корабь съ мои дружина;
Нъй штя самичъкъ да ида
Въ твоя-та шатра, да взема
Бризейда хубавелка-та,
Твоя-та дѣлба — награда,
Най-добрѣ да не проумѣешь
Колко отъ тебъ съмь пò-горенъ,
Всякой другъ да се постресне
Съ менъ да говори кат'съ равенъ
И да се има во всичко
До сущъ подобенъ на мене.
Тъй каза царь Агамемнонъ
И огорчи се Пелидичь,
Въ гърди гхстосълнести
Раздвои му се сърдце-то
На два противни устрьма:
Иль да истегли веднага
Отъ бедро сабья острица
Та да распръсни други-тѣ,
Атридовича да скастри;
Иль да укроти гнѣва си
И да въздържи яда си;
Тѣзи устрьми въ ума си,
Въ сърдце си, като маяше
И отъ ножница вадеше
Тая си сабльяа голѣма,
Отъ небе дойде Минерва,
Пратена долу отъ Гера,
Бѣлоржка-та богиня.

П. Р. Славейковъ.

Хекторъ и Андромаха.

Тамо дойде Андромаха, слѣдъ нея слугиня-та млада,
Чедо въ обятия стискаше, чедо невинно, незлобно,
Плодъ на взаимна любовь, прѣлѣстенъ, звѣзда лучезарна:
Хекторъ Скамандрий му казваше, а пакъ Трояици —
Астиатаксъ; единъ Хекторъ юнашки забраняше Троя.
Тихо, безмълвно усмихна се сину си Хекторъ,
А Андромаха при него стоеше и ронеше сълзи;
Тя му ржка-та застиска и жално хвана да му дума:
„Дивний супруже, погубва те твоя-та храбрость, синъ-тъ си
Ти не жалѣешь, ни бѣдна му майка тжжовна; азъ скоро
Штж удовѣя, нештастна! О, скоро Аргивци-тѣ тебе
Штжть те нападнжть, убижть! Безъ тебе, самичка, мой Хекторѣ,
Нека въ земя-та потъна: живота ми тъменъ е вече.
Ако те зло-то връхлѣти, и мене оставишь . . Горкò ми!
Нѣмамъ ни татко азъ, нѣмамъ ни майчица нѣжна!
Стареца, татка ми, умъртви Ахилесъ бързоногий,
Въ боятъ, когато сруши киликийский градъ славенъ,
Тиви съ високи-тѣ двѣри; той сжштий уби Гетиона,
Но не съблече го, че се уплаши отъ божия казънъ,
А изгори му тѣло-то съсъ почеть, съ оржжье-то нишно,

И надъ праха му могила издигна и брѣстове околъ
Полски-тѣ нимфи, Зевесови дштерки, тамъ посадиха:
Мои-тѣ седемь прѣжалостни братия вхтрѣ остаха.
Всички-тѣ, въ сжштий день минаха въ мрачний прѣдѣлъ на Аида,
Вси-тѣ уби Ахилесъ бързоногий, бѣгачь непостижний,
Той ги застигна всвъ стадо-то рунясто, тучно, гоено;
Майка ми, клета царица на горска-та Плакска долина,
Плѣнница съ други-тѣ плѣчки военни завлече въ станъ-тъ си;
Но дарувà ѝ свобода-та само слѣдъ откупъ богатъ, неизброенъ;
А Артемида и майка ми въ баштиний домъ умори пò-послѣ!
Хекторе! Всичко за мене си: татко и майка любезна,
Ти си и моятъ единственний братъ и ступанъ прѣлюбезний!
Имай ти милость за мене и тукъ остани въ твърдина-та,
Чедо си сирота ти не оставяй, ни мене вдовица!
Наша-та рать при смокиня-та ти нареди: тамъ е
Повечь пристхпенъ градъ-тъ и всвъ кула-та лесенъ е входа;
Три пхти Гърци-тѣ тамо нападаха, Троя да земать,
Два-та Аякса могхшти и Идоменей знаменитий,
Два-та Атрееви сина, съ Тидида, бестрашния воинъ:
Нѣкой ученъ прорицатель, навѣрно, имъ казва, прѣдрича,
Или неволно сърдце-то имъ вѣшто стреми се тхдява,
Но отговаря ѝ Хекторъ, юнакъ великъ, пламенноокий:
„Всичко туй, жено, смуштава и мене ужасно, нъ срамъ е,
Срамъ е великъ прѣдъ Троянци и прѣдъ дългополи Троянки,
Ако, уплашенъ, остана въ града и не идх всвъ боя-тъ.
Мой-то сърдце ми не дава: привикнахъ бестрашливъ да бхдх,
Винаги храбъръ и пръвъ прѣдъ Троянци да тичамъ всвъ боя,
Слава и честь зарадъ менъ и за татка тамъ да печелх!
Знаж азъ, чувствовамъ, мисъль-та и сърдце-то ми казвать:
Иде день, въ който свештенна-та Троя ште падне, загине,
Съ нея ште падне Приамъ и народъ-тъ любезний Приамовъ.
Нъ не ме мхчи тхй страшна-та, горка-та учясть Троянска,
Нито пакъ краятъ на татка, на болна ми майка Хекуба
Края-тъ на братя любезни на много прѣкрасни младежи,
Што ште да паднатъ въ прахъ-тъ и подъ вражеский ударъ жестокий,
Колкото твоя-тъ конецъ! Мѣдоносния-тъ Еллинъ ште дойде
Тебе расплакана, въ плѣнъ ште откара и въ тежка неволя!
Въ Аргосъ неволница, ти ште тъчешъ на чуждинка умразна,
Ти ште да носишъ вода отъ месейския-тъ кладенецъ хладний,
Съ горко роптанье въ душа-та, нъ нѣма какво да направишъ!
И, като ронишъ ти сълзи, тебъ нѣкой ште види и каже:

Ето жена-та на Хектора, който надмина въ борба-та
Вси конеборци Троянци, што около Троя се биха!
И, като каже туй, твой-то сърдце ште се изново кжса:
Ште да си спомнишъ мжжь-тъ, што те би отъ робство запазилъ!
Нъ да погина! Да легна бездушенъ, заритъ възъ замя-та,
Прѣди въ плѣнъ да те видж и жалкий ти вопълъ да чуж!"
Рече, и своя милъ синъ да прѣгърне се спусна героя-тъ,
Отрокъ-тъ жално исписка, уплашенъ отъ тейковий образъ,
И на доилка-та въ бѣли-тѣ пазухи скри си глава-та,
Свѣтла-та мѣдь го уплаши и гребена штръкналий рунтавъ,
Што се надъ баштиний шлемъ, като грива развѣваше конска.
Сладко усмихна се нѣжний родитель и майка любезна.
Бързо си шлема отнима и сваля божественний Хекторъ,
Слага го долу прѣлъскавосвѣтълъ, и отрокъ-тъ зима на ржцѣ,
Сладко цалува го, вдига го, нѣжно го гледа въ лице-то,
И се обърна камъ Зевса, камъ вси-тѣ богове безсмъртни:
„Зевсе! Безсмъртни богове! Речете да бжде и синъ ми
Синъ ми възлюбленний, храбъръ и доблестенъ, както е Хекторъ;
Крѣпъкъ да бжде и моштенъ, да царствува славно възъ Троя.
Нека да кажать когато се връшта отъ боя побѣдни:
Той надминува баща си! И нека съсъ кървава плячка
Въ Троя да влиза съсъ слава, да радува майчино сърдце!"
Рече, и даде го на Андромахини трепетни ржцѣ.
Майка-та стисна го на благовонни си гърди съ усмивка
И просълзена. А Хекторъ душевно смути се тогава
Па я прѣгръшта и съ ржцѣ я гали и милно говори:
„Мила супруго, недѣй се коси, не скърби безъ мѣрка:
Противъ сждба-та менъ никой не може въ Аида да прати:
Знамъ, ни единъ человѣкъ сждба си до днесь не избѣгна,
Штомъ е роденъ человѣкъ: билъ безстрашенъ, страшливъ или мждъръ.
Хайде, любезна, иди си дома и дѣца-та си гледай,
Позалиши се съсъ работа, съ тканю, слуги-тѣ нагаждай,
Туй сж занятия женски — за боя-тъ се грижать мжже-тѣ,
Всички-тѣ, Хекторъ най-повече, въ Троя свештенна родений"
Като изрѣче това понаведе се свѣтлия-тъ, Хекторъ
Гривестий шлемъ земà; мълкомъ тръгнà си назадъ Андромаха,
Често обръшта се, сълзи поройни, горешти пролива,

И. Вазовъ.

Божественна комедия.

Отъ Данте [1]).

Графъ Уголино.

(Изъ 33 пѣснь на „Ада").

Пò-надалечь видѣхъ нештастни двама,
Заровени въ една и сжшта яма
Глави-тѣ имъ една надъ друга; страхъ
И трепетъ ме обзе катъ ги видяхъ.

---

[1]) *Данте* Алигеери (1265—1325) се е родилъ въ Флоренция отъ благородно семейство. Той загуби башта си още дѣте. Подъ ржководство-то на майка си той получи здраво въспитание, широко образование и отъ малъкъ още се приучи на важни мисли и енергически чувства. Споредъ учение-то въ онова врѣме, образование-то му обемаше риторика, философия, богословия, астрономия, физика, и при това музика и живописъ, нъ особено бѣше изучилъ латинский езикъ и литература. Още на деветь години той се бѣше запознаилъ съ една мома, Беатриче, на едни години съ нѣго и се привърза камъ нея съ рицарска и платоническа любовь, на която остана вѣренъ до край-тъ на животъ-тъ си. Беатриче се ожени млада и умрѣ на 25 години. Тая смърть го потопи въ неизразима скръбь, която излѣя въ първи-тѣ си стихотворения събрани и издадени заедно съ история-та на любовь-та му, подъ название *Новъ животъ* (vita nuova). Отъ своя страна той се бѣше оженилъ, нъ види се, че не е билъ штастливъ съ жена си, отъ която му се бѣха добили шесть дѣца. Когато отиде на заточение, той не й позволи да дойде при него. Данте бѣше зималъ, отъ най-ранна младость, живо участие въ борби-тѣ, които раздираха тогава Флорентинска-та република и цѣла Италия; той бѣше испълнявалъ разни служби и политически послания, и въ 1300 го назначиха приоръ на искуства-та. Нъ слѣдъ двѣ години въ една нова борба между Гвелфи-тѣ и Гибелини-тѣ, първи-тѣ, противъ които бѣше Данте, надвиха и го осждиха на заточение. Отъ тогава Данте живѣ ту въ Верона, ту въ Болонья, Падуа, Люкка и Равенна. Въ тоя послѣдень градъ той поживѣ нѣколко години спокойно и тамъ и довърши животъ-тъ си. Въ заточение-то той написа *Божественна-та комедия*, която излѣзе подирь смърть-та му. Появение-то на поема-та се посрѣштна съ въстрогъ въ цѣла Италия. Освѣнь нея, Данте бѣше написалъ и издалъ стихотворения (Rime) и разни съчинения *Пиръ-тъ* (il convito), *Краснорѣчие-то на обикновенний езикъ* (De vilgari eloquio), въ което заштиштава говоримий езикъ и доказва, че той е потрѣбенъ за единство-то на Италия, и за *Всеобшта-та монархия* (De monarchia mundi), въ което възхвалява римска-та империя и осжжда папска-та власть, която е развратила Италия и църква-та. Малко остана, за това съчинение, дванайсеть години подирь смърть-та му, да изровять кости-тѣ му и да ги изгорять.

5*

Отъ тѣхъ единий, горѣ кой стоеше,
Съсъ бѣсно ожесточение гризеше
И хапаше съ зѫби въ тозъ живий гробъ
На другий образа и голий лобъ,

Както гризе и хапа човѣкъ гладенъ
Комать хлѣбъ, цѣлъ въ гозба-та си вдаденъ,
Тъй както Тиртей бѣсний е безъ жалъ
На Менилипа бузи-тѣ хапалъ.

Божественна-та комедия на Данте, по думи-тѣ на Карлейля, е най-забѣлѣжителна-та книга отъ всички-тѣ книги на новий свѣтъ. Тя може да се нарѣче душа-та на срѣдни-тѣ вѣкове; въ нея сѫ исказани всички-тѣ убѣждения и вѣрования на тогавашната-та католическа Европа. Тя проникнала дълбоко въ сърдца-та на съврѣменници-тѣ. Народъ-тъ, като виждалъ Данте на улица-та, обикновенно казовалъ: тоя човѣкъ е билъ въ пъкло-то. Възчърно-то му лице, кѫдрави-тѣ му коси, жалний-тъ му и мрачень изгледъ, всичко е служило на съврѣменници-тѣ за доказателство, че това сѫ слѣди отъ адский плачъкъ, димъ и мѫчения. Ония, които той помѣстилъ еще додѣ били живи въ адъ-тъ, считали ги за умрѣли. За тѣхъ казвали, че дяволъ-тъ оживява бездушни-тѣ имъ трупове: приятеле-тѣ имъ, роднини-тѣ имъ бѣгали отъ тѣхъ като отъ афоресани.

Божественна-та комедия състои отъ 100 пѣсни, въ които се описвать Адъ-тъ (Inferno), Чистилище-то (Purgatorio) и Рай-тъ (Paradiso). Данте влиза въ Адъ-тъ и въ Чистилище-то, водимъ отъ славний си праотецъ, Виргилия. Адъ-тъ има видъ на конусъ, състоящъ отъ деветь крѫга, въ които грѣшни-тѣ сѫ изложени на разни мѫки според грѣхове-тѣ си. Въ първий крѫгъ сѫ умрѣли-тѣ до кръщение-то дѣца и добродѣтелни-тѣ старци, а деветий е послѣдня-та дълбочина на адска-та бездна, дѣто между други-тѣ грѣшници е прѣдаденъ на вѣчни мѫки и Юда искариотский. Чистилище-то има видъ на планина, дѣто души-тѣ стоять на покаяние. Свѣтлий ангелъ прѣкарова на лодка по едно езеро ония отъ тѣхъ, които сѫ се очистили отъ грѣхове-тѣ си. При входъ-тъ въ Рай-тъ, Виргилий изчезва, и се явява *Беатриче*, която въвожда поетъ-тъ въ свѣтло-то обиталище на праведни-тѣ. Водимъ отъ нея, той посѣщава разни-тѣ планети и вижда тамъ души-тѣ на блаженни-тѣ или на свѣтци-тѣ. На слънце-то обитавать души-тѣ на богословци-тѣ, на Марся души-тѣ на ония, които сѫ се борили за вѣра-та. Светии-тѣ, които живѣѭть тамъ, съставлявать кръсть, на който сияе Иисусъ распнѫтъ.

Божествена-та комедия е прѣведена на всички-тѣ литературни езици. Опитъ за прѣвождание то ѝ на български не е станѫло до сега.

—„Безчеловѣчна сѣнко, разкажи ни,
Извикахъ съ горесть азъ, кои причини
Ти вдъхвать тая звѣрска бѣснота;
Кажи ни, можешь ли я оправда?

Кажи да знаѫ твой-то оскърбленье,
Та и свѣтъ-тъ, увѣдоменъ чрѣзъ мене,
Да сѫди, ако въ тия тѣснини
Язикъ-тъ ми се въ вѣкъ не вцѣпени.“

Тазъ гозба звѣрска призракъ-тъ прѣкѫсна,
Въ очи му кървави дивъ пламъкъ лѫсна;
Отъ лобъ-тъ, што гризеше, той истри
Зѫби-тѣ си, и тъй ми говорѝ:

—„ Ти искашь самъ прѣдъ тебе да раскриѭ
Тазъ скръбь, въ гѫрди-тѣ си която криѭ,
И като листъ ме растреперва цялъ
Прѣди расказа си да съмь почнàлъ.

Излѣзе ль вѣрно, както се надѣя,
Че думи-тѣ ми катъ срамъ връзъ злодѣя
Ще паднать, ти ще чуешь въ сѫщий часъ
И да говорѭ и да плачѫ съ гласъ.

Незнаѭ кой си, въ страшни тѣ проходи
На мѫки-тѣ вѣчни кой духъ те води,
Нъ вѣрвамь че си флорентинецъ ти,
Язикъ-тъ ти тъй сладостно звънти.

Узнай, че графъ Уголино съмь азъ,
А товъ, когото ищенье-то ми пази,
Архиепископъ-тъ е Руджиеръ:
Свѣтъ-тъ не е раждалъ злодѣй по̀-черъ.

Навѣрно знаешь ти съ каква измѣна
Ме той погуби; съ душа вцѣпенена
Отъ скръбь, сега ще чуешь първи пѫть
Каква би грозна, страшна мой-та смърть.

Вечь седемь деня бѣха се минали,
Отъ какъ ни бѣха въ кула-та запряли,

Коя за менъ назваха „кула на гладъ-тъ,“
И дѣ йоштъ много души ште измрѫтъ.

Сънувахъ: на ловъ, въ красни-тѣ полета,
Той гонеше единъ вълкъ и вълчета
Камъ планина-та, што се, въ тазъ страна,
Межъ Лукъ и Пиза, дига катъ стѣна.

Низъ урви-тѣ, низъ тѣсни-тѣ усои
Прѣдъ бѣсний ловецъ, тичаха съ копои
И хрътки, катъ звѣръ побѣснѣлъ отъ гладъ,
Сисмонди и Ланфранки и Гваландъ.

Слѣдъ малко вълкъ-тъ съ свои-тѣ вълчета
Запрѣ, умôренъ, до едни дървета,
И кучета-та се хвърлиха съ бясъ,
И тамъ расказсаха ги въ сѫштий часъ.

Събудихъ се, отидохъ при дѣца-та,
Тѣ спѣха, нъ лошь сънь имъ на лица-та
Придаваше печаленъ видъ и съ слабъ
И жаленъ гласъ тѣ питаха за хлябъ.

Жестокъ си, ако туй што ме очаква
Сърдце-то ти изъ дѫно не расплаква!
Та за кого ште плачешь нѣкой день,
Ако не плачешь тука заради менъ?

Стоехъ и съ горесть гледахъ имъ лица-та;
Най-сетнѣ се събудихѫ дѣца-та
Въ часъ-тъ, въ кой даваха ни да ядемъ;
Отъ страшний сънь стоеше всѣки нѣмъ.

И слушамъ азъ: на кула-та ужасна
Ковѫтъ съсъ гвоздеи врата-та тясна.
Въ дѣца-та, кои чакаха сѐ хлѣбъ
Очи си впихъ, безмълвенъ и свирѣпъ.

Не плачехъ азъ, тѣ плачехѫ горки-тѣ;
Къмъ менъ Анселмъ обръштa си очи-тѣ
И казва, сълзи-тѣ си като трий:
„Защо ни, тате, гледашь тъй? Што ти-й?“

Но цѣлий тоя день и тазь ноштъ цѣла
Стоѣхъ азъ, съсъ душа окаменѣла,
Нѣмъ, неподвиженъ, ни сълза
Въ очи-тѣ ми смутни не пропълзѣ.

На другий день уви! едва проблѣсна
Слабъ свѣтъ въ темница-та ми черна, тѣсна,
Погледнахъ имъ лица-та, и видѣхъ
Въ какво ужасно състоянье бѣхъ.

И лудъ отъ скръбь, захапахъ си ржка-та,
Къмъ мене спуснахж се дѣца-та,
Помислиха си, че ме мжчи гладъ,
Викнаха съ плачь: „Зашто ни-й тоя святъ?

„Съ мѣса-та наши насити се, тате,
Ште бждемъ ний корави и сърдцати,
Наяжь се съ насъ, ште умреме безъ жалъ,
Земи това, което си ни далъ!"

Укрихъ си горесть-та да ги не мжчж,
Отъ тѣхъ неможехъ взоръ-тъ да разлжчж:
Мълчахме всички въ мъртва-та тъма;
Зашто се не раствори, о земя!

Кога четвъртий день настана,
Най-малкий-тъ ми синъ, Гвалдо, постана,
Пристжпи, и прѣдъ мене се прострѣ,
Извика: „помогни ми!" и умрѣ.

И както ти ме гледашъ, тъй злочестий,
Видѣхъ ги, между петий день и шестий,
Какъ всички, както най-малкий ми синъ,
Прѣдъ мене паднаха единъ по единъ.

Лѣжаха тамо тѣзь невинни жъртви,
Прѣгръштахъ имъ, слѣпъ, лудъ, тѣла-та мъртви,
Три дни пълзяхъ и виахъ възъ ноштъ-та,
Дордѣ гладъ-тъ надви на горесть-та. . ."

Това ми тоя призракъ звѣровити
Расказа, кат' кривеше си очи-тѣ

И остри-тѣ си зѫби, съ гнѣвъ и бясъ
Във лобъ-тъ вдаше на всякой часъ:

Лузиада.

Отъ Камоенса [1]).

Духъ-тъ на буря-та.

Ужасно чудовиште се появи прѣдъ насъ въ въздухъ-тъ Тѣло-то му бѣше гигантско и грозно, лице-то мрачно, брада та гѫста, очи-тѣ вдлъбнѫти, погледъ-тъ свирѣпъ; цвѣтъ-тъ на лице-то му приличаше на пръсть, штръкнѫли-тѣ му косми бѣха покрити съ прахъ: изъ черни-тѣ му уста стърчеха жълти зѫби. По исполинский си растъ равняваше се съ Родосский колоссъ, едно отъ седемь-тѣ чудеса на свѣтъ-тъ. Той се обърна

---

[1]). *Камоенсъ* (Лудовикъ) знаменитъ португалски поетъ, се е родилъ въ Лисабонъ, въ 1525, и е умрѣлъ въ сѫштий градъ, въ една болница, въ 1579. Надаренъ съ свободно и горешто въображение, Камоенсъ бѣше написалъ сонети и други стихотворения оште въ университетъ-тъ. Слѣдъ свършваню-то на науки-тѣ си, той биде прѣдставенъ въ дворъ-тъ, дѣто се влюби въ една дама отъ палатъ-тъ, Катерина Алтаида. Тая любовь стана причина да го изгонѫтъ отъ Лисабонъ. Отъ нѣманю срѣдства за живѣяню, Камоенсъ влѣзе на служба въ флота-та, която бѣше испратена противъ Мароко, и загуби дѣсно-то си око въ едно сражение при Цеута. Обезсърдченъ, той се прости съ отечество-то си и тръгна за Индия, дѣто постѫпи на военна служба. Горештий патриотизмъ на поетъ-тъ оште повече се запали, когато посѣти тия мѣста, прославени съ блѣстяшти-тѣ подвиги на съотечественници-тѣ му. Нъ осѫдителни-тѣ постѫпки на тамошно-то правителство възбудиха въ него силно негодование и той написа една сатира, която му навлѣче нови злочестини. Вицекраль-тъ го заточи въ Макао. Вѣрва се, че той е написалъ тука една чясть отъ поема-та си. Показовать и сега оште една галерия въ една скала, висяшта почти надъ море-то, която се нарича Камоенсова пештеря: тамъ, казовать, се е отдалечавалъ за да пише поема-та си. Новий вице-краль му позволи да се върне въ Гоа, нъ корабь-тъ потънѫлъ близу до устие-то на една рѣка, и поетъ-тъ едва сполучилъ, на една дѫска, да спаси себе си и едничко-то си съкровиште — поема-та. Нештастия-та продължаваха да прѣслѣдвать Камоенса. Въ Гоа го затвориха за лошо-то испълнение на една ништожна длъжность, която бѣше приелъ за да си искарва хлѣбъ-тъ, и за дългъ. Нѣколко любители на книжнина-та събрали помежду си помошти и освободили поетъ-тъ отъ затворъ. Камоенсъ тръгна за Португалия, когато страшна чума върлуваше въ отечество-то му. Царь Севастианъ прие посвештение-то на поема-та и

камъ насъ съ гръмогласни думи, като, че излизаха отъ морски-тѣ дълбочини. Като гледахме образъ-тъ му, като слушахме гласъ-тъ му, треперяхме отъ страхъ и косми-тѣ ни настръхнаха. „О народъ, пò-неустрашимъ отъ други-тѣ народи, който си извършилъ велики дѣла! който, подирь толкова жестоки боеве, послѣ толкова напраздни трудове, не искашь да си отпочинешь! Ти се одързости да прѣминешь завѣтни-тѣ прѣдѣли и да пѫтувашь по мои-тѣ обширни морета, които пазѫ отъ пакти вѣка и дѣто не сьмь пропуснѫлъ да мине ни единъ корабъ, ни чуждъ, ни тукашенъ! Ти си се рѣшилъ да проникнешь въ тайни-тѣ на природа-та и на влажна-та стихия, които не сѫ достѫпни ни за единъ смъртенъ, колкото и велико да е до стойнство-то му . . . . Узнай бѣдствия-та, които те очакват за дързка-та ти мисьль — и по това обширно море, и въ земя та, която щте завладѣешь подирь жестока война.

му опрѣдѣли една ништожна пенсия. Камоенсъ търпеше ужасна нужда: често нѣмаше хлѣбъ да яде, и слуга-та му ходеше ноштѣ по улици-тѣ да проси милостиня за злочестий поетъ. Царь Себастианъ загина въ 1578 въ сражение-то при Алкасаръ-Кебиръ: съ неговата смърть се срутиха и послѣдни-тѣ надежди на Камоенса за пò-добра бѫдѫштность.

Освѣнъ Лузиада-та, Камоенсъ е написалъ елегии, оди, сонети, еглоги и разни други стихотворения. Поема-та му носи на португалски заглавие: os Lusiados, *Лузитанци*, т. е. Португалци. И наистина, тя е чисто национална поема. Въ нея Камоенсъ въспѣва слова-та на отечество-то си. Прѣдметъ-тъ на поема-та е завоевание-то на Индия отъ Португалци-тѣ, нъ заедно съ това, той е вмѣстилъ въ нея всички-тѣ велики дѣла на съотечественници-тѣ си и въ други-тѣ чясти на свѣтъ-тъ, всичко, което, въ история-та имъ или въ прѣдания-та имъ, озарява съ слава име-то имъ. Главно-то лице въ нея — е отечество-то. Камоенсъ е писалъ поема-та си, когато слава-та на Португалия бѣше достигнѫла до свой-тъ зенитъ, когато Португалци-тѣ бѣха извършили велики дѣла и бѣха измѣнили видъ-тъ на цѣла-та вселенна. Една особеность въ тая поема съставлява сливанѥ-то на митология-та на дрѣвни-тѣ съ християнски-тѣ вѣрования. Въ нея зимать участие отъ една страна Юпитеръ, Венера, Диана и проч, а отъ друга — Богъ, Св. Богородица и светии-тѣ. Тая особенность, която нѣкои критици приписвать като недостатъкъ на поема-та, се обяснява съ внимание-то, което, по врѣме-то на Камоенса, обръштаха камъ изучванѥ-то на митология-та и съ народни-тѣ прѣдразсѫдъци на Португалци-тѣ, които вѣрваха, че Богъ и всички-тѣ светии сѫ имъ съдѣйствовали за завоевание-то на Индия. Недостатъци-тѣ на поема-та се искупувать обаче съ първостѫпенни хубости. Поема-та състои отъ 1102 стиха, и е раздѣлена на 10 пѣсни.

„Знай, че всички-тѣ корабю, които се рѣшжть да плувать, както си се ти сега рѣшилъ, ште срѣштнжть тука неприязнино море и ште испитать сила-та на разярени-тѣ вѣтрове и бури. Страшно-то ми наказание ште падне веднага на първий флотъ, който дрьзне да распѣни тия оште дѣвственни вълни. Тука, ако се не лъжж, жестоко ште отмьстж на оня, който ме откри. Нъ съ това нѣма да се свършать ваши-тѣ бѣдствия, които ште ви навлѣче упорита-та ви смѣлость. Всяка година корабю-тѣ ште прѣтърпѣвать крушения и всевъзможни загуби, между които смърть-та ште бжде най-малко-то зло. По неисповѣдуеми-тѣ сждбини на Провидѣние-то, въ мене ште найде вѣченъ гробъ оня, които првъв е възнеслъ въ Индия слава-та си до облаци-тѣ. Тука ште сложи горди-тѣ си трофеи, спечелени въ война-та съ Турци-тѣ; тука Квилоа разсипана отъ него, и Момбаса го заплашвать съ отмыштение.“

„Послѣ ште дойде тука другъ, покритъ съ блистателна слава. Штедръ и благороденъ, той ште доведе съ собе-си съпруга-та си. Нъ печална и мрачна учясть ги чака въ тая раздразнена, принадлежаштa мене земя: тии ште избѣгнжть корабокрушение само за това, за да станжть жрътва на страшни мжки. Прѣдъ очи-тѣ имъ ште измржть отъ гладъ дѣца-та имъ, които сж въспитавали съ такъва любовь. Жьдни-тѣ и жестоки Кафри ште съблѣчжть дрѣхи-тѣ на майка-та; изяштни-тѣ ѝ и нѣжни члѣнове ште се подвергнжть на студени-тѣ вѣтрове и на лѣтний пекъ; нежни-тѣ ѝ крака ште стжпвать по врѣлий нѣсъкъ. Злочести-тѣ съпруги ште испитать всички-тѣ бѣдствия въ най-горешта-та страна. Злочестини-тѣ имъ би трогнжли и сами-тѣ каменю и би ги заставили да проливать горестни и състрадателни сълзи. Тии ште свършать животъ-ть си прѣгърнжти и души-тѣ имъ ште се освободжть въ сжшто-то врѣме отъ тъмници-тѣ си, толкова прѣкрасни колкото и печални.“

Ужасно-то чудовиште искаше да продължава свои-тѣ прѣдсказания, нъ азъ издигнжхъ гласъ-ть си и го попитахъ: „кой си ти, който ме изумляваш съ исполинско-то си тѣло?“ Тогава той отвърна отъ насъ уста-та си и чърни-тѣ си очи, испусна страшенъ стонъ и, като че питание-то ми бѣ го възнегодувало, отговори съ грозенъ гласъ: „Азъ сьмь оня великий неизвѣстенъ носъ, който сте нарекли носъ на бури-тѣ . . . Не сж ме знаяли ни Птоломей, ни Страбонъ, ни Плиний, ни Мела. Съ мене, невиденъ до сега отъ никого, се свършва африканский брѣгъ и простирамъ се въ антарктический полюсъ, който смѣ-

лость-та ви дрьзна да оскърби. Азъ сьмь единъ отъ страшни-тѣ синове на земя-та, братъ на Енцелада, на Егея и на сторжкий великанъ. Име-то ми е Адамасторъ. Азъ се бихъ съ оня, който хвърляше грьмотевици-тѣ, искованы отъ Вулкана; азъ не въздигахъ гори на гори, нъ сьмь помишлявалъ да завоеважь вълни-тѣ на океанъ-тъ, искалъ сьмь да стана повелитель на морета-та, които разсича Нептуновий флотъ. Камъ това велико прѣдприятие побуждаше ме особено любовь-та. Обожавахъ съпруга-та на Пелея, прѣкрасна-та Фетида. Видѣхъ я веднжжь като излизаше отъ вода-та, окржжена отъ дъштери-тѣ на Нерея, и плѣнихъ се отъ прѣлести-тѣ ѝ. За нея бихъ прѣзрѣлъ всички-тѣ небесни богини. Тогава се рѣшихъ да я грабна на сила и открихъ намѣрение-то си на нимфа-та Дорида. Нимфа-та казала за това на богиня-та, която, като прѣзрѣ любовь-та ми, и като желаеше да ме улови съ хитрость, прѣстори се, че отговаря на любовь-та ми. Уви! не ѝ бѣше трудно да испълни кроежь-тъ си; азъ любехъ, а слѣпа-та любовь се съпровожда съ надежда. Въ една ношть азъ мечтаехъ че видж отдалече прѣлестний образъ, който обожавахъ. Търчж камъ него съ отворени обятия . . . О ярость! о отчаяние! прѣгръштамь скала . . . Отъ удивление останжхъ неподвиженъ. О богиня най-прѣкрасна, нъ и най-безчовѣчна измежду всички-тѣ обитателе на океанъ-тъ! ако любовь-та ми неможе да те трогне, зашто ме лиши отъ сладостно-то мечтание! Съкрушенъ отъ срамъ и отчаяние, отдалечавамь се и искамь да се съединж съ братия-та си; нъ тии бѣха вече побѣдени и подхвърлени на страшни бѣдствия: за да се избавять отъ възмуштение-то имъ, богове-тѣ ги бѣха погребали подъ високи планини. Азъ самъ въ сжшто-то врѣме, като оплаквахъ въ уединение свои-тѣ бѣдствия, зехъ да чувствовамь наказание-то, наложено отъ враждебна-та сждба за дерзость-та ми: тѣло-то ми се обърна въ груба земя, кости-тѣ ми въ скали; тия члѣнове, които гледашь и това лице се прострѣха въ обширни тѣ води; най-сетнѣ богове-тѣ обърнаха огромна-та ми снага въ тоя отдалеченъ носъ и Фетида ме заобиколи съ вълни, които се постоянно ругажть съ мене.“ Така говорѝ той и послѣ съ ужасни вопли изчезна изведнжжь; черний облакъ се пръсна: море-то ревеше на далече. Издигнжхъ ржцѣ-тѣ си камъ блаженний хоръ на ангели-тѣ, които ни бѣха ржководили въ дълго-то ни плаваню, и молихъ Бога, да ни избави въ бждяшьте отъ ония жестоки бѣдствия, които прѣдсказа Адамасторъ.

Освободений Ерусалимъ.

От Торквато Тассо *).

(Изъ IV пѣсень.)

Додѣто въ християнский станъ
  Се готвеше войната-та,
На Ада мрачний великанъ
  Кипеше въ тъмнина-та.
Той затрепера, запъхтѣ,
  Скръцнахѫ му зѫби-тѣ
И гнѣвъ безсиленъ запламтѣ,
  Избухна му въ гѫрди-тѣ.
И дълго нечестивий бѣсъ
  Съ уста покрити съ пяна
Ревеше яростно и съ бѣсъ,
  Кат' тигрица заклана.

Рѣши да прати, кат' стрѣли,
  Чрѣзъ адско-то си слово,
Гоненья, страсти, крамоли
  Във войнство-то Христово;
Да събере прѣдъ своя тронъ
  Раби-тѣ прѣисподни . .

Глупецъ! пò-силенъ ли е онъ
  Отъ сили-тѣ Господни?
И какъ забрави товъ лукавъ
  Прѣстѫпникъ сгръмолясанъ
На Бога гръмоносний гнявъ
  И страшна-та му казьнь?!

И ето, трѫбний гласъ еквà
  Изъ пропасти тѣ скрити,
Заспалий Тартаръ се сепнà
  Отъ тоя гръмъ сърдитий;
И екъ-тъ заехтѣ тогасъ
  И воздуха расцѣпи,
Не сѫ ревали съ мощь таквасъ
  Ни бури-тѣ свирѣпи;
Нито подземний страшенъ пламъ
  Кога бухти въ земя-та,
Нито пакъ молния-та тамъ
  Што хвърка въ небеса-та.

---

[1]) Торквато Тассо прочутий италиански поетъ, е роденъ въ Сорento (1544—1595). Изъ първенъ той изучвà право-то, нъ скоро остави законовѣдение-то за поезия-та. Поема-та „Риналдо," вдѫхната отъ Ариосто, първа му спечели извѣстность. На 1565 г, Алфонсъ II, херцогъ Феррарский, го повика въ дворъ-тъ си и му стана благодѣтель. Подирь написваню-то на поема-та „Аминта" която е съ посрѣдственно достойнство, той се завзе и слѣдъ дванадесеть годишенъ трудъ обнародва „Освобожденнй Ерусалимъ" поема въ 20 пѣсни, зета изъ история-та на кръстоносни-тѣ войни: тя е най-капитално-то му съчинение. При всичко това, изъ пръвъ пѫть тя не се прие съчувственно и поетъ-тъ за да я заштити се увлѣче въ една люта полемика съ критици-тѣ си. Подирь, по причина на страсть-та, што доби кмъ Леонора, хубава-та сестра на Алфонса II, съ когото се и спрѣчкà, той остави Феррара и се скитà двѣ години по чужди страни. На 1579 той се завърна въ Феррара, дѣто, споредъ едно прѣдание, херцогъ-тъ го запрѣлъ въ една болница за луди-тѣ, и отъ дѣто. по ходатайство на папа-та, и други принцове, билъ отпуснятъ само на 1586. Нъ, гоненъ отъ завистници, Тассо се осъмни въ себе си и написа една друга поема „Извоеваний Ерусалимъ" за да замѣсти съ нея първа-та. Тая поема написана въ едно врѣме,

И черна паплъчь духове
Изъ жглове-тѣ адски
Се сбрахж тамъ на купове,
Здрависахж се братски!
Въ очй имъ бляска ужасъ, пламъ
Глава имъ е покрита
Съ рогове; а крака имъ тамъ
Обути сж въ копйта.
Коса имъ рошава сж змий
Ужасни омутали,
И всички адски грозотий
По тѣхъ сж се събрали.

Тамъ Харний хиляди хвърчжть,
Мърсжть въздуха сирадний,
Центаври, Сфинксове търчжть
И Сцилий лажжть гладни,
Тамъ джхать вѣчния-тъ си пламъ
Химери милиони
Тамъ викъ ехти и шумъ голямъ,
Тамъ пъшкать Гериони.
Тамъ Лериски Хидри, страшенъ рой,
Кръстосувать се, люти,
И зли чудовишта, безъ брой,
Невидени, нечути.

И вси-тѣ околъ адский тронъ
Се сбрахж мълчаливо,
Срѣдъ тѣхъ навжсений Плутонъ
Изглежда мрачно, диво.
Въ ржка му скиптъръ тоя пжть,
Отъ абаносъ грамаденъ;
Скали-тѣ прави, што стърчжть
Срѣдъ оксана хладенъ
И снѣговития Монбланъ
И Алпи-тѣ пръсторни
Прѣдъ негови рога и станъ
Сж хълмчета покорни.

Свирѣпъ е ликъ-тъ му зловѣштъ,
Чърти-тѣ му сж грозни,
Въ нихъ бляска адския
И тъмни-тѣ му козни.
А багряний му взоръ блѣшти
Като комета ясна,
Във влакнасти-тѣ му гжрди
Виси брада ужасна.
Уста му грозни, дѣ кръвь-та
Черней се, загоряла,
Прилични сж на челюсть-та
На ламя-та зинàла.

въ което злочестини-тѣ често растрояваха дори умъ-тъ му, остана въ тъмнина, и заслужено. Най-послѣ, въ часъ-тъ, когато папа Климентъ VIII го повика за да го увѣнчѣе въ Капитолий, поетъ-тъ умрѣ срѣдъ нужди и теглила. „Освободений Ерусалимъ“ е най-главна-та титла за безсмъртие на Тасса, той е най-хубава-та и правилна епопея на ново-то врѣме. Обширность-та и величие-то на прѣдмѣтъ-тъ, популяренъ въ цѣла Европа, антична-та красота на цѣло-то, строго-то единство на дѣйствие-то, на което интересъ-тъ непрѣстанно се подържа и ходъ-тъ е винаги строенъ, разнообразие-то на епизоди-тѣ, на лица-та, на характери-тѣ, вѣрность-та на описания-та, височина-та на чувства-та и толкосъ други прѣкрасни качества турять Тассово-то творение до творения-та на Омира и Виргиния. Никой съ такъва сполука не е прѣдставилъ вълнения-та на скръбь-та и умиление-то. Слогъ-тъ е важенъ, величественъ, епический, рима-та разнообразна и изражение-то изяштно. Тассо е написалъ оште много произведения въ стихове и въ проза, нъ никое не достигна до висоти-та на „Освободений Ерусалимъ.“

Изъ тѣхъ, кат' облакъ нестърпимъ
Воня и дѫхъ искача,
Тѫй Етна своя-тъ смрадъ и димъ
Изъ гърло си исхрача
И лѣе миризми и мракъ
И огненни си лави . .
Но той зинà: замлъкна всякъ!

И Церберъ троеглавий
Прѣста да лае, черъ Коцитъ,
Прибра вълни, талази
Млъкнахѫ Хидри, и сърдитъ,
Плутонъ ревнà тогази.

И. Вазовъ.

Панъ Тадеушъ.

Отъ Мицкевича [1]).

(Начяло на встѫпление-то).

Какви цвѣтя, мечти тукъ искашь да сберешъ?
Какво ште пѣешь тукъ срѣдъ вѣчния гърмежъ
На смрадния Парижъ, и бурни-тѣ проклятья,
И ядове и плачь на бѣдни-тѣ ми братя?
Горкò, горкò на насъ, че въ чужди-тѣ страни
Прѣкарваме въ бѣди страдални-тѣ си дни . . .
Нештасти скитници, бездомни, боси, голи,
Што срѣштнахме и тукъ? Пакъ сѫшти-тѣ неволи!
И тука сè тегла, и тука мѫки пакъ,
И както у дома: шпионъ, издайникъ, врагъ.
Тамъ бѣхме чужденци, и тука пакъ сме чужди,
И тука никого не трогвать наш'тѣ нужди.

---

[1]) *Мицкевичъ* [2]) е първокласенъ поетъ не само въ полска-та, нъ и въ европейска-та литература. Поезия-та му се отличава съ дълбоко съдържание, изразено въ художественна форма; стихъ-тъ му е блѣскавъ, силенъ, хармониченъ и богатъ съ типични образи и положения. Като е чувствовалъ силно, поетъ-тъ е прѣдавалъ въ силни картини ентузиазмъ-тъ си камъ всички велики, макаръ и непостижими идеи. Ето чясть отъ знаменита-та му „Ода камъ младость-та“ въ която се изобразява неодолимий полѣтъ на силний му духъ: „Който, дордѣ е билъ дѣте оште, е обезглавилъ въ люлка-та си „хидра, той, когато порасте ште удуши кентавръ-тъ, ште истръгне „жертва-та изъ адъ-тъ, ште иде на небе-то за лаври. Лови, какво„то погледъ-тъ не хвашта, троши, каквото разумъ-тъ не сломява. „О младость, орлова е сила-та на твой-тъ полѣтъ, и гръмоносна „рѫка-та ти! Другари, рѫка за рѫка! Да опашемъ земно-то кълбо и „да съединимъ мисли-тѣ и духове-тѣ си въ единъ фокусъ. Напрѣдъ, „напрѣдъ, да тикнемъ изъ новъ пѫть въртение-то на земя-та, до-

[2]) Допълнение камъ биография-та на Мицкевича, стр. 33 часть II.

Изъ Полша, между туй, лѣтѫтъ отъ часъ на часъ
Сѐ грозни новини, кат' погребаленъ гласъ;
Приятеле-тѣ шумъ повдигатъ вѣроломенъ
И чакатъ да умрѐмъ да ни направатъ поменъ —
Кат' гарвани за лѣшъ, смърть-та ожидатъ намъ.
Надежда нѣма вечъ ни тукъ, ни горѣ *тамъ;*
И нà защто сме ний, срѣдъ тезъ страданья вѣчни,
Измами, подлости и людие безсърдечни,
Станàли мрачни, зли, и сѐ отрова пиймъ,
И въ чужди-тѣ мѣста самѝ си ями риймъ.
Азъ, малко птиченце, распервамъ си крила-та
И хвъркамъ на далечъ отъ бури-тѣ, тегла-та
Въвъ оня край щастливъ, прѣкрасенъ, роденъ, милъ,
Дѣ моя-тъ духъ хвъркатъ гнѣздо-то си е свилъ.

Честити врѣмена! Блаженъ е, който може,
Кат' бѣга отъ шумъ-тъ, отъ всичко што тревожи
И мѫчи и гризе поляшко-то сърдце,
Въ домашний крѫгъ сѣднàлъ, съ утихнало лице,
Да почне тиха рѣчь било за врѣме младо,
Било за старий вѣкъ, било за нѣкой дядо;
Да си побъбри пакъ за хиледи нѣшта
Приятни и свети за наша-та душа . . .
Нъ твои-тѣ сълзи безсмисленно пролѣни,
Нъ твои-тѣ тегла напраздно прѣживѣни,
Нъ твой-та слава, што, кат' нѣкой вѣченъ екъ,

„дѣто тя хвърли плѣсенясала-та си кора и изъ нея изгрѣе заря-та „на свобода-та! . .“ Недостатки-тѣ на Мицкевича произтичатъ отъ беззавѣтна-та му любовь кmasculineъ отечество-то, славно-то минжло на което го увлече и го направи да падне въ иступление . . . . Въ творения-та на Мицкевича западна Европа видѣ какви свѣтли, могѫштествени рудници отъ поезия се таѭтъ въ славянский миръ — и захвана да се запознава пò-отъ близу съ тоя миръ, длъго врѣме прѣзиранъ и незачитанъ. Не само на западъ, нъ и въ Русия, за която той оскърбително се изражаваше въ поезии-тѣ си, той намѣри найгорешто съчувствие. Той бѣше приятель на Пушкина. На публични-тѣ обѣди пияха наздравици за „отсѫтствуюштий поетъ;“ а когато французско-то правителство го лиши отъ служба-та му, то московски-тѣ му приятеле събраха и испратиха значителна сума при получванье-то на която поетъ-тъ плакà.

Произведения-та на Мицкевича сѫ прѣведени вече на повече-то европейски езици.

Неумираюшта лѣти отъ вѣкъ на вѣкъ,
О Полшо хубава, дрьзнàлъ ли бихъ да спомнж?
Нашьлъ ли бихъ слова за тая скрьбь огромна?

И. Вазовъ

Чайлдъ Харолдъ

Отъ Байрона [1])

Проштаванѭ на Чайлдъ Харолда

(Изъ I пѣснь)

Проштавай, сбогомъ, баштинъ край!
Води те скривать вечь;
Съ вълни-тѣ вѣтръ-тъ си играй
Рибаръ [2]) пѣй тамъ далечь.
Камъ западъ плувамь азъ, гдѣ Фебъ
Вечь скрива свой-та мощть;

---

[1]) Лордъ Георгъ Гордонъ *Байронъ*, най-великий английски поетъ въ XIX вѣкъ (1788—1824) се роди въ майчино-то си имѣние при Дувръ. Потомъкъ на Стюрти-тѣ по майчина страна, а по баштина — на нормадски-тѣ завоеватеде, той прѣкара едно тжжно и болезнено дѣтинство въ шотландски-тѣ гори. Слѣдъ като наслѣди титла-та на перъ и богатство-то на чича си, 1798 г. той се прѣдаде на единъ безреденъ и ексцантриченъ животъ и се отличи както въ Харрауско-то училиште, така и въ Камбриджский университетъ съ свои-тѣ странности. На 18 година, той обнародва първа-та си поетическа сбирка „Свободни часове“ въ които, при едно отрицателно направление, блѣсна неговий поетический талантъ. Окритикуванъ много безпоштадно отъ списание-то „Единбургско обозрѣние“ той отговори съ горчиво-то краснорѣчие на наранена-та гордость въ своя-та сатира: „Английски-тѣ поети и Шотландски-тѣ критици.“ Тая книжка произведе безкраенъ шумъ и изъ еднжжь даде на Байроново-то име всеобшта знаменитость. На 1809 въ качество-то си на перъ той влѣзна да засѣдава въ парламентъ-тъ, на страна на опозиция-та, нъ скоро остави парламентъ-тъ и тръгна да пжтува изъ южна Европа и изъ Турция. Това пжтуванѭ укрѣпи оште повече поетический му темпераментъ, прѣзъ което той написва първи-тѣ двѣ пѣсни на знаменита-та си поема „Чайлдъ Харолдъ“, която се посрѣштна съ ентузиазмъ въ Англия и придоби на Байрона симпатии-тѣ на цѣла Европа. Поеми-тѣ, които едно по друго я послѣдваха: „Гяура,“ „Лора,“ „Абидоска-та годеница“ и „Корсаръ“ уголѣмиха слава-та му. Една дѣвица, Мисъ Милбанкъ, плѣ-

[2]). Птица.

О, сбогомъ слънце и на тебь,
Край родний, лека ношть!

Нъ не, Фебъ скоро ште изгрѣй
Ште видж всичко пакъ:
Небе, море-то, што бѣснѣй,
Нъ не и тебе, баштинъ брягъ.
Мой старий замъкъ, вече пустъ,
Цѣлъ въ буренъ ште с'обвий.
И куче-то ми въ кжштний прустъ
Унило ште завий.

Ахъ, добрий паже, ти скърбишь,
Сърдце-то ти тжжи,
Отъ тѣзъ вълни ли се боишь?
Отъ буря ли, кажи?
Мълчи, мой милий, не скърби,
Кораба й здравъ, мълчи!
Соколъ едва ли могълъ би
Съсъ него да хвърчи.

нена отъ блесъкъ-тъ на име-то му, ожени се за него, ражда му една дъштеря, и слѣдъ една година той я напушта. Това напуштание, за което се види, че той е най-много кривъ, повдигна върху му въ английско-то обштество такъва буря отъ укори, нападения и гонения, штото той за-да се избави отъ това несносно положение, остави Англия и се впусна въ нови пжтешествия по Европа, 1816 г.

Въ Белгия той посѣштава бойно-то поле при Ватерло, което му вдъхва една отъ най-хубави-тѣ му оди; въ Швейцария се запознава съ атеистъ-тъ Шелли, поетъ съ високъ талантъ, който му внушава скептицизмъ-тъ си. Въ меланхолическо-то съсѣдство на Кларансъ, Байронъ подхвашта пакъ „Чайлдъ Харолда". Послѣ срешта ледници-тѣ на Оберландъ, написва мрачна-та си трагедия „Манфредъ." Венеция му дава хубавий сюжетъ на лирическа-та драма „Фалиеро". Изучавание-то на арменский езикъ и на книга Битие устремявать въображение-то му камъ религиозни проблеми въ мистерии-тѣ: „Каинъ" и „Земя и Небе" които сж декламации противъ провидѣние-то. Тамъ, срѣдъ лесни-тѣ наслаждения и веселби, които дава венецианский животъ, Байронъ захвашта най-гениално-то си произведение: поема-та „Донъ Жуанъ." Въ тая поема Байронъ излѣ всичко-то съкровиште на умъ-тъ си и на гений-тъ си. Въ нея по единъ духовитъ начинъ той се присмива на всички-тѣ обштествени понятия и прѣдразсждки, на всички-тѣ уважаеми човѣчески постановления. Въ нея сериозно-то е размѣсено съ смѣшно-то, високо-то съ цинично-то. Герой-тъ му Донъ Жуанъ е присмивачь,

„Нек' вѣтръ-тъ вий, вълна стени,
Не е туй първи пѫть;
Не страхъ, Сѫръ Чайлдъ, а скръбь, злини
Сърдце-то ми ядѫть.
Башта оставихъ въ кѫшти азъ
И майка въ плачь горчивъ;
Днесь нѣмамь други, освѣнь васъ
И Бога милостивъ.

Башта ми всичко ште снесе,
Коравъ е той человѣкъ;
Нъ майка ми ште плаче сѐ,
До катъ се върна пакъ . . . "
— „Плачи, плачи, ти мой слуга,
Разбирамь твоя-тъ гласъ;
Да бѣхъ катъ тебе чистъ сега
Заплакалъ бихъ и азъ.

А ти, мой йоменъ, што си блѣдъ,
Съ чело, покрито съ мракъ?

страстенъ, авантюристъ и подвиженъ, какъвто е самъ Байронъ. Задържанъ въ тоя градъ, а пò-послѣ въ Тоскана отъ една многошумна любовь, Байронъ се хвърли въ политическа дѣятелность по нужда за силни впечатления, по инстинктъ-тъ на една благородна душа, или може-би, и по отвраштение отъ животъ-тъ. Той влѣзна, като члѣнъ въ карбонарско-то дружество, имѣюште цѣль освобождение-то на Италия, нъ когато то биде разбито и разсипано, 1819 г., той посвети останѫли-тѣ дни отъ истоштений си животъ и богатство на еллинска-та независимость. За тая цѣль той наима английски корабь, набавя си всичкий необходимъ екипажь и съ 9000 фунта стерлинги, отпѫтува за Гърция, дѣто намира раздоръ, бѣдность и безначалие. Когато дойде въ Мисолонги, първа-та му работа бѣше да поправи укрѣпления-та на градъ-тъ и да поумири малко раздражение-то на партии-тѣ, и прие на своя подържка 500 сулиоти. Между това здравье-то му, едно отъ нередовний му и вѣчно разтревожений животъ, а друго отъ гръцкий климатъ, който не му понесе, се растрои съвсѣмъ и слѣдъ една настивка, която спечели въ една расходка на конь, въ която го застигна дъждь, той умрѣ отъ въспаление на мозъкъ-тъ, на 19 априлий. Тридесеть и седмь пушкални гърмежа извѣстиха на Европа за свършакъ-тъ на великий поетъ. Смъртни-тѣ му останки бидоха прѣнесени въ Англия.

Байронъ е написалъ оште прѣвъсходна хумористическа поема „Беппо" и „Еврейски Мелодии" стихотворения пълни съ поетическа меланхолия и грация, драма „Сарданапалъ" и други оште прѣвъсходни съчинения.

Тебѣ кой те плаши? Морский гледъ,
    Илъ нѣкой чуждий врагъ?"
„О, не, Сэръ Чайлде, на странà
    Страхъ-тъ отъ смърть, отъ врагъ:
Дома оставихъ азъ жена
    Съ дѣца на пжтний прагъ.

Тѣхъ тя ще бави тамо, дѣ
    Растжтъ трѣви, цвѣтя;
Кога за мене питатъ тѣ
    Какво ще каже тя?"
„Млъкни, мой йоменъ, ти си правъ
    Да жалишь тжй за тѣхъ;
Азъ имамъ много пò-лекъ нравъ;
    Оставилъ бихъ ги съ смѣхъ.

Отдавна вечъ невѣрвамъ азъ
    Любовница, жена;
Веднага тѣ забравятъ насъ . . . .
    Невѣрни до една!
Върших азъ всичко, лудувахъ,
    Не щж вечь тазъ борба;
Азъ жалх само, че нѣмàхъ
    За нищо да скърбж.

И самъ сега, всрѣдъ туй море,
    Широко безъ конецъ,
Да не тжжж е пò-добрѣ:
    За вси съмъ чужденецъ,
Ахъ, куче-то ми . . . . но и то
    День, два дни, ще повий;
Единъ чуждъ залъкъ, кжсъ тѣсто
    И него ще отбий.

Цѣпи, корабе, тѣзъ води,
    Усилвай своя-тъ бягъ,
Кждѣ-то щѣшь ме изведи,
    Салтъ не на бащинъ брягъ.
Привѣтъ сърдеченъ о, вълни!
    Додѣ сьмъ съ вази йощь;
Привѣтъ, далечни планини!
    Край родний, лека нощь!

Д. К. Поповъ.

Умираюштий Гладиаторъ.

(Отъ сжшта-та поема.)

Ликува буйний Римъ. Тържественно гърми
Отъ плясъци и викъ арена-та широка.
А той? Прободенъ, клетъ, съсъ рана-та дълбока
Се влачи въвъ кръвь-та, която се дими . . .
На праздно мжтенъ взоръ за помоштъ той стреми:
Надменний господарь, ласкатель-тъ сенаторъ,
Вѣнчавать съ похвала побѣдата, срамъ-тъ.
Што значи за сганъ-та паднàлий гладиàторъ?
Единъ прѣзрѣнъ актьоръ освирканъ отъ свѣтъ-тъ!
Тече, тече кръвь-та, минути-тѣ послѣдни
Настаятъ. Изведнжжъ приятенъ лучь блѣснà
Въ душа-та му: съзрѣ прѣзъ мисли-тѣ си блѣдни
Свештенна-та земя, дѣ воленъ се роди,
Дѣ Дунавъ-тъ шуми съ кристални си води;
Той види челядь-та, отдавна што остави,
И майка си клетà и свой бащта болнавий,
Кои го чакжтъ тамъ съ протегнати ржцѣ,
За да имъ донесе отъ боя много плечки;
И чуй, че го зовжтъ дѣца-та му и дѣвчки . .
Напраздно: бѣденъ робъ, съсъ кърваво лице
Той падна, като звѣръ, тълпа-та да забави,
Която въ сжштий мигъ бездушно го забрави,
И той за сѣтенъ пжть отчаяно шепти:
„Прости, развратний Римъ! отечество, прости!“

И. Вазовъ.

Мазепа.

Отъ Лордъ Вайрона.

I.

Млъкна полтавский страшенъ бой.
Сждба-та Карла разори:
Безъ брой войска изгуби той,
Поле-то съ мъртви се покри.
Воинска сила, слава — тѣзъ
Катъ насъ капризни божества —
На руский царь сториха честь

И миръ дарихѫ на Москва,
До день пò-мраченъ, пò-ужасенъ,
До тазъ година знаменита,
Когато вождъ, съ вѣнецъ пò-красенъ,
Съ войска пò-силна ште испита,
Какво е нѣшто стидъ и срамъ,
Ударъ рѣшителенъ, голямъ.

П.

Сѫдба-та въ бой-тъ е таквазъ:
За стиденъ срамъ настана часъ.
И Карлъ деня ноштя посрѣдъ
Поля, гори, води безъ четъ,
Опръсканъ съ чужда, съ своя кръвь,
На конь въ бѣгъ-тъ вървеше пръвъ.
Нъ ни единъ мятеженъ гласъ
Във тозъ горчивъ, злоштастенъ часъ
Не чу се да го укори,
И съ присмѣхи не го покри,
Макаръ тогазъ — тъй слабъ, унилъ —
Безъ страхъ всякъ би му говорилъ.
Подъ него конь-тъ се уби,
Гиета даде своя-тъ — и
Умрѣ свойволно въ руски плѣнъ.
А Карлъ измѫченъ, изнуренъ
Отъ тежкия-тъ и дългъ пѫть,
Падна съвсѣмъ, каза да спрѫть —
И тамъ всрѣдъ гѫсти лѣсове,
До вражески-тѣ огневе,
Трѣбва да лѣгне на конецъ.
О, туй ли й лавровий вѣнецъ,
Покоятъ туй ли й и миръ-тъ,
За който толковъ хора мрѫтъ?
Въ безсилье страшно Карлъ падна
И тамъ подъ старий дѫбъ легна
Длъбоко боленъ. Въ този часъ
Всѫду владѣйше студъ и мразъ,
А въ негова-та кръвь огънь.
Остана Карлъ съвсѣмъ безъ сънь;
Нъ духомъ той се удържя,

По царски зло-то прѣтърпя,
И въ крайна-та си немощь пакъ, —
Неустрашимъ и твърдъ юнакъ, —
Страданья, болки и злини
На воля-та си подчини:
Прѣдъ него тѣ, макаръ въ разгаръ,
Мълчахѫ вси прѣдъ гордий царь.

III.

Войводи-тѣ . . . ахъ, много жалко,
Слѣдъ тоя бой остахѫ малко!
Нъ тѣ въ това нещастье, зло,
Войници вѣрни се явиха,
Съ безмълвна скръбь, на търкало,
До своя-тъ вождъ се наредихѫ
Съ коню-тѣ си. Опасность-та
Направи скотъ-тъ въ тѣзъ мѣста
Съ човѣка равенъ. И Мазепа,
Привикналъ съ врѣме на тегло,
Покоренъ прѣдъ сѫдба-та слѣпа,
Растѣгна свое-то легло
Подъ старий дѫбъ. И тамъ веднага
При своя-тъ конь се озова:
Почна ремикъ му да растяга,
Постла му листи и трѣва,
За гѫста грива го похвана,
Глeдà, тупà го на всѫдѣ,
Прѣдъ него послѣ той застана,
Да гледа ще ли да яде.
Той твърдѣ много се бoеше:
Сѣно-то гниеше въ мокротà,
И конь-тъ му, възможно бѣше,
Да го не земе във уста.
Нъ конь-тъ бѣше бодъръ, живъ,
Покоренъ, вѣренъ, търпеливъ.
Гласъ-тъ Мазеповъ знайше той,
И въ други глàсове безъ брой
Той можеше го различи.
И въ нощь беззвѣздна, безъ лѫчи,

Той пакъ бѣ до зори готовъ
Да тича слѣдъ познатий зовъ.

IV.

Мазепа плаштъ-тъ свой простря,
О дѫбъ-тъ штикъ-тъ си опря,
Орѫжье-то си послѣ зе
Да види, да ли здраво бѣ
Остало слѣдъ походъ-тъ дългъ.
Прѣгледа има ли *азлѫкъ*,
Да ль кремька е наштърбенъ,
Да ли й ремикъ-тъ развaленъ
На сабля-та му. И да ли
Тѣ днесь сѫ, както сѫ били!
Подирь, тозъ старецъ бѣлобрадъ
Домѫкна свой-та чанта самъ,
Извади вкусенъ, простъ обядъ:
Покани Царь-тъ и вси тамъ.
И Карлъ прие въвъ сѫштий часъ
Съ усмивка, да ги убѣди,
Че твърдъ бѣ въ рани и бѣди.
И ка̀за: „Нѣма между насъ —
Ма́каръ вси смѣли и да сми —
Мазепа кой да посрами
Въ походъ, въ тревога и на бой.
Да, Хетманъ, цѣлъ свѣтъ — ка̀за той —
Отъ Александра и до днесь
Подобенъ чифтъ не е видялъ,
Катъ тебъ и твоя-тъ Буцефалъ!
Ѣздачи скитски, што на честь
До се́га бѣхѫ, ти смазà.“

Въ отвѣтъ хетманъ-тъ тъй каза:
„Проклета школа да е тазъ,
Дѣ ѣзденье научихъ азъ!“
— „Зашто така? ти, старче милъ,
Съ успѣхъ искуство си свършилъ.“

— „О, дългъ е много тозъ расказъ.
Ште трѣбва врѣме, а за насъ

То врѣме скжпо е сега:
На близо ний сме до врага.
Той насъ заплашва отъ всждѣ
И нѣма миръ да ни даде,
Догдѣ задъ Днѣпъръ ний не спремъ
Коню-тѣ да си напасемъ.
Царю, вамъ сънь е нуженъ вечь:
Азъ тукъ щте бждж не далечь,
Щте пазж вмѣсто часовой.

—„О, не така, Мазепа мой,
Тазъ твоя повѣсть, може би,
Щте мə направи да забрава
Страданья, мжки и борби,
По лесно щте заспж тогава;
А то сега сънь-тъ хвърчи
Далечь отъ мои-тѣ очи.

— „Така катъ е, пол'вина вѣкъ
Азъ щте се върна на назадъ.
Тогазъ, царю, бѣхъ още младъ:
На двайсеть годинъ человѣкъ . . .
Да, повечь нѣмахъ, мисля азъ . . .
На тронь-тъ полский бѣ тогазъ
Янъ Казимиръ . . . .

Д. К. Поповъ

Мѣдний конникъ.

Отъ Пушкина [1]).

На пустий брѣгъ стоеше той
Съ висока мисъль на чело-то,
Прѣдъ него Нева съ гордъ покой
Широко лѣйше се въ легло-то;
Рибарска лодка не далекъ
Полека плаваше за риба;
По тръннастия, каменъ брѣгъ
Тукъ тамъ се мяркаше колиба,

---

[1]). Вижъ животописание-то му на 309 ст. въ първа-та часть.

Въвъ тоя глухий пуштинакъ,
Вêртопъ Чухонцу сиромашки;
На около лѣсъ-тъ дивашки,
Въвъ чийто влаженъ, вѣченъ мраченъ
Не е пробивалъ слънчовъ зракъ,
Сурово, жалостно шумеше.

А той замисленъ тамъ мълвеше:
Отъ тукъ ште плашимъ злобний Шведъ.
Тукъ градъ великъ ште се исправи
Та руско име да се слави
На пукъ на гордия-тъ съсѣдъ.
Прозорецъ тукъ ште се пробие
Да гледаме въ Европа ние,
И на море-то да владѣймъ.
Тогавъ по тезъ вълни сурови
Ште ни дохождатъ гости нови,
И новъ животъ ште заживѣймъ.

Столѣтие минà и ето,
Че новий градъ великъ и якъ
Изъ тезъ блата и пуштинакъ
Се гордо вдигна подъ небе-то.
Тамъ, дѣто финския-тъ рибарь,
Клетъ храненикъ на естество-то,
Води-тѣ порялъ съсъ гребло-то
И хвърлялъ мрѣжа съ навикъ старъ
Днесь стройни трупатъ се грамади
Дворци, постройки, кули, сгради;
А във лимана му честитъ
Кораби носатъ дань богата
Отъ всички крайшта на земя-та.
Невà облече се въ гранитъ,
Висжтъ мостове надъ вода-та,
Тъмнѣжтъ силни твърдини
И въ острови-тѣ дървеса-та
Цъвтжтъ до свѣтли-тѣ вълни
И прѣдъ пò-млада-та столица
Москва глава-та прѣклони,
Като прѣдъ нова-та царица
Порфироносна-та вдовица.

Поклонъ испраштамъ ти честитъ,
Чудесно Петрово творенье,
Обичамъ твоя строенъ видъ,
На Нева царско-то теченье
И нейний брѣговий гранитъ,
И твой-тѣ зидове чугунни,
И твой-тѣ ношти пълни съ мразъ
Прозрачний мракъ и блѣскъ безлунний
Когато въ стая-та си азъ
Четѫ и пишѫ безъ свѣтило,
И всичко вънъ се потаило,
Палати, улици, легла,
И свѣти, кат'едно кандило,
Адмиралтейска-та игла,
И въ бездна-та на небеса-та
Заря-та иде слѣдъ заря-та
И даватъ на ношть-та едвамъ
Половина часъ да влада тамъ.
Обичамъ твой-та зима люта,
По славни студове прочута,
И веселия-тъ бѣгъ и викъ
На саний-тѣ по Нева бѣла,
И на моми-тѣ живий ликъ
Пламнѫлъ кат'роза разцьвтѣла;
Свѣтликъ-тъ и шумъ-тъ на бала,
На чаша-та съ винò възвряла,
На пунча синкавия пламъ,
Кога гулѣемъ дружно тамъ.
Обичамъ войнственна-та живость
На твой-то марсово поле
На твой-тѣ буйни полкове
Еднообразна-та красивость,
И гордия-тъ крилатий строй
На твой-тѣ знамена побѣдни
И лъскави-тѣ шапки мѣдни
Продупчени във нѣкой бой.
Обичамъ, о столице моштна,
На крѣпость-та ти страшний громъ,
Кога царица-та полноштна
Дарува чедо въ царский домъ;
Или побѣди сяйни, нови

Празднува̀ руска-та земя,
Или — пакъ горда-та Нева̀
Сломи си ледни-тѣ окови.

Краси се, граде, и цъфти
И вѣчно трай, като Росия,
Давно съсъ тебѣ се укроти
И побѣдена-та стихия:
И нека фински-тѣ води
Забравать стара-та си злоба
И съ пусти ярости, вражди
Да не смущавать Петра въ гроба.

Ужасно врѣме бѣ тоѓасъ.
И днесь го споменъ-тъ запазва;
Исторья жалостна на васъ
Сега поетъ-тъ ще расказва.

I.

Надъ потьмнѣлий Петроградъ
Ноемврий своя вѣйше хладъ,
Нева въ ограда-та си стройна,
Течеше буйна, неспокойна
И злобно плякаше съ вълни.
День-тъ се вече затьмни,
Въ проворци-тѣ дъждь-тъ сьрдито
Плющеше, вѣтъръ тѫговито
Унило вѣйше; въ тоя часъ
Евгений се върна̀ дома си,
Свали шинелъ-тъ отъ гърба си,
Съблече се, легна̀ завчасъ,
Но мисьль тягостна обзе го
И сънъ непущаше до него.
Што мислеше Евгений мой?
Да, мислеше дълбоко той,
За свой-то тежко положенье,
За свой-та бѣдность и животъ
За свой-то вѣчно униженье,
За туй, че длъженъ е съсъ потъ
Прѣхрана-та си да достави,

И независимость и честь,
Че Богъ можалъ-би лесно днесь
Штастливъ и него да направи;
Че има въ тоя чуденъ свѣтъ
Богати, охолни штастливци,
Макаръ че тжпи и лѣнивци,
Съ блага окружени отъ вредъ;
Че той вечь служи двѣ години,
И че Нева прѣижда нинѣ
Че мостове-тѣ ште свалжтъ
И два дни ште го раздѣлжтъ
Отъ негова Параша мила:
Това мечтайше той; унила
Душа му бѣ; той би искалъ
Пò-слабъ дъждь-тъ да бѣ плескалъ
Въ прозореца, и вѣтъръ прòклетъ
Тжй да не вий . . .
Но моренъ погледъ
Задрѣма, той заспа. На вънъ
Природа-та рева безъ сънь,
Но най-подирь се зазори:
Ужасенъ день.
Нева бурлива
Прѣзъ цѣла ноштъ бухтеше дива,
Камъ морский брѣгъ и се бори́
Съсъ морска-та противна хала
И най-подирь се умори.
На заранъ-та се бѣше сбрала
Тълпа народъ на крѣпкий брѣгъ
Да гледа полудѣлий бѣгъ,
На Нева, какъ се пръска, пѣни,
И влачи, като планини
Шумяшти, яростни вълни
Отъ морский нàпънъ прѣградени.
Нева възвърна се назадъ,
Надува се, клокочи жива,
И цѣли острови залива,
И, като нѣкой пуснатъ гадъ
Свирѣпъ, сърдитъ и кръвожаденъ
Хвърли се връзъ града грамаденъ,
Прогони, смѣте всичко тамъ,

Вълни-тѣ пълнятъ съ шумъ голямъ
Канали, изби подъ земя-та;
Прѣгради нѣма, ни заслонъ
И Петроградъ, като Тритонъ
Стърчи до поясъ във вода-та.

Обсада! Пристѫпъ! Вредъ вълни
Повдигатъ се, шумѫтъ, царуватъ
И прѣзъ прозорци-тѣ нахлуватъ,
Като крадци; влечѫтъ они
Отпрани лодки и стѣни
Домашни вешти, дъски, стрѣхи,
Търговски стоки, черги, дрѣхи;
Имотецъ-тъ на сюрмашть-та;
Кѫштя, поднесени мостове
Костй, истръгнати гробове,
И ощте хиляди нѣшта
Изъ улици-тѣ плуватъ.

. . . .

Тогасъ на стѫгда-та Петрова,
Дѣ сграда се издига нова,
Дѣ, надъ високо-то крило
Съсъ лапи дигнати, кат' живи
Стоѭтъ два лева горделиви,
Възъ звѣра мраморний, съ чело
Открито и съ рѫцѣ скрьстѣни
Сѣдеше клетия-тъ Евгений.
Той бѣше страшно поблѣднялъ,
Недвижимъ и съ безумни очи;
Не чуйше какъ подъ него клочи
И се повдига страшний валъ,
И шумно чипка му крака-та;
Какъ дъждь го блъскаше въ лице,
Какъ вѣтъръ виеше изъ мъгла-та
И шапка-та му даже зе;
Но не за себе се боеше:
Той свой-тѣ погледи стремеше
Нататъкъ. Мѫтни-тѣ вълни
Льштяхѫ се на вси страни
И пѣняхѫ се и кипяхѫ . . .
Изъ нихъ се гуркахѫ, лѣтяхѫ,

Остатки . . . Боже, Творче благъ!
Край залива, на самий брягъ,
Стоборъ порутенъ е и тамо —
Колибка бѣдна, дѣ сѣдѫть
Вдовица, штерка . . . Тоя пѫть
Море, море ште бѫде само.
И той вдървенъ, съсъ мракъ въ умъ-тъ,
Кат'. прикованъ стои на звяра,
На страшна мѫка подъ товара,
А тамъ — той вижда тоя пѫть
Че камъто него съсъ гърбъ-тъ
Възъ непоклатний педесталъ,
Сърдитъ протяга си рѫка-та
Камъ буря-та и камъ рѣка-та,
Гигантъ на бронзовъ конь яхнàлъ.

И. Вазовъ.

Евгений Онѣгинъ.

Отъ Пушкина.

Евгений въ село.

(изъ 2 пѣснь).

I.

Прѣкрасно тихо бѣ село-то,
Евгений дѣ се настани;
Любитель-тъ на естество-то
Минàлъ би тамъ штастливи дни.
Тамъ, до потока хладноструйний,
На зàвѣтъ отъ вѣтришта буйни,
Боярский домъ стърчеше самъ.
По равни-тѣ полета тамъ
Блѣстяхѫ ниви пожьлтѣли,
И стàда пъплях̀ѫ на миръ
Изъ паши-тѣ, въ зелений ширъ,
А дръвосадъ-тъ запустѣлий
Дѣ тихи-тѣ дриади бдѫть
Тъмнѣйше се на дивий рѫть.

II.

Почтенний замъкъ бѣ построенъ
По староврѣмский вкусъ и стилъ,
Широчъкъ, якичъкъ, спокоенъ,
Съсъ видъ задрѣмалъ и унилъ,
Съ широки стаи, зимни, лѣтни,
Съ приемна съ краски разноцвѣтни
Съ портрети стари по стѣни
И пештъ съсъ пьстри шарений:
Туй всичко днесь се варди дивно,
Но нашъ Евгений мраченъ някъ,
Взоръ хвърляше на тѣхъ едвамъ:
За него всичко бѣ противно:
И замки вѣхти, въ буренакъ,
И моди-тѣ на новий вякъ.

III

За своя стая той избра си
Оназъ, дѣ дѣдо му е билъ,
Половина вѣкъ псувалъ слуга си
Прозѣвалъ се, мухи ловилъ.
Тамъ всичко просто бѣ: два стола,
Дивани пухови, по пола
Ни капчица мастило. Тихъ,
Отвори ракли-тѣ и въ нихъ
Найдѣ книжа отъ врѣме вѣто,
Тефтеръ за харчъ-тъ, стовни двѣ
Съсъ сладко и съсъ питие
И календаръ отъ осмо лѣто.
Добрия-тъ дѣдо много спалъ,
Та друга книга не хваштàлъ.

IV.

Ступанъ въ земя-та што наслѣди
За да не му е мъчно самъ,
Евгений нашъ се договѣди,
Порядъкъ новъ да тури тамъ.
Филòсофъ въ тазъ пустиня сравна,
Той барштина-та стародавна
Съсъ оброкъ пò-лекъ замѣни:
Мужикъ-тъ видѣ харни дни.
За туй разсърди се на здраво
Прѣсмѣтливия-тъ му съсѣдъ,
Кат' прѣдвидѣ за себе вредъ,
А другъ усмихна се лукаво,
И въ малко дни заключи всякъ
Че той опасенъ е чудакъ.

И. Вазовъ.

Демонъ.

(Отъ Лермонтова [1])

Печалний демонъ, духъ изгоненъ,
Надъ грѣшна-та земя лѣталъ,
На красни дни блаженний споменъ
Прѣдъ него чудно се мѣркалъ;
На тие дни, кога въ небе-то
Той бляскалъ, като херувимъ,
Кога хвърката-та комета

---

[1]) Михаилъ Юриевичъ *Лермонтовъ*, единъ отъ велики-тѣ руски поети, се роди на 1815 г. въ Москва. По смърть-та на майка му Лермонтовъ биде оставенъ на грижи-тѣ на баба си и до десета-та си година той живѣеше при нея въ селце-то Тарханъ, въ Пензенска-та губерния, дѣто, тя не штадеше ништо за да даде пò-добро въспитание на внукъ-тъ си. На петнадесета-та му година него водиха въ Кавказъ, диви-тѣ красоти на който произведоха силно впечатление на младенческо-то му въображение. Пò-послѣ той посѣштавà университетъ-тъ. По причина на обида-та нанесена отъ студенти-тѣ на единъ професоръ, между други-тѣ, исключиха и Лермонтова. Лермонтовъ, който се отличи съ блестяшти способности въ университетъ-тъ, имаше вънкашность непривлекателна, дори грозновата, а характеръ затворенъ и несъобштителенъ; нъ по нѣкога ставаше глумливъ и язвителенъ. Отъ 1832 г. той постѫпи въ школа-

Си нему пра̀штала привѣта
Във своя бѣгъ неуловимъ;
Когато жаденъ за познанье,
Прѣзъ вѣчний хаосъ, смаянъ, нямъ
Слѣдилъ блудяшти-тѣ кервани
На хвърлени-тѣ звѣзди тамъ;
Когато силенъ, чистъ, голямъ
Любилъ и вѣрвалъ съ упое̇нье;
Ни зла умраза, ни съмненье
Не му отравяли духъ-тъ;
Кога не смѣталъ часове-тѣ,
Ни блѣдний рой на вѣкове-тѣ;
Нъ всичко, всичко тоя пжть
Да си припомни не истраялъ.

Отъ памти-вѣка той блуждаялъ
Въ свѣта безъ отдихъ и безъ цѣль,

та на гвардейски-тѣ подпряпорштици въ Петербургъ, и тамъ за първъ пжть биде подушенъ отъ съученици-тѣ си, че пише тайно стихове и въпрѣки своя-та скромность доби извѣстность на поетъ въ тѣсний кржгъ на другаре-тѣ си. Подирь като излѣзе изъ школо-то съ чинъ корнетъ, той се прѣдаде на веселий петербургский животъ до 1837, когато убиха Пушкина. При тая вѣсть възмуштений поетъ написа стихотворение „На смърть-та на Пушкина", което мигновенно се разлѣтѣ въ хиляда прѣписа изъ столица-та. Нови-тѣ куплети, които притуря по̀-послѣ на тая пиеса, по своя-та рѣзкость камъ аристократическо-то обштество, станаха причина да го прѣмѣстять за наказание въ Кавказъ. По завръштаню-то си въ Петербургъ (той биде опростенъ отъ императоръ-тъ) Лермонтовъ написа и напечати въ „Современникъ" прѣвъсходно стихотворение „Бородино", което мина незабѣлѣжено; нъ когато по̀-послѣ се появи знаменитата му пиеса „Пѣсня за царя Ивана Василиевича, младий опричникъ и безстрашливий търговець Калашникова" име-то на Лермонтова се прочу и се започена слава-та му. Насърдченъ отъ съчувствие-то на обштество-то той напечати въ „Отечественние записки," цѣлъ редъ прѣлестни стихотворения и три прѣкрасни прозаически раскази, които послѣ влѣзнаха въ съставъ-тъ на романъ-тъ му: „Герой нашего времени". Прѣзъ тоя най-добръ периодъ на животъ-тъ си Лермонтовъ, окржженъ отъ уважение-то на всички, които го знаяха лично, отъ любовь-та на читаюшта-та публика, както и отъ единодушни-тѣ похвали на критика-та, крѣпнеше и замисляше създание-то на велики литературни трудове, за каквито гений-тъ можеше да претендира. Нъ въ слѣдствие на една расправа на балъ-тъ у графиня Лавалъ съ французский посланникъ Баранта, Лермонтовъ биде извиканъ на дуелъ (който и станалъ най-напрѣдъ съ сабя и послѣ съ

Не виждалъ край, нито прѣдѣлъ,
Минувалъ вѣкъ-тъ подирь вѣка,
Кат'мигъ слѣдъ мигъ, кат'сѣнка лека.
Властитель на земя-та лошь
Той сѣялъ зло безъ наслажденье
Но на безкрайна-та си мощть
Не срѣщталъ нийдѣ противленье:
И зло-то му омръзна вечь.

И надъ Кавказъ-тъ, тамъ далечь,
Лѣталъ изгнанникъ-тъ небесний,
Отдолу му Казбекъ чудесний,
Кат'чистъ брилянтъ свѣтилъ, горялъ
И съ вѣчни снѣгове сиялъ.
А долу Терекъ, като лвица,
Съ косматa грива на гърбъ-тъ,

пиштовъ), нъ се свършилъ благополучно и за двама-та противника, които си подали ржка, Лермонтовъ билъ арестуванъ.

Единъ втори дуелъ щтѣше да стане между Лермонтова и Баранта, нъ се отстрани чрѣзъ лични обяснения. Правителство-то не погледа съ добро око на тия постжпи на Лермонтова и изново го испрати на Кавказъ, нѣщто което дълбоко огорчи Лермонтова, принуденъ да се разлжчи отъ най-любезни-тѣ си другаре и отъ веселий Петербургъ. До 1841 г. Лермонтовъ прави ощте нѣколко пжтувания отъ Кавказъ до Петербургъ и обратно, когато внезапна смрьть скжси дни-тѣ му! той умрѣ съ смърть-та на Пушкина — на дуелъ, при Пятигорскъ (въ Кавказъ).

Ако Пушкинъ умрѣ твърдѣ рано за своя-та слава, безъ да извърши и половина-та отъ онова, което би моглъ да извърши, то за Лермонтова може да се каже, че умрѣ тогава, когато гений-тъ му бѣ готовъ да създаде нѣщто велико. „Лермонтовъ е писалъ не много нѣщта, казва Бѣлинский, — много по-малко отъ колкото дозволяваше талантъ-тъ му. Горещта-та кръвь на младость-та и шумно-то сжществованю въ Петербургъ не му даваха възможность да се залови съ тихи кабинетни занятия. Нъ вече уморенъ отъ такъвъ животъ, той мислеше да прѣдприеме капитални създания. Нъ смърть-та овсуети всичко . . Като писатель Лермонтовъ прѣдставя поразително-то явление на ранна зрѣлость на талантъ-тъ. Прѣди да достигне на двадесеть и пета-та си година, той, въ очи-тѣ на критика-та и публика-та, стоеше на оная висота, на която се възнасять само гении-тѣ."

Най-велико-то произведение на поетъ-тъ, което е прѣведено по нѣколко пжти на много европейски езици е „Демонъ", поема въ която вѣе романтический духъ, и блѣщти съ великолѣпни изображения на дива-та кавказска природа.

Ревѣлъ; и дивий звѣръ и птица,
Што волно хвърка по свѣтъ-тъ,
Внимавали му на шумъ-тъ,
И облаци-тѣ свѣтли, али,
Дошле отъ южни-тѣ страни
На сѣверъ него завождàли;
А надъ кристални-тѣ вълни
Дрѣмливо, тайнственно гледали
Оние каменни стѣни;
И кули стари на скали-тѣ
Стърчели грозни, срѣдъ мъгли-тѣ,
Кат'великани, съ погледъ дивъ,
Што пазатъ на Кавказъ-тъ входа;
И новъ и чуденъ и красивъ
Билъ божий миръ подъ небосвода,
Но гордий духъ отъ товъ просторъ
Прѣзрително отвърналъ взоръ
И на чело-то му унило
Се ништо не изобразило . . .

Но скоро блѣсналъ други рай
И други прѣлестни картини:
Раскошно-цвѣтни-тѣ долини
На чудния Грузинский край . .

И. Вазовъ

Америйо.

(Aymerillot)

От Викторъ-Хюго

Великий Карлъ, цезарь-тъ бѣлобрадъ
Се връшта тъженъ въ Франция назадъ.
Ридай отъ скръбь душа-та му велика,
И жалостно въздиша той и вика:
„О Ронсево! О подлий Ганелонъ!"
Въ товъ долъ загина съ цѣлий легионъ
Роландо, внукъ му, грозна смърть намѣри
Съ дванайсеть-тѣхъ французски пери.
Орачь-тъ, въ хижа бѣдна, што живѣй,
Дома си връшта се засмѣнъ и пѣй,

Жена му съсъ цѣлувка го посрѣшта;
Отъ кости на юнаци тамъ насрѣшта
Поле широко грозно се бѣлѣй.

И плаче той, горчиви сълзи рони,
За туй че свой-тѣ пери и барони
Загуби, свой-тѣ рицари, покой
Кои не търсеха, и самий бой,
И свой-тъ храбрий внукъ, Роландо милий,
Най-паче, като си помисли, той —
Испанский побѣдитель, — въ тоя бой
Че селяне сѫ Френци-тѣ разбили
И планенецъ-тъ дивъ сега се смѣй
И пѣсни до-вѣкà за тѣхъ ште пѣй.

Скръбь безутѣшна царя обладавa,
И конь-тъ катъ него клюмналъ е глава.
Но сé пѫтува той; слѣдъ три дни пѫть
На връхъ на Пириней-тѣ сини стига,
Дѣ не топи се никога снѣгъ-тъ.
Обаянъ, въсхитенъ, очи-тѣ дига
И гледа жадно въ безкрайний просторъ.
Надъ планина, далеко, неговъ взоръ
Въвъ суша-та навѫтрѣ градъ съзира,
И съ радость и въсторгъ се тамо спира.
Съсъ камень зидъ опасанъ е градъ-тъ,
Въ въздуха кули тридесеть стърчѫть
И машикули, майсторска направа;
Въвъ срѣдъ срѣда-та възвишава
Стѣни си ѫбясти единъ донжонъ
Съ крушумъ обкованъ, тъй е хубавъ онъ,
Неволно погледъ-тъ влече къмъ себе;
Стрѣлецъ на всякое отверстье дѣбе,
Услушва се отъ тамъ на всякой дъхъ
И денонoштно бди. На самий връхъ
Катъ слънце диамантъ блѣсти въ простора,
Отъ четиръ левги ослѣпява взора.

На лѣво сине-то море шуми
И плѣска свой-тѣ пѣнясти вълни,

Карлъ дълго тия кули наблюдадава,
Сърдце-то му отъ радость затрептява.

„Кажи ми, Нейме, кой е тоя градъ?
На гледъ вълшебенъ сѣкашъ е палатъ.
Скръбь-та ми тежка трѣбва днесь да мине.
Ако ште би и десеть тукъ години
Да стоѭ оште въ непрестаненъ бой,
Другари! рицари! арслани мой!
Заклевамь се прѣдъ васъ, пó-хубавъ нѣма
Подъ небеса-та градъ и ште го земѫ.“

При тия думи Неимъ старъ трепнà.
— „Кога е тъй купи го, ни една
Войска съсъ бой неможе да гоземе,
Заштото зидове-тѣ му голѣми
Не беарнези бранять ги едни;
И турци въ каменни-тѣ му стѣни
До двайсеть хиляди днесь тъкмо има.
Ний знайхме нѣвга крѣпость какъ се зима,
Но твой-тѣ рицари приличать вечь
На баби, на жени, рѫждясалъ мечь!
За почивъ въ кѫшти-тѣ си мислять само,
Лактять пó-скоро да се върнать тамо.
Не ште ги спрешь ни съ укоръ, ни съ молби.
Най-старъ най-храбрий азъ сьмь може-би.
Та што: машини-тѣ бойни пребити,
Конiе-тѣ спрѣха, хора-та сѫ сити.
Самъ врѣме е да мислишь за покой,
И трѣбва да си полудѣлъ, на бой
Да искашъ срешто тия стѣни вѣти
Да тръгнешь просто съ голи арбалети.“

Карлъ пакъ попита безъ сръдня, безъ ядъ:
— „Герцогъ, кажи ми кой е тоя градъ?“

— „На старость човѣкъ лесно заборавя.
Това што чухъ сърдце-то ми отравя.
Царю, смили се и за себе и за насъ,
Молби-тѣ наши чуй, чуй наший гласъ.
Огништа-та си искаме, жени-тѣ.

Въвъ боеве истекоха ни дни-тѣ.
Каква наслада да воювашъ сѐ!
Не стигать ли земи-тѣ што превзе?
Не стига ли ти што спечели слава?
Ний удвоихме твоя-та държава.
Обсадени-тѣ ште се смѣжть съ тебь:
Противу нападателя имъ слѣпъ
Внезапно помоштъ може да имъ доди
По три подземия; едно-то води
Въ Бордо, едно-то въ долъ-тъ на Бастанъ
А третйо-то пъкъ въ Ада, при Сатанъ."
Царь-тъ потрети, безъ да се вълнува:
— „Герцоге, какъ градъ-тъ се именува?"
— „Нарбона."

— „Охъ! въ свѣтъ-тъ Нарбона е една.
И чуйте, моя ште бжде она.
Такива хубавици не отминвамь
Додѣ ги малко съ пръстю не помилвамь."

На близу бѣше Дреусъ, храбъръ графъ.
— „Е, графе, Неймъ старъ е и болнавъ,
Но ти, другарю, превземи Нарбона,
И всичка-та земя ште ти поклона
Отъ тукъ дори до Монпелье. Другарь
Си вѣренъ ти, туй знаж, рацарь старъ,
Познавашъ ти на пръстю тия друми,
Дигни глава-та, неште много думи,
На пристжпъ!

— „Царю, отговори той,
Било е, не ме бива вечь за бой,
Земя-та дръжь си, мене не ми струва,"
Но императоръ-тъ не се вълнува,
Юго Котентинский потърси тамъ:
Въ Юго гори юнашки, буенъ пламъ.

— „Юго, Нарбона красна-та земи
И прибави я при свой-тѣ земи."
Юго поклони се, клюмна глава-та.
— Честитъ е оня, што копай земя-та!

Денѣ на нива-та копай, оре,
И вѣчерь въ кѫшти той се прибере.
Азъ побѣдихъ Тессалюса, Трифонѣ,
Гейфера, зимѣ лѣтѣ носѫ броня,
Угасна въ мень и воля и огънь
Отъ тозъ животъ безъ почивъ и безъ сънь.
Подъ покривъ милий глава да подслона
Туй искамь днесь. Дай другиму Нарбона."

Глава-та жалостно царь-тъ клюмнà.
Съсѣдъ съсѣда стреснато бутнà.
Той Рихера Нормандский тамо мѣрна.
— „Херцоге, твой-та храбрость е примѣрна.
Земи градъ-тъ за своя родъ високъ.

— „Царю, по Божья милость съмь Херцогъ.
Тозъ случай е добъръ, пълъ съ прѣлыштенья,
Но зарадъ тѣзь што търсять приключенья,
Мень стига ми че съмь останалъ здравъ."

Царь-тъ обърна се къмъ Гандский графъ.
— „Ти побѣдилъ си Можиронъ хайдука,
Вѣнчай чело-то си съ нова сполука.
Когато се роди на морский брягъ
Съ животъ-тъ духъ въ тебь влѣзе на юнакъ,
Отъ родъ високъ е майка ти родена.
Не си надвиванъ билъ освѣнь съ измѣна,
Но сѣвга бодрость вдѫхновалъ си въ насъ;
Ште помнѫ до послѣдния си часъ
Каква усѣти радость ти голяма
Когато заедно вървѣхме двама
И чухме тамъ далечний-тъ откликъ,
На Сарацини-тѣ бойовний викъ.
Опасность-та се съ радость ти срѣштнà.
Земи Нарбона красна, — твоя е она."

— „Царю, не искамь повечь да се мора;
Глей, гладни сме и азъ и мой-тѣ хора.
Тако ми Бога въ дяволска страна
Водихме тазь послѣдня-та война:
На хлѣбъ намѣсто плъхове ядехме

И вѣтхи-тѣ ботуши си гризехме;
Лице-то ми отъ жега почерня.
Когато се завърна у дома
Жена ми, коя въ тежка скрьбь живѣе
И може-би за мене не милѣе,
Ште мисли че сьмь Мавританинъ дивъ.
Кажи че сьмь бездушенъ и страшливъ —
Въвъ Гандъ, дома си, бързамъ да си идѫ:
Богатства Соломонови да видѫ
Злато-то на Пепенъ да ми дадѫтъ,
Пакъ нѣ: въ Гандъ отивамъ, дѣ хлѣбъ ядѫтъ."
— „На тѣзь добри Фламандци хлѣбъ имъ тряба
Както вода на кривонога жаба."
И Карлъ прибави:
— „Оглупѣлъ сьмь днесь!
Юнакъ ми трѣбва, и чудо чудесъ,
Забравямь че е тукъ Нанский Евстатий.
Дойди, другарю мой, орелъ крилатий:
Кажи, видѣлъ ли си пò-хубавъ градъ?
Отъ днесь властитель му си припознатъ;
Нарбона-й яка, лесно не се зима,
Три ями, трийсеть кули има,
На всяка порта и укрѣпенъ станъ;
Забравямь ощте шесть-тѣ кули тамъ
Съ одѣланъ камькъ. Трудна-й работа-та,
Съ тѣзь градове упорна е борба-та:
Когато мислишь че си ги земалъ
Намирашь се отъ дѣто си почналъ;
Градъ-тъ прѣвзимашь, падашь прѣдъ донжона,
Но што врѣди! Ште земешь ти Нарбона
Не си ли страшенъ ти орелъ!"

— „Врабче,
Кое, слѣдъ дъждь, на слънце се пече,
Каза Евстатий. Ни аспра прѣбита,
Но имашь, нѣмашь, никой те не пита
И всяки иска, вика да му заплатишь.
До тука ми дойде, царю; и вижь
Рѫка-та ми отъ кръвь не се истрива.
О смазанъ сьмь. Война-та те прѣбива,
Забравяшь въ друго врѣме што си билъ

И намразявашъ туй што си любилъ.
Сѐ въ бой, на пжть безъ спиръ, спи безъ подложка
И ястребъ тръгвашъ, връшташъ се кокошка.
Царю, немогж повечь да търпж.
Не искамъ слава, штe ми се да спж."

И добрий конь съ кракъ тупаше земя-та.
Катъ че разбираше; надъ планина-та
Минува облакъ. Съ своя-тъ баталйонъ
Наблизу бѣ Жерардъ отъ Руссилйонъ;
Великий Карлъ каза:

— „О мой Жерарде,
Кого въспѣватъ сладкопойни барди,
Ти твърдъ си като Римлянинъ отъ Римъ,
Не двоумишъ се, мой юнакъ любимъ
Кога ти прѣдстой дѣло юначно."

Жерардъ отъ Руссилйонъ погледа мрачно
Желѣзний си ржждясалий жилетъ
И прѣпорецъ-тъ си продупченъ, ветъ
И куций-тъ си конь и свой-тѣ хора
Покжсани, и товъ би отговора:

— „Царю, Нарбона красна е мома,
Нъ азъ си имамъ другадѣ земя."

Такъвъ би отговоръ-тъ лютъ, горчиви
На тѣзъ юнаци храбри, горделиви.
Подъ тѣхъ бучжтъ порои-тѣ пѣнливи
И искри мѣтатъ до облака синь.

Изреди Царь-тъ, единъ по единъ,
Най-храбри-тѣ, най-буйни капитани,
Във боеве-тѣ страшни катъ аслани,
Евдий, Бургундский храбрий царь, Гаренъ,
Въ Венеция кой смѣло единъ день
На гръбъ отнесълъ подъ слънце-то жарко
Огромний тученъ левъ отъ Свети Марко,
Ожиѐ Датский, Алберто отъ Перигезъ,
Само̀, когото боготвори днесь

Легенда-та, Рожеръ, покрить съсъ слава:
Отказаха тѣ до единъ. Тогава
Съ гнѣвъ Императоръ-тъ издигна глàва,
Исправи се надъ свѣтли-тѣ зенгий,
Арабский-тъ му конь фучи и рий,
Истегли сабя-та си, и въ въздуха
Замахна я, пусна въздишка глуха
И блѣденъ, съ пламъ въ очи-тѣ, катъ орелъ.
Надъ жертва-та си што се е навелъ,
Изгледа грозно всичкий станъ уплашенъ;
И съ гласъ, на гръмъ подобенъ страшенъ,
Отъ кой земя-та потрепера тамъ,
Извика Царь-тъ: „О позоръ! О срамъ!
Кѫдѣ сте, графове, што въ тѣзъ долини
Паднахте въ най-цвѣтущи-тѣ години,
Што бѣхте сѣвга прави въ грозний бой,
Които не казахте нивга: стой!
Роландо, Оливье, защо ви нѣма!
До сега съ васъ Нарбона штѣхъ да зема,
Подъ мой-тѣ новѣ би лѣжалъ градъ-тъ;
Да бѣхте живи бихъ прѣвзелъ свѣтъ-тъ!
Што могѫ, Боже мой! сега да стора?
Напраздно търсѫ между толковъ хора
Единъ понѣ неустрашимъ юнакъ,
И викамъ громко съ гласъ, и тупамъ съ кракъ:
Юнаци-тѣ спѫтъ въ гроба мълчаливи,
А живи-тѣ сѫ подли и страшливи!
Незнаѭ какъ обиди се търпѫтъ!
Не искамъ да ви видѫ втори пѫтъ!
Нормандци, Датци, графове, барони,
До тука што дойдохте съ мене, Бретони.
Бургундци, Пизяни, Фламандци, вий
Родени въ тѣзъ земи што Реинъ мий,
Пикардци, Френци, никой не ви прѣчи,
Не искамъ тука да ви виждамъ вече!
Идете си въвъ родни-тѣ страни!
Живѣйте тамъ при свои-тѣ жени,
Доволни, скрити, штàстливи, безславни,
И чакайте по стѫпки-тѣ ви бавни
Унуци да наскачать въ веселъ рой!
Отъ тоя станъ дѣ чуй се рогъ-тъ мой,

Махнете се! Нештѫ ви ни поклона,
Вървете! Ште обсадѫ самъ Нарбона,
Отъ радость свѣти мое-то лице,
Надежда пълни мое-то сърдце:
И тамъ, въвъ кули-тѣ си като тлѣйте,
Нозѣ-тѣ си на огъна катъ грѣйте,
Когато нѣкой си напомни тия дни,
Въ които, прѣзъ гори и планини,
Свѣтъ-тъ ехтеше съ подвиги ви чудни,
И зададе ви тоя въпросъ трудни:
„Кѫдѣ оставихте вий царь-тъ свой?“
Ште кажете, катъ клюмнете глава-та:
„Бѣгахме въвъ день-тъ на единъ бой
И тъй уплашено и бързишка-та,
Што не видѣхме дѣ остана той.“

Така Великий Карлъ, царь френский,
Екзархъ равенский, императоръ нѣмский
Говореше съсъ своя гласъ високъ.
Овчарь-тъ, като чу въ лѣсъ-тъ дълбокъ,
Помисли че ехти грълъ въ планина-та.
Барони-тѣ съ срамъ гледаха въ земя-та.
Внезапно въ редове-тѣ шумъ стана,
И момъкъ младъ излѣзе и каза:

„Свети Денисъ царя отъ зло да пази!“
Изгледа Царь-тъ тоя што пролази
И правъ стоеше съсъ спокоенъ видъ;
И, както прѣдъ Саулъ заста Давидъ,
Видѣ прѣдъ себе-си дѣте засмѣно
Съсъ рѫцѣ бѣли и лице румено —
Помислиха мнозина че-й мома
И въвъ очи-тѣ пламъкъ имъ свѣтна, —
Спокойно, мило, слабо, довѣрчиво,
Безъ гербъ, безъ перо на глава-та, живо.

„Што те вълнува и што искашь ти?“

То оттговори безъ да се смути:
„Честь-та, която всички тукъ отказвать
Да бѫдѫ тоя, за кого ште казвать:
„Той зе Нарбона.“

И дѣте-то съ пламъ
Въ очи-тѣ дерзостно стоеше тамъ,
Съ увѣренность, безъ страхъ и безъ смущенье.

Възъ станъ-тъ бѣ всеобщто удивленье.
Глава-та си исправи Гандский кнѣзь,
Очудено изгледа и на тѣзь
Што бѣха тамъ, съ насмѣшка на езикъ-тъ
Каза: „Америйо е граматикъ-тъ."
Сѐ въ ржка Царь-тъ сабя-та държи.
— „Америйо, име-то си кажи,"
Продума милно.—

„Аймери ме викать.
На двайсеть годинъ съмъ. Освѣнь езикъ-тъ
На майка си, по латински четж,
Бакалавръ съмъ и сабя-та въртж.
Въ село-то ми забрави ме сждба-та
Кога раздаде титли-тѣ, земя-та.
Катъ сиромаха Лазаря съмъ голъ,
И нищто нѣмамъ, ни теле, ни волъ.
Земя-та ми-й двѣ педи, нъ небе-то
Синйо побрало би ми се въ сърдце-то.
Штж влѣзя възъ Нарбона, давамъ рѣчь,
Штж ти я поднесж на своя мечь,
И штж накажж тѣзи што се смѣять
Ако й тогава нештжть да нѣмѣять."

Отъ радость Императоръ-тъ трепти,
Катъ Херувимъ небесенъ цѣлъ блѣсти;
Извика той:

„За тѣзь слова надмѣнни
Нарбонский Аймери си ти отъ днесь,
И палатинский графъ, и всяки честь
Ште ти отдава, юнакъ несравненний.
Върви, о сине мой, дсбъръ ти пжть."

На другий день Аймери зе градъ-тъ.

К. Величковъ.

Седумъ юнаци и Арапинъ.

Шедба шете Марко Прилепчанецъ,
Шедба шете низъ Косово поле,
Тамо праве седумде'стъ манастир'
Безъ везировъ и безъ царевъ изанъ.
Отъ тамъ ойде на широко Скопие,
Тамо фате манастиръ да праве
Манастиръ прави свети Димитрия.
Кога Марко направи манастиръ,
Ми сѣ прочу во града Стамбола
Во Стамбола до Султанъ Мурата;
Султанъ Муратъ си кладе теляли.
Телялъ личе низъ града Стамбола:
„Далъ чуете Турци и раяте!
Што настаналъ делибаша Марко,
Што ми сетъ тия чудби отъ него!
Кой е юнакъ надъ юнака роденъ,
Да го фатитъ делибаша Марко,
Живъ до мене него да донесе;
Ке му дадамъ до три лепи земле,
Ке му дадамъ гора Каменица,
Ке му дадамъ въ Босна Сараево,
Ке му дадамъ 'се-та Босна крвава,
Сѫде Марка жива да донесе,
Ако саке, оште земя давамъ!“
Се наиме единъ цржнъ Арапинъ,
Испадна прѣдъ цара се поклони:
„Честити царе отъ сега до вѣка!
Я сумъ врѣденъ Марка живъ да фатамъ.
Богъ да биетъ земьи-тѣ што давашъ,
Што не рагятъ ни лѣпъ, ни па вино.
Таксай, царе, друго што ке таксашъ!“
Отговоре той царь Султанъ Муратъ:
„Ке ти да'амъ града Сталакина,
Што повелятъ Сталакинъ Тодоре;
Ке ти да'амъ града Радомира,
Што повелятъ та стара Влахина;
Ке ти да'амъ и града Прилепа,
Што повелятъ Кралевике Марко;
Ке ти да'амъ и Марковъ шаренъ конь,

Ќе ти да'амъ боздоганъ и сабя,
Ќе ти да'амъ млада Маркоица
Маркоица со 'се мжжко дѣте."
Па се свали цжрни-отъ Арапинъ,
Па се свали во Стамболъ чаршия,
Право тегли на безистенджии;
Тамо кроитъ рубо калугерско.
Отъ тамъ отиде на куемджии,
Там' направи кжрсти позлатени,
На глава-та капа калугерска,
На ржцѣ-те наржквици златни;
Си се стори цжрна калугера;
Па отиде во града Прилепа,
На Маркови-тѣ тешки порти;
Викна, чукна цжрни-о Арапинъ,
Па испадна Маркова-та майка,
Нея пита кжд' ю синъ й Марко,
Му трѣбало попой, калугери,
По 'аири изметъ да му чинать."
Тогай рече Маркова-та Майка:
„Не е тука мой-о синъ Марко;
Марко прави тамо лепъ манастиръ.
Лепъ манастирь свѣти Димитриа."
Като ми научи чьрнъ Арапинъ,
Стегна конь-о со златни зенгии,
Тà отиде на Скопю широко;
Право тегли на лепи манастиръ,
Па застана на цжрквинска врата,
Провикна се цжрна Арапина:
„А испадни Марко Кралевике!"
Кога с'обзжрна и виде:
„Отъ бога да найдишь што ми барашь,
Што ми барашь тука цжрнъ Арапинъ!"
Тогай рече цжрна Арапина:
„Оведи се делибаша Марко,
Оведи се немой грѣши душа!
Я не сумъ ти цжрна Арапина,
Току сумъ ти цжрна калугера,
Дур'отъ чиста гора свѣта гора,
Отъ лепъ манастиръ отъ Хилиндара;
Оведи се немой грѣши душа;

Пжрво попъ, илъ калугеръ што иде
Трѣбува стопан-отъ да испадне,
Да му пѣе по една молитва.“
Тогай рече делибаша Марко:
„Ти се молямъ, оче, да ме простишъ,
Да ме простишъ я незнамъ кои сѝ!“
Тог'извади цжрна Арапина,
Ми извади книга отъ пазуха,
И ѭ клава на Маркова глава;
Па ми фати молитва да пее.
Со десна-та ржка книгѫ држже,
Со лева-та ржка синджиръ држже;
Синджиръ кладе на Марко на гжрло,
Вжрва Марка за коньово седло,
Извади го отъ лепи манастиръ.
Пишти Марко като люта змия;
Па го дочу Айдутъ Дебелъ Новакъ,
Извикна на Новочица млада:
„Оди скоро конь-о да изседлишъ,
Да истжрьамъ до широко Скопие,
До манастиръ свѣти Димитриа.“
Кога дойде Айдутъ Дебелъ Новакъ,
Кога гледа Марка ми го нематъ.
Стегна конь-о низъ Скопие широко,
И ми бжрка цжрна Арапина,
Да откине Марка Краледикя.
Кога стигна цжрна Арапина,
Дека влече делибаша Марка,
Дека влече по студни калдарми.
Провикна се Айдутъ Дебелъ Новакъ:
„Кафпе единъ цжрна Арапино!
Не ти стигна ястие што ядише,
Па си дошьлъ юнаци да фашташъ,
Мене викатъ Айдутъ Дебелъ Новакъ,
Отъ висока Качанина града;
Дали знаишъ, цжрна Арапино,
Ако тжргнамъ тешко боздугана,
Ак'те удрамъ мегю двѣ-тѣ очи,
Двѣ-тѣ очи отъ глава ке скокнатъ,
Ка е бѣлъ денъ, ноке ке се сторитъ.“
Па завжрти цжрна Арапина,

Па завхрти дервишко дерведже,
„Айде, рече, Айдутъ Дебелъ Новакъ,
Арамъ да е кральство, што кралювашъ,
Как'мен'Арапинъ ак'не отепашъ!“
Махна Новакъ тешка боздогана,
Цхрнъ Арапинъ боздоганъ прѣчека
Го прѣчека на малки — отъ пхрстъ.
Тогай фхрли цхрна Арапина,
Фхрли алка, фати Дебелъ Новакъ;
Тà ги стори два добра юнака.
Па фатиха два-та добра краля,
Да си пиштатъ, како люти змии.
Лели дочу Новаково дете,
Новаково Груица войвода.
Кога дойде у Скопю широко,
Пушти конь-о низъ Скопю широко,
Тука тамо Арапинъ да стигнитъ,
И го стигна на Скопски-тѣ порти.
Провикна се Груица войвода:
„Кафпе единъ цхрна Арапино!
Не е, кафпе, делибаша Марко,
Не е мой-о татко Дебелъ Новакъ,
Мен'ме викатъ Груица войвода,
Мхтнà водà порой како носе,
Така тебе ке понесамъ бедо,
Чекай боздоганъ отъ мене на теб.“
И Арапинъ подаде дърведже;
Пакъ Арапинъ на нишанъ застана,
„Айде, Груьо, тебе да те видамъ;
Да те видамъ што юнаство имашъ.“
Нишанъ кладе Арапско колено.
Кога фхрли Груица войвода
Кога фхрли тешка боздугана,
Го дочека цхрна Арапина
Го дочека н'Арапско колено;
Фхрли алка и ми фати Груя,
Тà ги стори три добри юнака.
Пиштатъ они, како люти змии.
Лели дочу по мало-то дете
По мало-то Айдутъ Новакова,
По мало-то дели Татомирче;

Пушти коня низъ Скопие широко,
Тува тамо Арапинъ да стигне,
Ми го стигна дур'на дворъ отъ Скопие,
Вонка до седумъ са'ате места.
Па си викна дели Татомирче:
„Никаковъ единъ ти цжрнъ Арапинъ,
Што си дошолъ кралеви да фашташь!“
Па подаде дервишко дерведже:
„Айде, веле, дели Татомирче!
И я те знамъ и свет-отъ те знаятъ,
Што юнаство твое сжрце имать,
Ког'седеше на Демир-капия,*)
Н'оставаше пиле да помине,
А камо ли човѣкъ да помине;
А ти тога мошне страхъ имаше,
Страхъ имаше отъ голи дервиши;
Да те видамъ Дели Татомирче!“
Па замахна тешка топузина,
Го прѣчека цжрна Арапина
Го прѣчека на лева-та ржка;
И него ми въ алка го заключи,
Тà ги стори четир'добри краля.
Пиштатъ они како люти змии.
Арапинъ ги влече по друмови.
Дели дочу Янкула Войвода
Войвода отъ града Шидина;
Па си явна коня пеливана,
Тà ми дойде на Скопие широко.
Виде празенъ манастирь да стое,
Побратима Марка ми го немать.
Му текна от'Арапинъ го фати.
Кога явна коня подлетога,
Тà испадна отъ Скопие широко;
Тука тамо Арапинъ да стигнитъ,
Го стигна на широко Косово.
Провикна се Янкула Войвода:
„Стои тамо цжрна Арапино!
Яска сумъ ти Янкула Войвода,
Мжтнà водà река како носе,

*] Демир-капия, мѣсто во Македония близу до Вардарь; — Желѣзна врата.

Така тебе ясъ ке те поносамъ!“
А ка дочу цьрна Арапина,
Па завжрти Дервишко дервежде
Айд'и тебе Янкула Войвода,
Да те видамъ што юнаство имашь,
Арамъ да е Кральство што кралювашь,
Какъ мен'Арапинъ, ак'не отепашь.“
Ког'Янкула махна боздогана,
Го прѣчека на лева-то ржка,
Фжрли алка и Янкула фати,
Тà ги стори петь добри юнака.
Пиштжть опи като люти змий;
Нихъ Арапинъ влече по друмови.
Кога ми дочу Милошь Оргянинъ
Милошь Оргянинъ отъ Оргяна града,
Онъ не оди на широко Скопю,
Преку поле и планини тегле,
Да прѣваре цьрна Арапина,
Милошь него питатъ, него сакатъ.
Отъ далеку махна боздугана,—
„Држжи, кафпе, цьрна Арапино!
Што си дошьлъ во наша-та земя!
Царь царува у Стамбола града,
А ние у наша-та ни земля;
Мене ме викать Оргяпинъ Милошь!“
Провикна се цьрна Арапина:
„Хайде Милошь што юначество имашь,
Харамъ да еть мен'ак'не отепашь!“
Милошь махна тешка топузина,
А Арапинъ подаде дервежде,
Нема дек'да кладе боздугана;
Тог' Арапинъ на тешко се найде.
Боздуганъ падна н'Арапски грждж;
Фжрли халка и Милоша фати,
И ги стори шесть добри юнаци.
Пиштжть они како люти змий.
Небо-то и земя-та се тресатъ,
До край земя гласове се слушатъ
Како што гжрме свети Илиа,
Така отъ кральове гласове гърматъ.
Пиштжть они като люти змии,

Лели дочу Секула дѣтенце,
Секула е отъ Будима града,
Секула Соколово-то дѣте.
Онъ воюва тъкмо деветь годинъ,
На Султанъ Муратова войска.
Кога бѣше сѣдналъ да вечера,
Отъ вратици гласю достигнаха;
И провикна на негова люба:
„Първа любо, млада Секулице!
Немой стои, немой, любо, слушай,
Скор'осѣдлай моя бърза коня,
Да излѣзамъ низъ поле широко,
Деветь годинъ земя сьмь оставилъ,
Слушамь врѣва по широко поле,
Цьрнъ Арапинъ по поле ми шетатъ.
Далъ отъ цар-отъ той иванъ имжть,
За да газитъ моя-та ми земля;
Осѣдлай коня отъ конюшница.“
Кога стана Секулица млада,
Осѣдла му коня шаренога,
А Секула опаша си сабя,
И си зеде тешка боздугана,
Се прѣкръсти спроти исходъ слънца.
Кога стжпна на злата зенгиа,
Се прѣфърли коню на рамена.
Секулица млада му подаде
Му подаде една малка чаша.
Кога чаша до очи поклопи,
Извикна се на негова люба:
„Първа любо, остани со здравю!“
Право тегле на Скопю широко
На монастирь свети Димитриа;
Гледа тамо самъ монастирь стое,
Гледа чичка му Марка го нѣмать;
Му текна от'Арапинъ го фати
И на'сите свѣци се поклони
Най-повике на свѣти Димитря:
Па си вяхна коня крилатога.
Ка'го пушти низъ Скопю широко,
Отъ копита огънь извадува,
Прѣку глава искри дури летжть.

Кога испадна отъ Скопю вонка,
Тогай ми веле неговъ шаренъ конь
Со вискомъ на стопанъ прикажува:
„Мой стопане, Секула Дѣтенце!
Ако сакашь Арапинъ да стигнишь,
На мене ти яко да се държишь,
Я сьмь вреденъ Арапинъ да стигнамъ."
Реч'и летна подъ вишно-то небо;
Тува тамо Арапинъ да стигнитъ,
Па го стигна во гора зелена,
Па се свали отъ негова коня,
Та̀ падна на земля господова,
Па си свали отъ глава-та капа,
Метани чине на небо, на земля,
И на сите свеци редъ по редомъ,
Най-повике на свети Димитря.
„Ела, боже, ти мене поможи,
Мили боже, и свети Димитря,
Цьрнъ Арапинъ въ рѫка да си кладамъ!"
Кога сврърши Секула молитва,
Си се фърли на конь на рамена
Па го стигна цѫрна Арапина,
Си го стигна во зелена гора.
Провикна се Секула Дѣтенце:
„Държь се никакъвъ цьрнъ Арапинъ
Не етъ, кафпе, Делибаша Марко,
Не етъ, кафпе, Айдутъ Дебелъ Новакъ;
Мен'ме викатъ Секула Дѣтенце,
На прѣзиме Соколово дѣте,
Деветь годинъ на цара работахъ;
Държь се единъ цьрна Арапино,
Да те видамъ што юнаство имашь!"
И Арапинъ подаде дервежде,
И провикна цьрна Арапина:
„Ай да видимъ, Секула Дѣтенце!
Я си фатихъ шесть добри юнака
Една̀ алка̀ ушт'за тебе имамь;
Богъ ке даитъ и тебе ке фатамъ,
Как'малъ деверъ невѣста што водитъ,
Така и ти шесть краля ке водишь."
Провикна се Секула Дѣтенце:

„Ай да видимъ цьрна Арапино,
Да те видамъ што юнаство имашь;
Немой гледай оти я сумъ дѣте!
Слушай, цьрна бедо, да ти кажамъ,
Да испаднишь на юначки мегданъ,
Да видамъ чя майка синъ родила,
Чиа сестра брата си държала;
Да видиме чя майка ке плачитъ!
Ти остави шесть краля вързани,
Остави ги на пѫт-отъ да стоятъ,
Тà испадни на юначки мегданъ!"
И Арапинъ нема што да чини
Па испадна на юначки мегданъ;
Па испадна Секула Дѣтенце.
Сака дѣте съ боздоганъ да махне,
Сак'Арапинъ съ боздоганъ да махне.
Провикна се Секула Дѣтенце:
„Много'Арапски боздогане сумъ ялъ,
Нека ядемъ уште еденъ твой!"
Па застана Секула на нишанъ.
Цьрнъ Арапинъ фати да ми мѣри,
Не мѣритъ онъ ни горе, ни долу,
Току мѣре на коньско-то чело.
Ког'Арапинъ фѫрли боздогана,
Секуловъ конь во вчас-о си легна,
Онъ си легна на зелена трева,
Па боздоганъ помина надъ глава
Надъ глава отъ Секула Дѣтенце.
Па си стана Секула Дѣтенце,
Онъ не мѣритъ на коньско-то чело,
Право мери на коньски-тѣ грѫди.
Ког'Секула фѫрли боздогана,
Арапски конь легна на колена,
И боздоганъ удри Арапина
Го удира мегю двѣ-тѣ очи;
С'истаркаля отъ конь-о на земя;
Падн'Арапинъ, Секула нападна,
Па извади сабя отъ ножница,
Та прѣсече Арапска-та глава,
Па я кладе во коньски-отъ зобникъ,
Я закачи на коньско-то седло,

Па извикна Секула Дѣтенце,
Па извикна на шесть добри краля:
„Мой вуйковци, и мои чичовци
Ясъ погубихъ цьрна Арапина!“
А што бѣше Секула Дѣтенце,
Лель потъргна сабля отъ ножница,
И прѣсече шесть Арапски алки,
Тà испушта шесть добри юнаци.
Проговори Секула Дѣтенце:
„Мой вуйковци, и мои чичовци!
Вие одейте на широко Скопю,
На монастирь свети Димитриа,
Тамо мене вие да чекате;
Ясъ ке ходимъ во града Стамбола
Во Стамбола до Султанъ Мурата,
Да го питамъ да ли даде изинъ,
Да шетаять по наша-та земя
Да шетаять цжрни-не Арапи;
Ако Султанъ така даде изанъ,
Ке отключамъ сабя отъ ножница,
И негова глава ке отрѣжамъ;
Вие мене чекайте на Скопю.“
И отиде Секула Дѣтенце
Онъ отиде во Стамбола града
Во Стамбола до Султанъ Мурата;
Се поклони на Султанъ Мурата,
Му целува ржка и колена,
Му говорѐ Секула Дѣтенце:
„Честитъ, цару, отъ сега до века!
Што е тая мжка отъ Арапи,
Што шетаять по наша-та земя!
Да ми клаватъ кралеви въ синджиръ!“
Отговоре цар-отъ Султанъ Муратъ:
„Мои синко, Секула Дѣтенце!
Донеси ми едн'Арапска глава,
Ке ти да'амъ петна'есетъ товара,
Дробно хазно'сѐ жьлти флорини.“
Кога дочу Секула Дѣтенце,
Отъ дивани долу онъ се свали,
Отъ коньски зобникъ глава искара,
Я изтракаля прѣдъ Султанъ Мурата,

Тригодишна треска ми го стресе,
И вели на Секула Дѣтенце:
„Слушай мене, Соколово дѣте!
Арапи-тѣ во твоя ржка сетъ,
Мъртви сакамъ ти да ми ги носишь;
Немой живи, да ги Богъ обие!“
Па му даде петнае'есть товара,
Дробно хазно'се чисти флорини.
Право тегне Секула Дѣтенце
Право тегне на широко Скопье,
На монастирь свети Димитрия,
Нему десеть товари приложи,
Петь товари за ладна ме'ана.
Па си найде шесть добри юнаци.
„Помози богъ, шесть добри юнака!“
— „Дальъ богъ добро, Секула Дѣтенце!“ —
— „Айте мои вуйковци, чичовци,
Да седниме на ладна меана!“
Ка седнаха седумъ добри краля,
Ка седнаха на ладна ме'ана,
Ядѫтъ, пиѭтъ три недѣли врѣме,
Па испиле петь товара хазно.
Па имъ рече Секула Дѣтенце:
„Даль чуете вии шесть юнака,
Даль чуете, отъ тува на татки
Кѫд'видите цьрна Арапина,
Немуйте него не задѣвайте,
П'едно пиле аберъ ми пущтайте,
Ясъ знамъ како Арапинъ се деритъ,
Какъ се деритъ Арапска-та кожа.“
Това чудо ми стори Секула
Да се славе, да се прикажува.
Останала песма да се пѣитъ,
Да слушаятъ' ситѣ наши бракя:
Отъ насъ песма, а отъ Бога здравье;
Аминъ Боже за многу години!

Боленъ Стоянъ хвашта Султана.

Стоянъ дружина посъбра,
И вѣра и клетва сторили:
„Кога на пѫть-тъ тръгнеме,
„Който се боленъ разболѣе,
„Порядомъ да го гледаме,
„И на рѫцѣ да го носимъ.“
Разболѣлъ се е младъ Стоянъ,
И на рѫцѣ го носили,
Отъ Великъ-день до Ивановъ-день.
Нигдѣ ништо обиръ не обрали,
Нито басканлъкъ нигдѣ сторили.
Дружина думать Иванку:
„Стояновъ братецъ, Иване!
Хатъръ да не ти остане,
Батя ти штемъ да оставимъ.“
— Дружина вѣрни, сговорни!
Не дѣйте батя оставя.
— Нии сми се вѣрно кълнали.
— Дружина, обзѣмете го,
Отъ рѫцѣ във рѫцѣ носѣте,
Дружина да го занесемъ
На Карнобатска-та кория
Имаме нива сѣена
Съ хубава жълта пченица;
Кога дойдать нива-та да жьнѫть,
Дано си бата намѣрять. —
Тии Стояна занели
Та го на нива-та оставили;
Сички-тѣ викать та плачять:
„Стояне, ветха войводо!
„Отъ ветхо врѣме останалъ!
„Стояне, та прости ли штешь ни
„За дѣто клетва не пазимъ?“
Стоянъ ги жално изгледа,
И съ дѣсна рѫка махнува:
„Да ви е просто, дружина!
„Ходете, кѫдѣ ходите,
„И пакъ за мене слушайте.“
Дойдоха нива да жьнѫть
Негова млада невѣста
И негова-та мила сестра,
Като ми нива жьнѣха,
Стоянъ съсъ рѫка махнува;
Сестра му го е видѣла
И на буля си продума:
„Буле-ле, буле Стоянице!
„Што маха рѫка на края,
„Што мяза на батя Стояна?“
— Калино, зълва булена!
Ти носишь сърдце юнашко,
Юнашко, батево-то си,
На едно сте сърдце лежѣли,
Една ви е майка хранила:
Ти иди, буле, погледай
Менѣ ми грозно дохожда. —
Станка си сръпъ-тъ остави,
Запаса кобуръ пиштови,
Приплешти пушка далийска,
Припаса сабя черкеска,
Черкеска тьнка дамаскиня,
Та чи на края отиде,
Отъ далечь ми се позапрѣ
И си го вѣрно попита:
„Байно-ле, братче Стояне!
„Што лежишь, братче на края?
„Да ли си се съ коршумъ ударилъ?
„Или си се съсъ тьнка сабя сѣкълъ“
— Мене ме болѣсть найдѣла, сестро:
Поди́ на мама да кажешь,
Да дойдать, да ме земать,
У дома да ме занесѫть
Въ наши-тѣ изби глъбоки. —
Станка си дума Стояну:
„Байно-ле, бате Стояне!
„Зашто на мама да кажѫ,

„Додѣ и азъ съмь при тебе?“
Тя го на ржцѣ обзела
Като сираче пелеваче,
Та си го у тѣхъ занела
Въ тъмни-тѣ изби глъбоки,
Глъбоки изби, студени;
Съ прѣсно го млѣко кжпала,
Съ руйно го вино поила,
Съ тлъсти ягнета хранила.
Лежа ми Стоянъ што лежа,
Майка му слуша отъ вънка.
Челѣкъ сж въ изба-та провика;
Кога ми влѣзе майка му,
Стоянъ ми вика та плаче:
„Мале-ле, та не си ли чула,
„Зарана штж мале, да умрж?
„Мале-ле, миличка мале!
„Подѝ ми, сабя-та извади,
„На животъ да си я погледамъ,
„Кога си, мале, загина,
„Да не ми е жално за сабя.“
И тя му сабя-та изнесе,
На стѣна-та я закачи,
На стѣна-та при глава-та.
Замръкна Стоянъ въ изба-та
Замръкна та не осъвна.

***

Осъвна Стоянъ-Стояне
На високъ баиръ Бакаджикъ,
При беглишки-тѣ овчари,
И тлъсто ягне надроби,
И буенъ огънь накладе,
И остъръ ръженъ отсече,
Остъръ ръженъ лилековъ,
Та че тихо-ясно послуша,
Дали сж нѣгдѣ зачувать
Юнаци по планини-тѣ,
Я хазна да бастисвать:
Нигдѣ сж ништо не чува
До три ми огня горѣха
Във Сливенски-тѣ боази;
Той се изясно провикна,
Иванъ на крака подскокна,
И на дружина думаше:
„Дружина вѣрни, сговорни!
„Дружина, услушайте се:
„Што ми сж гласецъ позачу,
„Што мяза на бати Стояна.“
Като ми Стоянъ повтори,
Повтори, та ми извика,
Догдѣ ми ягне опече,
Иванъ съ дружина дофтаса:
Пушки-тѣ имъ на-рамение,
Пушки на голи рамене,
На голи гжрди пиштови,
На голи кълки паласки,
Стоянъ ги вѣрно попита:
„Дружина вѣрни, сговорни!
„Што сте толкозъ оголѣли?
„Нѣгдѣ обиръ обрахте ли?“
Сички-тѣ викать та плачжть:
„Стояне, ветха войводо!
„Отъ ветхо врѣме останжлъ!
„Овци безъ овчаръ ходять ли?
„Безъ войвода обиръ не бива.“
Не бойте се, дружина!
Елате да ядемъ, да пиемъ;
Сношти въ Бакаджикъ замръкнжхъ,
Кехая-та въ село викаше,
Султанъ-тъ има меджия.
Да идемъ, да го вардиме.
Ако султанъ-тъ хванеме,
Съ иманю штж ви заровж. —
Отишли да го вардять.
Събрали ми сж меджия:
Султанъ-тъ събралъ меджия
Отъ девять села жьнѣха;
Султанъ-тъ срѣдъ нива-та дѣше,

И зеленъ чадъръ надъ него,
И триста души сигмене
Прави на пушки-тѣ стояха,
Не даватъ пиле да фръкне.
Стоянъ отъ орманъ гледаше.
Съ връста му пладнина станѫла,
И меджия сѫ прибрало
Камъ мѣтна сѣнка дебела
Камъ бистра вода студена.
Стоянъ се въ синоръ привлече,
Като вълченце, штененце.
Сигмени-тѣ си отишли,
Коню-тѣ да си напоѭтъ,
Самичъкъ султанъ-тъ остана.
Като се Стоянъ сълдиса,
Та че султанъ-тъ улови,
Таче го въ рѫцѣ понесе,
Като агънце гергйовско,
На дружина го прѣдаде:
„Дръжте го, голи дружина!
„Тоя и ште ви облѣче."

Султанъ-тъ дума Стояну:
„Стояне, мечка стравнице!
Искай, Стояне, што искашь:
Искашь ли дребни дуката?"
— Не штѫ на свадба да пойда,
На булка кръстче да давамъ —
„Искашь ли бѣли грошове?"
— Конь-тъ ли штѫ си подковѫ?
Я дай ми маджаръ-жълтици. —
Та го султанъ-тъ заведе:
У сливненски-тѣ боази,
На войнишки-тѣ пѫтеки:
Старо имане разрови,
Се хубави маджаръ-жълтици.
Стоянъ се ясно провикна:
„Зимайте, голи дружина,
„Кой колкото може да носи.
„Што на мене останѫтъ,
„Тука штѫ да ги заровѫ:
„Белки штѫтъ хванѫтъ и мене,
„Да давамъ, да сѫ исплаштамъ."

Мирчо и Бояна.

Дѣ сѫ е чуло, видѣло,
Мома войвода да бѫде,
Като мома Бояна!
Деветь е годинъ холила
Съ млади момци войвода;
На десета-та година
Бояна се е годила
За Мирча, млада войвода.
Много ѝ придань дадоха:
Дванайси върви алтѫни
И тринайси върви рупове,
И деветь оки коприна.
Като сѫ е оженила,
Мирчо Бояни направи
Тънка ми хурка сребърна
И добро златно вретенце,

Тънки дарове да преде,
Юнаци да си дарова.
Сѣдна Бояна да прѣде
Копринени, бре, дарове.
А Мирчо въ гора отиде.
Тамъ го сѫ Турци хванѫли,
Рѫцѣ му назадь вързали,
Синджиръ му на вратъ турили,
На крака му тежки букаи,
Че го камъ Търновъ водѣха.
Отъ дѣ ги срѣштна търговче,
Мирчо търговче думаше:
„Търговче и базиргенче!
„Скоро у дома да идешь,
„На Бояна да си кажешь,
„Че ме сѫ Турци хванали,

„Глава-та ште ми отрѣжать.“
Търговче съ коня замина,
Та при Бояна отиде,
Оште Бояни думаше:
„Бояно, млада войводо!
„Мирча си Турци хванали
„И го въ Търновъ караха,
„Да му глава-та отрѣжать.
„Я стани, та си Турци-тѣ
„Срештни и Мирча отърви.“
Това като чу Бояна,
Хвърли си хурка сребърна
И добро златно врътенце,
Облѣче мѫжка прѣмѣна,
Припаса сабя френгия,
Забучи чифте пиштови,
И зема пушка бойлия.
Че стана, Турци посрештна,
Отъ далечь имъ се поклони,
Отъ близу имъ селямъ даде.
Турци Бояни думаха:
„Бояно, млада войвода!
„Я седни, холамъ, Бояно,
„Да ядемъ, оште да пиемъ.“
Бояна Турци думаше:
„Ой ми ви вази сердари!
„Не додохъ да ямъ и да пиѭ,
„Но додохъ бой да сѫ биѭ.“
Доде сѫ Турци осѣтять,
Бояна Турци исколи,
Тогиви Мирча отърва,
Отърва оште извади
Отъ желѣзни-тѣ синджири
И отъ тежки-тѣ букаи.
Мирчо Бояни думаше:
„Бояно, млада войводо!
„Халалъ да ти е войводство,
„И моето, бре, мѫжество:
„Че ми живота отърва,
„Отъ тия клети душмани.“

Радой и Янколъ.

Събрали сѫ се събрали
Стамболски касапъ-улани,
Улани касапъ башии,
На Стамболъ, на Еди-куле,
На Еди-кулски механи,
Червено вино да пиѭть
И върла бистра ракия,
Чаши-тѣ да си напивать,
Кой за братъ, кой за побратимъ.
Янколъ си брата нѣмаше,
Ни брата, ни побратима;
Той си чаша напива
За негова си добра коня.
Янколу жално остана,
Та па си у дома утиде,
На майка си тихо говори:
„Мале-ле, мила мале-ле!
„Нѣшто штѫ да те попитамъ,
„Право да ми си казала,
„Бъхъ да не си хванала:
„Не ли си, мале, раждала
„Другъ синъ мале, като, мене?“
Майка Янколу думаше:
„Синко Янколе, Янколе!
„Като ме питашь да кажѫ:
„Азъ сьмь, синко, раждала,
„Другъ синъ, синко, като тебе,
„И на име-то е Радоя;
„Но сега трийсеть години,
„Ка сѫ го Турци плѣнили.“
Янколъ думаше мами си:
„Азъ штѫ, мале, да идѫ,
„Брата си Радоя да търса.“
Майка Янколу говори:

„Не ходи синко, Янколе,
„Брата си Радоя да търсишь;
„Сега трийсеть години,
„Ка сж го Турци плѣнили;
„Жали го майка и прѣжали,
„А тебъ не може прѣжали.“
Янколъ майка си не слуша,
Напълни кобуръ съ стрѣли,
Нарами лжкъ-тъ на рамо,
Та па тръгна да си ходи,
Брата Радоя да търси. —
Ходилъ е Янколъ, што ходилъ,
Отъ истокъ дори до западъ,
Остало гора Доброджа.
И тамъ е Янколъ нагазилъ,
Да ходи изъ гора Доброджа.
Въ пжтя го хора срештнаха,
И на Янкола говорять:
„Не ходи, млади, Янколе,
„Изъ тая пуста Доброджа;
„Сега петнайсеть години,
„Отъ ка е войвода излѣзала,
„Войвода млада Радоя;
„Не ми е челѣкъ поминалъ,
„Нито ми птиче прѣфръкна.“
Янколъ имъ дума не слуша,
Ами нагази да ходи.
Като въ друми вървеше,
И викна Янколъ та запѣ.
Отъ дѣ си го зачу Радоя,
Радоя млада войвода,
Той на юнаци говори:
„Каква е тая гидия,
Дѣто си въ пжть-тъ отива
„И пѣсень ясна запѣла?
„Ставайте, млади юнаци,
„Та ми въ пжть-тъ вървѣте,
„Та си гидия хванѣте
„И мень го живъ доведѣте.“
Кога тръгнаха юнаци,
Янкола да си уловять,
Той си свали лжкъ отъ рамо,
Распаса кобуръ съсъ стрѣли,
Та па почена да хвърля,
Та изби Янколъ та изби
До седемдесеть и петь юнака,
Токо двамина остаха:
Радоя млада войвода
И други единъ при него.
Радою сърдце не трае,
Извади тънка френгия,
Янколу глава отрѣза.
Глава-та съ езикъ продума:
„Синко Янколе, Янколе!
„Мама не ли ти думаше:
„Не ходи брата да търсишъ;
„Сега сж трийсеть години
„Ка сж го Турци плѣнили;
„Жали го майка прѣжали,
„А тебъ не може прѣжали!“
Какъ зачу Радой тазъ дума,
Извади ножче изъ пазва,
Та се въ сърдце-то удари,
Па на Янкола говори:
„Лежи, брате Янколе, да лежимъ!“

Драганъ и Стефанъ.

Драганъ по двори ходѣше
И руса коса си чешеше,
Йоште си коси думаше:
„Косо-ле, руса косо-ле!
„Дѣ ли ште да се развѣвашь?
„По Цариградски пжтишта

„Или по Дренополски друмишта?“
Йоште нагорѣ гледаше,
Нагорѣ камто планина,
Зелени гори думаше:
„Горо-ле, горо зелена!
„Добрѣ да ми се надѣвашь!
„Расти, горо, та порасти,
„Кичести клоне распусти,
„Широки листи разлисти:
„Че азъ штѫ, горо, да дода,
„Съ триста млади юнаци,
„Юнаци, се̂ отборъ момчета;
„Юнаци подъ листю да скриешь,
„Момци подъ сѣнка да подпланишь,
„Подъ високи-тѣ планини,
„При студени-тѣ кладенци.“
Събралъ е Драганъ войвода
До триста млада юнаци,
Съсъ тънки пушки високи,
Съсъ остри саби френгии,
И си юнацимъ думаше:
„Я яжте пийте дружина,
„Съ майка и съ млади сестри,
„И съ майка сѫ проштавайте,
„Че длъга пѫтя штe вървимъ,
„Отъ Градецъ до Плѣвенъ града.“
Штомъ дума Драганъ издума,
Страшинъ ми юнакъ довтаса:
„Добрутро, Драганъ войводо!“
Книга Драгану подаде:
„Много ти здравю провожда,
„Испрашта Стефанъ войвода;
„Да вървишь, скоро да идешь,
„Стара планина да стигнешь;
„Тамъ Стефанъ войвода чака
„Съсъ двѣста отборъ юнака.“
Тръгнѫлъ е Драганъ войвода,
Стара-планина да стигне,
При Стефанъ войвода да доде;
Съ Стефана сѫ поздрави
И Стефана думаше:
„Стефане, юнакъ войводо!
„Мене е сърдце заболѣло,
„Отъ ноштесъ ка ме прияло,
„Когато се вода напихъ
„На Вълевъ бистръ кладенецъ“
Стефанъ Драгану думаше:
„Драгане, млади войводо!
„Книга ми, холамъ, дошла,
„Книга отъ София града:
„Видински паша минува
„Прѣзъ градъ голѣми София,
„Съ хазна въ Цариградъ отива.
„Я ставай, юнакъ Драгане,
„Софийски пѫтишта да вземемъ,
„Та паша съ хазна да хванемъ,
„На паша-та да напомнимъ:
„Помни ли Видинский паша,
„Кога Минуша улови,
„Минуша млада войвода,
„Та го живъ на колъ наколи?“
А Драганъ млади войвода
Стефану тихо думаше:
„Стефане, юнакъ войводо!
„Ако ме сърдце, брате, боли,
„За Минуша ме по̂-боли,
„За Минуша, вѣрна войвода.“
Станаха отъ Стара-Планина,
Софийски пѫтишта хванаха,
Видински паша чакаха.
Видински паша сѫ зададе,
Съ хиляда и петстотинъ
Яничери съ бѣли чалми.
Яничери сѫ спуштаха
Въ длъбоки боази съ паша,
Чалми имъ сѫ развѣваха,
По край Стефана минаха,
Драганъ войвода го срешта,
Срешта отъ гора зелена,
Съсъ триста отборъ юнаци;
Триста коршума проводи
Триста яничери свали;

Та сѫ назадъ върнаха.
Паша-та бързо скачаше
На чъръ лудъ конь Арапски,
Та на Стефана удари,
И рани тежко Стефано;
Паша прѣзъ юнакъ прѣскокна,
Та въ градъ София побѣгна.
Войвода юнацимъ думаше:
„Юнаци, отборъ юнаци!
„Тежка си хазна земѣте,
„Земѣте и раздѣлѣте!
„Да знае Видински паша,
„Какъ си сѫ Минушъ войвода
„Живъ на колъ наколи!“

Вълко и Арапъ.

Вълко-ле, луда гедио,
Посъбра Вълко дружина,
Та си я Вълко заведе
На Чилинска-та планина,
Та чървенъ чадъръ курдиса,
Чървено вино да пие.
Като ми вино пиѣше,
Вълко ми сипя задрѣма,
И въ сънь-тъ Вълко сънува:
Че му се сабя разбила,
Остро ханджарче прѣвило
Съмнѫ са Вълко, се събуди
И на дружина думаше:
„Дружина вѣрни, сговорни!
„Отъ сънь-тъ отбирате ли?
„Азъ сьмь съништа сънувалъ,
„Че ми сѫ е сабя разбила,
„Остро ханджарче прѣвило.
„Кой ште сѫ нае, наемнѫ,
„Чадъръ-тъ да ми отбране?“
Наело ми сѫ е, наело
Едно ми малко копиле:
„Азъ си сѫ, Вълко наимамъ,
„Чадъръ-тъ да ти отбрана,
„Догдѣ да пойдешь и дойдешь.“
Че станѫ Вълко, отиде
Въ Чилянъ на касаба та;
Сабя-та си принаправи,
Остро ханджарче надостри,
Тäче на вънка искочи;
Черни сѫ орли вияха;
Та юнашки мѣса носѣха;
Хрипна ми Вълко въвъ пѫть-тъ.
Като ми въ пѫть-тъ отива,
На пѫть-тъ срешта Арапче:
Кърваво холамъ, кърваво,
Отъ перченъ-тъ доръ до пяти-тѣ,
И тънка сабя до сапъ-тъ,
И бѣла коня до грива.
„Съ Богомъ ти тебѣ, Арапче,
„Споклонено младо пѫтниче.
„Гдѣ си ходило, Арапче?“
— Ходихъ си, младо пѫтниче,
На Вълкови-тѣ дружина,
Та му дружина насѣкохъ;
Най-на-подиря остана
Едно ми малко копиле,
Три дни го съ конь-тъ азъ гонихъ
Не можѣхъ да го уловѫ.
Отъ далечь си го попитахъ:
Дѣ ли е Вълко гедия?
„Вълко на Чилянъ отишелъ.“
Отивамъ Вълка да търся,
Съ Вълка да сѫ поборимъ:
Който надвие, надбие,
Той да ходи по Чиляна. —
Арапче отъ конь отсѣдна,
Деветь пояса распаса
И девять чивта пиштови. —

Вълко ми, луда гидия,
Едно ми поясче распаса,
Една ми сабя дамаскиня.
Че сж съ Арапче сбориха,
Борать се три, дни три ношти;
Гдѣто Арапче посѣгне
Отъ Вълка кръви течаха;
Гдѣто ми Вълко посѣгне,
Съ кокали мѣса кжсаше.
„Вълко-ле, луда гидие,
Распори Вълко Арапче, —
Да видишь сърдце юнашко!
Когато Вълко распори,
Арапче било съ три сърдца:
Първо-то фръкна, искокна,
Второ-то съ пѣна повито,
Трете-то хаберъ нѣмало.

Сабя-та на Крали-Марка.

Личба личѣтъ три млади теляли,
Личба личѣтъ низъ више Стамбола,
Продаваетъ една остра сабя;
Скжпа цѣна за сабя сакаетъ,
Ми сакаетъ деветъ стотинъ дукадъ,
За теляли уште деведесетъ.
Ми дочула Гюргя Самовила,
И си веде сурего Елена,
Си го веде за коня бързего,
Узенгии до двѣ люти змий,
Жълта смока за камджикъ я веде.
Негде-годе еленъ удураше,
Три са'ати прѣдъ вѣтъръ бегаше,
Тукъ да фтасать во града Прилепа,
Да му кажитъ Марко-ѣ Кралевикѣ;
И му каза нокье на полнокье
Станжлъ Марко на нога юначка,
И си веде своя бърва коня,
И си веде жълти-не дукади,
Си я веде Гюргя Самовила,
Дури ми се зора обзорила,
Ми пойдо'е во града Стамбола,
Ми купи'е она остра сабя,
Што сѣ диплитъ двана'есеть дипли
Што сѣ носитъ во бѣла пазу'а,
Што ми сечитъ древя и каменя;
И на ручегъ назодъ сѣ врати'е,
И дойдо'е во града Прилепа.
Уште толку кръчма ми испие
Приятели, вѣрни побратими.

Чъренъ арапинъ и хайдутъ Сидеръ.

Появилъ се е грозенъ юнакъ,
На бѣлъ коня чъренъ арапъ,
Срѣдъ дунавско равно поле,
Кого срештне сѣче, коли,
Въ деветъ друма той вързлува,
Зимѣ лѣтѣ тамъ лудува;
Не смѣй птичка да прѣхвръкне,
Нито пжтникъ да замръкне!
Деветъ пжтя се запрѣли,
Деветъ скали запустѣли, —
Деветъ села почърнѣли,
Деветъ града погрознѣли
Граждане-тѣ не търгуватъ!
Селаче-тѣ не домуватъ;
Срѣдъ чаршии псета виюгъ.
А въ хамбари мишки пѣжтъ.

Седѣнки се въ пелинъ врасли,
Бѣлѣнки се съ глѣнъ обслали
Моми-тѣ му слугуваха,
Момци-тѣ му робуваха!
Не смѣй орачь съ плугъ да иде,
Лозарь лозю да обиди,
Нито овчарь да извади
Рунно стадо вълъ ливади!
Отъ Басарбовъ до Роснца
Отъ Батина до Златица,
Запустѣло равно поле,
Съ кръвь си облѣло стръвно доле!
Заплакали деветь кази
Екнѫли сѫ деветь гори:
Купци плачять, Бога молять,
А овчаре корбанъ колять. —
Купци плачять за търговство,
А орачи за имотство;
Момци тѫжять за сѣдѣнки,
Плачять моми за бѣлѣнки,
Плачять викать колко могѫть
Леле варе доръ до Бога —
Боже, вишни, уволни ни,
Отъ арапа отърви ни:
Призелъ ни е все имотство,
Заробилъ е все търговство —
Станахме му чърни робю.
И живѣйме въ охъ неволя.
Като й зачулъ хайдутъ Сидеръ
Буенъ юнакъ, огненъ аждеръ,
Че си впрегна руси бивли
Въ яки коля съ чести гривни:
Накичи се съ самуръ калпакъ
Обрѫжи се съ дрѣновъ кривакъ
Прѣкръсти се на пѫть тръгна,
Руси бивли съ синджирь дръпна,
Бучять бури, ечять гори —
Хайдутъ Сидеръ не се бои:
Силни бури му сѫ игралки,
Страшни срещти забавилки.
Дор' се зора зазорила,
Деветь бърда той прѣмина,
И до три ми бѣли рѣки,
И четире вити лѫки.
Стигна поле бужурово
При кладенче изворово,
Спрегна бивли да напои
Съ очи поле да обиди.
Вихри вижть, снѣгъ се сипи,
Чьръ арапинъ все не седи;
Пѫтишта-та той околи,
Кого улови бий та мори!
Прѣзъ димни ми тьмни мъгли
На Сидера гледъ устрѣли!
Пустна аста аждрехана,
Да го грабне като врана.
Трепна Сидеръ добъръ юнакъ
Плесна рѫцѣ, грабна кривакъ,
Накрехна си дългъ калпакъ,
Че попита чьренъ арапъ:
„Какъ ме мислишь пъкленъ сине,
„Петровско ли крехко пиле,
„Гергйвско ли младо ягне.
„Да п' обѣдвашь ти съсъ мене!
„Макаръ нѣмамь силенъ силяхъ,
„Аравийски остъръ мъждракъ,
„Тънка сабя дамаскиня,
„Длъга пушка багдашкиня;
Нъ си имамь дългъ кривакъ —
И самси сьмь добръ юнакъ:
Отъ арапи не се бож,
И лесно имъ кръвь-та пиж!“
Арапъ люто се разгнѣви —
Припна коня та разяри,
Че истегли тънка сабя,
И Сидерю отговаря:
„Хей диване, кяфиръ гявуръ!
„Съсъ тоя ли глупавъ ти умъ
„Си ми тръгналъ прѣзъ поле-то,
„Съ кръвь гяурска што е облѣто?
„Деветь цѣли вечь години
„По равнини и стръвнини

„Гявурска кръвь какъ проливамь,
„Злато и сребро придобивамь.
„Гори ми се покорявать,
„Мѫтни рѣки пѫть ми давать,
„Даръ ми носи тьмно долье,
„Робова ми равно поле!
„Не мисли ти другий колай,
„Нъ наведи глава подай
„Пд-лекичка да ти ѝ смърть-та
„Да не ми ти й харамъ кръвь-та“
Разлюти се хайдутъ—Сидеръ,
Че изрѣва като лютъ звѣрь,
„Не хвали се пъкленъ сине!
„Дръжь се сега да те видѫ!“
Ехъ, че рипна та подскочи,
Юнашки си скокъ прѣскочи,
Деветь лактя на високо,
Деветь лѣхи на широко!
Развъртѣ се като хала,
Та се впусна връхъ арапа,
Закипѣха въ силни жили
Двѣ юнашки люти кърви!
Начена се страшна борба,
Срѣди зимна тьмна мъгла,
Сабя хвучи въздухъ пишти,
Кривакъ трешти поле ечи!
Бѣлъ аждреханъ хрипти и цвили,
Ревѫть зумтять руси бивли;
Сиви вълци по могили
Настръхнали и завили!
Смаяли се и звѣрници:
Слисали се всички птици;
По сине-то горѣ небо
На витло се орелъ вие.
Били сѫ се, бъхтѣли се,
До три цѣли дълги часа;
Че наддѣля Сидеръ юнакъ
Съ своя дрѣновъ дългъ кривакъ.
Строши сабя дамаскиня,
Длъга пушка багдаткиня,
Аравийский остръ маждракъ,
Кѫдра глава на черъ арапъ!
Падна арапъ съ се силяхъ.
Безъ да изрече илъ, илъ иляхъ,
Сгърчи рѫцѣ той смири се,
Студъ го смърви, вдърви се.
Нажали се бѣлъ аждреханъ,
За вѣренъ си любимъ стопанъ,
Кат' го видѣ въ кръвь угъналъ,
Наземъ прострѣнъ тамъ издъхналъ
Рипна хукна по все поле, —
Ихти хвучи страшно реве
Гърмеливо съ уста бъбре,
На Сидеря люто мъмре:
Да го глътне се заканя,
Като върла люта ламя,
Като змия индостана,
Ядовита вълъ удава.
Смаянъ Сидеръ самъ срѣдъ поле,
Никой нѣма да го отърве;
Че си казва добръ юнакъ
На неговъ си дрѣновъ кривакъ:
„Угъвай се жилавъ бѫди!
„Прѣвивай се не се чупи!
„Да си сваля и тъзъ бѣла,
„Дѣто ми е мѫчила свѣта:
„Млади момци да го зобять,
„Съ одборъ зърно немѣрено;
„Бѣли моми да го поять,
„Съ бистра вода немѫтена;
„Млади булки да го чешать,
„Дълга грива да му плетѫть,
„Жални пѣсни да му пѣѭть,
„Съ дребни сълзи да го кѫпять!
„Съ тлъста снага, що я й тлъстилъ,
„Съ потъ български што я й кръвилъ,
„Нека сега да нахрани
„Сиви вълци, черни врани.“
Дор' си Сидеръ рѣчь издума—
Ето ми го кат' фартуна,
Припка, хвърчи бѣлъ аждреханъ

Ихти, хвучи кат' ураганъ!
Завзеха се човѣкъ и конь,
Да се биять съ нечутенъ бой,
Конь се бие за черъ невродъ?
Сидеръ се бие за милъ народъ!
Били сѫ се та трошили,
Кръвь кипѣла въ тѣхни жили;
Подъ врака имъ снѣгъ се топилъ,
Студенъ ледъ се чупилъ, трошилъ!
Хайдутъ Сидеръ кат' замахне,
Съ силенъ замахъ дѣт' ударе
Чупи троши, што попадне, —
Кости ребра все по надвѣ!
Бѣлъ аждреханъ въ кръвь потъна,
Сбърка чивте и се спъна:
Гърдомъ падна и издъхна
Близу при свой милъ стопана.
Срѣдъ свиштовско равно поле,
При разлато тамъ раздолие
Легнаха ми до двѣ мърши,
Двѣ христянски люти мѫки!
Самъ си Сидеръ съ снажни сили
На двѣ върли бѣди надви;
Деветь града съ двѣстѣ села
Отъ черни мѫки той отърва!
Че си грабна Сидеръ юнакъ
Грозна мърша на черь арапъ,
Та я хвърли лудъ гедия
Въ ближенъ геранъ баталия;
А бѣлъ коня той остави,
Между гѫсти двѣ дѫбрави
На възвишенъ равенъ мегданъ —
На гладни вълци тлъстъ корбанъ
Грабна вити пакъ синжири,
Че си дръпна руси бивли
Прѣзъ дълбокъ снѣгъ и ярове,
Прѣзъ високи тамъ рѫтове
Че си викна песенъ запѣ, —
Всичко поле тамъ заеча,
Гръмнаха ми деветь гори,
Разнесе се въ деветь кази:

„Я ставайте, хей, ораче,
„Тичайте ви при коваче;
„Желѣза си наострете,
„Плугове си натъкмете!
„Пуснете ги по вси поля
„Съ пѣсни орете насякадѣ
„Сѣйте бѣли тамъ пшеници,
„Жълти проса и ечмици!
„Кога ми се запролѣти,
„Милъ Богъ поля ште одъжди,
„Ште ми бликнать по вси поля,
„Класовити буйни нивя.
„Злата жетва кат' си доди,
„Да запѣѭть млади моми
„Въ буйни нивя по долини,
„По рѫтове, по могили!
„Нека идать и лозари
„Въ буйни лозя некопани,
„Да вкопаѭть и наредять,
„Прѣлѣзи имъ да заградять.
„Кога ми се заесени,
„Та си паднать въ лѫки слани,
„Да закипять въ обли бъчви
„Руйни вина медовити.
„Да се пиять на зефети,
„По мѣнежи, по годежи,
„По весели шумни свадби
„Съ сладкогласни гусли, гайди.
„Да извадять и овчаре
„Рунни стада въ полугаре,
„При извори бистри хладни
„Да си еградять вити мандри;
„Съ тьнки свирки да засвирять,
„Стада-та си да растирять,
„По вси поля, по ливади,
„По зелени тамъ морави,
„Свироводно камъ доила,
„Да си мамять рунни стада,
„Бѣлъ ми прѣснакъ да си доять
„Тлъсто сирнѥ да си сирять
„По градски ми тамъ улици,

„На ослици съ кобилици,
„Да мѣнуватъ съ плавно злато,
„Съ прѣхвинено бѣло сребро.
„И търговци огрижени,
„За кярове умислени,
„Нека тръгнатъ да търгуватъ,
„За кярове да пѫтуватъ.
„Прѣзъ високо лѣсно горю
„И прѣзъ страшно тъмно долю,
„Прѣзъ стръмнини тамъ и урви
„И прѣзъ тѣсни ми клисури,
„Кервани имъ съ тънки стоки,
„Съ копринени скѫпи моди, —
„Нека безъ страхъ да си вървятъ,
„Шумно глъчно да си скрипятъ.
„Дружество имъ щте дочаква
„Тежки стоки безъ поврѣда.
„Челядь имъ щте ги очаква
„Живо здраво съ добра сетня.
„Гурбетци ми кираджии
„Съ мустакати керванджии,
„Съ тънки свирки осенови,
„Кервани-тѣ да си водятъ.
„Млади момци подстрижени,
„Да расчешатъ веч' перчени,
„Срѣдъ хорищта да засвирятъ,
„Вити хора да се сберѫтъ!
„Въ тихи нощти ясно небо,
Млади моми прѣмѣнени,
По весели тамъ полянки,
Да си кладѫтъ тѣ седѣнки!
„Съ пѣсни, съ игри да си прѣдѫтъ,
Тънко дарю да си тъкмятъ,
Съ първо либе да се либятъ,
Съ китка цвѣте да се дѣлятъ.
„Черъ арапа кеседжия,
Кръвопийца харамия
Вечь го нѣма да вързлува,
На всякѫдѣ да лудува.
„Смири ми се тазъ делия,
Въ Пънковъ геранъ баталия
Непробудно тамъ си той спи,
Дребенъ пѣсъкъ си го покри.
„По вси поля по равнини,
По вси гори по планини,
Нѣма веч' кой да ви бие,
Да ви гони, да ви трие."
Сидеръ пѣе, вѣтъръ бучи,
Пѣсень носи силно хвучи;
Разнесе се въ деветь кази,
Старо, младо развесели!

Н. Д. Козловъ

Бойка-Войвода.

Мина се късна вѣчеря,
Врѣме пѣтлено настана;
Силна ми буря вѣяше,
Буенъ дъждъ рукна отъ горѣ.
Бойка изъ кѫщи излиза,
Буря ѝ въ нищо не бърка.
Буенъ дъждъ вали не спира.
Бойка саминка излѣзна,
Та се камъ бърдо упѫти,
Тамъ надъ рѣка-та подъ брѣгъ-тъ,
Сѣдна саминка на камъкъ,
Сѣдна тамъ Бойка да чака.
Буря-та тихна, утихна,
И дъждъ-тъ сѣкна, прѣстана;
Буенъ си порой протече;
Страшно шумѣше рѣка-та.
Брѣгъ се надъ нея ронѣше:
Бойка не гледа, не види
Страшни ми върли стихии
Какъ се бунтуватъ, вързлуватъ.
Въ мисли се бѣше вглѫбяла.
Нейни-тѣ тежки въздишки,

Сливатъ се съ рѣчно шумтенье.
Вече пѣтли-тѣ пропѣха,
Полунощь стана, настана,
У мракъ се Бойка уникна,
Уникна и се услуша.
Нийдѣ се нищо не види,
Нищо отъ нийдѣ не чува.
Само звѣзди-тѣ надъ нея
Изново на сводъ небесенъ,
Ясно блѣштѣха, трептяха.
Бойка се жално нажали,
Отъ очи сълзи порони,
Тръгна назадъ се повърна
Двѣстѣ ми стѫпки прѣстѫпи,
Застана, пакъ се услуша:
Стѫпки се счуха на дѣсно,
Стѫпки на Бойка познати,
Знайно си лице идеше:
Младъ Стоянъ- млада войвода,
Бойкинъ ми драгий годеникъ,
Годеникъ, вѣренъ любовникъ.
Срѣшна го Бойка, посрѣштна,
Весела вече засмѣна,
И му благатно продума:
Видишь ли, драгий, чакамь те . . .
— Бойке ле мила байнова !
Прошка за дѣть се забавихъ.
Сношти си кѫсно получихъ
Писмо отъ нашь-тъ войвода :
Скоро пò-скоро да стана,
Вѣрна дружина да сбирамъ
Горѣ въ балкана да идѫ.
Прѣкопъ-тъ Гърци минали,
Въ наш'-тѣ прѣдѣл'налѣзли,
Пакости правятъ кървави:
Дѣ кого сварятъ убиватъ:
Градове палятъ и грабятъ,
А села плѣнѫтъ и горѫтъ,
И вървятъ напрѣдъ та идѫтъ.
Днеска сѫ утрѣ при нази.
Менѣ ми писмо порѫчва :
Прѣзъ гора пѫть-тъ да хвана,
Горѣ задъ Гърци да идѫ.
Заднина-та имъ да хвана.
Нѣмахъ азъ врѣме да дойда :
Твърдѣ за скоро прѣлѣтѣхъ :
„Сбогомъ ! прощавай !“ да кажа,
Дай рѫка, либе, прощавай ;
Молѭ недѣй ме забравя.
Ако се живо завърна,
Скѫпи користи твои сѫ,
Първий е обиръ за тебе ;
Ако би на бой загина,
Като ти сърдце проштава,
Просто да ти е отъ мене:
Жени се, Бойке, за други ;
Земи си, Бойке, кого штешь,
Само да ти е по сърдце
И по юнаш'ство прилика.
Бойка Стояна изгледа,
Нежно се нѣкакъ почумри.
Троснѫто малко продума :
Та што би грижа таквази!
Туй ли остана да мислишь ? . . . .
Сѣтне се Бойка усмихна,
И съ гласъ пò-нѣженъ продума:
Праща ми сърдце и воля,
Туй што сьмь длъжна да стора,
И ште го стора, да видишь,
Да видишь и да познаешь,
Какъ Бойка може безъ тебе?
Тръгвашь, ти, драгий, отивашь
На войска съ вѣрна дружина,
Тръгва и Бойка съсъ тебе,
Съ тебе на войска да дойде !
Ти добрѣ знаешь башта ми,
Той е отъ стари войници,
Стрѣли сѫ въ него товари,
Остри ми стрѣли пернати,
Въ отрова и ядъ калени;
Копья у него пробойни,
Сулици, сабли, ножове

Съ всякакво вързло оржжье,
Цѣли сж изби у него.
Съ конье сж пълни обори,
Съ хранени конье жребати,
Негово сърдце юначно
День и ношть тжжи и плаче
Што нѣма рожба момчина,
Синъ на юнашство наслѣдникъ
На царска служба отмѣна,
На войска да го проводи
Царю и роду да служи.
Ази сама сьмъ едничка,
Ази за синъ и за штерка,
Една у башта у майка . . . . .
Азъ сама съ тебе ште дойдж,
Въ любовь-та вѣрна на тебе
А на башта си въ юнашство.
Съ грждн ште те закрилямъ
Отъ силни копья замашни . . .
Въ врѣме безбойно на лагеръ:
Мои-тѣ коси тебѣ сѣнка,
Колѣне-тѣ ми възглавье,
Тънки ми пръстье вѣтрило.
На мой-тѣ грждн почивай
Както по жьтва на нива.
— Бойке ле, вѣрна душице!
Три години какъ се либиме,
Година какъ сме годени,
Все си ме на умъ учила,
За много нѣшта, за всичко . .
При твойта хубость и лѣпость
Ти се на разумъ отличашь;
Но сега какъ ми приказвашь,
Сѣкашь, че дѣте седмаче!
На войска не си ходила
И ти се струва на сънье,
Сабята на сънъ не мяза,
Тамъ иска срждце юнашко;
Очи тамъ иска кървави,
Кървави не побоени;
Ржцѣ тамъ иска жилави
И силни мишци пъргави . . . .
Страшно е войска на ударъ:
Трошжть се сабли, ножове,
Ломжть се копий, штитове,
Грждн съ грждн се удрять,
Падать юнаци въ кръвь-та си,
Братъ тъпче брата ранена,
Прѣдъ супостати излѣзва
На борба за смърть, за животъ,
За слава и за отмштенье . . . .
Твое-то сьрдце е нѣжно
Твои-тѣ стави крѣхкави,
Какъ ште да можешь утрая.
Да гледашь буйни войскари,
Хубави, млади зелени
Кат'росно цвѣтье прѣзъ мая,
Въ кръвь-та си да се търкалять
Капнжли, жьлти, блѣдави,
Каквото листье прѣзъ есень? . .
Сърдце се съ кърви облива,
Потъ ти отъ лице ахъ капе;
Чувство отъ милость замира . . .
Какъ можь ти, Бойке, отрая,
Таквазъ сърдечна поклата?
Я стой си, мило, на село,
Майцѣ отмѣна да бждешь
Въ тѣжки ѝ служби домашни,
Тейкю подпора да бждешь
Въ негова старость и вялость . .
Тежъкъ е животъ войничкий . . .
Войникъ трапеза назнае,
Нито постелка, подложка . . . .
Сухий му хлѣбецъ — вѣчеря,
На два дни, три дни обѣдва;
Все пакъ отъ сухи корички.
Морава му е постелка,
Бѣлъ камькъ, — мека подложка
Горово листю — покривка
Тънка му сабля — другаринъ,.
Остри стрѣли му — слугици . .
Туй дори Стоянъ думаше,

Бойка се бѣше вглъбила
Въ мисли, широки длъбоки,
И черна земя гледаше.
А штомъ си Стоянъ издума,
Тя се отъ мисли завърна
Милно въ очи го погледна
Та че му дума продума:
Што сѫ тезъ прѣчки што казвашъ ?
Што ли сѫ тѣзи плашилки ?
Ти ли не знаешъ Стояне
Азъ отъ кого сьмъ родена ?
Што сърдце носи башта ми ?
Што ми расказвашъ на дълго
И ме раздумвашъ на праздно ?
Ти отъ какъ си ме залибилъ,
Да ли не си ме угадилъ,
Че подъ тъзь слика моминска
Сърдце юнашко почива . . . .
Нема не помнишъ, Стояне,
Когат' вода-та дохождà,
Стара ти майка поднесе;
По ловъ ти бѣше далеко,
Башта ти бѣше въ Търново,
Нѣмаше никой при нея.
Азъ сама скочихъ въ рѣка-та,
Буйни талази прѣсѣкохъ
На срѣдъ рѣка-та настигнахъ
Жива на брѣгъ я извлѣкохъ ?
Или забрави, Стоене,
Тебе кога те тресеше,
Че ви се кѫшта запали,
Кой скочи въ страшни огньове,
Че на рѫцѣ те изнесе
Какното агне гергьовско ?
Страшно е казвашъ, Стояне,
Страшно е войска на ударъ . . .
Страшно е само да гледашъ,
Какъ се тамъ борятъ юнаци,
Еште пò-страшно да мислишъ,
Отъ далекъ какъ се тѣ трепатъ.
Вѫтрѣ въ войска-та кога си,
Самъ на борба-та отгорѣ,
Мьсть въ гѫрди се распаля,
Сърдце се въ кръвю запѣня
Въ жили се дързость разлива,
Рѫцѣ отъ ярость потрепватъ
Сами се теглятъ камъ сабя ;
Очи отъ огънь темнѣѭтъ,
Ништо прѣдъ себе не видѫтъ:
Страшенъ противникъ — муха е.
Смърть ли на срѣшта излѣзе,
Гледашъ на нея безстрашно,
Самъ връзъ нея налиташъ . . .
Часъ дошьлъ мрътавъ да паднешъ.
Дѣ се пò-лесно умира,
Ако не тамо въ войска-та ?
Кога те болѣсть снамѣри
Въ кѫшти на мирна постелка,
И да не си оште за мрение,
Гледашъ, че всички изъ кѫшти
Скръбни и жални за тебе.
Никакъ поники на шаватъ ;
Ако поискашъ водица
Треперать и ти подаватъ;
Роднини виждь се изреждатъ
Да идѫтъ да те наглеждатъ,
Гледашъ ги все се припазватъ,
За тебе кога приказватъ,
Ниско се гледатъ и шушнѫтъ.
Сепвашъ се и ти тогази,
Трепнувашъ отъ смърть прѣдъ врѣме.
Имашъ и врѣме доволно
Свѣтъ-тъ по тънко да смислишъ,
Да тѫжишъ, да го милѣешь.
Страшна е смърть-та, Стояне,
Кога я чакашъ на легло.
Буденъ я гледашъ на явѣ,
Дрѣмнешъ ли нея сънувашъ,
А то е сто пѫть пò-тежко
Пò-грозно отъ смърть на войска
Съ войска-та на бой кога си,

Штомъ чуйшь, че екне тржба-та
Кипва кръвта ти, възвира,
Смърть-та на умъ ти не иде;
Мислишь ти само за мштенье . .
Рана ли врагъ ти нанесе,
Кръвь ли ти видишь да бликне,
Пò-силна жажда за мштенье
Въ тебѣ тогазъ се поражда.
Ако жена сьмь, не сьмь ли
Както мжже-тѣ родена?
Што да немогж кат'искамъ,
Както тѣхъ азъ да умирамъ?
Само мжжь-тъ ли обича
Домъ-тъ си оште родъ-тъ си?
Той ли е само тукъ длъженъ
За тѣхъ да лѣе кръвь-та си?
Богу сьмь длъжна кат'тебе,
Роду си длъжна не сьмь ли?
Што да се крижь отъ смърть азъ
Смърть било страшно, ти казвашь,
Робство отъ смърть е пò-страшно!
Свиденъ и милъ е животъ-тъ,
Но да ли нѣма отъ него
Нѣшто пò-мило, пò-свидно . . . .
Тежко е казвашь войнишство!
Какъ ште е тежко за мене?
Азъ не сьмь въ Търновъ родена,
Ни цариградски учена.
Въ пжть ме е майка родила,
Въ остри пелени повила.
На студенъ изворъ кжпала,
Съ своя си кърма доила . . . . .
Ази сьмь расла, порасла,
По дъждъ, по вѣтъръ, съ овцѣ-тѣ
По буйно слънце на нива,
Често и гладна и жедна!
На какво не сьмь учена?
Отъ какво свѣна да имамь,
Та да не дойда съсъ тебе
На войска, дѣто отивашь,
Съ твои-тѣ отборъ дружина,
Другарь най-малъкъ, най-вѣренъ.
Ако ти любишь ште знаешь
Жива раздѣла каква е,
И не ште искашь отъ мене,
Самъ да те пусна да идешь
На войска, въ явни прѣмѣжди;
Ти ште да знаешь, че нѣма
Отъ любовь нѣшто пò-силно,
Ни отъ раздѣла пò-тежко! . . .
Ако сьмь твоя до гроба
Што и тамъ съ тебъ да не дойдж?
Ей, ште да дойда съсъ тебе;
Ти дѣто бждешь и азъ тамъ . . . .
Въ кървави битки при тебе.
Нека срѣла ме умѣри,
Нека ме копье промуши,
Нека ме сабля прѣмахне;
На твой-тѣ ржцѣ юнашки
Азъ штж издъхна съсъ радость,
Пълна съсъ сладки надѣжди,
Че ште отмьстишь за мене . . .
Ако остана на село,
Тамо за тебе ште мислж:
Вѣтрець ли дръвье расклати,
Птиче ли прьпне межь листье
Ази да трепвамъ, горкана!
Туй като Бойка думаше
Ронеше сълзи два рѣда,
Стояну въ поли падаха;
Жално я Стоянъ погледа . . . .
Погледа ништо не кàза . . . .

П. Р. Славейковъ.

Кървава кошуля.

Разказъ на баба-та за убиваню-то на сина ѝ.

„Радваше се клето сърдце
Кога гледахъ сина,
Че излѣголъ, че отиде
Да прѣчекатъ Грозда
У широки-тѣ поляни,
Прѣдъ слънчевенъ изгрѣвъ.
Грозда хубава дѣвойка
Грозда черноока,
Грозда тънка и висока,
Грозда чернокоса,
Бѣлолика, хубавица
Румена калинка,
Идитъ Грозда, прусатъ Грозда
Низъ гжсти-тѣ трави,
Носитъ Грозда на глава си
Баница иль мазникъ,
На овчари, кои пасжтъ
Калешо ѝ стадо.
Не далеко тамъ въ поляна
Срѣшташе я Божинъ;
Пулехж се оба въ очи,
Оба червенѣха.
—„Помози Богъ! лѣпа Гроздо,
Добро утро, Гроздо.“
А та нема: „Живъ да ми си!
Далъ ти Господь добро.“
—„Дека ходишь, лѣпа Гроздо?“
—„Гледашь, — ручекъ носамъ.
Кога ште е наша свадба?“
—„Скоро, Гроздо, скоро, лѣпа,
Скоро край Митровдень.“
А та нему: „Слушай, Божинъ,
Ако не ме земешь,
Сама ште ти дойдамь, Божинъ,
Бѣгалка ште станамь.
Татка, майка, ште оставамь
Люба да ти бидамь.“
Пулѣха се оба въ очи,
Оба червенѣхж,
Па тръгнувахж си оба:
Божемъ прѣко поле,
Грозда прѣко гжстиниви,
Сѣкой въ своя кжшта.
А майчино клето сърдце
Радва ли се, радва,
Че голѣмъ юнакъ е станалъ
Синъ ѝ за жененю.
Не на много врѣме радость
Е била за мене.
Стигна вечь година черна
Зло-то вечь ме найде.
Бѣше дошло клето врѣме
Данокъ да се дава,
Натовари кола съ жито,
Спрегна си волови
Па си тъ́ргна въ градъ на пазаръ
Жито да продава.
Ако да бѣхъ знала, чедо,
Че зло ште го найдитъ,
Него нѣмаше да пуштамь,
Въ той день клетий, черний.
Да бѣхъ знала, да бѣхъ знала...
Можехъ ли да знаямь?
Оште пжть си не извърви
Онъ до половина,
Бѣхж му прѣсѣкли пжть-тъ
Турци-Арнаути.
Обколихж го него,
Турци кървопийци,
А онъ падна на колѣна,
Милно имъ се молитъ,
Да не земжтъ млада глава
Че единъ у майка.
Аль не слушажть му молба
Турци кръвопийци,
Пушка пламна, пушка пукна,

Въ турски ржцѣ клети,
Зърно оловно продупна
Бѣли-тѣ му гржди.
Другъ измъкна ятаганъ-тъ
Глава располови,
Тилъ и теме и чело му
На двѣ половини.
Па му пливна кръвь червена
Низъ зелена трава,
Спрострѣ се на чърна земя
Снага му бездушна.
Лѣтна му душа изъ снага
Низъ уста му нѣми.
Лѣтна безъ да кажитъ слово,
(Нѣмаше и кому),
Ни за себе, ни за майка,
Ни за първо либе . . .
Мина се день, и ношть мина,
Ништо я не знаяхъ,
На другий день, утромъ рано,
Сина донесоха.
Донесоха мъртва снага
А душа му нѣма!
Окървавени му дрѣхи,
И кушуля чърна . . .
Видохъ снага, видохъ глава
На двѣ половини,
И продупнати му видохъ
Мъртви млади гжрди.
Видохъ, паднахъ я на него,
Замрѣхъ я надъ него;
Го прѣгорнала и примрѣла
Лежехъ я на него,
Полужива, полумрътва
Цѣлъ день и ношть цѣла . . .
Клети сълзи, врѣли сълзи
Совсѣмъ не помагать,
Не помогнаха му сълзи
Не въскръснаха го.
Станахъ, младо, като луда,
Измихъ мъртва снага,
Измихъ снага, измихъ рани,
Сина си промѣнихъ,
И завързахъ на глава му
Двѣ-тѣ половини,
Нихъ обвихъ я съ бѣла кърпа
Бѣла, копринена.
Облѣкохъ го въ бѣла риза,
Нови, чисти дрѣхи.
Па го спрострехъ посредъ кжшти
Сѣднахъ да го тжжамь;
Тжжамь, плачамь, кости корнамь,
Пърсти-тѣ си кършамь;
Биямь себе и по глава
И по слаби гжрди.
Държехъ него у дома си
Три дни и три ношти,
Доръ у него мъртва снага
Хвана да смърдѣитъ.
Много врѣме стенкахъ, плакахъ,
Пролихъ жежки сълзи,
Не штѣхъ сина я да пуштамь
Въ гробъ-тъ тьменъ, студенъ,
Али нему я неможехъ
Дума да му думамь,
Станахъ канихъ два—три попа,
Сбрахж се роднини,
Дойдохж и познайници
Връстници момчета,
Кренахж го на носило,
Носать го на рамо;
И на гробишта-та тамо
Попъ молитва пѣитъ,
Па го отъ носила зеха
Пуштиха го въ гробъ-тъ . . .
Ето така, момче младо,
Богъ да ми те чувать,
Имахъ чедо, имахъ сина,
А сега го нѣмамь,
Само ми остана, младо,
Кървава кошуля,
Надъ коя я тжжамь, плачамь,

Врѣли сълзи лиямъ.
Вардамъ синова кошуля,
Кървава кошуля,
И сосъ нея я ште легнамъ
Въ гробъ студенъ и тъменъ...“

Р. Жинзифовъ.

Проклетия връзъ Цека.

(Изъ Гранада)

Зажалиха селяне-тѣ
И млади и стари,
Моми-тѣ ги, сички-тѣ
Зла слана попари !

Окаяха горко Цѣна
И сждба ѝ клета,
Окаяха па простиха
И проклеха кмета.

И за Камена жалѣе
Дружина му млада,
Тжжи стара-та му майка
Тжжи и пропада.

Не понесе въ старини си
Товъ срамъ, тезъ теглила,
Да ѝ речжть люцки хора :
Хайдутинъ родила.

И умрѣ тя и загияхна
Кжштица ѝ вѣта;
Намразиха йоште повечь
Селяне-тѣ кмета.

„Въ Цека бясъ е влѣязлъ“ думать
Старци-тѣ искусни,
„За грѣхъ-тъ му Богъ възъ нази
„Огънь ште да пустне.“

Три мѣсеца дъждъ не капна,
Стана страшна суша,
Въ черкова-та, по кръчми-тѣ
Глухъ ропотъ се слуша.

Всуе дважди по полето
На литий искачать,
И зелѣни пеперуди
Въ улици-тѣ скачать.

Слънце пали. Никой облакъ
По небе не бѣга,
Сѣидби-тѣ изгори ги
Тая люта жега.

Води, рѣки прѣсъхнаха.
Жито се не мѣли:
Ето вече булгуръ само
Ядѫть двѣ недѣли !

Сички казвать : гладъ ште стане!
Скжпия голѣма !
А отъ небе капка влажна
Нѣма та нѣма !

Мръштать се, поглеждать криво
Селяне-тѣ Цека,
И попъ Михо, кат'се кръсти,
Казва имъ полека:

„Не е край, тазъ норазия
„Цеко я довлече :
„Тоя челякъ чедо-то си
„На дявола врече.

„Той съ поганци яде, пие
„И съсъ тѣхъ братува,
Сички теглимъ, нази мжчатъ,
„Той само добрува.

„По край него сички ние
„Ште умреме гладни ;
„Суша да не бѣ станала,
„Градъ штеше да падне !

Злоба вдига дѣто мине
Цеко и се мѣрни,
Нѣшта страшни си нашьпватъ
Баби суевѣрни.

Едни казватъ, че той блажалъ
Съ турци-тѣ прѣзъ пости,
Други думатъ, че му ходатъ
Дяволи на гости.

Врачка да бѣ, тѣ я биха
Съ камъньe прѣбили.
Вѣштица да бѣше, жива
Би я изгорили.

Но на Цека што да сторатъ?
Тѣ сж сички слаби . . .
Той е силенъ и съсъ турци
Бий, мжчи и граби.

Свикаха се селяне-тѣ
Въ кръчма-та на Желя:
Това бѣше послѣ отпускъ,
Във света недѣля.

Бѣше тамъ попъ Михо стари
Съсъ свои-тѣ ближни :
Диму Стамболлиятъ, оште
Анто стогодишни :

Старецъ въ книги-тѣ искусенъ,
(Пò-ученъ отъ попъ-тъ)
И днесь сички за совѣти
На врата му хлопатъ.

Оште — Ангелъ-Два-та-Гласа,
Питропъ и старѣя,
Даскалъ Кувдо, псалтъ черковни,
Билъ при Доротея:

Тамъ бѣ оште Видулъ Влахъ-тъ
Пристигналъ отъ скоро;
Кузманъ Колинъ и до него
Гачо Зеленъ-Горо.

Здравъ юнакъ, високъ та жилястъ,
Съсъ гжрди космати,
Сила-та му, храбростъ-та му
Дѣ не сж познати?

Съ дѣсна ржка мигомъ сваля
Четирима мжжье,
Пушка-та му далечь бие,
Никога не лъже.

Казватъ, че той другъ пжть ходялъ
Съ Минча воевода,
Сички планини познавалъ,
Живѣлъ на свобода.

И че лани, по Петровдень,
Той във кукуруза,
(Между насъ да си остане),
Заклалъ Кьоръ-Юнуза !

Направиха съвѣтъ таенъ.
Мислиха, кроиха,
Умъ и зговоръ не имъ липса,
И скоро рѣшиха.

На зарань-та прѣди слънце
Попа се затече
Подъ мишница съ патрихиля
И съ старо-то свѣтче.

Дѣ отива толковъ рано ?
  При болни ли Дима,
Да му чете зарадъ здравье ?
  Или сирътникъ има ?

Или вода да светява
  Съсъ ниски поклони ?
Или бродници отъ нѣйдѣ
  Съ молитви да гони ?

Не, той нийдѣ не отби се,
  Ништо не продума:
На поле-то той излѣзна
  И спрѣ се при друма.

И застана срѣшту истокъ,
  Въ земя колъ набива,
Мѣтна на вратъ патрихиля,
  Светче-то открива.

И зачете глухо попъ-тъ,
  Брада му трепери . . . .
Молитва ли, клетва ли бѣ
  Той се начумери.

И отстѫпи отъ колеца
  Наведе се леко,
Камъкъ зе, хвърли и рече :
  „Проклетъ да е Цеко !“

Отъ тогава край туй мѣсто
  Кой мине замине,
Сѐ сѫщи-тѣ думи казва,
  Сѐ сѫщото чине.

Пѫтникъ ли, овчаръ ли нѣкой
  Минува изъ друма,
Като хвърли камъка си,
  „Проклетъ да е“ дума.

И орачь-тъ, като кара
  Волове на нива,
Наведе се, хвърли, каже,
  И пакъ си отива.

И дѣца-та сѫщо правать
  Тамо катъ се штурять,
И моми-тѣ възъ камьн'тѣ
  Камъньe притурять.

Че клетва-та стига оня
  „Проклетъ“ кой не каже,
Нѣкой камька си носи
  Отъ далеко даже.

Подиръ три дни при колчето
  Купчина стори се,
И недѣля йошт'не стана
  Она удвои се.

Подиръ мѣсецъ бѣ висока,
  Колкото камила,
Йоще мѣсецъ — купчина-та
  Стана вечь могила.

И грамада-та отъ себе
  Мърда и порасва
И пътникъ-тъ отъ далеко
  Вечь я съпикасва.

Тя расте, като отъ чудо,
  Сама, като жив.. !
Убоя се Цекова-та
  Душа нечестива.

И да спре неможе Цеко
  Ни съ псувни, ни съ глуми
Тасъ грамада да не расте
  Съсъ страшни-тѣ думи.

Деня тя е се въ умъ-тъ му,
  Нощтя я сънува,
И трясъкъ-тъ отъ камъне-тѣ
  Въ сънь-тъ си той чува.

По нѣкога тайна сила
  Къмъ тамо го тика ;
Той я види, тръпне, гаче
  Тя на сѫдъ го вика.

Гаче всякой камъкъ има
  Уста, уши, очи,
И му дума : проклетъ ! проклетъ!
  И камъ него сочи.

И той бѣга потенъ, тръпенъ;
  На душа му гряшна
Миръ и радость вечь не дава
  Грамада-та страшна.

Той стопи се. Лице-то му
  Блѣднина покри го:
Гаче болесть зла, невярна
  Цека изсуши го.

И прѣстаха селяне-тѣ
  Съ него да се сбиратъ,
Нито зиматъ, нито даватъ,
  Сички го презиратъ.

Добъръ день и добъръ вѣчеръ
  Никой му не казва,
Като отъ челякъ молепсанъ
  Всякой се припазва.

Въ черкова-та, дѣто стѫпи,
  Отстѫпватъ отъ него,
И родъ-тъ му сѫщи даже
  Отблъсква, нещте го.

Гнѣвъ-тъ Божий и той падна
  На Цекова стряха:
Бѣди-тѣ го, злини-тѣ го
  Бързо налѣтяха.

И смърть-та въ домъ-тъ му първенъ
  Захвана да трѣби:
Въ малко дни едно по друго
  Три сина погреби!

Гори пожаръ изгори ги,
  Ниви-тѣ му — слънце,
Въ житници-тѣ му не влѣзе
  Жито нито зрьнце.

Стока-та му, стада-та му
  Болесть ги изтрѫшка,
Кѫща-та му по полунощь
  Пламна изъ веднѫжка.

И стана на пепелъ сичко:
  Имотъ, стоки, злато,
Богатсво му, катъ сънь хвръкна,
  Гаче бѣ крилато!

И помисли Цеко, че е
  Сиромахъ послѣденъ,
Подивѣ той и захвана
  Да ходи наведенъ.

А грамада-та расте сѐ
  Невидимо, тайно,
И камьн'тѣ върху нея
  Хвърчѫтъ непрѣстайно,

Че когото Богъ накаже,
  Свѣтъ-тъ непрощтава,
Че кой много търпи, тегли,
  Много отмъщтава.

И. Вазовъ.

Орфенова женидба.

Бре Орфене млади свирелджия!
Сички юнаци сърдце имжть,
Кой на пушка, кой на сабя;
Съпушка дребна лова да ловетъ,
Со сабя на юдинску поле да се биять,
Единъ другимъ намъ да си дадать.
Орфенъ младъ юнакъ сърдце нема
Не на пушка не на сабя,
И той со пушка дребна лова да лови,
Стару си майку даръ да утнесе,
Сладка вечеря да си зготви,
Кога на трапеза седне,
Да си яди дребна лова,
И Орфена фалба да си фали,
Чи си има юнакъ надъ юнаци!
Нитъ на сабя сърдце има,
Сосъ юнаци на юдинску поле да се бия,
И той намъ да си даде,
Сички Юди да зачуди.
Тая дарба Орфенъ си не има
Лю си има сърдце свирка да си свири,
Лю дѣ иде въ ржки си свирка дкржи,
Кога засвири тая юдинска свирка,
Сички Юди се на поле збиратъ,
Да си слушять што е тая свирка
Съ коя дуръ и планини заигравать
Та се люлетъ какъ се люле малку дете въ люлка!
Раста Орфенъ што раста
Дойде врѣме да се жени.
Сите Юди искатъ зетя да гу сторетъ
Коя съ керка, коя со мнука.
Нему си се на сръдце не слага.
Иска мома спроти негу да си тера:
Утъ лику хи ясну сонце да си грея,
Коси хи ду земя да се влачетъ.
Утъ майка си прошка тера,
Да гу пусне пу земя да се шета,
Любу спроти негу да си тера,
Белки да си найде каквато той си иска.

Той хи прошка тера,
Тя му прошка не дава:
„Седи сину, ми пу земя ходишь,
Чи си едно на майка!
На тая свирка шта каскандисать —
И тебе млада шта погубеть —
Ду мои петь душманки все Юди.
Сетне майка што ште прави?
Какъ ште седи въ тия сараи сама самичка
Сама самичка като кукувица?“
Орфенъ хи вѣли ютговори:
„Ой ле мале, стара Юда!
За това, ти, кахъръ ми берешь!
Язъ сосъ свирка сички думашне шта си омамъ
Та сосъ мене ште се побратеть;
Сал'ти се молбе моля,
Да си ми изинъ дадешь
Да исходя сичка земя,
Да си ида дуръ на земя Харабия.
Харабиня краля има десеть моми,
Утъ сичка тѣхъ сонце греи!
Утъ какъ си се отъ майка си паднѫли
Чувѣшку оку оште не ги е видѣлу!
Утъ сарая вънка не излявать,
Ду се ашикъ на ништу не се станали.
Лю язъ таму да си ида,
На моя свирка ашикъ ште си станѫть,
Ште излѣзать свирка да видеть,
Та шта зема язи най-малка-та кралска керка,
Най-малка-та кралска керка што си е спроти мене!
Утъ лику хи сонце греи!
Коси хи се пу земя влачеть!
Лю што си ми кава моя чиче Самувила,
Чи си Харабия има такава мома,
Што си е спроти мене,
Сърдце ми е за нея трепналу.
Ако нея не си зема
Язъ младу шта си умра!“
Какъ си чу майка му стара Юда
Отъ сърдце издѫхна и му вѣли ютговори:
„Утъ Богъ да найде тоя чиче Самувила,

Што ти каза за тие десеть моми!
Язи прошка не ти давамъ
Да си идешь на земя Харабия.
Земя Харабия е на край земя,
На край земя близу ду това цжрно море,
Дека седи Фейска краля
Та си сжди на цжрноморски Юди;
Тие Юди лю кой юнакъ видетъ,
При Фейска краля гу уткаруватъ,
На негу изметъ да си чини,
Утъ дека вейке не се враща.
Утъ това се е и море нарекло цжрну,
Оти си млогу майки поцжрнява."
Какъ си чу Орфенъ младъ свирелджия,
Чи си му майка прошка не дава,
Да исфоди сичка земя,
Да иде и на Харабия земя,
Утъ желба падна боленъ да лежи.
Боленъ лежи и се чуди што да прави,
Што да прави какъ майка да кайлатиса?
Майчина прошка да му даде
Да си иде на Харабия земя.
Пратя слуга да си рука ду негува чиче,
Тя да си му каже што да прави,
Какъ отъ майка прошка да си земе?
Чиче му е утишла на деветъ планини,
Да си види ду нехини деветъ керки
Што си праветъ въ ний деветъ планини?
Тамъ е седяла ду недѣля врѣме,
Дуръ е сонь сонила,
Чи си Орфенъ боленъ лежи,
Боленъ лежи ште да умрѣ.
Тога си Самувила стана
Та си утиде въ Орфенува стара града
Да си види што ми прави Орфенъ свирелджия?
За три дни на деветь планини утишла,
За три часа въ Орфенува града стигнала,
Сички гори отъ варкости подроби.
Лю што си въ Орфенува града утиде
Утъ порти се подрукна:
„Што ти лежишь, Орфенъ, младъ свирелджия?

Та не станешь да си земешь тая свирка,
Да засвиришь песна жалустива,
Дуръ и планини опте и жювини да заплачать,
Тога и тоя майка да заплаче,
Прошка майчина да ти даде,
Да си исфодишь сичка земя,
Да си идешь дуръ на земя Харабия,
Таму любу спроти тебе да си найдешь."
Какъ си чу Орфенъ младъ свирелжия
Што си му чиче Самувила каза,
Сърдце му се отъ радость надигна,
Та си стана утъ постеля
И си зе ду негува гласна свирка,
Та засвири песна жалустива,
Свирка свиреше песна напеваше:
„Утъ Богъ да найде моя стара майка!
Што не си ми прошка дала.
Да си ида на земя Харабия,
Любу спроти мене да си найда:
Язъ отъ майка младу шта си погина!"
Отъ што свирка харну свиреше,
И песна жалостну напеваше,
Сички пилци около му се собраха
Изъ очи си сълзи ронеть,
Чи Орфенъште си погине.
Дуръ тога е и майка му заплакала,
Сръдце хи се умилило,
Утмалъ душе приговори:
„Бре Орфене мили сину!
Ду ся ти майка прошка не даваше,
Да си исфодишъ сичка земя,
Да си идешь дуръ на земя Харабия,
Да си терапъ любу спроти тебе,
Чи се бояхъ нѣшту зло да не патишъ?
Оти си е земя Харабия
На край земя близу ду цхрно-то море,
Дѣка седи фейска краля,
Та си сѣди на цхрноморски юди;
Тий юди се моштне песнопольки,
Лю кой юнакъ видеть,
Сосъ песни гу при фейска краля уткарувать,

На негу изметъ да си чини,
Утъ дека вейке не се враща.
Ся си ти прошка давамъ,
Лю дѣ искашъ да си идешъ,
Язъ се уздамъ ти со свирка да навиешъ,
Още и сосъ песна да надвалишъ песпопольки юди,
И пакъ да си дойдешъ на наше стара града,
Тоя майка сосъ радость да та дучака,
Да си види и снѫха на дома си.“
Орфенъ свирелжия си устави песна желустива
Та засвири песна хорувита,
Хору Юди да играятъ,
Сѫрце да му се зарадува,
Чи му майка прошка даде,
Да исфоди сичка земя,
Любу спроти негу да си найде.
Какъ си чули юди свирка хорувита,
Сички се собраха хору да играять;
И Орфена млада свирелжия да испратетъ.
Колко Юди хору си играятъ,
Още толку планини се люлять.
Окол' Орфена птици фѫркатъ,
Вазъ негу вейки сивлиеви фѫрлетъ!
Играха Юди хору що играха,
Орфенъ си свирка вейке запря,
Песна хорувита вейке не напева,
На майка си рѫка цалуна,
Та си навѫрви да си ходи пу сичка земя.
Вѫрвя що вѫрвя дойде на земя Арабия.
Още в' Харапска града не е флялъ
Песна сладка си засвири,
Свирка си се слуше дуръ на висе небу!
Сички велетъ и се карба каратъ:
Едни велетъ чи се цѫрноморски Юди,
Други велетъ, чи си е Орфенъ младъ свирелжия
Що се фалба фали пу сичка земя.
Сички излягоха да си видетъ
Кой е това свирелжия?
Излягоха и десетъ кралски керки,
Да си слушетъ тая сладка песна —
До тога тие не биха изляли вонка утъ сарая,

Нит' чувешку оку ги бѣ виделу.
Кога утъ сарая излягоха
Изгряха кату десетъ сонца.
На сички очи се заблескаха,
Се маеха кату в' магла денувита.
Саму на Орфенъ очи не заблескаха,
Се почуди за тяхна-та гиздавина.
Утъ сички сонце грееше,
Я що бѣше най-малка-та,
Утъ нея ду две сонца грееха!
На Орфенъ се молба молетъ,
Да посвири тая свирка,
Да поигратъ хору Арабийско.
Орфенъ си засвири песна хорувита,
Та играха хору десетъ кралски керки
Малу млогу тамамъ две недели;
Тие си се мѫчетъ Орфена да уморетъ,
Орфенъ си се не уморява,
Лю си свири песна хорувита посладку,
Дуръ се моми умориха,
На земя паднаха поклонъ да му се поклонетъ;
Дуръ да падне и наймалка-та,
И тя поклонъ да му се поклони,
Той я фати за лева-та рѫка
И побягна пу широку поля.
Я що бѣха ду нехини деветъ сестри,
На сестра си мощне каскандисаха,
Чи ща земе Орфенъ младъ свирелжия.
Си утидоха на таткуви сарая,
На татку си велетъ и говоретъ:
„Ой ли, тате, мили тате!
Утъ Богъ да найде наше наймалка-та сестра
Що си потапта тоя таткува лакардия;
Излягохме да си видиме Орфенъ младъ свирелжия
Какъ си свири мощне сладка песна,
Се фатихме и хору да играемъ,
Дуръ да хору завѫртиме
Тия си Орфена залюби,
Та с' негу побягна низъ широку поля."
Какъ си чу Арабийска краля,
Чи е керка му с' Орфенъ побегнала,

Си искара утъ негуви темни зандане
До две люти фжркувити змии,
Та хми вѣли и заржче:
„Лю дѣ да е моя керка да я фатите,
С' ваши утровити уста да я усмжртите,
Чи тия си потапта моя лакардия!"
Какъ чуха ду две фжркувити змии,
Си фжркнаха низъ висе небу
Да си гонятъ наймалката кралска керка.
Денъ фжркаха и я вейке наблизиха.
Кралска керка си заплака:
„Утъ Богъ да найдешъ,бре Орфене,
Ти мене млада ще погубишъ.
Мой татку си е пратилъ ду негуви люти змии
Мене с' утровити уста да си усмжртетъ."
Орфенъ хи вѣли ютговори:
„Ой ти кралска керку моя любу!
Ду кога е Орфенъ с' тебе,
Ти що си плачешъ и се боишъ?
Язъ за тебе душе ща си загубе,
Лю тебе си не уставемъ."
Още речь-та не отрече
И ду две фжркати змии си дойдоха,
Уста зинаха мома да поглжнатъ.
Орфенъ си обзе ду негува гласна свирка
Та засвири песна мощне желустива,
Дуръ се ду две змии умаяха,
Кат' умряли паднаха на земя да се валетъ!
Тога си Орфенъ свирка запря,
Та искара ду негува люта сряла
И усряли на сжрце ду две змии,
Утмалъ змии продумаха:
„Утъ Богъ да найдешъ, Орфенъ младъ свирелжия!
Що ти ний зло усторихме
Та си насъ со тоя сряла усряли?
Наши ясни кржви дано тебе да поможчетъ!"
Това змии утмалъ душе продумаха,
И истекоха утъ тяхъ ду две кржвави ряки,
В' цжрну моря си течаха
И си великумъ гласумъ руkaxa:
„Ой ти фейска краля нашъ побратиме!

Молба гуляма ти се молиме:
Ега презъ тука мине Орфенъ свирелжия,
Сасъ наймалка-та керка на Харапска краля,
Нему нищу да не усторишъ,
Лю да повѣлишь на тои цхрноморски юди,
Да си земать тая кралска керка,
Тя на тебе изметъ да си чини;
Да не давашъ Орфенъ да я земе,
С' нея фалба да се фали,
Чи е ду две змии усрялилъ."
Ду две ряки с' цвикане си рукаха,
Дѣ ги дучу фейска краля,
Та си рукна ду деветъ негуви юди
И имъ вѣли ютговори:
„Лю ега прѣзъ тука помине Орфенъ свирелжия,
Вия свирка да ни му слушете,
Лю да гледате любу да му земете,
На моя столнина да я дукарате,
На мен' изметъ да си чини,
Немой Орфенъ с' нея фалба да се фали,
Чи е ду две змии усрялилъ."
Лю що чуха ду деветъ цхрноморски юди,
Утидоха на край цхрну моря,
Да си чакатъ Орфенъ младъ свирелжия,
Да си земать ду негуву лубу.
На Орфена за това му на умъ не дойде,
Та утиде на край земя на цхрну-ту моря,
Да си види и фейска краля
Шо чулякъ е и той на земя-та
Та се сички утъ негу боетъ.
Лю що си утиде на цхрну-ту моря, .
Цхрнуморски юди гу посрещъ посрешнаха,
Орфенъ си имъ вѣли ютговори:
„Помози богъ ви цхрноземски юди!
Дека седи ваше фейска краля?
Искамъ негу да си виде,
Чи сме млогу побратими."
„Далъ ти Богъ добро, Орфѣне младъ свирелжия!
Що та врагъ тука нанесе,
Да погубишъ тоя първу любу,
Тоя първу любу ясну сонце,

За коя си толку земя исфодилъ!
Фейска краля ни е поръчка поръчалъ:
Лю ега презъ тука минешъ,
Тоя любу да си земеме,
Да я уткараме на негува столнина,
На негу изметъ да си чини;
Немой ти с' нея фалба да се фалишъ,
Чи си за нея усрялилъ ду две змии."
Орфенъ какъ си чу грабна свирка в' ръки
Да засвири песна желувита,
Дано юди с' песна си умая,
Немой любу да му зематъ;
Той си свирка свири
Я юди му се присмяватъ!
Ютговори първа юда:
„Свири, Орфенъ, свири лю колку искашъ,
Наве ти не можешъ да умаешъ."
Той си пакъ свирка не уставе;
С' десна ръка свирка си държи,
Я с' лева си държи ду негуву любу,
Немой юди да я грабнятъ.
Сички юди се умаха утъ негува свирка
И паднаха на земя-та кату мъртви!
Утъ Богъ да найде стара юда Самувила,
Що си бѣ с' три глави и опашки,
Имаше си и омесъ змийовити;
Нит' се умава, нит' на земш пажда,
Лю си гледа какъ да грабне ду негуву любу
Що се бѣше умала утъ желувита песна.
Свири Орфенъ свири тамамъ три месеци,
Дуръ му се е вейке дудялу,
Та устави свирка да почине.
Лю що си свирка зауставн
И стара юда си закара ду негову любу;
Уши хи запуши с' нехини змийни ръки,
Немой да слуше Орфенова песна
И на зади да се враща.
Лю какъ виде Орфенъ младъ свирелжия,
Чи му стара юда любу грабна,
На земя-та паена и му душе прималя,
Утмалъ душа пригевори:

„Утъ Богъ нашла стара юда
Стара юда утъ змия породена!
Какъ ти на умъ дойде,
На любу да запушишъ тенки уши,
Немой моя свирка да си слуше,
Да се назади пу меня не върне;
Ама язи любу пакъ си не уставемъ;
Лю ду дѣ сумъ на тая земя
За нея ща си мисле какъ да си я зема?“
Това Орфенъ утмалъ душе си продума,
Та си стана и утиде при фейска краля,
Белки си се той желба нажели,
Да си му даде пжрву любу,
Пжрву любу утъ коя си сонце греяя.
Окол' фейска краля си стояха моми
Моми все на отбуръ утъ кои си сонце грееше.
Близ' ду негу си стоеше и негуву пжрву любу.
Лю какъ си гу тя виде сулзи хи затекоха
И му вѣли ютговори:
„Утъ Богъ да найдешъ, бре Орфене!
Що си мене излжга,
Та си ма утъ мои сестри отдели;
Ти не си билъ врянданъ любу да си чувашъ!
Ся тука що да праве
Що да праве що да сторе?
Какъ да седе тука сама самичка
Безъ татку, безъ майка още и безъ сестри
Кату утъ небе паднала!“
Орфенъ какъ си чу тие желни лакардии,
Навжрви да си иде на негува земя
На негува земя при стара си майка,
Белки тя си му лякъ каже,
Какъ да си любу куртолиса?
Тамамъ утъ фейска сарая излезе
Дойде стара юда Самувила,
Да се мжчи и негу да заприе,
На фейска краля изметъ да си чини;
Си искара ду нехина камбуръ сряла
Да гу усряли в' средъ сжрце-ту.
Орфенъ какъ си виде стара юда
Мощне се разеди, разлюти,

Та си искара ду негува маламна сряла
И усряли стара юда в' сжрце-ту.
Та си пжрсна да си бяга низъ широку поля,
За три дни на негува си града утиде,
Дѣ си найде стара майка че си плаче.
Орфенъ хи вѣли ютговори:
„Богъ помабогъ ти майку стара юду!
Дали мене плачешъ,
Оти си се мощне млогу забавихъ?
Или в' наши сарая нящу е станалу?"
„Далъ ти Богъ добро, Орфенъ мили сину!
Добре ми дойде, мили сину!
На мене си, сину, хабаръ дойде,
Чи е фейска краля тебе младу попленилъ,
Та затова си язи плака.
Не ли си найде, сину, любу спроти тебе
Та си се саму самичку назади вжрна!
Майка ти чакаше снжха да дуведешъ,
На стару врѣме изметъ да ми устори."
Изъ Орфенови очи кату ряка сулзи затякоха,
Утмалъ на майка си продума:
„Мале ле, мила мале!
Язъ си найдохъ любу спроти мене,
Биле още поубаву:
Утъ лику хи две сонца греяха,
Коси хи се пу земя влачеха.
Тя моя свирка какъ си дучу
Сама пу меня навжрви,
Та се западихме низъ поля широку,
Поскору при тебе да си дойдеме.
Я що си бѣха ду нехини деветъ сестри,
На нея си мощне каскандисаха.
Татку си мощне люту насжрчиха,
Па си прати ду две люти фжркувити змии,
Да на гонятъ, да на фатятъ,
Ду негува малка керка съ утровити уста да усмжртетъ,
Оти му е лакардия потаптала.
Ду две люти змии краля услушеха,
Та си фжркнаха низъ висе небу
Да на гонятъ да на фатятъ.
Денъ фжркаха и на наблизиха.

Моя любу, мале, си заплака:
„„Утъ Богъ да найдешъ, бре Орфене!
Ти мене млада ща погубишъ.““
Кога, мале, вейке змии наблизиха
Уста зинаха мома да погълнатъ.
Язъ си обзехъ ду моя златна свирка
Та засвирихъ песна мощне желустива,
Дуръ си ду две змии умахъ,
Кат' умряли паднаха на земя да се валетъ.
Тога си язъ свирка запряхъ,
Та искарахъ ду моя люта сряла,
Та усрялихъ на сѫрце ду две змии,
Утмалъ змии продумаха;
„Утъ Богъ да найдешъ Орфенъ младъ свирелжия!
Що ти ний зло усторихме
Та си назе со сряла усряли?
Наши ясни крѫви дано тебе да помѫчетъ!“
И истекоха, мале, утъ тяхъ ду две крѫвави ряки,
В' цѫрну моря си течаха
И си великумъ гласумъ рукаха:
„Ой ли фейска краля нашъ побратиме!
Молба гуляма ти се молиме;
Ега презъ тука мине Орфенъ свирелжия
Сасъ наймалкя-та керка на Харапска краля,
Нему нищу да не сторишъ,
Лю да повѣлишъ на тои цѫрноморски юди,
Да си зематъ тая кралска керка,
Тя на тебе изметъ да си чини;
Да не давашъ Орфенъ да я земе,
С' нея фалба да се фали,
Чи е ду две змии усрялилъ.“
Ги дучу, мале, фейска краля,
Та су порѫчи на негови деветъ юди,
Лю кога азъ презъ таму помина
Моя свирка да ни слушетъ,
Лю да гледатъ любу да ми зематъ,
На негува столнина да я уткаратъ,
На нег' изметъ ди си чини.
Юди, мале, излягоха да ма чакатъ,
Да си зематъ моя арну любу.
На мен' това на умъ не си дойде,

Ам' утидохъ на край земя на цжрну-ту моря,
Да си виде и фейска краля
Що чувякъ е и той на земя-та
Та се сички утъ негу боятъ.
Лю що си, мале, утидохъ на цжрну-ту моря,
Цжрнуморски юди си ма посрещъ посрешнаха,
Язи ги питахъ дѣка седи фейска краля,
Тие си ми не казаха дека седи тоя краля,
Лю си ми рекоха кой та врагъ тук' нанесе,
Да погубешъ тоя цжрву любу,
Тоя цжрву любу ясну сонце!
Какъ си язъ чухъ грабнахъ в' ржки свирка
Да засвири песна желувита,
Дано юди со песна се умаятъ,
Немой любу да ми земать.
Язъ си мале свирка свирехъ
Я юди ми се присмиваха.
Та се сички юди утъ моя свирка умаха
И паднаха на земя-та кату мжртви!
Утъ Богъ да найде стара юда Самувила,
Шо си бѣ с' три глави и опашки,
Имаше си и омесъ змийовити;
Нит' се ума, нит' на земя падна,
Лю си гледаше какъ да грабне моя любу.
Свирехъ, мале, свирка тамамъ три месеци,
Дуръ си ми се вейке дудя,
Та уставихъ свирка да почина.
Ѵю що си свирка зауставихъ,
Стара юда си закара моя любу,
Уши хи запуши с' нехини змийни ржки,
Немой да слуше моя желувита песна
И назади пу меня да се вжрне.
Лю какъ видяхъ, мале, чи ми любу нема,
На земя-та паднахъ и ми душе прималя,
Утмалъ душа приговорихъ:
„Утъ Богъ нашла стара юду
Стара юду утъ змия породена!
Що си грабна моя цжрву любу
И хи сасъ ржки запуши ду тенки уши,
Немой да слуше моя желувита песна,
Да не се назади пу меня вжрне.

Това утмалъ душе, мале, приговорихъ,
Та си станахъ и утидохъ при фейска краля,
Белки, рекохъ, си се желба нажели,
Да си ми даде първу любу
Първу любу отъ коя си сонце греѣ!
Окол' негув' стола си стояха моми
Моми все на отбуръ утъ кои си сонце грееше!
Близ' ду негу си стоеше и моя първу любу.
Лю какъ си ма та виде сулзи хи затекоха,
Изъ очи си сулзи ронеше
Я сь уста си мощне желувиту ми продума:
„Утъ Богъ да найдешъ, Орфенъ младъ свирелжия;
Що ма отдели утъ татку и утъ майка,
Ти не си билъ вряданъ любу да си чувашъ;
Какъ ща седе ся тука сама самичка
Безъ татку, безъ майка още и безъ сестри
Кату утъ небе паднала!"
Какъ си, мале, язи чухъ тези лакардии,
Не можахъ на ноги да си стое
Щяхъ си падна таму да си умра!
Лю си ми утъ висе небу сила дойде,
Та си навървихъ да си дойда при тебе, мале,
Белки нящу лякъ ми кажешъ,
Какъ да си любу кортолисамъ?
Лю що си утъ фейска сарая излязохъ
Дойде стара юда Самувила,
Да се мъчи и меня да заприе,
И язъ на фейска краля изметъ да си чина;
Си искара ду нехина камбуръ сряла
Да ма усряли в' средъ сърце-ту.
Какъ си язи видяхъ стара юда
Мощне се разедихъ, разлютихъ
Та си искарахъ ду моя маламна сряла
И усрялихъ стара юда в' средъ сърце-ту,
И си пърснахъ да си бягамъ низъ широку поля,
Немой Фейска краля змии да си прати
Меня младу да погубятъ.
За три дни, мале, си при тебе дойдохъ,
Белки нящу лякъ си ми кажешъ,
Да си кортолисамъ моя първу любу
Моя първу любу, тоя милна снаха."

Какъ си Орфенъ на майка говореше
Душе си му прималя,
Та си падна умрялъ на земята.
Майка му се чудила що да прави
Що да прави що да стори.
Дѣ си се наумъ науми,
Та си рука ду три юди все биларки
Да си найдатъ билки лекувити,
Да си дигнатъ нехинъ миланъ сина.
Лю какъ чуха юди чи Орфенъ боланъ лежи,
Утидоха на тяхну берекетлия поля
Та набраха билки лекувити;
Пѫрва юда набра билка лекувита
С' коя да гу дигне утъ постели!
Втора юда набра билка лекувита,
Кога иде при фейска краля,
Пѫрву любу да си тера,
Фейски сарая с' нея да утори,
Третя юда набра билка лекувита,
Кога грабне ду негуву си пѫрву любу
Утъ тая лекувита билка да яди,
Златни криля да му излязатъ,
Немой фейска краля да гу стигне,
Пакъ любу му да си земе
И негу младу да си погуби.
За день юди утидоха на тяхну берекетлия поля
Я за часъ се завѫрнаха утъ таму
И си дойдоха при Орфена свирелджия.
Орфенъ си на постели зле лежи,
Ниту очи подигнува да погледне,
Ниту язикъ помѫрднува да продума,
Саму рѫки си утъ з мя удри.
Пѫрва юда си искара ду нехина лекувита билка,
Лю що му я ду носъ дупря,
Орфенъ си очи подигна,
Да си види стара майка що си прави,
Язикъ си помѫрдна и продума:
„Да си жюва, юда Самувилу!
Що си ма утъ потстели дигна
Со тоя билка лекувита:
Я' що ми трябува такавъ животъ,

Аку не ми кажете лекувита билки,
Какъ да кортулисамъ моя пжрву любу,
Що си я запря фейска краля,
На негу изметъ да си чини.“
Юди си му велетъ и говоретъ:
Немой за това, Орфенъ, кахжръ берешъ!
Ний имаме лекувити билки,
Лю ти се молба молиме,
Да си земешъ тоя златна свирка,
Да засвиришъ песна желувита,
Да си чуя дуръ на висе небу
Дуръ на висе небу при Вишню Богу,
И той тебе да пожала;
Кога идешъ при фейска краля,
И той да си прати ду негува ангела
На тебе ардамъ да си стори.
Орфенъ си услуша ду три юди,
Та си зе в' ржки златна свирка
Та засвири тая песна желувита,
Дуръ и планини-те още и камене-ту се расплакаха!
Песна си се чу дуръ на висе небу
Дуръ на висе небу при Вишню Богу,
Та и на негу се нажели,
И си прати ду негува ангела,
Да си чака Орфенъ при цжрну-ту моря,
Кога иде при фейска краля
И той нящу ардамъ да му устори.
Орфенъ си вейке песна свжрши,
Утъ юди си тера лекувити билки,
Тие му велетъ и говоретъ:
„Ний лекувити билки ща ти дадемъ,
Я ти кога с' невяста минешъ презъ наше поля
Нехинъ дувакъ да подигнешъ,
Да хи видимъ' бялу лику,
Да ли е тия мома спроти тебе?
Аку си е тия спроти тебе,
Ний дарба ща я дарим с' криля фжркати,
Да си фжрка дуръ на синю небу,
Ниту пиле да я стига.
Тия нишанлия да си биде,
Да се знае кому любу си е.

Аку ли не си е спроти тебе,
Ний ща я сасъ сряла усрялиме,
Ти другу любу да си найдешъ
Другу любу спроти тебя.“
Ютговори Орфенъ младъ свирелжия:
„Та си е любу спроти меня,
Биле и поубава утъ меня!“
Втора юда си му даде билка лекувита
И му вѣли ютговори:
„Кога идешъ при фейска краля
Тоя пжрву любу да си терашъ,
С' тая билка фейски сарая да уторишъ.
Тоя любу ду сарайски порти стои,
Лю какъ ще порти уторишъ,
С' лева ржка нея да закарашъ,
Я с' десна ржка свирка да засвиришъ,
Тя утъ тоя песна да се умая
И пу тебе да си ходи:
Дуръ да поминешъ цжрну моря
Свирка хичъ утъ ржка да не уставишъ,
Чи лю що ще си свирка уставишъ
Тия пакъ назадъ ща си се вжрне.
Ега идете при цжрну-ту моря,
Вишни Ангелъ ща си дойде ардамъ да ви устори,
Презъ широку моря да си ва прикара.
Трета юда си му даде билка лекувита
И му вѣли ютговори:
„Кога море помините
Фейска краля тога на умъ ща му дойде,
Чи си нема тоя пжрву любу:
Ща се мощне разеди, разлюти,
Та ща стане самъ да си ва гони:
Той ша може скору да ва стигне,
Чи си е на ноги мощне нишанлия!
Кога ва вейке наблизи да ва стигне,
Ядите вий тая лекувита билка,
Та ща ви излязать крила фжркувити,
Да си фжркате дуръ на синю небу;
Той неще може да ва стигне,
Чи си нема криля фжркувити,
Да си фжрка дуръ на синю небу.“

Юди си му билки дадоха и си утидоха.
Я Орфенъ не постоя, не почака,
Ами си зе ду негува златна свирка
И навжрви да си иде при фейска краля.
Месецъ има ду негува столнина,
Я той си за день утиде ду цжрну-ту моря,
Дѣ излязоха ду деветъ цжрну морски юди,
Не му даватъ да помине презъ цжрну-ту моря.
Чудилъ се е Орфенъ що да прави
Що да прави що да стори.
Дѣ му на умъ дойде що му казаха ду три юди,
Чи вишни Ангелъ на ардамъ ща му дойде,
Гледа пу край моря белки види Вишни Ангела,
Я не може нийде да гу види.
Тога си зе златна свирка
Та засвири песна желустива,
Свирка свири и си песна напева:
„Ой ти Боже, Вишню Боже!
Прати си утъ небе ду тоя вишни Ангела,
На мене малку ардамъ да устори,
Саму цжрну моря да си помина,
Чи си ми юди не даватъ това моря да помина.“
Лю си Орфенъ песна свжрши,
Си погледа пу край моря,
Дѣ си виде стара дяда с' брада ду ноги-те:
Утиде поклонъ да му се поклони,
Я стари дяду си гу пита:
„Ти ли, бре юначе, свиреше тая свирка
И напеваше тая желустива песна,
Коя се дуръ на висе небу слушеше
Дуръ на висе небу при Вишню Богу,
Та си прати меня ардамъ да ти сторе?
Що ардамъ утъ меня искашъ?
„Ой ти, Вишню Ангеле, мой ардамжия!
Нищу другу неща да ми усторишъ:
Юди не ми даватъ моря да помина,
Да си ида при фейска краля,
Та си искамъ презъ моря да ма прикарашъ,
Юди зло да ми не усторетъ;
Хемъ ся да ма презъ моря прикарашъ,
Хемъ пакъ тука да на чакашъ,

Кога се вжрнемъ пакъ да на прикарашъ.
Стари дяду вишни Ангелъ нищу не устори,
Лю си седна на край моря
Та погледна криву каде деветъ юди;
Юди какъ си видеха вишни Ангелъ
Се скриха в' джну-ту на море-ту,
Тога си Орфенъ моря помина
И утиде на фейскуви сарая.
Сарая бѣха заторени, заключени,
Утъ пазуви искара билка лекувита
Та си с' нея утори фейски сарая
И си влезе внетре вавъ сарая.
Никой си гу не виде,
Саде любу си му бѣ на чушмите,
Вода точеше на фейска краля.
С' десна ржка си обзе златна свирка
Та засвири тая желустива песна,
Любу му се мощне умаяла,
Та устави студна вода
И навжрви следъ млади Орфена.
Ду кога си Орфенъ свирка свиреше
Тя си пу негу ходеше,
Низъ поля утъ лику хи сонце грееше,
Я лю кога си свирка уставеше
И тя си се назади вращаше,
Поля се с' темнилу облячаше.
За това си Орфенъ свирка не устави,
Все си свиреше песна желувита,
Пилци какъ си слушеха песна желувита
Сички пу негу ходеха,
И си сулзи изъ очи ронеха.
Гу кога стигнаха на цжрну-ту моря,
Фейска кральа не обсети
Чи си нема млада Орфеница.
Вишни ангелъ си ги чакаше на црну-ту моря,
Лю какъ си виде Орфена
Чи си кара ду негуву пжрву любу,
Му вели ютговори:
„Халалъ нека ти е, бре Орфене, мой изметъ,
Що ти чиних тука на цжрну-ту моря,
Чи ти си биль юнакъ надъ юнаци!

Ду ся не бѣ никой утишелъ на фейска земя
Я ти си утиде и на фейска сарая,
Янкулува керка си си обзелъ;
Ти мощне касметлия ща си бидешъ,
Чи си тя има ду седемъ брата
Седем брата все духувити,
Лю що терашъ у тяхъ ща найдешъ.“
Юди какъ си чуха утъ джну-ту на моря-ту
Излѣзоха с' ние очи накжрвясали,
Зжби кжрцнаха на Орфенъ юнака,
Я вишни Ангелъ пакъ си ги криву погледна,
И тие си найдоха джну-ту на моря-ту,
Та си Орфенъ цжрву моря помина.
Дуръ да иде на край моря
Фейска краля си обсети,
Чи си нема млада Орфеница.
Самъ си стана да ги гони,
С' ние нишанлии ноги си ги наблизи,
Вейке щеше да ги стигне.
Орфенъ си искара билка лекувита
Та си яде и той негуву любу,
На негу излязоха крила фжркувити,
Я що бѣше ду негуву любу крила не излязоха.
Чудилъ се е Орфенъ що да прави
Що да прави що да стори?
Дѣ си му наумъ дойде,
Та си яхна ду негуву любу на негови рама,
Та си фржкна дуръ на синю небу.
Там искара ду негува златна свирка
Та испя на Вишню Бога песна мощне радувита,
Чи си гу е той кортолисалъ утъ морски юди.
Фейска краля утъ желба си душе придаде,
Утмалъ душе приговори:
Орфенъ ле младъ свирелжия!
Мое царству халалъ нека ти е.
Тебе наследникъ си уставемъ,
Чи си ти юнакъ надъ юнаци-те.
Ду ся не бѣ никой душелъ на моя земя
Я ти си флезе и в' мои сарая,
Та си обзе ду тоя пжрву любу.“
Тога си Орфенъ стана фейска краля.

Ега отиде на юдинску поля,
На невяста си подигна аленъ дувакъ,
Да си видетъ юди ду нехина гиздавина,
Какъ хи се халенъ дувакъ подигна
Изгрѣяха до двѣ ясни сонца!
Юди си я мощтне бендисаха,
На Орфенъ си велетъ и говоретъ:
„Жива да ти е, бре Орфене!
Тия си е спроти тебе,
Биле и побива отъ тебе!“
Та си я дарба дариха
Дарба с' фѫркувити криля —
И тя се фѫркаше дуръ на синю небу,
Ниту пили си я стигаше. —
Тога си Орфенъ фѫркна с' негову пѫрву любу
И отиди на негува стара града.
Вѣчеръ бѣше полунощи,
Ниту сонце, ниту мѣсецъ грѣяше,
Утъ невяста две сонца грѣяха!
На негува стара града день си биде.
Стара му майка на дори излезе,
Да посрѣщне ду нехина сина съсъ млада невяста:
Какъ си виее млада невяста,
Чи утъ лику хи две сонца греятъ,
Мощне си я беяндиса,
На Орфенъ си вели юттовори:
„Халалъ да ти е, сину, мое мляку!
Уста да ти се позлатетъ!
Чи си нашелъ любу спроти тебя,
Що приличе на наши сарая.“
На Орфенъ се уста позлатиха,
И му се ду днешни день позлатени!
Това е Орфенъ направилъ!
И е устанала тая пѣсна де се пѣя,
Че и той си пѣсна милуваше.

Изъ „Веда Словена.“

Крали-Марко и свадба.

Събрали се триста краля,
Триста краля, двѣсте бана
Да си ѣджть, да си пиять
И веселба да си чинать.
Задрѣмалъ е войводата,
Дрѣмка дрѣме, сънь сънувв
За маджарска равна земя,
За хубаво равно поле.
Проговарять кралйове-тѣ,
Кралйове-тѣ, банове-тѣ:
„Ей, Янкуле, добъръ юнакъ,
Разбуди се, раздрѣми се,
Провикни се, запѣй пѣсень.“
Янкула имъ отговаря:
„Ей ви вазе, триста краля,
Триста краля, двѣсте бана,
Кой е юнакъ надъ юнаци, —
Да измами Крали-Марка,
Да му земе шаркулия,
Шаркулия, млада булка,
Тънка сабя самодивска?“
Исправи се младо момче,
Младо момче латиненче, —
На кралйове отговаря:
„Азъ штж Марка да измамж,
Да му земж шаркулия,
Шаркулия, млада булка, —
Тънка сабля самодивска.“
Станали сж, утишле сж
Вовъ Маркови равни двори,
Па си Марку тихо думать:
„Хайде, Марко, кумъ да бждешъ,
Че имаме цвѣтна свадба —
Нарѣдихме побаштими,
Побаштими, помайчими,
А нѣмаме кой да държи
Златни вѣнци, тънки мрѣжи.“
Стана Марко, приготви са,
Приготви са кумъ да бжде,
А Янкула проговаря:
„Ой та тебе, Крали-Марко,
Въ наша земя обичь има
Самъ си кумъ-тъ да не ходи,
А да прати добра коня,
Да покачать млада булка.“
Измами са Крали-Марко,
Та си прати шаркулия.
Излѣзли сж, утишле сж
Въ долня земя каменита
Вовъ Прилепско равно поле,
До Маркови чемширъ порти,
Чемширъ порти, златни ключи.
Потропаха, почукаха.
Повикаха да отворать:
„Излѣзъ, излѣзъ, Кралйовице,
Че ни прати Крали Марко,
Да та земемъ да кумувашъ, —
Той остана на свадба-та
Да приготви вити вѣнци,
Да опече вакло ягне,
Да промѣни дрѣбни пари,
Да прѣчисти ичимикъ-тъ . . .
Марко прати шаркулия, —
Стани, иди, прѣмѣни са,
Като кума прѣдъ сватове.“
Измами са Марковица,
Повърна се, прѣмѣни се;
Ѣхнали сж, утишле сж
Въ латински-тѣ равни двори...
Свадба правать, веселжть се, —
Дошълъ попъ-тъ да вѣнчава
Младо момче латиненче
Съ Марковица Кралйовица.
Станалъ Марко кумъ да бжде.
Марковица позна Марка, —
Той не може да познае
Свойта жена, първо либе.
Тя го гледа и настжпва,

На Марка се криво видя,
Па захвана да я псува:
„Ей та тебе, млада булко,
Латинянко гивиндио,
Че што си се распалила,
Гивиндио цариградска?“
Продума му Марковица:
„Не съмь ази латинянка,
Ами съмь ти първо либе, —
Я открий ми тънко було,
Па погледай въ черни очи,
Въ черни очи, въ бѣло лице,
И ште видишъ, че сме двама
Излъгани, измамени.“

Кога Марко това зачу,
Той извика намусено:
„Ей ви вази, латинянци,
Ази трѣба да ви даря:
Побаштими съ аленъ герданъ,
Дѣвере-тѣ съ червенъ качулъ,
Стари свата съ багрѣница;
Да се помни и приказва
Какъ кумува Крали Марко.“
Па извади остра сабля
И изсѣче сичка свадба,
Сичка свадба латинянска,
Латинянска, дукатинска.

Крали Марко и Филипъ Маджаринъ.

Събрали се седемдесеть краля,
Седемдесеть краля, седемдесеть бана,
Да си ѣдятъ, радость да си чинатъ —
Че са жени Филипъ Маджарина
И си зема, мамо, Соколина,
Изъ Сокола града край Дунава.
Отговаря Филипъ Маджарина:
„Ей ви вази, седемдесеть краля,
Седемдесеть краля, седемдесеть бана,
Пийте, ѣжте и бога молете,
Да не дойде Кралевити Марко
Съ това дѣте, Груйо мало дѣте,
Че е Марко много винопиецъ,
А Груйо е люти кавгаджия!“
Оште това Филипъ не изрѣкълъ,
Нѝ, довтаса Кралевити Марко
Съ това дѣте, Груйо малко дѣте.
Провикна са Марко Кралевити:
„Ей ви вази, седемдесеть краля,
Седемдесеть краля, седемдесеть бана,
Въ мой-та земя наржчь е станало,
Кадъ са жени царя или краля,
Да калесва отъ врѣдомъ царйове,

Да му бѫдать китени сватове,
Зашто, Фило, наве не калеса:
Или ти е Марко гони-вѣтъръ,
Или ти се Груйо не харесва?“
Отговаря Филипъ Маджарина:
„Ой те тебе, Марко побратиме,
Азъ испратихъ млади прѣпорджие
Да калесать и тебе и Груя:
Ти да бѫдешъ кумъ и старисватинъ
А пакъ Груйо китено дѣверче;
Ала ми се калески върнаха,
Че ги срѣштналъ Муса Кеседжия,
Па имъ испилъ вино тригодишно
И разбилъ имъ шарени бѫклици.“
Разсърди се Кралевити Марко,
Па накити своя шаркулия
Прѣстѣгна го съсъ деветь колана,
Обюзда го съ юзда позлатена,
Па извика изъ гърло юнашко:
„Излѣзъ, Мусо, съ Марка да са мѣришъ,
Да опиташъ тешка буздована.“
Сѣди Филипъ ситна книга пише,
Па я пращта Бойю байрактару:
„Много здраве, Бойо байрактаринъ,
Иди Марко Муса да прѣбие
И да влѣзе въ ваша-та ордия,
Да отвлече твой-то вѣрно либе.“
Върви Марко и оште не знае,
Ала му е Бойо старъ побратимъ,
Па посрѣштна Кралевити Марка,
Прѣсрѣштна го, юнашки издума:
„Веселъ Марко, весело да минешъ!
Зашто ѣздешъ коня Шарколия?
Зашто мрѫштишъ туй чело юнашко?
Зашто гледашъ така кръвопийски?“
Отговаря Марко изъ Прилепа:
„Пропусти ма вѣрни побратиме,
Да намѣрѫ Муса Кеседжия,
Да го викамъ Филипу на свадба,
Да му бѫда китена каначка.“
Проговаря Бойо байрактаринъ:

„Побратиме Марко Кралевити,
Я прочети тая ситна книга
И погледай какъ маджаринъ лъже."
Разсърди са Марко отъ Прилепа.
Па се върна вовъ Будима града
И на Груя тихомъ проговаря:
„Стани, стани, Груйо добъръ юнакъ,
Не пий, синко, копелѣшко вино,
Не яшъ, дѣте, маджарски-тѣ гозби,
Че е Филипъ стара гивиндия
А маджари свинска челедина."
Проговаря Груйо мало дѣте:
„Ой, мой уйчо, Кралевити Марко,
Азъ съмь казалъ петь хиляди пѫти
Да не ходишъ на маджарска свадба,
Да не държишъ вѣра на латинци,
Да не ставашъ латински побратимъ."
Извадиха сабли отъ бѣдрето,
Повдигнаха тешки буздоване,
Подхвърлиха стомана топуве,
Разгониха маджарска-та свадба,
Откраднаха мома Соколина, —
За Марка е млада мѫдра снаха,
А за Груя драго вѣрно либе!

ЛИРИЧЕСКА ПОЕЗИЯ.

ОДА

Подражание на псаломъ 136.

От Н. Язикова *)

Въвъ тежкий плѣнь, при брѣгове-тѣ диви
На вавилонски-тѣ рѣки
Сѣдѣхме ний, печални, мълчаливи,
Потжнали въ плачь и тжги.
Тамъ питаха ни наши-тѣ тирани

---

*) Николай Михаиловичь *Язиковъ* е виденъ руский поетъ (роденъ на 1803 умрѣлъ 1846 г.) Първи-тѣ напечатани стихотворения на Язикова се появиха въ „Нови-тѣ литератури" на 1822. Въ тия ранни произведения се прояви високо-то му естетическо чувство, съ което е запечатана всяка пиеса, а гладкость-та и звучность-та на стихъ-тъ наистина сж удивители. Въобште произведения-та, печатани между 1822 и 1826 г. надминувать по красота и искуство пò-послѣшни-тѣ му. Това се обяснява отъ само-то направление на талантъ-тъ му. Въ първа-та си младость той въспѣваше вино-то, жени-тѣ, дружба-та, лѣность-та и, по нѣкога, отечество-то теми, които отговаряхж на сили-тѣ му и темпераментъ-тъ му. Отъ Дерптъ, дѣто слѣдвà въ университетъ-тъ, Язиковъ мина и се посели въ Москва, и тамъ стоя непрѣстанно до 1832 г. Прѣзъ него врѣме той се сприятели съ поети-тѣ Пушкина, Баратински и Делвига, пишеше весели стихотворения и живѣеше честитъ и самостоятеленъ животъ. По едно врѣме постжпи на служба нъ пакъ я остави, като видѣ, че тя му бърка на литератури-тѣ занятия. Къмъ тоя периодъ принадлѣжжть хубави-тѣ му стихотворения „Поету," „Пожарь" и „Пролѣтна ношть." Отъ 1832 г. той хвана да усѣшта страдания-та на болѣсть-та, която пò-послѣ го хвърли въ гробъ-тъ. За да се лѣчи той се посели въ едно село, дѣто проживѣ осемь години. Прѣзъ тоя периодъ той не произведе почти ништт достойно за талантъ-тъ му. На 1838 г. той отпжтува въ Южна Европа, поради болѣсть-та си. Но нито бални-тѣ въ Ницца, нито искуство-то на нѣмски-тѣ доктори, нито пакъ въздухъ-тъ на Римъ неможаха да му помогнать, и той се върна въ Москва, пакъ така болѣнъ, както я бѣше оставилъ.

Тамъ Язиковъ продължи лѣчение-то си и се поправи малко. Тогава муза-та му подъ влияние-то на религиозно-то настроение, което стана господствуюшто чувство въ уболено-то му сърдце, въ послѣдни-тѣ години въ болѣдувание-то му, създаде прѣвъсходни стихотворения, като: „Землетресение" и, „Сампсонъ" и др., които показаха всичка-та сила на талантъ-тъ му. Нъ тии бѣха негови-тѣ лебединни пѣсни.

Защто тъй плачемъ и скърбимъ:
„Земете свой-тѣ гусли и тимпани
И пѣйте за Ерусалимъ.“
Нѣ! за поробена-та ни родѝна
Въ сърдце ни споменъ святъ живѣй,
И пѣсни-тѣ священни, на чужбина,
Гласъ-тъ ни нѣма нивга да запѣй.
Твоѝ, Сионъ, сѫ тѣзъ пѣснѝ прѣкрасни.
За слава-та на родний край
Неможемъ пѣ прѣдъ тиранъ-тъ ужасни,
Гробъ черенъ който му копай.
Щте пълнять сълзи погледъ-тъ ми ясний
Дор' робъ сьмь въ чужди край изгнанъ;
Расксайте се, струни сладкогласни,
Разбий се, звънкий мой тимпанъ.
Ерусалиме, ако те забравѫ
Езикъ-тъ ми да онѣмей!
И нека възъ душа-та ми лукава
Проклятье вѣчно да тегнѣй.
Ти, който даде ни всрѣдъ грьмъ и мълний
Священний си законъ, спомни
На притѣснители-тѣ, съ гордость пълни,
О Господи, ония дни,
Кога, въ веселье диво, въ кръвь обляни
Ревяха, всрѣдъ огънь и димъ:
„Съсипвайте, не трѣбва да остане
Ни диря отъ Ерусалимъ.“
Блаженъ, кой мечьтъ славний на дѣди-тѣ
Побѣдоносно развърти,
И за плачь-тъ Израйлевъ, на врази-тѣ
Стократно, люто отмъсти;
Въ домъ-тъ имъ който смьрть внесе и пламъкъ
Прѣзъ трупове си пѫть пробий,
И хване младенцѝ-тѣ имъ и въ камъкъ
Жестокосердно ги разбий.

К. Величковъ.

Поетъ.

Изъ Язикова.

Иди ти въ миръ, да чуе той пророка;
Но святъ, величественъ бѫди въ свѣта'!
Награда не търси; и на порока
Недѣй цалува сладки-тѣ уста.
Привѣтно ль грѣй камъ тебѣ денница,
Черъ облакъ ли върхъ тебѣ се е навелъ,
Бѫди ти чистъ какво-то гълѫбица,
Смѣлъ и *отважен* катъ орелъ.
И стройни звукове и строго-прави
Гръмливи струни да ечѫтъ безъ страхъ;
Въ тѣзъ звукове рабъ мѫжи ште забравѧ,
И царь Саулъ ште се заслуша въ тѣхъ.

П. Р. Славейковъ.

Вогъ.

О Боже, Боже!
Великий Боже!
Кой Тебе може
Да те постиже!
Кои не сѫ слѣпѣли
Кога сѫ смѣло штѣли
Да видатъ Твой-тъ ликъ?
Кои не сѫ немѣли
Когато тѣ биха штѣли
Съ нечистий си езикъ
Да хулятъ Тебе Творче,
О Боже ти Великий!
Великий нашъ Боже!
Велика твоя-та е слава,
Голѣма твоя-та държава!
Да видѫ Тебе азъ не смѣѭ,
Прѣдъ твой-то име азъ немѣѭ,
Прѣдъ Твой-тѣ очи азъ блѣднѣѭ,
Прѣдъ твой та слава азъ слѣпѣѭ!
И тая планина висока.
Която виждамъ прѣдъ очи-тѣ

И тамъ една рѣка широка,
Която пада отъ гори-тѣ
Не сж ли тѣ творения твои
И тия страшни-тѣ планини
Не си ли ги направилъ съ Слово Ти
За да познаемъ твой-тѣ доброти?
И тая хубава природа
Коя е пълна съ красоти,
Въ която царствува свобода
Не си ли я направилъ Ти?
Не видѫ ли азъ въ нея твоя ликъ
Не видѫ ли могуштество-то ти.
О Боже! Боже, какъ си Ти великъ!
Какъ сж велики твои-тѣ доброти?
Ако почена да се молѫ,
То да се молѫ азъ забравямъ!
Почена да се удивлявамъ
На Твоя-та Сила, красота,
Азъ твой-то име прославлявамъ
Прославямъ Твой-та доброта.

Е. Мутева.

На Раковски.

Когато бѣхъ азъ дѣтенце
Тихо, нѣжно, мило;
Когато бѣхъ азъ момченце
Лудо, младо, живо,
Кога стигнахъ на години,
Кога станахъ дѣдо, —
Единъ бѣше мой-тъ башта,
Едно бѣше чедо:
Свобода, *Свобода*.

Заробенъ бѣхъ, измжченъ бѣхъ,
Страдахъ във неволя,
Ала съвсѣмъ убитъ не бѣхъ, —
Имахъ своя воля;
Па оставихъ България,

По свѣта се скитамъ,
За да стана Еремия
Свободно да викамъ:
Свобода, Свобода !

Буди брата си да не спава,
Ами да работи,
На турци-тѣ да не дава
Свои-тѣ имоти,
Говоря му да развеже
Поробени ржцѣ,
Па заедно съ менъ да каже
Съсъ юнашко сръдце :
Свобода, Свобода !

Но сѣки спи, сѣки дрѣме,
Неще и да знае,
Единъ казва: „Не е врѣме !"
А други нехае.
Сѣки иска да добие
Сичко на готово,
Съ чужди уста да изрѣче
Това свято слово :
Свобода, Свобода !

Я чуй мой-та малка молба,
Брате, ти мой мили !
Ази виджъ, чэ болѣя,
Падатъ мой-тѣ сили !
Дойди при менъ, прѣдъ смърть-та ми,
Па ми кажи само,
Една дума, сладка дума
Да занесж *тамо* :
Свобода, Свобода !

Л. Каравеловъ.

Селский животъ.

Отъ Хорация. [1]

(Епода)

Блаженъ е кой далечь отъ всѣки суети
Всрѣдъ мирнитѣ села животъ спокоенъ води

---

[1]) — *Хораций* (Квинтий Хораций Флаккъ), славенъ латински поетъ, се е родилъ въ Венузиумъ, въ 65 г. пр. Христа и е умрѣлъ въ Римъ, въ 8 г. сл. Христа. Той е билъ синъ на единъ отпуштеникъ, който се обогатилъ, като кликачь въ публични продажби, и който не пожалилъ ништо за да даде сину си едно блѣскаво свободно въспитание. На 19 година възрасть завелъ го въ Римъ, дѣто го оставилъ да слѣдва при най-знаменити-тѣ учители и отъ тамъ го испратилъ въ Атина, дѣто Хораций усвоилъ всички-тѣ богатства на гръцкий езикъ и книжнина. Особенно се влюбилъ въ омирова-та поезия. Подирь убийство-то на Цезаря, той зелъ страна-та на републиканска-та партия, влѣзълъ въ войска-та на Брута, който го направилъ войнишки трибунъ, и зелъ участие въ война-та, която се свърши съ поражение-то при Филиппи. Подирь война-та той се завърналъ въ Римъ, нъ смърть-та на башта му и конфискувание-то на имѣния-та му отъ триумвири-тѣ го оставали съвсѣмъ безъ срѣдства. Той сполучилъ да купи едно мѣсто на квесторски скрибъ. Любовь-та му камъ поезия-та го приближила до Виргилия и Вария, чрѣзъ, приятелство-то на които той спечелилъ скоро покровителство-то и любовь-та на Мецена и на Октавия, които не прѣстанали да го обсипвать съ доказателства на своя-та привязанность до края на животъ-тъ му. Приятелство-то на бѫджштий императоръ и на нераздѣлний му съвѣтникъ къмъ републиканский поетъ е било внушено безъ съмнѣние отъ политическа мисль, да привържать къмъ новий редъ на работи-тѣ единъ толкова блѣскавъ талантъ, нъ въ него е имало и истинска симпатия, доказателства за която се срештать на всяка стѫпка въ животъ-тъ и въ съчинения-та на Хорация. Въ отношения-та и на единий и на другий къмъ Хорация е владѣяла пълна фамилиарность. Въ едно писмо до него, Августъ се оплаква, че не отправя и нему, както и на толкова други, нѣкои отъ свои-тѣ поезии. „Боишь ли се, пише му той, да не загубишь прѣдъ потомство-то ако покѫжешь, че си ми билъ много приятель?“ Благодарение на това си положение, Хораций се е запозналъ съ всички лица, които сѫ държали високо мѣсто въ Римъ, било по рождение-то си, било по положении-то си и политическо-то си влияние, било по книжевна-та си слава. Укорявать го, и справедливо, че е билъ много штедъръ въ приятелски-тѣ си чувства къмъ лица, които не сѫ били достойни за приятелство-то му, и че е раздавалъ безразлично похвали-тѣ си на всички, които сѫ се ползовали съ благоволение-то на господарь-тъ.

Отъ Хорация сѫ останѫли слѣдуюшти-тѣ поезии: *Оди*, които съставлявать четире книги; една книга *Еподи ; Вѣковна Пѣсень*; двѣ книги *Сатири*, и двѣ книги *Послания*. Не се знае по кой хронолический редъ е написалъ Хораций свои-тѣ поезии. Най-капитално-то послание въ втора-та книга, *Писание до Пизоновци* или *Поетическо-то искуство* е

И тамо, въниви-тѣ на свои-тѣ башти
Съсъ весело сърдце задъ плугъ-тъ тежкий ходи.
Сърдити богове морята не грозятъ
И утренъ тржбний звукъ отъ сънъ го не събужда,
Високи прагове не тжпчи му кракъ-тъ:
Кои сж знатни-тѣ да знай не сѣшта нужда.
Ште стане самъ въ зори, ште иде лекъ, засмѣнъ

било написано твърдѣ малко врѣме прѣди смърть-та му. Споредъ Квинтилиена, Хораций е единственний латинский поетъ, който, чрѣзъ свои-тѣ оди, прѣдставлява лирическний родъ. Но при всичкий блѣсъкъ на стила, при високо-то богатство на ритмъ-тъ, въ оди-тѣ му се забѣлѣжва отсжтствие отъ лирическо чувство. Хораций прѣвъсходствова въ ония оди, въ които прѣдмѣтъ-тъ изисква пô-малко възвишени и пламенни чувства. Любовь-та къмъ удоволствия-та и желание-то да угоди го вдъхновляватъ пô-добрѣ отъ патриотизмъ-тъ и отъ вѣра-та. Касае ли се за едно нѣжно чувство, за една права идея, за една морална истина, той намира форми, които чудесно отговарятъ на прѣдмѣтъ-тъ, който въспѣва. Съ свои-тѣ оди, Хораций е прѣнесълъ въ латинско-то стихосложение многобройни-тѣ и разнообразни метри на гръцка-та просодия, които сж дали на поезия-та блѣсъкъ, гъвкость и хармония. Хораций е пô-охоленъ, като писатель, въ сатири-тѣ и послания-та Въ сатири-тѣ си обаче, Хараций напада повече глупости-тѣ отъ колкото пороци-тѣ на човѣци-тѣ. Сатира-та у него е въобште безлична: тя има прѣдъ видъ човѣкъ-тъ а не лица, и когато се докосава до лица, едва ги досѣга, одрасква ги, не ги раздира. Въ послания-та му завзема широко мѣсто нравоучение-то. Въ тѣхъ той говори повече за себе си и съ една прѣлестна естественность, която никой поетъ не е можѣлъ да подражае. Хиляди-тѣ подробности, които съдържатъ за нрави-тѣ и обичаи-тѣ на врѣме-то, имъ даватъ характеръ на жива дѣйствителность. Справедливо сж казали, че човѣкъ може пô-добрѣ да се запознае съ римско-то обштество отъ прочитанье-то на Хорация нежели отъ всички-тѣ открития на археология-та. Въ *Поетическо-то искуство*, безъ да иска да прави правиленъ трактатъ, Хораций излага, като човѣкъ съ вкусъ и прѣвъсходенъ критикъ, всички-тѣ правила на съчинение-то.

Философия-та, която прониква всички-тѣ съчинения на Хорация е била прѣдмѣтъ на противни прѣтълкувания и сждения. Мнозина, като зимать поводъ отъ случайни изражения, сж го обвинявали, че исповѣда пълно равнодушие къмъ всички чувства и длъжности, нъ такова сждение е съвсѣмъ невѣрно. Послѣдователь на епикурейско-то учение, той му запазва оня високъ характеръ, който е искалъ да му даде основатель-тъ му: основно-то начяло на това учение, за него както и за Епикура, е било, че штастие-то и добродѣтель-та сж нераздѣлни. Той иска душата да достигне до такъво състояние штото да се не смуштава отъ ништо, нито отъ непостоянство-то на сждба-та, нито отъ тирания-та на природа-та, нито отъ застрашавания-та на смърть-та; който иска чрѣзъ добродѣтель-та да достигне до штастие, трѣбова да я слѣдова сърдчено, безъ да се бои отъ ништо.

Във темнитѣ алей на своя-та градина,
Топола-та увий със поясъ-тъ зеленъ
На гжвка-та лоза, садѣна прѣдъ година,
Съ ножь сухи-тѣ клоню грижливо отсѣче
А млади-тѣ привий; въ обширна-та долина,
Дѣ мирний скотъ пасе, и ручейка тече
Ште слѣзе, въсхитенъ отъ весела картина;
Или отъ пити-тѣ истисква сладкий медъ
Иль земе ножица и стриже си овцѣ-тѣ.
Измине лѣто-то, и неговий привѣтъ
Очаква есень-та съсъ кошница въ ржцѣ-тѣ.
Въ градина-та тогазъ отива той и самъ
Пробира съсъ очи овоштья-та узряли,
И брули ябълки, лимони, круши тамъ
И кжса гроздове, катъ кехлибаръ свѣтнàли,
И вамъ принася ги, о Приапъ, о Силванъ!
Полегне послѣ той на мека-та морава
Подъ сѣнчастия джбъ-обзетъ отъ сладка лянь,
Пѣснѝ си съ сладъкъ гласъ славей-тъ затрептява,
Въздухъ-тъ, напоенъ съсъ сладъкъароматъ,
Гърди-тѣ му лобзай съ лобзанье сладострастно,
Ручей-тъ, што шурти и носи всжду хладъ,
На тихиятъ му сънь приглася сладкогласно.
Когато зимний студъ испрати ни Зевесъ,
И всичко снѣгъ покрий, вздухать аквилони,
Той пакъ не се лѣнѝ, отива въ темний лѣсъ
И лютия глиганъ съсъ псета-та си гони,
Опасность-та въ ловъ-тъ го веселѝ;
Иль зима крѣпкий лжкъ и птица-та хвърката
Иль заеца страшливъ ранява съсъ стрѣли,
Ловецъ-тъ връшта се съ веселие въ душа-та.
Нештастйя-та и мжки-тѣ не знай,
Спокоенъ сѣвга е и, катъ орелъ, е воленъ,
Във тихия си кжтъ намира што желай,
Отъ своя-та сждба честитъ и задоволенъ.
Добра-та му жена мжченья зли търпи
Когато тръгне той за ловъ на пжть опасенъ,
За него мисли сѐ, по цѣла ношть не спи.
Сабинка хубава и вѣрна, съ погледъ ясенъ,
Иль мила дъштеря на красна-та страна
Тибурска, огжнь чистъ прѣдъ кжштни-тѣ пенати

Запали и тогасъ, самичка въ тишина,
За него моли се бѣда да не испати
И да се върне здравъ и читавъ у дома;
И съ нѣжна си ржка тя крави-тѣ издои,
Въ съсжди чистички налѣй винǒ сама,
Грижливо послѣ туй домашний пиръ устрои
И чака своятъ мжжь; нъ ето иди той,
Прѣдъ Лори-тѣ, домъ-тъ што пазатъ отъ обиди,
Съ поклонъ привѣтствува домашния покой
И простий кжштенъ пиръ се нему вкусенъ види,
На кехлибарно-то винǒ приятний сокъ,
Като балсамъ се лѣй въвъ негови-тѣ жили.
Ловецъ-тъ е честитъ, сияе, като богъ —
И бодрость сѣшта той и нови, крѣпки сили —
. . . .
Отива послѣ туй, съсъ весело лице
На кжштний сѣда прагъ и гледа съсъ услада:
Рогати бикове и бѣли-тѣ овцѣ
Въвъ хлѣвъ-тъ връштать се отъ ближня-та ливада,
А тамъ, слѣдъ жътва-та съсъ свои-тѣ дѣца
Край златни-тѣ кръстци, очи имъ што плѣняватъ,
Сѣднали селени съсъ весели лица
И пѣсни звънки се въвъ тѣхний кржгъ раздаватъ.

К. Величковъ.

Той.

Отъ Викторъ Хюго.

Сѐ той! наврѣдъ сѐ той! При Нилъ, въвъ снѣгове-тѣ—
Тозъ образъ ме плѣни, величественно свѣти
И творческиятъ духъ въ душа ми жадна лѣй.
Азъ тръпна и мълвж нѣшта неизразими,
Когато въ моя стихъ гигантско-то му име,
Въвъ цѣло-то си величье засвѣтлѣй.

Ту виждамъ го че знакъ на бомби-тѣ подава,
Ту сжштий си народъ въвъ кръвь че потопява;
Тукъ воинъ, кой власть-та заграбя мълчаливъ,
Тамъ косулъ младъ и гордъ, испитъ отъ много бдѣнья
Испълнени съ мечти и чудни сновидѣнья
За слава, тронъ свѣтливъ;

Подиръ го виждамъ царь могѫщественъ, държавенъ,
Като на страшний бой исхода чака славенъ
И врича по звѣзда на всякъ единъ солдатъ
И на сѫдба-та той сърдито повелява
И полимилйонъ войска съ духъ-тъ си напоява,
Безоблаченъ, студенъ и съ погледъ хвърковатъ.

По-сетнѣ — бѣденъ робъ, играчка на глупци-тѣ,
Съ кръстосани рѫцѣ възъ гърди пламенити,
Върху една скала, като злодѣй скованъ,
Замисленъ, вдълбоченъ, единъ срѣдъ океанъ-тъ,
Дѣ жалостно реве и духа ураганъ-тъ —
И той самичъкъ ураганъ!

О какъ е тамъ великъ! като, разбитъ, тѫжовенъ,
На грубий тъмничарь подъ присмѣха отровенъ
Въ нештастье-то, въ скръбь-та искупва си грѣхъ-тъ,
И съ име-то си той държи на штрекъ два свята
И гасне тихо, самъ, заточенъ на скала-та,
Тазъ клетка безъ въздухъ, дѣ хвърли го врагъ-тъ.

И какъ е той великъ въ тезъ мигове послѣдни,
Кога, кат' лѣй сълзи по бузи-тѣ си блѣдни,
На смъртний часъ зове войски си стари той,
И жали, че ште мре безъ битка горделива
И съ Маренговский плаштъ, кат' тихо се завива,
Отъ бранно-то поле минува въ гроба свой!

. . . .
. . . .

Историо, и ти, поезио небесна!
Той пълни вази днесь! Сѫдба-та му чудесна
Фантазйя-та мрачи . . . Кога Наполеонъ
Прѣдъ мене се вѣсти, за укоръ ил' за слава,
Азъ тръпна въсхитенъ, испуштамъ викъ тогава,
Като прѣдъ слънце-то Мемнонъ.

Да, ангелъ ил'демонъ, ти владашь вѣкове-тѣ.
Прѣдъ твоя ликъ трептѫтъ народи и поети
И взиратъ се съ въсторгъ въ орела златоглавъ. . .
На врѣдъ се твоятъ ликъ сърдитъ и лучезраченъ,

Сѐ тозъ Наполеонъ величественъ и мрачень
На прагъ-тъ на тозъ вѣкъ стои замисленъ, правъ.
. . . .

И. Вазовъ.

Пророкъ.

[отъ Лермонтова].

Отъ какъ Всевишний Господарь
Пророческий ми духъ испрати,
Въвъ погледа на всяка тварь
Четѫ пороци и разврати.

Хванàхъ да учѫ грѣшний святъ
На миръ и правда и смиренье,
Но мой-тѣ ближни съ гнѣвь и ядъ
И съ камънье погнàха мене.

Съсъ пепель си глава та азъ
Посипахъ и бѣгахъ въ гори-тѣ.
Бездоменъ, голъ сѫмъ отъ тогасъ
И чакамъ Богъ да ме насити.

И дивий гадъ, што вий въ лѣсъ-тъ
Замлъква штомъ ми чуй слова-та,
Звѣзди-тѣ слушать ми гласъ-тъ,
Кат' трепкать чудно въ небеса-та.

Прѣзъ нѣкой шуменъ градъ ли азъ
Минувамъ, гладенъ, безъ покривка,
Башти-тѣ сочать ме съсъ бясъ,
Мълвѫть съ прѣзрителна усмивка:

„Дѣца, дѣца, примѣрче вамъ:
Той бѣше гордъ, но си испати,
Глупецъ! той лъжеше безъ срамъ
Че Господь самъ го тукъ испрати.

Я вижте какъ е той злочесть,
Какъ ходи тѫженъ и наведенъ,

И какъ е хрипавъ, мършавъ, блѣденъ,
Какъ всички го прѣзиратъ днесь!

И. Вазовъ.

(Другъ прѣводъ на сѫщо-то стихотворение).

Отъ какъ се сбрахъ съсъ ваш'тѣ хора,
И злоба-та имъ запознахъ,
Доклѣ търпѣхъ да н'имъ мармора,
Живѣхъ спокойно между тѣхъ.

Хванахъ ли азъ да проповѣдамъ
Любовь и правда между тѣхъ,
Хванахъ ли да имъ заповѣдамъ
Да иматъ всички Божий страхъ,

За тѣзи чисти поученья,
Мои-тѣ ближни скочиха,
Какъ бѣсни всички връху меня
И съ камънье ме погнаха.

Глава-та си посипахъ съ пепелъ.
Далечь забѣгнахъ отъ свѣта.
Въ гори-тѣ, дѣто сьмь залетѣлъ,
И тукъ ми дава Богъ храна.

Тукъ всичко-то земно творенье
Кат' този Божия завѣтъ,
Минува се добрѣ съсъ мене,
Покоренъ ми е Божий свѣтъ.

Небесни-тѣ звѣзди ме слушатъ,
Играятъ радостно съ зари,
Като другари ме растушватъ,
И хладний вѣтрецъ ме мири.

А пакъ кога прѣзъ градъ минувамъ
Свѣнливъ, загърнатъ, укоренъ,
Хули и присмѣхъ само чувамъ,
И тъй хортуватъ зарадъ менъ:

Я вижте нашия сладкодумникъ!
Што иште да ни увѣри,
Че е отъ насъ пò-хитъръ — умникъ,
И думи му сѫ пò-добри.

Глупецъ! ей тъй сега за него,
Само въ гори-тѣ да живѣй!
Да си мълчи неможь . . . Яде го . . .
Той ште научи муховѣй . . .

Я вижь го скълменъ, худъ и блѣденъ!
Кръвника, тамъ . . . далечъ отъ насъ,
Да ходи гладенъ, голъ и бѣденъ —
Дѣца! да бѫде примѣръ туй за васъ.

П. Р. Славейковъ.

Къмъ Мелпомена.

Отъ Хорация.

Дигнàхъ си паметникъ пò-твърдъ и отъ метàла,
Той пирамиди-тѣ съ чело-то си срами,
Ни дъждь, ни удари, ни яростна-та хала,
Ни вѣкове безъ брой немогѫтъ го сломи.

Нѣ, цѣлъ нештѫ умрѫ — въвъ тъмний гробъ забравенъ —
Азъ вѣчно штѫ сьмь живъ и красний ми вѣнецъ
Всегда ште зеленѣй, дор' въ Капитолий славенъ
Съ безмълвна-та мома бди бѣловласий жрецъ.

Штѫ бѫдѫ азъ прочутъ до брѣгове-тѣ диви
На бистриятъ Офидъ и въ пусти-тѣ мѣста,
Дѣ своя тихъ народъ Давнъ сѫди справедливий —
За туй, че слава-та избра ме изъ сганъ-та,

За туй, че първий азъ пѣснѝ-тѣ Еолийски
На Римска арфа пѣхъ. О Мелпомено, свий
Въ мъзда на моя трудъ цвѣтущъ вѣнецъ делфийски
И бѣла ми коса съсъ лаври обивий.

И. Вазовъ.

На Александра II.

Испълниха се мои-тѣ желания,
Сбъднаха се сладостни-тѣ мечти,—
Паднаха въ прахъ жестоки-тѣ страдания,
А за сичко си виновникъ Ти!
Ти, царю велики надъ велики-тѣ,
Освободитель на поробени-тѣ,
Добъръ хранитель и на най-малки-тѣ,
Милостивъ и камъ окаянни-тѣ.
Вѣнци миртови, лаврови и дѫбови
Сѫ покривали глави-тѣ и на ония царйове,
Които сѫ ковали въ тешки окови
Умъ-тъ и свобода-та на свои-тѣ рабове.
Тебе не трѣбатъ . . . Нѣ да заробявашъ
Си се родилъ Ти на тоя свѣтъ,
А да отривашъ сьлзи, да освобождавашъ,
Да ввождашъ и въ хаоси-тѣ добъръ редъ.
Да, Тебе не трѣбатъ вѣнци и тиари,—
За тебѣ се молятъ милиони работници,
За Твое-то здравие се отварятъ хиляди олтари,
Твое-то име произнасятъ и послѣдни-тѣ просеци.
Но Ти намъ принасяшъ още единъ плодъ
Драгоцѣненъ, славенъ, като и Ти самъ,
Ти днесъ възкрьшавашь славянскиятъ родъ,
Който бѣше заспалъ, за нашиятъ срамъ.

Л. Каравеловъ.

Жестокость-та ми се сломи.

И рекълъ бѣхъ азъ: нѣма вечь да плача
За тежки-тѣ на тозъ народъ бѣди!
Ожесточенъ, пощада му не рачахъ.
„Да тегли, думахъ съ ядъ, на-ль тъй мъжди.

Народъ такъвъ за друго недостоинъ
Освѣнь за мѫки, нужди и тегла,
Неученъ родъ, безсмисленъ рабъ, спящъ воинъ,
Што чака той за тѣзи си дѣла?“

И виждаше ми се теглило малко
Това, што знаяхъ той че теглеше,
И негово-то състояние жалко
Въ мене състрадание не възбуждаше . . .

Но, майко, чухъ какъ Богу духъ си дала,
Прѣслѣдвана за мойта смѣлость-грѣхъ,
Размислихъ какъ невинно си страдала,
За туй на-ли? че твой синъ ази бѣхъ?

И поменахъ горкà-та си невѣста,
Што прави съ мой-тѣ дребни петь дѣца,
Безъ тебе, безъ мене, безъ домъ, безъ свое мѣсто—
Какъ тегли отъ безжалостни сърдца!

И въ твой-та смърть и въ тѣхно-то страдание
Познахъ тегло-то азъ на тозъ народъ,
Развредихѫ се мой-тѣ вети рани
За неговъ-тъ и нашъ злочестъ животъ!

Жестокость-та ми се сломи. Азъ клюмнахъ.
Заплакахъ пакъ и зинахъ та проклехъ, —
Проклехъ азъ тъзи въ мене страсть безумна:
Да бѫдѫ гордъ и жестокъ както бѣхъ.

Проклехъ достойни-тѣ за туй проклятство,
Онѣзъ неистови мѫчители —
Виновни-тѣ на тѣзи окаянства
И бѣдним-ъ върли-тѣ гонители . . .

И вслушахъ се . . . и чувамъ не далеко
Все пакъ тозъ гласъ: „Ахъ! помощь иде ли?“
Въздъхнахъ азъ и толкозъ само рѣкохъ:
„О, спи ли Богъ? О, Богъ не види ли?“

П. Р. Славейковъ.

Черна-Гора.

I.

Земя Черногорска,
Уважавамъ те;
Земя бѣдна, горска,
Земя туркоборска,
Поздравлявамъ те!

Поздравлявамъ твой-тѣ
Голи висоти,
Гори-тѣ, усой-тѣ
И въвъ тѣхъ герой-тѣ,
Што ги хранишь ти.

Бѣдна си, безродна,
Скръбна си на гледъ
Дива, непроходна,
Ала си свободна
Земя въ тоя свѣтъ.

Въ тебъ се не бѣлѣять
Безбройни стада,
Рози не вирѣять,
Гроздове не зрѣять
По твой-тѣ бърда.

Златна-та коприна
Въ тебъ не става тя,
Катъ мой-та родина
Ти не си градина
Пълна съсъ цвѣтя.

Ништо не те кити!
Тукъ тамъ сал' цьвтѫтъ
Лаври по скали-тѣ,
Колкото моми-тѣ
Вѣнци да сплетѫтъ!

II.

Градове богати
Ти ги не владѣйшь,
Съ монументи злати,
Съ мраморни палати
Ти не се гордѣйшь.

Но всякъ връхъ, усоя
И всяка скала
Показувать броя
На толкова боя
И славни дѣла.

Тебь те не смърсява
Ни тиранъ, ни робъ.
Врагъ-тъ въ тебъ на вля'ва,
Влѣзне ли? тогава
Ти му ставашь гробъ.

Турчинъ-тъ трепери
Отъ ужасъ, поворъ,
Колчимъ съ тебъ се мѣри,
И вѣчно се пери
Снѣжний Дормиторъ!

III.

Нивга не штѫ идѫ
Въ родна-та земя
На славний Пелида,
Дѣ на Леонида
Почива праха;

Та съ гласъ тихъ и жаленъ
Да прикажѫ тамъ
Нашъ животъ страдаленъ,
Наший бунтъ печаленъ,
Наший черенъ срамъ;

Заштото гласа ми
Ако бѫде чутъ,
И изъ гроба стане
Съсъ свое-то знаме
Нѣкой герой лютъ,

И погледъ сърдито
Въ мене, като впий,
Съ дума гръмовита
Той грозно попита:
Колко бѣхте вий?

IV.

Но ти земя бѣдна
На такъвъ въпросъ
Нѣма да си блѣдна:
Да дадешь си врѣдна
Отвѣтъ гордъ и простъ.

Ти можешь показа
Твоя народъ голъ,
Безъ ядъ, безъ умраза;
Ти можешь му ка̀за:
„Имамъ Вучи-Долъ!

„Двайсеть Термопили
Имамъ азъ до днесь!“
И прѣдъ твой-тѣ сили
Би се зачървили
Спарта, Ахилесъ!

V.

Живота ти й жалъкъ!
Дивъ е твоя ликъ,
Коравъ е твой залъкъ!
Но ти народъ малъкъ
Си народъ великъ!

И. Вазовъ.

Полѣтъ.

Да бѣгамъ вечь отъ тука! Печални ми сж дни-тѣ.
Живота ми увѣна отъ грижи ядовити,
Отъ много теготи.
На рѣдко се рѣшавамъ азъ лира-та да зема,
Армония и сладость въвъ пѣсни-тѣ ми нѣма,
Ни огънь, ни мечти.

Отдавна вдъхновенье свѣтливо азъ не знаѭ.
Немогж азъ да мислж, да любж, да мечтаѭ
Съ утихнала душа.
Далечь отъ Българи́я, убитъ отъ ядъ и нужди,
Тегла-та на народа стоѭтъ ми, като чужди,
Стоѭтъ ми, кат' лъжа!

Отъ дѣ да черпж сила и чисто, свѣтло чувство?
На около е подлость, присторки и искуство
И яростенъ развратъ;
Сърдца-та иматъ маски, лица-та тукъ се пишатъ,
Тукъ птички-тѣ сж плѣнни, цвѣтя-та не миришатъ,
Цвѣтя-та сж отъ платъ.

Штж бѣгамъ вече ази отъ тоя край коваренъ,
Дѣ взоръ-тъ ми не види ни истокъ лучезаренъ,
Ни горски врьхове;
Дѣ страсти-тѣ върлуватъ, о страсти ниски, диви,
И дѣ те окржжаватъ приятели фалшиви
И подли врагове.

Вечь искамъ миръ да найдж и сичко да забравж!
О дайте ми свобода, илъ нѣкоя джбрава,
Илъ нѣкой долъ зеленъ,
Та тамо да запѣьж безгриженъ и на воля,
Съ цвѣтя-та штж приказвамъ, на Бога штж се молж
Обаянъ, вдъхновенъ.

Штж пѣьж както бардътъ, кой скритъ отъ погледъ хорски,
Си пѣйше по скали-тѣ, при брагове-тѣ морски,
И този милъ напѣвъ,
И тѣзи звуци чудни на лира-та му сгряна,
Се сливахж съ зефиря, съ шумъ-тъ на океана
И съ бурний горски ревъ.

О, планини свештенни, о вий гори Балкански,
Вий стари исполини, вий зидове гигантски
На синий небосклонъ,
Къмъ васъ сега духъ-тъ ми стремително се носи,
Къмъ ваш'тѣ глави снѣжни, дѣ вий орелъ гнѣздо си
И духа аквилонъ!

Желалъ бихъ азъ да хвръкнж и къмъ-то васъ да додж, —
Във ваши-тѣ обятйя, във ваша-та природа
Съсъ прѣлести безъ брой;
Дѣ извори-тѣ клочатъ изъ пъстри-тѣ морави,
Дѣ славеи-тѣ пѣжтъ във тъмни-тѣ джбрави,
Дѣ царствува покой;

Дѣ здравецъ, сминъ и люлякъ въ усои-тѣ миришатъ,
Дѣ елени-тѣ припкатъ, зефири-тѣ въздишатъ
Изъ гжсти-тѣ гори;
Дѣ чуй се водопада, дѣ злоба-та се губи,
Дѣ сичко се сговаря, цалува се и люби:
Врабци, листа, зари;

Дѣ хубаво е зимѣ и чудно е по пролять,
Дѣ нрави-тѣ сж чисти, дѣ плачать и се молять
Разбити-тѣ сърдца;
Дѣ птички-тѣ сж волни, гори-тѣ пò-зелени,
Небе-то пò-свѣтливо, моми-тѣ пò-засмѣни
Отъ рози слѣдъ дъжда;

Дѣ надъ скали-тѣ диви, што съ мълний-тѣ се бижтъ,
Денѣ орли се носятъ, а ноштемъ пакъ се вижтъ
Блудяшти-тѣ души;
Дѣ и въ сами-тѣ бури, и дивости, и грубость
Се крий очарованю, поезия и хубость
За наши-тѣ очи!

Сжштий.

На изгорѣли-тѣ солдати.

Спете тихо служители прости
На дългъ-тъ, на света-та родѝна,
Миръ на ваш'тѣ страдалчески кости,
Честь на ваша-та скръбна гробнѝна!

Млади йошт' бой и смрьть не видѣли,
Вий знаяхте какъ храбро се гине,
Вий знаяхте, о синове смѣли,
Што е честь и безукорно име.

Нека лютиятъ димъ да ви дави,
И свирѣпиятъ пламъ да ви лижи:
Вий остахте срѣдъ мжки-тѣ прави,
Васъ ужасна-та смрьть не угрижи.

Вий казахте: да умремъ е тежко
Безъ борба, на стихия-та жертва,
Но за насъ нѣма студъ, нѣма жежко,
При дългъ-тъ, при войнишка-та клетва.

Спете тихо . . . България прашта
Вамъ вѣнецъ и отъ зло се не плаши,
Таквизъ синове честни дор' ражда,
Дор' я кичатъ гробове, кат' ваший.

Сжштий.

ЕЛЕГИЯ.

Вървѫ ли въ улици-тѣ шумни . . .

От Пушкина.

Вървѫ ли въ улици-тѣ шумни,
Във храмъ ли влизамъ азъ свети,
Съ младежи ли сѣдѫ безумни,
Азъ падамъ въ жалостни мечти.

И казвамъ: врѣме-то минува,
Еднаква участь чака насъ,
Смърть-та безъ спиръ коси, вързува,
За нѣкой бий послѣдний часъ.

Дѫбъ-ть ли старий се люлѣе
И стѣне и шумти съсъ жаль,
Мълвѫ: и мене ште прѣживѣе,
Какъ толкозъ свѣтъ е прѣживялъ.

Дѣте ли гледамъ като лази,
Умилно шепнѫ му: прости!
Мѣстѡ си тебѣ отстѫпвамъ ази:
Азъ тлѣѭ вечь, а ти цъвти!

И всякой новъ день и година
Испраштамъ ги замисленъ азъ,
И питамъ своя-та сѫдбина
Кога ште дойде моя-ть часъ?

И дѣ штѫ ази да загина,
Въ море ли, въ странство, или въ бой?
Или съсѣдня-та долина
Прахъ-ть ште да приеме мой?

Макаръ и дѣто да изгнива
Е сѐ едно за трупъ студенъ
Но пѡ е харно да почива
Той въ родния ми край свештенъ.

И нек' на гроба ми при входа
Животь-тъ веселъ да се смѣй,
И равнодушна-та природа
Съсъ вѣчна красота да грѣй.

К. Величковъ.

Самъ излѣзохъ на поле широко.

от Лермонтова.

Самъ излѣзохъ на поле широко,
Прѣзъ мъгла-та дългий пѫть блѣсти,
Божий свѣтъ утихналъ е дълбоко,
И звѣзда съ звѣзда-та хорати.

Въ небеса-та тайнственно и чудно;
Спи земя-та въ тоя тихий часъ;
Но защто е тежко мень и трудно?
Што очаквамъ? Што жалѣя азъ?

Отъ живота нищо не желаѭ,
И за минало-то не скърбѭ, —
Миръ и воля искамъ да познаѭ —
Сичко да забравѭ — да заспѭ.

Но не съ тоя сънь гробовенъ, тежки,
Азъ желалъ бихъ да заспѭ въ прахъ-тъ,
Но съ остатъкъ йощте чувства жежки,
И съ гърди — што дишатъ и туптѭтъ.

Та ноштѣ да слушамъ, като пѣе
Славей съ гласъ любовенъ върху мень,
И какъ сладко листи шумолѣе
Дѫбътъ старий, винаги зеленъ.

И. Вазовъ.

На смрьтъ-та на Катранова.

За да обикнемъ добри-тѣ хора,
Намъ не ни трѣба тъй много врѣме,

Двѣ-три недѣли, или четире,
Безъ много думи безъ увѣренья,
А тамъ усѣшташь какъ ти въ сърце-то
Любовь и дружба се вкореняватъ.

Онязъ година, по това врѣме,
Далечь отъ мѣсто, гдѣ сме родени,
Далечь отъ майка, бащта, роднини
Въ древня столица на родно племе
Ми се видѣхме и запознахме,
Чувства високи тукъ ни сближиха.

Азъ оште помня, не штѫ забравя
Твои-тѣ думи проштални, мили,
Кога да тръгнешь по пѫть желѣзенъ
Далечь да идешь, здраве да търсишь.
Азъ оште помня твой-тѣ въздишки,
Тежки печялни, като прѣдгробни !

Сякашь да бѣше жива раздѣла,
Гаче ли нѣшто намъ я прѣдсказва,
Гаче безъ да штешь нѣкаква жалость,
Печаль дълбока и неутѣшна,
Бѣ на лице ти изображена:
Тѫй ни изгледа — та послѣ тръгна.

Другари вѣрни, до часъ послѣдни,
Бѣха се сбрали да те проваждатъ;
Единъ по други — те прѣгръштàха,
Весело здраве ти пожелаха !
Тѣ се възвиха, но азъ съгледахъ
Кога изъ очи сълзи ронеха . . . .

Мина се зима, дойде и пролѣтъ
Азъ сѐ погледвамъ и се надѣя;
Книга не пишешь, не се обаждашь,
По това мислямъ скоро да дойдешь.
Но што да чуя, што да ми кажатъ:
„Умрѣлъ Катрановъ, умрѣлъ горкиятъ !“

Каква загуба и каква жалость:

Каква надежда и благи мисли,
Се изгубиха и се затриха!
Оште пò-жално, кога помисля,
Че онъ помина въ млади години,
Въ възрасть любезна, пъленъ отъ сили!

Но сълзи наши тукъ не помагать,
Божя-та сѫдба не измѣнявать!
Духъ животворенъ што си ти ималъ,
Любовь камъ братя што си питаялъ
Вѣчно да вѣятъ изъ твой зеленъ гробъ,
Одушевляватъ българский младъ родъ!

Проштавай брате, проштавай друже,
Нека ти бѫде на утѣшенiе —
Сълза отъ сърце, отъ съжаленiе,
Да се утѣши твоя-та сѣнка,
Дѣто отсждѣ чуятъ се думи:
„Умрѣлъ Катрановъ, умрѣлъ горкиятъ!"

Сава Филаретовъ.

Родно-то пепелиште.

Охъ, не за радость, не и за растуха,
При тебъ дойдохъ азъ, баштино огниште,
На мой-то дѣтство люлко вече глуха,
На мой-та радость жално пепелиште.

Печално гледатъ тезъ останки прашни,
Тезъ срутени стѣни, грамади, ями,
Тезъ дупки съ бурени обрасли, страшни,
Кат' гробове зинали подъ крака ми.

Кѫдѣ е тя ограда-та ни мила,
Дѣ рàстнахъ, пѣхъ, минувахъ дни благатки,
Дѣ зрѣйше мой-та младость, умъ и сила,
Подъ толкова любовь и грижи сладки?

Дѣ оня домъ въвъ чий прозорци чисти
Засмѣно утромъ слънце-то блѣштеше?

Дѣ млада-та лоза съ зелени листи,
Коя възъ двора, кичаста, висеше?

Дѣ чучуръ-тъ съ вълни шумящи, свѣтли,
Дѣ зеленика-та висока, гѫста? —
Гласъ-тъ на перасти-тѣ будни пѣтли
И пѣсня-та на птичка-та чеврьста?

Но всичко нѣмо, всичко запустяло!
И тукъ и около: трева . . . грамади!
Скрьбь-та живѣй въ туй мѣсто погрозняло
И гущеръ-тъ — въ разсипани-тѣ сгради.

Напразно впивамъ очи насьлзени
Да зърнѫ нѣщо въ тезъ останки гробни,
Слѣди на пламьци и разрушенье,
На сънища мѫчителни подобки.

Не видѫ нищо! Всуе азъ блуждаѭ!
И, кѫта, дѣ прьвъ пѫть видѣхъ небе-то,
Увй, едвамъ азъ могѫ да познаѭ,
И то, по свиванье-то на сърдце-то.

И. Вазовъ.

Изгнанници.

Тамъ въ далечни пущинаци,
Тамъ подъ огненъ небосводъ
Гаснатъ синове юнаци,
Гасне младость и животъ.

И катъ ронатъ едри сьлзи,
Гледатъ тьмний сѣверъ тамъ,
И на листвички-тѣ бързи
Шьпнатъ имъ едвамъ, едвамъ:

Лястовички, я хврькнете
Къмто родни-тѣ гори
И отъ нази поздравете
Наш'тѣ майки и сестри!

Но ето имъ наш'та жалость,
Наш'та обичь и тѫга,
Ний живѣхме тукъ на халосъ
И на халосъ мремъ сега.

Охъ, вий птички бързокрили,
Бързайте, идете тамъ,
И отъ наш'тѣ гори мили
Принесете вѣсти намъ!

Та прѣди да си отидемъ
Отъ тоя свѣтъ, отъ тоя плянъ,
Вий речете: „ние идемъ
Отъ свободниятъ Балканъ.“

Сѫщий.

Просекъ.

Охъ, гладенъ сьмь, хора, я дайте ми хлѣбецъ
И не гонете ме съ бесчестiю отъ васъ,
И ази се считамъ за божи човѣчецъ, —
Празднувамъ Великдень, лѣтни свети Спасъ.
Господь е далъ зима, студове и вѣтъръ,
Замързилъ е сичко наоколо менъ,
А свети Георги, лѣтни свети Петъръ
Сѫ далече ощте . . . Нѣма топълъ день!
Охъ, я погледнете, че нѣмамъ покривка,
Че нѣмамъ обуща, нѣма дѣ да спѭ!
Риза-та ми служи за нощна завивка, —
Не могѫ азъ вече така да тѫрпѭ! . .
Помислете малко въ свои-тѣ палати,
Какво ни е казалъ праведни Христосъ:
„Ще да скѫрцатъ зѫби сички-тѣ богати,
А въ рай влазя само онзи, што е босъ.“
Предъ прагъ-тъ ви падамъ ниско на колѣне
И не искамъ стока, ни злато отъ васъ . . .
Работа-та не е страшна зарадъ мене, —
Работа азъ искамъ въ тоя тежъкъ часъ.
Азъ не тѫрсѫ много, азъ се бѣдно хранѭ,
Стомахъ-тъ ми, брате, е наученъ вечь,
Но Господь не пуща въ Ромѫния мана, —
А Египетъ, знаешъ, е отъ насъ далечь.
Казвахѫ ми мой-тѣ българе честити,

Че въ Букурештъ има за сѣкиго хлѣбъ,
Че хора-та ходятъ чисти и омити,
Че у тѣхъ не биватъ ни трици, ни дрѣбъ.
И оставихъ ази мой-тѣ планинници
И мои-тѣ чудни зелени гори,
Да намѣрѫ фарфоръ, сребарни лѫжици, —
А гладъ-тъ ште скоро да ме умори! . .
Тука, знайте хора, ништо не е право:
Тука богаташъ-тъ дрѣме, като волъ,
Здраво-то е болно, болно-то е здраво,
Соль-та имъ е сахарь, сахарь-та е соль! . .
Помогнете, хора, дайте да се трудѫ,
Да спечелѫ барем̃ъ гроша петдесе . . .
Доста е патила мойта глава луда, —
Богъ ште скоро назадъ да ма занесе.
Не штѫ и не могѫ вечь пѣсень да пѣѭ,
Гласъ-тъ ми трепери отъ студъ и отъ гладъ;
Съ сълзи трѣба сѣка дума да облѣѭ . . .
И азъ сѫмъ човѣкъ и азъ не сѫмъ гадъ!

Л. Каравеловъ.

Хубава си моя горо . . .

Хубава си, моя горо,
Миришешь на младость,
Но вселявашь въ сърдца-та ни
Само скръбь и жалость.
Който веднажь те погледа
Той вѣчно жалѣе,
Че не може подъ твои-тѣ
Сѣнки да истлѣе.
А комуто стане нужда
Вечь да те остави
Той не може дордѣ е живъ
Да те заборави.
Хубава си, моя горо,
Миришешь на младость,
Но вселявашь въ сърдца-та ни
Само скръбь и жалость.
Твой-тѣ буки и дѫбове,
Твой-тѣ шуми гѫсти,
И цвѣтя-та и води-тѣ,
Агнета-та тлъсти,
И божуръ-тъ и треви-тѣ
И твой-та прохлада,
Всичко, казвамь, по нѣкогашь
Като крушумъ пада
На сърдце-то, което е
Сѣкогашь готово
Да поплаче кога види
Въ природа-та ново,
Кога види какъ пролѣть-та
Старость-та испрашта
И подъ студъ-тъ и подъ снѣгъ-тъ
Животъ се захвашта.

Сѫштий.

Прѣминувать годинки-тѣ.

Прѣминувать годинки-тѣ,
  Старо-то бѣлѣе,
А младо-то расте, цьвти,
  За да остарѣе.
Балканъ-ть е пакъ хубавецъ:
  Шума зеленѣе,
И пилинце, славейченце
  Сладка пѣсень пѣе;
Стопили се снѣгове-тѣ,
  Трѣвки-тѣ израсли,
Припкать, скачать агънца-та,
  Овце се напасли . . . .
Прѣминувать годинки-тѣ,
  Старо-то бѣлѣе,
А младо-то расте, цьвти,
  За да остарѣе.
Излѣзала е мой-та майка
  На прагъ-ть сѣднала,
Очаквала чедо-то си,
  Къмъ Дунавъ глѣдала . . .
„Дѣ си, сине, дѣ си чедо!“
  Тжжно тя говори;
А врѣме-то прѣминува
  И Лета жабури . . .
Прѣминувать годинки-тѣ,
  Старо-то бѣлѣе;
А младо-то расте, цьвти,
  За да остарѣе.
Нищто не е многотрайно,
  Нищто не е вѣчно;
Само тегло-то е дълго, —
  Почти безконечно.

Смитий.

Вдовица.

I.

Нощь е ужасна, зима студена,
По поле вѣтъръ, бура голѣма.
Всякой се крие въ подслонъ да иде
Домашни свои мили да види.
А кой ште дойде съ мене да идимъ
Тамъ въ една кжщта нѣщто да видимъ?
О, жално, жално е това нѣщто,
Българинъ често страда тъй тежко!

II.

На край отъ село кжштица мала,
Тамъ майка дрѣме йощь незаспала.
Жалостно глeда на свои дѣчица
С'сълзи ги мие, горка горчица.
Глeда ги, глeда, па послѣ плаче,

На гръди туря малко сираче.
Съсъ думи жални, жални печални
На дѣца дума што лежжть гладни:
„Спете спокойно, ангели мили,
„Богъ нек' се надъ васъ клети-тѣ смили.
„Ни хлѣбецъ имамь, ни искра огънь
„Съ што ште ви стопля, нахраня заранъ
„Единъ имахте добъръ баштица
„И него закла кръвна убийца,
„Той се за вази бѣдни-тѣ труди,
„Кръвнишка ржка въвъ гробъ го гуди."
Тъй си редеше бѣдна-та майка,
Отъ тежка мжка хвана я дрѣмка;
Главица сложи, заспа си мирно,
Слово ѝ бѣше това подирно.

III.

Зора зазори, дѣчица ставать,
Майка си жално тѣ призовавать:
„Дигни се, мале, огънь ни стъкни,
„Малкия Милча ти прѣгърни."
Нъ майка мълчи, студно ѝ чело
Попъ ѝ исчете гробно опѣло.

П. Ивановъ.

Езеро-то.

Отъ Ламартина. [1])

Вълни-тѣ ни влѣкжть, мѣнжть се брѣгове-тѣ,
И тласка ни въ ношть-та безспиренъ ураганъ;
Неште ли се веднжжь запрѣмъ на вѣкове-тѣ
Въвъ бурний океанъ?

---

[1]) *Ламартинъ* (Алфонсъ-Мари-Луи Пратъ де), род. въ Маконъ 1790, умрѣлъ въ 1869, получи всеобшта извѣстность като лирически поетъ съ *Поетически-тѣ си размишления* (Méditations poétiques), които се появиха въ 1820 г. Слѣдъ три години излѣзе нова сбирка отъ стихотворения подъ сжшто-то название, а въ 1830 той издаде свои-тѣ *Поетически и религиозни хармонии.* Лирическа-та поезия на Ламартина се отличава съ длъбоко чувство и горешто и искренно вдхновение. Езикъ-тъ му е чистъ,

О езеро! едвамъ година се измина,
Край твои-тѣ вълни азъ идѫ съсъ тѫга,
На тоя камъкъ бѣлъ, дѣ сѣдахме двамина,
Самъ-си сѣдѫ сега.

Шумѣха пакъ така вълни-тѣ ти игриви,
Ти въ тия канари се бийше пакъ така,
И пръскаше съсъ шумъ пакъ искри тъй свѣтливи
До мили-тѣ ѝ крака.

Въвъ тиха една нощь, ний плавахме честити,
Подъ ясно-то небе посѣяно съ звѣзди,
Единъ се чуйше шумъ, — катъ бияха гребци-тѣ
По гладки-тѣ води.

Веднага звукове, нечути на земя-та,
Екнаха сладостно, испълнени съсъ страсть;
Вълма-та се вслуша, и съ трепетъ *тя* въ душа-та
Запѣ съ умиленъ гласъ:

„Крилато врѣме, чуй молби-тѣ ни сърдечни,
Да бѣгашь прѣстани,
Дай да се насладимъ съсъ дни-тѣ бързотечни,
Съ най-сладки-тѣ ни дни.

гѫвкавъ и пъленъ съ блѣсъкъ. На развитие-то на поетический му талантъ много спомогна дълго-то му прѣбивание въ Италия, дѣто е испълнявалъ разни дипломатически мисии. Политика-та, въ която той се окончателно увлече подирь революция-та въ 1830, го отдалечи врѣменно отъ книжевни-тѣ занятия. Въ 1830, подирь едно дълго пѫтуванѥ, извършено съ царско великолѣпие, той обнародва въ 4 тома *Пѫтешествие на Истокъ*, съчинение, пълно съ блѣскави качества и съ смѣли мисли, нъ което нѣмà голѣмъ успѣхъ. Слѣдующта-та година той издаде поема: Жосленъ (Jocelyn), въ 1838 друга поема: *Паданѥ-то на единъ ангелъ*, и въ 1839 сбирка отъ стихотворения подъ название: Recueillements poétiques. Политика-та обаче го обсеби напълно. Той съдѣйствова най-много, съ слова-та си, отъ 1840 до 1848, да се компрометира правителство-то на Лудовика Филипа. Въ това врѣме той издаде своя-та *История на Жирондини-тѣ*, написана въ республикански духъ, цѣль-та на която бѣше да фамилияризира буржуазия-та съ республиканска-та идея. Ламартинъ описва въ нея съ живи краски злодѣяния-та, извършени прѣзъ терроръ-тъ, нъ надъ тия страшни описания стои идея-та, че „кръвь-та не осквернява." При всичка-та недостатъчность отъ прѣдварителни изучвания, която личи въ нея, тя е най-хубавий му исторически трудъ, и имà голѣмъ успѣхъ,

Злочести съ хиляди на тебѣ се само надать,
Отъ зло ги избави;
Земи съсъ дни-тѣ имъ и мжки-тѣ, што страдать,
Честитий забравй!“

Защто тѣзъ часове, кога животъ-тъ лѣе
Безмѣрно щастье въ насъ, съ еднаква бързина
Да минвать и лѣтжть, кат' дни-тѣ, кога вѣе
Надъ насъ злочестина?

Защто, уви! отъ тѣхъ ни диря не остава?
Минувать безъ слѣда, отлитать на далечь,
И врѣме-то што ги дари и заличава
Неште ги върне вечь?

О вѣчность, минало, нощть страшна, бездни темни,
Што ставать тия дни, погълнати отъ васъ?
Ште видиме ли пакъ тѣзъ сладости неземни
Што грабите отъ насъ?

О вий, въ кои живота съ младость сяйна грѣе,
Ти езеро, скали безмълвни, лѣсъ зеленъ,
Давно вывъ васъ нопѣ на вѣки да живѣе
Тозъ споменъ милъ за менъ.

и исторически и книжевенъ. Февруарска-та революция тури врѣменно сждбини-тѣ на Франция въ ржцѣ-тѣ на Ламартина и му даде случай да развие смѣли-тѣ си красноречиви дарби, които не еднжжь спасиха врѣменно-то правителство. Подирь държавний прѣвратъ, Ламартинъ се оттегли въ чястний животъ, нъ богатство-то му бѣше почти съвсѣмъ съсипано и той бѣше принуденъ да прибѣгне до перо-то си и до чястни пожрътвования, въ които не всякога умѣ да държи безукоризнено поведение, за да живѣе. Той писà исторически трудове, романи, книжевна критика, драми, вѣстникарски статии, книжки за народъ-тъ. Всички-тѣ тия книги, написани бързо, пълни съ неточности, носять при все това отпечатъкъ на силни-тѣ поетически дарования на списатель-тъ. Ште споменемъ тука само нѣкои отъ тѣхъ: *Три мѣсеца на власть-та*, *История-та на революция-та отъ* 1848, *Грациела*, *История-та на реставрация-та*, *Турска история*, *Руска история*, *Възпоминания и портрети*, и проч. Въ 1867 камара-та гласувà, въ видъ на народенъ подаръкъ, една пожизнена рента на поетъ-тъ, нъ отъ която той неможя да се ползува дълго врѣме. Изнуренъ отъ постоянно боледуване и отъ слабость, той умрѣ подирь двѣ години. По желание-то, изказано въ завѣштание-то му, тѣло-то му погребаха въ имѣние-то му на Сен-Поан. Погребение-то му стана на държавни разноски.

Той нек' прѣбъде въ тебь, във твоя-тъ ширъ свѣтливи,
Във твоя-тъ буренъ шумъ, въ хълми-тѣ што цъвтѫтъ,
Въ тѣзъ черни борове, и въ канари-тѣ диви
Възъ тебь, кои висѫтъ;

Въ зефиръ-тъ, што трепти и тихо прѣминува,
Във сладостния-тъ шумъ, што шепне съ твоя брягъ,
Въ сребриста-та звѣзда, която те цалува
Съсъ нѣжния-тъ си зракъ!

И вѣтръ-тъ, што шуми, тръсть-та, коя тѫгува,
И сладка-та мълва на твои-тѣ вълни
И всичко, што се чуй и види — да казува:
„Прѣминаха они."

К. Величковъ.

ЕЛЕГИЯ.

Остави тазъ пѣсенъ любовна,
Не вливай ми въ сърдце отрова, —
Младъ съмъ азъ, но младость не помнѭ,
Пакъ и да я помна, не ровѭ
Туй, што съмъ ази намразилъ
И прѣдъ тебе съ крака погазилъ.

Забрави туй врѣме, га плачахъ
За погледъ милъ и за въздишка:
Робъ бѣхъ тогазъ — вериги влачахъ,
Та за една твоя усмивка,
Безуменъ азъ свѣтъ-тъ прѣзирахъ
И чувства си въ каль-та увирахъ!

Забрави ти онѣзъ полуди,
Въ тѣзъ грѫди вечь любовь не грѣе
И не можешь я ти събуди
Тамъ, дѣ скръбь дълбока владѣе,
Дѣ сичко е съ рани покрито
И сърдце зло въ злоба обвито!

Ти имашь гласъ чуденъ — млада си,
Но чуйшь ли какъ пѣе гора-та?
Чуйшь ли какъ плачать сиромаси?
За товъ гласъ ми копнѣй душа-та,
И тамъ тегли сърдце ранено,
Тамъ, дѣ е сѐ съ кръви облѣно!

О, махни тѣзъ думи отровни!
Чуй какъ стени гора и шума,
Чуй какъ ечжть бури вѣковни,
Какъ нареждать дума по дума —
Прикаски за стари врѣмена
И пѣсни за нови теглила!

Запѣй и ти пѣсень такава,
Запѣй ми, дѣвойко, на жалость,
Запѣй какъ брать брата продава,
Какъ гинжть сили и младость,
Какъ плачи сирота вдовица,
И какъ теглять безъ домъ дѣчица!

Запѣй, или млъкни, махни се
Сърдце ми вечь трепти — ште хвъркне,
Ште хвъркне, изгоро, — свѣсти се!
Тамъ, дѣ земя гърми и тжтне
Отъ викове страшни и злобни
И прѣдсмъртни пѣсни надгробни . . .

Х. Ботйовъ.

Дѣлба.

По чувства сме братя ний съ тебе
И мисли еднакви ний тàимъ,
И вѣрвамь, че въ свѣтъ-тъ за нищо
Ний нѣма съ тебъ да се раскаемъ,

Добро ли сме зло ли правили,
Потомство-то нази ште сжди;
А сега — дай ржка за ржка
И напрѣдъ съсъ стжпки пò-твърди!

Сиктникъ ни сж биле въ животъ-тъ
Страдания, бѣдность въ чужбина,
Но тѣхъ сме ний братски дѣлили
И пакъ щте ги дѣлимъ двамина . . .

Щте дѣлимъ ний хорски укори,
Щте търпимъ и присмѣхъ глупешки,
Щте търпимъ, но нѣма да охнемъ
Подъ никакви мжки човѣшки.

И глава ний нѣма да сложимъ
Прѣдъ страсти и свѣтски кумири:
Сърце-то си вече казахме
Съ печални-тѣ наши двѣ лири . . .

Напрѣдъ сега съ чувства и мисли
Послѣдня-та дѣлба да дѣлимъ:
Да испълнемъ дума завѣтна —
На смрьть, братко, на смрьть да вървимъ!

Хр. Ботйовъ.

Майцѣ си.

Ти ли си, мале, тъй жално пѣла,
Ти ли си мене три годинѣ клела,
Та скитникъ ходж, злощтастенъ ази,
И срѣщтамъ това щто душа мрази?

Бащтино ли сьмь пропилъ имание,
Тебе ли покрихъ съ дълбоки рани,
Та мой-та младость, млада зелена,
Съхне и вѣхне люто язвена?

Веселъ ме гледатъ мили другари,
Че съ тѣхъ наедно и азъ се смѣж;
Но тѣ незнаятъ, че азъ вечь тлѣж,
Чѐ мой-та младость слана попари!

Отдѣ да знаятъ? приятель нѣмамъ
Да му раскрия щто въ душа таж;

Кого азъ любѫ, въ какво азъ вѣрвамъ—
Мечти и мисли, отъ што страдамѫ.

Освѣнь тебъ, мале, никого нѣмамь,
Ти си за мень любовь и вяра;
Но тука вече не се надѣвамь,
Тебе да любѫ: сърдце догаря!

Много азъ, мале, много мечтаяхъ
Штастие, слава, да видимъ двама;
Сила усѣштахъ — што не желаяхъ?
Но за вси жалби приготви яма!

Една салтъ клетва, една остана:
Въ прѣгрждки твои мили да паднѫ,
Та туй сърдце младо, тѫзъ душа страдна
Да се оплачѫтъ тебѣ горкана . . .

Башта и сестра и братя мили
Азъ да прѣгърнѫ искамь безъ злоба,
Па тогазъ нека измръзнатъ жили,
Па тогазъ нека изгниѭ въ гроба!

сѫщтий.

Не пѣй ми се.

Не пѣй ми се. И защто ли да пѣѭ
Въ тѣзъ години азъ въ каквито живѣѭ!
Какъ се пѣѭтъ славни пѣсни за стари
Тамо дѣто днешни-тѣ сѫ заспали?
Какъ се слави древна мѫдрость юнашство
Тамо дѣто днесь отъ тѣхъ е сирашство?
Пѣялъ билъ съмь и стихове нареждалъ,
Коя полза и каква ли надежда,
Като нѣма кой да слуша, разбира
Туй што пѣѭ, туй што дрънкамь на лира?
— Като нѣма въ трудъ поету награда,
Чезне пѣсень, фантазия отпада.
Ахъ, напраздно старъ ся спомѣнъ тъй сили
Да направи пѣсни-тѣ ми прѣмили!

Вечь за пѣсни минжло-то не пита,
Сегашно-то люби лира разбита . . .
Славни пѣсни днесь нито сж възможни;
Вечь за слава достойни-тѣ измрѣли,
А живи-тѣ кат' че не сж живѣли —
Нечувственни, равнодушни, ничтожни.
— Народъ, който глухъ на пѣсни остава
Глуха вѣчно за него е и слава . . .
Кой да слуша като не се намира
Ште окачж нѣма-та си азъ лира
Тамъ въ безводни и ронливи долини
На безбродни и бодливи глогини . . .
Нека тамъ й вѣтрецъ струни подрѫнва,
Нека глухо съ звукъ на жалби покжнва,
Дор' настане другъ родъ съ чювство пѫ-знойно, —
Ново врѣме пѫ за пѣсни достойно . . .

П. Р. Славейковъ.

Катъ гледамъ ужаси-тѣ на война-та . . .

Отъ Некрасова [1])

Катъ гледамъ ужаси-тѣ на война-та,
При всяка нова жертва въ грозний бой,
Не за приятеля, не за жена-та
Жалѣж азъ, ни за самий герой . . .
Уви! ште да се утѣши жена-та,
Трева ште гроба черний да покрий,

---

[1]) *Некрасовъ* (Николай Алексѣевичъ), род. въ 1822 г. въ Ярославъ умр. въ 1878, е станжлъ въ свои-тѣ поезии заштитникъ на народъ-тъ, пѣвецъ на негови-тѣ бѣдствия, и е единъ отъ ония, които сж най-много сѫдѣйствовали за улекчение-то на учясть-та на руский селянинъ. Той е справедливо нареклъ своя-та муза „муза мести и печали." Въпрѣки желание-то на баща му, който билъ на военна служба, и който прѣдназначавалъ и синъ-тъ си на сжшта-та карриера, Некрасовъ се прѣдалъ оште отъ малъкъ на естествено-то си влечение камъ литература-та и оште отъ университетский столъ, дѣто билъ постжпилъ съ голѣма мжка, като слушатель, почнжлъ да пише стихотворения, които обърнжли върху него внимание-то на книжевний свѣтъ. Той издалъ първа-та си сбирка отъ стихотворения, подъ название „Мечты и Звуки" въ 1840. Бѣлинский, който въ начяло-то посрѣштнжлъ недружелюбно тая сбирка, захванжлъ малко подиръ това да насърдчава поетъ-тъ, който печаталъ свои-тѣ поетически

Приятель-тъ най-милий на земя-та
Отъ паметь-та си ште да го истрий!
Но има нейдѣ въ единъ жгълъ скромни
Една душа... Тя всякога ште помни,
До гробъ-тъ пълна съсъ любовь и жаль...
Посрѣдъ дѣла-та наши лицемѣрни
Едни въ свѣтъ-тъ сьмь само сълзи вѣрни
И искренни и святи азъ видялъ:
На майка-та сълзи-тѣ чисти, страстни.
Съсъ плачь ште умржтъ майки-тѣ нештастни:
Паднàли-тѣ си въ бой-тъ синове
Нештжтъ, нештжтъ тѣ никога забрави,
Както върба-та нѣма да исправи
Клюмнàли си въ земя-та клонове!..

К. Величковъ.

Орачъ.

(отъ сжштий).

Настая вѣчерь пакъ, замисленъ азъ дълбоко
Полека крачж самъ по туй поле широко —
Ливади и нивя, покрити съ полумракъ,
И пѣсень въ моятъ умъ се нова слага пакъ —
На тайни ми мечти свѣтливо въплоштенье:
Зовж въвъ селский трудъ боже́ благословенье,
Награда на потътъ, проклятье за врагъ-тъ
За бѣдниятъ народъ — облага отъ трудъ-тъ.

произведения въ „Отечествения записки" и издалъ сжштеврѣменно нѣколко повѣсти въ проза и единъ комически иллюстрованъ алманахъ. Стихотворения отъ Некрасова зели отъ 1847 да се появявать въ *Соврѣменникъ*, журналъ издаванъ отъ него заедно съ г. Полонски. Появление-то на тоя журналъ, благодарение на участие-то, което зели въ него най-знаменити-тѣ руски писатели (Некрасовъ, Тургеневъ, Герценъ, Бѣлински, Соловьевъ, Анненковъ, Гончаровъ, и проч.) се посрѣштнжло съ въсторгъ отъ руска-та публика. Гонение-то, което се почнжло сжштеврѣменно отъ повече-то руски журнали противъ поезия-та, принудило Некрасова три години наредъ да забрави своя-та муза, и едва слѣдъ три годишно мълчание, почнжли да се появлявать ония стихотворения, на които почива прѣимуштественно негова-та слава, като поетъ: *Муза*, *непожьната-та нива*, *Маша*, *Власъ*, *Морозъ красний носъ*, поема-та: *Кому на Руси жить хорошо*, и проч.

Гърми ми пѣсень-та. Повтарять я гори-тѣ
И екъ-тъ и лѣсъ-тъ и тие плодовити
Ливади и нивя . . Тѣ чувать моя гласъ.
Но тоя за кого по товъ вѣчерень часъ
Запѣвамъ и кому поетъ-тъ се надява
Не чуй, не знай, не ште — и отговоръ не дава.

И. Вазовъ.

Тѫга на селянина.

Отъ Колцова [1])

Сѣдамъ при стола
И се замислямь,
Какъ се живѣе
Самъ самниничъкъ.
Юнакъ си нѣма
Млада невѣста,
Юнакъ си нѣма
Вѣренъ другаринъ,
Житница пълна
Топло огнище,
Баштина нива,
Конче за орань . . .
Бѣдность наслѣдихъ
Отъ бѣденъ татка,
Дарба едничка
Той ми остави:
Сила юнашка . .
Та за какво ли?
Пуста чужбина
Сила погуби,
Нужда, неволи
Крѣпость убиха . . .
Сѣдамь при стола
И се замислямь,
Какъ се живѣе
Въ товъ свѣтъ самичъкъ?

И. Вазовъ.

---

[1]) Алексѣй Василиевичь *Колцовъ*, оригиналенъ руски поетъ, се е родилъ въ Воронежъ на 1806 г. отъ селяне родителе. Той неможа да получи почти никакво образование, нъ страсть-та камъ прочетъ-тъ събуди у него естественний поетический даръ, който пò-послѣ се прояви въ толкова прѣкрасни стихотворения, писани въ ново направление. Въ повече-то му пиеси безискуственость-та, простота-та, гладкость-та на стихъ-тъ и дълбочина-та на чувства-та сѫ наистина неподражаеми. Тии сѫ написани въ духъ-тъ на руски-тѣ простонародни пѣсни и придобиха на име-то му една голѣма популярность. Подирь дълги скитания и болѣдувания той умрѣ младъ въ родний си градъ на 1842 г. отъ охтика.

Българска пѣсия.

отъ Хартмана. [1])

Губерь ли е отъ цвѣтя чървени,
Што покрива българска долина?
Или сини облаци се виждтъ
Тамъ надъ горда планинска рътлина?

Нѣ — уви! — Не сж цвѣтя, а пламькъ,
Што покрива тѣзь мѣста прѣкрасни,
И не сини облаци се виждтъ:
Туй е димъ, пожаренъ димъ ужасний!

Той се вие на вълми грамадни
И възлиза въ облаци крилати,
А огънь-тъ трѣби безразлично
Наш'тѣ кжщи бѣдни и богати.

Въ планина-та ний стоимъ втрѣштени,
Криеме се изъ мѣста гористи,
И топимъ се, както гладни овци,
Всрѣдъ полени голи, каменисти.

Нек' проклети бждтъ тѣзь злодѣи,
Што додоха съ огънь да ни бижтъ!

---

[1]) Маврикий *Хартманъ*, нѣмский поетъ, роденъ на 1821 г. въ Душникъ, Чехия, умрѣлъ на 1872 г. Подиръ, като обиколи пѣше Италия, Швейцария и Германия, въ 1744, той се установи въ Лейпцигъ, дѣто обнародва први-тѣ си поезии: *Чаша и Сабя*. Тая поетическа сбирка имà грамаденъ успѣхъ, нъ му спечели гонение-то на Австрийско-то правителство, поради което той забѣгна въ Парижъ. Подиръ нѣколко врѣме той се завърна въ отечество-то си, нъ бѣше непрѣстанно прѣслѣдванъ до 1848 г. когато революция-та му даде пълна свобода да дѣйствова. Тогава той се впусна въ шумна и трѣскава политическа дѣятелность, стана главатарь на нѣмска-та партия въ Чехия, държа опозиция на правителство-то, избра се депутатъ отъ Лейпцигъ и спомогна за умирение-то на франкфуртский мятежь. Най-послѣ революция-та го принуди да остави Германия пакъ, и той пропжтува по Франция, Англия, Швейцария, Ирландия и остана въ Парижъ въ 1850 г. дѣто издаде сатирическа поема противъ парламентъ-тъ, която въ нѣколко дни се распродаде въ много хиляди екземпляри. Хартманъ до сама-та си смрьть остана, като политический дѣецъ. Той написа доста поетически произведения, нувели, критики, студии и пр.

Турци ли сѫ или християне —
Да ги стигне Божя проклетия!

Нека всички въ Дунавъ-тъ потѫнѫтъ
И съ тѣла си цѣлъ да го заприштѫтъ,
Та пороятъ наша-та родина
Да удави. Всички туй го иштатъ.

Некъ тѣла имъ гнили тамъ море-то
Да исхвърля съсъ голѣма ярость,
Та въ страна имъ чума да се роди,
Да ги хвърля въвъ безкрайна жалость.

Што ште кажѫтъ наш'тѣ богомолци,
Катъ се върнѫтъ тамъ изъ Палестина,
И въвъ свой-то отечество сварятъ
Вмѣсто кѫшти, грозна развалина?

Тѣ си носѧтъ штампи божигробски,
Но ште додѫтъ въ истинска пустиня,
Дѣто мѣсто нѣма да намѣрятъ,
Да покачятъ рѣдка-та светиня.

Не ни праштай, милосьрдний Боже,
Тазь година студъ, мразъ упорити,
Дръжь при Тебе зима-та, што иде,
Да не умремъ голи въвъ гори-тѣ!

Тука вѣе хладенъ, остъръ вѣтъръ,
Тръпки хваштатъ — дѣ ште да се скриемъ?
И покривка нѣмаме у нази
Дѣца, жени, барь тѣхъ да покриемъ.

Ний сме гладни, боси и бездомни,
Нъ у наш'тѣ моми и дѣвици
По рѫцѣ-тѣ има скѫпи гривни,
А на шия златни огърлици.

Тѣзи гривни, тѣзи огърлици,
Намъ ги дайте, вие моми мили,

За да купимъ на дѣчица гладни
Малко хлѣбецъ, да сдобиять сили.

„Да дадемъ: нъ житници, амбари,
Вси сѫ праздни или изгорени —
И хлѣбъ нийдѣ тукъ се ненамира
Даже и за камъне бесцѣнни“

Д. К. Поповъ.

Послѣдни-тѣ минути на единъ младъ поетъ.

Отъ Жилбера [1])

Открихъ сърдце-то си на Бога милосърдий,
И чу той мой-тѣ плачове,
И влѣ балзàмъ въ ранени-тѣ ми гърди:
Злоштастни-тѣ сѫ нему синове.

„Той нека днесь да мре, и слава-та му клета!“
За менъ казаха мои-тѣ врази,
Но Богъ, кат' сѫштъ баштà, пошъпна на поета:
„Вражда-та имъ ште те спаси!

На твоя-та страна ште бѫдѫтъ вѣкове-тѣ,
Ти правда, милость ште найдéшь,
И всички клевети и каль на врагове-тѣ
Вѣнецъ ти готвять за напрѣжь.“

---

[1]) *Жилберъ*, лирический и сатирический французский поетъ, род. на 1715 г. умр. на 1780. Унизенъ отъ незачитание-то на ония, камъ които се бѣше обърнѫлъ за покровителство, и отъ неудобрѣние-то на двѣ негови пиеси отъ французска-та академия, нападнѫтъ отъ поетъ-тъ Лахарпа, Жилберъ се залови за сатири, въ които излѣ всичка-та си горчивина и злъчка, а въ ода-та изрази всичкий ентузиазмъ на едно разгорештено въображение. Той нападна неприличия-та на голѣмци-тѣ, високомѣрие-то на философическа-та партия, която царуваше тогава на чело съ Волтера, и се прочу чрѣзъ двѣ тѣ си сатири: *Деветнайсетий вѣкъ*, 1788, и *Моя-та апология* 1778, запечатани съ енергический и страстенъ духъ на Ювенала. Слогъ-тъ на оди-тѣ му е често тежъкъ, нъ въ тѣхъ се срѣштать образи и движения възвишени, особенно въ *Послѣдний сѫдъ*, *Бой-тъ при Уесенъ*, и *Сбогомъ камъ животъ-тъ*. Тая послѣдня-та е, може би, най-краснорѣчиво-то и трогателно изражение на лирическа-та поезия въ XVIII вѣкъ. Той умрѣ въ сиромашия.

На жизненния пиръ явихъ се и — отивамъ,
Животъ-тъ ми, разбитъ, гаснѣй,
И никой върху гроба, дѣто штѫ почивамъ
Сълзи за менъ не щте пролѣй.

Поклонъ на васъ, поля и долове зелени,
Гори, дѣ славеи звучѫтъ,
И тебъ, небе, покровъ лазуренъ, вамъ полени
Цвѣтушти, сбогомъ за послѣденъ пѫть.

Давно за дълго йошт' врази-тѣ ми коварни
Се радовать на свѣтли-тѣ зари,
Давно живѣѭтъ въ миръ и умрѫтъ благодарни
Посрѣдъ приятели добри!

И. Вазовъ.

Не раждай ме, мамо . . .

Не раждай ме, мамо,
Бѣла, черноока,
Не давай ми снага
Тънка и висока,
Че щте мене, мамо
Врагъ да ме залюби, —
Тебе щте убие,
Мене щте погуби.
Не раждай ме, мамо,
Бѣла и червена,
Да не умрѫ рано,
Млада и зелена ;
Мой-та тънка снага
Старецъ щте прѣгърне, —
Очи щте завѣнѫтъ
Снага щте посѫрне,
Босилекъ-тъ, мамо,
Не расте безъ вòда,
А момина хубость
Цьвти при свобода.

Л. Каравеловъ.

Корабъ
отъ Лермонтова.

Бѣлѣй се кòрабъ скоротечний
По морский гладкий пуштинакъ.
Што търси той въ страни далечни?
Што бѣга той отъ родний брягъ?

Шумѫтъ немирни-тѣ зефири
И мачти скърцатъ безъ покой . . .
Уви! той штастие не дири,
Отъ штастие не бѣга той.

Море-то се пѣни́ и плиска,
Грѣй чудно синия-тъ ефиръ,
А той сърдитъ сѐ бури иска
Като че въ тѣхъ ште найде миръ.

Въспоминание.

Отъ Пушкина.

Когато млъкне шумний день, и мракъ
Възъ улици-тѣ глухи падне,
Тогава часове настаять пакъ
За бдѣнье, мисли безотрадни.

Ноштъ-та се вѣчна види и въ умъ-тъ
Се будать люти угризенья
И злобни спомени, кат' змий кипѧть,
За дни на мѫки и паденья.

Във тѣхъ живота си прочитамъ клетъ,
Кат' въ книга што прѣдъ менъ раскривать,
И ронѫ сълзи азъ, но нито единъ редъ
Тезъ сълзи въ нея не измивать.

И. Вазовъ.

Орачь.

Зададе се облакъ теменъ
Отъ камъ гора, отъ Балкана:
Да ли ште е дъждецъ дребенъ,
Или ште е буря страшна?

Ехъ, мой дѣдо, тежко врѣме!
Рало-то се едвамъ влачи,
И слѣдъ него сѣешь семе,
Потъ отъ чело, градъ отъ очи!

Кажи, дѣдо, зашто плачешь
Надъ тѣзъ бразди дълги, черни;
Отъ черъ облакъ ли се плашишь,
Или мрѫть ти дѣца дрѣбни?

Кажи, дѣдо, че азъ помнѭ,
Какъвъ юнакъ напрѣдъ бѣше;
Богъ да прости баба Стойна,
Тя пѣеше, ти ореше.

Другъ пѫть помнишь?—лани бѣше,
Азъ заминахъ прѣзъ гора-та,
Всрѣдъ юнаци ти сѣдѣше,
Като башта съсъ брада-та.

Какъвъ бѣше ти тогава!
Сега плачешь — зашто, дядо?
Байрякъ ли се не развява,
Или нѣмашь сръдце младо?

„Ехъ мой синко! што ме питашь?
Чуй товъ гарванъ дѣ тамъ грачи . .
Но въ село не ли отивашь,
Щте да видишь зашто плачи

Старъ войвода слѣдъ туй рало!
Тамъ село-то се е сбрало
На мегдана за да гледа
Мой-тѣ момци, мой-тѣ чеда!

Ти щте видишь тамъ набити
На прѫтове, на вързлини
На момци-тѣ ми глави-тѣ, —
Избиха се двѣ дружини!

Двама братя воеводи,
Двама-та ми вѣрни сина:
Скарали се кой да води
Бащина-та си дружина!

Тѣсни биле планини-тѣ
За невговорна дружина!
И старчѫть имъ днесъ глави-тѣ,
За да плаче кой какъ мине.

Боже, съ грьмъ ти разсипи ме!
Вѫтрѣ въ прахъ ти разнеси ме!
Да не глѣдамъ дѣца малки
И тѣхни-тѣ клети майки

Окол'прѫте какъ се кѫсатъ —
Рѫцѣ вдигатъ камъ глави-тѣ,
И какъ послѣ щте се мѫчатъ
Голи, боси и прибити."

Закапаха едри капки,
Летѫть, крякатъ гѫски, патки:
Буря страшна щте да ревне,
Не ли не сѫ капки дрѣбни?

Сѣки тича, въ село бѣга,
Дѣдо нещте да распрѣга,
— Хайде, дѣдо, да вървиме,"
„Стой да умрѫ, помогни ми!"

Хр. Ботйовъ.

Развалини на Прѣслава.

Азъ тукъ врьхъ тоя рѫтъ, надъ Тича възвишенъ,
При тия равнини цьвтящти,
Замислено стоѭ, подъ тоя украшенъ
Небесенъ сводъ съ звѣзди блѣстящти.
И гледамъ прѣдъ очи печални съсипни
Отъ древность българска: палатъ-тъ — прахъ и пепелъ
Самъ-тамъ откъсъци отъ мраморъ бистро-свѣтелъ,
И зѫбести стѣни! . . .

О, тукъ намирамъ азъ за наши старини
Въспоминания горчиви, —
Злощастенъ памятникъ за минали-тѣ дни . . .

Ахъ! тѣзъ поляни мълчаливи
И тоя пустий лѣсъ, сега тъй унѣмѣлъ
Сж били зрители на стара-та ни слава
Въ тозъ древний Българский прѣстоленъ градъ, Прѣслава
Кой славно е гърмѣлъ!

Съ мятежь, мълви и викъ ечялъ е тоя лѣсъ,
А днесь какво се въ него чюва? —
На вълци дивий вой, на мечки страшний гласъ
И грозно бухълъ въ ноштъ бухува;
А тамъ дѣ нѣкогажъ се гледали безброй
Кжштя и сводове великолѣпни, красни,
Останжли сж днесь развалини безгласни
И мълчаливъ усой!

Хар. Ангеловъ.

Капнали-тѣ листа.

Отъ Милвоа.

Въ гора-та оголяла вѣйше
Студений-тъ есененъ мразъ,
Гжстакъ-тъ тайнственний нѣмѣйше,
Млъкналъ бѣ звучний славей гласъ.
Единъ младъ момъкъ, съ образъ блѣденъ,
Клюмналъ въ зора-та си, унилъ
Пристжпяше за пжть послѣденъ
Въ лѣсъ-тъ што толковъ бѣ любилъ.
„О лѣсъ, дѣ съ толкова услада
Въ мечти блаженни тжнехъ азъ,
Проштавай! Всѣки листъ што пада
Прѣдрича моя-тъ сѣтенъ часъ.
Зловѣштъ оракулъ, ти каза ми:
„Ште видишъ изново въ лѣсъ-тъ
Листа-та пожълтѣли, нями,
Но то е за послѣденъ пжть.
Надъ тебе свой-та жална пѣсень
Е вѣчний кипарисъ запѣлъ;
По̀-блѣденъ отъ блѣдна-та есень
Надъ гроба вечь си се навелъ;
Въвъ тебѣ ште спре да бий сърдцето,
Ште ти увѣхне младость-та
Прѣди трѣва-та на поле-то,
Прѣди планински-тѣ цвѣтя."
Умирамъ!.. Усѣтихъ въ гърди-тѣ
Дххъ-тъ студений на смърть-та.
Катъ сжнь минахж младини-тѣ,
Катъ сжнь мина ми пролѣть-та.
Капете, вий листа, капете,
Затрупайте печалний пжть,
Та мойта майка да не сѣти
Кждѣ кости ми ште лѣжжтъ.

Милвоа (Шарлъ Хюберъ), французски поетъ, род. въ 1782, умр. въ 1816. Отъ поетически-тѣ му произведения особенно извѣстни сж негови-тѣ елегии.

Но въ тазъ алея отстранена
Когато дойде, въ ноштний часъ,
Любезна-та ми нажалена,
Съ тихъ шумъ разбуждайте тогазъ
Вий сѣнка-та ми утѣшена! . . .“
Каза, и въ слънчеви лѫчи
Той мѣтна вворъ за пѫть послѣдень.

Подъ старий дѫбъ едва личи
Осамотений му гробъ леденъ.
Но либе-то му не стѫпи
Да види милий си дѣ спи;
Овчарь-тъ само, кой въ гора-та
Овце-тѣ си пасе, смути
На мавзолея-тъ тишина-та.

К. Величковъ.

Не ми се, момци, смѣйте. . . .

Не ми се, момци, смѣйте,
Че сьмь болнавъ и старъ,
Че винце-то обичамъ,
Че пия го за царъ, —

Че ходѫ босъ, упърпанъ,
Небрѫснатъ, неумитъ;
Што нѣшто сьмь прѣтеглилъ,
Што сьмь въ свѣтъ-тъ видѣлъ!

И азъ бѣхъ, като вази,
Юначенъ, силенъ, младъ,
Съсъ чувства и съсъ мисли
И ази бѣхъ богатъ;

И азъ бѣхъ, като вази,
Рѣшителенъ и смѣлъ,
И хвъркаше високо
Мой-та мисьль — орелъ.

Ехъ, момци млади, силни!
Што работи свети
Да правѫ сьмь се мѫчилъ
За ваши добрини!

Ний бѣхме синца трима,
Три братя по душа,
По чувства и по мисли,
По мащтиха сѫдба!

Отъ малки се сближихме,
Въ единъ трѫгнàхме пѫть,
Но и трима ни смаза
Проклетия-тъ животъ.

Зашто да ви приказвамъ
За вашите тегла!
Трѣба ли да разбуждамъ
На мъртви-тѣ съня?

Единъ-тъ го убиха,
Другия-тъ се уби, —
Така сѫ тукъ затриха
Двѣ ангелски души.

Пакъ азъ? Азъ слабъ изглѣзохъ,
Свѣтъ-тъ ми домиля!
Рѫка-та си не вдигнахъ
Съсъ слава да умрѫ!

Захванахъ да заливамъ
Съсъ вино мой-та скрьбь
И въ него да намирамъ
Утѣха въ този свѣтъ.

Ей давайте ми вино,
Пияно като ядъ,
Тѫгите да забравѫ
Да стана силенъ, младъ, —

Че азъ щж ви попѣя
Отъ нашите пѣсни,
Гора-та щж разплачж —
Тѣзъ голи канари.

Не ми се, момци, смѣйте,
Че сьмъ болнавъ и старъ,
Че винце-то обичамъ,
Че пия го за царъ . . .

С. Стамболовъ.

ПѢСНИ.

I НАРОДНИ ПѢСНИ.

Отдолу йдать сеймени. . . .

Отдолу иджтъ сеймени,
Сеймени бюлюкъ-башии,
Хайдушка глава носяхж,
Не ми е глава хайдушка,
Но ми е глава юнашка.
Върваяло мало голѣмо,
Да си глава-та познаажтъ.
Никой си глава непозна;
Най-подиръ дойде бабичка,
Штомъ си глава-та видѣла,
Викнала та заплакала,
И така си е думала:
Стоенчо, синко, Стоенчо,
Като те й мама родила,
Като те й мама кжрмила,
Така ли й, синко мислила?
— Сеймени думать бабички:
Не плачи, бабо, не тжжи,
Аферимъ бабо машалла,
Юнакъ си сина родила.
Додѣ си Стоянъ хванеме,
Деветь планини минахме,
Додѣ му ржцѣ вързахме,
Деветь сиджири скжсахме,
Додѣ му глава земахме,
Деветь си саби строшихме.

Да ли си имашь висока кукя? . . .

Да ли си имашь висока кукя,
Ангеле ле бре, войводо де?
„Мойта е кукя зелена бука,
Дружино, бре, юнаци де!“

Да ли си имашь стара майчица,
Ангеле бре, войводо де?
„Мойта е майка Стара-Планина,
Дружино бре, юнаци де.“

Да ли си имашь старъ бѣлъ баштица,
Ангеле бре, войводо де?
„Моятъ е башта сабля френгия,
Дружино бре, юнаци де.“

Да ли си имашь мили сестрици,
Ангеле бре, войводо де?
„Мой-тѣ сж сестри чифте паласки,
Дружино бре, юнаци де.“

Да ли си имашь мила булчица,
Ангеле бре, войводо де?
„Мойта е булка дълга та пушка,
Дружино бре, юнаци де.“

Да ли си имашь дребни дѣчица,
Ангеле бре, войводо де.
„Мойтѣ сж дѣца дребни крушуми
Дружино бре, юнаци де!
Дѣто ги пратя работа вършатъ,
Дружино бре, юнаци де!“

Кукувица кука. . . . .

Кукувица кука
На зелена бука
Горо-льо зелена,
Ти, Стара-Планино.

Войници се пишатъ
Изъ войнишко село
И ний ште се пишемъ
На букова шумка.
Горо-льо зелена,
Ти Стара Планино.

Имашь ли за нази
Сѣнка да ни пази
Горо-льо зелено
Ти Стара-Планино?

Кукувица кука
Наш' то сърдце пука
Горо-льо зелена
Ти Стара-Планино,

За гора зелена,
За вода студена
Горо-льо зелена,
Ти водо студена.

Сношти ми Янка. . . .

Сношти ми Янка
Във село влѣзла,
Байрякъ забила
Турчинъ убила!
Убила го е
И скрила го е
У баштини си
Тъмни зандани.
Додѣ петли-тѣ
Веднѫжъ попѣли,
Три пѫти Янка
На сѫдъ извѣли,
Янка сѐ една
Дума думаше:
„Юнакъ сымь била
Убила сымь го,
Хитра сымь била,
Та сымь го скрила.
Не сымь винарка,
Вино да му точѫ,
Нито сымь хлѣбарка,
Хлѣбъ да му давамъ."

У Недини слънце грѣе. . . .

У Недини слънце грѣе,
Върбо ле, върбо, върбице ле!
То не било ясно слънце,
Най ми била сама Неда,
Съ черни очи еленови,
Съ дльги клепки босилкови,
Съ бѣли зѫби бисерови,
Съ тънка снага самодивска.
Събрали се малки моми,
Да играѭтъ по трѣвица,
Да си берѫтъ жълто цвѣте,
Да се грѣѭтъ на слънчице,
А Неда имъ тихомъ дума:
„Ей ви вази, малки моми,
Погрѣйте се на слънчице,
Дорде не е подухала
Върла зима въ чужда кѫшта."
Израсла е тѫнка вѫрба
Въ Недини-тѣ равни двори,—
Тя не била тънка вѫрба,
Най е била сама Неда
Съ бѣли рѫцѣ засукани,
Съ жълто чело навѫсено,
Съ черни очи нажалени.
Събрали се ергене-тѣ,
Да си кѫршать тънки върбе,
А Неда имъ тихомъ дума:
„Ей ви вази триста души,

Сé ергене, сé юнаци,
Хемъ кършете, хемъ ломете,
А пó-много меришете,
Дордѣ върба мжзга пушта,
Дордѣ листе зеленѣять,
Дордѣ Неда хубость има.“

Провикналъ се Либенъ юнакъ.

Провикналъ се Либенъ юнакъ
На връхъ на Стара Планина.
Либенъ се съ гора проштава,
На гора и вода думаше:
Горо ле, горо ти зелена,
И ти, водо ле студена,
Знаешь ли, горо, помнишь ли,
Колко сьмь по теб' ходилъ,
Млади сьмь момци поводилъ
Чьрвенъ сьмь прѣпорецъ поносилъ,
Много сьмь майки разплакалъ,
Много невѣсти раздомилъ,
Повече дребни сираци оставилъ,
Да плачать, горо, да ме кълнжть?
Прости ми, горо, прости ми!
Че штж дома да си идж,
Мама да ме погоди,
Погоди йоште ожени
За попово-то момиче,
Попово попъ-Николово.
Гора никому не дума,
А Либену гора продума:
Либенъ войводо, войводо,
Доста си въ мене походилъ,
Отборъ-юнаци поводилъ,
Чървенъ прѣпорецъ поносилъ
По връхъ, по Стара-Планина,
По хладни сѣнки дебели,
По росни трѣви зелени,
Много си майки разплакалъ,
Много невѣсти раздомилъ,
Дребни сирачета оставилъ,
Да плачать, Либене, да кълнжть
Мене, войводо, зарадъ тебе.
До сега, Либене войводо,
Тебѣ бѣ майка Стара-Планина,
А либе ти — гора зелена,
Съ кичести шуми премѣнена,
Съ сладъкъ вѣтрецъ разхладена;
Тебе трѣва постилаше,
Съ горски листа покриваше,
Бистрите води поихж,
Горски-тѣ пилци пѣяхж,
За тебе, Либене, думахж:
Весели се юнакъ съ юнаци
Че съ тебе гора ю весела,
За тебе планина весела,
За тебе вода студена.

Влѣзла й Марийка въ градинка.

Влѣзла й Марийка въ градинка.
Подъ чьрвена-та калинка,
Камъ петровка-та ябълка
До чьрвениятъ триндафелъ
Седнж Марийка надъ гергевъ
Бѣла махрама да шие.
На триндафела славейче,
Славейче дума Марийки:
Я пѣй, Марийке, да пѣемъ,
Ако ме, Марийке, надпѣешь,
Крилци-тѣ да ми отрѣжешъ,
Крилци-тѣ до раменци-тѣ,
Крачка-та до колѣнци-тѣ.
Ако те, Марийке, азъ надпѣя
Коса-та штж ти отрѣжж,
Коса-та до косичника. —
Пѣли сж два дни и три дни,
Марийка славея надпѣла.
Славей Марийка молеше:
Марийке, мома хубава,
На ми крачка-та отрѣжи,
Крачка-та до колѣнци-тѣ.

Ала ми остави крилца-та,
Че имамъ дребни славеи,
Славеи да си отхранѭ,
Едно-то да ти харижѫ.
Марийка дума славею:
Славейче сладкопойниче,
Азъ ти харизвамъ крилца-та,
Крилца-та йоште крачка-та.
Иди славеи отгледай
Едно-то да ми харижешъ
Вѣчеръ да ме приснива,
Друго-то — да ме разбужда.

Заплакала ми й гора-та. . . .

Заплакала ми й гора-та,
Гора-та и планина-та
И отъ гора-та дръвюто,
И отъ дръвюто листю-то,
И отъ гнѣзда-та пилци-тѣ,
И отъ поле-то трѣва-та,
Отъ кладенци-тѣ вода-та,
Заради Индже Войвода:
„Кѫдѣ си, Индже, да дойдешь
Гора-та пълна съ хайдути.
Хайдути огънь дадохѫ
И гора-та изгорихѫ.
Е, гиди Индже войводо,
Кѫдѣ си бързо да дойдешь?
Птички отъ гора избѣгли."
Тогасъ се Индже провикна
Изъ тая гора зелена,
Изъ висока-та планина:
„Трай ми, горо ле, не плачи,
Ето го Индже, че иде,
Хайдути ште да испѫди."
Хайдути гласа му чухѫ,
Единъ прѣзъ други бѣгахѫ,
Единъ се съ другъ не видѣхѫ.
Тогась се гора зарадва
И отъ гора-та дръвюто,
И отъ дръвюто листю-то,
И отъ поле-то трѣва-та,
И отъ кладенци-тѣ вода-та.

Минахъ гора, минахъ втора. . .

Минахъ гора, минахъ втора,
У третя-та три славея,
Като пѣѭтъ гора люлѣѭтъ!
Азъ се чудѭ и се маѭ
Какъ да хванѫ три славея,
Че си бръкнахъ у пазвичка,
Че извадихъ тънка мрѣжа,
Че замрѣжихъ до три гори,
Че уловихъ до три славея,
Че ги турихъ у кафези.
Покачихъ ги прѣдъ пенжери,
Първи пѣю приспива ме,
Втори пѣе разбужда ме,
Трети трепна, па ми дума:
Стани, стани, лудо младо,
Какво добро въ пѫть ти върви,
Съ уста си птички лови,
Съ езикъ си звѣзди снема.

Юнакъ на гора говори. . . .

Юнакъ на гора говори:
Остай си съ Богомъ, прошщавай,
Горо ле, Рила планино!
Халалъ ни струвай, горо ле,
Гдѣ-то ти вода пияхме,
Гдѣ-то ти трѣва тъпкахме.
Гора юнаку продума:
Иди си съ богомъ, юначе,
Халалъ ви струвамъ сичко-то,
Трѣва-та йште вода-та;
Вода-та тече пакъ вода,
Трѣва-та расте пакъ трѣва.
Едно ви халалъ не струвамъ,
Гдѣто ми елхи кършихте,
Че ги на хурки правяхте,

И по седѣнки ходяхте,
Че ги на моми давахте.

Момиче.

Момиче, момиче,
Де гиди, мряна рибо,
Не стой срѣшту мене,
Изгорѣхъ за тебе,
Кат' еленъ за вода,
Босилекъ за роса.
— Гори, либе, гори,
Гори та изгори,
И азъ така горж,
Нѣма што да сторж.
Мой-та стара майка —
Първа ми душманка:
На вода да идж
Либе да си видж, —
И тя слѣдъ мене дồде
Вода да налѣе,
Че сме изгорѣле
Сѐ за пуста вода!
Въ градина да влѣзж
Цвѣте да наберж,
Китка да увия,
Либе да накитж, —
И тя слѣдъ менъ дồде
Въ градина да влѣзе,
Цвѣте да полива
Зехиръ да подлива!

На планина до два снѣга....

На планина до два снѣга,
Подъ планина два извора,
Подъ изворю хладна сѣнка,
Подъ сѣнка-та юнакъ лежитъ
Съ куршумъ удренъ въ поло'ина.
Два сокола надъ глава му,
Конь-отъ върванъ за евла-та,
Конь-отъ жржитъ, не се държитъ:
„Стани, стани, а стопане!
Фърли нога у зенгиа;
Твоя майка жало'ита,
Тукъ те баратъ дение, ноке
Отъ меана на меана,
Да не ядишъ, да не пиешъ
Со ярани, приятели,
Како адетъ што имаше."

Израсло ми дърво дафиново.

Израсло ми дърво дафиново
На среде небо, на среде земя:
И со вишина небо фтасало,
А со ширина земя покрило.
Потъ дре'о ми е сиракъ Георгия;
Съ нога го лелятъ негова майка,
Съ нога го лелятъ, песма му пеитъ:
„Нани ми, нани, сиракъ Георгия!
Ти да ми растишъ и да порастишъ,
Та ке те пуштамъ на горна земя,
На горна земя на мирна земя,
Ти да ми видишъ коя доба е,
Али е есенъ, есенъ Митровденъ;
Ако е есенъ, есенъ Митровденъ,

Да ми наберишъ два грозда грозде
Два грозда грозе, два синамбеля.
Ти да ми видишъ коя доба е,
Али е пролеть, пролеть Гюргевденъ,
Ти да ми скинишъ два класа жито,
Два класа жито, бела ченица.
Ти да ми видишъ коя доба е,
Ако е пролеть, пролеть Петровденъ,
Да ми наберишъ секакво цвеке,
Бѣло цървено, раменъ босильокъ,
Що ми го носѣтъ све юначина
Све юначина потъ фесо'и-тѣ,
А девойки-тѣ во пазу'и-тѣ,
А дечина-та во ржчина-та."

Отъ какъ се е зора зазорило.

Отъ какъ се е, мила моя майко ле, зора зазорило,
Отъ тогасъ е, мила моя майко ле, войска провьрвяло.
Конь до коня, мила моя майко ле, юнакъ до юнака;
Сабли-тѣ имъ, мила моя майко ле, като ясно слънце,
Маждраци-тѣ имъ, мила моя майко ле, като честа гора,
Огънь святка, мила моя майко ле, прѣзъ гора зелена.
Войвода имъ, мила моя майко ле, самъ царь Иванъ Шишманъ.
Отговаря, мила моя майко ле, самъ царь Иванъ Шишманъ:
„Боже силний, мила моя майко ле, Боже создателю,
Помогни ми, мила моя майко ле, съ сила и юнашство
Щте се биемъ, мила тоя майко ле, на Софийско поле
Кръвь штемъ лѣемъ, мила моя майко ле, за Христово име,
Щте прославимъ, мила моя майко ле, Християнска вѣра.

Имала мама, имала. . . .

Имала мама, имала,
Една дъштеря Марийка.
Расла Марийка, порасла,
Голѣма мома станала, —
Кжща ще вече да върти;
Та я майка й годила,
Годила и оженила:
Ала си рожба нѣмаше,
Отъ сърце рожба родена.
Мама Марийки думаше:
Марийке, дъщте Марийке,
И туй ли да те науча!
Я иди на доло на Тунджа,
На Тунджа и на Марица,
Па вземи бѣло камъче,
Че го хубаве укжпи,
Въ топли го нанки загжни,
Въ злата го люлка угуди,

Че го Марийке полюлѣй, —
Люлѣй го, дъщте, запѣй му:
„Нанни ми нанни, камъче,
Дано ми станишь дѣтенце!“ “
Марийка мама послуша,
Отиде долу на Тунджа,
На Тунджа и на Марица,
Па си зе бѣло камъче,
Че го хубаве укжпа,
Въ топли го нанки загжна
Въ злата го люлка гудила,
Па го Марийка люляла,
Люляла и му запяла,—
Триста му пѣсни испяла,
Ни веднашъ не го утгжна.
Штомъ го Марийка утгжна, —
Да видишъ чудо голямо! — —
Камъче дѣте станало,
Па ми сж дѣте кръстили,
Съ хубаво име дарили,
Съ хубаво име Добринка.
Расти Добринка, порасти,
Станала мома голѣма, —
Не я е мама пущала
За вода, ни по говѣда.
Мама за вода отиде
Добринка на вънъ излѣзе:
На високъ чардакъ сѣдѣше,
На костенъ гергйовъ шиеше.
Тамъ си я слънце съгледа:
Три дни, три ноши гледало,
Гледало и ми трѣптяло,
Трѣптяло, не захождало!
Мама му гозба готвила,
Готвила, сина чакала,
Чакала и въздишала,
Защо се синъ ѝ забави?
Кога се слънце върнало,
Мама му тихо говори:
„Слънце ле, мило мамино,
Защо се, слънце, забави,
Та ти гозба-та истина?“
Слънце ѝ нищо не рѣчи,
Само си чело навжси.
Мама си слънце гледаше
И тихо-ляпо думаше:
„Защо ми, сине, не кажишъ,
Защо си грѣишъ толкова,
Що грѣишъ и не захождашъ,
Да ти се мама порадва?
Защо си, синко, изгори
Стари-тѣ хора на нива,
Млади-тѣ момци въ Добруджа,
Малки-тѣ моми въ Загорю?“
Слънце мами си думаше:
„Да знаешъ, само, да знаешъ
Каква си мома съгледахъ
На долня земя подъ небе!
Азъ сьмь на небе слънчице,
А тя е слънце на земя,
На земя между хора-та
И между треви зелени!
Знаешъ ли, мамо, знаешъ ли,
Ако тъзъ мома не земж,
Азъ не штж ясно да грѣя,
Както до сега си грѣяхъ?“
Мама си слънчу думаше:
„Слънчице, мило мамино,
Какъ ще тъзъ мома да земешъ,
Кога е мома на земя,
А ние свѣтимъ на небе?“
Слънчице мами говори:
„Ние лесно я земаме,
Ще пуснемъ злати ключове,
Злати ще люлки направимъ,
На земе ще ги спустиме
На лична деня момина,
На свѣти божи гергйовъ день;
Да върви мало-голѣмо,
За здравье да се люлѣе, —
Подиръ ще иде Добринка,
На люлки ще се покачи,

За здравю да се люлѣе;
Ние ще люлки дръпниме
И ще я горе дръпниме.„
Какво е слънце казало,
Това е скоро сторило:
Злати ключове пустили,
Злати сѫ люлки вързали,
Па ги на земя спустили,
На лична деня момина,
На свети божи гергйовъ-день.
Мало-голѣмо вървѣло
За здравю да се люлѣе:
Най-подирь дошла Добринка
За здравю да се люлѣе, —
Кога на люлка сѣднала,
Сѣднала и залюляла,
Люлка се дигна нагорѣ,
Подъ сини ясни небеса. —
Отъ тогасъ, дори до сега
На небе грѣять двѣ слънца:
Едно е слънце слънце-то,
Друго е слънце Добринка;
Слънце-те грѣе лятоска,
Добринка грѣе прѣзъ пролѣть.

Седнала мама да яде. . . .

Седнала мама да яде
Да яде, оште да пие
Съсъ деветь сина рождени,
Стара ги майка питаше:
„Синове, майка, синове!
Като ядете и пиете,
Нѣшто ще да ви попитамъ:
Кой що му е мило, драго,
Него, синове, да стори.“
Стоянъ на мама думаше:
„Мамо ле, мамо, драго ми
Въ зелена гора да ходж,
Че алянъ байракъ да носа,
Да си дружина съберж.“
Иванчо дума мами си:
„Мамо ле, мамо, драго ми
Лиси биволе да купж
Чьрни угари да орж,
Бѣла шпеница да сѣж.„
Тога си Стоянъ отиде
Въ зелена гора букова
И алянъ байракъ набучи,
Че се юнашки провикна:
„Сбирайте се юнаци,
И при Стояна елате!“
Че си ги Стоянъ посъбра,
Че си ги Стоянъ поведе
Изъ гжста гора зелена,
По султанска-та меджия.
Султанъ си седи подъ чадѫръ,
И си ядеше, піеше,
Печено ягне ядеше..
Стоянъ султана улови
Кат' хвъркато врабченце.
Султанъ Стояну думаше:
„Аферумъ тебе, Стояне!
Азъ едно врѣме бѣхъ юнакъ,
Ти си отъ мене пò-юнакъ.“
Че си султана заведе
На деветь гроба човѣшки,
И деветь пълни съсъ сребро.
Султанъ Стояну думаше:
„Зимайте, холанъ Стояне,
Зимайте колко можете,
И за мене оставяйте,
Че старъ сьмь вече, не могж.“

Имала е мама имала. . . .

Имала е мама имала,
До десеть сина родени:
И една дштерка Петкана.
Ръсти Петкана, порасти. —
Петкани сгледници додоха,
Прѣзъ деветь села въ десето.—

Мама ѝ я не даваше;
Брать ѝ я Лазарь най дава,
И на мама си думаше:
Хайде Петкана да дадемъ,
Презъ деветь села въ десето;
Че ние сме братя задружни,
Веднашъ въ година да идимъ
На гостю и на отвратки;
Петкани ще ѝ умрьзне,
Ште ѝ умрьзне и дотегне.
Че си Петкана дадоха,
Дадоха и ужениха
Прѣзъ деветь села въ десето.
Черна се е мъгла сѣкнала,
У Лазарева-та кѫшта:
Измори братя задружни,
И деветь снахи събрани.
Туку остана мама имъ,
Деветь люлки да люлѣй,
На деветь гроба свѣшти да пали.
Палеше и съ вино приливаше,
На Лазарюва гробъ не ходеше,
Нито му свѣшти палеше,
Ни съ вино го приливаше:
Ами го люти клетви кълнеше:
Лазаре гробъ да не сторишь, —
Далечь ми ожени Петкана!
Че се е на Бога смилило, —
Лазаръ изъ гроба излѣзе,
У Петканини си отиде:
Като го видѣ Петкана,
Че му рѫка-та цалуна,
И на Лазаря продума:
Байне ле, батю Лазаре!
Што ти рѫка-та мирише?
На бѫзъ и на попарино?
На червенопрьстица? —
Лазарь Петкани думаше:
Нови сме кѫшти правили,
За туй ми рѫка-та мирише;
На бѫзъ и на попарино,
На червенопрьстица . . . . .
Я хайде, сестро, Петкано!
На госте да те заведѫ,
На гостю и на отвратки.
Че си Петкана тръгнала,
Съ мила си батя Лазаря,
На гостю да отиде,
На гости и на отвратки —
Вървѣли што сѫ вървѣли,
Минахѫ поле широко,
Настахѫ гора зелена:
Срѣдъ гора дърво високо,
На дърво птичка свиреше,
Свиреше и говореше:
Дѣ се е чуло видѣло
Живо съсъ мрътво да ходи?
Както Лазаръ съ Петкана. —
Петкана дума Лазарю:
Байно ле, батю Лазаре!
Што ти говори птичка-та?
Лазарь Петкани думаше:
Петкано, сестро Петкано!
Тази птичка е лѫжовна. — . .
Като до тѣхъ наближиха,
Лазаръ Петкани думаше:
Петкано, сестро Петкано,
Хади иди си у дома:
Азъ подиря штѫ останѫ,
Конче-то да си напоѭ,
Петкано, штѫ те настигнѫ.
Че си Лазарь остана,
Пакъ Петкана си замина.
Лазарь си у гробъ влѣзе;
Петкана си у тѣхъ отиде.
Че на порти си хлопаше,
На мама си викаше:
Излѣзъ ме, мамо, посрѣшни.
— Като излѣзе мама ѝ,
Като си видѣ Петкана,
Тя на Петкана думаше:
Петкано, синко Петкано!

Кой те до тука доведе?
— Петкана дума мама си:
Мамо ле, стара мамо!
Батю ме Лазарь доведе.
— Че се живи хванали,
Пжкъ се мрьтви пуснали.

Ситенъ дъждь вали....

Ситенс дъждь вали като маргаритъ,
Мое-то либе коня сѣдлае
На кяръ да иде на Каравлашко;
Азе му думамъ и му се молж:
Посѣди, либе, тая година
Тая година и тая зима,
Пари се, любе, сявга печелять,
Младость е, либе, еднажъ на свѣта,
Младость е, либе, като росицэ,
Заранъ я има, денѣ я нѣма.

Заспала е Милица...

Заспала е Милица
Долу въ малка-та градинка,
Подъ бѣлъ подъ чървенъ трандафилъ,
Заспала е засънувала е.
Дребенъ си дъждецъ заиде,
Силенъ си вѣтрецъ завѣя,
Милица отъ сънъ събуди.
Люто Милица кълнеше:
Вѣтру ле, не навѣялъ се!
Дъжду ле не зайдѣлъ се!
Сега азъ видѣхъ на съне
Че ме мама ми питаше:
Миличке, мила мамина,
Башта ти ожени ли се,
Маштиха доведе ли ти?
Хубаво слушай Миличке,
Хубаво слушай маштиха,
Че е маштиха лошаво,
Да те маштиха не удари
Съ дѣсна-та ржка въ сура-та
Съ сиреняна въ уста-та?
Вѣтру ле не навѣялъ се!
Дъжду ле не найдѣлъ се!
Че ме отъ мама отдѣли
Отъ мамини-тѣ поржчки.

Мари калино Марийке!..

„Мари калино Марийке!
Днеска й свѣта недѣля, —
Азъ штж въ черкова да идж,
Свѣштица да си запалж;
Ти да ми дѣте нагледвашь
И да ми двори помѣтешь,
Панички да си умиешь,
Панички оште лажички.
Буля и́ въ черкова отиде.
Марийка двори мѣтеше,
И зе панички да мий,
Панички оште лажички.
Ножче кърваво мияше. —
Отъ ножче звѣзда паднжла;
Марийка звѣзда кат' видѣ,
Съ двѣ-тѣ се ржцѣ кръстеше,
И се на Бога моляше:
„Божнеле, вишний Господи!
И днѣшна свѣта недѣля!
Менѣ ме' буля накара,
Панички да й умиж,
Панички оште лажички.
До дѣ Марийка издума,
Чемширъ се порти тракнали,
Срѣбарни халки дрънняли, —
Буля ѝ иди отъ черкова,
И на калина думаше:
„Мари калино, Марийке!
Че плака ли ми дѣте-то?“

„Не ти й дѣте плакало,
Нето съмъ вътрѣ ходила.“
Буля ѝ вътрѣ отиде. —
Дѣте-то въ люлка заклано.
Буля й викна да плаче:
„Нали ти казахъ, Никола,
Отъ тукъ калина да махнишь:
Калина не ни й за добро:
Калина дѣте-то заклала!“
Никола дума Марийки:
„Хайди за дърва да идимъ!“
Че сѫ за дърва отишле.
Никола дърва насѣче,
Наклади до два огньове;
Въ единя хвърли Марийка,
Въ другия хвърли буля ѝ:
Дѣто Марийка горѣше, —
Бѣлъ се манастирь лѣеше;
Дѣто буля й горѣше, —
Черно си кръви тичеше.

Стоянова майчица . .

Стоянова майчица,
Петкани върла душманка,
Кѫдѣ ходила, питала,
Да найде биле омразно,
Омразно тапа отдѣлно:
Да си омрази Петкана,
Омрази тапа отдѣли
Отъ нейнъ сина Стояна.
Срещта й идѫть циганки,
Циганки, черни катунки.
Тя на циганки думаше:
„Циганки черни катунки?
Вие ходите на сѫду,
Знаете всичко по свѣтъ-тъ;
Знаете ли билки омразни,
Омразни тапа отдѣлни:
Да си отдѣля Петкана
Отъ моего сина Стояна?

А циганки ѝ думаха:
„Ти, Стоянова майчице,
Снахи върла душманко!
Имаме биле омразно,
Ала го скѫпо даваме:
За една шѫпа жлътици,
И единъ китенъ рованикъ,,
И една риза ленена.“
Дала имъ шѫпа жлътици,
Дала имъ китенъ рованикъ,
Дала имъ риза ленена —
Стоянова-та вѣнчилка.
Дали й биле омразно, —
Даватъ ѝ и заржчатъ ѝ:
„Да си варишь биле-то
Въ петъкъ спротивъ сѫбота.
Въ кѫщта запустеница,
Въ гѫрне необжежено,
И съ вода неначетена,
И гола, и гологлава;
Тапа да полѣешъ Петкана.“
Па си е зела биле-то,
Та си го дома запела.
Срешта имъ иде Петкана
Съсъ бѣли менци отъ вода.
Не ли е чедо разумно:
Тя се на пѫть-тъ запрѣла,
На циганки пѫть немина!
Като видяха циганки,
Че се Петкана запряла,
Между себе си думаха:
„Че тя е чедо разумно, —
Я хайде да й прикажемъ,
Че й е свекърва душманка!“
Доде тии да кажятъ,
А Петкана имъ думаше,
Че е познала риза-та —
Стоянова-та вѣнчилка.
Тя на циганки думаше:
„Циганки! сестри да ми сте,
Што ту искате да ви дамъ

Саде ми право кажете,
Отъ дѣ си зехте тасъ риза
И тоя китенъ ровеникъ?"
А циганки и́ думаха:
„Дàде я твойта свекърва,
Та си зе биле омразно:
Да те омрази отъ първо либе
Стояна;
Нъ кога бѫде спроти сѫбота,
Ти ако лѣгашъ отъ дѣсно,
Ти да си лѣгнешъ отъ лѣво:
Дѣто ште тебе да полѣе,
Тя да полѣе Стояна."
Та ги Петкана послуша:
Кога било спроти сѫбота,
Тя на Стояна думаше:
„Либе Стоене Стоене!
Отъ какъ се либе съ тебъ зехме,
Азъ си лѣгамъ отъ лѣво,
А ти си лѣгашъ отъ дѣсно;
Сега азъ штѫ да лѣгна отъ дѣсно.
Че ме страна та заболѣ."
А той я Стоянъ послуша,
Та си лѣгнала отъ дѣсно.
Кога е било въ полунощь,
Та е майка му отишла,
Да си полѣе Петкана, —
А тя поляла Стояна.
Кога е било зарань-та,—
Стоянъ бѣ младо питропче,
А то въ черкова не е отишьлъ.
Като черкова пушташе,
А хора-та си връвѣха
И за Стояна думаха:
„Што стори Стоянъ, не доде,
Като е младо питропче!"
Петкана крави доеше, —
Тя е зачула тѣсъ думи,
Па при Стояна отиде.
Стояна да си събуди. —
До половина младъ Стоянъ,
Отъ половина шаренъ змей!
Тя го е вънка изнела —
Кокошки крякатъ отъ него,
Кучета лаятъ отъ него,
Хора-та бѣгатъ отъ него!
Стоянъ Петкани думаше:
„Либе Петкано, Петкано!
Хайде ме либе заведи
Въ баштини ми ливаде,
Въ високи-тѣ грамаде,
Да се хора-та не плашатъ;
Па ката заранъ доходяй,
Та си ме либе споходяй,
По капка мляко донасяй."
И тя го зела Петкана,
Та го завела въ баштини му
ливаде,
Въ високи-тѣ грамаде;
Па си Стояна остави.
Ката е заранъ ходила,
По капка мляко носила.
Малко се врѣме промина, —
Стоянъ Петкани думаше:
„Либе Петкано, Петкано!
Либи ме мома змѣица,
Либи ме и ште ме земе;
Въ Недѣля ми е свадба-та."
Петкана сълзи ронеше,
И камъ дома си отводи;
Срѣшта и́ идѫтъ циганки-тѣ,
Дѣто сѫ дали билки-тѣ
На негова-та майчица.
Петкана имъ се моляше:
„Циганки, сестри да ми сте,
Штото ви питамъ, кажете;
Дѣто дадохте билки-тѣ
На мой-та пуста свекърва,
Та си полѣ Стояна.
А той си стана шаренъ змѣй,
Та го сьмь ази занела
Въ баштини му ливаде,

Въ високи-тѣ грамади;
Ката го заранъ спохождахъ,
По капка мляко занасяхъ.
Малко се врѣме промина —
Залибила го е змѣица,
Въ недѣля му е свадба-та.
Имате ли билки омразни,
Омразни тапа отдялни:
Да си омразѫ Стояна
Отъ тая пуста змѣица, —
Давно да стане младъ Стоянъ
Да си не зима змѣица!"
А циганки ѝ думаха;
"Имаме билки, Петкано,
Отъ мрътва жена — коса-та,
Отъ осойница — глава-та,
Синята бяла тентява
И жълта-та кумунига
Та да го варишъ, Петкано,
Па да полѣешъ Стояна:
Колко-то хубавъ, Стоянъ е
Оште пò-хубавъ ште стане."
Та ги послуша Петкана.
Што-то искали дала имъ,
Та па е варила билки-тѣ,
Та па полѣла Стояна:
Колко-то хубавъ, оште пò-хубавъ.
Па си съ Петкана отишле,
Па заклалъ крава ялова,
Па събралъ всички роднини,
И нейни, и негови;
Тапа е хваналъ майка си,
Съсъ рогозина я обиви,
И съсъ катранъ я намаза,
Па я съсъ огънь запали;
Три дни горѣла, тлѣяла, —
Госте-то пиле и яле.

Мари Радо бѣла Радо! . .

Мари Радо, бѣла Радо!
Царь царува въ Цариграда —
Бѣла Рада въ Будимъ града.
Царъ за Рада войска бере,
Войска бере — Будимъ бие.
Биха Турци, биха Гърци,
Биха младе Еничари, —
Неможаха да разбиѭть
Нова града будинова,
Дуръ не доде Татаръ — паша,
Татаръ — паша съсъ татаре,
Еничеренъ съ еничере.
Двашъ обиде тришъ удари, —
Стѣни-тѣ се разлюляха,
Ключерки се отключиха,
Порти-тѣ се отвориха;
Та е влѣзалъ Татаръ — паша,
Татаръ — паша съсъ татаре;
Еничеренъ съ еничере;
Тамъ завари бѣла Рада,
Че си сѣди на одрове
Съсъ родени мили братя,
Петра бана, побратима,
Побратима — влашка краля,
И Ивана, мила брата.
Петра бана погубиха,
А Ивана потурчиха,
Бѣла Рада поробиха:
Вързахѫ ѝ бѣло лице,
Бѣло лице съ бѣла вала,
Черни очи съ черна вала,
Тънки вѣжди съ тънка вала:
Качиха я въ конски кола,
Въ конски кола възъ кучия,
Затворихѫ проворци-тѣ,
Па тръгнаха низъ друмове,
Та вървѣхѫ тъкмо три дни, —
Прѣминѫха прѣзъ море-то;
Прѣзморенки хоро играть.
Ка ги зачу бѣла Рада.
Кочижию приговори:
„Кочижию братъ да ми си,

Брать да ми си и побратимъ!
Отвържи ми черни очи,
Черни очи, бѣло лице,
Па отвори прозорци-тѣ,
Да поглѣдамъ горѣ — долѣ,
Горѣ — долѣ по хоро-то:
Девно видѫ нѣйдѣ нѣкой
Отъ моя-та клета рода, —
Я майчица, я баштица,
Я сестрица, я милъ братецъ!
Послуша я кочежия:
Отвърза ѝ черни очи,
Черни очи бѣло лице,
Па отвори прозорци-тѣ,
Та поглѣдна бѣла Рада,
Та погледна горѣ — долѣ,
Горѣ — долу по хоро-то,
По хоро-то, по моми-тѣ;
Тя не видѣ нѣйдѣ никой
Отъ нейна-та клета рода.
Кочежия Ради кажи:
„Хайде, хайде, бѣла Радо!
Ти штешъ видѣ майка, башта,
Кога роди върба грозде
И ракита жълти дюли!“
А Рада му отговоре:
Кочежию, братъ да ми си!
Я подай ми влашко ноже,
Да разрежѫ жълтѫ дюла!“
Не осети се кочяджия,
Подаде ѝ влашко ноже;
Не разрѣза жълта дюля,
Нъ се въ сърце-то удари —
И отъ душа раздѣли.

Триста се пушки пушнѫли..

Триста се пушки пушнѫли
На Стоянови дворови.
Заплакала е Виличка
На Стоянова гробница,
Емъ плачи, емъ си нарича:
Либе Стоене, Стоене,
Стадо ти блѣе въ ѫгѫли,
На врѣме не накрѫмено;
Конче ти цвили въ яхъри,
На врѣме не назобено.
Чюя те, либе, слушамъ те,
Ала не можѫ да станѫ:
Тѣло ми й въ земя обрасло,
Лице ми й съсъ мѫхъ покрито,
Очи ми й змия испила,
И въ пирчемъ ми гнѣздо завила.

Минахъ гора минахъ друга..

Минахъ гора, минахъ друга
Настахъ гора ясенова
У ясенъ ми славей пѣе,
Како пѣе дори дума:
„Майка сина не роди ли,
Сестра брата не чува ли?
Да ме найде у горица,
Да утрепе црьнъ арапинъ,
Да си найде до три добра:
Едно добро — враня коня,
Друго добро — сухо злато,
Третье добро — малка мома!“
Я застояхъ, та заслушяхъ,
На калпакъ ми слана падна,
И подъ мене конь продума:
„Чорбаджие аджамие!
Стига стоя стига слушя.
Мое сьрце, камикъ ли е?
Мои нозѣ дрьве ли сѫ?
Мои очи звѣзди ли сѫ?“
Я извадихъ тьнка мрѣжя,
Та замрѣжихъ гѫста гора,
Та утрепахъ црьнъ арапинъ,
И си найдохъ сухо злато,
И залюбихъ малка мома.

Донка се бѣда бѣдили . . .

Донка се бѣда бѣдили,
Донке момиче хубаво,
Бѣдили и укривили
И я въ тьмница хвърлили
Да било баремъ за нѣщо
За нѣшто и за низашто:
За една китка сминува
Че я не дала Турчину,
Турчину Яничерину,
Нъ я дала Ивану,
Та сѣдя Донка та лежя
Тъкмо ми до три години.
Тъмничяръ Донка попита:
Усилно ли ти е, Донке ле,
Усилно ли ти е въ тъмница?
Донка тъмничерю думаше:
Тъмничерйоле, брайноле,
Деня ми е усилно и не е,
Нъ ноштѣ ми е много усилно,
Кога засвирять момци-тѣ
Момци-тѣ и младенци-тѣ,
Кога запѣѭть моми-тѣ
Моми-тѣ по сѣдѣнки-тѣ.

Садила мома край море лозю . . .

Садила мома край море лозю,
Лозю ми садить и пѣсна пѣить:
„Хай лозю, лозю, со бѣло грездие!
Като те садамъ, кой ке те ядить?
И ясъ си немамъ нигде никого,
Ня татка имамь, ни майка имамь,
Ни брата имамь, ни мила сестра;
Сжде си имамь първа-та любовь,
И тоа ми ушло пуста чужина,
Пуста чужина, Арапска земя.

Гуга болна лежитъ отъ ни една болесть.

Гуга болна лежитъ отъ ни една болесть
Отъ ни една белесть отъ цьрна-та чума,
Примирать, замирать на майкини скутей:
„Майко, мила майко, леле ке си умрамъ!“
„Мълчи Гуго, мълчи, ти не ке ми умришъ,
Сега ке си одамъ во широко поле
Во широко поле, во силно-то стадо,
Да ке ти донесамъ еденъ руди овенъ,
Да ке я го да'амъ на цьрна-та чума.“ —
„Майко, мила майко, чума жертва нейкитъ.“

Дури пойде дойде Гугина-та майка,
Дури пойде дойде Гуга душа даде.

Дѣто слънце-то залазя,

Дѣто слънце-то залазя,
Тамъ има мома заспала,
На лошо е мѣсто заспала,
На самодивско играло,
На говедарско падало.
Спала мома-та што спала,
Като се отъ сънъ събуди,
Възъ нея сѣдять три моми,
Три моми, три Самодиви.
Първа-та отговаряше:
Хайде да земемъ Марийка
За самодивска попадя.
Втора-та отговаряше:
Какъ штемъ да земемъ Марийка,
Като е едничка у майка,
Тя за синъ тя за дъштеря?
Третя-та отговаряше:
И ний таквази търсиме
Дѣто е една на мама,
Че ште мама ѝ да плаче,
Да плаче да ни весели.
Въ пондѣлникъ на корито-то,
Възъ вторникъ въ мала градина,
Въ градина, йоште на нива,
На нива йоште на лозю. —
Че на Марийка думахá:
Стани Марийке, я стани,
Стани иди си у вази,
Да кажешъ на мама си
Дѣто ште да те землеме
За самодивска попадя,
Да додешъ на нашъ вилиятъ,
Да видишъ какво ѝ хубаво;
Не прѣдемъ мари не тъчемъ,
Ката день хоро съ цигулки,
Ката день хоро играйме,
Ката день ядемъ и пиемъ;
Да ти се мама нарадва,
Да ти се мама надума.
Като си у тѣхъ отиде,
Додѣ мами си искаже
И се отъ душа отдѣли.

Мама Стояну думаше.

Мама Стояну думаше:
Стоене синко, Стоене,
Стадо-то си не разтирай
Изъ самодивска джбрава,
Или, като го разтирашь,
Съсъ тънка свирка не свири,
Да та не чюе дива-та
Дива-та, Самодива-та,
Да се не бори съ тебе.
Стоянъ майка си не слуша,
Най си стадо-то развкара
Изъ самодивска джбрава,
Съсъ свирка-та си засвири,
Самодива-та покани
Да доде да се поборатъ.
Самодива се вѣстила
Кат' малко момче рохово,
Плеснали и се вловили
Та сж се три дни борили.
Стоянъ ште да й надвие,
Самодива се провикна:
Стихии, сестри вихрушки,
Днесь ште ме Стоянъ надвие.
Стихии се спуснали
И свили сж се вихрушки,
Че сж Стояна вдигнали

Отъ дърво на клонъ слагали,	Парче по парче скъсали
Отъ връхъ на връхъ дигали,	И стадо-то му пръснали.

Ходилъ юнакъ на пуста-та войска.

Ходилъ юнакъ на пуста-та войска
На пуста-та войска, войска татарийска.
Ранили го триста дребни пушки
Триста пушки, три стрѣли татарски.
Падна юнакъ във дълбоко долю,
Във дълбоко долю, подъ дърво зелено,
На дърво-то пиле соколово,
Юнакъ пищи отъ черна-та земя
Че се чюва до синйо-то небо.
Отговаря пиле соколово:
Умри юнакъ, умри Помакъ,
Ште ти поямъ бѣло-то ти мѣсце,
Ште ти пиѭ черно-то ти кръвѭ.
Расърди се юнакъ mралия,
Отговаря Помакъ, добъръ юнакъ:
Мълчи, пиле, не ме разлютявай,
Не ме струвай, пиле, да развреждамъ
Мой-тѣ триста рани, три стрѣли татарски.
Отговаря пиле соколово:
Умри юнакъ... умри Помакъ! . . . .
Расърди се юнакъ яралия,
Повлѣче се по коремъ по рѫцѣ,
Че си дръпна пушка гегайлийска,
Че удари пиле соколово.
Падна пиле във дълбоко долю,
Пишти пиле отъ черна-та земя
Че се чюва до синйо-то небо.
Отговаря юнакъ яралия:
Пишти пиле двама да пиштиме,
Лежи, пиле, двама да лежиме,
Умри пиле двама да умреме.
Дотегнѫло й юнаку да лежи,
Провикна се юнакъ яралия:
Дѣ си сестро, ела исцѣри ме!
Зачюла го й сестра Самодива

Че подхвръкна, при юнакъ отиде,
Омила му триста дребни рани,
Дребни рани, три стрѣли татарски,
Набрала е трѣви самодивски,
Вързала е до триста му рани,
Оздрави го за день и до пладнѣ,
Подаде му пушка гегайлийска
На войска да иде, войска да искара,
Войска да искара, царя да избави.

Марко бѣше више на дивани . . .

Марко бѣше више на дивани,
Се опули по бѣли друмо'и,
Ѣ збору'еть на своя невѣста:
„Ой невѣсто, мое мило добро!
Што ке бидить мжгли и прахо'и
Подъ Вароша, по бѣли друмо' и?“ —
„Дейди Марко, мой мили стопанъ!
Да не ми е голѣма прѣвара!“
Уште реч-та два-та не изрекле,
Ето порти вити се клюкаеть.
Ѣ зборувать Марко невѣстѣ си:
„Пойди слези въ наши дворо'и,
И погледай што се порти клюкать!“
Ми отиде млада Марко'ица,
Кога гледать цьрна Арапина. —
„Ели чуешъ млада Марко'ице!
Даль е тува Марко Кралевике?
Сумъ го чуло многу вино пило
И на облагъ се облежу'ало;
Ако сакатъ да с' обложу'емъ,
Мие два-та вино да пиеме,
Ако мене той ме надпиеть,
Ке му да'амъ моя добра коня,
Ке му да'амъ моя остра сабя,
Со сабиа глава да прѣсечитъ.
Ако него вино го надпиамъ,
Да ми да'ить млада Марко'ица.“
Тарчаинчкумъ се качи на диванъ;

„Дейди Марко, мой стопанине!
Сама, велитъ, лова што ни дошла,
Што ни дошла цьрна Арапина,
На облога онъ се обложу'етъ;
Ако вино него го надпиешъ,
Ке ти да'итъ нег'ва добра коня,
Ке ти да'итъ нег'ва остра сабя,
Со сабиа глава да прѣсечишъ;
Ако вино той те надпиетъ,
Да му да'ишъ млада твоя любовь." —
„Ай отвори наши вити порти,
Нека влезитъ цьрна Арапина!"
М' отвори отъ дворю вити порти;
Коня върга въ дълга конушница
Па се вкачи више на дивани.
Што си пи'я три дни и три ноке,
Въ три дни никой одъ нимъ не се опи;
А Маркоѣ му се здодеало,
Седеекюмъ, вино пиеекюмъ;
На Арап-отъ Марко му зборвеше;
„Дейди Арапъ, море цьрни Арапъ,
Извнъ дай ми малу да прошетамъ!"
Малу во дворъ Марко се прошета,
Бъргу по скалици се искачи,
С' искачи за вино загорено;
Чабуръ чаша полна ми испило,
Чабуръ чаша седумдесетъ ока.
Богъ да биетъ цьрна Арапина!
Бѣше клало билки чемерлики;
А ѫ испи, дремка го навали.
Легна Марко малце да прѣспиетъ,
И онъ лесно не се разбуду'етъ.
Богъ да биетъ цьрна Арапина,
Што ѣ велитъ младѣ Марко'ицѣ:
„Промени се, млада Марко'ице!
Бладзе си ти, што ке мен' кердосашъ,
И менѣ со тебе юшъ найбладзе." —
„Фало богу единому, велитъ,
Зашто ти мене ке ме избавишъ
Отъ овего тешка пияница!
Почакай, постой ти да соберамъ

Се мое-то рубо невѣстинско,
Да му земамъ оружю Марково!“
Богъ да биетъ цьрна Арапина!
Не ми чекатъ млада Марко'ица,
Туку рипна на нодзе юначки,
Пра'у търгатъ долна конушница,
Своя коня отъ тамо отрешуетъ,
Па Марко'а коня отвързу'етъ,
Си ѫ качи млада Марко'ица.
Не ми тератъ, како конь се тератъ,
Туку како силенъ вѣтъръ бѣгатъ.
Приближи'е до Солуна града.
Тамо велитъ млада Марко'ица:
„Дейди Арапъ, дейди златенъ Арапъ!
Марко овде с' иматъ побратими,
Мене тие ведношъ ке познаетъ,
А тебе на час-отъ ке загубятъ;
Слечи твое свилно убао руво,
И я него да си го облѣчамъ,
Страшенъ делиа да имъ се гледамъ;
Па ти стори се кабаетлиа,
Гьоа многу люгю си исклало,
Многу грѣшки сегде си сторило,
Да те носамъ пра'у Цариграда,“
Што пойдо'а на ладна меана,
На ме'ана во Солуна града.
Личба личитъ млада Марко'ица:
„Да слушайте Солунски гражане!
Овой хайта мошне кабаетлиа,
Колку кървю турилъ по друмо'и,
Колку недугай хайта не сторило,
Ке го носамъ пра'у при Султана;
Немой нѣкой Арапъ да загубитъ,
Оти джувапъ никой не ми даватъ!“
Ноќье стана млада Марко'ица,
До рамена глава му прѣсече;
Утро само кога се осъмна
Пиштитъ тога страшенъ делибаша:
„Аль слушате Солунски гражане!
Отъ васъ сакамъ цьрна Арапина;
Кой нему ноќье глава прѣсекло?

Си гражане арно разберите,
Бар' едно живо не остава!"
Тукъ се молятъ Солунски гражане:
„Не можиме, велѣть, край да найме,
Кой е Арапина загубило;
Све ни сакай што ке ни посакашъ
Да да'име и да се простиме." —
„Благо дайте дванаесетъ товари
Со се мѫски, съ млади кираджии;
Арапина така ви прошта'амъ."
Ѣ дадо'а Солунски гражане
Ѣ дадо'а се што посакала.
Та потера двана'есетъ мѫски
Отъ Солуна назадъ се вратила.
Излего'а подъ Солуна града,
Подъ Солуна въ зелени ливади,
Ми го стрети Марка Кралевика.
Изговори Марка Кралевике:
„Даль ме чуешъ страшенъ делибаша!
Дали идешъ по море, по вода,
Дали идешъ по бѣли друмо'и?
Ке те праштамъ, нешто да ми кажишъ!"
Изговори страшенъ делибаша:
„Кажи Марко, Марко Кралевике!
Што неоля, Марко, ми те нашло?" —
„Дали стрете цьрна Арапина,
Да си носитъ убава невѣста?" —
„Дейди Марко, Марко Кралевике!
Ясъ си идамъ отъ мѣсто далечно,
Ясъ си стретифъ цьрна Арапина
Преку Стамболъ тридесетъ конаци,
Кай носеше убава невѣста,
Во поглед-отъ како Марко'ица.
Дейди Марко, Марко отъ Варошa;
Дали кральство, море, не повеляшъ,
Даль не можишъ друга да си найдишъ,
Мѫжъ сакала, и мѫжъ си избрала.
Дали чуешъ Марко Кралевике!
Ай ти назадъ, Марко, поврати са,
Дванадесетъ товара да терашъ,
Да то'арвишъ со мои-отъ слуга,

Да то'арвишъ и да расто'арвишъ"
Киниса'е по бѣли друмо'и;
Негде-годе жена потеру'етъ
Ми го биетъ съ три струка камждика,
Ми го биетъ Марка Кралевике;
Негде-годе петици згазу'етъ,
Отъ петици цьрнъ кръвъ потеку'етъ.
Си дойдо'а тие по Пирока,
Си фтаса'а подъ бѣла Плетвара.
Тога опетъ страшенъ делибаша,
Опетъ фати Марка да прашту'етъ:
„Дейди Марко, Марко Кралевике!
Да ѭ видишъ млада Марко'ица
Дали можешъ неа да позна'ишъ?"
Изговори Марко Кралевике:
„Даль ме чуешъ страшенъ делибаша,
Немой хатъръ тебѣ да останитъ!
Кога гледашъ во сурова земя,
Ти прилегашъ младо Марко'ица;
Кога гледашъ она ведро небо,
Нигде немать пострашенъ отъ тебе."
И дойдо'а во бѣля Плетвара.
Рипна отъ коня млада Марко'ица,
Качи Марка свои стопанина:
„Язъ сумъ твоя млада Марко'ица."—
„Простумъ тебѣ мой-тѣ цьрни кървю,
И прощтамъ ти три струка камджика,
Што биеше по глава, по чело."
Си ойдо'а више на дивани,
Расто'арю дванаесеть т'вара благо.

Мила момо, цьрнооко, . . .

Мила момо, цьрнооко,
Мили твой-тѣ цьрни очи,
Цьрни, цьрни, како трънка,
Полни рамни, като гроздие;
Сакамь нѣшто да те питамь,
Сакамь право да ми кажешъ:
На кого си налютено
Налютено, насърдено,
Даль на майка, илъ на тейко,
Иль на твои-тѣ два брата?"
Она веле и говоре:
„Море лудо, лудо младо!
Не сумъ, лудо, налютено
Ни на майка, ни на тейко,
Ни на мои-тѣ два брата,
Туку, лудо, на тебека,

Толку ходи горѣ долу
По планини, по вишини,
По войска-та анадолска,
Отъ дек' слонце си огрѣва,
Па до дека си за'ожде,
Не ль не найде негде цвѣте,
Да наберишъ, да донесишъ,
Ясъ да речамъ любовь любамъ,
Отъ любовь-та китка носамъ."

Майка Стояну думаше . . .

Майка Стояну думаше:
Стояне, сино Стояне,
Майка те не е питала,
Сега девета година
Какъ лѣжишь синко, та болишь;
Деветь постели изгнои,
И деветь шари възглавници.
Майка щте те заведе,
На старъ монастирь,
При духовникъ испозѣда.
Като на духовникъ отишла,
Старъ се монастирь затвори,
Отъ Стоянови грѣхове
И тѣ се назадь върнхли.
Майка Стояну думаше:
Грѣхъ ни грѣхъ, майко, срамъ
ни срамъ,
Знайшь-ли, мале, повнишь ли,
Кога бѣхме въ Влашко,
Бре девятина дружина,
Че ни овце-тѣ измрѣха,
И ми си майко остахме,
Съ едни голи тояги,
Единъ се други питахме:
Дружина вѣрна сговорна,
На какъвъ кярецъ да идемъ,
Че ни овце-тѣ измрѣха?
Азъ имъ рѣкохъ: дружина,
Айде ти холанъ дружина,
Айде хайдути да станемъ,
Азъ щте ви стана войвода.
Та че си холанъ тръгнахме,
Минахме гори зелени,
Настахме поле широко,
Вървѣхме што вървѣхме,
Прѣдъ свадба-та си соднахме.
Кумове ни черпяха:
А момини ни дараха:
Кому по еднаждъ кому по дваждъ,
А на мене ни веднаждъ.
Тръгнахме да си заминемъ,
Дружина ми се присмяха
Язкъ ти холанъ Стояне,
За твое-то младо войводство,
Кога тебъ нито дариха,
Дариха, ни почерпиха.
Мене ми жалба остана,
Извадихъ сабя френгия,
Та се на лѣво заврътяхъ,
Га се на дѣсно обърнахъ,
Остали што сѫ остали
— Булка-та и младоженека.
И азъ ги хванахъ за рѫка,
Че ги поведохъ заведохъ,
Въ голѣма гора зелена,
Дѣто ми птичка непѣе,
Камо ли човѣкъ да ходи.
Отъ два ги бука овръзахъ,
Съ очи да си гледать,
Съ уста да не хортувать
Та че ги тамка оставихъ.
Малко сме много ходили,
Кога се, мале, върнахме.
Мене ми дошло на ума,
Да ида да ги отвържа.
Кога си тамь-ка отидохъ,

До двѣ си лози израсли.
Съ връхове-тѣ си се събрали
Събрали та се уплели
И хубава рожба родили,
Посегнахъ да си откѫсна,
То ми се, мале, невдаде,
И азъ се люто расърдихъ,
Извадихъ сабя френгия,
Та си лози-тѣ прѣсѣкохъ.
Като ги, мале, сѣчахъ
Ясна ме кръвъ залява,
Тогасъ се майко оплашихъ
Та лѣжахъ девять години.
Майка Стояну думаше:
Стояне синко, Стояне,
Девять си годенъ ти лѣжалъ
И още девять да лѣжишь,
Девять постелки да изгноишь,
И девять шери възглавни,
Че тя си бѣше сестра ти.

Стоянова-та майчица, . . .

Стоянова-та майчица,
Тя си е много сбъркала;
Сбъркала и пригрѣшила:
Че си скоро прѣбързала,
Та Стояна уженила:
Въ сѫбота го е годила,
Въ недѣля го е вѣнчала.
Въ понедѣлникъ сутро ми рано
Порти-тѣ му захлопали
И конье си истропали,
Царски хора довтасали.
Че си Стояну думаха:
Стояне, младо юначе,
Царя си холамъ написа
Сички-тѣ млади юнаци:
Че токо тебе оставилъ,
Че си се снощѣ оженилъ
И ти е млада булка-та:
Стоянъ имъ нищо не рече,
Най влѣзе въ тьмни ахъри
Искара коня хранина;
Че го срѣдъ двора обсѣдла,
Обсѣдла Стоянъ обузда;
Че си го Стоянъ възсѣдна:
Че съ царски хора ште иде.
Пакъ булка му се повърна,
Че влѣзе въ горня градинка
Та скичи китка шарена,
Че я Стояну подаде
И си Стояну думаше:
Съ богомъ да идешь, Стоене,
Съ богомъ да додишь, Стоене,
На, ти, Стоене, тъсъ китка:
Тъзика китка шарена.
Денѣ я носи въ пазва си;
А ноштѣ туряй възъ главю:
Кога китка-та повѣни,
Тогасъ ште да се оженѫ.
Стоянъ си пое китка-та,
Тури я въ дѣсна-та пазва
Че съ царски хора отиде.
Право въ Цариградъ отишле,
Въ Цариградъ у царски сараи—
Първий дверникъ го сторили.
Сѣдѣлъ е Стоянъ слугувалъ
Седемъ години и осемь,
Че на девета година
Китка-та му повянѫла:
Стоянъ по двори ходеше,
По дворие по царски сараи;
Хемъ ходи Стоянъ, хемъ плаче.
Царица та го видѣла,
Видѣла оште съзрѣла,
Че си Стояну думаше:
Стоене, младий дверниче,
Седемъ години и осемь
Дѣто си ходишь сѐ пѣешь;
Пакъ вчера и днесь сѐ плачешь.
Стоянъ царици димаше:

Царице, Господарице;
Оставихъ булка подъ було,
Седемь години и осемь,
А вчера се е годила,
Утрѣ ште да се вѣнчѣе.
Царица дума Стояну:
Стоене, младий дверниче,
Отъ мене воля да имашь,
Я си влѣзъ въ царски ахжри,
Отбери коня хранена,
Че си ти коня възсѣдни —
Пò-скоро у васъ да идешь,
Дано си булка заваришь,
Заваришь да я отнемешь.
Стоянъ си влѣзе въ ахжри,
Та отбра коня хранена,
Че си го Стоянъ възсѣдна.
Въ сжбота по екиндия
Изъ Цариграда излѣзалъ,
Въ недѣля сутро ми рано;
Прѣзъ дрѣнополе прѣмина
Въ недѣля по екиндия,
И въ София е довтасалъ;
Право у тѣхъ си отишелъ:
Порти-тѣ му затворени,
И булка-та му завели;
Завели да я вѣнчавать:
Стоянъ си тръгна изъ София,
Изъ Софянски-тѣ друмишта,
Че си свадба-та намѣри;
Свадбари думать Стояну:
Пжтниче, царско юначе,
Я послѣзъ холамъ отъ коня;
На трапеза-та да сѣднешь:
Да ядешь холанъ да пиешь,
Веселба да се веселишь,
Стоянъ си слѣзе отъ коня
Че на трапеза-та сѣдна,
Поялъ е Стоянъ и попилъ;
И веселба се веселилъ
Та че булка та излѣзала
На редъ ржка да цалува;
Сѣкой ѝ даде по пара,
Стоянъ и даде злать пръстенъ;
Като го тя поела,
Тутакъ-си е сѣтила,
Че си було-то подигнала;
Та го въ лице-то погледна:
Като го видѣ и позна,
Булка-та дума свадбари:
Праштайте вие кумове,
И вие стари сватове;
Азъ штж съ пжтниче да ида,
Съ пжтниче съ царско юначе.
Стоянъ си пое булка-та,
Та си я у тѣхъ заведе.

Самси се Господь подкани . . .

Самси се Господъ подкани
Черкова да си загради
Между двѣ вити планини
И подъ два тънки облаци.
Па си повика Вили Самодиви:
Вили ле, Вихри и Самодиви,
Вази сьмь викалъ да кажж
Че сьмь черкова захваналъ
Между двѣ вити планини
И подъ два тънки облаци
Ни на небе ни на земя,
За това штж да ви питамъ
Коя ми е слуга най-бърза,
Мен' плитни за зидъ да сбере,
Плитни и варъ за лепеню
И редомъ колци за стѣни-тѣ,
Добри прътю зс прѣплитаню,
Чисти дъски за подстѣни-тѣ
И греди за тавани-тѣ,
За черковни врата прагове

И за стрѣхи-тѣ покриви. —
Най-бърза е била чюма-та,
Та си лжки и стрѣли узела
Стари и млади да сѣче,
Голѣми и малки да влѣче,
За плитни е старци морила,
Варь за лепеню-баби тровила,
За повивъ коли-юнаци погодени,
За прѣплетъ прътю-моми неженени,
За дъски-черковски невѣстици
И за греди-милолики кметици
И за прагове-попове и кметове.

Майка Стояну думаше . .

Майка Стояну думаше:
Синко Стоене Стоене,
Додѣ бѣ, сину, при майка
А ти бѣ, сину, бѣлъ червенъ,
Откакъ се раздѣли отъ майка
А ти си, сину, жълтъ зеленъ,
Като жълта неранча
И като зеленъ шимширъ;
Да-ли ти й, сину, зла дружина,
Ил' ти сж върли овчари? —
Стоянъ майци си думаше:
Майно ле, моя старая,
Нито съмь на зла дружина
Нито ми сж върли овчари,
Но се научи, майно ле,
Зла мечка стръвница,
Та вѣчеръ кжсно дохожда
Овчари гони съсъ главни,
А кучета-та съ каменю
А менѣ ништо не каже
Но ми вика, либе ле. —
Майка Стояну думаше:
То не е мечка стръвница
Нъ ми е Елка змѣица;
Можешъ-ли я хитромъ испита:
Елко ле, либе змѣице,
Ти като толко ходишъ,
Сичкий свѣтъ обиходишъ,
Не знайшъ ли билю омразно,
Омразно билю отдѣлно?
Че имамь сестра пѐ-малка
Та я е Турчинъ залюбилъ,
Отъ него да я омразж,
Омразж, Елко, отдѣлж? —
Елка Стояну думаше:
Либе Стоене, Стоене,
Да си набере майка ти
Синя-та бѣла тентава,
Жълта-та вратига и куманика,
Та майка ти да ги вари
Срѣдъ ноштъ срѣдъ полуноштъ
Във гърне не обжежено,
Та сестра ти да полѣе,
Отъ Турчинъ да я омрази,
Омрази йоште отдѣли.
Майка Стоянова набрала. . . .
Варила ги й въ срѣдъ полуноштъ,
Както е Елка казала,
Във гърне не обжежено.
Не полѣла сестра Стояну
Нъ полѣла сами Стояна.
Кога е било на вѣчеръ,
Ето че иде мечка-та,
Отъ далече иде и вика:
Либе Стоене, Стоене,
Што ме лесно излъга
Та ме отъ либе отдѣли?

Рада за вода ходила . . . .

Рада за вода ходила
На змѣеви-тѣ кладенци
Ходила и се върнала.
Срешту й идать два змѣя,
Два змѣя два огненика;
Пѐ-старий Рада замина,

Пò-младий Рада запира
И ѝ стомна-та напива,
Че си на Рада думаше:
Радо ле, либе Радо ле,
Ката вѣчерь ми дохождашь,
Пò-смѣсна китка доносяшь
Тов' вѣчерь што н' ми донесе?—
Рада на змѣя думаше:
Змѣйно ти огнейно ле,
Пусни ме, змѣйно, да мина,
Да мина да си замина;
Мама ми болна лежи,
Колкото ѝ болна отъ болестъ,
Два ката гори за вода. —
Змѣя на Рада думаше;
Радо ле, мома хубава,
Лъжи ти, Радо, другиго,
Ала си змѣйно не лъжи.
Змѣйно си хвърка високо
И гледа змѣйно широко,
Сеги надъ вази прѣдхвръкнжхъ,
Майка ти сѣди въ горенъ катъ,
Майка ти магесница-та,
Майка ти омайница-та,
За тебе ризи съшива,
Сѣкакви билки оши́ва
Сѣкакви билки омразни,
Омразни, билки раздѣлни,
Дано те, Радо, намразж
Майка ти магесница-та
Магйоса гора и вода,
Жива е змия хванжла,
Въ ново я гърне турила,
Съ бѣлъ я бодилъ подклада,
Змия се въ гърне виеше
Виеше йоште пиштеше,
А мама ти наричя:
Както се вие тъз' змия
Тжй да се виѭтъ за Рада,
За Рада Турци, Българи,
Дано ж змѣйно намрази,
Намрази да я остави.
Додѣ не те е цѣрила
Азъ штж да те задигна. —
Дор' туй си змѣя издума
И си Рада задигна
Издигна горѣ въ небеса
До високи-тѣ канари,
У широки-тѣ пештери.

Провикнала се . . .

Провикнала се
Виша Гъркиня,
Виша Гъркиня,
Царска робиня:
Кой штe се нае
И най нае,
Да си посѣе
Надъ море лозе,
Надъ море лозе,
Надъ брягомъ дюли.
Наело ми се,
Чьрно Латинче
Наело ми се
Посѣяло е
Надъ море лозе
Надъ брягомъ дюли.
Той штe да земе
Виша Гъркиня
Виша Гъркиня
Царска робиня.
Отговаряше
Вишя Гъркиня
Ой ми те тебѣ
Момче Латинче,
Тжй не съмь рѣкла,
Тжй ти се счуло,
Ами си рѣкохъ
Който уплете,
Отъ пѣсъкъ вжже,
Да го укачи

Надъ Цариграда,
Надъ Цариграда
Въ Узунъ-Чаршия
Той ште да земе
Виша Гъркиня
Виша Гъркиня
Царска робиня.
Наело ми се
Момче Латинче,
Наело ми се
Уплѣло го е.
Отговараше
Виша Гъркиня:
Ой ми те тебѣ
Момче Латинче,
Тжй не сьмь рѣкла,
Тжй ти се счуло,
Ами си рѣкохъ,
Който приплува
Бѣло-то море:
Отъ Царски Сарай
До Кунъ-Капия,
Отъ Кунъ-Капия
До Еди-Куле.
Наело ми се
Момче Латинче
Наело ми се
Приплувало го;
Отъ царь-сарай
До Кунъ-Капия,
Отъ Кунъ-Капия
До Еди-Куле.
Отговараше,
Виша Гъркиня:
Тжй не сьмь рѣкла,
Тжй ти се счуло,
Нъ ми си рѣкохъ

Който си свали
Звѣзда зорница
Отъ сине небо
Той ште да земе
Виша Гъркиня
Виша Гъркиня
Царска робиня.
Наело ми се
Момче Латинче,
Чи си направи
Стрѣла стрѣлница,
Та да я хвърли
Камъ сине небо
За да си свали
Звѣзда зорница.
Момче на мома
Тжй отговори:
Ой ми те тебе
Виша Гъркино,
Виша Гъркино
Царска робино,
Я излѣзъ излѣзъ
На пенджури-тѣ,
Та си погледни
Камъ сине небо,
Какъ штж да свалж
Звѣзда зорница.
Тя си излѣзла,
На пенджури-тѣ,
Та си погледна
Камъ сино небо;
То не замѣри
Звѣзда зорница,
Нъ си замѣри.
Виша Гъркиня
Та я удари
Въ лѣва страница.

Сношци станахъ сънень, буденъ, махмуренъ.

Сношти станахъ сънень, буденъ, махмуренъ,
Та попитахъ моя майка маштиха:
„Пѣли ли сѫ първи петли и втори?
Викалъ ли е Селимъ ходжа на джамия?"
Отговаря стара майка маштиха:
„Не сѫ пѣли първи петли, ни втори,
Ой та тебе лудо младо, глупаво!
Не е викалъ Селимъ ходжа на джамия."
Азъ не слушахъ моя майка маштиха,
Но отидохъ въ мой-тѣ темни обори,
Та извадихъ моя коня хранена,
Осѣдлахъ го, обуздахъ го азъ него,
Воседнахъ го, припуснахъ го азъ него,
Та отидохъ на студени кладенци.
Тамъ намѣрихъ до три моми згодени,
Азъ попитахъ до три моми згодени;
„Гази ли се тазъ вода студена?
Кърши ли се тазъ калинка червена?
Любятъ ли сѫ до три моми згодени?"
Отговарятъ до три моми згодени?"
„Не се гази, тѫзи вода студена,
Не сѫ кърши тазъ калинка червена,
Не сѫ либатъ до три моми згодени."

Свети Петъръ въ рай ке пойде.

Свети Петъръ, въ рай ке пойде
Въ рай ке пойде рай да види.
Грѣшна майка на слѣдъ него,
Текомъ тече, сълзи рони
Сълзи рони, викомъ вика:
„Стой, почакай, свети Петре,
Съ тебе мама въ рай да иде.
Въ рай да иде, рай да види,
Христу богу да достои."
Обърна се свети Петъръ
Та погледна низъ негово
Низъ негово дѣсно рамо
Сълзи рони низъ хубаво
Низъ хубаво светло лице;
Отговаря свети Петъръ:
„Леле варе, грѣшна мале.
Не си сгодна въ рай да идешъ
Въ рай да идешь, рай да видишъ,
Христу богу да достоишъ.
Кога бѣхме, мила мамо,
На бѣло, мамо, виделo,
Ние бѣхме чорбаджии
Чорбаджии механджии,
Додеха си два божеци,
Засвириха, запѣеха,

И се, мамо, помолиха
За Христово свѣтло име;
Но ти, мамо, не ги дари,
Не ги дари божя дарба.
Нъ имъ даде, мила мамо,
Една кора питенъ лебецъ,
Дѣ седеше отъ цѣлъ мѣсецъ.
С' излѣзоха два божеци,
Ти се, мамо, попишмани
Попишмани и прокле ги: —
„Богъ д' убие два божеци
Че ми кжшта осиромашихте,
Та ви дадохъ кора лебецъ,
Де кокошки да нахрана.“
Зарадъ това, мила мале,
Не си сгодна въ рай да идешъ,
Христу богу да достоишъ,
Че ти не си отдѣлила
Зарадъ своя-та душица,
Ни па нѣшто си подала
За Христово свѣтло име.“ —
„Помоли се грѣшна майка,
Помоли се свети Петру:
„Я ми прости, свети Петре,
Прости ми, и приими ме
Съ тебе въ рай божи да ида,
Христу богу да достоя!“
Прие си я свети Петъръ
. . . .
Три дни се е богу молилъ
Зарадъ грѣшна-та му майка,
Да (я) извади изъ мжка-та.
Па си скубе отъ коса-та
Отъ коса-та едно влакно
Наставя го сосъ листо-то.
Хванжха сж грѣшни души
Че си имъ е натежало
Да си седятъ да си горятъ.
Отговаря грѣшна майка:
„Отваждете се грѣшни души,
Не сте сгодни изъ мжка-та
Изъ мжка-та д' излѣзете,
Не сте дали вие листо
Вие листо като мене,
Вѣчна мжка д' излѣзете.“
Штомъ изрекла тая дума,
Влакно-то се прѣкжснжло,
Та паднжла грѣшна майка,
Във дъно-то на мжка-та.

Дѣ се е чуле видѣло . . .

Дѣ се е чуло видѣло
Три пжти жена да близни
Три пжти по три момчета!
Станжли деветь момчета
И една керка Петкана.
Петкана расла, порасла
Стана мома за женевю;
За Петкана дошле женилки
Отъ деветъ села далеко,
Осемь я брати не даватъ
И една стара майчица,
Братъ ѝ я Лазаръ даваше
Даваше, приговареше:
„Да дадемъ, мамо, Петкана
Във това пусто Загори,
Чи сж загорци болярци,
Ний сме братя деветина,
По еднжжь ште те заведемъ,
И деветь пжти ште стани.“
Че сж Петкана отдали
Прѣвъ деветь села въ десето,
Отъ какъ Петкана отдали
Черна чума влѣзи въ кжшти
Влѣзи чи ги удари,
Дор' деветь братя рождени.
Туку остана, остана
Петканина си майчица;
Ката день на гробишта-та
Ката день, ката недѣля,
Тамъ замржква, тамъ усъмва,

И сички-тѣ си прилива,
И за душа имъ раздава;
А Лазарча не прилива,
Ни му за душа раздава;
Но си Лазарча провали:
„Да се провалишъ, Лазаре,
Чи ми Петкана отдаде
Въ това пусто Загоре!“
Лазаръ се Богу молеше:
„Боже ле, мили боже ле!
Стори ме, боже, направи
Кръста ми жълта бъклица,
Постилка-та ми добъръ конь!“
И Господь ми го послуша,
Тà си му Господь направи
Постилка-та му добъръ конь,
Кръста му жълта бъклица,
Чи у Петкани отиде,
Чи на вратнику повика:
„Сестро Петкано, Петкано!
Я излѣзъ, сестро, на вънка.“
И Петкана си излѣзе,
Че му ржка-та цѣлуна,
И на Лазарче думаше:
„Лазарчо, брайно Лазарчо!
Та што на тешко миришишъ
На пръсъ, брайно ле, помухленъ?“
Лазаръ Петкани думаше:
„Петкано, сестро Петкано!
Ний сме братя деветина,
Девять сме кжшти правили.
Да додишъ, сестро, съсъ мени
У насъ на гости да дойдешь,“
Петкана стана да иди;
Вървѣли, што повървѣли,
Минали гора зелена,
Настали поле широко,
Срѣдъ поле дърво високо,
Надъ дърво пѣе пиленце:
„Дѣ се е чуло, видѣло,
Живо съсъ мъртво да ходи,
Като Петкана съ Лазаря!“
Петкана дума Лазару:
„Брайно ле, брайно Лазаре:
Чувашь ли пиле какъ пѣе?“—
„Я върви, сестро, да вървимъ!“
Вървѣли што сж вървѣли,
До чаири-тѣ допряли;
Петкана дума Лазару:
„Брайно ле, брайно Лазаре!
‚Сички чаири косени,
Ваши-тѣ непокосени.“
Лазаръ Петкани думаше:
„Ази се боленъ разболяхъ
Не можихъ да ги покоса.
Чи до лозя-та допрѣли;
Сички-тѣ лозя копани,
Негови-тѣ не копани.“
Лазаръ Петкани думаше:
„Ази се, сестро, разболѣхъ,
Не можихъ да ги ископамъ.“
Вървѣли, што повървѣли,
До черкова-та отишле,
Чи си пръстена извади
Пръстена годенишкия,
На Петкана го подаде: —
„Кога те мама попита
Кой те, Петкано, доведе,
И ти рѣчи, Петкано,
Доведе ме бате Лазаръ,
И ти ѝ кажи пръстена
Пръстена годенишкия.“
Лазаръ въ гробишта отиде,
А Петкана у майка си;
Майка на вратникъ стоеше....

Провикнала се й Рада мома...

Провикнала се й Рада мома
Отъ горѫ зелена:
„Тичай тате, тичай тате,
Змия въ пазва-та ми,

Змия пепеляна, тате,
Змия ядовита.“
Отговаря, отговаря
Радиния татко: —
„Безъ тебе мога, дъщте,
Безъ ржка немога.
Провикнала се й Рада мома
Отъ гора зелена:
„Тичай мамо, тичай мамо,
Змия въ пазва-та ми;
Змия пепеляна, мамо,
Змия ядовита.“
Отговаря, отговаря
Радина-та майка:
„Безъ тебе мога, дъщте
Безъ ржка немога.“
Провикнала се й Рада мома
Отъ гора зелена:
„Тичай либе, тичай либе,
Змия въ пазва-та ми,
Змия пепеляна, либе,
Змия ядовита.“
Отдѣ зачу, отдѣ зачу
Радино-то либе,
Че отиде, че отиде
Право ми при Рада,
Та си бръкна, та си бръкна
Въ Радина-та пазва.
Не извади, не извади
Змия пепеляна,
Най извади, най извади
Кемеръ съ жьлтици.

Вила се й гора, майно ле . . .

Вила се й гора, майно ле,
Раззеленила,
Салт' едно дърво, майно ле,
Не се й развило,
Не се й развило, майно ле,
Раззеленило.
Подъ дърво лѣжи, майно ле,
Дост' добъръ юнакъ,
Дост добръ юнакъ, майно ле,
Съ девять ми рани,
Съ девять ми рани, майно ле,
Се коршумени,
Десята й рана, майно ле,
Съсъ ножь ржгната.
Надъ дърво стои, майно ле,
Черенъ ми гарванъ,
Черенъ ми гарванъ, майно ле,
Черна кръвница
И си дума, майно ле,
На дост' добръ юнакъ:
„Я умри, умри, юнако ле,
Съсъ девять рани,
За да се наямъ, юнако ле,
Съ твое-то месо,
За да се напиж, юнако ле,
Съ твои-тѣ кръви.

Пушка пукна, море....

Пушка пукна, море,
Пушка пукна,
Мор' пушка пукна, пиле Стано,
Изъ гора зелена.
Че удари, море,
Че удари,
Мор' че удари, пиле Стано,
Най-добрия юнакъ.
Юнакъ викна, море,
Юнакъ викна,
Мор' юнакъ викна, пиле Стано,
И гората екна:
„Носете ме, море,
Носете ме,
Мор' носете ме, пиле Стано,
До пжть до крьстопжть,
Дѣто падна, море,
Дѣто падна,

Мор' дѣто падна, пиле Стано
Тамъ ме заровете.
На сърдце ми, море,
На сърдце ми,
Мор' на сърдце ми, пиле Стано
Кладенецъ скопайте.
На крака ми, море,
На крака ми,
Мор' на крака ми, пиле Стано,
Босилякъ посѣйте.
На глава ми, море,
На глава ми,
Мор' на глава ми, пиле Стано,
Байракъ забодете.
На байрака, море,
На байрака,
Мор' на байрака, пиле Стано,
Конче ми вържете.
Конь да рови, море,
Конь да рови,
Мор' конь да рови, пиле Стано
Мене да зарови,
Конь да цвили, море,
Конь да цвили,
Мор' конь да цвили, пиле Стано,
Мене да оплаче.

Кара Мустафа.

Боленъ ми лѣжитъ, море, Кара Мустафа!
Де гиди боленъ Кара-Мустафа!
Боленъ ми лѣжитъ, море, та ке да умретъ,
Де гиди, боленъ Кара-Мустафа!
„Кой ке ти носитъ, море, дълга-та пушка?
Де гиди боленъ Кара-Мустафа!
—Нека я носитъ, море, той айдутъ Велко,
Защто е болѣ юнакъ отъ мене.
„Кой ке ти носитъ, море, острата сабя!
Де гиди боленъ Кара-Мустафа!"
—Нека я носитъ, море, той айдутъ Велко,
Защто е болѣ юнакъ отъ мене.
„Кой ке ти яха, море, враняна коня?
Де гиди, боленъ Кара-Мустафа!"
—Нека я яха, море, той айдутъ Велко,
Защто е болѣ юнакъ отъ мене.

Ситенъ дъждъ вали като маргаритъ....

Ситенъ дъждъ вали като маргаритъ,
Мое-то либе коня сѣдлае
На кяръ да иде на Каравлашко;
Азе му думамъ и му се моля:

Посѣди, либе, тая година
Тая година и тая зима,
Пари се, либе, сявга печелять,
Младость е, либе, еднажъ на свѣта,
Младость е, либе, като росица,
Заранъ я има, денѣ я нѣма.

Размирила се й Влашка-та земя....

Размирила се й Влашка-та земя,
Влашка-та земя и Богданска,
Стари колеха, млади робѣха;
Че поробиха Виша робиня
Виша робиня, Виша Гъркиня.
Царю коня води и му байракъ носи,
И му байракъ носи и му роса вѣе
И му роса вѣе и го люто кълне
И го люто кълне: царю не царувалъ!
Царю не царувалъ, съ Бога не богувалъ!
Че съмъ оставила мжжко дѣте въ люлка,
Кой ще го окжпи, кой ще го накърми?

Есенъ настана, слана западна . . .

Есенъ настана, слана западна,
Попари люто гора зелена.
Я свивай байрякъ, ти Манушь войводо!
Доста сме яли, яли и пили
Тлъсти ягнета, вино чървено.
Я свивай байрякъ, ти Манушь войводо!
Наши-тѣ бащи низъ село ходять,
Низъ село ходять, заназе питать.
Я свивай байрякъ, ти Манушь войводо!
Наши-тѣ майки по двори ходять,
По двори ходять, за назе питать.
Я свивай байрякъ, ти Манушь войводо!
Наши-тѣ булки на двори стоять,
На двори стоять и назе чакать.
Я свивай байрякъ, ти Манушь войводо!

Янка прѣзъ гора вървѣше....

Янка прѣзъ гора вървеше.
Съ крушево листо свиреше,
И на гората думаше:
„Горо ле, горо зелена
И ти водице студена!
Вижда ли, горо, хайдуци,
Кара Танаса войвода
Изъ тебе, горо, да ходи
И който братче да води?“
Птичка испищя въ осоя:
„Янке ле булка хубава!
Защо си толковъ хубава,
Кога си така глупава?
Ако би гора думала,
Не би я сѣкли дърваре,
Не би я пасле овчаре,
Не би тя крила хайдуци
Подъ своя бука зелена.“ —
Още пиленце пѣеше,
Ето, че иде дружина:
Кара Тенасъ я водеше,
Иванчу байракъ носеше,
Дълги имъ пушки на рамо,
Златенъ ятаганъ на поясъ,
Отъ чисто злато паласки
И двойки пъстри пищове,
Неможешь да ги познаешь,
Кой имъ е юнакъ войвода!
Янка си отри сълзитѣ,
Па ми си викна провикна:
„Горо ле, горо зелена,
Искарай клоне високо,
Направи сенка дебела,
Че имамъ братецъ хайдутинъ, —
Подъ твойтѣ сѣнки да ходи,
Отборъ юнаци да води,
Да сѣче наши душмани
И Цариградски султани.“

Янке ле младо дѣвойче....

Янке ле, младо дѣвойче!
Турци сѫ Янка бѣдили,
Отщо е Янка хубава,
Хубава още гиздива,
Та я въ тъмница туриха,
Та лѣжя Янка що лѣжя,
До осемь деветь години.
Майка я покрай обиде,
Та па я хитро попита:
Янке ле мало дѣвойче!
Жално ли ти е, не ли е,
Като ми сѣдишь въ тъмница?
А Янка си ѝ говори:
Мале-ле, мила мале-ле!
Денѣ е жално и не е,
Нощѣ е твърдѣ усилно;
Кога се сберѫть моми-тѣ,
Моми-тѣ на сѣдянка-та:
Моми-тѣ пѣсни да пѣять,
Момци-тѣ свирки да свирять;
Тогавъ е твърдѣ усилно.
А майка си ѝ говори:
Янке ле мало дѣвойче!
Прѣдай си Янке вѣра-та,
Соса ми сѣдя въ тъмница.
А Янка си ѝ говори:
Мале-ле, мила мале ле!
Ся девять годинъ ка лѣжѫ,
И още деветь щѫ лѣжѫ,
Па си вѣра-та недавамь.
Още си това думаше,
Ясно се небо раствори,
Та се кандило запали;
Сама се Янке посвяти,
Въ оная тъмна тъмница.

Провикна се зеленъ здравчецъ.

Провикна се зеленъ здравчецъ
изъ гора зелена:

Азъ съмь цвѣте отъ вси цвѣтя
  най-болѣ, най-болѣ;
Че съмь зеленъ всичка зима
  и лѣтѣ, и лѣтѣ;
Кога мине сиво стадо
  прѣзъ мене, прѣзъ мене,
Размирише всичка гора
  отъ мене, отъ мене.
Дѣ го дочу бѣлъ трендафилъ
  въ градина, въ градина,
Провикна се бѣлъ трендафилъ
  въ градина, въ градина:
Нѣма цвѣте пò-хубаво
  отъ мене, отъ мене.
Че не могжть млади булки,
  безъ мене, безъ мене,
Дѣ го дочулъ ранъ босилекъ
  изъ мала градина,
Провикна се ранъ босилекъ
  изъ мала градина:
Нѣма цвѣте пò-хубаво
  отъ мене, отъ мене,
Че не може света вода
  безъ мене, безъ мене.
Дѣ го дочу бѣла лоза
  изъ лозю, изъ лозю,
Провикна се бѣла лоза
  изъ лозю, изъ лозю:
Нѣма цвѣте пò-хубаво
  отъ мене, отъ мене,
Че не може света комка
  безъ мене, безъ мене.
Дочула го е пшеница
  отъ нива, отъ нива,
Провикна се и пшеница
  отъ нива, отъ нива:
Нѣма цвѣте пò-хубаво
  отъ мене, отъ мене,
Че не може света служба
  безъ мене, безъ мене.

Свадилъ се комаръ съ муха-та...

Свадилъ се комаръ съ муха-та,
Да било за какво,
За една женска мушица.
Комаръ се люто разсърди,
Извади остъръ боздоганъ,
Удари муха въ сърце-то;
Тежка кръвнина паднжло
На цариградски друмишта,
Не може керванъ да мине,
Камо ли пжтникъ да гази.
Мухи-тѣ съборъ събрали
И сж кадии турнжли,
Сеймени бѣхж оси-тѣ,
Субаши бѣхж пчели-тѣ,
Теляли бѣхж бръмбари.
Теляли викать изъ село:
Да върви мало голѣмо
Мърша-та отъ друмъ да дигнать.
Сеймени комаръ погнали,
Комаря тръгна да бѣга
И се на Бога моли:
Божне ле, вишни Господи!
Я си дай, Боже, дребенъ дъждъ,
На мухи крилѣ исквасн
Хладенъ ми вѣтрець да духне
Оси-тѣ да си развѣе. —
Господъ комаря послуша,
Хладенъ ми вѣтрець повѣя
Росенъ ми дъждець поромѣ.
Комаръ си далек' забѣгна
На Иринъ Пиринъ планина,
Тамъ си чаджри кордиса.
Чаджри бѣха гжби-тѣ
Гжби-тѣ чучулешки-тѣ.
Като дъждецътъ прѣвали
Комаръ-тъ на вънъ излѣзе,
На букавъ листъ ферманъ исписа:
Кой отъ дѣ е да си иде.

Рако'итѣ свадба чинѣтъ...

Рако'и-тѣ свадба чинѣтъ,
А жельки-тѣ понагюрвѣтъ.
Се посвърши желюрок-отъ,
Си посвърши кутра желька,
Кутра желька за невѣста.
И си стана желюрок-отъ,
Дойде ко'а, дойде врѣме,
Да си берѣтъ 'си свато'и.
Си пособра куси врапси,
Куси врапси за свато'и;
Си пособра уташина,
Уташина кумашина;
И си зеде за старосватъ
За старосватъ сколовранецъ,
Побратими бильбильчина,
Киниса'е по невѣста,
Отидо'а во двор'и.
Ми играетъ, ми скакаетъ,
Ми ядеетъ, ми пиеетъ.
И подстана желюрок-отъ,
Се подскачи на скала-та,
И ѣ видѣ кутрà желька
Промѣната, наружена,
Ѣ целива бѣло гърло.
Сѣ зедо'а, отидо'а,
Съ желка-та с' кердоса'е.

Забравихъ да се жена....

Забравихъ да се жена.
Прела баба три вретена,
Съ чудомъ стои да се чуде
Да се чуде што да чине.
Отнесла ги на пазар-отъ,
Продала ги по три пари
По три пари, деветь пари.
Съ чудомъ стои што да чине.
Купила си единъ дѣдо,
Педа човѣкъ, лакътъ брада,
Па го зави въ цедилка-та,
Отнеси го дури дома
Дури дома на оджакъ-тъ.
Навалила силенъ огънь,
Па си пръсна пуста искра,
Испърли му брадичка-та.
Па свари му казанъ чорба,
Насърка го, наяде го,
Изнесе го на средъ село
На средъ село да се бори.
Никой нѣма да се найме,
Съсъ дѣдо-то да се бори;
Наймело се късо петле,
Грабнѫло се съсъ дѣдо-то;
Ни той пада, ни той пада;
Отъ дѣдо-то кръви течѫтъ,
Отъ петле-то пердуфъ лѣта.
А што бѣше късо петле!
Искара му дѣсно окце,
Надвило му късо петле.
Пакъ дѣдо-то сака борба.
Испаднѫла стара жала,
Грабнѫла се съсъ дѣдо-то,
Изгризало дѣсно уше,
Па надвила на дѣдо-то.
Пакъ дѣдо-то сака борба.
Излегло му едно орле,
Грабнѫло се съсъ дѣдо-то,
Па го дигна съ 'се опинци,
Отнесе го на седѣло,
Нарани си негой пилци.
Фати баба да го бърка
Да го бърка, да си плаче,
Да си вика съ гласове:
„Камо ми го пеливанъ-тъ?"

Собрале се, набрале се....

Собрале се, набрале се
Седумдесеть семъ мина
И семъ мина арамии.

Първи бѣше кѫси Петко,
Кѫси Петко шатрумъ-патрумъ,
На четире патерици;
И по него касапче-то
Касапче-то Прилепче-то,
Два Кодоша отъ варошa,
Чукни-тѫпанъ Мѫжоечки,
Вѫрти-калецъ, Сѣно-косецъ,
Суши-сливи отъ Долени,
Пѫрди-зелка, Цьрни-лишки,
Мавни-вила отъ Могила,
Попъ Никола отъ Битоля....

Кога мама умираше....

Кога мама умираше
А тя менѣ заржчаше
Ниско либе да не люба,
Нито ниско, ни високо.
Азъ залюбихъ пусто либе,
Дѣдо харо кожухаро,
Шапка-та му три дни дълга,
Три дни дълга, день широка,
Педа човѣкъ, лакътъ брада.
Азъ отидохъ въ градина-та,
Гдѣ се бори съ мравунце-тѣ;
Пусти мравки се отъ горѣ
А либе-то се отъ долу.
Азъ го узехъ въ пристилка-та,
Та го турнахъ въ кѫшти въ кѫтътъ;
Фѫркна искра изгори го;
Азъ го турнахъ въ подводникътъ,
Капна капка удави го;
Азъ го турнахъ на полица,
Залупихъ го подъ паница;
Дойде мишка завлѣче го,
Пратихъ котка довлѣче го.

Момче невѣста хвалеше....

Момче невѣста хвалеше,
Имамъ невѣста работна,
На день си нишка тегнеше,
Въ недѣля кѫделя вретенце,
И въ мѣсецътъ пасменце,
Въ година-та платенце.
Тамъ дека мома предеше,
Тѣжка я дрѣмка нападна;
Буцнала фурка въ пепелъ-тъ,
Па легна мома, та заспа.
Пуста-та фурка дренова,
Дури се мома разбуди,
Пуста-та фурка никнала,
Родила дренки здреани.
Кога се мома разбуди,
Здрели се дренки назоба.

Кинисало раче осмокраче....

Кинисало раче осмокраче,
Кинисало дълго мустакинче,
Да ми тражитъ 'уба'а невѣста
За своего сина осмокрака.
Ми одило раче, што одило,
И ми найде жаба кречанога,
И е зборвитъ раче осмокраче:
„А егиди жабо кречаного,
А егиде жабо пульооко,
Дай керка за сина осмокрака!"
Тога зборвитъ жаба кречанога:
„Витосай се, раче осмокраче,
Айд' отъ тука, дългостакинче!
Сношти дошле чесоглавци,
За мнука ми смѫрдоглавци,
Да ли ми се како тебе!
Не ти да'амъ керка кречанога
За твоего сина осмокрака."
Се налюти раче осмокраче,
Се налюти дълго мустакинче,

Си истъргна сабя шаварлия,
Да посѣчитъ жаба кречанога;
Си истъргна пушка безо'ица,
Да отепатъ жаба кречанога. —

Посвършилъ се кѫси врабецъ. .

Посвършилъ се кѫси врабецъ
За дѣвойка подирежица,
Си покани, си пособра
Сто свато'и сколовранци,
Утица-та старосватецъ,
Сто скакульци бърви коньи,
Орлица-та побратими;
Отидо'а по невѣста,
По невѣста подирежица.
Пѫтемъ нашле нива просо;
Се врати'а сколовранци,
Да си коня назобаетъ,
Невѣста си оста'иле
Да ѣ вардѣтъ побратими,
Да ѣ вардѣтъ по край тѫрнѭ.
Долетало диво пиле,
Ѣ грабнѫло невѣста-та,
Распердуши невѣста-та,
Секое тѫрнче и тарбуфче,
Секое грумче и пердуфче.
Кога дойде кѫси врабецъ,
Сѣ зачуди църнъ сиромафъ,
Што да чинитъ, какъ да чинитъ.
„Леле, леле я сиромафъ!
Аль невѣста да си жаля,
Али просо да жаляме?
Арно койни назобафме,
Кѫдѣ ке 'и однесиме?

Овдовѣла й лисица-та....

Овдовѣла й лисица-та
Съсъ дванайсе лѣсиченца,
Сѣднала е да ги плаче:
Дѣ штемъ, синко, да се видимъ?
Отговоря най-малко-то,
Най-малко-то най-хитро-то:
Мълчи, мамо, недѣй плака,
Ний штемъ, мамо, да се видимъ
Въ Цариграда въ чаршия-та
Въ сиромаха въ кисия-та,
На болѣринъ окол' шия-та.

Присмѣ се муха комару....

Присмѣ са муха комару
Че му сѫ дълги крака-та
И му е тънка снага-та.
Комаръ се люто разсърди
Извади тънка сюнгия
И си прободи муха-та.
Вкнала муха да плаче:
Оле варе бреваре
Отъ тѣзи пусти комаре
Че що му сторихъ направихъ
Та ме отъ душа отдѣли
За една малка присмивка,
Елате хора кумшии
Та ми мѣса-та дигнете
Въ Шуменъ ги града занесте
Да дойде мало голѣмо
Да яде да помѣнува.

На здравѭ ви дружина....

На здравѭ ви дружина:
Богъ да прости насъ седмина,
Това пълно грънe (чяшя),
На добра страна да обрьне,
Кой зло-то ни мисли,
Господь да го очисти,
Кой-то на насъ завижда,
Господь да го ненавижда,
А ние братѭ мои,
Да си поминемъ като свои,
Кой какво-то прави,
Богъ да го незабрави.

II. ХУДОЖЕСТВЕННИ ПѢСНИ.

Стани, стани, юнакъ Балкански...

Стани, стани, юнакъ Балканский
Отъ сънь дълбокъ се събуди,
Срѣщту народа Отомански
Ти Българи-тѣ поведи!

Но сълзи кървави пролива
Въвъ робство милий нашъ народъ;
Високо той ржцѣ простира
Да го избави вишний Богъ!

И тъй ний много прѣтърпѣхме,
Но стига толкось да търпимъ
Да бждемъ пакъ каквито бѣхме,
Ил' всинца да се истребимъ.

До кога братья щте страдайте?
Зашто да се несъберемъ?
Така ли вѣчно щте се губимъ
Въвъ робство синца да измремъ?

Я, виждте, братя, поглѣднете,
На чужди-тѣ намъ плѣмена!
Отъ тѣхъ добъръ примѣръ земете,
Какъ си прославятъ имена!

Станете, братя, ви станете
Начало покажете ви;
Некъ сабли-тѣ си да запашемъ,
И помощть щте да се яви.

На помощть Сърби, Черногорци
Съсъ радость щте се затекжтъ;
А и отъ Сѣверъ храбри Руси,
Товъ-чясъ щте да се появжтъ.

Догдѣ е мжничка змия-та,
Елате да се съберемъ!
С' крака да й строшимъ глава-та
Свободни да се назовемъ.

Чинтуловъ.

Не плачи, майко не тжжи....

Не плачи, майко, не тжжи,
Че станахъ азе хайдутинъ,
Хайдутинъ, майко, бунтовникъ,
Та тебе клета оставихъ
За първо чедо да жалишъ!
Нъ кълни майко, проклинай
Тазъ турска чърна прокуда,
Дѣто насъ млади пропжди
По тази тѣжка чужбина —
Да ходимъ, да се скитаме
Немили, клѣти, недраги!
Азъ зная, майко, милъ сьмь ти,
Че може младъ да загина,
Ахъ, утре като прѣмина
Прѣзъ тиха бѣла Дунава!
Нъ кажи какво да правж
Кат' си ме, майко, родила
Съсъ сърдце мжжко, юнашко,
Та сърдце, майко, не трае
Да гледа турчинъ че бѣснѣй
Надъ баштино ми огнището:
Тамъ, дѣто азъ сьмь порасналъ
И първо млѣко засукалъ;
Тамъ, дѣто либе хубаво
Чьрни си очи вдигнеше
И съ оназъ тиха усмивка
Въ скръбно ги сърдце впиеше,
Тамъ, дѣто бащта и братя
Черни чърнѣжтъ за мене! . . .
Ахъ, мале — майко юнашка!
Прости ме и вечь проштавай!
Азъ вече пушка нарамихъ
И на гласъ тичамъ народенъ
Срешта врагъ-тъ си безвѣрни.
Тамъ азъ за мило, за драго,
За тебъ, за башта, за братя
За него ште се заловж,
Пакъ . . . каквото сабя покаже
И честь-та, майко, юнашка!

А ти га чуешъ, майно лйо,
Че крушумъ пропѣй надъ село,
И момци вече наскочать,
Ти излѣзъ, майко -- питай ги
Дѣ ти е чедо остало?
Ако ти кажать, че азе
Паднжлъ сьмь съ крушумъ пронизанъ,
И тогазъ, майко, не плачи,
Нито пакъ слушай хора-та,
Дѣто ште кажать за мене
„Нехрани-майка излѣзе“,
Нъ иди, майко, у дома
И съ сърдце всичко разскажи
На мой-тѣ братя неврьстни
Да помнжть и тѣ да знаять,
Че и тѣ брать сж имали,
Нъ брать имъ падна, загина,
За туй, че клѣтникъ не трая
Прѣдъ турци глава да склания
Сюрмашко тегло да гледа!
Кажи имъ, майко, да помнать,
Да помнать мене, да търсять:
Бѣло ми месо по скали,
По скали и по орляци,
Черни ми кръви въ земя-та,
Въ земя-та, майко, въ чърна-та!
Дано ми найдать пушка-та,
Пушка-та, майко, сабя-та,
И дѣто срештнжть душманинъ
Съсъ куршумъ да го поздравять,
А пакъ съсъ сабя помилвать . . .
Ако ли, майко, не можешь
Отъ милость и туй да сторишь,
То га се сбержть моми-тѣ
Прѣдъ *назе*, майко, на хоро
И дойдать мой-тѣ връстници
И скръбно либе съ другарки,
Ти излѣзъ, майко, послушай
Съсъ мойте братя неврьстни
Моя-та пѣсень юнашка —

Зашто и какъ съмъ загиналъ
И какви думи издумалъ
Прѣдъ смърть-та и прѣдъ дру-
жина . . .
Тжжно штешъ, майко, да гледашъ
Ти на туй хоро весело,
И като срештнешъ погледъ-тъ
На мой-то либе хубаво,
Дълбоко штe ми въздкхнатъ
Двѣ сърдца мили за мене —
Нейно-то, майко, и твой-то!
И двѣ штжтъ сълзи да капнатъ
На стари гржди и млади . . .
Нъ туй штжтъ братя да видятъ
И кога, майко, пораснатъ
Като брата си ште станатъ —
Силно да любатъ и мразатъ...
Ако ли, мале майно ле,
Живъ и здравъ стигна до село,
Живъ и здравъ съ байрякъ във
ржка,
Подъ байрякъ лични юнаци,
Напети дрѣхи войнишки,
Съ лъвове златни на чело,
Съ иглянки пушки на рамо
И съ саби-змии на кръстъ-тъ,
О, тогазъ, майко юнашка!
О, либе мило, хубаво!
Берете цвѣтя въ градина,
Кжсайте брашлянъ и здравецъ,
Плетете вѣнци и китки
Да кичимъ глави и пушки!
И тогасъ съ вѣнецъ и китка,
Ти, майко, ела при мене,
Ела ме, майко, пригърни
И въ красно чело цѣлуни —
Красно съ двѣ думи завѣтни:
Свобода и *смърть* юнашка!
А азъ штж либе пригърна
Съ кръвава ржка прѣзъ рамо
Да чуй то сърдце юнашко,
Какъ тупа сърдце играе;
Плачь-тъ му да спрж съ цѣлувка
Сълзи му съ уста да глътна . . .
Пакъ тогазъ... майко прощавай!
Ти, либе, не ме забравяй!
Дружина тръгва, отива,
Пжть-тъ е страшенъ, нъ славенъ:
Азъ може младъ да загина . . .
Но . . . стига ми тая награда —
Да каже нявга народъ-тъ:
Умрѣ сир'маха за правда,
За правда и за свобода . . .

Хр. Ботевъ.

Живъ е той живъ е — тамъ на Вълкана . . .

Живъ е той, живъ е — тамъ на Балкана,
Потъналъ въ кърви, лѣжи и пжшка,
Юнакъ съ дълбока на гжрди рана,
Юнакъ съсъ младость и въ сила мжжка.

На една страна захвърлилъ пушка,
На друга сабя на двѣ строшена,
Очи тъмнѣятъ, глава се люшка,
Уста проклинятъ цѣла вселена.

Лѣжи юнака, а на небето

Слънце-то спрѣно сърдито пече;
Жьтварка пѣе нѣйдѣ въ полето
И кръвта еште по силно тече!

Жьтва е сега . . . пѣйте робини
Тѣзь тжжни пѣсни! грѣй и ти слънце,
Въ тъзь робска земя! Ште да загине
И тоя юнакъ . . . Но млъкни сърдце!

Тозь който падне въ бой за свобода,
Той не умира; него жалѣятъ
Земя и небо, звѣръ и природа,
И пѣвци пѣсни за него пѣятъ . . .

Денемъ му сѣнка пази орлица,
И вълкъ му кротко рана-та ближи;
Надъ него соколъ, юнашка птица,
И тя се за братъ, за юнакъ грижи.

Настане вечерь, мѣсецъ изгрѣе,
Звѣзди обсипатъ свода небесенъ,
Гора зашуми, вѣтеръ повѣе, —
Балкана пѣе хайдушка пѣсень!

И самодиви въ бѣла прѣмена,
Чудни, прекрасни, пѣсень поемнатъ,
Тихо нагазватъ трѣва зелена
И при юнака дойдатъ та сѣднатъ.

Една му съ билки рана-та върже
Друга го пръска съ вода студена,
Третя го въ уста цѣлуне бърже, —
И той я гледа — мила засмѣна.

„Кажи ми, сестро, дѣ й Караджа-та?
Дѣ е и мойта вѣрна дружина?
Кажи ми пакъ ми земи душа-та, —
Азъ искамъ, сестро, тукъ да загина?“

И плѣснатъ съ ржце па се прегжрнатъ,
И съ пѣсни хвъркатъ тѣ въ небесата, —
Лѣтатъ и пѣятъ дордѣ осъмнатъ,
И търсятъ духа на Караджа-та . . .

Но съмна вече, а на Балкана

Юнакъ-тъ лѣжи, кръвьта му тече, —
Вълка му ближе люта-та рана,
И слънце-то пакъ пече ли пече!

Хр. Ботевъ.

Напрѣдъ, напрѣдъ за слава....

Напрѣдъ, напрѣдъ за слава
На бойно-то поле,
За българска държава
Тамъ всѣки некъ да мре!

Намъ стига толкось мжки,
Намъ стига толкось срамъ;
Намъ днеска е отъ ржки
Да станемъ родъ избранъ!

Зора-та вече грѣе,
Честь-та ни вика въ бой,
Братъ братя кой милѣе,
Да стжпи сърчно въ строй.

Нечестно е да жалимъ
Да плачемъ катъ жени,
Когато оште можемъ,
Да пушкаме сами!

Послушай само тржби
Походна-та тржба,
Ехидность-та се зжби
Грози и съсъ борба!

Тамъ братята ни викатъ
На помоштъ да вървимъ
Грози имъ с' огнь врагъ-тъ
И с' мечь неотразимъ!

Дервай, кому въ сърдце-то
Възвира йошт' кръвь-та;
Напрѣдъ, напрѣдъ въ поле-то,
Тамъ вика ни честь-та!

А кой страхливъ катъ баба
Дома си да сѣди,
На хурка да залѣга,
Да плаче да рѣди.

И нека се не плаши
Отъ ништо на свѣта;
И пакъ ште да го сграбчи
Отъ одъра смърть-та.

В. Поповичъ.

Майчина Пѣсень.

Спи спокойно, ти дѣтенце
Нанни! нанни! нанни! на!
В' твойта люлчица сир'машка
Грѣе златната луна.

Ти ште станешь младъ войвода,
Ти ште станешь главатарь!
Нанни, нанни, мой дѣтенце,
Нанни, мой планинский царь!

Ште избавишь братьята си
Въ робство тежко да не спжтъ,
Нанни, нанни, мой дѣтенце,
Щте те помни теб' свѣтъ-тъ.

Теб' башта ти бѣ войвода
Тамъ на Стара планина,
Нъ умрѣ горкия Димо
Отъ прѣдателска ржка!

Спи спокойно, ти дѣтенце,
Спи, расти и порасти
И за твоя юнакъ башта,
Ти си люто отмъсти.

Събери отборъ дружина
Ти стани имъ главатарь;

Нанни, нанни ти дѣтенце,
Нанни, мой планинский царь!

Па тръгни по планина-та
Дигни братъ за-свобода;
Страшенъ ште си за тирана
Милъ за бѣдна-та рая!

Азъ на Бога ште се моля
Да те пази, брани той
Да се върнешь съ божя воля
Живъ и здравъ отъ грозний бой.

Ште излѣзж да те срѣштнж
Съ венецъ росенъ във ржцѣ:
На глава ти ште го турнж
Нанни, нанни ти дѣте.

С. Стамбуловъ.

Прѣминуваніе-то прѣзъ Дунава на Хр. Ботевъ и дружината му.

Тихъ бѣлъ Дунавъ се вълнува
Весело шуми
И Радецки гордо плува
Надъ златни вълни.

Но кога се тамъ съзирва
Козлодуйский брягъ,
Въ парахода рогъ изсвирва
Развѣ се байрякъ.

Млади Български юнаци
Явяватъ се тамъ,
На чела имъ левски знаци,
Въ очи-тѣ имъ пламъ.

Гордо Ботевъ тамъ застана,
Младиятъ имъ вождъ, —
Па каза на капитана
Съ голъ въ ржката ножъ:

„Азъ сьмъ Българский войвода,
„Момци ми сж тѣзъ,
„Ний тръгнахме за свобода,
„Кръвь да лѣемъ днесь.

„Въ нашʼта мила България
„Ний лѣтимъ да мремъ.
„И отъ тѣжка тирания
„Да я отървемъ.

„Парахода остави ни
„Съ начинъ миренъ благъ,
„Та дружината да мине
„На родниятъ брягъ."

Капитанъ-тъ—нѣмецъ сжшти—
Отказва — тогасъ
Ботевъ люто се намрьшти,
Вика съ буренъ гласъ:

„Туй го искамъ, не се моля,
Всички сте във плянъ,
Тукъ се гледа мойта воля,
Азъ сьмъ капитанъ.

Ако ли, по смѣлость рѣдка,
Се опрешъ — тогасъ
Има една вета смѣтка
Тукъ да видимъ съ васъ.

Помнимъ ошто онезъ двама,
Помниме ги ний,
Што въ „Германия" съ измама
Издадохте вий.

Остави ни съ парахода
Да прѣминемъ днесь,
Азъ сьмъ български войвода,
Момци ми сж тезъ."

И гласъ-тъ му става страшенъ
При тие слова,
Нѣмецъ блѣденъ и уплашенъ
Прѣклони глава.

Бърже парахода плува
Къмъ желаний край,

Дунава се развълнува,
Весело играй.

Много врѣме се измина
Какъ не бѣ носилъ
Храбра българска дружина —
Тварь за него милъ.

И дружина-та запѣва
Пѣсенъ зарадъ бой
И байряка се развѣва
Гордо съ лева свой.

Пароходъ-тъ вечь наваля
На милиятъ брягъ.
Ботевъ шапка-та си сваля,
Че говори пакъ:

„Хайде братя, излезнете,
Тука ште се спремъ,
И земя-та цѣлунете,
Дѣто штемъ да мремъ!“

И, отъ радость упоени,
При тозъ милий зракъ,
Сички падатъ на колене
На светиятъ брягъ.

„Братя! дума имъ войвода
Съсъ гръмовенъ гласъ,
Скоро радостно народа
Ште посрѣштне насъ.

Скоро съ гръмъ ште поздравиме
Стара-Планина
И борба ште заловиме
Съ турски племена.

Ние въ битки не сме вѣшти,
Малко сме на брой,
Но сърдца ни сѫ горешти,
Гладни сме за бой.

Скоро турчинъ ште испита
Българска-та мошть,
Правда-та е намъ заштита,
Левътъ ни е вождъ.

Ако ли, по зла несгода,
Срамъ ште ни покрий,
Свѣтло име във народа
Да оставимъ ний —

То на мене погледнете
И, кат' всякъ герой
Славна смрьть си намѣрете
Във отчаянъ бой!

И по цѣла околия
Гласъ екна съгрянъ:
„Да живѣе България!
Смрьть на нашъ тиранъ!“

И. Вазовъ.

Топъ-тъ заехтя!

Мрачни планини-тѣ,
Мраченъ е свѣтъ-тъ,
Ужасъ по гори-тѣ,
По полята смрьть.

Майка вика: Боже!
Синъ-тъ вика: вай!
Мѫки-тѣ ни лоши
Ште ли имагъ край?

Братя! туй страданье
Ште да се скрати,
Скоро ште захване
Топа да ехти!

Вдовица-та гледа
Кървавий си синъ,
Тя е грозна, блѣда
Той ней бѣ единъ.

Изведнажъ тя става
Кълне небеса,
Страшенъ викъ издава,
Скубе си коса.

Майко! за тезъ рани
Другъ ште отмъсти;
Скоро ште захване
Топа да ехти!

Въ тъмни-тѣ тъмници
Стоѭтъ сбрани вкупъ,
Горко вамъ клетници
Мязате на трупъ!

Кашлятъ гѫрди мѫжки,
Бѫрчатъ се лица,
Чуватъ се въздѫшки,
Дрънкатъ желѣза.

Братя на душмани
Богъ ште заплати,
Скоро ште захване,
Топъ-тъ да ехти!

Скитаме се ние
По чуждия край,
Младость-та ни гние,
Душа миръ не знай!

Тукъ ни хулятъ, гонятъ,
Търпимъ гладъ и мразъ,
Тамо сълзи ронятъ
Майки-тѣ за насъ!

До кога изгнанье?
До кога бѣди?
Ахъ кога ште хване
Топъ-тъ да ехти?

Чака, чака роба
Дано да съзре,
Стареца при гроба
Не иска да мре.

Въ мигъ по воля божа,
Сѣверъ затрештя
Робъ-тъ грабва ножа
Съ трепетна рѫка.

Старецъ-тъ се люшна,
Радостенъ умря,
Като си пришушна:
Топъ-тъ загърмя.

И. Вазовъ.

Дѣ е България?

Питатъ ли ме дѣ зора-та
Ме й огрѣла първий пѫть,
Питатъ ли ме дѣ й земя-та,
Што най-любѫ на свѣтъ-тъ?

Тамо, азъ штѫ — отговори:
Дѣ се бѣлий Дунавъ лѣй,
Дѣ отъ Истокъ Черно-море
Се бунтува и свѣтлѣй;

Тамо, дѣ се възвишава
Горда Стара-Планина,
Дѣ Марица тихо шава
Изъ Тракийска равнина!

Тамъ дѣ Вардаръ прѣзъ цвѣтя-та
Лѫкатуши и шуми,
Дѣ на Рила грѣй глава-та, —
И — при Охридски вълни!

Тамъ, дѣ днесь е зла неволя,
Дѣ народа й мѫченикъ,
Дѣто плачятъ и се молятъ
Сѐ на сѫштиятъ язикъ.

Тамъ роденъ съмъ! Тамъ дѣди ми
Днесь почиватъ подъ земя,
Тамъ гърмѣло тѣхно име
Въ миръ и въ бранни-тѣ поля.

До вершини-тѣ Карпатски
Е стигала тѣхна власть,
И стѣни-тѣ Цариградски
Трепервли сѫ тогасъ.

Вижте Търново, Прѣслава
Тие жални съсипни;

На прѣминала-та слава
Паметници сѫ они!

Българио драга, мила,
Земя пълна съ добрини,
Земя, што си ме кърмила,
Моять поклонъ приемни!

Ако и да съмь далече
Азъ отъ тебе, рай-земя,
Ала никакъ туй не прѣче,
Ти да ми си се въ ума.

Любѫ твои-тѣ Балкани,
Твой-тѣ рѣки и гори,
Твой-тѣ весели поляни,
Дѣ Богъ сичко наспори;

Твой-тѣ мѫки и страданья,
Твой-та славна старина,
Твои-тѣ въспоминанья,
Твой-та свята бѫднина.

Дѣто ази и да траѭ
За тебъ мислѭ и горѭ;
Въ тебъ родихъ се и желаѭ
Въ тебъ свободенъ да умрѫ.

Заточеникъ.

Ахъ, другари, чуйте мене
Може би за сетний пѫть;
Другаря ви клѣтникъ стени,
Че остава баштинъ кътъ.
Съсъ надѣжда че штe видѫ
Скоро този бѣлий свѣтъ,
Азъ се крѣпихъ безъ да вѣхне
Младость-та ми като цвѣтъ.
Нъ надѣжда ми исчезна,
Мойто сърдце вѣхне вечь,
Виждамъ, братя, че сѫдба-та
Штe ме прати на далечь,
Между хора непознати
Въ непознатъ за мене край.
Сбогомъ, мила и другари,
Сбогомъ, земля, земний рай.
Ахъ, дано е близко, братя,
Злочестия тоя часъ,
Да не гледамъ, да не слушамъ,
Да забрава всичко азъ.
Да не гледамъ вече мѫки
Што домашни-тѣ търпѫть;
Да не гледамъ, да не слушамъ
Плачь и сълзи какъ текѫть.

Азъ желаяхъ да загинѫ
Между мои-тѣ дѣди,
Но сѫдба-та е рѣшила
До умрѫ далечь въ бѣди.
Ахъ, да нѣма на гроба ми
Да плаче нѣкой съ гласъ,
Сбогомъ, братя, спомняйте си
И за мене въ този часъ.

П. Ивановъ.

Въспоминание.

Токо што се яви зора-та
Въ единъ прѣкрасенъ майски день,
Излѣзохъ сами отъ стая-та
Душевно много наскърбенъ. —
Нъ гдѣ и камъ кого да тръгна?
Кой може да ме утѣши?
Камъ кой мѫдрецъ да се обърна
С' съвѣтъ той да ми се яви?
И тъй азъ много размишлявахъ
И много, много азъ мълчахъ,
Нъ по сърдечно си влѣчэнье
Камъ Трапезица азъ тръгнахъ.
Наврѣдъ тамъ тихий вѣтъръ вѣе,
Рѣка-та Янтра тамъ шуми,
А славейче-то сладко пѣе
И пѫтници-тѣ весели.
Мен' само не развеселява
Тази природна веселба,
Нъ само ми въспоминава
За прадѣдни-тѣ врѣмена.
И дума: „Слушай, юноше съ вниманье,
Камъ тебе вика таенъ гласъ,
Нъ гледай съсъ въспоминанье
Живѣе всичко до товъ часъ.
„Смисли за тази Трапезица,
За този старий нашии градъ,
Той Българска е билъ столица
Измива прадѣдния грѣхъ!“

„Съсъ вѣрна-та си тукъ дружина
Асѣнь е нѣкога живѣлъ,
Нъ много отъ тогазъ се мина,
Отъ какъ съсъ слава той гърмѣлъ:
„Отъ тука български юнаци
Далеко тичали на смърть,
Високо дигали байраци,
Врази кога имъ се явѧть.“

Чинтуловъ.

Ружа въ мѣсецъ Май....

Ружа въ мѣсецъ Май
Цвѣтность се лиши;
Красний цвѣтъ отъ рай
Бура го строши.
Милий мой цвѣтецъ
Смърть го покоси,
Брачний му вѣнецъ
Гроба му краси.
Въ млада младина,
Въ пролѣтни денье,
Какъ млада луна
Въ облакъ потъмнѣ.
Мои-тѣ сълзи —
На цвѣтецъ роса,
Мои-тѣ тѧги —
Молба въ небеса:
Богъ да утѣши,
Богъ да съедини
Наши-тѣ души
Въ райски свѣтлини.

Оставай сбогомъ, о, любезна . .

Оставай сбогомъ, о, любезна!
Азъ си отивамъ у дома;
У жалость и тѧга сърдечна
Оставямъ, либе, тебь сама.
Мила Марийке! што да права!
Азъ тебе либа отъ душа:
Но тебь те майка ти не дава;
Какъ могѫ да се утѣша?
Отъ нинѣ, дружке ти любезна,
Люби кого штешъ въ този свѣтъ:
Не дѣй ти плака, не дѣй ти чезна,
Не дѣй да вѣнешъ като цвѣтъ.
Да съхна ази, да линѣѭ
Че губѧ тебь мой-та звѣзда;
Да плача ази, да желѣѭ
Че те оставямъ на всегда.

Да ль е звѣздица . . .

Да ль е звѣздица
Свѣтла зорница,
Иль мѣсецъ есенъ
На сводъ небесенъ?
    Не е звѣздица
    Свѣтла зорница,
    Ни мѣсецъ есенъ
    На сводъ небесенъ.
Въ зори ранила
Дѣвойка мила; —
Грѣй хубавица
Като зорница.
    Ружинъ цвѣтъ красенъ
    Пò-драгъ не бива —
    Цвѣтъ е чудесенъ,
    Ружа е жива.
Снага ѝ крѣхка,
Коса ѝ рѣхка,
Мѣсецъ ѝ лице,
Очи звѣздици.

Лѣтна ношть се прѣвалява . .

Лѣтна ношть се прѣвалява
И слѣдъ лъскава зора
Слънце-то трепти изгрѣва
Надъ зелена-та гора.
Младъ юнакъ си конь извожда
Изъ желѣзни-тѣ врата,
Съ майчина благословия
Той на конче възседна.
Безъ да мисли зли прѣмежди
Или ненадѣйна смърть,
На печала си отхожда
На далеко по свѣть-тъ.
За честита търговия
Той намисли и тръгна.
Като прѣзъ гора вървѣше
Сладко пѣе съ ясенъ гласъ:
„Дѣ е мома да ме слуша
Какви пѣсни тука пѣя,
О, ви росни вѣтрове
Я си малко вий повѣйте;
Повѣйте и разнесете
Мои-тѣ тяги безкрайни.“
Дордѣ си юнакъ издума
Буйни вѣтрове повѣяли,
Гръмъ и молния трѣснали
И юнакъ си тамъ падна.
Виждте колко й свѣть лъжовенъ
Какъ се губимъ за имотъ!
За честита търговия
Не си жалимъ ни животъ.
Губимъ се насамъ нататъкъ
На всичко ставаме робъ;
Но животъ-тъ ни е кратъкъ,
Сѣтнина-та ни е гробъ.

Между прѣкрасни-тѣ цвѣтя . . .

Между прѣкрасни-тѣ цвѣтя
В' градина мериздива,
Дѣвойка млада налѣтя
Вѣнецъ да си увива.
Между цвѣтя-та се държи
Триндафелъ мериздиви,
Да го обере приближи
До него гордѣливо.
Триндафелъ младъ продума:
Ахъ, остави ме да цъвта“
Ахъ, дай ми да свѣтувамь
Не жалишь ли ми хубость-та?“

Овчарка въ стара планина . . .

Овчарка въ стара планина
Седи сама и плаче;
Приглася само отъ страна
Черъ гарванъ като граче:
„Овчарь ми вчера се прости,

И четирма на рамо
Занесохж го на дъски
Подъ ябълка-та тамо.
Пѣеше попъ-тъ съ сипкавъ гласъ,
И пушяше кадило,
И скърцаше отъ часъ на часъ
Прогнило-то носило.
Испратихъ го безъ хлѣбъ, безъ сждъ;
Отиде той далече:
Отъ тойзи неговъ сѣтенъ пжть
Не ште се върне вече.
Азъ помнж кат' седяхме ний
Тамъ дѣтъ се чучоръ лѣе;
И думахме: отъ двама ни
Кой повечь ште живѣе,
И думаштецъ, отъ двама ни
Кой повечь ште живѣе,
Вѣтрушка се надъ нази сви
И двама ни завѣя.
Тогази драгий мой овчарь
Изъ тежко си въздъхна;
Попитахъ го съ каква е цѣль,
А той ми не отвърна.
Какви сж тѣзъ злочестини?
Цвѣтъ радостний за мене,
За мой-тѣ тжжни младини
Тжй скоро да повѣне!

Вино! вино!..

Вино! вино!
Ройно, буйно!
Ти си гладко!
Ти си сладко! . . .
Лѣй се, вино, бистро люто!
Лѣй се, лѣй се, весели ни,
Въ тойзи драгъ часъ, въ тжзъ минута,
Най-честити направи ни!
Вино! вино! и пр.
Намъ е драго въ бойно поле
Съ врагове-тѣ да се биемъ,
А пакъ въ тихо мирно врѣме
Да си пѣемъ и да пиемъ.
Вино! вино! и пр.
Безъ побѣда и безъ пѣсни,
Безъ любовни сладки думи,
И безъ тебе, ройно вино,—
Ний животъ-тъ не милѣйми!
Вино! вино! и пр,
Лѣй се, вино, бистро люто!
Лѣй се, лѣй се, весели ни,
Въ тойзи драгъ часъ, въ тжзъ минута
Най-честити направи ни! . . .

В. Друмевъ.

САТИРА И ЕПИГРАММА.

Противъ ония, които осаждать чуждп-тѣ недостатъци.

Сатира отъ Хорация [1]).

Обштъ е порокъ у пѣвци-тѣ въ приятелска харна дружина
Штомъ имъ се молишь не пѣять: когато не молишь
Нѣма и край на пѣсни-тѣ! — Такъвъ бѣ Тигеллий сардинский![2])
Цезарь, кой могълъ би и да принуди, дори и когато
Молеше и го кълнеше във свой-та и баштина дружба
Ништо та ништо! Распѣй ли се самъ — отъ яйца до ябълки
Слушашь безспирно: „о Вакхъ!"[3]) ту високо ту низко —
Мислишь си на тетрахорда че свири четвърта-та струна.
Въ ништо не бѣше той равенъ. По нѣкога гледашь тъй бързо
Ходи ште мислишь, че гони го врагъ; другъ пѫть важно пристѫпя
Като да носи свяштенна-та скѫпа съсѫдъ на Юнона!
Нѣвга дома му до двѣстѣ раби, нѣвга нѣма и десеть!
Ту за царю-тѣ ѝ тетрархи-тѣ рѣчи надмѣнни говори,
Ту изведнѫжъ каже: „Стига ми столъ единъ ако ѝ треногий
Соль въ соленица-та и за прѣзъ зима-та тога дебела!"
Дай му милйонъ ти сестерции, ако и съ малко доволенъ,
Въ петий день ништо въ кесий-та! Ноштѣ до зорѝ той пирува,
Цѣлъ день отспива си. Съ себе-си не е съгласенъ във ништо
Може би нѣкой ште каже: „Зеръ нѣмашь ти тоже пороци?"
Имамъ и ази, и мой-тѣ сѫ никакъ пò-малки, нъ други!
Мений веднажъ прѣкалено смѣялъ се на Новий.
Нѣкой казалъ: „Зеръ и тебе незнаемъ ти кой си, какъвъ си?"
Мений въ часъ-тъ отговорилъ: „На себе-си ази прошtавамъ!
Глупо, срамотно ѝ къмъ себе самий-тъ да бѫдешь пристрастенъ.

---

[1]) Гледай животописание-то на Горация на стр. 171.

[2]) Тоя пѣвецъ, Тигеллий сардинский, игралъ е немаловажна роль въ младо-то врѣме на Горация. Съ прѣлестний си гласъ и гѫвкавий си характеръ той спечелилъ благоволение-то на Августа до такъва степень штото станалъ едно отъ най-приближени-тѣ до него лица.

[3]) Обѣдъ-тъ у Римляни-тѣ се е захвашталъ съ яйца и се е свършвалъ съ ябълки. Отъ яйца до ябълки — значи отъ начало-то на обѣда до край-тъ.

Ако ти видишь въ мъгла недостатки-тѣ свои, то защто
Видишь ги ясно у други-тѣ като змия епидаврска?
Вѣрвай за туй и тѣ всички-тѣ твои-тѣ щжтъ ти припомнять!
„Този е, казвашь, сърдливъ, не търпи и шега най-невинна!“
Можешь съсъ грубичка тога, съсъ косми подстригани кжсо,
Или съ широки обувки невинно шега да направишь:
Но той е честенъ, и нѣма човѣкъ на земя-та тъй харенъ!
Но е приятель надѣжденъ, подъ тая му вънкашность груба
Крие се гений високъ, и прѣкрасни той качества има!
Самъ се попитай: Не ѐ ли посѣяла майка природа,
Или пжкъ лоша привичка — във тебь недостатъци нѣкой
Или порокъ? Непотрѣбна трѣвà я горжть, нъ зерь знаешь
Дѣ щте поникне? Въ зарѣзана и неразорана нива.
Който е истински влюбенъ той ништичко лошо не види
Въ своя-та мила другарка; и нейно-то дуръ безобразье
Нему се нрави: Балбинъ е харесвалъ и буци-тѣ въ Агна!
Ако се сжщто така заблуждавахме й въ дружба-та мила
Съ почить въ приятеля би се видѣло това заблужденье!
Длъжни сме ний да търпимъ недостатки-тѣ въ своя приятель
Както башта-та въ синъ-тъ си търпи списходително много.
Ако е шашавъ, казува: очички-тѣ много му игратъ.
Малъкъ ли-й като уродъ-тъ Сизифъ, той му пиленце казва,
Кривъ ли-й въ краката, въ зжби-тѣ си шепне: Е, нищто, пети-тѣ
Май му сж тлъсти, — на тѣхъ за това и тъй слабо държи се!
И за приятеля тъй ти сжди: ако той е скжперникъ
Казвай, че той бережливъ е; хвалбивъ ли е и присмѣвулка
Ти утвърдявай, че люби шеги съ добри си другари;
Грубъ ли е нѣкой и май слободий проштава си множко,
Ти прѣдстави го че той човѣкъ смѣлъ е, кой правда-та люби.
Ако е бѣсенъ, горѣштъ е ти казвай. Така се запазватъ
Връзки добри. Тъй съгласье-то людю-тѣ съединява!
Ний напротивъ сме готови да черниме. Честний мжжъ, скромний
Ний го простакъ проглясяваме, мудний-тъ глупавъ и тежъкъ!
Който въ живота прѣдпазливо людски-тѣ примки избѣгва,
Който живѣе всрѣдъ людю лукави, завистници, злобни,
И не вдаде се на зло-то отъ свой-та страна безоржжна,
Казваме: тъй е лукавъ, а не казваме: той е прѣдпазливъ!
Който се просто обръштa, тъй, о Меценате, какъ често
Ази прѣдъ тебе — штомъ дойде при насъ, или съ насъ разговаря
Тъкмо когато четемъ или мислиме и ни развлича,
Ний на часъ-тъ сме готови да кажемъ, че нѣма здравъ смисълъ!

Колко безумно самички си даваме тия закони!
Всѣки й съ пороци: Най-харенъ е който най-малко ги има.
Недостатки-тѣ ми харний приятель съ любезна готовность
Ште ги попълне съ добри-тѣ ми свойства, и, ако сѫ много,
Взре-ште се повечь въ добри-тѣ, желай ли и него да любатъ.
Съ тѣзи тогазъ кѫпани ште цѣнѫтъ тоже сѫштий-тъ него.
Искашь приятель-тъ твоя-та гърбица да не съгледа
Самъ ти не гледай бардавки-тѣ негови? Кой снисхожденье
Иска за себе-си нека къмъ други-тѣ самъ снисхождава!
Ако гнѣвъ-тъ и безумни-тѣ пòриви, толкова сродни
Съ наша-та слаба природа немогѫтъ съвсемъ се истреби,
То за какво е разсѫдъкъ-тъ? Нека той всичко измѣри.
Нека за всякое зло съразмѣрно даде наказанье . . .
Който распяне рабъ-тъ си, отъ стола кой блюда-та сбира
За това просто, че късче отъ полунаядена риба
Или простинала соса е бѣдний захвърлилъ на двора,
Ти би казалъ: пò-безуменъ е отъ Лабеона! А самъ ти
Колко си и пò-безуменъ и пò-виноватъ. И най-малко
Твоятъ приятель прѣдъ тебь прѣгрѣши ли, ти прошка не давашь!
Вѣрвай ми, всѣки жестокъ си ште каже! Ти вече съ ненависть
Бѣгашь отъ него, ште мислишь длъжникъ отъ Друзона че бѣга [1]),
Както длъжникъ-тъ, кой нѣма на врѣме съ какво да си плати
Ни капиталъ-тъ, ни лихви и бѣдний-тъ по-й благодаренъ
Да се удави, та не да стои като плѣнникъ прѣдъ него
И да му слуша съ протегната шия историй-тѣ скучни.
Моятъ приятель зацапалъ легло-то ми, или Евандра
Стара-та чаша отъ стола съборилъ, иль пиле-то зелъ е
Што е стоѣло прѣдъ мене на блюдо-то, и ште се сърдѫ?
Но што ште сторѫ, кога ме ограби, иль тайни-тѣ мои
Той издаде, иль безсрамно потѫпче си дума-та честна? . . .
Тозъ, за кой равни сѫ всички вини, самъ той всякога кривъ е!
Неговъ грѣхъ-тъ си е: разумъ-тъ, нрави-тѣ, сама-та полза —
Майка на правда-та и правота-та: осѫжда го всичко!
Въ тѣзь врѣмена, кога люде-тѣ — катъ безсловесни животни —
Сѫ по земя-та пълзяли — безъ спиръ — ту за жилиште темно,
Ту за кривача черъ желъдъ, — съ рѫцѣ и съ ногтю сѫ се драли,
Били се съ сопи, съ орѫжие, слово-то докѫтъ открили:
Съ име тогава нарекли тѣ всички-тѣ вѣшти и чувства
И отъ войни се оставили; всякой тѣ градъ укрѣпили,

---

1) Октавий Рузонъ е билъ жестокъ лихвоимець и съчинитель на историй, които е челъ на длъжници-тѣ си и ги е принуждавалъ да слушатъ.

А за злодѣйци-тѣ, прѣлюбодѣй-тѣ, закони издали:
И до Елена жени е имало, на срамни походи
Што сѫ причина ставали, нъ тѣзи, които сѫ крали
Чужди жени сѫ тогава отъ силни рѫцѣ загинвали
Съ смърть мълчалива, катъ бикъ, кой умира, убитъ отъ пò-силенъ!
Кой лѣтописи-тѣ е изучавалъ на всички народи
Знай, че страхъ-тъ отъ неправда-та само родилъ е закона.
Правда-та вий не умѣймъ отъ неправда-та да различиме
Както дѣлиме приятно-то отъ онуй што е противно.
Просто съсъ разумъ-тъ не се доказва, че този, кой лахна
Въ чужда градина стѫпкалъ е неволно, и този, кой кралъ е
Вѣщи отъ храмъ-тъ святий, сѫ и двама злодѣйство сторили!
Правило трѣбва и всяко въ свѣтъ-тъ наказанье да бѫде
Равно съ вина-та, та съ бичь да не шибатъ простѫпка-та легка.
Впрочемъ, страхъ нѣмамъ, че съ пръчка тоговъ щте накажешь ти, който
Повечь заслужилъ е[1]). . . Всѣкога казвашь, че нѣма разлика
Между голѣма и малка вина, между кражба й разбойство;
Че съсъ една ти коса покосйлъ би безъ разлика всичко
Ако висока власть твой-тѣ съграждани бихѫ ти дали!
Ако мѫдрецъ е, по твой-тѣ слова, и богатий и бѣдний
И ботушарь-тъ и царь-тъ, то нѣма и што да желаемъ?
„Не ме разбра — отговаряшь ми ти — Хризипъ, наший учитель
Казва така, че мѫдрецъ-тъ, ботуши макаръ да не шие
Но ботушарь е и той! — А защто? — И когато не пѣе
Гермогенъ пакъ е отличенъ пѣвецъ, а Алфенъ си остана
Все пакъ искусенъ бръснарь, и когато бръснача захвърли.
Тъй и съ мѫдреца! Въвъ всичко искусенъ е, всичко отбира!
Ето защто е на всички той царь!“ — То добрѣ, нъ кажи ми
Какъ ти неможешь дѣца-та да прогнешь, кога на тълпа тѣ
Скубатъ брада́-та ти, а се дерешь и отчаяно викашь?
Ти и мѫдрецъ си и царь; а по тѣхъ ти напраздно тамъ лаешь!
Нека да свършимъ! Кога ти, властитель, за баня-та тръгнешь
Съ свита до днесь неизвѣстна, съсъ нѣкой Криспинъ полууменъ
Съ тѣзъ азъ другари оставамъ, които, кога азъ неволно,
Въ нѣщто сгрѣшѫ, щте простѫтъ доброволно. Охотно и азъ имъ
Сѫщто търпѫ недостатки-тѣ! — Некъ непознатъ съмъ гражданинъ,
Но убѣденъ съмъ животъ пò-честитъ щте прѣкарамъ отъ тебе!

К. Величковъ.

---

[1]) Тука се захваща прѣние съ стоикъ-тъ. Всичкий-тъ край на сатира-та е направленъ противъ привърженници-тѣ на стоическа-та школа. Хризипъ е билъ учитель на стоическа-та философия.

Противъ пороци-тѣ и развратъ-тъ на римско-то общтество.

(Отъ Ювенала.[1])

До край ли слушатель щте останѫ? Никога ли нѣма да отплатѫ азъ, когото така често е мѫчила безконечна-та Тезеида съ прѣгракналий-тъ си авторъ, Ковра? Съвсѣмъ ли безнаказано единъ щте ми чете свои-тѣ национални комедии, а други — елегии? безнаказано ли щте ми отнимать цѣлий день огромний Телефъ, или Орестъ който е исписанъ и по крайщта-та и на опако-то на свитъкъ-тъ и пакъ не е още свършенъ?*)

Никой не знае така добрѣ своя-та кѫщта както азъ знаѭ тия общти мѣста, съ които сѫ испълнени произведения-та на наши-тѣ поети, тия Марсови лѣсове, Вулканови пещтери близо до Еолови-тѣ скали. Какъ духать вѣтрове-тѣ, кои сѣнки мѫчи Еакъ въ подземно-то царство, отдѣ Явонъ е донесълъ похитено-то отъ него златно руно, колко ясени искъртва кентавръ-тъ Монихъ, ето съ какво се постоянно оглашавать зали-тѣ на фронтона, заобиколени съ платани, дѣто мраморни-тѣ стѣни сѫ се распукали, а колони-тѣ сѫ се испочупили отъ безпрѣстанни чтения. И това чакай отъ най-добрий-тъ поетъ, и отъ най-ничтожний-тъ.

---

[1]) *Ювеналъ* (Десимъ Юний) е знаменитъ латински сатирически поетъ отъ I и II вѣкъ подирь Христа. Никакви почти свѣдѣния нѣмаме за животъ-тъ му. Прѣдполага се, че се е родилъ въ 47 г. подирь Христа въ Аквинмумъ, малъкъ градъ въ Кампания, дѣто е живѣлъ обикновенно. Умрѣлъ е на осемдесеть годишна възрасть, навѣрно въ царованю-то на Адриена. Той е билъ синъ или посиненикъ на единъ богатъ отпущтеникъ. Той е изучвалъ краснорѣчие-то или по-право да се каже риторика-та при Квинтилиена. Декламация-та, на която сѫ обръщтали почти исключително внимание ритори-тѣ, не малко е повреѣдила на литературни-тѣ му трудове. Ювеналъ е захванѫлъ много късно да пише, когато други-тѣ нерѣдко свършвать книжевна-та си дѣятелность. Той билъ на четиресеть години когато написалъ първа-та си сатира. Той бѣше прѣживѣлъ диви-тѣ и позорни царствования на Клавдия, на Нерона и на Домицияна, бѣше видѣлъ жестокости-тѣ, съ които тии испълниха Римъ и Италия, и съ мрачно отчаянѭ бѣше проникнало душа-та му распадание-то на римско-то общтество, което върреше бързо къмъ погибель-та си по стръвнина-та на развратъ-

*]. — Ювеналъ въстава противъ публични-тѣ чтения, които въ негово врѣме бѣхѫ така влѣзнѫли въ мода, щтото не минуваше единъ день безъ тѣхъ. Прѣдмѣти-тѣ, които се избирали за публични чтения, сѫ били до крайность досадни и всякиму извѣстни; автори-тѣ обръщтали внимание само на вънкашна-та обработка на произведения-та си, а съдържание-то и вѫтрѣшний смисль оставали на страна. При такъво лъжливо направлэние въ поезия-та, лесно може да се разберѫть нападения-та на Ювенала противъ автори-тѣ и избирани-тѣ отъ тѣхъ прѣдмѣти: той е искалъ да уязви не само бездарни-тѣ декламатори, нъ и да удържи съврѣменници-тѣ си отъ безплодно-то авторство и подражателна-та литература.

Нъ и азъ едно врѣме съмь дърпалъ ржка-та си исподъ пръчката на учитель-тъ, и азъ едно врѣме съмь писалъ училиштни декламации, въ които съвѣтвахъ Сула да сложи отъ себе диктатура-та, да стане частенъ човѣкъ и да спи спокойно. Глупаво е да се показвашь скроменъ и да пазишь хартия-та, обрѣчена и безъ това на погибель, когато на всякадѣ, на всяка стжпка срѣшташь въ Римъ толкова поети!

Защо ми е дошло на умъ да ратувамъ на това поле, кждѣто е свои-тѣ коню обърналъ бащта-та на римска-та сатира Луцилий, великий питомецъ на Аврунка? Ако имате врѣме и сте готови даислушате благосклонно доводи-тѣ ми, азъ ште ви ги изложж.

Когато всичко се върши противъ природа-та, когато безсилний скопецъ се жени, а Мевия, римска матрона, всенародно излива съ разголени гърди на арена-та на амфитеатра, държи въ ржка-та си ловчийско копие и го забива въ етруска осойна; когато оня сжштий човѣкъ, подъ чийто бръсначъ, въ юношеско-то ми врѣме, е скърцала остра-та ми брада, днесь прѣдизвиква сѣкашь на споръ съ богатства-та си всички-тѣ наши патриции; когато Криспинъ,[1]) частица отъ нилско-то простолюдие, рабъ отъ Конопа, поправлява падналий отъ

тъ и на пороци-тѣ. Негови-тѣ сатири не сж изражение на минутенъ младенчески поривъ, а негодувание на зрѣлъ човѣкъ, проявление на гнѣвъ, който е дълго врѣме сдържавалъ и който неволно кипва. Ювеналъ не е обнародвалъ сатири-тѣ си, а ги е челъ само на ближни свои приятели. Не е моглъ да направи друго яче поетъ-тъ въ едно врѣме, когато двама историци сж били наказани подъ най-ничтоженъ прѣдлогъ, а философи-тѣ сж били изгнани, като людие опасни за обштественний редъ и спокойствие. Нъ и тая прѣдпазливость не му помогнжла. Шпиони го наклеветили, че пише сатири, и той билъ испратенъ на заточение въ Египетъ, отъ дѣто се върнжлъ подирь убийство-то на Домицияна. Ювеналъ се завърнжлъ тогава въ Римъ, и моглъ да издаде свои-тѣ сатири. Той не прѣстанжлъ до послѣдний си часъ да работи, прѣглеждалъ постоянно прѣжни-тѣ си произведения, въ които много измѣнилъ и допълнилъ. Той е оставилъ петнайсеть сатири и нѣколко стиха отъ една шестнайсета сатира недовършена. Сатири-тѣ на Ювенала допълнявать исторически-тѣ трудове на Тацита. И у единий и у другий негодувание-то противъ грозни-тѣ и порочни страни на римско-то обштество достига до връхъ-тъ си. „Тия двама гении, казва единъ списатель, имжть такъва нужда отъ мрачни събития и така силно чувствовать своя-та мошть посрѣдъ безредие-то и прѣстжпления-та, штото може човѣкъ да ги подозрѣва, безъ страхъ че ште направи

[1]) Криспинъ е достигнжлъ отъ най-ниско състояние до всадническо достойнство и станжлъ е единъ отъ най-главни-тѣ доносници и любимци на Домицияна. Ювеналъ дава много свѣдѣния за прѣстжпно-то му поведение въ начяло-то на VI сатира. Египетский градъ Канопъ се е намиралъ при западний ржкавъ на Нилъ. Жителе-тѣ му сж били извѣстни въ старо врѣме по своя-та изнеженость и развратъ.

рамо-то му плаштъ отъ тирски пурпуръ и показва потни-тѣ си палци, обнизани съ драгоцѣнни лѣтни прѫстени, — когато гледамъ всичко това, мѫчно е да не пишѫ сатири.

Кой е толкова нѣженъ камъ тоя безсраменъ градъ, кой е до толкова желѣзенъ човѣкъ, штото да обладае себе-си когато срѣшта нови раскошни носилки, прѣпълнени отъ адвоката Матона? [1]) А ето и шпиона. Той е направилъ доносъ противъ силний-тъ си приятель, и наскоро ште отнеме и това, което е оште останѫло у наши-тѣ огризани първенци.

Да казвамъ ли, какъвъ огънь гори въ засъхнѫли-тѣ ми гърди, когато грабитель-тъ-опекунъ, който е довелъ до сълзи и отчаяние бѣдни-тѣ сираци, съ огромна-та си челядь спира народъ-тъ по римски-тѣ улици, или когато заточений проконсулъ Марий, осѫденъ съ безплодна и пуста прѣсѫда — што е безчестие-то, ако цѣль-та сѫ пари-тѣ? — захваштa да пирува отъ два часа подирь пладнѣ и се наслаждава, при гнѣвъ-тъ на богове-тѣ, а ти, побѣдоносно провинцио, плачешь? [2])

И да не мислѭ, че това е достойно за сатира? и да не бичувамъ всичко това? Нъ за какво сѫ пò-добри митологически-тѣ

обида на честность-та имъ, че сѫ видѣли много повече нѣшта съ въображение-то си отъ колкото съ очи-тѣ си." Великодушни пориви, стихове отличаюшти се съ истинско краснорѣчие се кръстосвать въ сатири-тѣ на Ювенала на много мѣста съ риторически иперболи и тиради отпечатани съ фалшива декламация, и това е дало поводъ да се подига споръ за искренность-та на Ювенала въ роля-та му на отмъститель на добродѣтель-та и на публиченъ обвинитель на развратни-тѣ нрави. Ювеналъ е обладавалъ силенъ поетически духъ, нъ въ произведения-та му не малко се чувствова искуственость, въ това състой слаба-та имъ страна. Въ тѣхъ нѣма оня приятенъ безпорядъкъ, съ който се отличавать произведения-та на Горация. Познава се, че сѫ силно обработвани, по опрѣдѣленъ планъ, въ който и подробности-тѣ, както и цѣло-то, се стремять камъ извѣстенъ ефектъ, който се и достига повече-то пѫти.

Нии привождаме първа-та сатира на Ювенала, въ която се рисува живо негова-та личность.

[1]) Матонъ е билъ единъ отъ многобройни-тѣ адвокати въ онова врѣме, които сѫ се старали съ разни лукавства да хвърлять прахъ въ очи-тѣ на легкомисленна-та римска публика и да привлѣкѫть камъ себе си колкото е възможно повече клиенти. Сѫштеврѣменно сѫ се подвизавали въ Римъ другъ единъ класъ людие, доносници-тѣ (delatores). По свѣдѣния-та на историкъ-тъ Диона Касия, тии сѫ се появили най-първо при Августа и особенно се усилили при Тиберия и Нерона. Въ царованиe-то на Домицияна, тии съчинявали цѣли заговори и не жалили ни дѣца-та ни сираци-тѣ.

[2]) Марий ограбилъ Африка, въ врѣме на свое-то управление, и билъ осѫденъ на заточение и на глоба отъ 700 хиляди сестерции въ полза на провинцияли-тѣ, които го прислѣдвали прѣдъ сенатъ-тъ. Нъ сума-та, ограбена отъ него, е много прѣвишавала тая глоба и той е можелъ да живѣе пакъ раскошно и свободно, и да се наслаждава, при гнѣвъ-тъ на богове-тѣ, съ спечелени-тѣ си богатства.

сюжети, всички-тѣ тия басни за Геркулеса, за Диомеда, за ревъ-тъ, който се слуша въ критский лабиринтъ, за отрока Икаръ и за лѣтящтий вълшебникъ Дедалъ?

Когато самъ мѫжь-тъ продава жена си, за даземе наслѣдство отъ милий-тъ ѝ, тоя мѫжь, който умѣе по нѣкога така добрѣ да гледа въ пода, или да си затикне носъ-тъ и да хърка, нъ не да спи, до една чаша вино; когато смѣе да мисли за почетна длъжность въ войска-та и онзи, който е пръхосалъ всичко-то богатство на прадѣди-тѣ си по конюшни и продължава да лѣти на бърза колесница по фламиниевий пѫть, — неволно ми иде желание тука, на самий-тъ кръстопѫть, да напишѫ огромна сатира . . .

Ето че шесть раби носѫть открити носилки, а въ тѣхъ по подражение на Мецената, се е истегналъ човѣкъ, който прави лъжливи завѣштания. Съ лъжи, съ едно кѫсче книга, и съ единъ наплюнченъ печатъ, той си е спечелилъ богатство и штастие . . . А ето и знатна-та матрона . . . Когато мѫжъ-тъ ѝ поиска да пиеште му подаде меко каленско вино и въ часъ-тъ ште подлѣе въ него утрова. Тя учи пò-добрѣ отъ всякоя Локуста свои-тѣ оште неопитни родственици да не обрьштатъ внимание на това какво ште каже народъ-тъ и да закопаватъ почернѣли-тѣ трупове на свои-тѣ мѫжю.

Опитай се да направишь нѣкое дѣло, за което би трѣбовало да те заточятъ на островъ Гияръ, или да те хвърлятъ въ тъмница, ако искашь да станешь нѣшто. Честность-та въ наше врѣме прославлява се само отъ ритори-тѣ, — и стине. На прѣстѫпления-та сѫ задлъжени тия людю за свои-тѣ градини, палати, скѫпи трапези, старо сребро и чаши излѣяни отъ злато. Кому даватъ да заспи съблазнители-тѣ на жъдни-тѣ невѣсти, или тия гнусни невѣсти и дѣца-та прѣлюбодѣи? Ако природа-та не е родила стихъ-тъ, ште го ради негодувание-то, па ако ште би тоя стихъ да бѫде такъвъ каквито сѫ тия, които азъ пишѫ или Клувиенъ.

Всичко, което правятъ людю-тѣ, отъ врѣме-то на Девкалионовий потопъ: желания-та имъ, страхове-тѣ имъ, гнѣвъ-тъ имъ, веселие-то имъ, радости-тѣ имъ, суета-та имъ, — ето кое ште състави пѫстро-то съдържание на моя-та сатира. И кога сѫ изобилували повече пороци-тѣ? Кога се е откривалъ пò-голѣмъ просторъ за користь-та? Кога страсть-та е завладѣвала пò-силно човѣшка-та душа? Сега отиватъ у насъ да играятъ не просто съ кесия, а хвърлятъ зарове-тѣ, като положѫтъ при себе-си цѣлъ сандѫкъ съ пари. И какви стражения искашь да видишь тамъ, дѣто робъ-тъ-ковчежникъ е орѫженосецъ! не е ли нѣшто повече отъ проста лудость да губишь въ една вѣчерь по сто хиляди сестерции и да не искашь

да купишь дрѣха на робъ-тъ който мръзне отъ студъ? Кой въ прѣдишни-тѣ врѣмена е строилъ толкова вилли? Кой отъ наши-тѣ дѣди, самъ безъ гости, е ималъ до трапева-та си по седемь прѣмѣни? [1])

Самий-тъ день у насъ е раздѣленъ прѣкрасно по родъ-тъ на занятия-та: въ начяло-то утренни поздравления, послѣ Форумъ-тъ съ свой-тъ юристь, Аполонъ, и съ статуи-тѣ на триумфатори-тѣ, а между тѣхъ осмѣлилъ се е да помѣсти свои тѣ титули незнаѭ кой египтянинъ или откупникъ прѣдъ изображение-то на когото е позволено да правишь всякакви пакости. Послѣ, уморени-тѣ, стари-тѣ клиенти се пръскать изъ прѣдвѣрия-та на свои-тѣ патрони. Трѣбова имъ на бѣдни-тѣ да си купять една зелка лахна и малко дърва. А при това патронъ-тъ имъ, царь-тъ, изижда всичко хубаво, което произвождать лѣсове-тѣ и море-то, и самъ, безъ гостю, истяга се на праздни-тѣ лѣгавиштá. Да, наши-тѣ богаташи, на единъ обѣдъ, дѣто сж наредени толкова красиви, огромни и стари блюда, изиждать цѣло баштино наслѣдие.

Не ште има вече паразити на свѣтъ-тъ! Нъ кой ште бжде въ състояние да прѣнесе такъво кално раскошество? Какъвъ трѣбова да е онзи залъкъ, който побира въ себе-си цѣли глигани, животно, което е създадено за многолюдни пиршества?

За това и наказание-то бързо дохожда. То те застига въ това врѣме, когато, надуть отъ тлъсть обѣдъ, отивашь веднага послѣ въ баня-та и носишь тамъ съ себе-си непрѣваренъ паунъ. За това и люде-тѣ умирать у насъ внезапно, и старци-тѣ не успѣвать прѣдъ смърть-та си да направать завѣштание. И ето, пръска се по всички-тѣ обѣди, прѣсната, никакъ не печална новость, и изново се протака нѣкоя погребална процесия, и смѣжть се надъ умрѣлия разсърдени-тѣ приятели, които сж се надѣвали за наслѣдство . . .

Потомство-то неште да има какво да прибавлява на наши-тѣ нрави. Внуци-тѣ ште искать и ште правять това, което правимъ ние. Да, порокъ-тъ достигна до крайний си прѣдѣлъ, неможе да иде пò-нататъкъ. Ползувай се, писателю, отъ попжтний вѣтъръ и распустни всички-тѣ платна на сатира-та си.

Нъ ште ме попитать, може-би: има ли у мене талантъ равносиленъ съ такова съдържание, дѣ у мене тая простота, тая правота на слово-то, които сж имали прѣжни-тѣ поети, които сж писвали всичко което е искала душа-та имъ, когато е пламтѣла отъ не-

---

[1] Число-то седемь показова нечувано раскошество, така като въ прѣжни-тѣ врѣмена граждане-тѣ се задоволявали само съ двѣ прѣмени, императоръ Августь съ три, и само въ исключителни случаи съ шесть.

годуване, — дѣ е тая правота, която азъ дори не смѣхъ да нарекъ съ настояште-то ѝ име?

— Какво отъ това — ште ми кажать — че ште прости или нѣма да прости на слова-та ти нѣкой си Муций? Да, опитай се да говоришь въ сатира-та за Тигеллина, и ти ште свѣтишь въ тая илюминация, дѣто люде-тѣ горять прави, димять отъ привързано-то за стълпъ-тъ гърло, или ште оставишь слѣдъ себе-си широка бразда въ арена-та на амфитеатра.

И нѣкой, който е отровилъ трима свои дѣди, спокойно ште лѣжи на пухова възглавница подпрѣнъ високо на лакъта си и отъ тамъ прѣзрително ште ни гледа.

— Да, ако те срѣшне, затвори уста-та си. Ако не, ште стане твой обвинитель; ште покажешь на него съ пръсть, — и ште погинешь! А можешь, поетъ, безопасно да се обърнешь камъ митологически-тѣ сюжети; ти можешь, безъ да рискувашь ништо да искарашь на бой Енея съ свирѣпий Турнъ. Никого не тревожи раненний Ахилъ или Хиласъ, потънналий заедно съ своя-та урна. Когато Луцилий поразяваше съ своя-та сатира, като съ голъ мечь, исчервяваше се оня чиято съвѣсть бѣ оцѣпенѣла отъ злодѣйства, и потъ побиваше на гърди-тѣ му, отъ тайно-то съзнание на прѣстъпления-та му. Ето отъ дѣ изливать и гнѣвъ-тъ и сълзи-тѣ! И така поетъ, размисли всичко това додѣто не си стъпилъ въ сражение. Късно е да се кае оня, който е вече надѣналъ шлемъ-тъ.

Ште опитамь, какво е позволено да се говори у насъ понѣ за ония, чийто прахъ е заритъ отдавна на фламиниевий или на латинский пѫть.

Сатира противъ управлението на Домицияна.

Отъ сѫштий

[Откѫслекъ].

О Калиопо[1]), почни! Прѣспокойно ти можешь да сѣднешь.
Нѣма измислица тукъ, ште раскажемъ събитие вѣрно.
Своя-тъ разказъ захванете въ часъ-тъ, Пиеридини дѣви!
Нека, о Музи, това ми помогне поне, че дѣвици
Азъ ви нарѣкохъ. Въ туй врѣме когато послѣдний-тъ Флавий
Търсеше какъ да смуштава миръ-тъ, кой едва се крѣпеше,
И подъ нозѣ-тѣ на Домицияна Римъ рабски лѣжеше,

---

[1]) Възвание-то камъ музи-тѣ, съ което Ювеналъ захвашта свой-тъ разказъ, е една пародия на епически-тѣ поети.

Нѣкой рибарь отъ Анкона уловилъ случайно въ море-то
Риба огромна; веднага обаче оплашилъ се страшно
Но не отъ риба-та, а за това, че такъвъ простъ човѣчецъ
Е господарь на такъво голѣмо съкровиште станалъ,
И на часъ-тъ се рѣшава — сирмаха — тазъ лакома риба
Въ даръ да я носи на първосвештенника Домицияна.
Та и што можеше друго да стори? Да я продава?
Кой би посмѣлъ да я купи? Различни-тѣ сгледници царски
Всѫдѣ што пъплеха би го хванали горкий за яка-та;
Безъ да му мислять, тѣ биха казали, че тая е риба
Въ царский-тъ хранена рибникъ, отъ тамъ е бѣгала и трѣбва
На господаря си истински да се повърне. Палфурий
И Армилатъ[1]) проповѣдвать, че всякоя риба пò-скѫпа
Дѣто да би тя плувала — имане е тя на хазна-та.
Домициянъ въвъ албанска-та вила живѣйше тогава.
Тамо отива рибарь-тъ, при Цезаря влиза най-сетнѣ.
—„Приеми, казва му съ гласъ вѣрноподанний, тазъ драгоценность,
Тя за трапеза на частенъ гражданинъ е много голѣма.
Днешнийтъ день нека бѫде обявленъ отъ тебе за праздникъ!
Приготви, Цезаре, свой-тъ желудъкъ за скѫпа-та пишта.
Вѣрвай, сѫдба-та сама е спазила тазъ риба за тебе.
Риба-та даже самичка искала е да я уловѫть."
Домициянъ благосклонно тѣзъ думи покорни изслушалъ.
Има ли нѣкоя лесть, въвъ която да би не повѣрвалъ
Онзи, чиято се власть раболѣпно отъ всички признава
Равна съ всесилна-та власть на небесни-тѣ вѣчни богове?

Съврѣменний рицарь.

отъ Шамиссо. [2]]

Изъ блистателна-та зала
Дѣто валсъ-тъ се въртеше,
Храбрий рицарь се измъкна
Чистъ въздухецъ да поглътне.

Той истегна се въ дивана
И прѣнесе се въ мечтанье,
Приближи го млада дама,
Той смути се и избъбра:

---

[1]) Палфурий Сура и Армилатъ сѫ били доносчици при Домицияна. Палфурий е билъ стоикъ. И двама-та се числили между законовѣдци-тѣ и сѫ се старали да подържать самодержавие-то на цезари-тѣ чрѣзъ теория-та за расширение-то на така нарѣчени-тѣ jura fisci — права на хазна-та.

[2]] *Шамиссо де Бонкуръ*, [1781 — 1838], нѣмски поетъ и ученъ мѫжъ, е френецъ по рождение, билъ е отведенъ въ Нѣмско въ врѣме на емиграция-та. Подирь Тилситский миръ, той отишьлъ въ Франция и билъ

„Какъ? звѣзда ли или слънце
Ясно грѣе въ мрака ноштни,
Или твой-тѣ дивни очи
Тая свѣтлина испуштать?“

„Ахъ, каква любезность, драгий?
Звѣзди, слънце тука нѣма.
Просто гледамь ви — и нѣшто
Искамь азъ да ви попросѫ.

— „Сабя-та си и живота
Прѣдъ нозѣ-тѣ ви полагамь.
Зарадъ васъ готовъ сьмь даже
Съ дракони-тѣ въ бой да влѣзѫ.

— О, не трѣбва, кавалере,
Не обичамь бой и кръви?
Но „мороженоʺ прохладно
Донесете ми нѫ-скоро.ʺ

„Зарадъ васъ не бихъ пожалилъ
Ни животъ, ни честь, ни сабя.
Но навалякътъ е страшенъ,
Мѫчно могѫ се промъкна . . .

— Ахъ, испитай! — Той отиде
И върна се безуспѣшно:
Вечь „мороженоʺ нито шушка
Във буфета не остало.ʺ

Пакъ го моли. Той пакъ тръгва
И провира се въ тълпа-та,
Но го мушкать лакти, гѫрди:
Той повърна се задъханъ.

— Рицарю мой, дѣ остахѫ
Твой-тѣ клетви и дракони?
Прохладително найди ми,
Че отъ жажда, виждъ, умирамь.

Въ мигъ съсъ доблесть благородна
Изъ тълпа-та се промушна,
Отъ единъ лакей случайно
Грабна блюденце съ „мороженоʺ

назначенъ за учитель въ Наполеонвилско-то училиште, нъ скоро се завърнѫлъ пакъ въ Берлинъ, дѣто се прѣдалъ на книжевни и научни занятия. Отъ 1815 до 1818 той участвовалъ въ една експедиция въ сѣверни-тѣ морета, прѣдприета отъ Отто Коцебу. Като се завърнѫлъ, билъ назначенъ члѣнъ въ Академия-та на науки-тѣ. Шамиссо не прѣставалъ да се занимава съ книжнина-та, и освѣнъ репутация-та на ученъ мѫжь, той станѫлъ популяренъ като лирический поетъ и писатель на романи. Стихотворения-та му състоѭть отъ оди, балладн, романси, сонети и други пиеси. Въ много стихотворения Шамиссо е въспроизвелъ, по единъ фантастически начинъ, германски-тѣ легенди и народни прѣдания. Като романистъ, Шамиссо е спечелилъ европейска извѣстность съ романъ-тъ си: *чудесна-та история на Петра Шемила.* Въ него се описвать умористически-тѣ приключения на единъ човѣкъ, който е загубилъ сѣнка-та си. Петръ Шемилъ продава сѣнка-та си на дявола за една неисчерпаема кесия, нъ никой не иска да бѫде въ сношение съ него. Ако и богатъ, той е нештастенъ. Дяволъ-тъ му прѣдлага тогава да му повърне сѣнка-та, ако се съгласи да му даде въ замѣна душа-та си. Петръ отказва, като прѣдпочита земно-то нештастие на вѣчно-то въ оня свѣтъ. Той хвърля и неисчерпаемо-то съкровиште и тръгва да се скита по свѣтъ-тъ съ чизми-тѣ си дълги седемь левги и намира спокойствие въ съзрцание-то на природа-та и на нейни-тѣ чудеса. Романъ-тъ на Шамиссо е прѣведенъ почти на всички-тѣ езици. Отъ научни-тѣ съчинения на Шамиссо ште споменемъ: *Таблица на най-полезни-тѣ и най-врѣдителни растения въ сѣверна Германия,* и *Пѫтуванiе около свѣтъ-тъ,*

Съ нетрънение го чака
Прѣмаляла-та госпожа . .
Изведнажъ го тя съгледа
Че той бързишкомъ замина

И въ единъ потуленъ жгълъ
Срамежливо се наведе
И мороженo-то хладно
Бързо, лакомо залапа.

Той свърши, избриса устни,
И камъ мила-та си дама
Жаловито се прѣдстави:
„Ахъ, госпожо, не сполучихъ.

За васъ сичко бихъ направилъ
Влѣзълъ бихъ въ вода и въ огънь
И съ ужасни-тѣ дракони
Страхъ не е ме да се борж.

Но тукъ всичко бѣ напраздно
Всуе искахъ да пробиж . . .
Срамота е безполезно
Въ тоя натискъ да загинж.“

И. Вазовъ.

Мисли върху женитба-та.

Ти, жена невинна,
Ангелска жена,
Ти, красна вербина,
Цвѣтю отъ градина
Пълно съ миризма!

При какъвъ трънъ гнусенъ
Гниешь сега ти!
При Терситъ намусенъ,
При простакъ безвкусенъ
Ангелъ-тъ сѣди!

Ти, душа прѣкрасна,
Всякога си въ плачъ;
И, звѣздичка ясна,
По зла честь ужасна,
Ти тъмнѣешь въ мрачъ!

Въ сърдце-то ти грѣе
Огънь и животъ, —
Ала то чернѣе,
Чьрни сълзи лѣе
При умразенъ скотъ. . . . .

II.

Ето какъ, злоревно,
Глупави башти
Убивать душевно,
И губять вседневно
Красни дъштери.

Пари-тѣ, пари-тѣ
И пари-тѣ пакъ
Рѣшявать башти-тѣ
Да женять моми-тѣ
Съ голѣмъ уменъ мракъ. . .

Нъ, ето што правять
Пусти-тѣ пари,
Ето какъ отравять
И живи зарявать
Толкова моми!

Заштото мома-та
Не я жени днесь
Другъ освѣнь пара-та:
Прѣдъ нея душа-та
Е безъ интересъ . . . .

Мома мжжь купува,
Или нея той:
Бурса-та царува:
Чувство-то не струва
Нито капка лой!

За това, на вѣрно,
Женитба-та вечь
Достигна безмѣрно

Робство зло и чърно
И Даноклевъ мечь....

Тукъ, жена-та крива;
Тамъ, мжжь-тъ проклеть;
И тжй се убива
Домашна-та жива
Благодать въ товъ свѣтъ.

III.

Криви сж башти-тѣ
За туй страшно зло:
Тий, што съсъ пари-тѣ
Сравнявать души-тѣ,
Като вещество.

Не пита душа имъ
Чувства и наклонъ:
Стига дъштеря имъ
Да достигне *въ заимъ*
Madame Million....

Гарванъ съ гжлжбица,
Адъ ужасенъ съ рай,
Свѣтлость съсъ тьмница,
Ягне съсъ лисица,
Декември с ъ Май:

Всичко спогодявать
Добри-тѣ башти;
На всичко склонявать,
И всичко рѣшавать
За пусти пари!...

Нъ.... нека имъ каже
Съвѣсть-та защо,
Прѣдъ чувство-то, даже
И цѣлъ свѣтъ не важе
Най-малко добро;

И зашто чърнѣжть
Толково жени
Богати, и лѣжть
Сълзи, и желѣжть
Тѣхни-тѣ души;

И зашто пакъ други
Ставать, безъ да штжть,
Невѣрни сжпруги,
И ... *правять заслуги*
По кривий-тъ пжть....

IV.

Башти! (и най-паче
Отъ наший-тъ родъ,
Заштото, обаче,
Сърдце ми не плаче
За страненъ народъ);

Башти! ако штѣте
Ваши-тѣ моми
Да сж красно цвѣте
Въ домъ-тъ си: бждете
По добри башти!

Не дѣйте ги дава
(Тий сж Божий даръ)
Тжй как' се продава
Коза или крава
Въ Джумая пазарь!....

Питай си дѣте-то,
Башта Арпагонъ,
Питай му сърдце-то,
И го дай тамъ гдѣто
Има то наклонъ:

Онова, што дава
Блаженство въ товъ свѣтъ,
То не се продава:
Съсъ злато не става
Душевний-тъ цвѣтъ!....

V.

Азъ, ако живѣж,

И имамъ мома:
Безъ да прѣжелѣя,
Ште си я вѣнчѣя,
Съ — когото ште тя!

Д. Великсинъ.

Я повдигни, мила майко....

Я повдигни, мила майко,
Стари-тѣ си ржцѣ, —
Благослови чедо-то си
Съсъ беззлобни ржцѣ;
Приготви му душица-та
За трудъ и за мжки,
Кои бурно ште потекжть
Слѣдъ школско-то буки!...
Във школа-та пръчки, сълзи
И сухи науки,
А въ животъ-тъ гладъ, попържни,
Робію дългоржки;
Във школа-та глупость, тжпость
И фрази високи,
А въ животъ-тъ злость, ненависть
И рани дълбоки;
Във школа-та тлъсти лъжи
За Ахилъ, за Тита,
А въ животъ-тъ сѣко муле
Стариятъ левъ рита;
Във школа-та невѣжество,
Учители слѣпи,
А въ животъ-тъ ... замълчавамъ...
Звѣрове свирѣпи!

Л. Каравеловъ.

Въ сегашни-тѣ врѣмена....

Въ сегашни-тѣ врѣмена
Хора-та сж хитри, —
Сѣки има за проданъ
Мозъкъ отъ петь литри!
Апостоли пъплать вечь
Повече отъ мраве;
Сѣки лѣчи болни-тѣ,
Сѣки черпи съ здраве . . .
Който много бърбори,
Той е мжжъ народенъ;
Който има много лой,
Той е благороденъ;
Който краде отъ Бога,
Той се уважава;

Който лъже майка си,
  Нему се честь дава.
Въ сегашни-тѣ врѣмена
  Хора-та сѫ хитри, —
Сѣки има за проданъ
  Мозъкъ отъ петь литри!

Сѫщий.

Днеска вече нѣма правда....

Днеска вече нѣма правда,
  Нѣма доброта —
Хора-та се звѣрски хапатъ...
  Подлость, гнусота
И ненависть бързо растѫтъ,
  Богато цъвтѫтъ;
А честность-та и любовь-та
  Въ жгълъ-тъ сѣдѫтъ
И хвалатъ се съ прошедше-то,
  Съ свой-тъ златенъ вѣкъ,
Когато е на човѣкъ-тъ
  Братъ билъ пакъ човѣкъ...

Сѫщий.

Лъжа-та е голѣмъ грѣхъ...

„Лъжа-та е голѣмъ грѣхъ,“
  Казва моралисть-тъ,
Но слѣдъ два дни обръшта
  Наопаки листъ-тъ.
„Лъжа-та е говори,
  Хитрина дълбока,
Безъ нея би хора-та
  Били като стока.“
А правда-та по свѣтъ-тъ
  Проси милостиня,
Чука тука, чука тамъ
  Като просѣкиня.

Сѫщий.

Въ механа-та.

Тежко, тежко! Вино дайте!
Піянъ дано азъ забрава
Туй, што глупци, вий не знайте
Позоръ ли е или слава!

Да забрава край свой роденъ,
Баштина си мила стряха
И тѣзъ, што въ менъ духъ свободенъ,
Духъ за борба завѣштаха!

Да забрава родъ свой бѣденъ,
Гробъ-тъ баштинъ, плачъ-тъ майчинъ,
Тѣзъ, што залакъ-тъ наѣденъ
Грабатъ съ благороденъ начинъ, —

Грабатъ отъ народъ-тъ гладенъ,
Граби подалъ чорбаджия,
За злато търговецъ жаденъ
И попъ съ божа литургия!

Грабете го, неразбрани!

Грабете го! Кой ви бърка?
Скоро той не ште да стане:
Нии сме синца съ чаши въ ржка!

Пиемъ, пѣемъ буйни пѣсни
И зжбимъ се на тирана;
Механи-тѣ сж намъ тѣсни —
Крѣштимъ: „хайде на Балкана!“

Крѣштимъ, но штомъ истрѣзнѣемъ,
Забравяме думи, клѣтви,
И нѣмѣемъ и се смѣемъ
Прѣдъ народни свѣти жертви!

А тиранинъ-тъ върлува
И безчести край нашь роденъ:
Коли, бѣси, бие, псува
И глоби народъ поробенъ!

О, налѣйте, штж да пиж!
На душа ми да улекне,
Чувства трѣзви да убиж,
Ржка мжжка да умекне!

Штж да пиж на пукъ врагу
На пукъ и вамъ, патриоти,
Азъ вечь нѣмамь мило драго,
А вий . . . вий сте идиоти!

Хр. Ботевъ.

Патриотизъмъ.

Казвать ми, че дирж слава, —
Че за всичко дигамь врява
И гърмж съ либерализъмъ:
Ехъ глупци, това го правж
Отъ патриотизъмъ.

Истина, не съмь способенъ,
Но на васъ съмь пакъ подобенъ,
И, ако във служба влизамь,
То го правж съ духъ незлобенъ:
Отъ патриотизъмъ.

Да, не съмь ни Брутъ, ни Хекторъ:
Бива ме да съмь корректоръ;
Но въ тозъ обштий катаклизъмъ
Азъ приехъ да съмь директоръ
Отъ патриотизъмъ.

На тозъ дяда Ипократа
Книги пълняхж глава-та.
Ахъ, какъвъ идиотизъмъ!
Не цѣреше той тълпа-та
Чрѣзъ патриотизъмъ.

Пушка не носихъ на рамо,
Пълноглавъ не съмь до тамо,
Но ако сега излизамь

Богаташинъ, то е само
  Отъ патриотизъмъ.

Зарази ни нова чума!
Дай ми по-голѣма сума,
За народа въ ада влизамъ,
Ил' го бихъ продалъ на друма
  За патриотизъмъ.

Господа румелиоти,
Тазъ се дума осрамоти
Съ вашиятъ студенъ цинизъмъ:
Ахъ, бждете патриоти
  Безъ патриотизъмъ.

И. Вазовъ.

Патриотъ.

Патриотъ е — душа дава
За наука, за свобода;
Но не свой-та душа, братя,
А душа-та на народа!
И сѣкиму добро струва,
Само, знайте, за пара-та,
Като човѣкъ — што да прави?
Продава си и душа-та.

И е добъръ христиенинъ:
Не пропушта литургия;
Нъ и въ църква за туй ходи,
Че църква-та й търговия!
И сѣкиму добро струва,
Само, знайте, за парата,
Като човѣкъ — што да прави?
Залага си и дѣца-та.

И е човѣкъ съ добро сърдце:
Не остава сиромаси;
Но не той васъ, братя, храни,
А вий него съсъ трудъ-тъ си!
И сѣкиму добро струва,
Само, знайте, за парата,
Като човѣкъ — што да прави?
Изѣда си и мѣса-та.

Хр. Ботевъ.

Срѣдство да нѣмашь врагове.

„Прѣклонена-та главичка
Остра сабя не сече" —
Тая истина едничка,
Кой би смѣлъ да отрѣче?

Както всички умни хора
Азъ не ритамъ трьна босъ,
Съ голѣмци-тѣ се не борж,
И имъ ставамъ сявга мостъ.

На богатий шапка клатж
И на силний казвамъ: да!
И за туй ми е душа-та
Мирна, весела всегда.

Се е харно за челяка
Да е скроменъ и разбранъ,
Не прѣчупва се грабнака
Отъ единъ учтивъ митанъ.

За начала, убѣжденья
Въ прѣпирня не влизамъ азъ,
Нито ме е много еня
Кой што мисли тоя часъ.

Што е бѣло, черно, сиво
Не разбирамъ и не знамъ,
И готовъ съмъ услужливо
Право всѣкиму да дамъ.

Интереса си обаче
Нивга ази не прѣзрѣхъ,
И съсъ силни-тѣ най-паче
Винаги съгласенъ бѣхъ.

Туй завидно положенье
Азъ длъжж на товъ си нравъ;
Често теглж униженье,
Но пакъ пжтя ми е правъ.

Завчера една плѣсница
Азъ изядохъ, на примѣръ,
Отъ единъ простакъ—бъбрица...
Ахъ! какъвъ постжпъкъ черъ!

Што вий мислите че стòрихъ?
— Че прѣдложихъ тамъ дуелъ?

Не! азъ хитро се прѣсторихъ
Ништо че не сжмъ видѣлъ.

По туй свѣтъ-тъ има право
Тихъ човѣкъ да ме зове,
И увѣренъ сжмъ на здраво,
Че азъ нѣмамъ врагове.

И. Вазовъ.

Сантиментална расходка.

[откжслекъ]

Но южниятъ вѣтъръ тласна ме напрѣдъ,
И къмъ сѣверъ тикна бързий ми полѣтъ.
Ето ме прѣхвръкнахъ Емусъ горделивий,
Виждамъ на далече Дунава свѣтливий,
На истокъ ми свѣти Черно-то море
А на западъ тъмний не виждамъ добрѣ.
Но кажете, моля, што е туй прѣдъ мене?
Туй държава ли е, или сновидѣнье!
Какво е туй нѣшто безъ срѣда, безъ край
Што дори неможе да се начъртай?
Какво е туй тѣло безъ глава, безъ плешти,
Безъ крака, безъ ржцѣ, а съ тжрбухъ вонешти?
Кой окастри тжй злѣ тоя живий трупъ?
Кой го прѣсъздаде по тозъ начинъ глупъ?
Та кой бѣ творецъ-тъ на това създанье,
Осждено пишта на други да стане?
Сърбинъ, Влахъ, Османецъ—всички-тѣ по члѣнъ
Отъ туй живо тѣло гловдатъ тоя день.

На това създание — жалка иронúя,
Што отъ слабость гине, мре отъ анемия:
Башта се нарича берлинский конгресъ,
А цѣла Европа маштиха е днесь,
Тѣ го пазатъ, милватъ, и стискатъ, и душатъ,
И нетърпелно пулса неговъ слушатъ,
Всякой го ругае, тласка всѣки часъ
За да му докаже свой-та мощь и власть.
Голѣмо и малко, Михай-Витязъ даже,
Случай не изгубва да му се покаже . . .

Кихне ли случайно, издаде ли гласъ,
Мрьдне ли се нѣкакъ, ето въ сжщий часъ
Европа се стресне, жица-та работи
И възъ него сипатъ облакъ цѣлъ отъ ноти,
Ултимати бурни, протести, псувни!
Отъ таквасъ опека, Боже съхрани!

Във Срѣдецъ обаче азъ нештѫ да слазямъ.
Вчера йоштъ отъ тамо замаянъ излазямъ!
Освѣнъ туй, боѭ се отъ злощастье тамъ,
(Таквасъ бѣда Господь да не даде вамъ),
Че, кат'ме намѣратъ съ капка умецъ бистъръ,
Да ме не направятъ на сила министъръ!
Прѣдпочитамъ да сжмъ азъ неканенъ гость,
Или да говѣѭ цѣлъ петровий постъ,
Ил' въ Б . . . . йоште петь годинъ да сѫдѫ,
Нежели въ София министъръ да бѫдѫ!

Но слѣдъ тоя дльгъ пѫть азъ се уморихъ.
Вѣтъръ-тъ ме кара попѫтенъ и тихъ.
Пловдивъ! Пловдивъ! Ето три-тѣ могили —
Срѣдъ поле-то равно лѣгнали камили —
И азъ, бѣденъ пѫтникъ, прашенъ пилигримъ,
Съ радость глецамъ неговъ синикавий димъ.
Ето вечь пристигамъ въ столица-та наша!
Тя е пакъ самà-та! Пакъ е тая каша
Отъ язици, вѣри, и наций безъ четъ,
Отъ които нѣма ни образъ, ни цвѣтъ!
Съ свои-тѣ шарманки, балове, венгери,
Отъ които вѣчеръ въздуха трепери,
Съ своя шумъ, движение, и хаосъ, и сънь,
И хладъ, што не стопля никакъвъ огънь,
Съ дружества си шумни, винаги заспали,
Съ концерти си славни, йоште не станàли,
Съ свои-тѣ интриги, калове, вони,
Што Марица цѣла не може оми,
Съ свои-тѣ герои и дуели много,
Които се свършатъ безъ кръвь, слава Богу,
Съ мой-то тихо гнѣздо и скроменъ подслонъ!

Сжштий.

Провинциялъ въ столица-та.

Штастливъ сжмъ и ази, простъ провинциалъ,
Че могж да тжпча столичната каль,
Смрадъ-тъ съ честь да дишамъ, и прахъ-тъ да лапамъ,
И срѣдъ булевара въ локви-тѣ да цапамъ.

Вий ли сте? — Кой бѣхте? — Какъ викахж васъ?
Пардонъ! не познахъ ви. — Додохте при насъ?
Съсъ таквизъ въпроси, фрази, въсклицанья
Всякъ познайникъ прѣжни днеска ти се кланя,
Стиска ти ржка-та съ благосклоненъ видъ:
Милость, отъ коя си трогнатъ и честитъ.
И азъ бѣденъ странникъ, живущтъ въ гнѣздо диво,
Въ улици-тѣ днеска крачж боязливо.
Вай, какви промѣни! Азъ могж едвамъ
Мои-тѣ знакоми пакъ да ги познамъ!
Тозъ станалъ чиновникъ, други — адвокатинъ,
Другъ брада оставилъ да е депутатинъ,
Другъ съ pince-nez и съ ганти дига носъ-тъ гордъ
И поглежда, като театраленъ лордъ.
Тозъ роденъ за рало, другъ — да дяла шиндри,
Виждъ ги: финансисти съ лъскави цилиндри.
Вредъ пигмеи смѣшни, што подъ новъ костюмъ,
Скриватъ свой-та дребность, минало и умъ.
Прѣжни-тѣ шпиони днесь законовѣдци,
Сборъ оранготани, сганъ харамоедци,
И срѣдъ тоя grand-monde — вавилонский стлъпъ —
Безъ свръзка, принципъ и съ наточенъ зжбъ,
Ази виждамъ себе не на свой-то мѣсто,
По лице-то гледамъ ирония често.
Не! неште го бжде, рекохъ си въ умъ-тъ
Смѣшенъ да не бждешь, стани катъ свѣтъ-тъ!
Скокнахъ па отидохъ въ склада европейски,
Купихъ си новъ накитъ, костюмъ чародѣйски,
Рединготъ и ганти отъ най-добрий тонъ,
Цилиндъръ и гети и одеколонъ,
И земахъ подъ мишци тезъ вешти честити,
Сички-тѣ прилежно въ „Витоша“ увити.

Двападесеть удря. Въ шумний ресторанъ

Роякъ джентилмени веке е събранъ.
Между нихъ и ази съсъ ножа въ ржцѣ-тѣ
Буйно атакувамъ сочни-тѣ котлети.
Кипи разговоръ-тъ, вилки-тѣ дрънчжтъ —
Музика, што дразни на гладний слухъ-тъ. —
Товъ се смѣе, вика, другъ дава въпроси,
Други отъ момчето нова литра проси;
Изведнажъ двоица депутати съ жаръ,
Възбудихж живо раздоръ единъ старъ.
Марсъ ли или Бахусъ въ тазъ борба ги тласна,
Незнамъ, ала тя бѣ смѣшна и ужасна,
Тамъ се размѣниха фрази цѣлъ порой,
Любезности, ласки, комплименти въ брой
Нѣжни, като брадва. Сички-тѣ се смяхж.
Тоя день у мене силѣ добрѣ стомаха.

(Могълъ бихъ да кажж и други нѣшта
За да ми остане чиста съвѣсть-та,
Но бож се мой-тѣ стихове смирени,
Да не боднатъ нѣкой неприкосновени).

На стола се валятъ газети цѣлъ купъ.
Между тѣхъ „Витоша," обляна съсъ супъ,
Прѣдлага любезно свои-тѣ колони
На всяки любитель, кого на вънъ гони.
День-тъ не минува. Праздникъ е голямъ.
А звънци-тѣ пѣятъ: бимъ, бимъ, бамъ бумъ бамъ!
Боже мой, какво е туй гърменье страшно?
Весдень гръмъ и трясъкъ! Най-подирь е грашно!
Нерви-тѣ треперать, уши-тѣ пиштжтъ,
Гаче наближава послѣдния-тъ сждъ,
Или пакъ Витоша въ София пада!
Сички богомолци ужасъ ги облада,
И вмѣсто къмъ храма тоя адский звънъ
Кани ги да бѣгатъ изъ града на вънъ.

Днесь срѣштнахъ случайно една личность мазна,
Съсъ кисия пълна и съ кратуна праздна.
„Кой е товъ"? попита съсъ надмѣненъ тонъ.
„Поетъ" му пошъпна другаря ми. Онъ

Усмихна се, плюна . . Да го не забравя
Азъ открихъ карнета и записахъ: крава.

Столица! Напразно товъ градъ е прочутъ.
Да дойдж чакъ тука не струвало трудъ.
Скука-та намирахъ и въ гори-тѣ диви,
Дѣ цвѣтя-та дяхатъ, не вони сирадливи.
Тамъ бѣ миръ и пѣсни, тукъ праздность и грымъ.
Тукъ да ме заточатъ съгласенъ не съмъ.
Паради-тѣ дълги, визити-тѣ сухи,
Чувства-та замрѣли, веселби-тѣ глухи.
Дѣ и какъ да свърша тоя вѣченъ день?
Въ градска-та градина? Омрьзна ми мень.
На Баля-Ефенди? Охъ туй турско име!
У Герй? . . И Гери вече досади ми.
Въ „Златний Левъ" е сирадно, въ „Искъръ много димъ,
Въ „Радакъ" скжпо . . . . чуйте! пò-добрѣ да спимъ!

Сжщий.

Окраденний стихотворецъ.

(Отъ Димитриева [1]).

— Ограби ме крадецъ проклети!
— Сподѣлямъ твоя-та печаль.
— Отнесохж ми стихове-тѣ!
— Да! За крадеца ми е жалъ!

---

[1]) Ив. Ивановичъ *Димитриевъ* (1760 — 1837), руски поетъ и баснописецъ, е билъ синъ на едно бѣдно дворянско семейство въ Симбирска-та губерния. На 15 години той отишьлъ въ Петербургъ и постжпилъ въ войска-та и едва, подирь дванайсеть годишна служба като простъ войникъ, е получилъ първий офицерски чинъ. Въ Петербургъ той се пристрастилъ въ четение-то на книги, изучилъ нѣколко чужди езеци и почнялъ да пише тайно стихове. Той издалъ въ 1794 първи-тѣ си стихотворения подъ название: *И мои бездълки.* Подирь смърть-та на Екатерина, Димитриевъ излѣзълъ въ оставка съ чинъ пълковникъ. Той занимавалъ отпослѣ разни граждански служби и въ 1801 билъ назначенъ оберъ прокуроръ въ Сената, нъ скоро той оставилъ служба-та си и се заселилъ въ Москва, дѣто се прѣдалъ исключително на литературни занятия. Тука той написалъ свои-тѣ басни, които поставятъ име-то му, като баснописецъ, въ руска-та литература веднага слѣдъ Крилова. Въ царуване-то на Александра I, той е билъ повиканъ пакъ да испълнява разни служби и е

Подражатель стихотворецъ.

(Отъ Кн. Вяземский [1]).

Защто се вжсишь, братко, разбери ти
Азъ никого не крамъ, но подражавамъ.
— О да, и азъ туй утвърдявамъ:
Ти подражавашь . . . на крадци-тѣ.

Като хвърлихъ бѣжливо взоръ . . .

Като хвърлихъ бѣжливо взоръ
Възъ тая книга дива,
Азъ рѣкохъ си: да, трѣбва торъ
И за книжовна-та ни нива.

На едного.

Естество-то, Гого, хубавъ те създаде,
Съсъ лице дворянско, съ прѣлестни чърти,
Но при толковъ много дарби, красоти,
То едно забрави: мозъкъ не ти даде.

испълнявалъ нѣколко врѣме длъжность-та на министръ на правосждие-то. Той е умрѣлъ въ Москва. Една отъ заслуги-тѣ на Димитриева е, че той е забѣлѣжилъ талантъ-тъ на Крилова, и, чуждь отъ всякаква зависть, насърдчавалъ самий-тъ си съперникъ и му е оказвалъ всевъзможно внимание и подържка.

[1]) Князь *Вяземский* (Петръ Андреевичъ), руски поетъ, критикъ и сатирикъ, се е родилъ въ Москва въ 1772 год. Той получилъ солидно образование и захванжлъ отъ рано да пише стихове. Тѣсна-та му дружба съ Жуковски и Батюшкова закрѣпила въ душа-та му още пò-силно наклонность-та камъ поезия-та. Въ 1812 князь Вяземски постжпилъ въ войската и участвувалъ въ сражение-то при Бородино, дѣто били убити два коня подъ него. Той е въспѣлъ отсетнѣ това знаменито сражение. Князь Вяземски е испълнявалъ разни важни военни и граждански служби. Негови-тѣ стихотворения сж пръснати по разни периодически списания и само нѣкои отъ тѣхъ сж събрани и издадени въ една книга подъ название: „*По пжтя и у домà.*“ „Име-то на князя Вяземски, казва Галаховъ, като забѣлѣжителенъ критикъ и сатирикъ, ще остане за всякога въ история-та на руска-та книжнина. Съ свой-тъ талантъ и образованность, той захваща мѣсто въ най-блистателни-тѣ ѝ страници, наредъ съ Жуковски, Батюшкова и Пушкина.“

На единъ пасквилистъ.

Подлецъ, разбойникъ, скотъ, прѣдатель,
Бездарность, глупава глава,
Онуфрий черний, мой приятель,
Въ три дълги стълпа ме назва.
Но вѣрвай Бога не тежи́ ми:
Бояхъ се само да не би
Слѣдъ толкосъ титли и хвалби
Да ми даде и свой-то име.

Обяснено съмнѣние.

(Отъ Кн. Вяземский).

Заклевамъ се, безъ правда ме бѣдите —
Въвъ свой-тѣ стихове не крадѫ, подражавамъ
— Неште съмненье, и азъ съ тебе удтвърдявамъ,
Че подражявашь, байно. . . . на крадци-тѣ.

Лѣкарь-тъ казваше . . .

(Отъ И. Димитриева).

Лѣкарь-тъ казваше: нѣ, никой боленъ
Не шге рѣче отъ менъ че й недоволенъ.
Помислихъ си: кой противъ тебь шге вика?
Смърть-та завързва всѣкиму езика.

Утѣшение.

(Отъ Бюргеръ [1]).

Клеветници кат' те бѣдѫтъ,
Спомни си тие редове:
Оси вурли си не хабѫтъ
За лоши, гнили плодове.

---

[1]) *Бюргеръ* (Готфридъ-Августъ), знаменитъ нѣмски поетъ (1747 — 1794), е проявилъ отъ рано свои-тѣ поетически дарования. Той е прѣтърпѣлъ най-голѣми нештастия въ живота си. Оште отъ училиште-то той се прѣдалъ на распуснатъ животъ и се наложилъ на крайни лише-

Бай Михо.

(Споредъ Лессинга [1]).

Бай Михо днесь прѣдалъ духъ Богу.
Охъ, клетий сиромахъ!
Мълчи бре, той спечели много:
Отъ нищо стана прахъ.

Ив. Д. Шишмановъ.

На единъ лѣнивъ слуга.

(отъ Лессинга).

Като ядешъ, си бръзъ; лѣнивъ си по вървежъ:
Я чуй, ходи съ уста-та а съ крака-та яжъ.

Сжщий.

ния, тъй като дѣдо му, който само му е помогалъ, отказалъ се съвсѣмъ отъ него. Като свършилъ науки-тѣ си въ Гетингенский университетъ, Бюргеръ получилъ една малка служба и се оженилъ, нъ веднага се влюбилъ въ сестра-та на жена си, която и велъ подирь десеть години, слѣдъ смърть-та на послѣдня-та. Подирь една година обаче той загубилъ и нея, и паднжлъ въ крайно отчаяние, което се увеличавало още повече отъ пълно-то растройство на дѣла-та му. Една третя женидба оште пòнештастна окончателно съсипала сили-тѣ му и тѣлесно и душевно, и само смърть-та го избавила отъ тежко-то и несносно положение, въ което билъ испаднжлъ. Най-извѣстни отъ произведения-та на Бюргера сж негови-тѣ *баллади*, въ които е въспроизвелъ народни-тѣ прѣдания, суевѣрия и прѣдразсждъци съ драматическа живость, съ живописна нагледность и съ художественъ езикъ. Най-забѣлѣжителни отъ тѣхъ сж: *Ленора*, *Дивий ловчия*, *Дъщеря-та на пастора*. Бюргеръ е написалъ оште оди, популярни пѣсни, сонети, епиграмми, и пр.

[1]) *Лессингъ* (Готтолдъ Ефраимъ), знаменитъ критикъ и списатель нѣмски (1720 — 1781) се е родилъ въ малкий лужицки градецъ Каменецъ. Башта му, Словѣнинъ по происхождение, нѣмецъ по въспитание, го е прѣдназначавалъ за духовно поприште, нъ Лессингъ чувствовалъ неодолима наклонность камъ литература-та и намѣсто да се занимава съ теология въ Лейпцигский университетъ, дѣто е билъ испратенъ на учение, гледалъ да придобие чрѣзъ прочити дълбоки и обширни знания, въ което и сполучилъ. Той слѣдвалъ безуспѣшно ту въ теологический факултетъ, ту въ медицинский. Поведение-то му въ Лейпцигъ, дѣто той се сдружавалъ съ актери и съ свободни мислители безпокоило силно родителе-тѣ му, които го и повикали назадь по едно врѣме, нъ скоро той пакъ се завърнжлъ въ Лейпцигъ, слѣдъ малко отишълъ въ Берлинъ, и най-сетнѣ издържалъ магистерски испитъ въ Виттембергъ (1752). Въ слѣдующи-тѣ двѣ години той издалъ първи-тѣ си съчинения, които се приели съчувствено отъ критика-та. Нъ негова-та слава почнжла съ издавание-то

АНТОЛОГИЧЕСКИ ПИЕСИ, СОННЕТИ И ДРУГИ СТИХОТВОРЕНИЯ.

Спокойни сѫ вълни-тѣ. . .

От Гете [1]).

Спокойни сѫ вълни-тѣ,
Море-то неподвижно спи—
И мореходецъ-тъ печално
Изглежда гладки-тѣ води.

Затихна вѣтъръ-тъ, замлъкна —
Настана гробна тишина
И по пространство-то обширно
Не шава никоя вълна.

на „Литературни-тѣ писма," журналъ, въ който проявилъ забѣлѣжителенъ критически талантъ. Журналъ-тъ се издавалъ въ продължение на 5 години отъ 1759 до 1764 г., когато оставилъ Берлинъ и заминалъ за Бреславль като секретарь при генерала Тауенцена. Той оставилъ тая длъжность въ 1765 и наскоро издалъ най-капитално-то си критическо съчинение „*Лаокоонъ*, или граници-тѣ на живопись-та и на поезия-та." Това съчинение съдържа учени и дълбокомислении диссертации, които прѣдставляват еднакво голѣмъ интересъ и за критикъ-тъ и за художникъ-тъ и за археологъ-тъ. Лессингъ учи, че първий законъ на искуство-то е хубость-та, а особений характеръ на поезия-та е дѣйствие-то. „Поетъ-тъ, казва той, работи за въображение-то, а ваятель-тъ за око-то. Ваятель-тъ неможе да подражава на всичка-та дѣйствителность безъ да нарани закони-тѣ на хубаво-то; той въспроизвожда само едно положение, само единъ моментъ, а поетъ-тъ развива всичко-то дѣйствие." Лаокоонъ както и други-тѣ му критически съчинения сѫ имали грамадно влияние върху нѣмска-та литература. Тии сѫ я избавили отъ вяло-то подражание на псевдо-класици-тѣ и сѫ я приближили до природа-та. Езикъ-тъ на Лессинга е ясенъ, живъ, приятенъ и силенъ. Той самъ приложилъ на дѣло свои-тѣ теории, особено въ областъ-та на драматическа-та литература, като написалъ драми-тѣ: Минна фонъ-Барнгелмъ, Миссъ Сара Симпсонъ и Емилия Галотти. Една година прѣди издаванѥ-то на послѣдня-та драма, Лессингъ е списвалъ журналъ „Хамбурска Драматургия" въ Хамбургъ, дѣто е испълнявалъ длъжность на директоръ на народний театръ. Послѣ той се прѣселилъ въ Волфенбюттель, дѣто билъ назначенъ библиотекарь (1770). Въ тоя градъ той е проживѣлъ единайсеть години. Нѣколко години прѣди смърть-та си той се оженилъ за една богата вдовица, която се считала за една отъ най-образовани-тѣ и добри жени въ свое-то врѣме. Между тѣхъ сѫществовала дълбока симпатия, нъ щастие-то на Лессинга не траяло дълго врѣме: подирь година жена му умрѣла при рожба-та. Смърть-та на жена му съвсѣмъ съкрушила здравие-то на Лессинга. Въ послѣдни-тѣ три години на животъ-тъ си той написалъ и издалъ най-хубаво-то си драматическо произведение: „*Натанъ мѫдрий*." Освѣнъ изброени-тѣ съчинения и други, Лессингъ е написалъ още лирически поезии и една сбирка басни.

[1]) — Гледай животописание-то на Гете въ драматическа-та поезия: *трагедия*.

Надежда.

Отъ Шиллера [1]).

Какъ много прѣзъ цѣлий си земний животъ
За хубаво бѫдѫщте всѣки мечтае,
И всѣки се труди, облива се въ потъ,
Пò-скоро цѣль златна да стигне желае.
Свѣтъ божий ту вѣхне, ту пакъ зацьвти,
А смъртний все чака, за штастье лапти.

Надежда-та сѣвга до него стой;
Съ дѣте-то невинно тя сладко играе,
А юноша мами съ вълшебни лѫчи
И стареца даже до гроба ласкае: —
Отъ тозъ свѣтъ уморенъ отива си той
Съ надежда да найде задъ гробъ-тъ покой.

Измама не е тозъ душевенъ полѣтъ
Която сѫ мозъци глупи родили.
Ний вѣрваме, знаемъ че има другъ свѣтъ,
И тамъ ште се сбѫднѫтъ надежди ни мили.
На вѣра най-сладка туй тайнственъ е гласъ;
О може ль горчиво да лъже той насъ?

К. Величковъ.

Боръ.

Отъ Хайне [2]).

На дивия сѣверъ стои боръ тѫжовенъ,
Самичъкъ на голия брѣгъ,
И клати дрѣмливо ошмулени вѣтви
Съсъ сипкавъ обвиени снѣгъ.

И боръ-тъ сънува за южна пустиня,
Дѣ лѣто-то вѣчно владѣй,
И гледа тамъ палма, какъ тихо честито
Подъ златно-то слънце вирѣй.

Ив. Вазовъ.

---

[1]) — Вижъ животописание-то на Шиллера въ драматическа-та поезия: трагедия.

[2]). — Хенрихъ *Хайне* (1799—1856) е единъ отъ най-велики-тѣ германски поети послѣ Гете и Шиллера. Той се е родилъ въ Дюселдорфъ

Като старецъ съ видъ кръвнишки.

отъ Хайне.

Като старецъ съ видъ кръвнишки
Гледа мрачно-то небо,
Облаци-тѣ виснѫтъ грозно,
— Бѣли косми на чело.

Подъ суровий тоя изгледъ
Вѣхне всичко што цьвти,
Вѣхнѫтъ глухо във сърдце-то
Пѣсни, чувства и мечти . . .

Мили друже, вечь умирамъ. . .

Отъ Добролюбова [1])

Мили друже, вечь умирамъ,
Че сьмъ билъ доволно честенъ,
Нъ утѣха азъ намирамъ,
Че штѫ бѫдѫ баръ извѣстенъ.

Мили друже, азъ умирамъ,
Нъ ми е мирна душа-та . . .
Днесь штастливо те избирамъ
Да ми продължишъ борба-та.

Л. Каравеловъ.

отъ родители евреи. Слѣдъ като свършилъ образование-то си въ Бонский, Берлинский и Бетингенский университети, благодарение на подрѫжка-та на богатий си дѣдо, Хайне прѣгърнѫтъ протестансгво-то, така като еврейско-то му происхождение не малко можеше да попрѣчи на поприште-то му. Хайне почнѫлъ да пише стихотворения оште въ университетъ-тъ. Повече то отъ написани-тѣ въ това врѣме стихотворения, които издаде въ два тома, се отнасять до любовь-та му съ една тайнствена дѣвица, която е въспѣвалъ подъ разни имена. Подъ влияние-то на сѫшта-та страсть Хайне написалъ и драма-та *Алманзоръ*. Въ 1822 г. Хайне издалъ драма *Виллямъ Раттклифъ*. Нъ всички-тѣ тия съчинения минѫли незабѣлѣжени. Негово-то име доби всеобшта извѣстность слѣдъ издаванье-то на *пѫтни-тѣ му впечатления* (Reisebilder) отъ 1826 до 1827. Избухванье-то на френска-та революция въ 1830 год. силно повлияла па Хайне, който е всякога хранилъ горешти симпатии камъ Франция, и той се рѣшилъ веднага да отиде въ Парижъ. Въ Парижъ, Хайне се завзелъ да запознае френска-та публика съ умствено-то движение въ Германия и съ тая цѣль прочелъ популярни публични лекции, които издалъ въ 1834 г. подъ заглавие: За история-та, религия-та и философия-та въ Германия. Въ 1841 и 1842 г. той написалъ двѣ-тѣ си най-добри поеми: *Атта Троллъ* и *Германия*. Той ималъ дуелъ вслѣдствие на единъ оскърбителенъ намекъ, който се намиралъ въ първа-та поема противъ г-жа Штраусъ, и билъ раненъ съ крушумъ въ кракъ-тъ. Прѣди дуелъ-тъ той призналъ за законни свръзки-тѣ си съ една френкиня Матилда. Отъ Парижъ Хайне слѣдвалъ внимателно събития та въ Германия, и той силно се възрадвалъ когато настана движение то въ 1848 г. нъ той бѣше вече съсипанъ отъ болѣсти и отъ разочарование. Той вече не ставалъ отъ постелка-та. Въ 1844 г. той бѣше издалъ новъ сборникъ отъ стихотворения и въ 1851 другъ подъ название: Romanzero. И въ тоя послѣденъ сборникъ се срѣштатъ стихотворения, които свидѣтелствоватъ за голѣмий му поети-

[1]). — Николай Александровичъ *Добролюбовъ*, руски критикъ и сатирически поетъ, родилъ се е въ 1836 въ Нижний Новгородъ и е умрѣлъ на 26 год. възрасть.

Лъжа-та е голѣмъ грѣхъ . . .

„Лъжа-та е голѣмъ грѣхъ,“
Казва моралисть-тъ,
Нъ слѣдъ два дни обръшта
На опаки листъ-тъ.

„Лъжа-та е, говори,
Хитрина дълбока,
Безъ нея би хора-та
Биле като стока.“

А правда-та по свѣтъ-тъ
Проси милостиня,
Чука тука, чука тамъ
Като просѣкиня.

Л. Каравеловъ.

Птичка-та.

Отъ Туманский [1]

Отворихъ тѣсна-та темница
И плѣнница-та си пуснахъ:
Лѣсъ-тъ ште чуй свой-та пѣвица,
Свобода-та й азъ върнахъ.

Гледахъ азъ дълго врѣме въ нея
Дордѣ изчезна въ свѣтлий день,
И кать лѣтнà така запѣя,
Кат' че се молеше за менъ.

Дѣлежъ-тъ на земя-та.

Отъ Шиллера.

Земете тоя свѣтъ, азъ давамъ го на васъ,
Извика отъ Олимпъ Юпи́теръ съ дивна власть.
Дарявамъ го на васъ, въ наслѣдство го земете,
Но между себе си по братски го дѣлете.

И нà, въвъ сжштий мигъ човѣци-тѣ отъ вредъ
Затекоха се съ шумъ, заграбиха на редъ:
Орачь-тъ завладѣ ливади-тѣ, поля-та
Ловецъ-тъ зарадъ ловъ обсебе си гора-та;

Търговець-тъ грабнà богатства-та съсъ жаръ,
А жрецъ-тъ — вино-то въвъ божия-тъ олтарь,

чески талантъ, нъ чувствова се вече, те той е сломенъ. Животъ-тъ му до сама-та му смърть, въ 1856, е билъ просто една продължителна агония. Той билъ почти ослѣпѣлъ въ край-тъ на животъ-тъ си и когато искалъ да види нѣкого подигалъ съ ржка-та си клепачь-тъ на едно-то око. Хайне е билъ погребенъ въ Монмартски-тѣ гробишта.

[1]) Теодоръ Атанасовичь Туманский, родомъ отъ Малоросия, е написалъ само нѣколко стихотворения, които носятъ печатъ на нѣженъ поетически талантъ. Тумански е умрѣлъ на 1853 въ Бѣлградъ, дѣто е билъ консулъ.

Владѣлецъ-тъ завзе и друми и клисури
Законни-тѣ митà на всичко той да тури.

Когато се така разграби всичко вечь,
Поетъ-тъ запъхтянъ пристигна отъ далечь;
И ужасъ го обзе, като съгледа, клети,
Че всички-тѣ мѣста сѫ грабнати и зети.

Тежкò, тежкò на мене! Единъ остахъ безъ кѫтъ!
Зашто ме, Зевсе, ти, забрави на свѣтъ-тъ?
Тъй бѣдния-тъ пѣвецъ, дѣте на Аполлона,
Камъ Зевса зарида и падна му прѣдъ трона.

Зашто роптайшь така? извика му Зевéсъ,
Кѫдѣ, кѫдѣ, кат' дивъ, се скиташе до днесь?
Дор' ставаше дѣлежь зашто се не затече?
— Заштото бѣхъ при тебъ, поетъ-тъ тихо рече.

Азъ гледахъ блясъка на свѣтлия ти ликъ,
И слушахъ сладкий химнъ на твоя свѣтъ великъ
И съ мисъль кат' хвърчахъ изъ царство-то ти златно
Азъ моя-тъ земний дѣлъ изгубихъ безвъзвратно.

Юпитеръ отвѣшта: земя-та дадохъ азъ.
Води, поля, гори сега сѫ въ чужда власть;
Но азъ си задържахъ едно-то сине небе.
Желаешь ли? ела! Азъ давамь го на тебе.

Ив. Вазовъ

Ноштенъ стражарь.

Катъ вечерь на западъ си тихо дотлява
На слънце-то сетня-та багренна жарь,
Всрѣдъ звѣздно-то небо се блѣденъ явява
На поста си вѣрния ноштенъ стражарь.

Сурово игриви-тѣ звѣздни седѣнки
Поглѣжда той съ своя безстрастенъ доворъ,
И ноштемъ тукъ долу бродяшти-тѣ сѣнки
Се криѭтъ страхливо отъ буденъ му взоръ.

И дълго той лита кать призракъ въ ефира;
Нъ штомъ се на истокъ посипне зора,
Той вече сънливъ си лѣгло-то намира
Задъ нѣкоя близка, листната гора.

В. въ.

Отъ коля насъ сждба-та зла потиска.

Отъ Неруда [1].

Отъ коля насъ сждба-та зла потиска,
Но тоя натискъ насъ не ште убий,
И нека храма, што деня градиме,
Тя ноштемъ злобно пакъ да го разбий!

За всѣкий новий ударъ на сждба-та
Ний длъжни сме да й благодаримъ:
Тя съ свой-та вѣчна злоба ни приучва
Денѣ да работимъ, ноштѣ да бдимъ!

Дѣте.

(отъ Геббеля [2]).

Майка тамъ лѣжи умрѣла,
Съ цвѣте е покрита тя,
А дѣте й съ удивленье
Гледа красни-тѣ цвѣтя.

Въ рокля-та й бѣли рози,
Неувяхки [3]) на коса,
То подобни не е брало
Ни въ поле-то, ни въ лѣса.

Пакъ пристжпя и се моли
Съ ясния-тъ си милъ гласецъ:
„Мамо, мамо, подари ми
Барь единъ такъвъ цвѣтецъ!"

Нъ отвѣтъ то недочаква
И си шепне съсъ уста:
„Спи тя оште, нъ кать стане,
Мень ште даде тѣзъ цвѣтя!"

И на прьстие то излиза,
Нъ подслушва пакъ отъ вънъ:
Може би да е станала
Вече майка му отъ сънь.

Д. К. Поповъ

---

[1]). — *Неруда*, съврѣмененъ чешки поетъ.

[2]). — *Геббель*, нѣмски поетъ (1760 — 1826), родилъ се е въ Балъ. Той е билъ професоръ и пасторъ. Прославилъ се е съ *алемански-тѣ си поезии*, които сж написани на суабско нарѣчие, и сж били прѣвождани нѣколко пжти на новий германски езикъ.

[3]) Иммортели.

Утро.

Слънце-то изгрѣва
Горъ надъ планини,
Редомъ освѣтлява
Полски равнини.
  Водопадъ се пѣни
  Въ буйни стръмнини,
  Водни искри пушта
  Въ сини глъбини.
Лжкатушни вади
Тихомъ се лѣжть,
Край росни ливади
Птици-тѣ пѣжть.
  Вѣтъръ имъ приглася
  На брода рѣчний,
  И далечь разнася
  Тѣхни-тѣ пѣсни.
Китни-тѣ морави
Пълни съ красоти,
Гжсти-тѣ джбрави
Съ връхове злати.
  Утро лжчезарно!
  Пълно съ драгости!
  За приятности,
  Моето сръдце
  Тебѣ е благодарно.
Съ хубости врачовни
Истокъ ти красишь,
И сръдца тжжовни
Съ него веселишь.

П. Р. Славейковъ.

Ношть.

Горъ отъ млѣчно небо
Нѣжна-та луна
Тихо озарила
Ноштна тьмнина.
  Виждь звѣзди-тѣ грѣжть
  Съ ясна свѣтлина!
  Долу по земя-та
  Редомъ тишина!
Птици-тѣ заспали,
Сичко-то мълчи,
Незапирний чучоръ
Изլека ручи.
  По цвѣтя роса-та
  Бисерна льшти,
  Вѣтрець по гора-та
  Тихичко шумти.
Върховце прѣвеждать
Крѣхки-тѣ елхи,
Мѣсеца здрависвать
Нѣжни-тѣ трави.
  Тиха ношть прѣкрасна
  Съ хладна вѣтрина!
  Колко си приятна
  Съ блѣдна свѣтлина!
Ти повръхность земна
Либаво сребришь,
Сръдца подгорчени
Сладостно тѣшишь.

Сжштий.

Пролѣть.

Пролѣть мила, животворна!
Колко хубава си ти
И засмѣна благотворна,
Пълна съ дражесть, съ красоти
Зимний снѣгъ се растопява,
Гинжть гжсти-тѣ мжгли,
Въздухъ-ть се растворява
И се пълни съ миризми.
Чудно топло слънце ясно. . .
Цѣлий свѣтъ се весели;
По нивя-та полугласно
Тамъ трѣва ми шумоли.
По гори-тѣ хоръ отъ птички
Чуруликать у гора,
А пакъ стадо-то овчички

Хрупа росна-та трѣва.
И овчара съ свой-та свирка
Ги подкарва да пасѫтъ;
Тукъ тамѣ си ягне припка
И се радва на свѣтъ-тъ.
Изъ трѣва-та се подава
Златовидний минзофаръ
И съ роса се услаждава,
И се храни съ божий даръ.

В. Поповичъ

Есень.

Люлѣе, вълнува
Вѣтъръ-тъ гора-та
И, сякашь, хортува
Легко на листа-та.

„Листе, не роптайте!
Мене не кълнете,
Че не можъ да трайте
Вѣчно на клоне́-тѣ.

Ште утихна ази,
Слънчице ште пекне,
Ала не мислете,
Че ште ви олекне.

Слънце-то есено
Слана ште докара
И сичко зелено
Люто ште попари.

Треперять листа-та,
Шушнѫть и роптаять,
Проклинять сѫдба-та,
Проклинять си краять!

[Изъ вид. Свобода.]

Утихнѫло море.

(Изъ „Кримски сонети").

От Мицкевича.

Вѣтрецъ игривъ подухва, трепти море-то гладко,
Вълна-та се повдига, кат' momински гѫрди;
Тъй млада годеница, унесена въ мечти,
Пробуди се, въздъхне и пакъ заспива сладко.

Кат' знамена побѣдни, слѣдъ кървавия бой,
На мачти-тѣ високи увиснали платна-та,
Корабь-тъ се полюшва спокойно надъ вода-та,
Матрозъ-тъ си отдъхва и веселъ става той.

Море́! възъ тебе има чудовиште грамадно;
То въ часове бурливи на дъно-то се тай,
Но ти кога си тихо — повдига се, играй!

О мисьль! въ тебъ живѣе въспоминанье ядно;
То спи въ бѣди голѣми, но въ миръ е — безпоштадно
И съ кървави си нокти гѫрди-тѣ ми копай.

Ив. Вазовъ.

Аюдагъ.

Отъ Мицкевича.

Облегнжтъ на скали-тѣ на дивий Аюдагъ
Азъ гледамъ какъ се борятъ талази-тѣ шумливи,
Какъ пръскатъ се пѣнливи о каменния брягъ
И се прѣвръштатъ въ искри, въ алмазъ, въ джги свѣтливи.

Кат' китове безбройни съсъ шумъ и ревъ голямъ,
Талази-тѣ искачатъ по брѣгове-тѣ диви,
И пакъ назадъ се теглятъ, като оставятъ тамъ
Корали ясноцвѣтни и бисери красиви.

Така и твой-тѣ гжрди, распалений пѣвецъ,
Налитатъ тайни мжки и ядове проклети,
Но штомъ света-та лира ти земешъ въвъ ржцѣ-тѣ,

На тѣхно-то бѣснило настанува конецъ:
Тѣ бѣгатъ и оставятъ слѣдъ себе си въ сърдце ти
Прѣкрасни, нови пѣсни — съ тѣхъ свивашъ си вѣнецъ.

Ив. Вазовъ.

Гробъ-тъ на Потоцка.

Отъ Мицкевича.

Изгонена въ далечна-та чужбина,
Кат' росно цвѣте рано клюмна ти,
Кат' прашташе на мила си родина
Послѣдний дххъ, послѣдни си мечти.

На сѣверъ тамъ, като съ брилянти бѣли,
Небето е засипано съ звѣзди;
Не сж ли туй блѣстяшти-тѣ слѣди
На твоя взоръ къмъ полски-тѣ прѣдѣли?

Полячко, като тебъ штж умрж самъ
Въвъ тазъ чужбина, голъ, забравенъ странникъ,
Но сѐ ште мине нѣкой братъ насамъ,

Подобно менъ блуждаюштъ тукъ изгнанникъ,
Ште помечтай при твоя гробецъ нямъ
И родна пѣсень ште запѣе намъ.

Славей,

Прѣдъ баштина-та тиха кжшта
Липа се красна зеленѣй,
Кацналъ е славей на липа-та
И сладка, звънка пѣсень пѣй.

„Ахъ, научи и мень да пѣя
Тъй сладко съсъ бисеренъ гласъ,
Крачето ти съсъ златенъ пръстенъ,
Съсъ злато щте обковя азъ.“

— „Защто ми й златенъ пръстенъ? —
Не трѣбва, моме, злато намъ —
Азъ птиченце сымь горско,
И никому нештя се дамъ.“

На полянска-та мишка, изровена отъ плугъ-тъ ми.

отъ Бърнса [1]).

Плашливо, сивичко мишле,
Што бѣгашь въ страхъ по туй поле?
Какъвъ е тоя лудий бягъ?
    Я чувай, разбери:
Не сымь азъ толкосъ лошь челякъ,
    Не штя те умори.

Между природа-та и насъ
Скъса се вече всяка связь.
Търчи, звѣрче! кат' тебъ сега

---

[1]). — Робертъ *Бърнсъ*, прочутъ шотландский поетъ, (1759 — 1796) е билъ синъ на земедѣлецъ, и отъ малъкъ е билъ принуденъ да се прѣдаде на баштино-то си занятие. Първи-тѣ му стихотворения сж посвятени на една селска мома, която е умрѣла скоро. Прочитъ-тъ на Шакспира, на други списатели и особено на сбирки-тѣ отъ английски пѣсни е расширилъ кржгъ-тъ на понятия-та му. Принуденъ да напусне земедѣлие-то, Бърнсъ помисли, на 20 години, да замине за Жамайка и за да се снабди съ средства издаде първи-тѣ си стихотворения въ 1786. Успѣхъ-тъ, който получиха стихотворения-та му, стана причина да се откаже отъ идея-та си и той остана въ отечество-то си, дѣто му дадоха

И азн сиромахъ
Търпж неволя и тжга,
Ште умрж сжщо въ прахъ.

Да поодкрадвашь ти умѣйшь,
Нъ какъ ште инакъ да живѣйшь?
Та грѣхъ ли е ако класецъ
Си турншь въвъ запасъ,
Когато обштия-тъ Отецъ
Съсъ даръ обсипва насъ?

Ахъ, бѣдния ти домъ е сритъ,
И ти отъ скърби си убитъ,
И на-да-ли ште найдешь мъхъ
За свой-та кжшта ти . . . .
А вѣтръ-тъ съ зимовенъ дъхъ
На околъ вечь бухти.

Кога поле-то пожълтя
И жешко лѣто отлѣтя,
Ти казваше си на умъ-тъ:
„Штж прѣзимувамъ тукъ."
И на, днесь топлия ти кжтъ
Срути́ го моя плугъ.

А колко работа и потъ
Ти костува товъ пръстенъ сводъ!
Пропадна всичко — трудъ и домъ!
Ште падне скрѣжь
И ти ште бѣгашь плачишкомъ,
Отъ студъ ште да умрешь.

една малка служба. Сжштеврѣменно Бърнсъ нае да разработва едно имѣние което въ начяло-то отиваше добрѣ, нъ скоро той се принуди пакъ да го остави. Въ това врѣме той написа пай-хубави-тѣ си стихотворения, въ които той показа удивителенъ епически и драматически талантъ. За жалость Бърнсъ неможѣ да развие свои-тѣ забѣлѣжителни способности. Страсть-та камъ пиянство-то повреди на талантъ-тъ му и ускори смърть-та му. Почитателе-тѣ му осигориха съ пожертвования, слѣдъ смърть-та му, учясть-та на жена му и на петь-тѣ му дѣца. Бърнсъ е писалъ на шотландски и на английски. Стихотворения-та му се отличавать съ голѣма чувствителность, силно въображение и вѣрна наблюдателность. Между стихотворения-та му ште споменемъ: *Сжбота вечеръ въ едно имѣние*, *на Мария въ небо-то*, *на една полянска мишка*, *видѣние-то на свобода-та*, **tam o'shanter**, *и прч.*

Нъ не съ тебѣ само, звѣръ злочесть,
Такива глуми ставать днесь!
Тукъ всичко е лъжа и сънь.
За штастье мислимъ ний,
А злобна-та сѫдба отъ вънъ
Ни праштa злочестий.

Нъ ти кат' менъ пакъ не купнѣйшь:
Ти въ настояште-то живѣйшь,
А въ мой-то минѫло стоѭть
Години тьменъ редъ,
И нови мѫки на свѣтъ-тъ
Ме чакать за напрѣдъ.

Мисъль.

(Отъ Редвица).

• Додѣ надъ менъ небе-то ясно грѣй
За облаци-тѣ мрачни азъ не штѫ да мисля,
Нито штѫ пакъ глава унило да увисня,
Додѣ коса-та ми не побѣлѣй.

Нек' есень иди съ вѣтъра студенъ,
Цвѣтъ-тъ не ште да знай, когато се распуква;
Звѣздица-та не мисли, кога заблѣштуква,
Че ште да свѣти салтъ до другий день.

Д. К. Поповъ.

Пѣвецъ.

Пѣвецъ, ти отзивъ искашь ли
На твоя-тъ гласъ въ сръдца-та чужди,
Не пѣй за штастье, веселби,
Нъ пѣй за мѫки, скърби, нужди.

Заштото много вcovъ свѣтъ-тъ
Не сѫ видѣли наслажденье,
А въ всяко сръдце има кѫтъ
Дѣ тлѣѭтъ скърби и съмнѣнье.

Д. К. Поповъ.

Майка и дѣте.

(Отъ Уланда [1]).

„Братче имашь на небе-то!
То ме всякога слушà
За туй Божий ангелъ горѣ
Зе му нѣжна-та душа.“

— Научи ме, мила мамо,
Какъ тебъ могѫ огорчи
Божий ангелъ да не може
Отъ тебъ да ме разлѫчи!

Д. К. Поповъ.

На чучолига-та.

отъ Шелли [2]).

Не, не си ти птичка,
Ти си духъ чудесенъ,
Што въ въздушний хаосъ
Лѣе сладка пѣсень
И разнася химни въ синий сводъ небесенъ.

---

[1]). — *Уландъ*, нѣмски поетъ (1787 — 1862), родилъ се е въ Тубингенъ. Освѣнь книжевни-тѣ запятия, Уландъ е зималъ живо участие въ политика-та и е билъ въ разни врѣмена професоръ и депутатъ въ диети-тѣ и народни-тѣ събрания отъ 1819 до 1848. Освободителна-та война отъ 1813 до 1815 даде на поетический му талантъ народенъ отпечатъкъ, който прѣобладава въ всички-тѣ му съчинения. Сбирка-та отъ *поезии*, която е издалъ въ 1815, съставлява и до сега най-главна-та му слава: тя съдържа баллади и пѣсни, които отговарять на всички-тѣ тогавашни патриотически и либерални стремления. Стилъ-тъ му е живъ, блескавъ, живописенъ и крайно ясенъ. Той е писалъ и драми, нъ които сѫ твърдѣ посрѣдствени.

[2]). — Шелли (Перси Бишъ), знаменитъ английски поетъ, родилъ се е въ 1792. Оште отъ малъкъ Шелли показа забѣлѣжително самосъстоятеленъ и буенъ характеръ, който стана причина да го испѫдать отъ университетъ-тъ и най-сетнѣ да побѣгне отъ Англия. Той замина за Европа съ Хенриетта Вестбронъ, съ която се вѣнча единъ мѣсець подирь смърть-та на първа-та си любовница, която се бѣше удавила самоволно. Шелли се установи въ Италия, дѣто се запозна и стана близъкъ приятель съ Байрона. Той загина въ заливъ-тъ Специя, въ една морска рас-

Като свѣтла сѣнка
Отъ земя се вдигашъ,
Носишъ се високо,
Във небе-то стигашъ
И разливашъ въ него сребъренъ гласецъ.

Въ западъ позлатений
Отъ лучи слънечни,
Въ облаци-тѣ свѣтли —
Тамъ скиталецъ вѣчни —
Ти безгрижно пѣешъ, чуждъ на всичко земно.

Въ пурпура небесни,
Што пламти, се виешъ,
Въ дневний блясъкъ — сяенъ,
Кат' звѣзда се криешъ,
Нъ азъ чувамъ твой-та звънка ясна пѣсенъ.

Кой във дарби може
Да те наддѣлява?
Въ вѫздуха дъждецъ-тъ,
Слънце што огрява
Не свѣтлѣй, кат' твой-тѣ строфички бисерни.

Тѫй пѣвецъ-тъ волни,
Въ мисли лучезрачни,
Съ лира нѣжна буди
Умове-тѣ мрачни,
И слуха плѣнява срѣдъ мълва-та свѣтска.

ходка. Тѣло-то му изгорила споредъ стари-тѣ обичаи. Шелли се е отличавалъ съ пламенно въображение. Нѣкои отъ лирически-тѣ му поезии, написани въ Италия, достигать до най-високо съвършенство. Трагедия-та му *Сензи* е най-изящно-то драматическо произведение, което се е появило въ английска-та литература подирь седемнайсетий вѣкъ. Въ нея сѫ въспроизведени съ необикновенъ талантъ най-силни-тѣ и страшни чувства. Отъ други-тѣ поетически съчинения на Шелли ще споменемъ: *Царица Мабъ*, фантастическа поема, пълна съ хубави описания и иррелегиозни декламации, *Аласторъ* или *духъ-тъ на уединение-то*, което, въ повѣстствователна форма, е най-хубаво-то съчинение на Шелли. Въ него се описва единъ момъкъ чувствителенъ, великодушенъ, съ горещо въображение, който въ начало-то мисли, че уединено-то съзерцание на вселенна-та му стига, и послѣ забѣлѣжва че се нуждае отъ една сестринска душа, търси я, и, като я не намира, издъхва отъ скръбь.

Тжй отъ връхъ високий
Влюбена-та дѣва
Пѣсни меланхолни
Сладостно напѣва
Пѣсни пълни съ нѣга и съ тжга любовна.

Китка.

(Изъ Краледворска-та ржкопись.)

Вѣтренце вѣитъ
Изъ княжска шума;
Миличка мома
Конь потокъ бързать,
Вода наливатъ
Въ ковани ведра.
К' момѣ по вода
Китка си пливатъ.
Китчица вонна:
Зимбилъ и ружа,
И взе ся мома
Китка да ловитъ.
Падна, ахъ! падна
Въ студена вода.
„Я да бѣхъ знала
Хубава китко,
Кой тебе садилъ
Въ гноена земя,
То му би дала
Пръстенче злато.
Я да бѣхъ знала
Хубава китко,
Кой тебе съ лико
Меко завързa,
То му бихъ дала
Игла изъ косми.
Я да бихъ знала
Хубава китко,
Кой тебе пушти
По студна вода,
То му бихъ дала
Вѣнецъ изъ глава“.

К. Жинзифовъ.

По нѣкога азъ зимахъ свой-та лира.

отъ Пушкина.

По нѣкога азъ зимахъ свой-та лира
Въ бездѣлни-тѣ, досадни часове,
И свой-та лѣность и безумни страсти
Въ изнежени изливахъ звукове.

Но и тогазъ на струни-тѣ лукави
Неволно сластний звънъ прѣкжсвахъ азъ,
Кога, всредъ пѣсни-тѣ, ме поразеше
Внезапно твоятъ величавий гласъ.

Потоци лѣехъ отъ горещти сълзи
И съ радость сѣщтахъ чистиятъ елей

На твои-тѣ благоуханни рѣчи
Във рани-тѣ на съвѣсть-та ми какъ се лѣй.

И днесъ отъ висотата си духовна,
Ржка-та си камъ мень простирашь ти,
И съ сила кротка и неодолима
Смиряваш въ мене буйни-тѣ мечти.

Отъ твоятъ жаръ душа-та ми съгрѣна
Хвърли мракъ-тъ на всички суети,
И слушамъ арфа-та на серафима
И моя-тъ духъ отъ страхъ свящтенъ трепти.

К. Величковъ.

Послѣдня-та борба.

(отъ Колцова [1])

Надъ мень е буря вила, грънъ е
Трещтялъ въ небе-то, и тогазъ
Сждба-та плашеше умъ-тъ ми,
Побиваше ме леденъ мразъ.

Но азъ не паднахъ отъ страданья,
И устоѣхъ на злий ударъ,
Запазихъ свои-тѣ желанья
И сила и душевенъ жаръ.

Што ми-й че штѣлъ сьмъ да загинж?
Да стане што е Богъ рѣшилъ.
На провидѣнье-то небесно
Надѣжда-та сьмь си турилъ.

Съмненье нѣма въ тая вѣра,
Тя пълни йоштъ живота мой,
Стрѣмж се всякога къмъ нея,
И въ нея търсж миръ, покой.

Сждбо, не ме плаши съ теглйла,
Не влизай във борба съсъ мень;

---

[1]) — Вижъ животописание-то на Колцова, стр. 202.

Безъ страхъ ште ти стоѭ на срешта,
Нештѫ остана поразенъ.

Въ душа ми има страшна сила;
Да дамъ кръвь-та си съмь готовъ:
Подъ кръста — ште ми бѫде гробъ-тъ,
На кръста — е мой-та любовь.

Не слушай ти дѣда.

Не слушай ти дѣда,
Когато ти рече,
Че „покорна глава
Сабля-та не сече."
Касапинъ-тъ коли
Най-кротки-тѣ крави,
А диви-тѣ вълци
Сѫ живи и здрави.

Л. Каравеловъ.

Догараюшта-та свѣштъ.

Какъ бързо догаря тазъ свѣштъ,
Какъ скучно тя пламва и тлѣй,
И съ мрака се бори зловѣштъ:
Ту пламне, ту пакъ пригаснѣй.

Гаснѣй като праздний животъ,
Подяденъ отъ лютий недѫгъ,
И мре, като въ раба илотъ
Послѣдния тѫженъ въздъхъ.

Животе, реална мечта,
Испълнена съ тѫги, съ тегла!
Ту блеснешъ срѣдъ тазъ суета,
Ту гаснешъ въ неволя-та зла!

В. Поповичъ.

Птиче.

От Пушкина [1].

Птиченце-то трудъ не знае,
Нито грижи, както ний,
Много много се не мае,
Гнѣздо-то си лесно вий.

Ноштемъ въ клоню-тѣ се сгуша,
Утромъ — слънце кат' изгрѣй,
То гласъ-тъ на Бога слуша:
Трепне криле и запѣй.

Мине пролѣтъ разцъвтала,
Минѫтъ лѣтни марани,
Дойде есень, дъждъ и хала,
Падне снѣгъ по равнини.

Всякой тръпне и се свива;
Птиче прязъ-море върви, —
Въ топли крайшта си почива
Дор' се пролѣтъ пакъ яви.

---

[1]). — Вижъ животописание-то на Пушкина въ първа-та часть на Христоматия-та, стр. 309.

Кжпина.

Слѣдъ толкова години
И скитанье злочесто
Азъ пакъ се живъ завръштамь
Във родно-то си мѣсто.

И всичко пакъ намирамь
Красиво, расцьвтяло:
Отъ мои-тѣ мили само
Слѣда не е остало.

Пакъ тжй е планина-та
Величественна, дива,
И вѣтъръ-тъ полюшква
Узрѣяла-та нива.

И видж пакъ *Харманя,*
Дѣ скачаше хоро-то,
И черна-та кжпина
При входа на село-то.

Тя йоште трай, чернѣй се
Въпрѣки врѣмена-та,
Като тжга джлбоко
Зарасла във душа-та.

Расхубявала, разцьвтяла...

Расхубавяла, разцьвтяла,
Природа-та се е расняла.
Шуми долъ-тъ, шуми гора-та,
И воздухъ-тъ и небеса-та.

И сякашь, тоя шумъ омайний
Е на вселенна-та душа-та,
Ил' химнъ отъ нѣкой струни тайни
Между небе-то и земя-та...

Прѣспа.

Изъ прозореца си гледамъ
Чудна Стара-Планина,
Бѣла прѣспа йошт' се мярка
Върху гола й стрьмнина.

Слънце пали, вѣтри джхать,
А тя сѐ тжй чиста трай,
Като книга, дѣ сждба-та
Нѣшто има да чъртай.

И. Вазовъ.

На труженика.

от Бюргера.

Догдѣ можешь съ трудъ и мжка
Да искарвашь хлѣба свой,
Не подлагай нивга ржка
И отъ бѣдность се не бой!

А кога въ тебѣ мошть и сили,
Скрьбь-та всичко изнури,
То тогава, братко мили,
Самъ отъ гладъ се умори.

Ношть-та е тиха въ небесата...

Ношть-та е тиха въ небеса-та
Звѣзди-тѣ свѣтять въ миръ и слога;
Въ товъ часъ смжтенъ, убитъ въ душа-та
Испитвамь трескава тревога.
Блаженъ е спяштий безъ терзанья,
Кому сърце-то е безгрѣшно
Когото ангела въ лобзанья
Прѣспива сладостно, поспѣшно!

На околъ всичко дрѣме сладко,
Гжстѣе мрака безпрѣдѣлно;
Защто ми става страшно гадко,
Защто се взирамъ тъй безцѣлно?
Ей спомнихъ азъ въ години млади
Ония ласки, чувства нѣжни,
Когато въ ангелски отради
Дѣчица спѣхме безмятежни.

В. Поповичъ.

Божя сила.

„Ой цвѣте прѣкрасно,
  Росно и зелено,
Хубаво прѣлестно,
  Бѣло и червено!
Кой ти даде, цвѣте,
  Росица студена?
Кой ти шари, цвѣте,
  Шарка-та червена?
Кой ти дъхна, цвѣте,
  Миризма приятна,
Што раздавашь, цвѣте,
  Сутринъ въвъ градина?“

Отговаря цвѣте
  Шарено, червено:
„Ой те тебе, дѣте
  Мало и невинно:
Има една сила
  Безъ край и граница:
Ето тая сила
  Сипа ми росица.
Има една сила
  Навредъ распрострѣна,
Ето тая сила
  Прави ме червена.
Има една сила
  Надъ хубоста хубость,
Ето тая сила
  Ме обсипа съ хубость.
Има една сила
  Отъ всички най-силна,
Тя е *Божя сила*,
  Тя мирисъ ми дъхна“.

Ц. Гинчевъ.

Надгробие

Пжтниче! катъ минешь прѣзъ този гробъ студенъ,
Поспри се ти, и двѣ сълзи излѣй за менъ,
И помоли се Богу за да ми прости,
Ако искашь, братко, като умрешь и ти
Да имашь тжзъ сжща-та милость тогази,
Която днесь прося отъ тебе ази.

А. Франгя.

Надгробие.

Тукъ, подъ тѫзъ плоча студена,
Едно мило дѣтенце спи;
Гостъ ни доде прѣдъ три дена
И чаша-та си то испи.

Доде, видѣ и отива,
Слѣзна единъ мигъ и прѫпна:
Сякашь че Богъ го проводи,
Катъ ангелъ съ'крила че хвръкна.

Нѣжно катъ агънце, безъ грѣхъ,
То, свѣтъ-тъ прѣди да познай,
Роди се онзи день съсъ смѣхъ
И днесь отиде пакъ във рай.

А. Франгя.

Майска Царица.

от Тенисона[1])

Ожидание.

Разбуди ме ти, мале, зарана,
Штомъ си ясно-то слънце изгрѣй,
Мамо, утрѣшний день ште е веселъ,
Той отъ радость ште цѣлъ да се смѣй.
Разбуди ме, недѣй да забравяшь . . .
Охъ гѫрди-тѣ ми силно туптѫтъ.
Утрѣ Майска Царица безъ друго
Мене, мамо, ште тамъ изберѫтъ.

---

[1]) Алфредъ *Тенисонъ*, знаменитъ съврѣменен английски поетъ, се е родилъ въ 1809 год. Башта му бѣше свештенникъ. Той се учи много добрѣ въ Камбриджский университетъ и спечели на испитъ-тъ наградата за поезия-та. Оште отъ рано обезпеченъ, той можà да се прѣдаде спокойно на умственни занятия и печаташе съчинения-та си само слѣдъ дълговрѣменно и грижливо обработваніе. Най-първо-то творение, което обнародва заедно съ брата си бѣше една сбирка отъ бѣжливи поезии, а послѣ — друга сбирка подъ название *Лирически стихотворения* въ два тома (1830 — 1832). Слѣдъ тѣхъ напечата *Княгиня*, единъ видъ драматическа поема съ вдѫхновение отъ ново-то врѣме и оште много други пиеси, които имаха голѣмъ успѣхъ въ английско-то общтество.

Много има у нази дѣвойки
Черноокн и мили на гледъ,
Хубавици и гиздави Мери,
Маргарити и Китти безъ четъ.
Нъ очи-тѣ на страстна Алиса,
Казвать нѣкой, най-много горжть.
За туй Майска Царица безъ друго
Утрѣ, мамо, ште мень избержть.

Тежко спж, може-би да не станж . . .
Ти тогава „станѝ“ ми речи
Штомъ изъ моя прозорецъ проникнать
Първи слънчови златни лучи.
Оште много вѣнци, китки росни
Мой-то младо челò ште красжть;
Знамъ на здраво, че Майска Царица
Утрѣ, мамо, ште мень избержть.

Прѣзъ долина-та вчера минувахъ.
Тамъ видѣхъ . . . да явж ли кого?
Азъ Робина видѣхъ, натжжено
Бѣше негово блѣдно челò.
Подъ върба-та стоеше умисленъ.
Вѣрно, ази му мжчахъ умъ-тъ.
Нека мисли! . . Ехъ, Майска Царица
Утрѣ, мамо, ште мень избержть.

Може-би той ме счете за призракъ —
Цѣла въ бѣло облѣчена бяхъ —
Азъ мѣрнàхъ се прѣдъ него внезапно
И, кат' вѣтъръ отъ него бѣгахъ.
Знамъ, че негови всички другари
Безсърдечна и зла ме зовжть . .

Една отъ много хубави-тѣ му пиеси, пълна съ нѣжность и чувство е *Майска Царица.* Теннисонъ много прѣвъсходно рисува тънки-тѣ и задушевни чувства; чувствителность-та му се изражава въ прѣкрасни лирически стихове, пълни, армонични; нравственний и религиозний характеръ на творения-та му много способствова за негова-та популярность. На 1865 г. го наградиха съ титла баронъ, нъ той отказа да я приеме. Отъ какъ се е оженилъ той повече-то живѣе далечь отъ свѣтъ-тъ, въ една полска кжшта до Лондонъ, или пакъ на островъ Уайтъ.

Та какво? . . Нали Майска Царица
Утрѣ мене ште пакъ изберѫть?

Штѣлъ да умре, казувать, отъ горесть,
Че сръдце му разбила сьмь азъ.
Виновата ли азъ сьмь, кажи ми?
Што ми трѣбва безумна му страсть?
Годеници прѣкрасни безъ брой сѫ,
Само той ли е младъ на свѣтъ-тъ?
Какъ се радвамъ, че Майска Царица
Утрѣ, мамо, ште мень изберѫть!

Нека дойде и Ева, сестра ми,
На товъ пролѣтенъ праздникъголямъ,
Та и ти поела̀, за да видишь
Че царица е дштерка ти тамъ.
Виждъ, овчари-тѣ дор' отъ гори-тѣ
Слазять праздникъ-тъ да посѣтѫть;
Разбуди ме ти, Майска Царица
Утрѣ мене ште тамъ изберѫть.

Бѣлоснѣжниятъ па̀вой обвива
Стълпове-тѣ галерни. Отъ вредъ
Прѣсни дѫхове идать камъ нази,
Развцъфтѣлъ се е божиятъ свѣтъ,
Зеленѣѭть ливади, долини,
Край вода-та върби шумолѫть;
Какъ е мило, кат' Майска Царица
Утрѣ, мамо, ште мень изберѫть!

Надъ полени-тѣ вече стъмни се.
Ноштний вѣтъръ си весело вѣй,
Какъ сѫ чудни трептяшти-тѣ звѣзди,
Какъ небе-то се тъмно синѣй!
Утрѣ день ште да лъсне чудесенъ,
Дъждь и бури не ште го смутѫть,
Разбуди ме, че Майска Царица,
Утрѣ рано ште мень изберѫть.

Сладострастно долина-та дрѣме,
Подъ прохладния тихъ полумракъ

Надъ могила-та тайнственно — тжжно
Нѣшто шушне заспалий гжстакъ.
Какъ е сладко туй тихо шуртенье
На ручейка-та бистра въ долъ-тъ!
Вече съмва . . Охъ, Майска Царица
Скоро, скоро ште мень изберjтъ.

Срѣшту нова година.

Разбуди ме ти, мале, зарана
Штомъ изгрѣе въстокъ позлатенъ,
Утрѣ нова година настая —
На година-та пърквия день.
Утрѣ нова година . . . нъ друга
Дор' настане, подъ гробний покровъ
Азъ штж илж да спж безмятежно,
Безъ надѣжда, безъ скръбь, безъ любовь.

Азъ испратихъ вѣчерни-тѣ лучи,
Азъ гледàхъ какъ минàха они,
Кат' се съ ланско-то лѣто простиха
И грабнàха ми златни-тѣ дни.
Утрѣ нова година, нъ нѣма
Вечь зелени да вида хълми,
Ни да гледамъ какъ цьвнать дрьвята,
Ни да чуж лѣсъ-тъ какъ шуми.

Колко прѣлестно бѣше прѣзъ мая,
Помнж оня прѣкрасния день,
Кога Майска Царица, вѣнчана
Съ росни китки, избраха ме мень.
Във лжгъ-тъ подъ дрьво-то на мая
Танцувàхме чудесни игри
Дълго врѣме, дор' мѣсець-тъ тихо
Наш'тѣ стрѣхи залѣ, посрѣбри.

А сега — нито стръкче въ поле-то,
По прозорци-тѣ хвàнало ледъ,
Дѣ да мòжахъ поне минзофарчецъ
Азъ да вѝдяхъ на божия-тъ свѣтъ!

И да видѫ какъ хвърлѭ рѣка-та
Ледна дрѣха въ шумяштий си бягъ,
Ахъ навѣрно ли, мале, штѫ умрѫ
Вевъ да влѣзна въ градина-та пакъ?

Във високи-тѣ гѫсти клонове
Врана свое-то гнѣздо ште свий,
И настръхнѫлий вълкъ жаловито
По полени-тѣ снѣжни ште вий.
А штомъ пролѣть настане ште дойдать
Малки лѣстовички въ наш'тѣ мѣста . . .
Нъ азъ, мамо, не штѫ да ги видѫ,
Ште засипе очи ми пръсть-та.

И нештешь да ме видишь, ти мале,
Кога бликнѫть ливади-тѣ пакъ,
Какъ по тѣхъ ште се скитамь и лутамь
Отъ зори до вѣчерния мракъ.
Нито азъ ште се радовамь лѣтось,
На вълнисти-тѣ златни нивя,
На блатиста-та водна фиалка
На цвѣтушти-тѣ, росни дрьвя.

Върху гроба ми пàвоя-тъ бѣли,
Върху гроба ми нека цьвти —
И — кога се постопли, по нявга,
Кѫдѣ менъ забикалювай ти.
Та и азъ нѣма тебъ да забравѫ,
И на всякъ ште се вслушовамь часъ
Та, кат' дойдешь възъ гробъ-тъ ми росни,
Твой-тѣ стѫпки да чуѭ тогасъ.

Своенравна бѣхъ азъ, нъ прости ме,
Ти си майка най-харна въ свѣта,
Цѣлуни ме тозъ пѫть пò-горешто,
Цѣлуни по чело, по уста.
Защто плачешь? Што ронишь ти сълзи?
Господь милость за тебъ ште — имà:
Пакъ остая ти штерка за обичь,
Не остаяшъ ти, мале, сама.

Нъ по нявга изъ гробъ-тъ студени
Штѫ дохождамь на гости у васъ.

Ти неште да ме видишь, нъ ази
Штж те гледамь въ лице-то тогасъ.
И штж слушамь, невидима, твой-тѣ
Сладки думи и майчиний гласъ;
И помнй, штомъ за мене си спомнишь
Сѐ при тебе штж бждж и азъ.

Лека ношть! Ахъ когато ти кажж
„Лека ношть" за послѣденъ вечь пжть
Ти не пуштай сестра ми при гробъ-тъ,
Дѣто моятъ ште прахъ погребжть.
Нъ штомъ тамо зелена трѣвица
Пораете, ти пусни я тогасъ —
Тя е мило дѣте и ште бжде
Штерка пò-добра, нежели азъ.

Сѣчива си градински желаж
Дор' съмь жива да распоредж:
Азъ даржж ги на Ева. Вечь нѣма
Изъ лѣхи-тѣ цвѣтя да садж.
Подъ прозорецъ-тъ роза и люлякъ
Тая пролѣть, ти знайшъ, посадихъ,
Нека тя ги полива редовно,
Нека Ева се грижи за нихъ.

И това . . . на Робина . . ти чувай
Да, прѣдай му поклонъ-тъ ми ти . .
Той ште найде пò-харна другарка,
А на мене той нека прости!
Да бѣхъ жива остала, кой знае,
Може би да го земяхъ, о да!
Нъ прѣминжло всичко . . . . Азъ въ гроба
Штж заспж за всегда, за всегда!

Лека ношть! Нъ ти чуй, не забравяй,
Ранко, мале, ме пакъ разбуди,
Подирь тазъ ношть безсънна азъ може
Утрѣ късно да спж, не вреди.
На ли знайшь, колко силно желаж
Да погледамь на слънце-то йошть?
Разбуди ме, послѣденъ пжть, мале.
За сега лека ношть! лека ношть!

И. Вазовъ.

ДРАМАТИЧЕСКА ПОЕЗИЯ.

ТРАГЕДИЯ.

Едипъ царь.

Отъ Софокла [1]

Пратеникъ-тъ.

Щте могѫ ли, приятели, отъ васъ
На царь Едипа домъ-тъ да узнаѭ?
Или кажете ми, той самъ кѫдѣ е?

Хоръ.

Палатъ-тъ му е тукъ, и той е тамъ;
Прѣдъ себе-си ти видишь, чужденецо,
Жена му, майка на дѣца-та му.

Пратеникъ-тъ.

Бѫди честита и съ честити людѥ
Живѣй, достойна негова съпруго.

---

[1]). — Софоклъ, най-великий грърцки трагически поетъ, се е родилъ въ 495 г. пр. Хр. въ Колонъ, малъкъ градецъ близу до Атина. Той получилъ блѣскаво образование въ младость-та си и отъ рано проявилъ поетически-тѣ си дарби. Не се знае точно кога е прѣдставилъ първа-та си трагедия. Успѣхъ-тъ на първа-та му трагедия го насърдчилъ и той се посвятилъ на театръ-тъ. Той е написалъ до 120 трагедии, нъ до насъ сѫ достигнѫли само седемь: *Сърдитий Аяксъ*, *Електръ*, *Едипъ царъ*, *Антигона*, *Херкулесова-та смърть*, *Филоктетъ*, *Едипъ въ Колона*. Софоклъ введе много измѣнения въ трагедия-та. Гръцка-та трагедия е била въ начяло-то една лирическа пѣсень, или хоръ, която се е пѣла отъ музиканти въ праздници-тѣ на Вакха, въ честь на тоя богъ, и послѣ се е прибавилъ единъ акторъ, който е разказвалъ отъ врѣме на врѣме дѣяния-та на богове-тѣ и на герои-тѣ. Тия разкази станѫли наскоро главна-та чясть, а хоръ-тъ завземалъ второстепенно мѣсто. Есхилъ, който се счита баща на трагедия-та, прибавилъ и вторъ акторъ, и съкратилъ още ли-

Иокаста.

Бѫди честитъ и ти, достоенъ си
За штастье за добро-то пожеланье.
Кажи сега, какви ни вѣсти носишь?

Пратеникъ.

И на домъ-тъ, и на съпруга твой
Приятна носѫ вѣсть.

Иокаста.

Кажи, каква?
И кой те прашта?

Пратеникъ-тъ.

Идѫ отъ Коринтъ.
Което чуйшь приятно ште ти бѫде,
А може да ти причини и скръбь.

Иокаста.

Кажи пò-скоро што е, и зашто
Тъй двойна сила има твой-та вѣсть?

Пратеникъ-тъ.

Слухъ пръска се въ Коринтска-та земя,
Че искать царь да го направять?

Иокаста.

Што?
Полибъ зеръ старий не царува вече?

Пратеникъ-тъ.

Надъ него въ гробъ-тъ днесь смъртьта властвува.

Иокаста.

Што казвашь, старче? Та Полибъ умрѣ?

рически-тѣ пѣсни. При всички-тѣ тия измѣнения, трагедия-та е оставала оште въ първобитно-то си състояние. Хоръ-тъ занимава, и въ трагедиитѣ на Есхила, много широко мѣсто. Нѣкои отъ трагедии-тѣ му, като напр. *Прометей*, *Перси тѣ*, и пр. сѫ лирически пѣсни, прѣсечени съ разкази, лишени отъ дѣйствие. Софоклъ усъвършенствова форма та на трагедия-та. Той прибави и трети актеръ и ограничи хоръ-тъ въ роля-та на простъ зритель, който изявлява, съ думи-тѣ си, участие-то, което зима въ разказвани-тѣ събития. Нъ и въ тая нова усъвършенствована форма, трагедия-та запази свой-тъ религиозенъ и политически характеръ, който я рѣзко отличава отъ трагедия-та въ нови-тѣ врѣмена. Грѫцка-та трагедия не е служила като едно просто развлѣчение. Тя се е прѣдставлявала само отъ врѣме на врѣме, въ тържествени-тѣ праздници, при публич-

Пратеникъ-тъ.

Да умрж азн, ако лъжж.

Иокаста.

Скоро,
Търчи при господаря си, рабинйо,
Кажи му што си чула. Богове,
Што става съ ваше-то пророчество?
Въ страхъ-тъ си да го не убий, Едипъ
Бѣга далече отъ Коринтъ. Башта му
Умира не отъ него, отъ сждба-та.

Едипъ.

Зашто, Иокасто мила, толковъ бърво
Пратила си при тебе да ме викать?

Иокаста.

Послушай го, и вижь што ставать
Тѣзь прѣдсказания на богове-тѣ,
Што толковъ тачимъ?

Едипъ.

Кой е тоя старецъ?

Иокаста.

Той иди отъ Коринтъ, съ извѣстие,
Че старий ти башта, Полибъ, умрѣлъ.

Едипъ.

Што казвашь? Раскажи ми самъ това!

ни-тѣ игри, които сж съставлявали единствена-та федерална връзка на Гърция. Въ атинско-то съкровиште е имало назначени специялни фондове, опрѣдѣлени за драматически прѣдставления, които сж ставали, при стечение-то на цѣлий народъ, въ широки и отворени амфитеатри. Софоклъ е билъ награждаванъ двайсеть пжти. Той е обичалъ страстно отечество-то си и е отблъснжлъ прѣдложения-та на много царю, които сж го викали въ дворове-тѣ си. Атиняне-тѣ, за да му изкажять своя-та почеть, сж го избрали генералъ на 57 годишна възрасть, по врѣме на Самоский походъ, седемь години прѣди пелопонеска-та война. На стари години Софоклъ е билъ повиканъ на сждъ отъ едного отъ синове-тѣ си. Разказовать, че Софоклъ казалъ прѣдъ сждии-тѣ: „Ако сьмь Софоклъ, не правж глупости, ако правж глупости не сьмь Софоклъ.“ Сждии-тѣ дали право на поетъ-тъ. Софоклъ е умрѣлъ въ 406 г. прѣди Христа, малко врѣме подирь смърть-та на Еврипида, третий гръцки трагически поетъ.

Пратеникъ-тъ.

При всичко, че съ тая вѣсть ште почнѫ,
Узнай, че той умрѣ.

Едипъ.

От што умрѣ?
Отъ болесть или отъ рѫка прѣстѫпна?

Пратеникъ-тъ.

Най-слабий ударъ може да свали
Безъ мѫка едно старческо тѣло.

Едипъ.

Нештастния-тъ! Отъ болесть е умрѣлъ.

Претеникъ-тъ.

Отъ болесть и отъ длъгъ животъ.

Едипъ.

Уви!
Кой ште погледне, жено, отъ сега
Делфийский жертвенникъ, иль птици-тѣ
Кои въ въздуха пѣѭтъ? Што стана
Съ пророчество-то страшно, че убийца
Ште бѫдѫ на баща си? Той умрѣ,
Земя-та вече мрътавъ го покрива,
А тука, въ Тиви, миренъ азъ стоѭ.
Отъ скръбь за мене ако е умрѣлъ,
Тъй само сьмь смърть-та му причинилъ.
Така Полибъ е въ Адъ-тъ, и е зелъ
Съсъ себе тия пусти прѣдсказанья.

Иокаста.

Не бѣхъ ли отодавна туй прѣдрѣкла?

Едипъ.

Страхъ-тъ смутилъ бѣ моя-тъ разумъ.

Иокаста.

Махни отъ себе тоя празенъ страхъ.

Едипъ.

Нъ што? Не трѣбва ли да се боѭ
Отъ майчино-то си легло?

Иокаста.

Каква
За человѣка полза отъ страхъ-тъ,

Когато е играчка на сждба-та,
И въ бждяште-то да чете неможе?
На случая се остави . . . Не бой се,
Че въ браченъ съюзъ съ майка си ште влезешь.
Прѣсънвать се такива бракове.
Животъ живѣй спокоенъ само онзи,
За тѣзь измами кой нешто да знай.

Едипъ.

Което казвашь би било прѣкрасно,
Иокасто, майка ми да бѣше въ гробъ-тъ.
Но тя е жива йоште и твой-тѣ думи
Страхътъ ми не отнимать отъ сърдце-то.

Иокаста.

Нъ баштина-та смърть голѣмо е
За тебе утѣшенье.

Едипъ.

Да, голѣмо,
Но доръ е жива тя, подъ страхъ ште бждж.

Пратеникъ-тъ.

Коя жена такъвъ ви страхъ внушава?

Едипъ.

Съпруга-та Полибова, Меропа.

Пратеникъ-тъ.

Какви отъ нея страхове берешь?

Едипъ.

Пророчество отъ богове-тѣ страшно.

Пратеникъ-тъ.

Другъ може ль да го знае или не?

Едипъ.

Да. Локсий ми прѣдсказа единъ день,
Че ми-й прѣсждено съсъ майка си
Въ едно легло да легнж и кръвь-та
На родний си баща да я пролѣж
Съ ржка-та си. Тозъ страхъ стана причина
Да бѣгамъ на далече отъ Коринтъ.
То бѣ за мой-та честь. Но какъ е сладко
Да гледашь тѣзь, кои сж те родили?

Пратеникъ-тъ.

За тоя страхъ живѣйше ти въ чужбина.

Едипъ.

За туй, отцеубийца да не станж.

Пратеникъ-тъ.

Съ приятелски понеже идж чувства,
Защто те не избавж отъ страхъ-тъ ти?

Едипъ.

Признателность отъ мене ште получишь.

Пратеникъ-тъ.

За туй дойдохъ, възнаграденъ да бждж,
Въ Коринтъ кога се върнешь, у дома си.

Едипъ.

Но нивга при родителе-тѣ си
Азъ нѣма да се върна.

Пратеникъ-тъ.

Виждамь ясно,
Незнаешь самъ што правишь.

Едипъ.

Какъ? кажи,
О старче, въ име-то на богове-тѣ.

Пратеникъ-тъ.

Причина друга ако нѣма отъ Коринтъ
Да бѣгашь.

Едипъ.

Но азъ се божж истинни
Да не излѣзнжть думи-тѣ на Феба.

Пратеникъ-тъ.

Легло-то майчино да не раздѣлишь?

Едипъ.

Туй, старче, прави ме все да треперамъ.

Пратеникъ-тъ.

Страхъ-тъ ти, знай, съвсѣмъ е безосновенъ.

Едипъ.

Какъ не, кога отъ тѣхъ сьмь се родилъ?

Пратеникъ-тъ.

Полибъ не ти е ништо билъ по кръвь.

Едипъ.

Што казвашь? Мой башта Полибъ не е ли?

Пратеникъ-тъ.

Не повече отъ мень, нъ колко мень.

Едипъ.

Какъ единъ чужденецъ за мене може
Да бжде равенъ съсъ башта ми?

Пратеникъ-тъ.

Тъй.

Той твой башта е колкото и азъ.

Едипъ.

Защо ме-й сѣвга наричалъ свой синъ?

Пратеникъ-тъ.

Узнай, че той прие те въ даръ отъ мене.

Едипъ.

Какъ можеше така да ме обича
Кога отъ чужди ржцѣ ме е взелъ?

Пратеникъ-тъ

Бездѣткинъ самъ, обикна те катъ синъ.

Едипъ.

Но ти купи ме, или ме намѣри?

Пратеникъ-тъ.

Въ гористи-тѣ долини Китеронски
Те бѣхъ нашьлъ.

Едипъ.

Защо бѣ тамъ отишьлъ?

Пратеникъ-тъ.

Тогава въ тѣзъ гори стада пасехъ.

Едипъ.

Така, овчарь наеменъ тамъ си билъ.

Пратеникъ-тъ.

И твой спаситель азъ станжхъ тогава.

Едипъ.

Въ какво ме състояние намѣри?

Пратеникъ-тъ.

Вижь на нозѣ-тѣ си по състави-тѣ.

Единъ.

Защто туй старо зло ми наумѣвашъ?

Пратеникъ-тъ.

Съсъ връзки бѣхж ти застегнали
Крака-та; азъ веднага ги развързахъ.

Единъ.

Уви! До днесь стой товъ страшенъ знакъ.

Пратеникъ-тъ.

Отъ тамо иде ти и име-то
Што носишъ.[1])

Единъ.

О кажи ми, майка ми
Или башта ми тъй постжпи съ мене?

Пратеникъ-тъ.

Незнаж. Онзи, който те прѣдаде
Въ ржцѣ-тѣ ми, знай по̀-добрѣ това.

Единъ.

Та зеръ отъ другиго ме ти прие?
Не си ме самъ нашьлъ?

Пратеникъ-тъ.

Отъ другъ овчарь
Съмь те земалъ.

Единъ.

Той кой е? Какъ се казва?

Пратеникъ-тъ.

На Лайя робъ се казуваше той.

Единъ.

На прѣжния-тъ ли царь на тазъ земя?

Пратеникъ-тъ.

Така. Пасеше, знамъ, стада-та му.

Единъ.

Но живъ ли е, и могж ль да го видж?

Пратеникъ-тъ.

Туземци, вие знайте по̀-добрѣ.

---

[1]) — *Единъ* значи на грьцки подпухнали крака.

Едипъ.

Отъ васъ не знай ли нѣкой пастирь-тъ,
За който се говори? Нѣма ли
Тукъ нѣкой да го е видѣлъ въ поле-то
Иль въ Тиви? Нека всичко се раскрий.

Хоръ-тъ.

Товъ сѫщия овчарь е мисля, товъ,
Когото искаше напрѣдъ да видишь.
Иокаста знае най-добрѣ това.

Едипъ.

Кажи, не мислишь ли, Иокасто,
Че старецъ-тъ за оноговъ говори,
За който сме пратили да го викать?

Иокаста.

Кой? За кого говори? Забрави
Тѣзь праздни думи и не безпокой се.

Едипъ.

Не, ништо нѣма да ме отклони
Да търсѭ и намѣрѭ своя родъ.

Иокаста.

О молѭ ти се, прѣстани да търсишь
Животъ-тъ ако ти е оште милъ;
Не стига ли, дѣт' толкова страдаѭ?

Едипъ.

Бѫди спокойна. Даже да излѣзѫ
Синъ на жена, отъ трети родъ робиня,
Честь-та ти нѣма да пострада пакъ.

Иокаста.

Но молѭ ти се не прави това,
Послушай ме.

Едипъ.

Немогѫ, искамъ днесь
Във тая тайна ясно да проникнѫ.

Иокаста.

Съвѣтвамъ те за твое-то добро
Да се оставишь.

Едипъ.

Тѣзь добри съвѣти
Дотегнали ми сѫ отдавна вечь,

Иокаста.

О, дано нивга не узнаешь кой си!

Едипъ.

Нек' доведжть овчара тукъ. А тя,
Пуснете я, какъ ште да се гордѣй
Съсъ свой-то старославно потекло.

Иокаста.

Уви! Уви! Злочестий! Съ това име
Азъ могж само да те нарекж,
И друго нѣма да ти дамъ отъ днесь.

(Излиза).

Хоръ.

Защто жена-та ти, Едипъ, излѣзе
Съ такава силна скрьбь? Бѣди ме-й страхъ
Отъ туй мълчанье нейно ште излѣзнать.

Едипъ.

Каквито штжть бѣди да се явжть,
Азъ искамь да испитамь своя родъ,
Па колкото ништоженъ и да е.
Високомѣрна, горда кат' жена —
Отъ моя-тъ тьменъ и неславенъ родъ
Иокаста може си да се черви.
Но азъ дѣте се считамь на сждба-та,
Която ме обсипа съ добрини,
Прѣзрѣние нештж да прѣтърпж.
Сждба-та ми е майка, и животъ-тъ
Ту бѣдность, ту величие ми даде.
Таквозь е мое-то происхождение
И другъ немогж отъ сега да станж,
И своя родъ ште търсж доръ го найдж.

Хоръ-тъ

Пророкъ искусенъ ако сьмь,
О Китеронъ, въ Олимпъ кълнж се,
Че утрѣ, прѣди да изгрѣе
Въ небе-то пълна-та луна,
Ний съ радость ште те поздравимъ
Башта, кормилецъ на Едипа,
И пѣсни въ твоя честь ште пѣемъ;

Царю-тѣ ни съ блага обсипва
И радости. Спаситель Фебъ!
Молби-тѣ наши испълни!

О сине мой? Кой е бащта ти?
Коя безсмъртна дѣва те роди
Въ съюзъ съсъ Пана, горский богъ?
Или родила те е Нимфа,
Любовница на Аполона?
Той люби пастбищта-та горски.
Или Килленский богъ, иль Вакхъ,
Въ гори високи кой живѣе,
Добилъ те е отъ нѣкоя
Отъ Нимфи-тѣ на Хеликонъ?

Едипъ.

Не иде ли, о старци, пастирь-тъ
Когото чакаме отъ дълго врѣме?
Прилича да е той по възрасть-та,
И водятъ го слуги отъ моя домъ.
Но ти и други пѫть си го виждалъ,
По-лесно можешь да го распознаешь.

Хоръ-тъ.

Да, той е. Робъ-овчарь при Лайя бѣше
И Лай служитель нѣмаше по-вѣренъ.

Едипъ.

Кажи, най-първо ти, Коринтский гость,
За тоя ли овчарь говореше?

Пратеникъ-тъ.

За него.

Едипъ, камъ овчаря.

Старче, гледай ме въ очи-тѣ,
И щото питамъ, право отговаряй.
Ти бѣше Лаевъ?

Овчарь-тъ.

Да, робъ неговъ бѣхъ,
Роденъ дома му, не отвънка купенъ.

Едипъ.

Што правеше при него? Какъ живѣйше?

Овчарь-тъ.

Пасяхъ стада-та повечето врѣме.

Единъ.

Въ кои мѣста отиваше най-много?

Овчарь-тъ.

На Китеронъ и ближни-тѣ мѣста.

Единъ.

Не сѣшташь ли се тамъ да си срѣщталъ
Тогова?

Овчарь-тъ.

За кого говоришь? Кой?

Единъ.

За тоя, който е сега при тебь.
Не си ли го срѣшталъ?

Овчарь-тъ.

Не знамъ, не помнѭ.

Пратеникъ-тъ.

Нэ мя е чудно и да е забравилъ,
Но азъ штѫ му напомнѭ всичко ясно.
Навѣрно, помни той, че се срѣштàхме
Три лѣта въ Китеронски-тѣ пастбишта
Съ стада-та си, отъ пролѣть до Арктура[1]).
Той бѣше съ двѣ стада, а азъ съ едно.
И зимѣ карахме стада-та си
Той въ Лаеви-тѣ мандри, азъ дома.
Така ли й както казвамь, или не?

Овчарь-тъ.

Така е както казвашь, ако и много
Да е минало врѣме отъ тогава.

Пратеникъ-тъ.

А помнишь ли, че тамъ дѣте ми даде,
Да го отгледамь като свое?

Овчарь-тъ.

Што?
Защто ми наумѣвашь за това?

---

[1]). — *Арктура*, звѣзда въ съзвѣздие-то на Боата, ближня до голѣма-та мечка.

Пратеникъ-тъ.

Е този е дѣте-то што ми даде.

Овчарь-тъ.

Да си пукналъ! Не можь ли да мълчишь?

Едипъ.

Не дѣй му се сърди, о старче; укоръ
Ти самъ заслужвашь за слова-та си.

Овчарь-тъ.

О царю най-добрий между царю-тѣ,
Въ какво сымь съгрѣшилъ?

Едипъ.

Кажи што знаешь
Зарадъ дѣте-то, за кое те пита.

Овчарь-тъ.

Не знае што говори, нъ се лъже.

Едипъ.

Кажи, съ добромъ нештешь ли да говоришь,
Или ште чакашь злия край да видишь?

Пратеникъ-тъ.

Недѣй, не го мжчи на тая старость.

Едипъ.

Вържете на часъ-тъ ржцѣ-тѣ му.

Овчарь-тъ.

Нештастний азъ! Што искашь да узнаешь?

Едипъ.

Дѣте давалъ ли си му, както казва?

Овчарь-тъ.

Да, дадохъ. Зашто не умрѣхъ товъ день?

Едипъ.

Това ште те постигне, ако всичко
Не кажешь както си й било.

Овчарь-тъ.

На смърть
Ште се изложж като кажж всичко.

Едипъ.

Ти искашь да извивашь, както видж.

Овчарь-тъ.

Не. Не казахъ ли че дѣте му дадохъ?

Едипъ.

Отъ дѣ го зе? То твое ль бѣ иль чуждо?

Овчарь-тъ.

Не бѣше мое, други ми го даде.

Едипъ.

Но кой отъ граждани-тѣ, и въ кой домъ?

Овчарь-тъ.

Не питай, моля ти се, пò-нататъкъ.

Едипъ.

Не чакай да те питамъ втори пѫть.

Овчарь-тъ.

Отъ Лаевия домъ го дадохѫ.

Едипъ.

Но робъ, или отъ царско-то семейство?

Овчарь-тъ.

О горко мене? Трѣбува да кажѫ
Най-страшна-та за мене тайна.

Едипъ.

Пò-страшна е за мень, нъ ште я чуѭ.

Овчарь-тъ.

Дѣте-то, казвахѫ, е Лаевъ синъ.
Но тазь, която е сега въ палата,
Жена ти знае най-добрѣ.

Едипъ.

Какъ тъй?
Дѣте-то тя ли ти го даде?

Овчарь-тъ.

Тя.

Едипъ.

Зашто?

Овчарь-тъ.

Да го убиѭ.

Едипъ.

О зла майко!

Овчарь-тъ.

Отъ страхъ отъ лоши прѣдсказания.

Едипъ.

Какви?

Овчарь-тъ.

Оракулъ-тъ казалъ ѝ бѣ,
Че ште убий родители-тѣ си.

Едипъ.

Зашто го даде ти на тоя старецъ?

Овчарь-тъ.

Азъ се смилихъ за него; и помислихъ,
Че въ чужда земя ште го занесе,
Въвъ родния си градъ; и ако ти си
Дѣте-то, за което той разказва,
То ти си най-злочестий человѣкъ!

Едипъ.

Уви! Уви! Сега се види всичко.
О свѣтъ! За сѣтенъ пѫть те виждамь днесь.
Вечь явно е, отъ тѣзъ сьмь се родилъ
Кои не трѣбуваше да ме раждатъ
Прѣлюбодѣець съ сѫшта-та си майка,
Убийца на башта си, азъ прѣстѫпихъ
Природни-тѣ закони най-свяштенни.

(Излиза съ плачь).

Хамлетъ.

Отъ Шекспира [1])

Дѣйствие III, Явление I.

Да бѫдешь или не? Ето въпросъ-тъ.
Пò-благородно ли е за душа-та
Безъ рòпотъ да търпишь стрѣли-тѣ ядни
На безсърдечна-та сѫдба, или

---

[1]). — *Шекспиръ* (Виляиъ), славенъ английски драматически поетъ, се е родилъ въ 1564 въ Стратфордъ при Авонъ и е умрѣлъ въ сѫштий градъ въ 1616 г. Башта му е испълнявалъ длъжность-та на алдерманъ и послѣ на сѫдия въ Стратфордъ и е билъ доволно богатъ земевладѣлець. Шекспиръ получилъ въ родно-то си мѣсто добро образование,

Да станешь противъ всички бѣдствия,
И въ мигъ съ единъ замахъ да ги довършишь? . . .
Умри — заспи! И свършова се всичко.
Съ всегдашенъ сънь полагашь край
На туй море отъ мжки и тегла,
Наслѣдство отъ едно кжсче месо —
Достоенъ край на пламенни желанья!
Умри — заспи! Заспи? — Но съништа-та?
Ахъ, ето прѣчка-та кждѣ е?
Какви мечти ни чакать въ смъртний сънь,
Когато снемемъ тлѣнна-та обвивка?
Туй трѣбва да ни спре.
Отъ тамъ извира дългия-тъ животъ
На бѣдствия-та, што търпиме тукъ.
Кой би търпѣлъ на врѣме-то стрѣли-тѣ,
Неправди-тѣ на силни-тѣ въ свѣтъ-тъ,

което, по обичай-тъ на врѣме-то, е състоялъ въ знаяние-то на латинский, гръцкий и английский езици. Отпослѣ той научилъ самъ френски и италиянски. Скоро слѣдъ излизанье-то отъ училиште-то той се намѣрилъ въ голѣма нужда. Той се оженилъ на 19 години за една жена (Анна Хатавей) осемь години пд-стара отъ него, отъ която добилъ три дѣца, и малка-та заплата, която получавалъ отъ една ничтожна служба, немогла да му стигне за да прѣхрани семейство-то си. При това бащта му испаднжлъ и той се принудилъ да иде въ Лондонъ, дѣто се познавалъ съ много актери. Той пристигнжлъ въ тоя градъ въ 1586 г. и подирь три години станжлъ единъ отъ притежатели-тѣ на Блекфриярский театръ. Той достигнжлъ до това положение не като актеръ, а като списатель. Въ начяло-то той само прѣправялъ чужди-тѣ произведения. Той подкрѣпялъ въ продължение на 20 години съ свои-тѣ съчинения два-та театра, които притежавала трупа-та му, Блекфвриярский и театръ-тъ Глобусъ. Въ това врѣме той спечелилъ уважение-то на най-знаменити-тѣ мжжйе, нъ свободенъ отъ всяко пустославие, той мечтаялъ да си оздрави една почтенна независимость, и, когато сполучилъ въ това, той се оттеглилъ отъ театръ-тъ и отишьлъ да живѣе въ родний си градъ. *„Буря-та“* се счита послѣдня-та му трагедия (1611). Въ биография-та на Шекспира има голѣми праздноти, което произлиза отъ малко-то внимание, което е обръщталъ тогава на себе си единъ поетъ. Самъ Шекспиръ така малко се е интересовалъ за своя-та книжевна слава, штото не се е дори потрудилъ да събере въ едно свои-тѣ трагедии. Това обяснява безчислено-то множество легенди, които сжштествувать за него, и отъ които много не почивать на никакво основание. Така напримѣръ, прѣдставлявать го, че дълго врѣме прѣди да стане актеръ, държалъ е коне-тѣ на зрители-тѣ при врата-та на театръ-тъ. Приписвать му се така сжщо много волности. Ни за единъ списатель не се е писало толкова много както за Шекспира. Той е при-

Обиди-тѣ на гордий, мжки-тѣ
Несносни на прѣзрѣна-та любовь,
Безсилие-то жалко на закона,
На знатни-тѣ доволни грубость-та,
Гнусаво-то прѣзрѣние, кое
Достойни-тѣ и честни-тѣ услуги
Испитвать отъ прѣзрѣни-тѣ души,
Когато само съ единъ ножь въ гърди-тѣ
Той може миръ и отдихъ да намѣри?
Кой би се подгърбавилъ подъ ярема?
Подъ иго-то несносно на живота
Кой би пжшкалъ, ако страхъ-тъ
Отъ бждкште-то слѣдъ смърть-та —
Страна за нази неизвѣстна,
Отъ дѣто никой се назадъ не връшта —
Не бѣ смущавалъ сѣвга наш'та воля

знатъ всеобщто за единъ великъ гений. Въ всемирно-то ўдивление, което възбужда, име-то му стоѝ на единъ редъ съ Омира и Данте. Въ негови-тѣ пиеси е въспроизведено живо и вѣрно човѣческо-то сръдце, съ всички-тѣ му страсти, слабости и вълнения. Тия не сж обаче безъ нѣкои недостатъци; планъ-тъ имъ е често порочент, стихъ-тъ е много пжти неестественъ, изисканъ, грубъ. Но тия недостатъци се изгубвать при несравнени-тѣ хубости, които бликатъ като отъ единъ неисчерпаемъ изворъ въ всички-тѣ му съчинения. Нии ште избронме само тука пиеси-тѣ на Шекспира: *Титъ Андроникъ*, *Периклъ*, *Хенрихъ I V*, въ три части, *Опитомена-та жена*, *Комедия отъ погрѣшки*, *Двама-та Веронски дворяни*, *Загубени любовни мжки*, *Добрѣ е всичко, което свършва добрѣ*, *Ромео и Юлиетта*, *Сънь прѣзъ една лѣтна ношть*, *Венециянский търговецъ*, *Царь Иванъ*, *Рихардъ II*, *Хенрихъ IV*, въ двѣ части, *Хенрихъ V*, *Рихардъ III*, *весели-тѣ Виндсорски жени*, комедия, *Както ви е угодно*, комедия, *Много шумъ за ништо*, комедия, *Царска-та ношть*, комедия, *Мърка за мърка*, драма, *Отелло*, *Хамлетъ*, *Царь Лиръ*. *Макбетъ*, *Симбелинъ*, *Троилъ и Крессида*, *Юлий Цезаръ*, *Антоний и Клеопатра*, *Кориоланъ*, *Буря-та*, *Зимна приказка*, *Хенрихъ* VIII. Освѣнь изброени-тѣ пиеси, приписвать се на Шекспира и други обнародвани прѣди и послѣ смърть-та му подъ негово име или само съ първи-тѣ букви на име-то му. Отъ трагедии-тѣ му, на първо мѣсто стоять: Ромео и Юлиетта, Хамлетъ, Макбетъ, Отелло, Царь Лиръ. Освѣнь трагедии-тѣ, драми-тѣ и комедии-тѣ, които изброихме, Шекспиръ е писалъ и други поетически съчинения: Сонneти и поеми (Венера и Адонисъ, грабване-то на Лукреция).

На български е прѣведена само една Шекспирова трагедия: Юлий Цезаръ, отъ Ив. Славейкова. Въ послѣдне врѣме се появи въ два прѣвода Шекспиръ за дѣца-та, популярно изложение на сюжети-тѣ отъ по-главни-тѣ пиеси на Шекспира.

И всички ни не бѣ каралъ
Злини-тѣ на живота да търпиме
Отколкото да бѣгаме слѣпѐшки
Къмъ други неизвѣстни намъ бѣди?
Тъй страхлювци ни прави съвѣсть-та,
И всякоя рѣшителность, штомъ пламне
Въ гърди-тѣ ни, слабѣе и угасва
При блѣдний ликъ на тая мисъль.
Най-смѣли-тѣ, най-силни-тѣ пориви
Обръштать се във бягъ при нейний видъ,
И диря не оставать въ наший умъ.

Дѣйствие V, Явление I.

[Гробишта. Двама гробари съ лопати и мотики).

Първий гробарь.

Могжть ли да я погрѣбжть по християнски, когато е самоволно отишла на оня свѣтъ?

Вторий гробарь.

Казахъ ти, по християнски; гледай пò-скоро да ископаешь гробъ-тъ. Коронеръ-тъ прѣгледа тѣло-то и прѣсжди, че трѣбва да я погребжтъ по християнски.

Първий гробарь.

Какъ може това, освѣнь ако се е удавила за своя заштита?

Вторий гробарь.

Така прѣсждиха.

Първий гробарь.

Удавила се е se offendando. Неможе да бжде друго-яче, зашго-то ето дѣ е въпросъ-тъ: ако се удавж нарочно, испълнявамь едно дѣйствие; а едно дѣйствие състои отъ три клона: дѣйствувашь, правишь, испълнявашь. — Слѣдователно, тя се е удавила сама и нарочно.

Вторий гробарь.

Добрѣ, нъ послушай, човѣче.

Първий гробарь.

Остави да ти обяснж, братко: тука е да рѣчемъ рѣка-та, а тамо човѣкъ-тъ. Ако човѣкъ-тъ тръгне камъ рѣка-та и се удави самъ, каквото штe да кавва, той отива доброволно въ рѣка-та, нъ ако рѣка-та иди при него и го удави, тогава вижь той не се да-

ви самъ. И така, който не е причина на смърть-та си не е съкратилъ самъ животъ-тъ си.

Вторий гробарь.

А така ли е споредъ законъ-тъ?

Първий гробарь.

Така е. По тоя законъ коронеръ-тъ прѣсжди.

Вторий гробарь.

Знаешь ли истина-та? Истина-та е тая, че, ако да не бѣше дворянка, нѣмаше да я закопаять по християнски.

Първий гробарь.

Право имашь, братко; и жално е, че голѣмци-тѣ иматъ право въ тоя свѣтъ да се давжть и бѣсжть сами безнаказано, за различие отъ нази, ако и ние да сме кръстени като тѣхъ. — Да зимаме мотики-тѣ. Нѣма пò-стари дворяни отъ градинари-тѣ, копачи-тѣ и гробари-тѣ; занаятъ-тъ имъ отъ Адама е останжлъ.

Вторий гробарь.

Билъ ли е и той дворянинъ?

Първий гробарь.

Той пръвъ е носилъ дворянска титла.

Вторий гробарь.

Приказки!

Първий гробарь.

Та невѣрникъ ли си? Или не разбирашь библия-та? — Ште ти задамь оште единъ въпросъ и ако не отговоришь и на него, исповѣдай . . .

Вторий гробарь.

Казвай.

Първий гробарь.

Кой строй пò-здраво, каменодѣлецъ-тъ, корабостроитель-тъ, или зидарь-тъ?

Вторий гробарь.

Който бѣси; заштото бѣсилка-та прѣживѣва хиляди-тѣ тѣла, които сж висѣли подъ нея.

Първий гробарь.

Отговоръ-тъ ти, тако ми Бога, много ми харесва! Бѣсилка-та си върши добрѣ работа-та, нъ какъ си върши добрѣ работа-та за ония, които правять зло? Сега ти правишь злѣ, като казвашь, че бѣсилка-та е пò-трайна отъ черкова-та, ergo, бѣсилка-та ште ти прилѣгне добрѣ. Да дойдемъ на прѣдмѣтъ-тъ си.

Вторий гробарь.

Питашь ме, кой строй пò-здраво?

Първий гробарь.

Отговори, и щте те пустнѫ.

Вторий гробарь.

Знаѭ.

Първий гробарь.

Казвай.

Вторий гробарь.

Тамъ е работа-та, че не знаѭ какъ да го кажѫ.

(Хамлетъ и Хорацио влизатъ).

Първий гробарь.

Не си блъскай напраздно глава-та. Нѣма да спечелишь че щте биешь едно мързеливо магаре. Когато ти зададѫть тоя въпросъ отговори: Гробарь-тъ. Кѫщти-тѣ, които гради гробарь-тъ, траять до второ пришествие. Иди у Югана, и донеси ми една чаша ракия.

(Вторий гробарь излиза).

Първий гробарь.

Когато бѣхъ младъ, любяхъ, скачахъ
И всичко срѣщтахъ съсъ пѣсни;
Но редъ кога дойде жена да зимамъ
Тогазъ се всичко измѣни.

Хамлетъ.

Не чувствова ли тоя клетникъ щто прави, та пѣе, когато копае гробъ?

Хорацио.

Навикъ-тъ направилъ го е равнодушенъ камъ работа-та му.

Хамлетъ.

Имашь право. Който пò-малко работи съ рѫцѣ-тѣ пò-живо чувствова.

Първий гробарь.

Но старость-та дойде като разбойникъ,
И воля не чака да й дамъ,
Сграбчи ме, въ оня свѣтъ ме чакъ занесе,
И днесь не се познавамъ самъ.

(Раскопва единъ черепъ).

Хамлетъ.

Тоя черепъ е ималъ едно врѣме езикъ, който е можѣлъ да пѣе. А тоя бездѣлникъ го рита въ земя-та, като че е черепа на

първоубиеца Каина. Може би да е това глава-та на нѣкой министръ, на нѣкой човѣкъ, който, въ гордость-та си, е мислилъ, че може да изиами самаго Бога, а какъ грубо я рита сега това магаре. Не е ли възможно?

Хорацио.

Твърдѣ възможно, княже.

Хамлетъ.

Или на нѣкой придворенъ, който е казвалъ всяка заранъ: „Добрутро, любезний господарю; какъ сте съ здравие-то, всемилостивий княже?“ Или на еди-кой си Милордъ, който хвалеше конь-тъ на еди-кой си князь, когато искаше да му го попроси. Не е ли така?

Хорацио.

Тъй, княже.

Хамлетъ.

Навѣрно. А сега той е собственость на господинъ червей-тъ, оголенъ, растрошенъ, и гробарь-тъ го подмѣта съ мотика-та си! Странни революции ставать тука, стига да имаме очи да ги видимъ. Тия кости така малко ли е костувало да се образувать, та сега ги бива само да си играйтъ съ тѣхъ на кокали? Кости-тѣ ми треперять при тая мисль.

Първий гробарь, тѣе.

Една лопата и една мотика,
Два три аршина черенъ платъ,
Три педи дупка във земя-та,
И стига туй за нашия братъ.

(Изкопва оште единъ черепъ).

Хамлетъ.

Оште единъ черепъ? Не е ли черепъ-тъ на нѣкой законовѣдецъ? Дѣ сѫ сега всички-тѣ му двусмислия и хитрости, клевети, ухватки и законни основания? Защто така хладнокръвно прѣтърпѣва сега такъви обиди? Тоя грубиянъ го бие по глава-та съ калнa-та си мотика. Защто не го прѣдаде на сѫдъ? Уви! Тоя човѣкъ е прѣкаралъ може би цѣлий си животъ въ управление, продаванѥ и купуванѥ на имѣния. Дѣ сѫ сега записи-тѣ му, обезателства-та му, владала-та? Черепъ-тъ на глава-та му набитъ е съ пръсть,—това е извлѣклъ отъ всички-тѣ записи и уздравителни контрати! Съ всички-тѣ си продажби и прѣкупвания, не си ли е обезпечилъ друго нищто освѣнъ едно пространство земя, широко и дълго колкото два контрата? Всички-тѣ му владала едва биха се вмѣстили въ гробъ-тъ му, и наслѣдникъ-тъ му не ште ли получи нищто повече?

Хорацио.

Така, княже, ништо повече.

Хамлетъ.

Владала-та се пишжть на пергаментъ, а пергаментъ-тъ го правать ото овча кожа — не ли?

Хорацио.

Да, княже, и отъ телешка оште.

Хамлетъ.

Е! пò-глупави сж отъ овца-та и теле-то ония, които полагать штастие-то си и животъ-тъ си на единъ купъ отъ пергаменти. — Искамъ да поговорж съ гробарь-тъ. — Ей, приятелю чий е тоя гробъ?

Гробарь-тъ.

Мой, господине.

(Пѣе)

Три педи дупка въвъ земя-та
И стига туй за наший братъ.

Хамлетъ.

Лъжешь. Гробъ-тъ е за мрътви-тѣ, не за живи-тѣ. Кой ште лежи въ него?

Гробарь-тъ.

Напраздно се сърдишь, господине, и ште видишь. Азъ копаж гробъ-тъ, и така той е мой; не го копаете вии, и гробъ-тъ не е вашь — видите, че не лъжа.

Хамлетъ.

Лъжешь. Това е гробъ за мъртви-тѣ.

Гробарь-тъ.

А мъртви-тѣ не лъжать, господине! И така като тоя гробъ не е за живи-тѣ, вие изволихте да кажете една жива лъжа.

Хамлетъ.

Стига! Кой ште бжде погребенъ въ тоя гробъ?

Гробарь-тъ.

Никой.

Хамлетъ.

Коя тогава?

Гробарь-тъ.

Никоя.

Хамлетъ.

Кой най-сетнѣ, или што?

Гробарь-тъ.

Едно нѣшто, което е било жена, и която, упокой Господи душа-та ѝ, станала е трупъ.

Хамлетъ.

Колко е смѣлъ тоя нечестивецъ! Трѣбова да му говоримъ ясно, или ште си играе съ насъ съ свои-тѣ двусмисленни думи. Свѣтътъ, Хорацио, се е истънчилъ, както сьмь забѣлѣжилъ, въ послѣдни-тѣ три години: носъ-тъ на селский ботушь така се е сближилъ до пета-та на дворянинъ-тъ, штото ште я издрашти.—Отдавна ли си гробарь?

Гробарь-тъ.

Отъ всички-тѣ дни на година-та въ оня день станахъ гробарь, когато покойний царь разби Фортинбраса.

Хамлетъ.

Отдавна ли стана това?

Гробарь-тъ.

Като че не знаете? Всякой глупецъ знае това. Въ тоя день се е родилъ младий Хамлетъ, тоя, който полудѣ, и го пратиха въ Англия.

Хамлетъ.

А зашто го пратиха въ Англия?

Гробарь-тъ.

Зашто? заштото бѣше лудъ. Казвать, че тамъ ште намѣри умъ-тъ си; а ако го не намѣри, зло-то нѣма да бѫде голѣмо.

Хамлетъ.

Зашто това?

Гробарь-тъ.

Тамъ нѣма да се забѣлѣжи; тамъ всички сѫ такива.

Хамлетъ.

А зашто е полудѣлъ?

Гробарь-тъ.

Казвать, много чудно и дивно.

Хамлетъ.

Зашто?

Гробарь-тъ.

Зашто-то си е загубилъ умъ-тъ.

Хамлетъ.

Но за коя причина?

Гробарь-тъ.

Богъ знае! — Знаѭ само, че е полудѣлъ тука, въ Дания. Трийсеть години става, какъ сымь гробарь тука.

Хамлетъ.

Дълго ли врѣме човѣкъ лежи въ земя-та прѣди да изгние?

Гробарь-тъ.

Ако не е изгнилъ оште прѣди смърть-та си, както видимъ мнозина, които едва могѫтъ да дочакать цѣли-цѣлнинички смъртний часъ, — може да утрае осемь, дори и деветь години. Кожаръ-тъ трае всякога деветь години.

Хамлетъ.

Зашто кожаръ-тъ, та не други.

Гробарь-тъ.

Заштото като работи чужди кожи, и негова-та кожа става така корава, штото дълго врѣме не пропушта вода-та; а вода-та е найзлий-тъ врагъ на трупове-тѣ. Ето, това е черепъ-тъ на едно тѣло, което е лежало въ земя-та двайсеть и три години.

Хамлетъ.

Чий е билъ тоя черепъ?

Гробарь-тъ.

На единъ голѣмъ чудакъ. Чий мислете че е?

Хемлетъ.

Незнаѭ.

Гробарь-тъ.

Чума-та да го земе, нечестивеца! Еднѫжь изсипа на глава-та ми едно стъкло Рейнско вино. Тоя черепъ е седѣлъ на шия-та на Иорика, царский-тъ шутъ.

Хамлетъ. (зима черепъ-тъ).

Тоя черепъ?

Гробарь-тъ.

Сѫштий-тъ.

Хамлетъ.

Уви! бѣдний Иорикъ! — Знаяхъ го, Хорацио! Какъвъ остръ умъ, какво плодовито въображение! Колко пѫти ме е носилъ на рамена-та си! А сега — колко е отвратителенъ и ужасенъ! Тука бѣха уста-та му, които сымь цѣлувалъ толкова пѫти. Дѣ сѫ сега шеги-тѣ ти! остроумни-тѣ ти думи! пѣсни-тѣ ти! остроти-тѣ, които подигаха на трапеза-та несмълчаемъ смѣхъ? Ни една не остана. Ти неможешь сега да се смѣешь нито на собствено-то си безобра-

зие! Иди сега въ тоалетната стая на нѣкоя хубавица, кажи ѝ, че и цѣлъ пръстъ бѣлило и червило да тури на лице-то си, единъ день ште се прѣвърне въ такъвъ милъ образъ, и накарай я да се смѣе. Хорацио! Кажи ми, молѭ ти се едно нѣшто.

Хорацио.

Какво, княже?

Хамлетъ.

Мислишь ли, че и великий-тъ македонски херой Александръ е станалъ такъвъ въ гробъ-тъ?

Хорацио.

Да, такъвъ.

Хамлетъ. (хвърля черепа).

И така мирише? Пюй!

Хорацио.

Така.

Хамлетъ.

Какво ниско употрѣбление може да ни чака, Хорацио! Неможемъ ли да слѣдваме съ мисль-та си царственний прахъ на Александра, додѣто да намѣримъ, че е употребѣнъ за замазвание дупката на пивна бъчва?

Хорацио.

Странни сѫ тия мрачни размишления.

Хамлетъ.

Никакъ: всичко това е естественно и правдоподобно. Помисли: Александръ умрѣ, Александра погребаха, Александръ стана на прахъ; прахъ-тъ е земя; отъ земя-та правать глина, — и защто тая глина, която е станала отъ неговия прахъ, да не я употрѣбять, като всяка глина, за запушванıе на бъчви?

Могуштий, славний цезаръ прахъ въ гроба е станàлъ,
И дупки-тѣ запуша на домъ разрушенъ, вѣти.
Тазъ гнила, отъ която цѣлъ свѣтъ е трепеpàлъ
Колиба бѣдна брани сега отъ вѣтрове-тѣ.

Макбетъ.

Отъ Шекспира

Дѣйствие III, Явление IV.

Редъ-тъ си всички знаете, седнете.
Отъ първий до послѣдний срѣштамъ ви
Съсъ искренно сръдце.

Лордове-тѣ.

Благодаримъ.

Макбетъ.

А ний ште се размѣсимъ съ гостю-тѣ,
Съсъ скромность-та, която подобава
На домакина, който ги приема.
Царица-та седна на тронъ-тъ си.
И ште я молимъ да ни подари
Любезно слово.

Леди Макбетъ.

Испълнете вий
За мене тоя длъгъ; съ душевна радость
Привѣтствовамь ги всички-тѣ.

(Първий-тъ убийца се появява на врата-та).

Макбетъ.

Съсъ благодарность ви се кланять всички
Трапеза-та по равно число гостю
Занята е и отъ двѣ-тѣ страни.
Ште седна на срѣда-та. И сега
Бѫдете весели. Да пиемъ дружно.
Лице-то ти е въ кръвь.

Убийца-та.

Отъ Банко е.

Макбетъ.

Пò-драго ми е по тебъ да я гледамь
Нежели въ него. Какъ, довършенъ ли е?

Убийца-та.

Довършенъ, княже. Гърло-то му нà-двѣ.
Азъ му направихъ тзвъ услуга.

Макбетъ.

Знамъ,
Пò-майсторъ главорѣзъ отъ тебе нѣма.
Нъ не пò-малъкъ майсторъ е и онзи,
Кой смѣтки-тѣ съсъ Флинса е расчистилъ.
А ако си направилъ ти това,
Второ като тебе нѣма.

Убийца-та.

Флинсъ побѣгна.

Макбетъ.

Изново страхове-тѣ ми избухвать.
Смърть-та му правеше ме най-штастливъ.
Бѣхъ вече здравъ и твърдъ кат' мраморъ-тъ.
По̀-силенъ отъ скала, неуязвимъ
И прѣсенъ и свободенъ кат' въздухъ-тъ.
Сега съмь пакъ стѣсненъ, задушенъ, свързанъ,
И прикованъ съмь за страхъ-тъ. Нъ той . . .

Убийца-та.

Неште се никога пробуди въ гробъ-тъ.
Лежи той въ гробъ-тъ съсъ петнайсеть рани—
Най-малка-та наная вѣрна смърть.

Макбетъ.

Благодарьѫ ти. Смазана е тъй
Голѣма-та змия. И червея-тъ
Што е избѣгалъ ядовитъ ште стане
Кога порастне. Нъ сега върви.
Ште чакамь да доискажешь всичко утрѣ.

(Убийца-та излаѧ).

Леди Макбетъ.

Царю, вий гостие-тѣ забравихте.
Когато домакинъ-тъ не е веселъ
То пиръ-тъ на платѐнъ обѣдъ прилича.
Човѣкъ яде дома си по̀-спокойно.
На пиръ-тъ търсимъ сладки разговори,
Любезность, веселъ смѣхъ: тогазъ е вкусенъ.

(Влиза сѣнка-та на Банко и седа на Макбетово-то мѣсто).

Макбетъ.

Да, нѣжна ми другарко, право имашь.
Яжь съ радость и охота, весела
И здрава всякога бѫди.

Леноксъ.

Царю,
Покорно молимъ ви да седнете.

Макбетъ.

Да бѣше тука благородний Банко,
Тогазъ видѣли бихме тукъ събранъ
Подъ тоя сводъ цвѣтъ-тъ на царство-то.
Дано не е станѫло ништо съ него,

Та нек' го мъмриме за леность-та му,
Че тукъ не е дошълъ.

Россъ.

Той измѣни
На дадено-то слово, господарю,
Сторете честь, седнете между насъ.

Макбетъ.

Мѣста-та сѫ заняти до едно.

Леноксъ.

Туй мѣсто стои празно зарадъ васъ.

Макбетъ.

Дѣ?

Леноксъ.

Тукъ, господарю. Што ви става.
Та толковъ сте смутени?

Макбетъ.

Кой отъ вази
Направи туй?

Лордове-тѣ.

Што, господарю добрий?

Макбетъ.

Но нѣма менъ да обвинишь въ това.
Зашто си впилъ така очи-тѣ въ менъ
И махашь кървава-та си коса?

Россъ.

На царя му е злѣ; да станеме.

Леди Макбетъ.

Седнете, молѭ ви. Съсъ него често
Се туй случава — оште отъ дѣтинство.
Не ставайте, добри другари. Туй
Припадъкъ е минутенъ. Въ единъ мигъ
Ште видите, че всичко е минѫло.
Не дѣйте го гледа. Кога го гледатъ
Той оште повече се раздражнява,
Вниманье не обрѫштайте и яжте. —
Ти мѫжь ли си?

Макбетъ.

Да, мѫжь безстрашенъ, смѣлъ.

Немогж на такъвъ прѣдмѣтъ да гледамь,
Отъ който дяволъ-тъ би поблѣднѣлъ.

Леди Макбетъ

Това е признакъ на дѣтински страхъ.
Кат' тоя ножь, што си видѣлъ въ въздуха
И който при Дункана те водилъ!
Тозъ трепетъ, туй смуштение, умѣстно
При страхъ основенъ, могжтъ да личжтъ
На баба на лице-то, кога вечерь
Разказва на дѣца-та приказки.
О, засрами се, самъ не исковавай
Такива призраци! Какво те плаши?
Вижь, столъ-тъ празенъ е.

Макбетъ.

Но погледни!
Тамъ, тамъ! Какво щте кажешь! Што е туй?
Глава-та си неможешь ти да клатишь,
Тогава говори! — Земя-та, вижь,
Исхвърля мъртавци-тѣ — гробове-тѣ
Назадъ ги връштать. Гробове нек' станать
Утроби-тѣ на горски-тѣ орли.

Леди Макбетъ.

Какъвъ си мжжь, кога се плашишь тъй?

(Духъ-тъ изчезва).

Макбетъ.

Видѣхъ го.

Леди Макбетъ.

Засрами се.

Макбетъ.

Не сега
За първи пжть се кръвь така пролива.
Кога законъ въ свѣтъ-тъ не е имало,
Убийства страшни сж тогазъ ставали,
И ужасъ те обзима да ги слушашь.
Нъ истече ли мозъкъ-тъ веднжжь
Това за т'ва, човѣкъ-тъ е умрѣлъ.
И край. Днесь мъртавци-тѣ ставать,
И съ рани сто имъ посѣчи́ глави-тѣ,
Пакъ идать, и завземать твой-то мѣсто.
Това пô-чудно е и отъ смърть-та!

Леди Макбетъ.

Но гостю-тѣ ви чакать, господарю.

Макбетъ.

Ахъ, виноватъ сьмь, молж ви за прошка.
Не се чудете съ мене, боленъ сьмь,
Припадки страшни идать ми по нявга,
Нъ ближни-тѣ ми сж привикнжли.
Да пиемъ, и ште седнж. Ей! вино!

(Камъ слуга-та, който налива).

Тьй, напълни до горѣ чаши-тѣ.
За здравие-то на всички гостю пиж.

(Духъ-тъ на Банко се явява на сжшто-то мѣсто).

И за добрия ми приятель, Банко!
Какъ бихъ желалъ да бждеше той тукъ!..
За него и за всички васъ! Наздравие!

Лордове-тѣ.

И ний за ваш'то скжпо здравие пиемъ.

Макбетъ.

Махни се! Изчезни! Не стой прѣдъ мене
Земя-та нека те погълне! Куфъ
Е твоя черепъ, хладна е кръвь-та ти
И твой-тѣ устремлени очи
Не гледать!

Леди Макбетъ

Молж ви, не се чудете.
Това у него болесть е естественна,
Мень жално ми е, че сега дохожда
И веселия-тъ пиръ разваля.

Макбетъ.

Да.
Готовъ сьмь сявга да извършж
Каквото може човѣкъ да посмѣе.
Прѣдъ мень яви се, въ видъ на страшенъ левъ,
На въоруженъ носорогъ, на тигъръ
Хиркански, или на свирѣпа мечка,
Яви се както штѣшь — нештж да трепна.
Живъ въскръсни отъ гроба и на бой
Въ пустиня нѣкоя ме призови,
Азъ нѣма да откажж. Ако видишь

Най-малъкъ страхъ по мень да се покаже,
Тогазъ дѣте ме нарѣчи страшливо!
Махни се! Изчезни, лъжовний призракъ!

(Духъ-тъ изчезна).

Изчезна. Изново пакъ мѫжь станàхъ. —
Седѣте, молѭ, на мѣста-та си.

Леди Макбетъ.

Распѫди веселба-та. Свѣтлий праздникъ
Страхъ-тъ ти развали го. Чуденъ си.
Зашто те плашатъ тия призраци?
Не сѫ ли като сѣнки-тѣ што правятъ
Въ небо-то облаци-тѣ лѣтни?

Макбетъ.

Чуй,
Тазъ сѣнка не прилича на онѣзъ.
Ѝ чудѫ се какъ можешь да я гледашь,
И какъ кръвь-та ти да се аленѣе
По бузи-тѣ. А азъ отъ страхъ блѣднѣѭ.

Россъ.

Каква е тая сѣнка, господарю?

Леди Макбетъ.

Мълчете. Виждате пò-злѣ му става.
Въпроси-тѣ го повече смущаватъ.
Да се разидемъ. Сбогомъ. Лека ношть.
Не чакайте отъ него заповѣдь,
Веднага си идете.

Лейонсъ.

Лека ношть.
Желаемъ здравье и животъ на царя.

Леди Макбетъ.

Проштавайте и лека ношть на всички.

(Лордове-тѣ излизатъ)

Макбетъ.

Кръвь нека. Кръвь за кръвь. — Случвало се е
Дървята да се движятъ, камъне-тѣ
Да оживяватъ и говорятъ.
Гадатели-тѣ сѫ откривали
Съсъ помошть-та на птици-тѣ хвъркати,
Чрѣзъ грачение-то на гарвана,

Скривалишта-та на убийци-тѣ. —
Кажи ми, колко е сега часъ-тъ?

Леди Макбетъ.

Захвашта вечь почти да се разсъмва.

Макбетъ.

Што казвашь за Макдуфа, който тоже
Нештя да се яви на наший пиръ?

Леди Макбетъ.

Повика ли го?

Макбетъ.

Тоя слухъ до мень
Пристигна отъ странà, штѫ пратѫ пакъ.
Въвъ всички-тѣ кѫштя държѫ шпиони.
Што съ мене, у сестри-тѣ на сѫдба-та
Штѫ идѫ. Некъ ми навръчуватъ пакъ.
Съ каквито да е средства, штѫ узнаѭ
Какво ште ми се случи зло; да бѫде,
То все въвъ моя полза ште излѣзе.
Така дълбоко сьмь потѫналъ въ кръвь
Што все едно е, нѣма да се връштамь,
Ште плувамь на-напрѣдъ . . . Въвъ моя умъ
Въртять се страшни мисли, и оттамъ
Въ рѫцѣ-тѣ ми ште минѫть. Бързъ ударъ
Штѫ нанесѫ, прѣди да ме усѣтать.

Леди Макбетъ.

Отъ сънь си ти лишенъ, отъ тоя балсамъ
Тъй благотворенъ зарадъ всякъ човѣкъ.

Макбетъ.

Да спиме. Странно-то смуштение,
Кое направи ме да се забравѫ,
Излиза отъ това, че сьмь новакъ,
Когото навикътъ не е испеклъ.
За тия работи дѣца сме ошге.

(Излизать).

К. Величковъ.

Мария Стюартъ.

Отъ Шиллера.[1])

Дѣйствие III, Явление IV.

Мария, Елисавета, Лейстеръ и Шрюсбюри.

Елисавета (Лейстеру),

Какъ казватъ това мѣсто?

Лейстеръ.

Фотрингай.

Елисавета (на Шрюсбюри).

Пратете вече свита-га ми въ Лондонъ.
Тълпа народъ изъ улици-тѣ тича:
Азъ искамь въ тозъ шумакъ да се затулѫ.

(Шрюсбюри отпраштa свита-та. Елисавета гледа на Мария и слѣдва разговоръ-тъ си).

Добрия-тъ ми народъ ме много люби:
Той въ радость-та си мене обожава.
Такъва почеть никой смъртенъ нѣма.

Мария (която се свѣстява).

О Боже! Въ туй лице душа не свѣти!

---

[1]) Иванъ Христофоръ Фридрихъ *Шиллеръ*, славенъ нѣмски поетъ, трагикъ и историкъ, роденъ на 1759 въ Марбахъ (Виртамбергъ) бѣше синъ на единъ капитанинъ, интендантъ на замъкъ. Изъ първень той се учи въ Лорхъ подъ надзоръ-тъ на свештенникъ-тъ Мозера и на нѣжна-та и благородна-та си майка, която оште отъ малъкъ го запозна съ нѣмски-тѣ поети. Отъ най-напрѣдъ той се готвеше за духовно звание, послѣ за адвокатско, а по-послѣ за докторско. Въпрѣки строга-та училиштна дисциплина, той тайно прочете нови-тѣ мислители и философи:. Виланда, Лессинга, Руссо, Волтера, които разбудиха скептицизмъ-тъ въ душа-та му. Прочитание-то на Шекспира обаче рѣши негово-то призвание. Той прѣгърна писателско-то поприште и стана извѣстенъ най-напрѣдъ чрѣзъ скришомъ написана-та си трагедия *„Разбойници“* съчинение пълно съ страсть и сила и въ което диша протестъ противъ узаконений деспотизмъ въ обштество-то. Това произведение, което прослави Шиллера, биде издадено отъ него самаго, зaштото никой издатель го не прие. Прѣдставление-то на *„Разбойници“* стана въ Манхаймский театръ, 1782, и имà необикновенъ успѣхъ. Цѣла-та младежь дойде въ възторгъ. Нъ Шиллеръ, биде принуденъ да побѣгне отъ прислѣдвания-та на началство-то, (той бѣше подложенъ почти на военна дисциплина въ новоустроено-то отъ Виртембергский херцогъ училиште) и да се крие у единъ приятель, дѣто живѣ много бѣдно, писовà пиеси за театръ-тъ и довърши: *Съзаклятие-то на Фиеска и Коварство и любовь.* Първа-та драма, въ която проникватъ републикански принципи, достави Шиллеру голѣма слава въ Франция и титла-та французский гражданинъ. При все това положение-то му

Елисавета.

Коя е тазъ жена? (Обшто мълчание).

Лейстеръ.

Във Фөртингай
Сме ний, кралице.

Елисавета.

[Съ притворно очудване мрачно поглежда Лейстера]

Какъ тъй, Милорде?

Лейстеръ.

Самъ Богъ упжти те насамъ, кралице,
Та милость-та на край да тържествова.

Шрюсбюри.

Хвърли державна господарко, погледъ
На тая злополучна, што не смѣе
Да те погледне.

Мария [иска да пристжпи камъ Елисавета, нъ се спира изеднаждъ растреперана. По лице-то ѝ се изображава силна борба].

Елисавета.

Лордове, какъ смѣхте
Покорна нея да изобразите?

сѐ бѣше неприятно. Въ Манхаймъ той прѣдприе печатание-то на единъ журналъ драматико-критически, нъ скоро заряза това прѣдприятие, по сбутване съ издатель-тъ си, и се прибра въ Лайпцигъ, дѣто Веймарский херцогъ го назначи съвѣтникъ. Скоро той обнародва три дѣйствия отъ една нова трагедия *„Донъ Карлосъ“* въ стихове — пò-прѣдишни-тѣ му драматически произведения бѣха въ проза. — Издирвания-та, които направи по поводъ на тая трагедия, го подсѣтиха да напише *История на революции-тѣ въ Белгия.* Подирь отпечатване-то на цѣлий *Донъ Карлоса* той отиде въ Веймаръ, дѣто се запозна съ Виланда и Хердера, а въ Рудолфштадъ — се сприятели тѣсно съ Гете. Назначенъ професоръ на история-та въ Иена, 1789, той се ожени, и обнародва послѣ *История-та на 30 годишна-та война.* Отъ 1791 до 1795 Шиллеръ пò-напрѣдъ самъ, а послѣ заедно съ Гете, печатаха разни статии върху естетика-та, и епиграматически стихотворения *(Часове, Алманахъ на Музи-тѣ, Ксения).* Подирь доста дълги приготовления Шиллера състави трилогия-та *Валенштайнъ.* Това е може-би най-важно-то и най-хубаво-то произведение на поетъ-тъ; той тамъ изобрази съ една безподобна сила високо-то честолюбие, експлоатирующте бъркотии-тѣ на една междуособна война. *Валенштайнъ* се послѣдва отъ трагедии-тѣ *Мария Стюартъ, Ивана Д'Аркъ, Месинска-та невѣста* и *Вилхелмъ Тель*, 1804, образцово произведение изображающте любовь-та камъ отечество-то въ борба съ чуждо-то владичество. Личность-та на Тела е едно отъ най-прѣкрасни-тѣ създания на Шиллера; едно истинно и дълбоко чувство на швейцарска-та природа диша въ поема-та, която бѣше послѣдне-то му дѣло. Отъ 1791 г.

Азъ гледамъ пакъ тазъ горда, въвъ която
Упорство-то отъ ништо пакъ не зима.

Мария.

Добрѣ, штѫ наведѫ глава . . . О гордость,
Излѣзъ изъ мой-та немоштна душа.
Излѣзъ! Азъ искамъ всичко да забравѫ:
Коя сьмь, што търпѫ и штѫ се поклонѫ
На тая што лице ми опозори.

(Какъ царица-та).

Небо-то, сестро, вамъ е благосклонно:
Съ побѣдна слава увѣнча глава ви.
Почитамъ божество-то васъ што вдйгна.

(Пада прѣдъ нея).

Но ахъ, бѫдете пò-великодушна:
Не ме оставяйте покрита съ срамъ,
Прострете си държавна-та дѣсница
И мене, пàднала-та, повдигнете.

Елисавета (отстѫпа).

Добро ви е мѣсто-то, леди Стюартъ.
Богъ милосердий, благий не допусна
Да легна прѣдъ крака ви въ униженю,
Тъй както вий сега прѣдъ менъ лежите.

здравие-то му се бѣше растроило и сè повече и повече се разваляше отъ непрѣстанни-тѣ бдѣния и работа. Той умрѣ на 46 годишна възрасть. Шиллеръ е единъ отъ начялници-тѣ на романтическа-та школа; той записува дълго врѣме прѣди да упознае свѣтъ-тъ и-въ невѣжество-то на класическа-та традиция. По тая причина творения-та му се отличавать съ своенравий приемъ на единъ независимъ гений; и затова се съглежда въ тѣхъ нѣкакъвъ недостатъкъ отъ правда въ положения-та, а въ лица-та нѣшто неопрѣдѣлено и странно. Сякашь, че тии живѣѭть и дѣйствовать въ единъ въображаемъ и идеаленъ миръ. Язикъ-тъ имъ е по нѣкога пò-поетиченъ отъ колкото понася драма-та. Нъ очарованю-то отъ тая поезия дѣто армония-та на стилъ-тъ се равнява съ хубость-та на образи-тѣ, е толкова силно, штото се струва като естественно изражение на възвишенни-тѣ чувства. Поетъ идеалистъ прѣди всичко, той се не стѣсняваше да отстѫпя отъ история-та по изискваню-то на идея-та, която желаеше да прѣдстави; никой го не надмина въ изображеню-то на идеално-то; никой не е мислилъ пò-благородно, нито е чувствовалъ пò-силно. Пò-долу отъ Шекспира само—той стои на чело на нѣмский театръ. Други-тѣ му поетически произведения имѫть все сѫштий характеръ на идеалность. *Богове-тѣ на Грьция*, *Идеалъ-тъ*, *Радость-та*, *Ресигнация-та*, *Звънецъ-тъ* сѫ образцови нѣшта, които нѣмци-тѣ знаѭть изустъ. На български е прѣведено отъ Шиллера: *Разбойници*, отъ Бончева, *Орлеанска дѣвица* отъ Ненова и *Вилхелмъ Тель* отъ Връбчцова.

Мария [съ нарастающте вълнение.]

Нетрайни сѫ свѣтовни-тѣ сполуки.
Да, има божество, што гордий сваля.
Отъ негова-та мстителна рѫка
Пазете се! Понѣ за васъ самичка,
Понѣ за тѣзъ што слушать насъ; почтете
Кръвь-та на Тюдора, която лѣй се
Сега и въ ваши-тѣ и въ мой-тѣ жили.
О, Боже, кат' скала прѣдъ менъ не стойте,
Сурова, непристѫпна и студена,
И камъ която напусто простира
Рѫцѣ си паднѫлий въ вълни-тѣ пѫтникъ!
Отъ васъ зависи мой-та учясть горка
О омегчете съ погледъ мой-то сръдце
Та азъ пакъ ваш'то сръдце да смилѫ.
Когато срештнѫ ледений ви погледъ
Азъ тръпнѫ, и сръдце-то ми нѣмѣе,
И на сълзи ми изворъ-тъ прѣсѣква
И ужасъ-тъ ми думи-тѣ помръзва.

Елисавета (студено).

Што искашь да ми кажешь, леди Стюартъ?
Ти искаше съсъ мене да говоришь,
И азъ, да сторѫ родственний си дългъ,
Дозвблихъ ви прѣдъ менъ да се явите.
За мои-тѣ великодушни чувства
Излагамъ се на строго порицанье.
Вий знаете самà, че ваш'та мисьль
Бѣ менъ да видите убита, мрътва.

Мария.

Отъ дѣ да почна, какъ да найдѫ думи
Да ви смилѫ, безъ да ви оскърбѫ?
На думи-тѣ ми, Боже, сила дай,
Нъ тѣхно-то земи жило отровно.
Не могѫ се заштити безъ да се не сърдѫ!
Нъ не, сръдня не штѫ, нитò укори.
Неправедна бѣ ваша-та постѫпка.
И азъ съмь равна вамъ царица; вие
Кат' плѣнница, въ окови ме държахте.
При васъ дойдохъ за да се моля; вие
Противъ свето-то, обшто гостолюбье,

Права-та нарушихте на народа,
Хвърлихте мене въ мрачна-та тьмница,
Отнехте ми слуги, приятели,
На срамна бѣдность жертва ме сторихте
И ме прѣдадохте на сѫдъ позоренъ.
Нъ нека въ вѣчно-то забвенье паднать
Горчилки-тѣ, што прѣтърпѣхъ отъ вази!
Туй нека бѫде воля на сѫдба-та:
И нека двѣ-тѣ бѫдеме невинни.
Отъ малки оште във сърдца ни демонъ,
Изъ ада прилѣтѣлъ, вражда посѣя.
Тя съ нази заедно растеше явно
И зли-тѣ людю пламика духàха,
Приятели лъжливи намъ въ рѫцѣ-тѣ
Увираха кинжала святотатски.
Горчивъ е жребия-тъ на тѣзъ, што владать!
Тѣмъ дадено е да се мразать злобно,
Съ междуособенъ бой свѣта да губять.
И зли-тѣ фурии за смърть да пуштать.
Сега навѣти нѣма помежду ни —
И ний стоимъ самѝ една при друга.

(Приближава се камъ нея довѣрчиво и ласкава).

Сега кажете ми вина-та моя —
Готова сьмь до суштъ да я заглаждѫ.
О, ако бихте искали пò-рано
Да чуйте мень, тѫй както азъ ви молихъ,
То много нѣшто не се би случило!
Не бихте ме видѣли въ това мѣсто.

Елисавета.

Мень Господь ме избави отъ бѣда-та
Въ грѫди-тѣ си ехидна-та да сгрѣѭ.
Не дѣйте вий сѫдба-та обвинява
А ваш'то черно сърдце и роднини
Упити съ духъ честолюбивъ, мятеженъ.
Вражда-та въ насъ не бѣ пламнала оште,
И ето ваший дядо властолюбецъ,
Мень примка злобнс, дързостно постави:
Той васъ научи моя-тъ титулъ *царски*
И герба мой да присвоите, битва
Отчаянна да вдигнете възъ мене.
Кого възъ Англия той не опълчи?

И мечь-тъ и поповски-тѣ язици
И страшно-то оржжье на лъжци-тѣ.
Тукъ дори въ мой-та мирна-та столица
Раздухва пламикъ-тъ на смутове-тѣ.
Но Господь е съсъ менъ. Съ позоръ покриенъ
Тозъ гордий пастирь пакъ ште да се върне,
Той ударъ готвеше зарадъ глава ми,
А днеска ударъ ваш'та — ште дочака!

Мария.

Сждба-та ми е въ божия-та воля.
Ште искате ли съ кърваво дѣло
Власть-та си вий да прѣвишите?

Елисавета.

Та кой ште ми прѣпрѣчи? Ваший дядо
Примѣръ самичъкъ даде на царю-тѣ
Какъ съ врагове-тѣ да се помирявать.
Урокъ ми е ношть-та вартоломейска.
Што е за менъ народно право, кръвни свръски?
Тѣхъ черкова-та може да раскъсва,
Убийство царско, оскверненье брачно,
Тя всичко освѣштава: азъ штж слѣдвамь
По пжтя на отци-тѣ ви духовни.
Какъвъ залогъ за васъ ште е поржка,
Когато махнж азъ великодушно
Окови-тѣ ви? Дѣ е замкъ-тъ здравий
Што ключь-тъ на светий апостолъ Петра
Не би отворилъ? Да, едно насилье
Е вѣрно и надежно, съсъ змия-та
Миръ не се прави, связъ не става.

Мария.

Туй всичко раждать ваш'тѣ подозрѣнья
Зловѣшти. Вие гледате на мене,
Като на врагъ, като на чужда вамъ.
Да бихте ме наслѣдница признали,
Тжй както бѣше право, вий на вѣки
Имали бихте мойта благодарность
И обичь, и във менъ най-вѣренъ, искренъ
Приятель бихте си привързали.

Елисавета.

Госпожо! Дружба-та ви нѣма вѣра:

Вашъ домъ е черкова-та папска, а братъ —
Калугеръ-тъ! Наслѣдница ли васъ
Да припознаѭ? О прѣдателство!
Нема̀ при мене йоштъ да съблазните
Поданници-тѣ ми? Нема̀ да спримчишь,
Армидо вѣроломно, юноши-тѣ чисти
Възъ мрѣжа-та на хитри-тѣ съблазни?
Нема̀ възъ тебъ да видатъ ново слънце
А азъ . . . .

Мария.

Господарувайте! Отричамь се
Отъ мой-то право на прѣстола ваший.
Уви! пропадна въ мень високий духъ:
Велико-то ме вече не привлича.
Душа-та ми въ тъмница-та ослабна —
А вий желанна-та си цѣль стигна̀хте:
Азъ сѣнка-та сьмь на Мария. Вий ме
Убихте въ прѣсната ми възрасть. Часъ е
Отъ васъ да чуѭ дума-та желанна.
За нея вий дойдохте тукъ, — не вѣрвамь
Че тукъ ви води зло-то намѣренье
Да се посмѣете съсъ жертва-та си.
Кажете слово-то: „свободна вечь си!
„Марио! Ти позна вечь мой-та сила:
„Познай ме какъ сьмь и великодушна!“
Кажете това слово: азъ живота
И воля-та, кат' дарь штѫ ги приемѫ.
Едно словце — и всичко е забравено.
Очаквамь го. Не кѫсайте сърдце ми
Съ мѫчително и дълго ожиданье!
Нъ — горко вамъ, ако за друго бѣше
Тазъ срѣшта! И ако съсъ мене вие
Не се развлѫчахте, като спаситель,
За всички-тѣ на Англия богатства
Не бихъ склонила да стоѭ прѣдъ вази
Тѫй както вий сега прѣдъ мень стоите!

Елисавета.

Признавате ли се навита, Леди?
Туй край ли е на замисли-тѣ ваши?
Не праштате ли вечь камъ мень убийци!
За ваша-та забрана нѣма рицарь

Кой би отказалъ да се впусне храбро
Във най-безсмисленний и дърский подвигъ!
Да, леди, свършено е. И отъ сѣга
Ни едного отъ мой-тѣ подании
Не ште успѣйте вечь да съблазните
Човѣци-тѣ за друго грижать — никой
Не би приелъ четвъртий мѫжъ да стане
Вамъ; и ваш'тѣ годеници даже
Привикнахте да праштате във гроба.

Мария.

О сестро! Боже! Дай ми ти търпенье!

Елисавета, (поглежда я прѣзрително).

Та тие ли сѫ прѣлести-тѣ, лорде,
Които никой до днесь безнаказано
Не е видѣлъ? — што другадѣ ги нѣма?
Наистина, не трудно се сдобива
Такава слава; да, една госпожа
Да се прочуй съ всеобшта красота
Доволно е едно: да стане обшта . . .

Мария.

Не, чаша-та прѣлѣ вечь . . . не, не могѫ!

Елисавета, (смѣе се язвително).

До сѣга вий държахте свой-та маска;
Сега явихте се във своя образъ.

Мария, (испълнена съ гнѣвъ, нъ съ благородно достойнство).

Като жена въ погрѣшки сьмь падала
Във млади си години; а власть-та ме
Бѣ заслѣпила, нъ азъ ништо не потуляхъ
И, кат' царица горда и свободна
Лъжлива вънкашность сьмь прѣзирала.
Най-лошо-то за менъ свѣта е слушалъ,
Нъ смѣло казвамь го: азъ пò-добра сьмь
Отъ колкото мълва-та обшта казва.
Нъ горко, горко, ако тя ви снеме
Туй честно було што крий низость-та ви,
И подъ което криешь страсти диви,
И тайниятъ развратъ и наслажденье.
Отъ майка ти въ наслѣдство тебъ остана
Не честь; на всички е извѣстна

Тазъ добродѣтель, за която Анна
Джелатину глава отдаде . . .

Шрюсбюри, (прѣпрѣчва се между кралици-тѣ).

Боже!
Што чувамь! Тъй ли сте покорна, Леди?

Мария.

Покорна ли? Азъ всичко-то истеглихъ,
Каквото може смъртенъ да истегли;
Далечь отъ мень смиренье, дѣтска кротость,
Търпение! Лѣти на небеса-та!
Раскжсай връски-тѣ, излѣзъ изъ мрака,
О злобо, дълго врѣме потаена,
Въоружи язика ми съ отрова!

Шрюсбюри.

Тя не е въ себе си. Уви, безумна!
Прости я, тя е горко оскърбена.

(Елисавета, унѣмяла отъ ярость, хвърля свирѣпи погледи на Мария).

Лейстеръ, (сили се да отведе Елисавета).

Не слушай я . . . Иди си ти отъ тука!

Мария.

Ти дштерко незаконна! Ти безславишъ
Английский тронъ на който си седнала!
Лъжлива-та британци-тѣ излъга!
Нъ ако правда-та би тукъ владяла
Вий штѣхте да сте въ мои-тѣ крака
Заштото азъ сьмь сжшта-та царица.

(Елисавета бързо си отива заедно съ смутени-тѣ лордове).

Орлеанска-та дѣвица.

Отъ Шиллера.

Краль-тъ, *Дюнуа*, сѣдналъ на прѣстолъ-тъ вмѣсто краль-тъ, *Архиепископъ-тъ*, *Ла-Гиръ* и *Агнесса Сорелъ*. Влазя *Ивана* придружена отъ орлеански-тѣ голѣмци и рицари. *Ивана* съ величие приближава, прѣглежда присжтствуюшти-тѣ въ лица-та.

Дюнуа, (съ важность).

О, ти ли си чудесна-та мома?

Ивана, (прѣсича го величествено).

Ти Бога

Испитвашъ, Дюнуа, туй мѣсто твое
Не е; ей тозъ е при когото идѫ . . .

[Рѣшително пристѫпа при краль-тъ, коленичи благоговѣйно прѣдъ него и пакъ става и се дръпа назадъ. Дюнуа слазя отъ прѣстолъ-тъ, краль-тъ остая единъ посрѣдъ сцѣна-та],

Краль-тъ.

Ти мой-то лице виждашь първий пѫть.
Кой даде тебѣ такова откровенье?

Ивана.

Виждàхъ те, ала тамо дѣто никой
Не гледаше на тебе освѣнъ Бога.

[Приближава се и говори тайнственно).

Ти помнишь ли оная ношть когато
Наоколъ всичко дрѣмеше дълбоко,
А ти остави одъра си спалний —
Прѣдъ Бога се простре за да се молишь?
Пратѝ ги вънъ — азъ твоя-та молитва
Штѫ ти раскажѫ.

Краль-тъ.

Богу што ввѣрихъ
Отъ хора-та не искамь да го таѭ.
Открий прѣдъ тѣхъ молитва-та ми тайна —
И твой-то назначенье штѫ признаѭ.

Ивана.

Ти три молитви тамъ стори на Бога.
Най-първо ти молѝ Всевишний, штото
Ако е твоя тронъ владѣнье чуждо,
Или отъ старина възъ него тегне
Злодѣйство нѣкое неизгладимо,
И зарадъ туй бой гибеленъ слѣтѣ ни,
То той възъ тебе само да излѣе
Кат' жертва искупителна за нази,
Ужасния-тъ си гнѣвъ и наказанье.

Краль-тъ (отстѫпа растреперанъ).

Коя си ти чудесно дѣво? Што си?

[Всички-тѣ сѫ въ изумление].

Ивана.

Молитва-та ти втора бѣше тая:
Когато би че Вишниятъ рѣши
Да те лиши отъ баштиния тронъ,

Отъ всичко што дѣди-тѣ ти вѣнчани
Владѣли сж пô-право въ тазъ земя —
То три блага за тебе да запази:
Душевний твой покой, приятели-тѣ
И вѣрна ти жена — Агнеса.

[Краль-тъ си закрива лице-то и плаче. Събрание-то изражава изумление. Ивана слѣдъ малко мълчание, пакъ продължава].

Ивана.

Да кажж ли молитва-та ти сѣтня?

Краль-тъ.

Доволно! Вѣрвамъ. Туй човѣкъ неможе
Самъ си да знае . . . Господь е съсъ тебе.

Архиепископъ-тъ.

Кажи, на насъ всезнайнице, коя си?
Кждѣ си се родила? Дѣ, кои сж
Штастливи-тѣ родители на тебе?

Ивана.

Ивана ме зовжтъ, прѣчестний отче.
На простъ овчарь съмь дштерка азъ. Родихъ се
Въ село-то Домъ-Реми. Тамъ йошт' отъ малка
Пасяхъ азъ баштино-то стадо; тамо
Зачувахъ часто че дошле въ земя ни
Свирѣпи врагове да ни поробатъ,
Да туратъ чужденецъ на трона френски;
И какъ сега тѣ въ Франция върлуватъ.
И азъ съсъ сълзи молихъ Мати-Божья:
Отъ чуждо робство нази да забрани,
И краля ни законний да запази.
При мой-то село, дѣто съмь родена,
Намира се икона чудотворна
На Богородица — Тамъ идатъ много
Набожни богомолци — близу има
Единъ свештенъ джбъ съ чудеса прославенъ.
Азъ често тамъ на сѣнчица посѣдвахъ, —
Неволно тамо теглеше сърдце ми —
И колчимъ въ планини-тѣ наши диви
Се агни губеше отъ мой-то стадо,
Азъ нàсънѣ го виждахъ то кждѣ е,
Като заспивахъ мирничко подъ джбъ-тъ.
Веднжжка цѣла ноштъ не склопихъ очи

И подъ дърво-то молях̆ъ се усърдно.
Яви се Мати-Божья. Тя държеше
Въ ржцѣ-тѣ мечь и знаме; облѣкло ѝ
Овчарско бѣ, кат' мой-то. И ми рече:
„Познай ме ти, стани, иди отъ тука!
За друго Господь днесь те е повикалъ.
Земи туй знаме свято; припаши си
Тозъ мечь и съ него безпоштадно
Мори, врагъ-тъ на мой-то мило племе,
И заведи помазаника въ Реймсъ
И съ царска-та корона ти вѣнчѣй го."
Нъ азъ казахъ: „На мене ли остана,
Овчарка проста, битка не видѣла,
Да дръзнж, да направж тоя подвигъ?"
„Дързай!" каза ми. „На мома невинна
„Е лесно всичко славно на земя-та,
„Когато земна-та любовь не знай тя."
Тогава тя досѣгна ми очи-тѣ.
Отворихъ ги и што да видж? Цѣло
Небе съ крилати пълно серафими . .
И лилии въ ржцѣ-тѣ имъ прѣкрасни . .
И въ въздуха разчу се сладъкъ гласъ.
И тжй три ношти наредъ Мати-Божья
Ми се явяваше, мълвеше: „Ставай!
„За друго тебе Господь е повикалъ!"
Но третий пжть яви се разгнѣвена
И строго ми изрѣче тие думи:
„Търпенье-то е дѣлба на жена-та.
„Грабни си кръста, покори се Богу,
„Страданье-то прѣчистя, възраждава,
„Смирений долу горѣ е възвишенъ."
И съ тѣзъ слова овчарска-та си дрѣха
Съблече и яви се въ дивна свѣтлость
Кат' сжшта-та царица на небе-то,
И мене тихо сладостно погледна
И леко хвръкна камъ-то облаци-тѣ,
Въ блаженни-тѣ селения отиде.

[Всички сж умилени. Агнеса прочувствована, закрива си лице-то съ ржцѣ].

Архиепископъ-тъ, (слѣдъ дълго мълчание].

Сумнѣнье-то на земна-та прѣмждрость
Нѣмѣе прѣдъ небесно-то вѣштанье:

На правда-та дѣло-то е свидѣтель:
И Богъ единъ туй може да направи.

Краль-тъ.

Достоенъ ли сжмь за такава милость?
Светий, всевидящтий, всемудрий Творче,
Ти въ тайни-тѣ на моя духъ четешь.

Ивана.

Покорность-та е Господу угодна.
Смирѝ се ти — и той те възвеличи.

Краль-тъ.

И тъй, съ врагъ-тъ пакъ могж ли се бѝ?

Ивана.

Азъ Франция във твой-та власть отдавамь.

Краль-тъ.

И Орлеанъ не щте да е прѣвзетъ?

Ивана.

Пò-лесно е Лоара да се върне
Назадь.

Краль-тъ.

И въ Рейнъ съ побѣда штж достигнж?

Ивана.

Пò-вражески-тѣ трупове щте влѣзешь.

(Всички-тѣ рицари се распалять и дрънкать съ копия-та и штитове-тѣ си).

Дюнуа (камъ краль-тъ).

Турѝ я на чело-то на войска-та,
Слѣпешки щте да тръгнемъ подирь нея.
Нашь вождь щте е око-то ѝ
Пророческо, а ней — тозъ мечь заштита.

Ла-Гиръ.

Цѣлъ свѣтъ и адъ-тъ самъ да дойде . .
Не щте ни мръднемъ, дорь е тя при нази.
На бой, на бой! Води, чудесно дѣво!
Самъ Богъ щте тебе придружава!

Краль-тъ.

Войска-та си на тебе повѣрявамь.
И всички твой-та власть щте припознавать.
Приими тозъ мечь, кат' бѣлѣгъ на върховность,

Оставенъ отъ строптивий пълководецъ:
Азъ давамъ го на пò-достойни ржцѣ . .
Бжди отъ сега ти . . .

Ивана.

Царю, почакай!
Орждье-то на земна-та могжштность
Не ште да побѣди. Мечь други има
Избранъ да порази врагъ-тъ . . . Кжѣ е
Това на сънь ми се показа. Ази
Знамъ мѣсто-то кждѣто е заровенъ.

Краль-тъ.

Дѣ?

Ивана.

Възъ стария градъ Фербуа има
Гробъ на света Екатерина;
Надъ тоя дрѣвний гробъ стои палата
Натрупана съсъ множество оржжия,
Военна плячка отъ години стари:
Възъ тѣхъ е мечь-тъ скритъ обѣтованний
Бѣлѣженъ е съ три лилии златисти
Изрѣзани на гладко-то острило.
Найди тосъ мечь — побѣда-та е въ него!

Краль-тъ.

Иди, търси го, скоро, Дюшателе!

Ивана.

И знаме бѣло искамъ азъ да нося
Обточено по крайшта-та съ пурпура.
Да се испише тамъ прѣчиста — Дѣва
Съ Христа — Младенеца на ржцѣ. А подъ
Новѣ-тѣ му кжлбо-то земно: Тя се
Съ такова знаме менъ тогасъ прѣдстави.

Краль-тъ.

Ште бжде всичко-то.

Ивана. (на Архиепископъ-тъ).

Светий владико,
Косни ржка си до глава ми; отче,
Благослови ти свой-та дъштеря.

(Коленичи).

Архиепископъ-тъ.

Не подобава ми да благославямъ

Тазъ што благословия носи.
Върви! Съ тебѣ Господь е, а ние
И въ мждрость-та сме си слѣпци.

[Тя става].

Пажь-тъ.

Дойде херолдъ отъ графа Салисбюри.

Ивана.

Да влѣзне. Господь го довожда тука.

(Пажь-тъ излазя).

Явление XI.

Сжщи-тѣ и Херолдъ-тъ.

Краль-тъ.

Херолде! Кой те тукъ пратà? Съ каква вѣсть?

Херолдъ-тъ.

Штж найдж ли тукъ Карла Валуа?

Дюнуа.

Ругателю прѣзрѣний, какъ дързаешь
Законния на Франция владѣтель
Въ сама-та му земя да не признавашь?
Чинъ-тъ ти е заштита . . Инакъ штеше . . .

Херолдъ-тъ.

Единъ законенъ френски краль познавамь.
Нъ той сега е възъ британский станъ.

Краль-тъ (на Дюнуа].

Почакай, драгай! Говори, херолде!

Херолдъ-тъ.

Военачялникъ-тъ ми, като жали
Кръвь-та, што лѣй се и ште се пролива,
Вложи въ ножница-та си меча страшний
И да спаси отъ гибель Орлеанъ
Желае съ тебѣ да стжпи въ прѣговори.

Краль-тъ.

Въ какви?

Ивана [излазя напрѣдъ].

Дай воля въ твой-то име азъ
Да отговорж на херолда.

Краль-тъ.

Давамь.
Война-та и миръ-тъ отъ тебѣ зависать.

Ивана.

Херолде, кой говори въ твой-то лице?

Херолдъ-тъ.

Графъ Салисбюри, вождъ британский.

Ивана.

Лъжешь,
Херолде, само живи-тѣ говорать —
А твоя-тъ вождъ не може да говори.

Херолдъ-тъ.

Нъ той е живъ сега, и здравъ и читавъ,
Готовъ врази-тѣ си да уничтожи.

Ивана.

Живъ бѣше вчера, тая заранъ — мрътавъ,
Падна упушнжть той изъ Орлеанъ,
Дор' бѣше върху кула-та покаченъ
Ти смѣй се на чудесна-та ми вѣсть;
Нъ мене не, очи-тѣ си ште вѣрвашь.
На връштанье, възъ лагера ште срѣштнешь
Печално-то му погребално шествие . .
Кажи сега какво ште ни прѣдложишь?

Херолдъ-тъ.

Кога за тебе тайни-тѣ сж явни
И безъ да кажж знаешъ што прѣдлагамь,

Ивана.

Та не ми трѣбува да знаж никакъ.
Внимай и чуй, херолде; мой-тѣ думи
Прѣдай на вѣрно тамъ на ваш'тѣ вожди.
Ти, Карль английский, и ти Глостеръ гордий,
И ти, Бетфорде, бичь на нашътъ край,
Гответе се та вашия-тъ отчетъ
За толкосъ кръвь пролѣна да дадете
И ключове-тѣ на градишта-та
Кои отнехте противъ всяко право!
Отъ Господа съмь пратена дѣвойка.
Избирайте! Азъ носж миръ ил' гибель.
Прѣдсказвамь тукъ — и нека да се помни:
Не вамъ, не вамъ е завѣщталъ Богъ
Света-та Франция, а нему, Карлу —
Владѣтель нашь. Той скоро ште да влѣзе

Тържественно въ столица-та си красна,
Обиколенъ отъ прѣданний народъ.
Върви, херолде, тамъ при твой-тѣ вожди;
Но знай, че дор' до лагера пристигнешь
Съсъ тая вѣсть, то азъ штж сжмь вечь тамъ
Съсъ кървава-та орлеанска слава.

[излизя; и други-тѣ слѣдъ нея].

Разбойници.

Отъ Шиллера.

Дѣйствие V, сцѣна I.

Изгледъ отъ много стаи. Тъмна ношть.

Даниилъ, [влазя съ фенеръ и вжзелъ дрѣхи].

Даниилъ.

Проштавай, мили, драги доме! Много добро и хубаво сьмь видѣлъ, кога бѣ живъ оште покойний. Старий твой слуга оплаква твои-тѣ отдавна истлѣли кости, Богъ да те прости! Тоя домъ бѣ покривъ за сиромаси и прибѣжиште за оставени, а синъ ти го направи на вертепъ разбойнишки. Проштавай потоне! колко пжти те е мелъ старий Даниилъ! Проштавай и ти, драга моя пешть, тежко е Даниилю съ тебе да се проштава . . . всичко се е тука сродило съ мене. О, горко тебе, стари Елиезере, штe да бжде! Нъ избави ме, Господи, отъ измама и коварство! Празенъ додохъ, празенъ си и отивамь: нъ душа-та ми е спасена. (иска да излѣзе, а въ това врѣме влазя *Францъ*.

Францъ, (въ ноштна антерия).

Даниилъ.

Боже упази ме! мой-тъ господарь! [гаси фенеръ-тъ].

Францъ.

Прѣдателство! прѣдателство! Духове се подигать изъ гробове! Царство-то на мрътви-тѣ се събужда отъ сънь и реве срешту мене: убийца! убийца! — Кой шава тамъ!

Даниилъ (съ страхъ).

Помогни, света Богородице! Вий ли викате, господарю, така страшно по всичка-та кжшта, та испоскачахме отъ постели-тѣ си?

Францъ.

Постели? Кой ви рече да спите? Пò-скоро, пали свѣшть-та! (Даниилъ отива, влазя други слуга). Никой не бива да спи тоя часъ. Чу-

ешь ли ти? Всичко трѣбова да е нà нозѣ . . . при оржжие! Пушки-тѣ да се пълни!... Видѣ ли ти, какъ налитаха по прусть-тъ?

Слуга.

Кой, милостиви господарю?

Францъ.

Кой, глупава главо, кой? Ти смѣешь ли да питашь кой, така студено и заспало? Мене ми се шеме замая! . . . Кой, магарешка главо! кой? Духове и дяволи! Кое е врѣме?

Слуга.

Сега току удариха два часа.

Францъ.

Колко? или тая ношть ште да се провлѣче до второ пришествие? Не чу ли ти глъчь тука близу? побѣдни гласове? коню да тупать? Дѣка е Кар . . . графъ-тъ да рекж?

Слуга.

Не знамъ, господине!

Францъ.

Ти не знаешь? И ти ли си съ тѣхъ наедно? Сръдце-то изъ ребра-та штж ти изскубнж! Съ твое-то проклето *не знамъ!* Скоро, пасторъ-тъ[1]) да викашь!

Слуга.

Господине!

Францъ.

Ти мъмришь? маешь се? (слуга-та отива). Какъ? и просекъ-тъ е въстаналъ на мене? Небе, адъ! Всичко се е сговорило и заклело срешту мене.

Даниилъ, (влазя съ свѣшть).

Господарю мой!

Францъ.

Не! азъ не треперж! Това е било сънь. Мрътви-тѣ сж вече не дигать. Кой казова, че азъ треперж и блѣднѣьж? Мене ми е леко, добро.

Даниилъ.

Вие сте блѣденъ, като мрътавецъ, гласъ-тъ ви трепери.

Францъ.

Втресе ме. Като доде пасторъ-тъ, кажи, че ме е втресло. Азъ штж зарàна кръвь де си пустнж, така кажи пастору.

---

[1]] Попъ у протестане-тѣ.

Даниилъ.

Да ви капнж балсама малко на шекеръ, ако заповѣдате?

Францъ.

Капни ми! пасторъ-тъ не ште скоро да доде. Ти казовашь, че гласъ-тъ ми трепера? Капни ми балсама!

Даниилъ.

Дайте ми ключове-тѣ, да зема тамъ изъ долапъ-тъ . . .

Францъ.

Не бива, не бива! остави! или азъ могж съ тебе да додж наедно. Ти видишь, азъ не могж сами да остана! могж въ несвѣсть да падна, ако остана сами, ти видишь. Остави, не трѣбова! То ште да прѣмине, сѣди.

Даниилъ.

Вии сте *здраво* болни.

Францъ.

Истина съмь боленъ! това ти е всичко-то. Болѣсть-та мозъкътъ поврежда и нагонва бозумни и чудни съништа. Съништа-та не сж ништо. Не ли така, Данииле? Съништа-та изливать отъ коремъ-тъ. Азъ видѣхъ сега единъ веселъ сънь. (Пада въ несвѣсть).

Даниилъ.

Исусе Христе! што е това? Георги! Конраде, Бастиане! Мартине! отзовете се нѣкой оттамъ! (бута го). О! Марио, Магдалино и Иосифе! оповнете се въ умъ-тъ си! Штжть да рекжть оште, че азъ съмь го убилъ! Господи помилуй ме.

Францъ, (бълнува).

Махни се, махни се! Зашто ме закачашь! ти, черенъ скелетъ? Мрътви-тѣ вече не въскръсвать.

Даниилъ.

О вѣчни Боже! Той полудѣ.

Францъ. [Полека става].

Дѣ съмь азъ? ти ли си, Данииле? Приказвàхъ ли азъ нѣшто! ти недѣй слушà! Каквото и да е, лъжа е. Ела! помогни ми! Това е отъ главоболие . . . защото . . . защото не съмь се наспалъ.

Даниилъ.

Поне Иованъ да бѣше тука! азъ бихъ го повикалъ, да иде за докторъ-тъ.

Францъ.

Остани! седни до мене на тая софа! така. Ти си уменъ, добъръ човѣкъ. Дай да ти прикажж.

Данилъ.

Други пжть! Азъ штж ви положж на постеля-та, пò-харно е да имате покой.

Францъ.

Не бива, молж ти се, штж ти прикажж, а ти ми се посмѣй хубаво. Слушай! гледамь насънѣ, че сьмь обѣдвалъ на царска трапеза, и на сръдце-то ми стои добро, и азъ, въ упоение, лежж на морава-та въ наша-та градина, въ чифликъ-тъ, отведнжжь—това бѣше около пладнѣ — отведнжжь. . . Ама смѣй се на мене, казовамь ти!

Данилъ.

Отведнжжь?

Францъ.

Отведнжжь страшна гръмотевица ми поразява слухъ-тъ; азъ ставамь растреперанъ, и гледамь: въ червенъ пламикъ гори всичкий хоризонтъ, и гори и градове и планини се топять, като восъкъ въ пешть, и вѣтрь реве и мете море-то, небе-то и земя-та. . . Тогава се раздаде гласъ, като отъ мѣдна тржба: „Земльо, давай мрътви-тѣ, давай мъртавци-тѣ си, море! И голо-то поле захвана да се надига и да исхвърля глави и ребра, челюсти и крака, които се спояваха въ човѣшки тѣла и потекоха неисчетно, като живо море. Азъ погледнжхъ на горѣ; и гледамь, стоя у подножие-то на Синая, и надъ мене купове люде и подъ мене, а горѣ на връхъ-тъ на планина-та на три задимени прѣстола троица мжжю, отъ погледъ-тъ имъ бѣгаше всяка тварь . . .

Данилъ.

Това е живо подобие на страшний сждъ.

Францъ.

Какъ ти се види, не е ли луда работа? Тогава стана единъ, нагледъ като звѣздна нощь, и държеше въ ржка-та си желѣзенъ прътстенъ, държеше го между истокъ и западъ и проговори: вѣчно, свято, праведно, истинно! *Една* е правда, *една* е добродѣтель! Тежко и горко на тоя червекъ, дѣто не вѣрва! Тогава стана други, който държеше въ ржка свѣтло огледало, държеше го между истокъ и западъ и говоряше: това огледало е правда, — лицемѣрие и прѣструванѭ не могжтъ му устоя на срешта. И азъ се убояхъ и всичкий народъ, защтото въ огледало-то се видѣха лица на змии, тигрове и леопарди. Тогава стана третий, който държеше въ ржка мѣдни кжпани, държеше ги между истокъ и западъ и говоряше: пристжпете тука, чеда адамови! азъ мѣрж помишления-та въ чаша-та на моя-тъ гнѣвъ и дѣла-та съ мѣрки-тѣ на моя-тъ гнѣвъ!

Даниилъ.

Господи помилуй!

Францъ.

Блѣдни, като снѣгъ, стояхме всички и чакахме, а сръдца-та ни боязливо трепераха. Стори ми се, че мое-то име най-напрѣдъ се спомена всрѣдъ буря-та на гора-та; мозъкъ-тъ ми замръзна въ кости-тѣ, зжби-тѣ зачукаха силно. Тутакси завзвънтѣха кжпани-тѣ, скали-тѣ погърмѣха и часове-тѣ зеха да минуватъ край лѣва-та чаша и единъ слѣдъ други да хвърлятъ въ нея по единъ *смъртенъ грѣхъ*.

Даниилъ.

Господь да ви опрости!

Францъ.

Това той не направи! чаша-та се подигна, като планина, нъ друга-та, пълна съ кръвь на искуплление, държеше я оште високо на воздухъ-тъ. Най-послѣ доде единъ старецъ, прѣгърбенъ отъ страдания, и глождe ржка-та си отъ страшенъ гладъ, всички-тѣ си отвърнжха очи-тѣ съ страхъ отъ старецъ-тъ. Азъ го познахъ. Той искубна отъ бѣла-та си коса единъ пашкулъ, хвърли го на чаша-та при грѣхове-тѣ, и тя падаше, падаше и падна до сама-та бездна, а чаша-та на искупление-то се люлѣеше високо, горѣ! И тогава азъ чухъ гласъ отъ врьхъ-тъ на скала-та: милость, милость за всяки грѣшникъ отъ земя-та и преизподня-та! само ти си отверженъ! [дълбоко мълчание]. Ами зашто се ти не смѣешь?

Даниилъ.

Какъ да се смѣж, когато кожа-та ми настръхна? Съништа-та сж отъ Бога.

Францъ.

Какво казовашь? недѣй ми хорати това! Кажи ми, че сьмь глупецъ, лудъ и безуменъ! Речи ми това, милий Данииле, моля ти се, посмѣй ми се, както трѣбова!

Даниилъ.

Съништа-та сж отъ Бога. Азъ штж да се молж за васъ.

Францъ.

Ти лъжешь, казовамь азъ. Върви пò-скоро, припкай, търси и питай дѣка е пасторъ-тъ, кажи му да бърза скоро, пò-скоро... Нъ пакъ ти казовамь: ти лъжешь!

Даниилъ [на тръгване].

Богъ да ви помилва!

Францъ.

Това е мудрость-та на неучени-тѣ, това е тѣхенъ страхъ! Оште

се не знае да ли е минало врѣме-то, да ли сѣди надъ звѣзди-тѣ око. Хм, хм! кой ме е научилъ на това? Немà има тамъ надъ звѣзди-тѣ мститель? Нѣма, нѣма! Има, има! Нѣшто страшно ми шепне: той мсти тамъ горѣ надъ звѣзди-тѣ! И прѣдъ тоя мститель да изчѣзвешъ тая ношть! Нѣма, казовамь азъ. За жалость, тука въ това малко прибѣжиште, искашь да се укриешь отъ страхъ . . . Пусто е, уединено е, глухо е тамъ надъ звѣзди-тѣ. Ами ако има тамъ оште нѣшто? Нѣма, ништо нѣма! Азъ повелявамь, да нѣма ништо! Ами ако има? Тежко ти, ако се всичко изброи тамъ! — ако се изброи тая ношть! Какво ми току треперять кости-тѣ? *Смъртъ!* Зашто е толкова страшна за мене тая дума? Смѣтка да давашь на сѫдия-та тамъ на звѣзди-тѣ . . . и ако е той праведенъ, сироти, вдовици, притиснѫти, измѫчени штѫть да извикать камъ него. . . . А ако е той праведенъ? — зашто сѫ тия мѫчени? зашто си ги ти тъпкалъ и тържествовалъ?

Пасторъ Мозеръ (влазя).

Мозеръ.

Вие сте праштали да ме викать, графе? Чудно ми е! Това е пръвъ пѫть въ животъ-тъ ми! Желаете ли да се насмивате надъ вѣра-та, или начинате да треперате прѣдъ нея?

Францъ.

Да се насмивамь или да треперѫ, спроти както захванешь да ми отговаряшь. Слушай, Мозере, азъ штѫ да казовамь, че ти си глупавъ, или люде-тѣ имашь за глупави, а ти ми отговаряй! Чуешь ли? Трѣбова да ми отговаряшь.

Мозеръ.

Вие викате на сѫдъ Всевишняго. Той ште нѣкога да ви отговори на това.

Францъ.

Искамь азъ сега да знаѭ, сега, тая минута, да не захвана да правя глупости и въ нужда да се не прѣклонѫ прѣдъ идолъ-тъ на простий народъ. Азъ често въ пиеню бурбонско вино сьмь се насмивалъ и казовалъ: Нѣма Богъ! А сега хоратѫ съ тебе на здраво и казовамь: нѣма Богъ! Ти трѣбова съ всичко-то си орѫжие да ме обаряшь, колкото имашь въ своя-та власть, а азъ съ едно духаню на уста-та ми штѫ да распилѣѭ твои-тѣ думи.

Мозеръ.

Да можеше ти да отдухнешь така лесно и оня гръмъ, който ште да падне на твоя-та горда душа съ голѣма сила! Тоя всезнаюштий Богъ, когото ти, глупець и злодѣй, искашь да искоренишь

между негови-тѣ създания, нѣма нужда да се оправдава съ уста-та на прахъ-тъ. Той е еднакво великъ и въ твои-тѣ тирании, както и въ побѣда-та на добродѣтель-та.

Францъ.

Много добро, попе! това ми ареса.

Мозеръ.

Азъ стоѭ тука за дѣла-та на великаго Господа и говорѭ съ тогова, който е червекъ, както и азъ, комуто нѣмамь нужда да се аресвамь. Истина трѣбоваше да направѭ чудеса, та да могѫ да вразумѫ твое-то непокорство и нечестие; нъ когато си ти толкова твърдъ въ мисли-тѣ си, зашто си ме викалъ? Кажи ми сега, зашто си праштал за мене да дойда въ срѣдъ ношть?

Францъ.

Заштото врѣме-то е дльго и мене ми омрьзна игра въ шахмати. Искамь да се поразвеселѭ, да се погризѫ съ единъ попъ. Съ страхъ ти мене не можемъ да ме оборишь. Азъ знамъ хубаво, че само тоя човѣкъ се надѣе на вѣчность, комуто стане тѣсно; нъ той се силно мами. Азъ сьмь много челъ, че животъ-тъ човѣшки зависи отъ кръвь-та, отъ обрьштанѥ-то ѝ, и съ запиранѥ-то на послѣдня-та капка застинва и душа и мисль. Душа-та дѣли съ тѣло-то негови-тѣ слабости, та нема̀ може тя да остане, кога се тò развали? не извѣтрява ли и тя, когато тò изгние? Нека капне капка вода на мозъкъ-тъ ти, и животъ-тъ ти ште да се спре отведнѫжь, това ти е смърть-та. Чувство-то е отъ колебанѥ-то на нѣкои жили, разбити клавикорди не издавать гласъ. Ако развалѣхъ азъ мои-тѣ седмь кули и разбиехъ тая Венера, *нѣма* ни симметрия, ни красота. Това е и ваша-та безсмъртна душа!

Мозеръ.

Това е философия на ваше-то отчаяние. Нъ ваше-то исто сръдце, което трепери отъ страхъ въ грѫди-тѣ ви при тия ваши думи, наказва ви за лъжа-та. Тая философска система я раскъсва, като паужина само една дума: ти трѣбова да умрешь! Давамь ти едно испитание: ако ти останешь твърдъ и при смърть-та и не хвърлишь свои-тѣ мисли, то ти изигравашь; нъ ако при смърть-та само малъкъ единъ трепетъ ви обнеме, тогава горко вамъ! Излъгани сте.

Францъ [смутенъ].

Ако ме обнеме при смърть-та единъ малъкъ трепетъ?

Мозеръ.

Много сьмь азъ такива клетници видвалъ, които до сама-та смърть не сѫ признавали тия истини; а кога смърть настане — из-

мама-та исчезне. Азъ штѫ да стоѭ при постеля-та ви, кога умирате, штѫ да стоѭ и штѫ да гледамъ въ очи-тѣ ви, кога докторъ-тъ земе студена-та и мокра-та ви рѫка, едвамъ намѣри слабиятъ ви плусъ, погледне на васъ, на мръдне съ рамена, и каже: непомага веке човѣшка помошть! Вардете се тогава, вардете се, да не погледнете като Ричарда и Нерона.

Францъ.

Не штѫ, не!

Мозеръ.

Въ душа-та ви ште да се пробуди невидимъ трибуналъ, който вии не ште да можете да оборите съ вашата философия, и ште да ви сѫди. Нъ това пробуждане ште да е страшно за васъ; то ште да бѫде пробуждане на самоубийца, който се кае слѣдъ убийство-то си; то ште да освѣти, като свѣткавица тъмниятъ вашъ животъ отведнѫжъ; то ште да е *погледъ*, и ако устоите и срѣшто него, то вии сте побѣдили!

Францъ (непокоенъ ходи изъ соба-та на горѣ на долѣ).

Поповски съништа, поповски съништа!

Мозеръ.

Тогава пръвъ пѫть штѫтъ да прободѫтъ сърдце-то ви сабли-тѣ на вѣчность-та, пръвъ пѫть, нъ късно. *Богъ* ште да стане прѣдъ васъ *судия*. Помислете, Мооре, вии държите въ рѫка животъ-тъ на хилядо людие и отъ тѣхъ деветь стотинъ и деведесе и деветь сте направили злочести людие. За да бѫдете Неронъ, вамъ ви не достига само римска-та империя, и Перу, за да бѫдете Пизаро. Мислите ли, че Богъ ште да допусне да лудѣе въ неговъ-тъ миръ единъ човѣкъ, като дома си, и да прѣвръшта всичко на долѣ съ глава-та? Или ви се чини, че тия деветь стотинъ и деведесе и деветь сѫ сотворени да бѫдѫтъ кукли на вашата сатанинска игра и да гинѫтъ отъ васъ? Не мислете това! Той ште да потръси нѣкога отъ васъ сѣкоя минута, што сте открадналп отъ тѣхъ, сѣка радость, што сте имъ утровили, и ако му отговорите и на това, Мооре — вии сте побѣдиле.

Францъ.

Стига, стига веке! Тебе ти се чини, че азъ штѫ да тръгна по вода-та ти!

Мозеръ.

Въ животъ-тъ човѣчески, Мооре, има едно чудно равновѣсие. Чаша-та на кѫпанй-тѣ, ако пада въ тоя животъ, дига се високо въ оня, ако ли се дига въ тоя, тя пада въ оня до земя-та. Што-

то е било тука врѣменна мжка, тамъ ште да бжде вѣчно тържество; а штото е било врѣменно тържество тука, тамъ ште вѣчно, безконечно отчаяние да бжде.

Францъ (гнѣвно пристжпя при него)

Грьмъ да порази языка ти, та да онѣмѣешь, лъжецо! Искубвамъ ти изъ гърло-то проклетий языкъ!

Мозеръ

Ха! скоро разбрахте истина-та! Азъ оште не съмъ захваналъ здраво да приказвамъ. Чакайте малко да . . .

Францъ.

Мълчи, пò-врага съ своя-та философия! Душата ште да се загуби, казвамъ азъ, и ти неможешь да ми отговоришь на това!

Мозеръ

За това нѣшто пиштжть и адски-тѣ духове, нъ небесният царь клима само съ глава. Вамъ се чини, че можете да убѣгнете отъ ржка-та на издовоздаятеля въ това пусто царство на *ништото*. Ако идете на небе-то, той е тамъ! ако слѣзете въ адъ, той е тамъ! ако речете на ношть-та: укрий ме! и на тьмнина-та: затули ме! то ште ношть-та день да стане около васъ и тьмнина-та ште да ви освѣти. Нъ ваший духъ безсмъртенъ се бори само съ думи-тѣ и побѣдява слѣпа-та мисьль.

Францъ.

Нъ азъ не искамъ да бждж безсмъртенъ, — който иска да бжде, нѣка бжде. Азъ штж да го накарамъ да ме загуби, азъ штж да го раздразня до лудость, та въ лудость-та да ме загуби. Кажи ми, кой е най-великий грѣхъ, дѣто най-много да го разгнѣви?

Мозеръ

Азъ знамъ два. Нъ тѣхъ ги *хората* не правжть, и не мислжть за тѣхъ.

Францъ.

Е, тия два грѣха?

Мозеръ [ясно].

Единъ се казва *отцеубийство*, а другий *братоубийство*. Защто така отведнжжь поблѣднѣхте?

Францъ.

Какъ, старче? Ти си се сговорилъ съ небе-то или съ ада наедно? Кой ти е казалъ това?

Мозеръ.

Тежко и горко, който ги има и два-та на душа-та си! Пò-хар-

но никога да се не е родилъ! Но вий мирни бждете! Вий не сте ни башта, ни братъ убивали!

Францъ.

Ха! — а пò-голѣмъ грѣхъ отъ тѣхъ ти не знаешь? Помисли малко! Смърть, небе, вѣчность, мжки се виять около думи-тѣ на уста-та ти! Пò-голѣмъ отъ тѣхъ нѣма?

Мозеръ

Пò-голѣмъ нѣма.

Францъ [пада на стола]

Загинахъ! загинахъ!

Мозеръ.

Радвайте се, радвайте се! имѣйте се за честити! При всички-тѣ ваши злодѣйства вии сте светець спротивъ отцеубийци-тѣ. Проклинане-то, което ште на васъ да падне, е любовна пѣсень, искупление спротивъ това, штото тѣхъ чака . . .

Францъ. (скача).

Да се провалишь ти въ адъ неситъ, зловѣшта врано! кой те е викалъ тука? Махни се оттука, казвамъ ти, че штж тука мъртавь да те положж!

Мозеръ.

Че може ли поповска философия да расърди до толкова васъ, като сте много умни? Распилѣй я съ едно духане на уста-та си! (отива си).

Францъ [мѣта се по стола въ страшно движение. Дълбоко мълчание].

Слуга (влазя сърдчено).

Слуга.

Амалия е побѣгнжла, графъ-тъ се загуби.

Даниилъ притича съ страхъ.

Даниилъ.

Милостиви господарю, на васъ иде войска отъ огненни конници; викатъ „смърть, смърть!“ Всичкото село е станало нàкрака.

Францъ.

Иди, кажи да звънжтъ всичкитѣ камбани, да вървжтъ всички въ черкова . . . всички на колѣне . ! . . да се молятъ за мене! Всички-тѣ затворници да се пуснатъ на воля. Штж да върна на сиромаси всичко два пжти и три пжти, штж . . . Върви пò-скоро. . . викни духовникъ-тъ, да ми прости грѣхове-тѣ. Оште ли си тука? [Чуе се повече викъ и глъчь].

Даниилъ.

Прости ми, Господи, мои-тѣ тежки грѣхове! Не могѫ да разберѫ! Вии всякога гонехте молитва-та изъ домъ-тъ, ако ме заварѣхте, че се молѫ, то съ молитвенникъ-тъ и библия-та по глава-та . . .

Францъ.

Ни една дума повече! . . *Мрене,* чуешь ли? *Мрене!* Късно е вече. (Чуе се викъ отъ Швейцера). Молѝ се, моли се.

Даниилъ.

Азъ всякога ви казвахъ: вии не обичате молитва-та — но дѝ-ште врѣме, дѝ-ште! Кога човѣка нужда постигне, кога видите мѫка, вии штете всички-тѣ съкровишта на свѣтъ-тъ да дадете за една християнска въздишка. Видите ли? Вии ме гълчяхте! Сега хубавѣ видите!

Францъ, (прѣгръшта го, като лудъ).

Прости, мили, златни, безцѣнни Данииле, прости! Азъ штѫ да те облекѫ отъ петитѣ до . . . Но молѝ се! азъ штѫ голѣмецъ да те направѫ . . . азъ штѫ . . . Но молѝ се, заклинамъ те! . . . На колѣне те заклинамъ, съ името на дя . . . ла! молѝ се! (Смуштение на улица-та. Викъ, шумъ).

Швейцеръ (на улица-та).

Трошете! бийте! ломѣте, азъ видѫ свѣштъ, той трѣбова тамъ да е.

Францъ [на колѣне).

Чуй ми молитва-та, царю небесний! Това е пръвъ пѫть . . . втори пѫть едва ли ште да се повтори. Чуй ми молитва-та, царю небесний!

Даниилъ.

Какво работите? Што е това? Това е безбожна молитва.

Народъ се набира.

Народъ.

Хайдути! убийци! Какъви е тоя страшенъ викъ въ полунойшно врѣме?

Швейцеръ [на улицата].

Отбий ги назадъ, другарю! Самъ дяволъ-тъ иска да земе вашний господинъ. Дѣка е Шварцъ съ дружина-та си? Обиколи сградие-то, Гримe! Удари на стѣни-тѣ съ *штурмъ!*

Гриммъ.

Огънь, огънь! . . . Или нии при него, или той при насъ . . . Азъ штѫ огънь сега-е да му хвърлѫ по зали-тѣ.

Францъ, (се моли).

Азъ не съмь билъ убийца, като други-тѣ, Боже мой! никога не съмь грѣшилъ за малки работи. Боже!

Даниилъ.

Помилуй ни, Господи! И молитвитѣ му сѫ грѣховни. (Лѣтжть камъние и главни запалени. Стъкла-та се трошжть. Домъ-тъ гори].

Францъ.

Азъ не могж да се молж! Тука, тука! [показва на гърди-тѣ и чело-то] всичко е запустѣло, изсъхнжло. (става) Не штж, не штж да се молж, не штж да дамъ тая побѣда на небе-то, да се не смѣе адъ надъ мене!

Даниилъ.

Иисусе, мати Божия! помогнете, спасете! всичкий чифликъ гори въ огънь!

Францъ.

Ела самъ! земи тоя ножь! Прободи ми съ него коремъ-тъ пѝскоро, изотзадъ, додѣ не сѫ дошле тия *каналии* да се подигравать съ мене. [Огънь-тъ се усилва].

Даниилъ.

Не могж! не могж азъ да праштамъ на небе-то хората живи, не могж въ . . . [бѣга].

Францъ (гледа го вторачень, слѣдъ малко).

Ти искаше да кажешь, не могж въ адъ да праштамъ хора-та? Наистина! мирише ми нѣшто такова. (лудъ). Не сѫ ли това ваши пѣсни? чуж ви сѝкането, о адски змии? — Натискать да влѣзать. . . подпинжть вратата . . . Защто се азъ бож отъ тоя остъръ ножь? Вратата се трошжть . . . падать . . . Нѣма спасение . . . Охъ! бари ти се смилѝ надъ мене! (откжсва отъ шапка-та си златната връвь и дави се].

Н. Бончовъ.

„Фаустъ."

От Гете[1]).

Фаустъ, послѣ Мефистофелъ.

Фаустъ.

Кой чука тамъ?

Мефистофелъ.

Азъ.

Фаустъ.

Колко блъсъкъ!

Влѣзни!

Мефистофелъ (влазя).

Азъ три пѫти желаѭ „влѣзъ" да кажешь.

Фаустъ.

Влѣзъ! Влѣзъ!

Мефистофелъ.

Хѫ тѫй любезенъ ти бѫди!
Да поприкажемъ. За да охладѭ жаръ-тъ ти
И да разгонѭ твой-тѣ облачни мечти
Азъ рѣкохъ, кат' боярче, тебѣ да се покажѫ.

---

1) *Иоанъ Волфгангъ Фонъ Гете*, най-великий поетъ на нѣмско-то отечество, се роди на 1749 въ Франкфуртъ на Майнъ, въ богата-та фамилия на имперский съвѣтникъ. Отъ само то му дѣтинство до цвѣтущата му юность, всичко, което го обикаляше спомагаше да развие въ него поетически-тѣ наклонности. На 1766 той постѫпи въ Лайпцигский университетъ, а на 1770 отиде въ Страсбургъ да довърши право-то и тамъ се запозна съ Гердера, който имà твърдѣ благотворно влияние върху умътъ и душа-та на младий поетъ. Слѣдъ получаванье-то докторска степень, Гете се върна въ Франкфуртъ, а въ 1772 отиде въ Веймаръ та тамъ да упражнява адвокатска карриера. Въ него градъ написа сюжетъ-тъ на знаменитий си романъ *Вертеръ*, който заедно съ драма-та *Гецъ-Фонъ Берлихингенъ*, напечата въ 1773 и 1774 г. Впечатление-то, което произведоха тия двѣ книги, бѣше наистина грамадно, нечувано, и изъ единъ пѫть поставиха авторъ-тъ имъ на най-първо-то мѣсто на нѣмский Парнасъ. На 1775 г. Веймарский херцогъ, Карлъ Августъ, покани Гете въ Веймаръ, дѣто отъ нѣколко врѣме живѣеше вече знаменитий поетъ Виландъ, скоро се настани тамъ Гердеръ и слѣдъ него Шиллеръ — сѐ по любезно-то приглашение на херцогъ-тъ. По тоя начинъ Веймаръ събра въ себе си най-велики-тѣ прѣдставители на нѣмский гений. Прѣбивание-то на Гете въ Веймаръ бѣше рѣдъ отъ увеселения и безгриженъ животъ въ най приятни дружества. 1776 г. Гете стана съвѣтникъ при посолство-то, послѣ таенъ съвѣтникъ, послѣ прѣдсѣдатель на палата-та; на 1807 г. биде награденъ съ орденъ-тъ Св. Александръ Невски и почетний легионъ, а въ 1817

На, виждъ, въ чървена дрѣха азъ съмь;
Гори като огънь, блѣсти, като злато;
Вървъ тога кадифява, чудно истъкана,
Съ широка се̂ напъстрена обтока,
И всичко друго, както видишь, е пристойно:
На шапка-та перо, подъ тога-та е мечь.
И ти да се попрѣмѣнишь
Азъ искренно съвѣтъ ти давамь,
За да си по̂-свободенъ въ общтество-то
И да привикнешъ на живота свѣтски.

Фаустъ.

Съ каквато дрѣха и да се увиѭ
Тѫгата ми съ теглото ми не щте се помирѭтъ:
Азъ много старъ съмь съ глупости да се тѣшѭ,
Азъ много младъ съмь отъ желания да се лишѭ.
Што би ми далъ свѣтъ-тъ? Какво ли утѣшенье?

вече бѣше пръвъ саксенъ-веймарский министръ. Прѣзъ първи-тѣ дванадесеть години на прѣбивание-то си въ Веймаръ, Гете написа трагедии-тѣ *Егмонтъ*, *Клавиго*, *Торквато Тасо* и *Ифигения въ Таврида* и романъ-тъ *Вилхелмъ Мейстеръ*. Отъ 1786 година Гете направи расходка по цѣла Италия, слѣдствие на което бѣха: *Италиянско пѫтешествие* и *Римски елегии* и умно-шутнически *Епиграми изъ Венеция*. Блестящтий периодъ на литературна-та си дѣятелность Гете заключи съ прѣвъсходна-та поема — идилия: *Херманъ* и *Доротея* и трагедия-та *Фаустъ*, съ която си въздигна несъкрушимъ паметникъ. Първо-то е прѣкрасна и нѣжна идилия, дѣто той окайва грозотии-тѣ на война-та, селска епопея, дѣто простодушни-тѣ лица сѫ прѣдставени така благородни, както и привлѣкателни. Второ-то е трагедия философска и религиозна, въ която е вмѣстилъ размишления-та си, чувсвования-та си и умствени-тѣ борби на цѣлий си животъ. Прѣдмѣтъ-тъ е зетъ отъ легенда. Магия-та играе въ нея голѣма роль. Тамъ фигурира Духъ-тъ на вселенна-та, дяволъ-тъ Мефистофелъ, който доставя на Фауста леснота да задоволи най-неубоздании-тѣ си страсти; Маргарита, невинна и прѣкрасна дѣвица се прѣлъстюва отъ Фауста и смрътъ-тъ докарва развязка-та на драма-та. Тая пиеса написана въ стихове биде приета съ ентузиазмъ и спечели на Гете престижъ-тъ на единъ височайши умъ. На 1831 той обнародва втора чясть отъ Фауста, дѣто вече прѣобладава мистицизмъ, тъмнина и отвлѣченость. Гете писува̀ сѫщто доста прозаически съчинения по литература-та и наука-та. Той умрѣ прѣтоваренъ съ години и слава и биде погребенъ въ Веймарска-та велико-херцогска капела между покровитель-тъ му Карла-Августа и приятелъ-тъ му Шиллера. Въ послѣдний часъ, понеже миракъ-тъ, който царуваше въ стая-та му дотегваше, той издаде тоя викъ, изразително съкраштение на характеръ-тъ му и на цѣлий му животъ: *свѣтлина! свѣтлина!*

Една и сжща пѣсень: нужди, нужди!
И ето што глуши ни всѣки часъ,
И за какво отъ ражданю до гроба
Срѣдъ грижи-тѣ, почивки-тѣ, трудъ-тъ
Еднообразно и унило
Напомня биенье-то на часовника.
Настаналия день съсъ ужасъ го посрѣштамъ
И за сълзи се готвж oште отъ напрѣдъ:
Ни на едно желание, азъ знаж,
Той испълненье-то не ште докара.
Азъ знаж отъ напрѣдъ, че той въвъ своя ходъ
Иль съ несполука или съсъ сумнѣнье
Готовъ е сладка ми надежда да отрови.
И вси-тѣ свѣтли напъни на моя-та душа
Съсъ простота-та имъ въ зародишъ-тъ убива.
Кога настане ноштъ и всичко мракъ покрие
И на легло-то, въ тишина-та мрътва
Напраздно моя-тъ духъ се сили миръ да найде:
Мень сжништа мжчителни ме маломоштать
И Богъ, всесилий Богъ, што обитава
Гжрди-тѣ ми, и моя-тъ клетъ животъ
И всички тайни сили въ мене чудно управлява,
И който вдига на душа-та ми полѣтъ-тъ,
Отъ вънъ й́ радость никаква не праштa.
И нȁ зашто живота ми е тягость вече
И азъ проклинамъ го и радостна смърть-та ми става.

Мефистофелъ.

При всичко туй, за никого не е била
Она приятна гостянка.

Фаустъ.

Блаженъ, комуто въ боя съ хладна
Ржка вѣнецъ-тъ лавровъ тя принéсе,
Когото въ тишина и въ сладкия покой
Подирь миръ-тъ, на страстно-то легло
Найдѣ въ прѣгрждки-тѣ на любовь-та.
Зашто въ часъ-тъ, кога душа ми въвъ въсторгъ
Упиваше се въ свой-то съзерцанье —
Зашто сънь вѣченъ нея не присна я?

Мефистофелъ.

Но сé пакъ нѣкой отъ извѣстно питие
Оная ноштъ да сръбне не дързайше.

Фаустъ.

Въвъ твоя вкусъ съглеждамъ
Шпионство.

Мефистофелъ.

Да, криво-лѣво и азъ нѣшто знамъ,
Макаръ всезнающтъ да не съмъ.

Фаустъ.

Ахъ, да, тогава единъ милъ звукъ ме извлече
Отъ пропасть и, като приспа страдания-та ми,
Съ мечта за прѣжни дни въ душа-та ми блѣсна
И съ екъ-тъ сладкий на въспоминания-та
Послѣдни-тѣ ми дѣтски чувства люто ослани.
За туй сега проклинамъ всичко, што увлича,
Што льсти на душа-та и я мами
И заслѣпява я, измжчена отъ страхъ,
И въ живъ я гробъ заключва.
Но най-напрѣдъ проклинамъ тебе, тебе,
Увѣренность въвъ мой-то висше назначенье,
Която вѣчно заслѣпявашь
И оболштавашь ни умъ-тъ!
Проклинамъ нейна вънкашность и блѣскъ ништожний
Што всичко затъмнява, и што намъ дарява
Приятни съништа и блѣнове тревожни
И мами ни къмъ слава и безсмъртие!
Проклинамъ всичко, што е мило да го имамъ:
Младенецъ-тъ, жена-та, нашътъ плугъ и родна стрѣха,
Проклинамъ всички придобивки земни,
Што само буйни страсти и желанья
Внушавать намъ, иль сладостенъ покой
На лѣность-та въ легло-то меко праштать.
И тебъ проклинамъ, благовонний гроздевъ сокъ,
И васъ, распалени обятья,
На сетнята любовь страданье и вѣнецъ!
Проклинамъ на надежда-та лъжа-та,
Проклинамъ азъ сждба-та и живота!
А тебе, глупаво търпѣнье,
Хилядократно те проклинамъ!

И. Вазовъ.

Сидъ.

Отъ Корнейля [1])

Дѣйствие II сцѣна II.

Контъ-тъ и Донъ Родригъ

Донъ Родригъ.

Чуй, Конте, двѣ словца.

Контъ-тъ.

Што?

Донъ Родригъ.

Сумнѣнье-то махни ми:
Ти знайшь ли Донъ Диега?

Контъ-тъ.

Знамъ.

Донъ Родригъ.

Ниско да гълчиме:
А знаешъ ли, че той е въвъ наший славенъ вѣкъ
Най-доблестний, най-храбрий, най-честний человѣкъ?

Контъ-тъ.

Възможно.

---

1) Пиеръ *Корнейлъ* най-знаменитий класический драматургъ на Франция, се е родилъ на 1606 год. въ Руанъ, а умрѣлъ на 1684. Подиръ като се учи въ езуитско училиште той биде приетъ за адвокатъ въ Нормандийско-то сѫдилиште, дѣто нѣмà успѣхъ и скоро прѣгърна писателско-то звание.—Пиеса-та, която първа засвидѣтелствова трагический му гений, бѣше *Медея*, подражание на Сенека, която се отличаваше съ черти отъ каснорѣчие и възвишенность. Скоро той (1636) отъ една испанска драма извади сюжетъ-тъ за траги-комедия-та *Сидъ*, която обезсмърти име-то му. Блестяштий успѣхъ на *Сида* разсърди Ришлье, недоволенъ отъ самостоятелний взглядъ на поетъ-тъ, и той я поднесе на осѫждание-то на французска-та академия. Нъ както академия-та, така и завистливи-тѣ нападения на нѣкои съврѣменни писатели неможиха да намалять удивление-то на цѣла Франция камъ това произведение. *Сидъ* скоро биде праведенъ на много езици. Нѣколко нови образцови произведения послѣдвѣха *Сида*: *Хораций*, краснорѣчиво изображение на дрѣвня-та римска добродѣтель, която се издига чрѣзъ любовь-та камъ отечество-то, надъ най-нѣжни-тѣ семейни привязанности; *Цинна*, най-хубавий образецъ отъ историческа трагедия; *Полиевктъ*, най-трогателно-то и най-възвишенно-то създание на Корнейля. На 1641 той написа *Помпея*, драма не до тамъ сполучена, а нd-послѣ — комедия *Лъжецъ*, но която тема-та е зета всецѣло отъ една испанска пиеса, нъ искустно приспособена на тогаваш-

Донъ Родригъ.

Знайшъ ли, конте, че товъ пламъ, дѣто бляска
Въ очи ми, на Диега кръвь-та е?

Контъ-тъ.

Не ме стряска.

Донъ Родригъ.

Но азъ штѫ ти докажѫ што значи тая кръвь.

Контъ-тъ.

Младежъ извѣянъ.

Донъ Родригъ.

Нека за тебъ да сьмь такъвъ.
Знай, че души-тѣ млади, отъ славенъ родъ што идѫть
Години-тѣ не чакать мѫжественни да бидѫть.

Контъ-тъ.

Какъ? Съ мене ли се мѣришъ? Ти пѫчишъ ми се вечь —
И то когато йоште не си похванѫлъ мечь.

Донъ Родригъ.

Подобни-тѣ на мене едничькъ опитъ правать
И първия си ударъ тѣ майсторски го давать.

Контъ-тъ.

Познавашь ли ме кой сьмь?

Донъ Родригъ

Да, всякой вмѣсто мень
При громко-то ти име настръхнѫлъ би смутенъ,

ни-тѣ понятия и нрави французски. Тая пиеса поднови слава-та на Сида. Корнейль достигна по онова врѣме на такъва висота, штото трѣбоваше вече да слазя. Даренъ съ повече гений отъ колкото съ вкусъ и увлѣченъ отъ прѣкалено придирвание на театрални ефекти, оттатъкъ границитѣ на естественно-то хубаво, той не устоя на тогавашний вкусъ, който владѣеше въ романи-тѣ, отъ химерическа идеалность; той избра прѣдмѣти заплетени, неблагодарни, на които сама-та мѫчнотия го прѣльштаваше и занемари сѐ повече и повече правдивость-та и чистота-та на слогъ-тъ Полека лека той падна въ прѣкаляване на най-хубави-тѣ си качества; възвишеность-та му се промѣни на надутость, деликатность-та на прѣфиненость, височина-та на тьмнота. Отъ тогава Корнейль зе да пада. Освѣнь драматически пиеси, той написа сбирка *Различни поезии*, състояшта отъ соннети, послания, станси, епиграмми и пр. Откриха се сѫщо нѣкои негови писма, нъ тии малко нѣшто ни казовать за животъ-тъ му, който прѣкаранъ цѣлъ въ работа и далеко отъ свѣтъ-тъ, изгасна въ нештастия и сиромашия. Само на 1647 г. биде избранъ члѣнъ на французска-та академия, на която бѣше дойенъ, когато умрѣ.

И палми-тѣ, които глава-та ваша кичать,
Като че мой-та гибель най-вѣрно ми прѣдричать.
Съ единъ герой излазямь на бой — лице съ лице,
Нъ азъ штѫ имамь сила, дор' имамъ туй сърдце.
Тозъ който мсти башта си сдобива страшни крйле.
Не сѫ те надвивали, нъ биха те надвили.

Контъ-тъ.

Това сърдце голѣмо што днесь показвашь ти,
Отдавна въ твой-тѣ очи го виждахъ, че блешти.
И, като гледахъ въ тебе кастилско благородство
Азъ тайно зеть те готвяхъ на наш'-то доиородство.
Камъ штерка ми Химена, страсть-та ти знаѭ азъ,
Нъ чувства възвишени въздигать тая страсть,
На твой-та добродѣтель тя ништо не отнима,
Камъ тебе почеть-та ми размѣръ пò-силенъ зима.
Азъ диряхъ зеть достоенъ — на храбрость-та примѣръ,
И избора ми падна възъ първий кавалеръ.
Нъ въ мене тежка мисль възбужда участь та ти,
Почитамь твой-та храбрость, оплаквамъ младость-та ти,
Не си играй съ живота, отъ мене стой далечь,
Отъ тоя бой неравенъ въздръжь ти моя мечь.
Нештѫ таквазъ побѣда, знай, ази се страхувамь
Безъ мѫка да надвиѭ, безъ слава да ликувамь.
Че пиле сьмь погубилъ ште вѣрува свѣтъ-тъ;
Ште ми остане само скръбь-та за твой-та смръть.

Донъ Родригъ.

Съ тазъ милость недостойна ти дважь ме наскърбявашь.
Честь-та ми ти отнимашь — живота ми дарявашь!

Контъ-тъ

Махни се.

Донъ Родригъ·

Чакамь, конте, тукъ смѣтка да дадешь.

Контъ-тъ.

Тежи ли ти живота?

Донъ Родригъ.

Боишь ли се да мрешь?

Контъ-тъ.

Ела, ти харно правишь. Синъ-тъ се изродява
Штомъ баштина-та си честь рѣши да прѣживява.

И. Вазовъ.

ДРАМА.

Ворисъ Годуновъ.

От Пушкина.

I.

Ноштъ. Въ килия-та въ чудовий монастирь.

Отецъ Пименъ и Григорий, който спи.

Пименъ (пише прѣдъ кандило-то).

Едно послѣдне имамъ азъ сказанѭ
И свършова се мой-та лѣтопись.
Испълнихъ длъжность-та, шго Господь самъ
На мене грѣшний завѣшта. Невсуе
Години много Господь поживи ме
И на длъбока книга ме научи:
Кога да е калугерь нѣкой божий
Ште найде моя трудъ смиренъ, безименъ,
Кандило-то си, както менъ, ште палне
И, кат' листа-та отъ прахъ-тъ отърси,
Тазъ истинна историйя ште прѣпише,
Да знаѭть православни-тѣ ни внуки
На родний край минàла-та сѫдбина,
Да поменѫть царю-тѣ си велики
За тѣхни трудове, дѣянйя славни —
А за грѣха имъ, за дѣла имъ тъмни
Спасителю смиренно да се молѭть.
На старо врѣме зехъ да оживявамъ.
Прошедше-то минува прѣдъ очи ми —
Какъ бѣше то смутено, размирено,
Кат' нѣкакво си море-океанъ!
А пакъ сега е нѣмо и спокойно:
Не много души помнѫ въ паметь-та си,
И малко думи стигать до слуха ми,

А друго-то исчезна невъвратно! . . .
Но съмва се, кандило-то догаря. —
Едно послѣдне имамъ йошт' сказанѭ (Пише).

Григорий [пробужда се].

Сѐ тоя сънь! Какъ може? Третий пѫть!
Проклетий сънь! А прѣдъ това кандило
Сѐ драшти старецъ-тъ и дрѣмка никакъ
До старешки му очи не се косва.
Какъ любѫ ноговий спокоенъ видъ
Когато кара свой-та лѣтопись
Сь душа потънала въ билò-то; често
Азъ гаткамъ за какво ли пише той:
За тъмно-то ли владанѭ татарско?
За люти-тѣ ли казни на Ивана?
За новгородско-то ли бурно Вѣче?
За слава-та ли наша? Но напраздно:
Ни по чело му тихо, ни във взора
Не се прочитать тайни-тѣ му мисли;
Сѐ тоя видъ смиренъ и достолѣпенъ.
Така единъ старъ писарь във сѫдъ-тъ
Спокойно гледа правий и виновний,
Добро-то, зло-то слуша равнодушно,
Не чувствова ни жалость, ни пакъ гнѣвъ.

Пименъ.

Стана ли вече, брате?

Григорий.

Отче честний,
Благослови.

Пименъ.

Да те благослови
Богъ днесь и присно и во вѣки.

Григорий.

Ти сѐ писà и дрѣмка те не хвàна;
А мой-та дрѣмка, дяволско мечтанье
Смущаваше и врагъ лукавъ не спеше:
Видѣхъ на сънѣ, че по висока стълба
Качувахъ се на нѣкаква си кула:
Отъ тамъ Москва мравунякъ, сякашь, бѣше;
А на плоштада сбралъ се бѣ народъ
И сочеше камъ мене смѣхишкомъ;

И страшно, стидно нѣкакъ-си ми стàна,
И вехъ да падамъ, но се разсънихъ . . .
И три пѫти сѐ тоя сънь сънувамъ,
Не е ли чудно?

Пименъ.

Въ тебь кръвь-та играе;
Смирявай се съ молитва и съсъ постъ.
И ти щте имашь леки съништа.
И азъ, кога ме дрѣмка-та нападне
И не си сторѫ ноштна-та молитва
Сънь-тъ ми старий е смутенъ, е грѣшенъ:
Ту шумни пирове ми се прѣдставять,
Ту ратенъ станъ, ту битки страховити,
Безумни радости на младость-та ми.

Григорий.

Ти весело прѣкара младость-та си!
Ти подъ казански-тѣ стѣни се би
Ти съ Лѣхи-тѣ при Шуйский се бори,
Ти видѣ бляскавия дворъ Ивановъ!
Блазѣ ти! Азъ отъ дѣтска-та си възрасть
Сюрмахъ калугеръ, скитамъ се бездоменъ.
Да бѣхъ видѣлъ азъ боеве юнашки,
Да бѣхъ сѣдялъ на царска-та трапеза.
И азъ успѣлъ бихъ на години стари
Отъ миръ отъ суета да се откажѫ,
Да се пострижѫ, Господу да служѫ
И въвъ килийка-та да се затворѫ.

Пименъ.

Недѣй ропта̀, че рано грѣшний свѣтъ
Остави ти, че малко искушения
Ти Богъ проводи. Отъ далече само
Насъ слава-та и роскошъ-тъ плѣняватъ
И женска-та лукава-та любовь.
Живѣхъ азъ много, много веселихъ се;
Но азъ блаженство истинско намирамъ
Отъ какъ ме въ монастиря Богъ приведе.
Я помисли си, синко, за царю-тѣ:
Надмина ли ги нѣкой? Господь само.
Кой смѣй да имъ стои на срѣшта? Никой.
А често златния-тъ вѣнецъ имъ тегне;

И тѣ мѣнявать го съсъ калимявка.
Знайшъ, царь Иванъ търси́ успокоеню
Въ монашиски-тѣ трудове, животъ.
Двореца му, прѣпълненъ отъ любимци
Надмѣнни, монастирский видъ прие.
Велможи-тѣ въвъ расо небогато
Въ послушни се прѣвръштаха монаси,
А страшний царь — въ игуменъ богомолецъ.

II.

Ноштъ. Градина. Фонтанъ.

Самозванецъ-тъ и Марина.

Марина.

Димитрий! Ти си?

Самозванецъ-тъ.

О вълшебенъ гласъ!
Марино, ти, нали самà си, тука
Подъ тиха-та покривка на ноштъ-та?
Какъ мудно тоя день за менъ истече!
Какъ бавно слънце-то залѣзе днеска!
Какъ дълго чакахъ самъ въвъ ноштний мракъ.

Марина.

Минува врѣме-то, а то е скъпо.
Азъ тукъ назначихъ срѣшта-та да стане
Не да ми шьпнешъ думи на любовникъ.
Не трѣбвать много думи. Вѣрвамъ ази:
Обичашъ ме, но слушай: азъ рѣшихъ
Съсъ твой-та учясть бурна, примеждлива
Да свържа моя-та; за туй сьмь въ право
Едно отъ тебъ, Димитрие, да искамъ:
Азъ искамъ ти да ми откриешъ явно
Потайни-тѣ надежди на душа си,
Рѣшенйя-та, страхувания-та си.
Да могѫ съ тебе заедно и смѣло
Да заживѣѭ, не съ дѣтинска слѣпость,
Не кат' рабà на леки ти приштѣвки,
Не кат' наложница безгласна твоя,
Но кат' супруга зарадъ тебъ достойна
И помоштница на московский царь.

Самозванецъ-тъ.

О дай ми да забравж бар' на мигъ
Бѣди-тѣ, грижи-тѣ на участь-та си!
Ти забравй, че гледашъ тукъ прѣдъ себе
Царевича. Марино, гледай въ мене
Любовникъ само, што си ти избрала,
И който е штастливъ отъ твоя погледъ.
Чуй умоленйя-та на любовь-та ми!
Да ти излѣѭ искамъ азъ сърдце си.

Марина.

Сега не му е врѣме, княже. Твой-тѣ
Привърженци истиватъ постепенно;
Отъ часъ на часъ опасность-та, трудъ-тъ
За насъ сж пô-опасни и пô-трудни;
Вечь прьскатъ се сумнителни извѣстия,
И слухове единъ слѣдъ други идатъ . .
А Годуновъ приима мѣрки здрави . . .

Самозванецъ-тъ.

Та што? Отъ Годунова ли зависи
Блаженство-то ми, любовь-та ти скжпа?
Нѣ, нѣ! Сега азъ гледамъ равнодушно
На трона и на царско-то величье.
Да, твоя-та любовь . . . . Безъ нея што сж
И слава-та, и руска-та държава?
Във степи-тѣ, въ колиба-та сюрмашка,
Тя мой си тронъ, и царство, и корона;

Марина.

Поворъ! какъ смѣйшъ, какъ можешъ да забравишъ,
Високо-то, свето-то си призванье?
Ти трѣбва да цѣнишь санъ-тъ си повечь
Отъ вси-тѣ радости, утѣхи на живота.
Ти съ ништо него да сравнишь не можешь.
Узнай, че не на юноша безуменъ,
Плѣненъ, смутенъ отъ мой-та красота
Огдавамь си тържественно ржка-та,
А на наслѣдника на славний тронъ
Московский, на въскръсналий царевичъ.

Самозванецъ-тъ.

Не ме мжчи тъй, хубава Марино,
Не казвай, че санъ-тъ — не мене — си избрала.

Ахъ, ти не знаешь какъ боли сърдце-то
При тезъ слова. О страшно двоуменье!
Кажи: ако сѫдба-та слѣпа би ме
Създала не синъ царский, синъ Ивановъ,
Тогасъ . . . любила ли ме би тогасъ?

Марина.

Димитрий ти си, другъ да си не можешь!
И другиго нештѫ — люби.

Самозванецъ.

Нештѫ съсъ мрътвий да раздѣлямь азъ
Любовница, принадлежашта нему.
Доволно вечь да лицемѣрѭ. Право
Штѫ ти обадѭ; знай, че твой Димитрий
Отдавна е умрѣлъ, заритъ, изгнилъ е.
А искашь ли да знайшь азъ кой сьмь? Чувай!
Азъ бѣденъ сьмь калугеръ неизвѣстенъ.
Омрьзна ми неволя-та монахска,
И мисьль смѣла ми свѣтна въ глава-та
Подъ тая камилявка; чудо миру
Азъ искахъ да покажѫ и побѣгнахъ
Въ украински-тѣ крайшта. Тамъ научихъ,
Какъ сабя се върти и конь се ѣзди;
Дойдохъ при васъ, нарѣкохъ се Димитрий
И праздноглави-тѣ слъгàхъ Поляци.
Што казвашь ти, Марино горделива?
Отъ мой-та исповѣдь доволна ли си?
Зашто мълчишь?

Марина.

О срамъ! О горко мень!

Хернани.

Отъ Викторъ Хюго[1])

Дѣйствие IV, сцена II.

Донъ Карлосъ

(Самъ, въ капела-та, при гробъ-тъ на Карла Великий).

Великий Карлъ, прости! тезъ сводове свештенни,
Не любатъ празенъ шумъ, ами молби смиренни.
Ти сърдишь се, нали? че нашь-та суета

---

[1]) Вижъ биография-та на Викторъ Хюго въ 1-та часть на Христ. на стр. 329

При твоя паметникъ повдига тази глъчка.
Великий Карлъ е тукъ! О гробе, какъ тезъ мошти
Велики криешъ ти и не се пуквашъ оште?
Навѣрно ли си тукъ гигантино държавни?
Та какъ се сбира тукъ високия ти станъ?
Картина прѣлестна за чудение достойна
Въ ония врѣмена стори той отъ Европа:
Единъ градежъ великъ съсъ двама душъ на чело,
Два прѣдводителя избрани отъ сѫдба-та
Што тъпчать дързостно царета-та по рожба.
Почти вси царштини, херцогства и спахийства,
Маркграфства, княжества, наслѣдственни сѫ се́!
Народъ-тъ нѣкой пѫть си има цезарь свой
И своя-тъ папа, да, и всичко се върти,
Това докарва редъ и равновѣсье чудно.
Електори въ злато, въ пурпура кардинали,
Двоякъ свештенъ сенатъ, отъ кой свѣтъ-тъ трепери
И кардинали, што червени дрѣхи носать,
Сѫ само заради видъ, и Господь што ште прави,
Изникне ли една идея, тя расте
Отива и търчи във всичко се намѣша,
Добива образъ живъ и става человѣкъ,
Смуштава цѣлий вѣкъ, бразда дълбока прави.
По нявга нѣкой царь я стѫпква и сковава,
Нъ штомъ се вмѫкне тя въ диета-та, въ конклава,
Веднага вси царю съзирать тазъ идея
Поробена отъ тѣхъ, че свѣти върху тѣхъ
Съсъ земний глобъ въ рѫцѣ, съ тиара на чело.
Да, императоръ-тъ и папа-та сѫ всичко.
И всичко на свѣта чрѣзъ тѣхъ е и за тѣхъ.
Върховна тайна въ нихъ живѣй; небе-то тѣмъ
Народи и царю за пиршество имъ дава,
Закриля ги отъ зло съсъ облакъ гръмоносенъ
Да свършать своя пиръ съставенъ отъ свѣта.
Самички, сбрани тамъ, нареждать, раскроявать,
Браздѫть вселенна-та, кат' нива-та орачь-тъ,
Не питать никого . . . Царю-тѣ чакать вънъ
И дѫхать миризми отъ гостби-тѣ на пира,
Пристѫпвать тихичко, услушвать се съсъ страхъ
И прѣзъ прозорци-тѣ поглеждать дебнишкомъ.
Подъ нихъ свѣтъ-тъ шуми и форма нова зима

Тѣ правятъ и рушжтъ, развързватъ и разсичатъ;
Единъ е истина, а другия-тъ е сила.
За свои-тѣ дѣла тѣ смѣтка не отдаватъ.
Кога изъ свѣтлий храмъ двамина-та излѣзатъ
Въ порфира-та единъ, въ одѣжди бѣли другий
Омаяния-тъ свѣтъ съсъ трепетъ тамъ изглежда
Тезъ двѣ на Господа полвини: цезарь, папа.
Цезарь-тъ, цезарь-тъ, уви, да си за цезарь
Да чувствовашь това и да е невъзможно!
Штасливъ е билъ мжжь-тъ, што въ тоя гробъ спи тѣсенъ,
Штастливъ па и великъ, възъ вѣкъ-тъ си чудесенъ.
Цезарь-тъ, папа-та! Това не бѣха люлю.
Тѣ въ себе смяштаха и женяха два Рима,
Плодотворяха ги чрѣзъ тайнствения-тъ бракъ,
Даряваха съ душа и съ видъ човѣшкий родъ
И прѣтопяваха народи-тѣ изъ купъ
Отъ тѣхъ да създаджтъ една Европа нова,
И хвърляха тогазъ възъ ливникъ-тъ си царственъ
Металъ-тъ, што осталъ отъ старий римский свѣтъ.
Уви! Каква сждба! Великий тука дрѣме.
Какъ малки биле тѣзъ, што мисляхме голѣми!
Да бждешь князь и царь, да владашь надъ свѣта,
Въ ржцѣ-тѣ да държишъ законъ-тъ и власть-та,
Да имашь педесталь Германия велика,
Да носишь титла Цезарь и име Карлъ Великий,
Да бждешь исполинъ, Атилла, Анибалъ,
Всемиренъ господарь — и тукъ да си заспалъ!
Сдобий вселенна-та и пакъ оставашь прахъ.
Покрий земя-та съ шумъ . . . . Въздигай и гради
Палати и царства, денѣ, ноштѣ не мигай,
Отъ твой-то здание какво ште ти остане?
Тозъ камъкъ твърдъ; ами отъ твоя блѣскъ и име?
Двѣ три словца, кои дѣца-та ште да сричатъ.
Што полза да ламтишь за почести връховни?
Конецъ-тъ е единъ . . . Ами империя-та!
Азъ пипамъ я съ ржцѣ . . што повече ми трѣбва?
Гласъ таенъ ми мълви: — тя твоя е! — Да, моя!
Да, моя ште е тя . . каква сждба чудесна!
Да бждешь самъ и правъ въ безкрайний небосводъ,
Да гледашь какъ пълзжтъ държави-тѣ подъ тебе
И всички-тѣ царю, и гордо да избрисвашь

По тѣхни-тѣ глави каль-та отъ свой-тѣ чизми,
А подъ царю-тѣ ти да гледашь феодали
Маркграфи, дукове, барони, кардинали,
Черковни голѣмци, епископи, аббати,
Пд̀ долу пакъ отъ тѣхъ—службаши и войници . .
А най на дъно-то — човѣци-тѣ, то есть
Сганъ-та, едно море отъ глъчки, викъ и шумъ
И луди плачове и смѣхове горчиви! . . .
Човѣци-тѣ! — Мълва, градишта, кули крѣпки,
Безчисленъ брой звънци по черкви-тѣ високи!

(Мечтае)

Тълпа-та! океанъ! талази неспокойни,
Кои едно влакно иль ништо разлюлява . . .
Вълна, што тронове ломи и гроби люшка.
На горди-тѣ царю противно огледало . .
А въ дъно-то на туй море неусмиримо
Империи безъ брой штe да съзрешь, кораби
Сломени и кои ужасно-то море
Безгрижно ги люлѣй и вечь ги не познава.
—Туй сичко да владѣйшь! Да идешь тжй високо
Надъ сичко въ тоя свѣтъ когато си човѣкъ!
Да гледашь яма-та какъ зѣе подъ крака ти!
Тазъ мисьль отъ сега докарува ми шеметъ.
Отъ царштини, царю подвижна пиримидо,
Връхъ тѣсенъ имашь ти! Горко на слабий кракъ!
О што штж се ловж когато сж заклатж
Штомъ сѣтж, че подъ менъ земя-та се размърда!
Па што штж правж азъ съ това кжлбо въ ржцѣ-тѣ?
Можа̀ ли штж безъ трудъ да го държж? О Боже!
Какъ, императоръ, азъ? Не стига ли ми — царь?
Да, има духове, кои заголѣмявать
Съсъ штастїе-то ведно̀ — избрани духове.
Нъ мене кой ште днесь уголѣми, въздигне
И кой ште ми даде законъ, съвѣтъ и свѣтлость?

(Пада на колене прѣдъ гроба).

Великий Карле, ти! Понеже Господь днесь,
Насъ — двѣ величества—едно до друго туря,
Налѣй въ сърдце то ми, изъ дъно-то на твоя
Гробъ нѣшто хубаво, велико, благородно . . .
Огрѣй ми ти умъ-тъ да видж азъ нѣшта-та
Отъ всички-тѣ страни . . . . И докажи ми ти

Че малъкъ е свѣтъ-тъ, защтото ме е страхъ
Да го досегна йоштъ . . . Открий ми твой-тѣ тайни
Да побѣждавашь вредъ, да царствовашь достойно,
И што е пò-добрѣ: да мстишь или прощтавашь?
Нъ ако би могла една велика сѣнка
Изъ тъмний мраченъ гробъ по нѣкога до хвърля
Свѣткавица въ ноштъ-та на наша-та вселенна,
Това ако е тжй, кажи ми, самодръжче,
Какво ли бихъ сторилъ подирь Великий Карла?
Да, говори, макаръ държавния-тъ ти духъ
Да счупи тазъ врата желѣзна по чело ми;
Ил' дай ми воля ти да влѣзж самъ въвъ твой-то
Святилиштe сега, и твоя мрътавъ ликъ
Да видж, позволи, не ме отблъсвай люто;
Опри лактю-тѣ си на каменний си одъръ
И нека погълчимъ . . . Каквото искашь казвай,
Макаръ да потреперж, отъ ужасъ да настръхна
Отъ твоя-тъ гробенъ гласъ. Приказвай и свѣтѝ,
Че твоя таенъ гробъ съ лучи ште да е пъленъ,
Или ако мълчишь то Карлосу дай воля
Глава ти, кат' цѣлъ свѣтъ, прилежно да изучи,
Недѣй му забраня да те измѣри той,
Гигантино великъ. Въ товъ свѣтъ великий нѣма
По велико нѣшто отъ твой-то ништожество.
Кат' нѣма сѣнка-та, то пэпель-та да видж.

(Приближава ключа до врата-та).

Да влѣзж!

(Отстжпва).

Боже мой! Ами ако продума!
Ако го видж правъ изъ гроба си че ходи!
И азъ излѣзж пакъ съ коса-та побѣляла!
Да влѣзж . . .

(Шумъ отъ стжпки).

Кой е тамъ? Кой смѣе въ тоя часъ
На тозъ великъ мрътвецъ покоятъ да смуштава
Освѣнь Донъ Карлосъ, кой?

(Шумъ-тъ приближава).

Забравихъ . . . мой-тѣ
Убийци сж това . . . Да влѣземъ вжтрѣ.

(Отваря врата-та и влиза въ гробъ-тъ).

И Вазовъ.

Освободений Прометей

Отъ Шелли [1])

Дѣйствие II, сцѣна IV.

Демогогронова пещтера.

Азия и Пантея.

Пантея.

Кажи ми, чий е тозъ забуленъ образъ
Съсъ покривало, што сѣди на трона?

Азия.

Вижъ, було-то падна отъ него.

Пантея.

Но азъ
Освѣнь тьма не видя друго. Мракъ-тъ,
Зловѣштий мракъ, неуловимъ за взора,
Връзъ образа неясний е засѣдналъ . . .
Но пакъ се чувствова, че въ тоя образъ
Тай се живъ духъ.

Демогогронъ.

Питай мене ти
За всичко.

Азия.

Ти што можешь да ми кажешь?

Демогогронъ.

Каквото питашь се штѫ отговорѭ.

Азия.

Кой сътвори свѣта? кажи!

Демогогронъ.

Юпитеръ.

Азия.

Кой даде всичко дѣто сѫштествува?
Страсть, мисьль, воля, разумъ, память,
Въображенье . . . всичко . . .

Демогогронъ.

Пакъ Юпитеръ.

Азия.

Творецъ-тъ кой е на онуй неволно
И тайно чувство, дѣто при шумъ-тъ
На пролѣть-та и при гласъ-тъ любовни

---

[1]] Вижъ биография-та му на стр. 301

Налива съсъ сълзи очи-тѣ, а пакъ тѣ
Цвѣтя-та полски, като наросявать,
Цвѣтущи-тѣ мѣста пустиня правать?
Кой даде намъ туй чувство?

Демогогронъ.

Сѫ той,
Юпитеръ всемогѫщий, безконечний!

Азия.

А кой е далъ скрьбь-та и ужасъ-тъ,
Страхъ-тъ, безумие-то и вражда-та
И прѣстѫпление-то и гризения-та
На съвѣсть-та, и мѫки-тѣ, които
Човѣшкий умъ терзаять безконечно
Дори смърть-та не донесе забвенье
И снеме брѣме-то отъ человѣка;
Кой сътвори, и кой испрати тукъ
Излъгана-та, жалка-та надежда,
И любовь-та, што въ ненависть ужасна
Прѣхожда често, и ядъ-тъ отровний
На грубо-то прѣзрѣнье съ тайний ужасъ
На скрито-то страдание, кое е
Безъ гласъ, а има стонъ, стонъ адски страшенъ,
Кажи, кой даде туй море отъ мѫки?

Демогогронъ.

Товъ, който властвува.

Азия.

Нъ, казвай, кой е?
Страдалний миръ желай да чуе харно
На своя врагъ прѣзрително-то име,
За да го прокълне.

Демогогронъ

Той властвува.

Азия.

Това го знамъ и чувствовамь. Нъ какъ?

Демогогронъ

Той властвува.

Азия.

Невѣрвамъ, туй лъжа е.
Кой властвува? Отъ най-напрѣдъ въ свѣтъ-тъ
Царували земя-та и небе-то,

И любовь-та, и свѣтлина-та — послѣ
Сатурнъ — и врѣме-то отъ трона му
Съсъ погледъ завистливъ гледало всичко.
Животь-тъ на земя-та подъ Сатурна
Отъ най-напрѣдъ билъ ясенъ, кат' цвѣтя-та
Прѣди подъ слънчевия жаръ да клюмнжть,
И се прѣгъняжть отъ вѣтрищта. Послѣ
Сатурнъ на всяко земно сътворенье
Отказалъ дарове-тѣ на живота:
Огнелъ му право-то на знанье, мисль-та
Свободна, смѣло што прониква
Във всички-тѣ явления свѣтовни.
Накрай лишилъ го и отъ любовь-та,
Едничка-та утѣха на човѣка —
И — безъ любовь — човѣкъ-тъ зелъ да нада.
Тогазъ явилъ се Прометей и далъ
Юпитеру власть-та и сила-та
Съ условие, че той щте позволи
Свободно человѣкъ-тъ да живѣе;
Той далъ му власть и върху небеса-та,
Сторилъ го всемогущтъ. Нъ безъ любовь,
Безъ вѣра, безъ законъ, Юпитеръ станалъ
Умразенъ на земя-та, нъ царувалъ.
Тогазъ свѣта слѣтяла грозна учясть:
Гладъ най-напрѣдъ, а послѣ трудъ, болѣзни,
Борби, страданье и най-сетнѣ — смрътъ,
Която никой не познавалъ оште.
Отъ студове и жега се укрила
Бездомна-та човѣческа тълпа
Във горски-тѣ клисури, нъ и тамо
Срѣдъ диви-тѣ пустини пакъ тиранъ-тъ
На бѣдний родъ човѣшкий миръ не давалъ:
Наказвалъ го съсъ нужди и неволи,
Съ безумье-то на страшна-та умраза;
Съ междуособна-та война жестока
Разсиповалъ му жилишта-та бѣдни
И губялъ чрѣзъ раздори племена-та.
Смилилъ се Прометей, усѣтилъ жалость,
И за утѣха на свѣта пратилъ
Надежда-та — свята врачебница
На скърби-тѣ, што сѫ прѣлестни цвѣтя

Потуля чърний призракъ на смърть-та;
Той пакъ далъ любовь-та — да сгрѣй
Увяхнжло-то ловю, што принася
Чудесно питие зарадъ сръдце-то
На человѣка; той потушилъ оште
Огъня што горялъ въ грждн-тѣ людски
И людю-тѣ въ животни прѣвраштавалъ,
Той подчинилъ на воля-та човѣшка
Металъ-тъ, каменю-тѣ драгоценни
И минералний ядъ и всичко што е
Във земна-та утроба, въ дно-то морско.
Даръ-тъ на слово-то дарилъ човѣку,
А слово-то родило мисьль-та,
Мѣрило на вселенна-та велика,
Наука-та всесилна разломила
Подножие-то на невѣжество-то,
И на Олимпъ богове-тѣ сплашила.
Хармония-та на ума минàла
Въ пророческа-та пѣсень на поета
И музика-та отъ житейски грижи
И смутове духа освободила,
И той хвръкналъ и полѣтялъ високо.
И камъкъ-тъ въ ржцѣ-тѣ оживялъ
Човѣшки, мраморъ-тъ станàлъ божественъ:
Тълпа-та съ почеть му се покланяла.
Целебна-та природа на води-тѣ,
На билки-тѣ на сока чудеса-та
Открили: и болѣзни-тѣ бѣгали
Уплашени. Смърть-та заприличала
На нѣкой сънь. Прѣдъ человѣци-тѣ
По воля-та на Прометея скоро
Блѣснàли тайни-тѣ чудесни
На вѣчно-то движенье на луна-та,
На слънце-то, планети-тѣ, звѣзди-тѣ.
Узнали какъ съсъ собственна си сила
Моря-та, стихий-тѣ да управять,
И Келтъ Индийца упозналъ. Вървѣли
Години-тѣ и людю-тѣ хванàли
Да зиджть градове и топлий вѣтъръ,
Што духалъ отъ море-то, тихо
Шумѣлъ изъ мраморни-тѣ колонади

И синия-тъ ефиръ изъ тѣхъ струилъ се.
Така могжштественний Прометей
Човѣшки-тѣ страданья облекчилъ
И ето за какво е закованъ
Тамъ на скала-та и виси надъ бездна.

И Вазовъ.

Шарлотта Кордѐ

отъ Франсоа Понсарда [1]).

Дѣйствие IV, явление VII.

Работний кабинетъ на Марата.

Маратъ, Дантонъ, Робеспиерръ.

(Маратъ и Робеспиерръ сѣдятъ, Дантонъ правъ помежду имъ).

Дантонъ.

Днесь никой съ насъ не смѣе да се бори;
Народъ-тъ цѣлъ ни люби, боготвори.
Всесилни сме. Въвъ наша-та ржкѣ
Е всичко: правосждие, войска,
Министри, клубове и комитети.
Конвентъ-тъ нѣмъ е; наши-тѣ декрети
Сж сѣвга съ всклицания приети.
Жиронда-та дигаше само гласъ
И дълго колеба тя наш'та власть.
Сждба-та произнесе: тя умира.
На революция-та участь-та
На трима ни въ ржцѣ-тѣ се намира.
Какво штe правимъ?

---

[1]) Франсоа *Понсардъ*, (1814—1867) френски драматически поетъ, се е старалъ да си проправи пжть между класическа-та школа и романстическа-та. Той завзема едно почтено мѣсто въ литература-та помежду стари-тѣ и нови списателе. Отъ драматически-тѣ му съчинения пò-извѣстни сж: *Люкреция*, *Агнесъ де Мерани*, *Шарлотта Корде*, която се отличава съ вѣрни-тѣ си изображения, благородни-тѣ си идеи и мжжкий езикъ, съ който е написана, *Честь-та и Пари-тѣ*, *Кое аресва на жени-тѣ*, *Галилей*. Както въ съчинения-та си така и въ животъ-тъ си, Понсардъ се е отличавалъ съ независимъ характеръ. Назначенъ, въ врѣме на империя-та, библиотекарь на Сенатъ-тъ, Понсардъ отказа, за да запази своя-та независимость. Комедия-та *Честь-та и Пари-тѣ*, едно отъ най-хубави-тѣ му произведения, е една силна сатира противъ спекулативна-та бѣснота, която бѣше обзела обштество-то въ онова врѣме.

Робеспиерръ.

Имашь дързость-та
Да питашь! Революцья-та не гледа
На едного. Това штѫ правѫ азъ
Което ми народъ-тъ заповѣда.

Дантонъ.

Неште сумнение. На добъръ часъ!
Да, днешний редъ е негова побѣда,
Народъ-тъ е върховний господарь;
Но забрави, за Бога, тоя способъ старъ,
Пази това звънливо, праздно слово
За клубове-тѣ, дѣтъ е сѣвга ново
И рѫкоплѣскать му на всякой часъ.
Народъ-тъ, знаемъ всички между насъ,
Нуждай се да го водѫтъ.

(сѣда).

Вечь е врѣме
На революция-та—за да трай —
Пò-правилна посока да дадеме.
Желайте ли да идеме до край?
Да се разюздѫть всички бѣсни страсти,
Та слънце-то съсъ ужасъ да огрѣй
Катаклизмъ, какъвъ, откѫ свѣтъ живѣй,
Не се е чулъ? Това ни е въ рѫцѣ-тѣ.
Туй можеме. Но хубаво мислете.
Стана на пепель старий редъ. Какво
Остава йощъ да се трошѝ и срива
Освѣнь издънъ само-то общтество,
Основи-тѣ, върху кой почива?
Желайте ли правленье, съ мощть и власть
Да наредимъ? Зависи туй отъ насъ.
Зъздатели иль бичове, ний можемъ
Въ земя-та си редъ траенъ да положимъ,
Иль хаосъ да направимъ. Азъ казахъ
Пръвь: „Смѣлость!" мълния-та кагъ пуснахъ,
Заштото революцйонно-то дѣло
Безъ смѣлость никога не би успѣло.
Миръ траенъ трѣбва днесь да укрѣпимъ;
До днесь рушихме, некъ сега градимъ.
Различно се гради и разрушава.
Да, нуждно бѣше страхъ да се внушава,

Когато лютий бой кипеше вредъ;
Но ний надвихме, трѣбва, слѣдъ борба-та,
Да вдъхнемъ къмъ дѣло-то си въ сърдца-та
Любовь и прѣданность. Дарете редъ
И то ште легне на основи твърди.
За туй што трѣбва? Сила, милосърдье,
Законность, почитъ къмъ конвента, власть
Една и крѣпка. Всички гледатъ въ насъ.
И най-напрѣдъ некъ обезоръжиме
Комуна-та, не трѣбва да търпиме
Излишенъ господарь. На зло-то цѣрь
Показахъ. Што ште кажешь, Робеспьерръ?

Робеспиерръ.

Капналъ съмь, тъй ме умори борбата!
Охъ, доблесть-та е рѣдка на земя-та.
Какво да стори строгий патриотъ
Кога отъ своя трудъ не вижда плодъ?

Дантонъ.

[Ниско]. Е вà, запѣ пакъ стара-та си пѣсень
(Високо). Некъ заедно испитаме.

Робеспиерръ.

Тъй лесенъ
Не è товъ опитъ както първи пжтъ
Се види. Равенство, свобода злата
При чисти врави могжтъ да цъвтжтъ.
За да успѣешь — прѣустрой сърдца-та.
Надвихте царь-тъ, нъ да не надвий
Надъ васъ порокъ-тъ — той ште ви убий:
Помнете постоянно мойто слово, —
Ште паднете безъ друго въ робство ново.

[Дантонъ става ядовито и се расхожда].

Да замѣнишь пуста-та условна честь—
Съсъ непподѣлни нравственни закони,
Расчетъ-тъ гнусъ, готовъ за всяка лесть,
За всички раболѣпства и поклони —
Съсъ длъжность-та, съсъ разумъ просвѣтенъ —
Невѣжиятъ и грубий фанатизъмъ,
Съ любовь горѣшта — мрачний егоизъмъ,
Въ сърдца-та да запалишь жаръ, огънь
За благородни-тѣ, штедри пориви,
Да сторишь всички граждани штастливи,

Да введешь равенство, товъ хубавъ сънь
На праведника, въ мечти оглублений:
Това не се постига въ единъ мигъ,
Съ единъ замахъ. Грамаденъ и великъ
Е тоя трудъ, и само одарений
Съ висока честность и най-великъ гений
Таквазъ хармония ште създаде
Въ закони-тѣ и нрави-тѣ.

Дантонъ, на страна.

От дѣ
Се зиматъ тия празднозвучни фрази?

Маратъ, настрана.

Тартюфъ!

Дантонъ, като приближава до Робеспиерра.

Ламтѫ за твоя сѫнь и ази.
Товъ идеалъ ми нà-сърдце лежи,
Нъ какъ се стига? срѣдства покажи.

Робеспиерръ.

Народа просвѣтете. Дайте знанье;
Кат' слънце нека блесне въ всѣки кѫтъ
Първоначялно-то образованье.
На съвѣсть-та ѝ проправете пѫть
Да се формира, нъ добрѣ помнете:
На халосъ ште ви идѫтъ трудоветѣ
Въ туй што градите ако нѣма Богъ.
Безплодни, сухи, кат' дърво безъ сокъ,
Ште бѫдѫтъ всички-тѣ закони, дѣто
Не трепти вѣра истинска въ небе-то,
Въ душа-та. Сами ште се срополѫтъ.
— Догмати утѣшителни, крѣпете
Невинни-тѣ! Злодѣеца смутете
Догмати отмъстителни! Водете
Републиканский духъ по правий пѫть,
О вий, на правосѫдьето човѣшко
Съюзници небесни! Вий, и само вий
Създавате херои съ сърдце жешко.
Въ утроба-та си егоизмътъ крий
Похоти гнусни, мрачни страсти, злоби;
Тирани ражда той и подли роби.

Дантонъ.

Така. Напълно съмь съгласенъ съ васъ,

Но дълго врѣме трѣбва и търпенье
Прѣди да видимъ плодъ отъ туй ученье.
Што трѣбова да правимъ въ тоя часъ?
[Навожда се къмъ Робеспиерра.]
Не е ималъ учители народътъ,
И може твърдѣ харно да извий
Вратъ-тъ на тѣзъ, които днесь го водятъ.
Не трѣбватъ ни сега философий.
Мисли катъ мѫжъ държавенъ, тъй се пада.
Страхувамъ се че гледашь във мъгла,
И тия думи: штастье, разумъ, правда,
И всички-тѣ подобни тѣмъ слова
Въртятъ се въ една смутна перспектива,
Прѣлестна, нъ мъглява и лѫжлива.
Робеспиерръ, като става и отива при Дантона.
Знамъ, тѣзъ слова възбуждатъ въ тебе смѣхъ.
Жирондата се тоже смѣйше съ тѣхъ.
[Приближава до касса-та].
На властолюбци-тѣ за егоизмъ-тъ
Угажда само материялизмъ-тъ.
Ахъ знаятъ тѣ, че народъ развратенъ
За подло робство само е роденъ.
Цезàрь на Римъ свободний гледа съ злоба
И казва, че се свършва всичко въ гроба.
Но и на смъртно-то легло Сократъ
Говори за тазъ вѣчна благодать,
Коя ни готви Богъ във онзи свѣтъ.
Знамъ, доблесть-та възбужда ядъ и злоба,
Пѫть-тъ на длъжность-та е пѫть към гроба.
За най-добритѣ мисли въ наший вѣкъ
Е оклеветенъ правий человѣкъ.
Злословия задъ него всички шепнѫтъ,
Разбойници по стѫпки-тѣ му дебнѫтъ.
Но азъ рѣшенъ съмъ. Съ радость и безъ ядъ
Сократова-та чаша ште испиѭ.
Дантонъ.
[Ниско]. Гнѣвъ-тъ си едва могѫ да укриѭ.
(Високо). Кой ти я дава? Говори, Маратъ.
Маратъ.
Ха! ха! Така, сѣти се и за мене!
Надви най-сетне свое-то прѣзренье.

Маратъ не е вечь оня лудъ кръвникъ,
Кой всѣкога развалял планове-тѣ
На гордия-тъ, и уменъ политикъ.
[Гледа Робеспиерра] (Гледа Дантона)
Незнамъ да се прѣструвамъ, и язикъ
Краснорѣчивъ въ слова-та ми не свѣти.
Цѣль-та си гонѫ по най-правий пѫть.
Свобода-та ште основемъ въ день-тъ
Когато мисъль-та ми се приеме.
Днесь знаять я и малки и голѣми.
Што трѣбва? воененъ трибунъ, или
Диктаторъ, който съ свои-тѣ ликтори
Ште търси по най-слѣпи-тѣ ѫгли
Участвуюшти-тѣ във заговори,
И, да ни бѫде мирна съвѣсть-та,
Ште има длъжность салтъ да истрѣблява,
Ште носи на кракъ-тъ въ знакъ на власть-та
Желѣзна топка — да му наумява,
Че смърть го чака вънъ отъ правий пѫть.
— По тоя начинъ вѫдънъ разрушавамъ
Кроежи-тѣ, въ ношть-та што се ковѫтъ,
И то съсъ малко жертви, кръвь спестявамъ.

Дантонъ камъ Робеспиерра.

Сѐ сѫштиятъ! Сѐ лудъ!

Маратъ.

Да бѣ това
Станало лани — пъленъ миръ ви давахъ.
Туй ставаше съ триста глави тогава,
А днеска триста хиляди едва
Ште стигнатъ.

Робеспиерръ.

Триста хиляди!

Маратъ камъ Дантона.

Оставамъ
И въ тебѣ излѫганъ. Мислехъ си че ти
Ште свършишь тая работа. Познавамъ,
Високо смѣлость-та ти не лѣти.
Скрупули смѣшни, наслажденья земни
Въспиратъ, виждамъ, смѣлий ти полѣтъ.
Темянъ кадѫтъ ти лъскатели темни,
И ти отъ гордость пуста си обзетъ.

Што искашь отъ човѣкъ, кой люби
Съсъ страсть злато, обѣди и жени?
Капуа Аннибала съблазни,
Тебѣ плячка-та белгийска те погуби.

Робеспиерръ, ниско.

Пд-луди има.

Маратъ.

Съсъ фенеръ търсихъ:
Човѣкъ за жалость нийдѣ не открихъ.

(Гледа Дантона).

Въ единий не тупти душа голѣма,

[Гледа Робеспиерра].

А другиятъ пакъ сърдце, смѣлость нѣма.
Кога е тъй ште да извърша самъ
Това, което падаше се вамъ.

(Става и ходи развълнуванъ.)

Дантонъ.

Што искашь?

Маратъ.

Азъ не мисля, царь катъ нѣма,
Че всичко стàна. Работа голѣма!
Начяло-то е туй. Мнозина, знамъ,
На други-тѣ лаптехж за мѣста-та,
И мислятъ, че понеже тѣ сж тамъ,
Понеже управляватъ тѣ страна-та,
Понеже тѣ днесь вършатъ онова
Кое сж други прѣди тѣхъ вършили,
То всѣки трѣба да прѣвий главà
И съ глупаво доволство да се хили.
Тѣ революцья-та по своятъ бой
Я мѣратъ. За туй не работехъ ази.
Пд-горѣ стой идеялъ-тъ мой.
Сърдце-то ми днесь къмъ народа пази
Както и вчера сжштата любовь.
Да мрж за него сѣвга сьмь готовъ.
Страдахъ, борихъ се и мразихъ катъ него,
Забравенъ, тжпканъ, бѣденъ и прѣзренъ.
Обиди-тѣ му пуштатъ всяки день
Въ сърдце ми жлъчка; туй кое гризе го
Гризе и менъ; гърди-тѣ ми горятъ
За иштенье; сьмь отъ негова-та плъть;

И както врази мръсни-тѣ тирани
Тъй люби, брани оня, кой го брани.
Ште да испълнѫ неговия сѫнь
До край. Не стига да промѣнишь форма,
Отъ насъ се иска коренна реформа,
Бразди-тѣ да обърнеме издѫнъ.
Азъ искамъ штото бѣдниятъ да смаже
Богатиятъ, и бѣдний на свой редъ
Да може вироглавъ да се покаже;
Страхъ да внушаватъ тѣзъ що нѣматъ хлѣбъ,
И тѣ свои ласкатели да иматъ,
Наситени-тѣ шапки да имъ снимать.
Буржоа, благородни, тлъста стварь!
Нареждайте се, шапки-тѣ свалете:
Прѣдъ васъ минува вашний господарь:
Тълпа-та парцалива поздравете!
Слѣдъ толкова обиди што-й търпялъ
Какво е за народа наслажденье
Да гледа, че се валятъ въ униженье
Тѣзъ, отъ кои е съ вѣкове страдалъ,
И днесь по неговъ вкусъ се смѣшно труфатъ,
Катъ него мѫчатъ се и тѣ да псуватъ,
И да ги не познай, че сѫ гнусѫтъ,
Гърла-та съ бѣсна буйность си държѫтъ!

Дантонъ, ядосано.

Е што! Свобода-та неште деспоти!
И благородници, и санъ-кюлоти,
Гологлави, отдавайте поклонъ
Не на лица-та, на светий законъ!
Салтъ нему тия почести се падатъ.
Изравни всички класси новий редъ,
Закони-тѣ надъ всички равно владатъ;
Днесь въ Франция народъ е цѣлий свѣтъ.
И тѣзъ, кои паднахѫ благородни,
Исправихѫ се граждани.

Маратъ.

Безплодни
Слова! Отъ ништо не разбирашь.

Дантонъ.

Нѣ.
Тазъ работа не ми-й подадене,

Тирания-та искамъ да се смаже,
Цѣль друга нѣмамъ азъ. Отгорѣ ща
Или отдолу, туй за мене не важи —
Все пакъ е тирания мръсна, зла,
И азъ я мразя.

Маратъ.

Да хортувашъ знаешъ.
Върви при крезовци-тѣ што ласкаешъ.
Люби ги, нъ неможешъ ги спаси.
За себе си мисли, а че не си
Съ народъ-тъ, може и безъ тебъ. Питà ма
И азъ показахъ цѣрь.

Дантонъ.

Прѣкрасенъ цѣрь!

Маратъ.

Отблъсвамъ всяка вѣтърна измама:
Диктаторъ назначете. Врѣме няма
За бавенье. Ахъ, кроткий днеска звѣрь
Щте стане сами да си отмъстява.
Щте бжде, вѣрвайте, страшно тогава.
Безъ милость щте се лѣй наврѣдъ кръвь-та.
Не щте съмъ въ сила й азъ да укротà
Народний гнѣвъ. Народъ-тъ щте ви каже:
„Дъдрете си, азъ мстж на своя врагъ.“
И той пещте се спрѣ дордѣ не смаже
Вѣковни-тѣ си врагове до кракъ:
Благородници, грабители, пирати,
Банкери, притежатели, богати,
Въвъ кратцѣ всички-тѣ аристократи.

(ходи).

Дантонъ.

Аристократи! призракъ извѣтрялъ!
Но дѣ сж и кои сж?

Маратъ.

Би знаялъ
Да штѣше: ржцѣ бѣли, деликати,
Облѣкла свилени, — аристократи!
На мекичка постеля кой лежи,
Слуги, конье, кола, който държи, —
Аристократъ! И съ тиха съвѣсть можешъ
Подъ гилйотина-та да го положишъ.

[Маратъ пада изнуренъ на столъ-тъ.
Дантонъ и Робеспиерръ се гледатъ възмутени].

Дантонъ.

До пълна лудость стига вечь това!

Робеспиерръ.

Но тая бѣснота не е отъ днеска.
И отвратителенъ и смѣшенъ!

Дантонъ, като приближава до Марата.

Треска
Въ очи-тѣ ти гори. Твой-тѣ слова
Слова сѫ на човѣкъ, кой боледува;
Въспалена-та кръвь звѣрства бълнува.
Подземия-та, дѣто си се крилъ,
И тамъ въ безспиренъ трудъ си се томилъ,
Въ сърдце ти нѣщто мрачно сѫ пуснали.
Да, почини си мѣсецъ или два,
Конвентъ-тъ позволява ти това.

Маратъ.

Цѣнѭ ги тѣзъ съчувственни слова,
Но азъ не искамъ никой да ме жали.
Не сьмь тъй боленъ, както околъ менъ
Си мислятъ нѣкои. Бѫди спокоинъ:
Ще доживѣй побѣдоносний день
Ратующий зарадъ народа воинъ.
Съ туй слабо тѣло, прѣди да умрѫ,
Йощь много маски ще да раздерѫ.

(Става).

Живѣхъ три годинъ във изби гробовни;
Катъ нощна птица крихъ се въ мрачини;
Гордѣѭ се съ това. Днесь всѣки повни:
Оттамо въ тежки-тѣ, усилни дни,
Кога бѣ всѣки подданникъ покорни,
Свобода-та разливаше въ свѣтъ-тъ
Лѫчи-тѣ си обилни, животворни.
На мой-тѣ трудове ето плодъ-тъ!
И тѣхъ дори обръщатъ срещо мене!
„Подземний човѣкъ лудъ е и кръвникъ;
„Като вампиръ пий кръвь безъ насищенье;
„На бухелъ мяза грозния-тъ му ликъ;
„Властолюбивъ е! други прибавляватъ;
„И милость е голѣма спрямо менъ

„Кога ме само въ лудость обвиняватъ".

(Сѣда при касса-та).

Властолюбивъ! — Зашо? До тоя день

[Показва жилище-то си).

Кой Фокионъ, доволенъ съсъ пò-малко,
Живѣлъ е като менъ тъй бѣдно, жалко?
— Лудъ! — Виждте туй кое съмъ съчинилъ;
И съ свой-тѣ двайсеть книги се гордѣѭ.
— Кръвникъ! — Ахъ! Сѣвга мекъ съмъ билъ.
Надъ всякое стрдданье сълзи лѣѭ.
Сърдца добри, чувствителни, за менъ
Вий говорете! Охъ! любовь горѣща
Къмъ стадкана-та правда съ гнѣвъ священъ
Въоружила ме е само среща
Една умразна каста. Пощади
Десеть мръсника, на смърть обѣщавашь
Републикански хиляди гърди,
Самъ на дѣло-то си джелатинъ ставашь.
Да ми се смѣятъ въ само-то лице,
Не искамъ и да знаѭ. Ехъ, сърдце
Кой нѣма, само той спокойно може
На толковъ бѣди Франца да изложи.
Когато се касае да спасишь
Единъ народъ, заслужва ль да сѣдишь
За двѣ три капки кръвь да се търгувашь,
За разни подлеци да се вълнувашь?
Това ли казвате кръвнишки бѣсъ?

(Става и пада конвулсивно].

Защо, защо ви-й тая гилйотина
Когато и Бирона и Кюстина
Оставате ги живи и до днесь?

Дантонъ.

Што! генерали!

Маратъ.

Като Дюмуриесъ.

Зашто се безнаказано остава
Семейство-то на царя?

Дантонъ.

Што! жени!

Маратъ.

Съ Верньо, съ Бриссо, кажете ми што става?

Иль чакате йоштъ повечко злини
Да сторять? Гилйотина-та ги вика.

Дантонъ.

Народни прѣдставители!

Маратъ.

Нѣ! нѣ!
Въстанници съсъ всичка-та си клика!
Но Барбару! Не видите ли той поне
Што прави? Западъ на огънь прѣдава.
Азъ не веднѫжъ глави-тѣ имъ искахъ;
Прошения-та ми се хвърлять съ смяхъ!
Конвентъ-тъ и да се четѫтъ не дава.
Ахъ! всѣки на смърть-та ми се надява:
— На гробъ-тъ ми недѣйте плàка йоштъ!

(Отива до маса-та и зима едно писмо).

Туй писмо писано е тая ношть.
Конвентътъ, ако се на глухъ прѣстори,
И да издъхвамъ, въ трибуна-та горѣ
Ште искамъ да ме завлечѫтъ, и самъ
Съсъ гласъ гръмливъ ште го четх оттамъ.
— Дантоне, бди надъ свой-то поведенье,
Въ другарства-та си прѣдпазливъ бѫди:
Око-то ми добрѣ ште те слѣди.
Незнамъ на кой сме Господь задължени
Дѣтъ се спасихме отъ Дюмуриезъ,
Но Ахилей се много мекъ показа
На трийсетъ първи май. Знай всѣки днесь,
Че вѫтрѣшна приятелска зараза
Те караше, съсъ строгъ на явѣ видъ
На жирондинци-тѣ да състрадавашь,
Така штото, разяренъ и сърдитъ,
Рѣшенъ за ништичко да не прощтавашь,
Съсъ удари гръмовни ти почна
И най-на край умекна като баба,
И тайна-та зашститникъ имъ станà.
Умраза-та за твой-та душа слаба
Товаръ е много тежъкъ. Гордость-та
Те заблуждава. Всѣки види ясно
Дѣ води тя. Снисходителность-та
Е нѣшто свѣтло, знаж, нъ опасно.

Дантонъ.

Прави што штешь. Привикналъ съмь така
Да плашх ази, не да плашать мене.
Дантонъ ме викать. Видишь тазъ ржка,
Што чупи тронове съ едно движенье
И блъсва цѣлъ народъ въ борба? Маратъ,
Кажи ми, ако, въ моменталенъ ядъ,
Възъ тебе падне нѣма ль да те смаже?
Тежкô му кой се срешто менъ обнажи
И иска да испита мой-та мошть!
— Главата ми стой, вижь, крѣпко йошть
На рамена-та ми. Ехъ, ако можь
Найди ми другъ Дантонъ. А до тогава
Обрънштай се съсъ почитъ спрямо менъ.
Чуй: азъ съмь искрененъ и откровенъ;
Страхъ никакъвъ духъ-тъ ми не смушташа.
Жиронда-та катъ васъ съмь я гонилъ,
И вѣрвайте, че, ако съ тѣхъ бѣхъ билъ
То штѣхх и да бждхтъ, безъ съмненье
Тѣ побѣдители, вий побѣдени;
Искалъ съмь тѣхно-то азъ пораженье,
Глави-тѣ имъ нештх. И тѣ катъ васъ
Сх прѣдставители. Не искамь азъ
Туй име да излагамь на прѣзренье;
Съсъ него смѣй се цѣлия-тъ народъ.
Махнете вече всѣки ешафотъ,
Не трѣбва ни за тѣхъ, ни пжкъ за други!
Дѣло-то ни неште таквизъ услуги.
— Разбирамь, възъ моментъ на обштъ разгаръ,
Въ едно кръвожадно главокруженье,
Което внася въ разумъ-тъ смуштенье
И цѣлъ народъ прѣвръштавъ бѣсенъ звяръ,
Да станать ужаси катъ въ страна дива.
Човѣчество-то плаче и покрива
Лице-то си при тоя кървавъ вракъ;
Това е ммтенье страшно, нъ истинва,
Нъ треска-та да видишь че заминва
А жажда-та да си остане пакъ,
Убиванье-то да се проповѣда
Като система! Такъвъ кървавъ пиръ,
Когато трѣбвать ни любовь и миръ,

Окото ми неможе да го гледа;
И ако не сполучх да го спрх,
Азъ прѣдпочитамь честно да умрх,
А не палачь да станх.

Маратъ.

Е, ти знаешь.
За мене е едно, ти ще се каешь.

Робеспиерръ.

Граждани, турете, молж край
На тая прѣпирня, не подобай
На патриоти; тие тихи бивать
И съ миренъ тонъ въпроси-тѣ развивать.

Дантонъ.

Говорж азъ високо. Въ мой-тъ нравъ
Не ѐ на търпеливъ да се прѣструвамъ
А пакъ въ душа-та си да негодувамъ.

Маратъ.

Мълчанье-то е знакъ на духъ лукавъ,
Кой иска съ всички дружба да запази.

Робеспиерръ.

Не, дружба никаква не търсжази,
Маратъ. — Дантоне, повече отъ вази,
Кога е нуждно, дигамъ си гласъ-тъ.
Народно-то добро ме сявга ржководи,
И нѣма да напуснж тоя пжть,
Каквито да прѣдстава той несгоди.
Катъ искате ще кажж съ думи ясни:
Двѣ партий се домогвать за власть-та,
Нъ и двѣ-тѣ еднакво сж опасни,
Съ нечисти средства гонжть си цѣль-та:
Една-та въ слабость тласка ни безпечна,
А друга-та въ свирѣпость безсърдечна.
Едни-тѣ, истощени отъ развратъ,
Готови сж къмъ низко снисхожденье,
А други-тѣ бълнувать бѣсно мщенье.
Една-та се стреми на наший вратъ
Пд-лошо благородство да навѣе,
Що прѣдъ нарà-та ще благоговѣе,
А други-тѣ насжсквать къмъ грабежь.
Порокъ иль крайность. Дайте ми да мина,
Не сьмь ни съ Верреса, ни съ Катилина.

Дантонъ.

Кромвель изнася ти да изберешь.

Робеспиерръ.

Охъ, тѣхна-та свобода нечестива
Потжва въ срамъ, или се съ кръвь залива.
Народъ-тъ любж ази: всяка власть
Отъ него иди; вратъ прѣдъ него виж.
Азъ длъжность-та желаж да развиж;
Мень гнусъ ме е отъ всяка лоша страсть,
Стремж се прѣданность да му внушавамъ.
Умразна и опасна й зависть-та.
Къмъ щастие го ази направлявамъ
По чистий пжть на добродѣтель-та.
Кога тѣзъ дни прѣкрасни ще огрѣятъ?
— Дордѣ врази-тѣ зли не онѣмѣятъ
И заговори-тѣ не прѣкратжтъ
Спасителенъ ще бжде йощъ страхъ-тъ
Отъ черна-та, умразна гилйотина.
Праведний человѣкъ я съ ядъ проклина;
До туй оржжие прибѣгва той
Да изцѣри една опасна язва,
Коя копай общественния строй:
Безъ слабость и безъ ярость той наказва.

Дантонъ, правъ.

Разбирамъ те: да трепемъ, туй се казва,
По начинъ пасторalenъ.

(Уподобява съ ржка-та си падание-то на ножь-тъ).

Благъ палачь!

Милъ, добродѣтеленъ главорѣзачь!

Робеспиерръ.

Септемврий се залавя другояче,
И, като се касае за палачи,
Способенъ е да ни даде урокъ.

Дантонъ.

Септемврий! — Намекъ злобенъ и жестокъ!
Когато възмутихъ и Робеспьера
Въ що могж отъ сега да имамъ вѣра?

(Зима шапка-та си отъ столъ-тъ и се изправя между Робеспиерра и Марата).

Понеже всѣкадѣ отблъсватъ днесь
Беззлобний и искрененъ дѣятель,

Понеже считать днесь за неприятель
Който не мълчи прѣдъ кръвнишкий бѣсъ,
И глупи-тѣ химери съ смѣхъ посрѣща,
То сбогомъ. Може и да сьмь сбъркалъ,
Но кой въ борба-та люта и горѣща
Въ граници-тѣ се-й сѣвга удържалъ?
Потомство-то ще каже, че-й горялъ
Във тѣзъ гърди, юначни, млади, женски
Най-чистъ огънь и чувства человѣшки.
Щә каже то, въ сждъ-ть си справедливъ
Че, спрямо горди-тѣ немилостивъ,
Към поразени-тѣ сьмь състрадавалъ
И своя гнѣвъ слѣдъ боя сьмь забравалъ.

К. Величковъ.

Ижиния

отъ Силвио Пеллико [1])

Дѣйствие III, явление II.

Ижиния, Еврардъ.

Еврардъ.

Горка-та! Плаче . . . За да узнаемъ истина-та, нека умиримъ ядъ-тъ си. (Доближава до нея).

Ижиния.

Што виждамъ? [Отива къмъ него съ умолителенъ видъ]. Уви! кажи ми . . . Охъ, нѣмамъ сила . . .

Еврардъ.

Што искашъ да кажешъ?

Ижиния.

О скръбь! искахъ да питамъ . . .

---

[1]) *Силвио Пеллико* (1789—1854) е италиянски поетъ и литераторъ. Въ младини-тѣ си той е живѣлъ въ Лионъ, дѣто е изучилъ френска-та литература, нъ не забавилъ да се върне въ Италия. Въ Миланъ, дѣто е билъ учитель на френски языкъ, той се сближилъ съ Манзони, Монти, Фосколо и други съврѣменни италиянски списатели, съ които почналъ да издава вѣстникъ Conciliatore. Австрийска-та полиция спрѣла обаче скоро вѣстникъ-тъ и въ 1721 самъ Пеллико, подозрѣнъ за политически прѣстжп-

Еврардъ.

Дали не си причинила разорение-то на башта си? Дали жъртва на прѣстжпление-то ти, той не е падналъ отъ сѣдалиште-то си подъ нозѣ-тѣ на свои-тѣ неприятели? Охъ! съвесть-та трѣбова да гризе жестоко сърдце-то ти. На височина-та на величие-то си, корона блѣстеше прѣдъ очи-тѣ ми; една стжпка ми остава да направж за да я зема . . . кой ме въспира? кой жестокъ неприятель ме накарва да отстжпя? Дъштеря ми, едничко-то ми чедо . . .

Ижиния.

Тате . . .

Еврардъ.

Тая за която отказвамъ всяка почивка на старость-та си.

Ижиния.

За мене?

Еврардъ.

Да, за тебе. Кроежи-тѣ ми трѣбоваше да бждхть тайни за всички, нъ джштеря ми трѣбоваше да угади величие-то имъ. Понеже, за жалость, ти неможѣ да ги разберешь, трѣбова да ти ги открихж. Слушай: всички-тѣ тия сенатори, които гледашь до мене и които се мислять царю, хитрость-та съ невидими връски ги свързва за моя-та колесница. Азъ увлѣкохъ най-храбри-тѣ въ дълги войни, дѣто найсетнѣ загинаха. Оставать най-подли-тѣ, и между тѣхъ малцина, и незная дали глупость-та или гордость-та прѣобладава въ тѣхъ, въспирать оште вървежъ-тъ ми; унищтожавамь ги, и ето че консулската ми сабя се прѣобрѫштa въ царски скиптръ. Старъ и съ единa кракъ въ гробъ-тъ, што може да бжде за мене слава-та? Ахъ! азъ мислж за наслѣдство-то на една дъштеря. Въспитана като най-висока княгиня, ште я искать за жена най-славни-тѣ князю: сила-та на башта й ште бжде приката ѝ; дѣца-та ѝ ште могжть да се домогвжть за най-блѣскави-тѣ прѣстоли, Да, такъви сж надѣжди-тѣ ми, такъви сж най-горѣшти-тѣ грижи на единъ башта който те обича безкрайно . . . и къмъ когото ти си толкова малко признателна.

никъ, е билъ затворенъ и осжденъ на смърть. Императоръ-тъ смекчилъ наказание-то на 15 годишенъ тежъкъ затворь. С. Пеллико е лѣжалъ 9 години въ Спилцбургска-та крѣпость. Помилванъ въ 1830, той живѣлъ до смърть-та си въ доброволна неизвѣстность. Силвио Пеллико е написалъ драми: *Франческа де Римини*, *Ефемия Месинска*, *Ижиния*, *Естеръ отъ Енгади*, *Леониеро да Дертона*, *Херодияда* и пр., поезии, разказъ-тъ на своитѣ тегла въ Венециянска-та и Спилцбергски-тѣ темници, подъ название: *темници-тѣ ми, и Длъжности-тѣ на человѣка.*

Темници-тѣ ми сж прѣведени на български отъ г. Др. Цанкова.

Ижиния.

Ахъ, милостивий господине, до сега не бѣхте казвали толкова мили думи на дѣте-то си отъ когато исчезнаха честити-тѣ врѣмена когато живѣеше любезна-та ми майка! Наумѣвате ми сега тия честити дни, когато, ако ви домжчнѣехъ нѣкога, укори-тѣ ви размѣсени съ обичь проникваха въ сърдце-то ми. Уви! Бждете такъвъ какъвто бѣхте тогава! Майка ми ви държеше далече отъ славолюбиви-тѣ грижи: прѣдпочитахте кжщата си надъ всички-тѣ палати; слушахме не така често радостний звукъ на харпи-тѣ, нѣмахме такъва многобройна свита, рѣдки бѣха гости-тѣ ни, малобройни приятетели-тѣ ни, и при това радость-та ни бѣше по-голѣма. И не виждаше се на мило-то ви чело тоя облакъ, който свидѣтелствова постоянно за нови желания, за нови вълнения, за нови ядове и който ускорява старость-та ви. Ахъ, кълнж ви се, тия мисли ме правять често да плача тайно. Опште възрасть-та не е натегнала надъ васъ, нъ виждамь че гърди-тѣ ви се похабявать не толкова отъ години-тѣ колкото отъ ядливий огнь на мисли-тѣ ви, и ако до днесь не дерзнахъ да ви кажа това, то е заштото погледъ-тъ ви за мене бѣше толкова измѣненъ штото ме поразяваше. Ако ме обичате, упазете за дъштеря си скъпоцѣнний си животъ. Што сж за мене слава-та и сила-та, ако ги добивамь съ цѣна на ваше-то спокойствие? Да живѣя до васъ, да ви смечквамь тегоби-тѣ на животъ-тъ съ любовь-та си и покорность-та си, да продължж дни-тѣ ви, да ме обичате, ето што искамь и ништо друго нештж.

Еврардъ.

Сърдце-то ти не би трѣбовало да храни друга любовь, Ижинио, и при това . . .

Ижиния.

Разбирамь, нъ ако бащта ми ми заповѣда, щте надвиж и на това. Живѣйте и нека не видж никога Жулио, и ако за него . . .

Еврардъ.

Ако си го любила? . . . Понеже се раскайвашь, нека забравимь минжло-то. Ти бѣше едно врѣме дъштеря на единъ простъ гражданинъ, и тая любовь тогава не бѣше така неприлична въ душа-та ти; нъ отъ сега гледай се като дъштеря на единъ князь: ново-то положение налага нови чувства. [Като вижда, че джштеря му отблъсва тая идея, расърдва се]. И ако дори ти дадеше тронъ измѣнникъ-тъ, който напусна знаме-то на бащи-тѣ си и който въ боеве-тѣ смѣя да дигне ножь надъ Еврарда, пакъ нѣма никога да стане Еврардовъ зеть.

Ижиния

Нъ той въздържа ножь-тъ си когато Еврардъ, смазанъ отъ брой-тъ и изоставенъ отъ щастие-то . . .

Еврардъ.

Што се осмѣли да кажешь?

Ижиния.

Че испрати при мене бащта ми свободенъ.

Еврардъ.

Окаяннице! споменъ-тъ на поражение-то ми те радва! Еврардъ се показа побѣденъ, нъ никога не е билъ побѣждаванъ! Раненій левъ поразяваше отъ страхъ, като падаше, ония които искаха да го вържатъ.

Ижиния.

Уви! Защто се гневишь? Азъ казахъ че щастие-то ти бѣше измѣнило, и че поразенъ . . .

Еврардъ.

Да отваряшь въ душа-та ми такъва рана? Да ме укоряваше за най-ужасний день въ животъ-тъ ми? Никой не смѣе, а дъщеря ми се осмѣли! Виждамъ че само оскръбления трѣбова да чакамь отъ тебе! Оскърбяваше бащта си! Добрѣ, виждало се е, бащти да испъждать отъ сърдце-то си непризнателни дѣца!

Ижиния.

Жестоки думи! Уви! тате . . .

Еврардъ.

Азъ прѣзирамъ лъжливи-тѣ плачове. Нека страхъ-тъ замѣсти синовна-та любовь, и това ми стига. Знаешь, гнѣвъ-тъ ми е страшенъ и неудържимъ, и много силни станжха на прахъ, защтото го прѣзрѣха. Не забравяй това, чедо, и нѣма да хранишь святотатственна мисль да унизяваше бащта си. Сега чуй воля-та ми, слушай и покорявай се.

Ижиния.

Треперямь.

Еврардъ.

Ти навлече на глава-та ми ужасна буря, която не сьмь още пръсналъ. Трѣбова сега да ми помогнешь.

Ижиния.

Покорна на заповѣди-тѣ ви, ште жертвовамь и животъ-тъ си за да ви успокоя. Не искамь за себе си милость, за Жулио и за Роберта само ви се моля.

Еврардъ.

Измѣнникъ-тъ избѣгна.

Ижиния.

Истина ли е това?

Еврардъ.

Соларовци му дадоха убѣжиштe; дойдохъ, нъ много кѫсно! Съ помоштъ-та на едно вѫже бѣше вече прѣскокнѫлъ градски-тѣ стѣни. Открихъ пръвь прѣстѫпление-то на Соларовци, обсадихъ кула-та имъ, хвърлихъ ги въ окови, и съ това пръснахъ подозрѣния-та които лукавий Жиано бѣше исковалъ противъ мене въ сенатъ-тъ. Спечелихъ изново славно-то име на вѣренъ гибелинъ, и Жиано растреперенъ мълчи. Нъ искамъ да сломѭ всички-тѣ орѫжия на клевета-та; искамъ име-то баштa да не ми се приписва като държавно прѣстѫпление. Искамъ да дойдешь въ сенатъ-тъ и подъ клетва да утвърдишь че си неприятелка на гелфи-тѣ, неприятелка на измѣнникъ-тъ когото Роберта безъ твое знание е довела въ тия мѣста. Тая жена исповѣда всичко; нека загине, и пятно-то, което подлость-та ѝ залѣпи на име-то ни, да се заличи.

Ижиния.

Што слушамь?

Еврардъ.

Но искамь пò-напрѣдъ да узнаѭ отъ тебе какви прѣстѫпни тайни ти е открилъ? Навѣрно открилъ ти е нѣкой заговоръ. Ако се боишь отъ гнѣвъ-тъ ми, ако искашь да успокоишь баштино-то си негодувание, говори откровенно. Дай ми да направѭ една голѣма услуга на отечество-то. Като открия тоя заговоръ ште спечеля нови права за обшта-та признателность, ште се нарекѫ избавитель на отечество-то: избавитель или князь, се едно е. Разбирашь колко сѫ скѫпоцѣнни твои-тѣ показания; покори се . . .

Ижиния.

Което се касае до Жулио, понеже е въ безопасность, могѫ всичко да ти раскажа; нъ да стана обвинителка на сърдечна-та си приятелка? О Боже! не си казалъ това. Што! азъ, която сьмь израснѫла въ рѫцѣ-тѣ ѝ като въ рѫцѣ-тѣ на една майка! азъ, която сьмь чула отъ майка си, при смрътний ѝ часъ, тия думи: „като ти оставамь Роберта — оставамь ти една майка!“ Вий сами чухте тия думи и считахте ги свяштенни! Ахъ! въ име-то на тая паметь, заклевамь ви, избавете отъ окови тая злочеста жена, повърнете една майка на дѫштеря ѝ. Не, тя не е направила никакви погрѣшки: гелфъ-тъ се прѣдстави прѣоблѣченъ; тя се опита напраздно да го отдалечи; и ний се принудихме най-сетнѣ да го

чуешъ защтото казваше, че го водѫтъ важни и великодушни причини и не ме е лъгалъ.

Еврардъ·

Не те натоварихъ да хвалишь ни единий ни другий; заповѣдахъ ти да се покорявашь.

Ижиния,

Роберта, казахте, е изповѣдала; трѣбова да загине. Ахъ! какви думи! Оттеглете ги. Само тогаваште се успокоѭ когато се махне отпрѣди ми тоя ужасенъ образъ. Всяко замедляванне може да бѫде гибелно. Коленичѫ прѣдъ васъ: милость! милость! Бързайте. Власть-та ви е голѣма въ градъ-тъ, и, ако се домогвате за тронъ-тъ, царование-то ви нека захване съ едно милосердно дѣло: избавете заплашена-та невинность. Отечество-то търпи ужасни и тиранически закони: вамъ се пада да го избавите отъ тѣхъ.

Еврардъ, [дига я съ ядъ].

Много съмь търпеливъ. Мислишь ли че ште ме умиришь като упорствовашь въ непокорство-то си?

Ижиния.

Турете край на душевни-тѣ ми мѫчения! Ште ви раскажѫ всичко: упазете животъ-тъ на майка ми, или направете да умрѫ съ нея. Жулио дойде тука за да ми открие единъ заговоръ който ште избухне скоро.

Еврардъ.

Ахъ! истина е? Лукавий готвеше смърть-та ми! И ти обожаваше славна-та храбрость на убийца-та ми, и обѣштаваше рѫка-та си на една рѫка, димяшта отъ кръвь-та на башта ти!

Ижиния.

О! треперямь! о колко е ужасно да те ненавижда башта ти!

Еврардъ.

Кой е опрѣдѣлений отъ размирници-тѣ день?

Ижиния.

Днесь.

Еврардъ.

Што?

Ижиния.

Идушта-та ношть.

Еврардъ.

Имена-та имъ?

Ежиния.

Почти цѣлий народъ.

Еврардъ.

Чу ли ме? Имена-та имъ.

Ижиния.

Заклевамъ се, не каза никого. Дойде да ми каже да стож до късно тая нощть вънъ отъ кжщти, та, ако разгнѣвена-та тълпа налѣти тука, да не бждж въ опасность. Той иска и васъ да заштити.

Еврардъ.

Мене? високомѣрний! Нештж милость-та му. Не съмъ оште побѣденъ . . . Нъ, о бѣсъ! На што служи храбрость-та когато си заобиколенъ съ яни?

Велислава.

Дѣйствие IV, явление XI.

Мария, Велислава, послѣ Страшимиръ съ нѣколко войскаре.

Велислава.

Мила майко, Първанъ е билъ криво извѣстенъ: Милица е вѣренъ на дума-та си. Идванието ни не ште бжде напраздно. Успокой си душа-та.

Мария.

Какъ могж да се успокоя, кога царь-тъ ми заповѣдва да те оставя, и да си отида сама.

(Зачувать се весели гласове и свирни).

Страшимиръ, като се покланя.

Славна царице, миръ-тъ е свършенъ, таржество-то започва, свештеникъ-тъ е готовъ, и негово величество царь-тъ чака Велислава. Азъ идж за да ти я искамъ съ добро, ако ли не, принуденъ съмъ да повелж на войскаре-тѣ да я отнесжтъ противъ воля-та ти.

Мария.

Страшимире, што думашъ?

Страшимиръ.

Противъ воля-та ти, царице, дори и противъ моя-та воля. Царь-тъ . . . О! царь-тъ ми заповѣдва, и трѣбва да го послушамъ. Въ противенъ случай изгубвамъ си глава-та. Ала азъ отъ милость трѣбова да прѣжаля животъ-тъ си и да открия една тайна, която ште наскърби дълбоко сърдце-то на една майка.

Мария.

О, Боже! треперж. Изрази се, Страшимире.

Велислава.

Каквото и да е, говори, не бой се.

Страшимиръ.

Миръ-тъ е заключенъ, ала съ условие което ште расплачи всички ония които сѫ обикнали благородна-та наша княгиня. Съ жалость голѣма ви казовамь, царице, што грозна е била сѫдба-та която гони невинна-та ваша дъштеря. Царь-тъ, за да спаси царство-то си, рѣшилъ е да жрътвова дъштеря си — да я даде за жена на Чакоса.

Мария, сплсано.

Какъ може?

Страшимиръ.

Такъво е условие-то на миръ-тъ, што е заключилъ.

Мария.

Кой?

Страшимиръ.

Царь-тъ.

Велислава.

Тейко ми?

Страшимиръ.

Да.

Мария.

Дъштеря си? . . .

Страшимиръ.

Велислава.

Мария.

А, какъвъ прѣдатель на рожба-та си! Ето защто той ми заповѣдва да се махнѫ отъ тука, па да оставя дъштеря си за да прави съ нея штото иска.

Велислава.

О, Боже милий, за такава една безмилостна строгость, што ли сымь ти прѣгрѣшила?

Страшимиръ.

Царь-тъ, за да закрие това си намѣрение, изволилъ е прѣсторено за да дойдете за годежь.

Мария.

О, каква измама! . . . Страшимире, за Бога, азъ не оставамь дъштеря си, прѣди да паднѫ мрътва отъ сулици-тѣ на тия войскари. Кажи на царь-тъ, на тоя прѣдатель, че азъ нѣмамь дъштеря за татаринъ.

Явление XII.

Сѫшти-тѣ, Милица.

Страшимиръ.

Не знаѭ, царице, што да правѫ.

Мария, на Милица който се задава.

Храбрий войниче, азъ те оскърбихъ прѣди малко, ала съмь била злѣ извѣстена. Увлечена, азъ повѣрвахъ клевети-тѣ на ония што враждувать противъ тебе и дъштеря ми. О, азъ нѣмала съмь приятеле, нито братъ ми Елтимиръ ми е билъ искренъ. Сега познахъ. Азъ нѣмамь на тоя часъ други пò-ближни освѣнь васъ двама. На васъ припадамь и ви се моля да избавите дъштеря ми отъ немилостиви-тѣ ржцѣ на единъ отецъ прѣдатель. Отъ васъ само, храбри войводи, Велислава може да чака свое-то спасенние. Войската е подъ заповѣдь-та ви, не слушайте царь-тъ, ударете силно на неприятель-тъ, който воюва само за да насити плътско-то си удоволствие. (на Милица) Младий войниче, на тебь прѣдавамь дъштеря си, ти ште я избавишь отъ ржцѣ-тѣ на единъ поганинъ.

Милица.

Бжди спокойна, царице, не се смуштавай. До дѣто Милица диша на свѣтъ, дъштеря ти не ште испадне въ ржцѣ-тѣ на единъ варваринъ. Мой-тъ справедливъ гнѣвь ме тласка пò-надалечь. То е малко за да ви забраня, ала азъ трѣбова да отмжстж за безчестие-то което пада толкова на мене колкото и на Велислава. О, войска-та е подъ мое-то управление.

Велислава.

Ахъ! господине, не се заканяй, послушай . . .

Милица.

Какъ! княгиньо! това не е малко безчестие за единъ юнакъ. Царь-тъ знае, че азъ съмь си излагалъ животъ-тъ само за да бранж негово-то царско достойнство, негова-та слава; а той, като ми обѣштава честь-та на царский зеть, употрѣбява лукаво за срѣдство наша-та искренна любовь, и ви примамя въ това бойно мѣсто съ мое-то име. И всичко това за да ви прѣдаде въ ржцѣ-тѣ на единъ варваринъ. Той нѣмаше нужда да иска миръ: послѣдни-тѣ наши побѣди принудиха неприятель-тъ да се тегли назадъ. Ний можяхме и да го изгонимъ до сущтъ отъ прѣдѣли-тѣ на Българвя, ако той не даваше заповѣдь да прѣкжсаме нападения-та си. Цѣло воинство е извѣстно за наший годежь. А сега? . . . азъ не могж да понесж единъ такъвъ срамъ. Само смърть-та може да ме въспре, та да не си отмжстж.

Велислава.

Ахъ! Милица, ако ме обичашь, откажи се отъ такова едно мстително заканванье: тоя свирѣпъ нашъ неприятель, тоя гонитель на наша-та сърдечна любовь, трѣбова да помислишь, че ми е тейко.

Мария.

Тоя, който те прѣдава въ ржцѣ-тѣ на единъ татаринъ, смѣешь още да го имашь за тейко! Азъ не го припознавамь вече за другъ освѣнь за единъ прѣдатель.

Велислава.

Той ми е тейко, той ме е обичалъ: не могж се отказа отъ него.

Милица.

Давашь ми причина, княгиньо, да се двоумж за наша-та възгласена уже любовь. Прѣдпочиташь тейка си, който ти става прѣдатель. Бжди му прочее покорна, ала азъ не могж безъ да си отмжстж. (отива)

Велислава.

А! господине, кждѣ отивашь? . .

Мария.

Изгубена си, щерко, ако не постоянствувашь на любовь-та си. Милица е сами който може ти помогна въ това опасно за честь-та ти обстоятелство . . . Ти го разсърди!

Велислава.

О, Боже! Што да правж? [заплаква]

Страшимиръ.

Не бойте се: нии ште се боримъ, въ име-то на наша-та православна вѣра, за да запазимъ честь-та на една християнка, и не штемъ остави да испадне въ нечестиви-тѣ ржцѣ на единъ невѣрникъ.

Д. П. Войниковъ.

Иванку.

Убиець-тъ на Асеня I.

Дѣйствие I, Явление V.

Иванку (влиза умисленъ; огледва се на страни нѣкакъ страхливо).

И зашто идж сега тукъ? трѣбоваше да бѣгамъ азъ отъ тука . . . но азъ идж противъ воля-та си и се страхувамъ. (огледва се пакъ) Нимà правж нѣкое страшно прѣстжпление? Отъ какво се страхувамь? [усмихва се горчиво) Ахъ! нѣма за мене спокойствие! Сѣкогажь и сѣкждѣ умисленъ и безпокоенъ! . . . Страшни-тѣ мисли вървять неотлжчно подиря ми и на всяка стжпка се испрѣчоватъ отпрѣде ми . . . (Мисли. Въздиша). Искать да знаять причини-тѣ на мое-то безпокойство, на мое-то умислюваню . . . Безумни-тѣ! искать да знаять онова, което азъ самь крия отъ себе си . . . Ис-

кать да знаять оная страшна мисъль, прѣдъ която азъ винаги сѐ растреперовамь, нъ която не могж да изгонж, не могж да унищожж! . . . Иванка награждавать, Иванка обсипвать съ царски милости, Иванка считать за най-честить на тоя свѣть; нъ колко е Иванку злочесть, колко страшно се мжчи той въ душа-та си, — това никой, никой не знае! . . .

Исакъ, който подслушва, казва полекичка.

Лъжешь се, Иванко. Има люде и това да знаять . . .

Иванку.

„Ти си за царь и, ако би щѣлъ, би станлъ царь" прѣди много врѣме ми пришьпна той и се скри . . .

Исакъ (усмихнъто клима съ глава и шепне).

Така, така . . .

Иванку.

Отъ тогава се мина много врѣме, нъ ималь ли сымь понѣ минута спокойствие! Страшна-та мисъль винаги се върти въ глава-та ми и не ми дава покой ни минута . . . (мисли съ наклонена на ржка глава; стрѣснжто дига глава) Какъ се плашж азъ, като си докаровамь на умъ за него! А той винаги е прѣдъ очи-тѣ ми. Моя-та страшна мисъль ме прави винаги да го виждамь отпрѣде си ту въ царска-та корона, ту въ царска-та порфира, и се така гордъ, се така величественъ, добръ и юнакъ! . . . Какъ би желалъ азъ да бждеше той единъ недостоенъ и ништоженъ царь! (мисли) Обичамь го. Обича ме и той и ме обсипва съ царски-тѣ си милости. Нъ, (клати глава) колкото пò-вече ставать милости-тѣ, колкото пò-вече ме въздига Асѣнь и ме приближава до себе си, толкова пò-вече се распаля въ мене пъклений огъкь, който не ми дава покой ни денѣ ни ноштѣ.

Исакъ (ухиленъ повдига ржка).

Та наша-та работа е свършена вече! (растрива ржцѣ) Колко е хубаво! . . . колко е хубаво! . . .

Иванку.

Къмъ какво и на кждѣ ште ме завлече тая страшна мисъль? тоя огънь, който гори въ гърди-тѣ ми и ме тласка камъ ужасна една цѣль? . . . Боже! смили се надъ мене! [сѣда на столь-тъ и свежда глава на ржцѣ].

Исакъ.

Сега му е врѣме-то и безъ много забикалки . . .

Явление VI.

Иванку и Исакъ.

Исакъ влиза бърже и като че уплашенъ.

Славний войводо и великий мой господарьо! [поклани се ниско].

Иванку.

А! ти ли си?

Исакъ.

Прости мене старца, за дѣто имахъ дързость-та да прѣкъсамъ спокойно-то течение на свѣтли-тѣ ти мисли . . . нъ, старъ сьмь, славний войводо, и не можяхъ да прѣдварж . . .

Иванку.

Нѣма нищто, старче; любовь-та ти камъ мене позната ми е [сѣда].

Исакъ.

Колко ми е драго, Иванко! Днешниятъ день е праздникъ за мене . . . Отъ кога не сьмьималъ тая радость! . . .

Иванку.

Мене сѣкогажъ ми е било приятно да дохождамъ тукъ и да се разговарямъ съ тебе, добрий ми Исаче. Твоятъ разговоръ и твои-тѣ съвѣти винаги сж ми били полезни, нъ по разни работи . . . Сѣдни.

Исакъ.

Се така си добръ камъ мене, Иванко, и нѣма край на твоята добрина . . . Мене тукъ много пò-ми е добрѣ, отколкото кога бѣхъ при Императоръ-тъ. И се на твоя-та добрина трѣбова да благодарж . . .

Иванку.

Това не е отъ мене, любезний мой. Воля-та на царь-тъ ми е такъва и азъ постжпвамъ по воля-та му.

Исакъ.

Ехъ, Иванко! Защто да лицемѣрж тамъ, дѣто добрина-та иска пълна откровенность? Царь Асѣнь е юнакъ, благороденъ и великодушенъ, — това го знае цѣлий свѣтъ; нъ [гледа упорито на Иванка въ очи-тѣ] защто да не кажж, че Иванку е пò-юнакъ, пò-великодушенъ и милостивъ отъ царь-тъ? Защто да не го казовамъ това, кагато си е така?

Иванку [сериозно].

Ти се увличашь, старче. Злочестина-та, въ която ти испадна по воля-та Божия, прави те да виждашь прѣвъсходство тамъ, дѣто нѣма друго освѣнь испълнение на длъжность-та. Какво би можялъ да направж азъ безъ воля-та на царь-тъ?

Исакъ.

Така, така . . . Злочестина, казовашь; нъ човѣкъ само тогава познава работи-тѣ хубаво и имъ дава истинска-та цѣна, когато испадне въ злочестина. [въздига гласъ] Отъ великъ и гордъ севасто-

краторъ, отъ главенъ и пръвъ началникъ на славни-тѣ легиони, азъ днесь сьмь робь у българский царь. Това е злочестина за мене — прости, дѣто говоря така откровено — нъ тая злочестина ме научи да разбирамь работи-тѣ така както си сѫ тии, и да имъ давамь истинска-та цѣна. [съ гордость] Азъ сьмь гръкъ, Иванко, и поради това не могѫ да не говора правда-та. Азъ не могѫ да не казовамь, че ако [протегнѫго] България сега е честита, дѣто има за царь Асѣня, двойно штеше да бѫде честита, [гледа упорито Иванка въ очи-тѣ и съ малко сниженъ гласъ] ако да имаше за царь Иванка! . . .

Иванку [стрѣстньто става].

Старче! словата ти сѫ опасни . . . Та се за това ли, колчимь дойдѫ тукъ?

Исакъ [и той става и гледа Иванка въ очи-тѣ].

Иванко! Азъ благославямь и вѣчно штѫ благославямь славното име на българский царь, нъ азъ не могѫ да говоря неправда-та. Ти знаешь, че азъ, Исакъ, бѣхъ първиятъ слѣдъ Императорътъ, бѣхъ като него и още главенъ началникъ на славни-тѣ императорски легиони . . .

Иванку.

Това е така.

Исакъ.

Ти биде моятъ честитъ побѣдитель; но можешь ли каза, че на бойно-то поле нѣмахте единъ достоинъ съперникъ?

Иванку.

И това е истина. Твое-то юначество, особено въ послѣдня-та битка, правеше ни да се очудваме и да се отчайваме въ побѣда-та. Признавамь се че ний възблагодарихме Бога, когато падна ти въ рѫцѣ-тѣ ни.

Исакъ.

Е-тоя-е славенъ военачялникъ, тоя чуденъ юнакъ стои сега отпрѣде ти, Иванко, и ти казова, [протегнѫто] че царска-та корона ште стои на твоя-та глава много пò-добрѣ отъ колкото на Асѣнюва-та . . .

Иванку [огледва се на страна и безпокойно].

Млъкни, старче!

Исакъ.

Че царска-та порфира ште прилича на тебе много пò-хубаво отъ колкото на Асѣня . . .

Иванку [приближава камъ Исака).

Полека, старче! млъкни!

Исакъ [поиздръпва се. Съ пò-възвишеничъкъ гласъ].

Че Иванку ште може да води Българе-тѣ камъ пò-велики и славни побѣди, отколкото е правилъ до сега Асѣнь . . .

Иванку.

Старче! какво хортувашь ти?

Исакъ [гледа страшно на Иванка и съ малко снижень гласъ].

Българе-тѣ сж народъ силенъ и непобѣдимъ, а подъ царуванию-то и прѣдводителство-то на храбрий и умний Иванка, тии би побѣдили цѣлий свѣтъ, би накарали цѣлий свѣтъ да вика (натрътено, нъ снижено): да живѣе Иванку, славний български царь!

Иванку (улавя се за челото и се отвръшта отъ него)

Исакъ.

Иванко! за човѣка всичко е възможно на тоя свѣтъ, чувашь ли? Човѣкъ всичко може да достигне, стига само да иска.

Иванку [изглежда го и клати глава.]

Безумний старче! познавашь ли ти, колко сж прѣстжпни твоитѣ думи?

Исакъ.

Не сж, Иванко! Ти си достоенъ за царь и ти трѣбова да станешь царь, чувашь ли? трѣбова да станешь и ште станешь! . . . (бутва му въ ржка-та едно писмо и бързишкомъ си отива. На врата-та го срѣшта Тудорка. Къмъ нея) Върни се, върни . . . да го оставимь сега на покой. [утива си].

Явление VII.

Иванку самъ.

Иванку държи писмото и стои като замаянъ; послѣ гледа къмъ дѣто измина Исакъ.

Какъвъ страшенъ човѣкъ! какви страшни, нъ сладки думи! (улавя се за чело-то и мисли.)

Исакъ и Тодорка показоватъ се и се услушоватъ.

Исакъ полекичка на Тодорка.

Штомъ видишь, че умъ-тъ му се измѣнява, прѣкжсай го и не му давай да се упомни, чу ли?

Тодорка клима съ глава.

Скриватъ се.

Иванку въздиша и клати глава.

Да, лукавий човѣче! ти ме позна . . . ти виждашь какво се върши въ душа-та ми. Ти първи запали въ мене тоя пъкленъ огънь и ти сега го раздухвашь . . . Ти право каза: азъ искамь да стана царь и штж стана! Какъ ште си постигнж цѣль-та, съ какви средства — не знамъ оште, нъ прѣдъ ништо не ште се спирамь. Само (клати глава като че се кани) нѣка тогава мислять неприятели-тѣ на българско-то царство! тогава твой-тъ хитръ народъ нѣка му мисли . . . [въ забравянието си испуска писмото. Стресва се] А! какво ли е тукъ? [земва писмото, разгъннова го, поглѣдова на подписъ-тъ и зачудено] Отъ Императоръ-тъ Алексея! . . . Какво ли е? (чете съ нисъкъ и въззвъдрьвакъ гласъ) „Брате Иванко! желаж ти здравие, дългоденствие и благопо-

лучие. Въ най-лошави-тѣ минути можешь да се надѣвашь за голѣма помощть отъ мене. Бѫди дързновенъ и не бой се. Твой братъ Алексей." (отпушта рѫцѣ и мълчи. Послѣ) Какво писмо! Нима Императоръ-тъ Алексей знае вече най-скрито-то ми желание? [печално се усмихва и показва къмъ дѣто излиза Исакъ] Та питамъ ли ощте? (клати глава) О, врагове! вамъ е драго да видите междуособие въ българско-то царство . . . Вий сте готови да подадете рѫка всякиму, който би се наелъ да разбърка царство-то ни . . . (презрително се усмихва) Каква готовность! каква обичь и какво доброжелателство! . . . Нъ нѣка! азъ штѫ приема ваша-та рѫка, та ште видиме послѣ . . . (мисли. Потръсва глава] Нима жребиятъ вече е хвърленъ и връштане нѣма?

Дѣйствие IV, явление II.

Отецъ Иванъ и Петръ.

От. Иванъ въ просешки дрѣхи показова се на стѣна-та, поглеждва се и скочва въ ограда-та. Тихичко.

Пò-скоро, и гледай да не стане шумъ.

Петръ, и той въ просешки дрехи показова се на стѣна-та и искочва въ ограда-та.

Ето и азъ сьмь тукъ. Ште бѫдемъ ли тукъ безопасни?

От. Иванъ.

Асѣнювъ-тъ братъ на всякадѣ ште се посрѣшта съ радость, а най-повече тукъ, въ тая света обитель, макарь Иванку и тукъ да има свои людие . . . Сѣдни, Петре, (сѣда на единъ гробенъ камень) сѣдни да си починиме и ний . . . Тука е мѣсто-то на вѣчно спокойствие.

Отъ монастирътъ се чува пѣние: „Господи помилуй:"

Петръ.

Братия-та се молятъ. Горки-тѣ! тий и не знаятъ, че въ тѣхна-та мирна ограда се намиратъ людие, които могѫтъ да имъ докаратъ голѣми злочестини.

От. Иванъ.

Бѫди спокоенъ, Петре. Мнозина отъ братия-та молятъ Бога, за да избави Богъ българско-то царство отъ Иванка . . . Тий обичаха Асѣня, и вѣрвамъ, че сѫ готови да си пролѣятъ кръвь-та и за Асѣнювътъ братъ . . .

Петръ.

Който се счита за братоубийца и се кълне отъ народъ-тъ.

От. Иванъ.

Нъ истина-та скоро ште се открие . . .

(Мълчение).

Петръ, дига глава и тихичко.

Какъ тихо почивать тукъ усопши-тѣ! за тѣхъ нѣма вече нито грижи, нито безпокойства, които така много мжчать насъ, живи-тѣ и ни отровявать животъ-тъ. Ами злочестий ми братъ дѣка ли е погребенъ?

От. Иванъ.

Въ златенъ ковчегъ прахъ-тъ на Асѣня е турнатъ въ нарочно направена гробница, дѣто Иванку ходи всяка утрина да оплаква тоя святи прахъ . . . Злодѣйци! тии убиха най-достойний царь, който освободи България и я въздигна на такъва слава и могуштество, царь, когото тии не бѣха достойни и да погледнжть, а сега съ лицемѣрни сълзи оскърбявать прахъ-тъ му и искать съ това да се покажять чисти отъ тежкий грѣхъ, който направиха прѣдъ Бога и прѣдъ народъ-тъ.

Петръ.

Иванку бѣше такъвъ юнакъ, такъвъ великодушенъ . . .

От. Иванъ.

О! злодѣяния-та и беззакония-та измѣнявать човѣкъ-тъ, Петре. Иванку бѣше прѣди съ чиста и спокойна съвѣсть и за то бѣше така юнакъ, великодушенъ и милозливъ, а сега? Сега на негова-та съвѣсть сж се натрупали толкова злодѣйства и Божий гнѣвъ . . . Сега на негова-та съвѣсть е Асѣнюва-та кръвь, кръвь-та на толкова невинни люде и злочестина-та на цѣлий народъ. Той е проклѣтъ и отъ люде-тѣ и отъ Бога! . . .

Отъ монастиръ-тъ се чува пѣние „Господи помилуй!“

Петръ.

Тука почивать, отче, ония, които незнаять наши-тѣ грижи и страсти, а тамъ, въ божий храмъ, се молять Богу за грѣшни-тѣ. И чувай, какъ добрѣ се възнася камъ Бога молитва-таимъ въ тая ноштна тишина . . . [Чува се пакъ „Господи помилуй“) Да се помолимъ и нии за Иванка.

От. Иванъ.

Твое-то упорство нѣма край, Петре. Ти искашь да бждешь добръ камъ единъ човѣкъ, а глухъ и студенъ камъ охкания-та и теглила-та на цѣлъ народъ . . . Да се молиме за Иванка! Нъ ште ни прииеме ли Господь молитви-тѣ? Цѣлъ Български народъ тегли отъ Иванка, а братъ-тъ на Асѣня иска да се моли, за да прости Богъ на Иванка злодѣяния-та, што ги прави на народъ-тъ! . . . Това ли трѣбова да чака Българский народъ отъ Асѣнювъ-тъ братъ? Свѣсти се, Петре! За грѣхове-тѣ на други-тѣ нѣка се мо-

лять отшелници-тѣ и пуштинаци-тѣ, а ти, Асѣнювъ братъ, ти си дльженъ да отървешь народъ-тъ си отъ теглила-та и мжчители-тѣ му . . .

Петръ.

Длъженъ сьмь! Нъ отдѣ да зная азъ, че съ свое-то намѣсвание не штж направя хиляди и милиони пжти пò-вече да теглять? Това не е частна работа, отче, ами е цѣлъ народъ, цѣло царство . . . Бива ли така лесно да си играеме съ сждба-та на народъ-тъ си?

От. Иванъ.

Ти безумствовашь, Петре.

Петръ.

Отче! спокойствие-то и доброчестина-та на отечество-то ми е скжпо за мене. Сърдце-то ми е наранено отъ Иванка, нъ мое-то прокълнявание ште се обърне на благословия, ако народъ-тъ благославя Иванка . . .

От. Иванъ.

Народъ-тъ да благославя Иванка! . . . (натъртено) Петре! Иванку излъга брата ти Асѣня, за да те испждять отъ тукъ, като единъ отъ най-голѣми-тѣ прѣстжпници, като единъ отъ най-гнуснасви-тѣ издайници на отечество-то . . . Иванку стжпи на братовото ти тѣло, та се качи на българский прѣстолъ . . . Иванкуви-тѣ ржцѣ бѣха облѣни съ братовата ти кръвь, когато снимаше царската корона отъ глава-та му, за да я турне на своя-та . . .

Петръ.

Отче! . . .

От. Иванъ, съ сѫштото натрътвание.

На царска-та порфира оште не сж исъхнали капки-тѣ отъ братовата ти кръвь. . . .

Петръ.

Отче! моля ти се . . .

От. Иванъ.

На всяка стжпка изъ царски-тѣ палати вижда се оште свята-та кръвь на Асѣня и на толкова невини люде . . . И въ това врѣме, когато светий-тъ прахъ на Асѣня се осквернява съ лицемѣрни сълзи, народъ-тъ кълне брата му Петра за негово-то убивание . . .

Петръ. (закрива лице съ ржцѣ).

От. Иванъ.

Погледни! [показова съ очи и съ ржка наоколо] Дѣ е светиять Асѣнювъ гробъ? Иванку го осквернява съ лицемѣрни-тѣ си сълзи . . .

Слушай, народъ-тъ, горкиятъ Български народъ, когато трепери отъ Иванкови-тѣ злодѣяния и жестокости, кълне Петра за убийството на Асѣня . . .

Петръ става.

Отче! не дѣй усилва пламъкъ-тъ, който и безъ това така силно гори въ гърди-тѣ ми. За спокойствие-то и благополучие-то на народъ-тъ азъ всичко, всичко штѫ простѫ на Иванка . . . Асѣнювци освободиха България не за себе си, а за нейна-та доброчестина. И нѣка бѫде благословенъ Иванку, ако България вижда отъ него миръ и спокойствие! . . .

От. Иванъ (скоква ядосанъ).

Безумне! не видѣ ли какъвъ миръ и какво спокойствие вижда България отъ Иванка? Злодѣяния-та на Иванка надминоватъ всичко, а ти го благославяшъ! . . . Кръвь-та на Асѣня и на хиляди невинни людѥ вика за мштение, а ти благославяшъ тогова, който пролива тая кръвь . . . Народъ-тъ тегли мѫки, а ти благославяшъ Иванка, който причинява тия мѫки! . . . Иванку тласка българско-то царство камъ опропастяване, отдава го въ рѫцѣ-тѣ на лоши-тѣ му врагове, а ти благославяшъ Иванка! . . .

Петръ (затуля лице съ ръцѣ).

От. Иванъ [гледа го и клати глава).

Безумне! трижь пò-безумне Петре! кой ти е далъ власть да проштавашъ? кой ти е далъ право да бѫдешъ студенъ камъ народни-тѣ бѣдствия? Знай, че ти си орѫдие Божие, назначенъ да прѣкъсашъ теглила-та на народъ-тъ. Човѣкъ, който се рѣшава да убие най-достойний царь и да се качи на прѣстолъ-тъ му, който, да се удържи на тоя прѣстолъ, трѣбова да мѫчи и да убива народъ-тъ, — такъвъ човѣкъ е злодѣецъ, отхвърленъ отъ Бога, и негово-то управление не може да бѫде друго, освѣнъ страшенъ бичъ Божий . . . Не чу ли охкания-та на народъ-тъ? Не видѣ ли мѫки-тѣ му?

Петръ умолително.

Млъкни, отче!

От. Иванъ.

Кажи, кой ти е далъ право да се отказовашъ отъ онова, което ти налага най-света-та длъжность? Ти си братъ на Асѣня. Ти си длъженъ — чувашъ ли? длъженъ си да отървешъ Българский народъ отъ Иванкови-тѣ злодѣяния, длъженъ си да спасишъ българско-то царство отъ съвършенно-то му загинвание. И (съ въздигнатъ и натрътенъ гласъ) Петре! ако има въ тебе понѣ капка отъ Асѣнювата кръвь, ако ти понѣ што-годѣ желаешь спокойствие-то и добро-

честина-та на народъ-тъ си, ти трѣбова да сторишь това! ако ли не го сторишь, — чувай! ти ште бѫдешь на вѣчни врѣмена проклѣтъ! . . . **В. Друмевъ.**

Отечество.

Дѣйствие IV явление I.

Сѫдилиште-то.

Кадия-та.

Успорство-то ти, Балкански, те заслѣпява.

Балкански.

Што искате отъ мене? Да знаете че съмь виновенъ? Е добрѣ, не ли ви го казахъ и еднѫжь и двѫжь. Отворете шераа-та си и произнесете наказание-то. Видъ-тъ ви ми възмуштава. Мислите ли, че и мене по̀-малко ме потриша да ви гледамъ? Понеже е въ рѫцѣ-тѣ ви, спасете по̀-скоро отеднѫжь и себе-си и мене.

Кадия-та.

Кой говори за вина и наказание? Ти си ни гость. Царска-та милость неште се забави.

Балкански.

Кадѫ, и любопитство-то ви и царска-та ви милость сѫ сбъркали врата-та. Никога не е влизало въ смѣтки-тѣ ми да удовлетворявамъ кадийски любопитства и нѣма ништо на свѣтъ-тъ, което да ме помири съ тая нужда.

Маринъ.

Много работи не сѫ влизали въ смѣтки-тѣ ти, и най-първо тая да бѫдешь тука. Тука — трѣбова да се простишь съ стари-тѣ си смѣтки. Ползувай се отъ благоволение-то, което ти се дава. Не видишь ли колко малко го заслужвашь?

Балкански.

Дано би могълъ да видишь ти свое-то окаянство както азъ виждамъ колко малко заслужвамъ турско-то благоволение. Ако животъ-тъ може оште да ми се показова милъ, отвраштение-то, което ми внушавашь ти и подобни-тѣ тебе, които сѫ удушили въ измѣна-та съвесть-та си и душа-та си, е достатъчно за да надвие всяка слабость, която би могла да расколебае сръдце-то ми. Платиха ли ти за прѣдателство-то? Внимавай добрѣ. Турчинъ-тъ не плашта всякога съ добра монета. Той се мисли издълженъ като гледа че ругаятъ измѣнникъ-тъ като куче кѫдѣто се появи.

Маринъ.

Езикъ-тъ ти е дългъ, нъ скоро ште окѫсѣе.

Балкански.

За тебе, и за подобни-тѣ тебе, той ще говори и когато не бѫдѫ вече въ тоя свѣтъ. Господари-тѣ платять ли ти или нѣ, — мое-то прѣзрение ще ти остане, и никои богатства и почести на свѣть-тъ не ще те спасять отъ него.

Единъ бей, (на Марина).

Остави го. На луди-тѣ и на пияни-тѣ нà-глава се не излиза.

Кадия-та.

Отъ дѣ си?

Балкански.

Не знаете ли кое е отечество-то на българинъ-тъ?

Кадия-та.

Остави българинъ-тъ на мира. Ти отъ дѣ си?

Балкански.

Отъ която точка ви бѫде угодно да изберете, изъ тая страдалческа страна, която се простира отъ Дунавъ до Бѣло море, отъ Черно море до Охридско-то езеро . . .

Кадия-та.

На лоша нога стѫпяшь, ако мислишь да ни раздразнявашь съ смѣли-тѣ си слова. Нии знаемъ съ какво име да назовемъ тая смѣлость. Отъ много врѣме ли си въ Българиа?

Балкански.

Отъ когато се убѣдихъ, че свобода-та само наша-та кръвь ще я искупи и извоеве.

Кадия-та.

Това е и сега твое-то убѣждение?

Балкански.

Сега повече отъ никога.

Кадия-та.

И ти докара множина на своя умъ?

Балкански.

Нѣмаше да докаровамъ никого на своя умъ. Звонъ-тъ на вериги-тѣ, които прьвъ ударя слухъ-тъ на българинъ-тъ и го научава, още когато дохожда на свѣть-тъ, че е робъ, прави всички-тѣ българе на единъ умъ. Свобода-та не е идея. Свобода-та е нужда, и, слава Богу, вии не забравяте нищо за да ни накарате да я чувствоваме.

Кадия-та.

Въ какво тогава състоеше твое-то послание?

Балкански.

Да възбудѫ съзнание и вѣра въ сили-тѣ на народъ-тъ.

Кадия-та.

Вчера ти казоваше, че не сѫ се прѣнасяли орѫжия въ България. Ето какъ падашь самъ въ клопка-та. Защто не ни кажешь истина-та? Мислишь ли, че, ако искаме, нѣма да ги намѣримъ?

Балкански.

Наши-тѣ орѫжия сѫ умраза-та ни противъ ваше-то владичество и тия орѫжия не се боѭть отъ ваши-тѣ издирвания.

Кадия-та.

Съ това орѫжие ли щте се борите?

Балкански.

Съ него щте побѣдимъ.

Кадия-та.

Успорство-то ти те мами, Балкански. Нии знаемъ всичко. Ако искаме нѣщто отъ тебе, — то е за твое-то добро, за твое-то спасение. Правителство-то ти прощтава. Ти си заблуденъ и на твои-тѣ години не е мѫчно да се измами човѣкъ. Кажи ни само дѣ се намира централний Комитетъ.

Балкански.

Всякадѣ и никадѣ.

Кадия-та.

Тоя Комитетъ ви е объриѫлъ глави-тѣ, нъ той нѣма да дойде да те спаси.

Балкански.

Бѣсилка-та нѣма нужда отъ помощтници.

Кадия-та.

Колко комитети има въ България?

Балкански.

Всяки българинъ, който не е продалъ човѣшко-то си достойнство, съставлява единъ комитетъ.

Кадия-та.

Мислишь ли, че нѣма да се намѣри единъ уменъ да открие дѣ е Централний Комитетъ.

Балкански.

Пò-добрѣ щте сторите да вѣровате, че гробъ-тъ щте проговори отъ колкото че щте намѣрите човѣкъ, който да ви каже това.

Кадия-та.

Въ кои градове си ходилъ?

Балкански.

На всякадѣ.

Кадия-та.

Като е така познавашь мнозина?

Валкански.

Никого.

Кадия-та.

Послание-то ти те е задлъжавало да се виждашь, да се срешташь съ многина?

Валкански.

Всяки, който чувствова тяжесть-та на робство-то, който има сръдце и може да носи оржжие, се е срешталь съ мене.

Кадия-та.

Кои познавашь пò-добрѣ въ Търново?

Валкански.

Никого.

Кадия-та.

Забрави ли што каза?

Валкански.

Въ България азъ не съмь дошьлъ да хващтамъ познайници.

Кадия-та.

Какъ така да знаешь кжшта-та на Марина?

Валкански.

По злочестина-та, която имахъ да повѣровамь, че ангелъ-тъ може да стой безнаказано до пькъль-тъ.

Кадия-та.

И така нѣма да излѣзешь отъ свое-то упорство. Такъви ли все ште бждать отговори-тѣ ти?

Валкански.

Други нѣмамь.

Кадия-та.

Тоя е втори пжтъ. Мисли хубаво. За третий пжть ште искашь, нъ нѣма да ни намѣришь така мили и благосклонни. Твое-то твърдошийство би озвѣрило и агне-то. Мислишь ли, че упорство-то ти ште спаси нѣкого. Нии ште намѣримъ и безъ тебе твои-тѣ едномисленници. То не ползува никого, а погубва тебе.

Валкански.

Кой ти е далъ право да милѣешь за мене? Извърши длъжность-та си. Ако тя иска да ме турите на мжки — направете го. Нѣма отъ васъ да учж длъжность-та си.

Явление XI.

Тъмница-та.

Тебе само, мисъль, не те приковава ужасъ-тъ на тия голи стѣни. Ти лѣтишь . . . За тебе нѣма вериги на земя-та. Никой

не може да ти отнеме пространство-то. Уви! небосклонъ-тъ се отваря прѣдъ тебе — широкъ и безграниченъ — за да чувствова затворникъ-тъ пò-жестоко нештастие-то си. Не ти, о чърна тъмницо, мисъль-та на свобода-та прави нештастие-то на затворникъ-тъ. Нѣ ношть-та, — чувство-то на слънце-то прави бѣдствие-то на слѣпецъ-тъ. Ахъ! ако оплакване-то ми бѣше нештастие само за мене! Ако можехъ да се увѣрж, че чърна-та измѣна ште има само мене за жрътва. Ако можехъ да кажж, че пръстъ-тъ на разрушение-то ште тури ржка само на една спица отъ колело-то! . . . Уви! измѣна-та много отколѣ е мислена, много искусно бѣше скроена, за да могж да мисля, че всичко ште се свърши съ мене. Всичко, което може да измисли духъ-тъ на разрушение-то, всичко, което иди отржки на подлостьта и измѣна-та, всички-тѣ средства съ които може да расположи едно мрачно и безчовѣчно правителство, — всичко ште се употрѣби за да се смажять жизнени-тѣ сили на народъ-тъ, за да се удуши на вѣки въ него всяка мисъль за свобода и независимость!... Всичко прѣдадено на истрѣбление! Честитя, които умирать! Сиръть-та и азиятски-тѣ зандани ште си раздѣлять всички ония, въ които кипи живòтъ! Малодушие-то пò-страшно отъ смъртъ-та ште обхване всички-тѣ стави на народъ-тъ. И мрътвило-то, което ште се слогне върху него — пò-грозно отъ нештастия-та му, — само искупена-та съ прѣдателство смѣлость ште го смуштава . . . Ште насилвать честь-та на дѣвойка-та, ште грабать послѣдний залъкъ на бѣдний, и тѣ нѣма да смѣжть да издаджть ни плачь ни викъ. Тоя плачь, тоя викъ — брать-тъ и синъ-тъ ште идать да ги искупжть въ затвори-тѣ и на бѣсилка-та . . . И на всичко това виновенъ азъ! Олго! Олго! Не ми дава сръдце да вѣровамь, че ти имашь пръсть въ тая измѣна, че и ти си виновна за писъци-тѣ на майки-тѣ и сестри-тѣ, отъ обятия-та на които отнимать синове-тѣ имъ и братия-та имъ за да ги прѣдавать на палачь-тъ! . . . И народъ-тъ ште пита: кой бѣше тоя човѣкъ, който запали тоя огънь? . . . който е смѣялъ да повѣрова, че ште може да понесе отговорность-та на толкова нештастия? . . . Отечество! не ме осжждай . . . Недѣй ме пита да ли твоя-та любовь не бѣше доста голѣма за да испълни и задоволи сръдце-то ми! . . . Недѣй ми иска отчетъ. Недѣй ме мъмря, че нѣмахъ доблесть да се откажа отъ всичко, което не бѣше ти, когато се рѣшавахъ да се жъртвовамъ за тебе! . . .

КОМЕДИЯ.

Облаци-тѣ.

Отъ Аристофана [1])

Стрепсиядъ, ученикъ.

Стрепсиядъ.

Тогава, горко ви! Но кой е оня человѣкъ, който виси въ кошница?

(Гледа Сократа, който виси въ кошница, вънъ отъ кѫшта-та).

Ученикъ-тъ.

Самъ той.

Стрепсиядъ.

Кой?

Ученикъ-тъ.

Сократъ.

Стрепсиядъ.

Сократъ! — Иди, молѭ ти се, при него, и повикай го по-силно.

Ученикъ-тъ.

Повикай го самъ; нѣмамъ врѣме.

Стрепсиядъ.

Сократе! Милий ми Сократчо!

Сократъ.

Што искашь, пълзлива тварь?

---

[1]). *Аристофанъ* е най-великий гръцки комически поетъ. Нѣмаме почти никакви свѣдѣния за животъ-тъ му. Той е роденъ около 450 г. пр. Хр. споредъ едни, въ Атина, споредъ други—въ Ежина, или въ островъ Родосъ, и е умрѣлъ въ Атина, въ 387 г. Знае се, че е написалъ и прѣдставилъ 54 комедии, отъ които сѫ стигнали до насъ само единайсеть. Споредъ съдържание-то си, комедии-тѣ на Аристофана се дѣлять на политически (*Ахарнийци-тѣ, Рицари-тѣ, Миръ-тъ* и *Лизистрата*), на социялни (*Облаци-тѣ, Оси-тѣ, Женско-то събрание, Плутусъ*), и на книжовни (*Серески-тѣ и Прозерпинини-тѣ праздници, Жаби-тѣ* и *Птици-тѣ*). За Аристофана театръ-тъ е билъ трибуна, отъ дѣто е проповѣдалъ свои-тѣ политически, социални и книжевни възрения, безпощаденъ камъ пороци-тѣ и слабости-тѣ, които е искалъ да осмѣе и противъ

Стрепсиядъ.

Нъ кажи ми най-първо, моля тя се, што правишь тамъ?

Сократъ.

Плувамь по въздухъ-тъ и наблюдавамь слънце-то.

Стрепсиядъ.

И така, не отъ земя-та, а отъ височина-та на тая кошница прѣзирашь богове-тѣ, въ случай че . . .

Сократъ.

За да могж да проникна въ небесни-тѣ нѣшта, трѣбоваше да възвисж мисли-тѣ си отъ земя-та камъ небе-то, и да съединж истънчени-тѣ понятия на духъ-тъ си съ сродна-та тѣмъ стихия. Ако да наблюдавахъ отъ земя-та онова, което е въ небе-то, ништо неможехъ да открияж; защтото земя-та, по свойство-то си, смучи сокъ-тъ на духъ-тъ, така както растение-то смучи земна-та влага.

Стрепсиядъ.

Какво говоришь? — Умъ-тъ привлича сокъ-тъ въ растение-то? не така ли? Ахъ, слѣзни при мене, мой милий Сократчо! Дошьлъ сьмь да земамъ уроци.

Сократъ.

Уроци?

(Сократъ слиза на земя-та и излиза отъ кошница-та).

Стрепсиядъ.

Искамь да се научж да говорж хубаво. Зехъ на заемъ пари, и немилостиви-тѣ заимодавци не ми давать една минута покой; всички-тѣ ми имѣния сж заложени.

личности-тѣ, които сж ги олицетворявали. Той е искарвалъ лично на сцена-та ония, които е искалъ да осмѣе. Той дава на идеи-тѣ си тѣло, възпроизвожда ги подъ човѣчески чьрти, за да ги разбере по-добрѣ народъ-тъ, и не се спира прѣдъ никакви подробности, колкото и грѣсни да сж. Тая страна на Аристофанови-тѣ комедии живо се укорява отъ съврѣменни-тѣ писатели, нъ лесно се обяснява, като се вземе прѣдъ видъ само-то происхождение на театръ-тъ и съставъ-тъ на публика-та, която е присжтствовала на тия прѣдставления. Въ политика-та Аристофанъ е принадлежалъ на аристокрация-та и е прѣслѣдвалъ безпоштадно демагози-тѣ. Въ социялни-тѣ си комедии, той се явява неприятель на утопии-тѣ и на свободна-та философическа мисьль. Въ литература-та, той се произнася въ полза на героически-тѣ прѣувеличения на идеялно-то искуство противъ стремление-то камъ реализмъ и въ най-трогателни-тѣ нови комбинации вижда едно извраштение на вкусъ-тъ. Аристофанъ се е радвалъ на слава-та си оште при-живѣ. Слѣдъ смърть-та му Платонъ е написалъ за него слѣдуюшта-та епитафия: „Грации-тѣ, като търсили единъ неразрушимъ чертогъ, намѣрили Аристофанова-та душа. Потомство-то единодушно подтвърди прѣсжда-та на съврѣменници-тѣ на поетъ-тъ.“

Сократъ.

Какъ си се забравилъ до тамъ, та си потъналъ до уши въ дългове?

Стрепсиядъ.

Разори ме страсть-та ми камъ коню-тѣ; изядоха ме. Нъ научи ме на оная наука, съ помошть-та на която не се плаштать дългове-тѣ, и вѣрвай, кълнж се въ богове-тѣ, штж ти дамъ такава награда каквато поискашъ.

Сократъ.

Въ кои богове штe се закълнешъ? Най-първо богове-тѣ не сж монети, които минувать.

Стрепсиядъ.

Въ какво се кълнешь ти? като византийци-тѣ ли, въ желѣзната-та монета?

Сократъ.

Искашь ли да имашь точно понятие за небесни-тѣ нѣшта?

Стрепсиядъ.

И много дори. Кълнж се въ Зевса, ако има Зевсъ.

Сократъ.

И да говоришь съ облаци-тѣ, които сж наши-тѣ гении?

Стрепсиядъ.

Искамъ отъ сѐ сърдце.

Сократъ.

Сѣдни на това свяштенно легло.

Стрепсиядъ.

Сѣднахъ.

Сократъ.

Земи сега тоя вѣнецъ.

Стрепсиядъ.

Зашто е тоя вѣнецъ? Ахъ, Сократе! не искашь ли да ме принесешь въ жертва, като Атамаса?

Сократъ.

Не, нии постжпваме така съ всички, които посвештаваме въ тайни-тѣ си.

Стрепсиядъ.

Каква полза за мене отъ това?

Сократъ.

Ште се научишь да говоришь остро като шило, бързо като воденица, тънко като прѣсѣяно брашно. Стой миренъ само.

Стрепсиядъ.

Нъ гледай, да ме не измамишь! А то штж станж скоро чисто брашно, ако ме солишь така.

Сократъ.

Благоговѣй, старче, и слушай молитви-тѣ . . . О царю всесилний, въздухъ неизмѣримий, който крѣпишь вселонна-та въ равновѣсие! прѣсвѣтлий Ефире, и вии, небесни богини, облаци, които носите въ гърди-тѣ си гръмъ-тъ и свѣткавица-та, станете, всемогжщи сили, и явете се въ пространство-то прѣдъ очи-тѣ на мждрець-тъ.

Стрепсиядъ.

Почакай, почакай! Дай ме врѣме да се овиж добрѣ въ мантия-та си, да не ме измокри дъждь-тъ. И колко сьмь нештастенъ! ето че не сьмь зелъ шапка-та си!

Сократъ.

Дойдете, облаци, които обожавамь, дойдете и явете се на тоя человѣкъ. Съберете се отъ всякждѣ, и вии, които почивате на свештенни-тѣ олимпийски връхове, увѣнчани всякога съ снѣгове; и вии, които пѣехте въ единъ хоръ съ Нимфи-тѣ, въ градини-тѣ на бащта ви Океана; и вий, които черпите нилски-тѣ води въ златни сждове; и вии, които живѣете въ Меотийско-то езеро или на снѣжна-та Мимасска скала. Чуйте всички молитви-тѣ ми, и приемете благосклонно жрътва-та ми . . .

Хоръ-тъ.

Облаци безсмъртни, росни, нека се явимъ, нека излѣземъ отъ шумящти-тѣ нѣдра на бащта ни Океана, и нека отлѣтимъ къмъ високи-тѣ планини, нека прострemъ влажни-тѣ си була надъ лѣсисти-тѣ върхове. Отъ тамъ щте гледаме далечни-тѣ бърда, плодоносни-тѣ полета, сладкошумящти-тѣ рѣки и бурни-тѣ вълни на море-то, което неуморимо-то слънце освѣтлява съ свѣтли-тѣ си лжчи. Нъ нека пръснемъ тия дъждливи мъгли, които закриватъ безсмъртна-та ни хубость, и да гледаме на далече по пространна-та земя.

Сократъ.

О почтенни богини! Чухте гласъ-тъ ми, който ви викаше. Слушашь ли гласъ-тъ имъ, който се раздава заедно съ страшно-то буботение на гръмежь-тъ?

Стрепсиядъ.

Покланямь ви се, почтенни облаци! И азъ штж пуснж свой-тъ гръмъ, до толкова ме оплаши ваший-тъ. И да е позволено и да не е, трѣбова да ми олекне.

Сократъ,

Прѣстани да се подигравашь, не подражавай проклети-тѣ комически поети; мълчи; мълчи! Многочисленъ рой отъ богини идхть при насъ съ пѣсни.

Хоръ-тъ.

Дѣвици дъждоносни, да идемъ въ богата-та Паласова земя, отечество-то на храбри-тѣ; да идемъ въ блаженна-та Кекропсова земя, дѣто се празднувать тайственни-тѣ обряди, дѣто тайственний чертогъ се открива прѣдъ посветени-тѣ въ свяштенни-тѣ тайнства . . . Колко жертви сѫ принесени на небесни-тѣ Богове! колко величественни храмове! колко статуи? колко молитви камъ Олимпийский царь! Въ всяко врѣме се виддть тука свяштенни пиршества и увѣнчани жертви. Съ пролѣть-та зачевать весели-тѣ Вакхусови праздници, и хармонически-тѣ борби на хорове-тѣ, и сладки-тѣ мелодии на трѫби-тѣ.

Стрепсиядъ.

Въ име-то на Зевса, кажи ми Сократе, какви сѫ тия жени, които говорать така тържественно; да не сѫ полу-богини?

Сократъ.

Никакъ не; това сѫ небесни-тѣ облаци, велики-тѣ богини на тунеядци-тѣ. Тѣмъ дължимъ всичко, мисли-тѣ, слова-та, тънкость-та, шарлатанство-то, бъбрение-то, лъжа-та, проницателность-та.

Стрепсиядъ.

За това, и като ги слушахъ, зе да ме сърди языкъ-тъ; искахъ самъ да дърдрѫ за всичко и за ништо, да се впуснѫ въ куфи прѣния, да подкрѣплявамь заключения съ заключения и да противорѣчѫ на всяка истина. Нъ нѣма ли да се явѫть? Азъ искамь да ги видѫ, ако е възможно.

Сократъ.

Гледай отъ самъ право къмъ гора-та Парнасъ; виждамь че слизать полека.

Стрепсиядъ.

Дѣ? Дѣ? кажи ми.

Сократъ.

Ето ги, валѫть се въ голѣмо множество по долини-тѣ и лѣсове-тѣ.

Стрепсиядъ.

Какво е това чудо, азъ ги не видѫ!

Сократъ.

Тамъ, близо до входа.

Стрепсиядъ.

И сега едва ми се мѣркать.

Сократъ.

Сега трѣбова да ги виждашь, или пакъ въ очи-тѣ ти има тикви.

(Облаци-тѣ се появявать и испълнювать театра).

Стрепсиядъ.

Какъ да ги не виждамъ сега! окрѫжиха ни отъ всички страни.

Сократъ.

И така, ти не си знаялъ нищо до сега за тия богове и не си имъ се покланялъ?

Стрепсиядъ.

Никакъ. Мислихъ, че облаци-тѣ сѫ мъгла, роса, пара.

Сократъ.

И не си знаялъ, че тѣ хранятъ цѣла тълпа отъ шарлатани, отъ гадатели, отъ доктори, отъ глупави съчинители на дитирамбически стихове, съ една дума всички-тѣ мързеливци, които ги въспѣватъ.

Стрепсиядъ.

За това тѣ въспѣвать бързий полѣтъ на влажни-тѣ облаци, които закриватъ дневна-та свѣтлина, и вълнующта-та се коса на стоглавий Тифонъ, и неудържими-тѣ бури, които плуватъ въ небето, като кръвожадни птици съ въздушни крила и напоени съ пари, и дъждове-тѣ, роса, която изливатъ облаци-тѣ. И благодарение на такива хубави фрази, ядѫтъ вкусни риби и тлъсти дроздове.

Сократъ.

Та не заслужаватъ ли това?

Стрепсиядъ.

А кажи ми, молѭ ти се, зашто, като сѫ облаци, приличатъ на жени? Тая не е обикновенна-та имъ форма.

Сократъ.

А ти мислишь, че сѫ такива?

Стрепсиядъ.

Незнаѭ добрѣ; приличатъ на лѣтяшта вълна, а на жени никакъ; не, никакъ . . . А, тѣ иматъ носове.

Сократъ.

Отговори на въпроси-тѣ ми.

Стрепсиядъ.

На драго сърдце, питай каквото штешь.

Сократъ.

Не си ли виждалъ въ небе-то облаци, които да приличатъ на кентавръ, на леопардъ, на вълкъ, на бикъ?

Стрепсиядъ.

Виждалъ сьмь; послѣ?

Сократъ.

Тѣ приимать какъвто искать видъ. Видять ли нѣкой пияница, съ дълга коса, космать като звѣрь, какъвто е Ксенофантовий синъ, за да се присмѣять на срамна-та му страсть, зимать форма-та на кентаври.

Стрепсиядъ.

А когато видять Симона, крадеца на обштественни-тѣ пари, какво правять?

Сократъ.

За да го прѣдставять въ естественъ видъ, прѣобразявать се на вълци.

Стрепсиядъ.

Така, да. За това вчера, като видѣха Клеонима, който хвърли штита си, понеже е той най-подлий човѣкъ, прѣобразиха се въ елени.

Сократъ.

Сега самъ се догадвашь, зашто, като сѫ видѣли Клистена, зели сѫ видъ на жени.

Стрепсиядъ.

Поклонъ вамъ, всесилни богини, и ако нѣкога нѣкой смъртенъ е чулъ гласъ-тъ ви, говорете ми, царици всемогѫшти.

Хоръ-тъ.

Поздравлявамъ те, старче отъ минѫло-то врѣме, който искашь да се научишь да говоришь искусно. И ти, великий жрецо на истънчени-тѣ дъдрения, кажи ни што искашь. Продикусъ и ти сте единствени-тѣ куфи декламатори на днешно врѣме, на които сме чули гласъ-тъ; Продикусъ, за голѣма-та му мѫдрость и наука, а тебе заштото ходишь босъ и съ вирната глава изъ улици-тѣ и, като се надѣешь на покровителство-то ни, гледашь на всички други съ надмѣнность.

Стрепсиядъ.

О земя, какви думи слушамъ, важни, свяштенни, чудесни!

Сократъ, като сочи кmasъ облаци-тѣ.

Тѣ само сѫ наши богове; всичко друго е лѫжа.

Ученитѣ жени

Отъ Молиера [1])

Изъ дѣйствие III. сцена V.

Филаминта; Триссотенъ и Вадиусъ (поети).

Триссотенъ (Вадиусу).

Да, твой-тѣ стихове сж прѣкрасни несравненно.

Вадиусъ.

Но Грацийи-тѣ във твой-тѣ царувать несъмнѣнно.

Триссотенъ.

Ти имашъ стилъ свободенъ и отборъ думи, да!

Вадиусъ.

А *патосъ-тъ* у тебе разлива се всегда.

Триссотенъ.

Еглоги нѣкой чудни отъ тебе челъ сьмь, милий,
Кат' тѣхъ не би написалъ и самия-тъ Виргилий!

Вадиусъ.

Ти имашь оди дивни по гладкость, по язикъ,
Хораций днесь остая прѣдъ тебе учиникъ.

---

[1]) Жанъ-Баптистъ Покеленъ де *Молиеръ*, най-прѣвъсходний комически поетъ прѣзъ всички-тѣ врѣмена (род. на 1622 въ Парижъ, умрѣлъ на 1673) бѣше синъ на придворенъ слуга, нъ оште отъ рано заяви наклоность-та си камъ театръ-тъ и на 1645 г. отъ авокатъ мина въ едно дружество съставено отъ младежи, които играяха комедии за развлечение, а по-послѣ това дружество стана дѣйствителна и постоянна трупа. Тогава младий Покеленъ прие име-то *Молиеръ*, принадлежаште на единъ умрѣлъ и малоизвѣстенъ писатель. Той почувствова едно неодолимо призвание камъ театръ-тъ. Той поведе изъ области-тѣ нова-та трупа, на която бѣше и началникъ, па дълго врѣме се скита и давà въ разни градове на Франция прѣдставления на свои-тѣ комедии, които усмиваха смѣшни-тѣ и порочни-тѣ страни на нрави-тѣ на тогавашно-то францускo обштество: *Учитель*, *Зависть-та на Барбуйе*, *Влюбений докторъ*, *Хвърчаштий докторъ*, *Халосникъ-тъ*, *Любовна-та сръдня*, Les precieuses ridicules, *Зганарель*, *Школо-то на мжже-тѣ*; *Сърдити-тѣ*; *Школо-то на жени-тѣ*, *По неволя докторъ*, *Донъ-Жуанъ* и др. На 1667 той напечата знаменита-та си комедия *Тартюффъ*, въ която усмиваше лицемѣрни-тѣ набожници и за това се навлече умраза-та и гонение-то имъ, нъ Лудовикъ XIV го закрили великодушно и отъ това врѣме порастна слава-та на гениалний поетъ. Скоро той даде митологическа комедия *Амфитрионъ*, дѣто успѣшно конкурира съ Плавта, а слѣдъ малко — *Жоржъ Данденъ* и *Скжиерникъ-тъ*, която комедия нѣмà голѣмъ успѣхъ, заштото бѣше написана въ проза, а споредъ тогавашни-тѣ понятия и вкусъ, едно коми-

Триссотенъ.

Какво пó-нѣжно нѣщто отъ твой-тѣ шансоноти?

Вадиусъ.

Кой би надминалъ твоѝ-тѣ прѣхубави сонети?

Триссотенъ.

Ти пишешь триолети, што правять много шумъ.

Вадиусъ.

Във твой-тѣ мадригали блести възвишенъ умъ.

Триссотенъ.

Балладп-тѣ, най-паче, ти пишешь безпримѣрно.

Вадиусъ.

Въ рондо-тó, особито, ти гений си, навѣрно.

Триссотенъ.

Ахъ, Франция да знайше какъвъ си человѣкъ!

Вадиусъ.

Таланта ти достойно да би цѣнилъ тозъ вѣкъ!

Триссотенъ.

На златна колестница въ Парижь те би возили.

Вадиусъ.

Да, статуя отъ мраморъ ти биха посветили.

(Камъ Триссотена)

Ахъ да, една балладка сега те бихъ молилъ
Да чуйшъ . . . .

ческо произведение непрѣмѣнно трѣбвало да бжде въ стихове. Подирь тѣхъ слѣдваха комедии-тѣ: *Господинъ де Пурсонякъ*, Le bourgeois gentillhomme, *Хитрини-тѣ на Скапена*, *Княгиня Д' Ескарбанясъ*, а въ 1673, той, боленъ, разбитъ отъ трудове и отъ семейни ядове, написа послѣдня-та си комедия *Мнимий боленъ*, безподобенъ фарсъ, съ най-високъ комизмъ, нъ дѣто се съглежда прѣдчувствие-то на авторъ-тъ за ближня-та му смърть. Самъ Молиеръ играеше първостепенна-та роля и на четвърто-то прѣдставление той толкова прѣмалѣ, штото го посъвѣтваха да прѣкжсне пиеса-та, нъ той непослуша и кждѣ край-тъ на прѣдставлдние-то хвана го конвулзия, кръвь-та бликна изъ уста-та му и той умрѣ прѣзъ ношть-та.

Отъ Молиера ни остаять 30 съчинения написани въ растояние на 20 години, отъ които 14-тѣ сж въ стихове. Едноврѣменно авторъ, акторъ, управитель на трупа, той прѣкара животъ удивително работливъ, безъ да се повреди отъ това гений-тъ му. Образцови-тѣ му произведения въ висока-та комедия сж: *Тартюфъ*, написана на 42-та му година, *Человѣкомразецъ* на—44; *Скжперникъ-тъ* на—46; и *Учени-тѣ жени* на—50 година. Комедии-тѣ му сж богати съ полезни назидания и типове-тѣ които оживява сж безбройни. Той изобрази буржоазия-та и благородна-та класа, търговци, доктори, нотариуси, провинцаяли, подли-тѣ и др. Съ равенъ успѣхъ той прѣдстави на сцена-та смѣшно-то лаитение камъ

Триссотенъ. (Камъ Вадиуса).

Ти чете ли единъ сонетецъ милъ
За трѣска-та на свѣтла княгиня Урания?

Вадиусъ.

Да, вчера, ако помнѫ, прочетохме го ния.

Триссотенъ.

А знаешь ли твореца?

Вадиусъ.

Немогѫ туй разбра
Нъ видѣхъ, че сонета не струва ни пара.

Триссотенъ.

Мнозина людю, впрочемъ, похвалиха го твърдѣ.

Вадиусъ.

Това не бърка никакъ нехеленъ той да бѫде.
Чети го ти самичькъ, — ще мислишь, като менъ.

Триссотенъ.

Напротивъ, азъ го четохъ, и цѣлъ съмь въсхитенъ.
Малцина тѫй да пишѫть днесь имаме способни.

Вадиусъ.

Да ме упази Господь отъ глупости подобни.

Триссотенъ.

А азъ подържамь, драгий, че той е сѫщъ ялмазъ,
А главний аргументъ е, че авторъ-тъ съмь азъ.

безполезни познания, опасности-тѣ на оставена-та безъ рѫководство невинность, простодушие-то, упорита-та набожность, бащина-та власть, синовна-та почеть, скѫперничество-то, расточителность-та, слабость-та, двоеличие-то, развратность-та, човѣкомразие-то, ревнивость-та въ всички-тѣ ѝ форми, женидба-та съ всички-тѣ ѝ лоши случайности, любовь-та въ най-голѣма-та ѝ разновидность; той даде плѣсница на недостойний маркизъ, укори несходни-тѣ бракове, мъмрѝ гнѣвлива-та старость, прости много на весела-та младежь и исказа гъвкость-та на талантъ-тъ си, както въ фарсъ-тъ така и въ сериозна-та комедия. Той оставяше да дѣйствовать и говорать лица-та му, безъ да смѣся своя-та личность тамъ, и по това е пó-горенъ отъ Аристофана, макарь, че нѣмаше да прави политически комедии: той се застрастява само въ принципи-тѣ и гледа повече человѣчество-то, отъ колкото вѣкъ-тъ си. Простъ въ животъ-тъ си, както и въ творения-та си, той имà за неприятели само порочни-тѣ и завистници-тѣ, поразени отъ прѣвъсходство-то на гения му. Проза-та на Молиера е забѣлѣжителна по чистота-та, ясность-та и откровенность-та; стихъ-тъ му е оставалъ типъ на истинский комический стилъ, чрѣзъ своя-та естественность, свободность, енергия и грация. Той не е отъ никоя школа и никой не е можалъ да го подражае. На 1844 г. Парижь му въздигна статуя при кѫща-та въ която бѣ умрѣлъ. На български сѫ прѣведени: *Скѫперникъ-тъ*, *Георги Данденъ*, *По неволя докторъ*, *Зависть-та на Барбуйе* и др.

Вадиусъ.

Ти?

Триссотенъ.

Азъ.

Вадиусъ.

Ахъ, дяволъ, кой знай какъ тжй ми се прѣдстави.

Триссотенъ.

Жалѣж безконечно че не ви се поправи.

Вадиусъ.

Расѣянъ билъ сьмь, негли, когато сьмь слушалъ,
Ил' тоя, който чете е злѣ изговарялъ.
Нъ чакай да ти кажж азъ моята балладка.

Триссотенъ.

Баллада-та за мене е вештъ ужасно гадка,
Излѣла е отъ мода, на мухлъ дхха днесь.

Вадиусъ.

При все това мнсзина й пакъ отдавать честь.

Триссотенъ.

Това не бърка никакъ мень лоша да се струва.

Вадиусъ.

Въпрѣки васъ, тя сявга за харна ште минува.

Триссотенъ.

Едни педанти само тя може въсхитѝ.

Вадиусъ.

Обаче, ази гледамъ, че я прѣзирашь ти.

Триссотенъ.

Ти качества-та свои, кат' слѣпъ на други давашь.

Вадиусъ.

Ти много безобразно ми свои-тѣ даряваш.

(ставать).

Триссотенъ.

Махни се ти, драскало! глупецо всепознатъ!

Вадиусъ.

Ритмачо! Ти безчестнишъ почтенний занаятъ!

Триссотенъ.

Крадецъ на чудни мисли! Кърпачь безъ умъ, безъ дарба!

Вадиусъ.

Бездѣлнико!

Филаминта.

Любезни! каква е тази карба?

Триссотенъ. камъ Вадиуса.

Иди върни назади парцали-тѣ безъ жалъ
Отъ дрѣвни-тѣ поети, които си окралъ.

Вадиусъ.

Иди, моли се прошка Парнасъ да ти испрати
Харация за дѣто безбожно осакàти.

Триссотенъ.

Мисли за твой-та книга какъ всѣки я прѣзря.

Вадиусъ.

А твоя-тъ клетъ издатель въ болница-та умря.

Триссотенъ.

Напраздно мой-та слава се мѫчишь да уборишь.

Вадиусъ.

Иди при Сатирикъ-тъ*) та съ него да говоришь.

Триссотенъ.

Иди и ти при него.

Вадиусъ.

Да кажѫ имамь честь,
Че той се съ мень отнесе почтително до днесь.
Той мимоходомъ само веднѫжка ме ухапа,
Когато много други немилостиво цапа.
За всяко твое стихче нободнува те той,
Съсъ присмѣхъ те обсипва, не дава ти покой.

Триссотенъ.

А именно съ това ме той повече прославя,
А тебъ те не зачита, въ тълпа-та те забравя.
Той знай, че първий ударъ те сваля във прахъ-тъ
За туй ти честь не прави да махне вторий пѫть.
Нъ мене той напада, като противникъ важенъ
Съ когото боятъ става опасенъ и отваженъ,
Стрѣли-тѣ му всегашни доказвать, милий мой,
Че нивга побѣдитель не се усѣшта той.

Вадиусъ.

Перо-то ми азъ кой сьмь тебъ скоро ште докаже.

Триссотенъ

А мой-то—съ единъ ударь ште може да те смаже.

Вадиусъ.

Въвъ стихове и въ проза азъ викамъ те на бой!

Триссотенъ.

Ний скоро ште се срѣштнемъ у Барба, не се бой!

И. Вазовъ.

*) Буало.

Скъперникъ-тъ.

От Молиера.

Дѣйствие III, явление V.

Харпагонъ, Валеръ, Масторъ Жакъ.

Харпагонъ.

Валере, помогни ми. Е, масторъ Жакъ, оставихь ви за найсетнѣ.

Масторъ Жакъ.

На кучияшъ-тъ ли, господарю, или на готвачь-тъ си искате да говорите? защтото азъ съмь и едно-то и друго-то.

Харпагонъ.

И на двама-та.

Масторъ Жакъ.

Нъ на кого отъ двама-та пô-напрѣдъ?

Харпагонъ.

На готвачь-тъ.

Масторъ Жакъ.

Тогава почакайте, моля ви. (Масторъ Жакъ сваля кучияшка-та си дрѣха и се явява облѣченъ като готвачь).

Харпагонъ.

Какво е това?

Масторъ Жакъ.

Сега говорете.

Харпагонъ.

Обѣщталъ съмь се, масторъ Жакъ, да дамъ вѣчеря.

Масторъ Жакъ, на страна.

Голѣмо чудо!

Харпагонъ.

Кажи ми щте ли ни направишь добра гозба?

Масторъ Жакъ.

Да, ако ми дадете повечко пари.

Харпагонъ.

Какъвъ дяволъ! всякога пари! Като че нѣма друго щто да кажатъ: пари, пари, пари! Ахъ! Само тая дума имъ е въ уста-та, пари! Постоянно ти говорять за пари!

Валеръ.

Не съмь видѣлъ отговоръ пô-безочливъ отъ тоя. Хубаво чудо да направишь добра гозба съ много пари! То е най-лесно-то нѣщто на свѣтъ-тъ, и най-глупавий може да направи това; нъ, за да се покажешь способенъ човѣкъ, трѣбова съ малко пари да направишь добра гозба.

Масторъ Жакъ.

Добра гозба съ малко пари?

Валеръ.

Да.

Масторъ Жакъ на Валера.

Вѣрвай Бога, господинъ управителю, шге ме задължите много ако ни покажите тая тайна, и земете готварска-та ми длъжность. Бъркате се като на всяка манджа и пиперъ.

Харпагонъ.

Мълчете. Какво оште ни трѣбва?

Масторъ Жакъ.

Ето, господарю, управитель-тъ ви; той штe ви направи добра гозба съ малко пари.

Харпагонъ.

Слушай! Искамъ ти да ми отговоришь.

Масторъ Жакъ.

Колко души штe бждете на трапеза-та!

Харпагонъ.

Штe бждемъ осемъ или десетъ; нъ трѣбва да се смѣта за осемъ: дѣто има за осемъ да ядятъ, има и за десеть.

Валеръ.

То се разбира.

Масторъ Жакъ.

Е добрѣ! штe трѣбова четире голѣми супи и петь паници..... Супи . . . . . Закуски.

Харпагонъ.

Какъвъ дяволъ! Ето ти ястие да нахранишь цѣлъ единъ градъ.

Масторъ Жакъ.

Печ . . . . .

Харпагонъ, като си туря ржка-та на уста-та на масторъ Жака.

Ахъ! измѣннико, ти искашь да изедешь всичко-то ми богатство.

Масторъ Жакъ.

Слѣдъ печено-то . . . . .

Харпагонъ, като си туря пакъ ржка-та на уста-та на масторъ Жака.

Оште?

Валеръ, на масторъ Жака.

Вий искате да направите да се пукнать отъ ядене хора-та, а негова милость за това ли е поканилъ хора-та да ги умори съ ядене? Идете прочетете малко правила-та на здравие-то и попитайте доктори-тѣ, има ли нѣшто пò-вредно за човѣка отъ това дѣто да яде неумѣренно?

Харпагонъ.

Има право.

Валеръ.

Научете се, масторъ Жакъ, вии и подобни-тѣ ви, че една трапеза пълна съ много ястия е едно опасно нѣшто; че за да се покажешь приятель на тия, които канишь, трѣбова умѣренность-та да царува въ всички-тѣ ястия, които давашь; и че, споредъ казванюто на единъ старъ мждрецъ, *трѣбова да ядешь за да живѣешь, а не да живѣешь за да ядешь.*

Харпагонъ.

Ахъ! колко е добрѣ казано това! Приближи, да те цалуна за тая дума. Това е най-хубаво-то изрѣчение, което съмь чулъ въ животъ-тъ си: *Трѣбова да живѣешь за да ядешь, а не да ядешь за да жив* . . . . . Не, не е така. Какъ го каза?

Валеръ.

Че *трѣбова да ядешь за да живѣешь и не да живѣешь за да ядешь.*

Харпагонъ, на масторъ Жака.

Да. Чувашь ли? (на Валера). Кой е великий человѣкъ, който е казалъ това?

Валеръ.

Не ми иде на умъ-тъ име-то му.

Харпагонъ.

Помни да ми напишешь тия думи: азъ искамъ да ги издълбая съ златни букви на врата-та на наша-та трапезария.

Валеръ.

Нѣма да забравж. И за ваша-та вѣчеря, оставете на мене; азъ штж наредж всичко както трѣбва.

Харпагонъ.

Тогазъ направи.

Масторъ Жакъ.

Толкова пò-добрѣ! Штж имамъ пò-малко работа.

Харпагонъ, на Валера.

Штe трѣбова отъ тия нѣшта, които почти не се ядкть и които изведнжжь насиштать: нѣкой дробъ, тлъстъ фасулъ, съ нѣкой млинъ приготвенъ съ кестени.

Валеръ.

Оставете на мене.

Харпагонъ.

Сега, масторъ Жакъ, трѣбова да очистите кола-та ми.

Масторъ Жакъ.

Чакайте: туй се отнася на кучияша. (Масторъ Жакъ си туря пакъ кучияшка-та дрѣха). Казвате?

Харпагонъ.

Че трѣбова да очистишь кола-та и да държишь коню-тѣ готови за да закарашь на пазарь-тъ . . . . .

Масторъ Жакъ.

Коню-тѣ ви, господарю, вѣрвай Бога, не сж въ състояние да ходжть. Не ви казовамь че лѣжжть, нѣма на какво да лѣжжть, и штe излъжж ако кажж това; нъ тѣ сж принудени да пазять такъвъ строгъ постъ, штото сж се обърнжли на идеи, на призраци, на подобие на коню.

Харпагонъ.

Болни биле! тѣ не вършать ништо.

Масторъ Жакъ.

Та заштото не работили ништо, господарю, трѣбова ли и ништо да не ядать? Пò-добрѣ имъ би било да работять много и да ядать сжшто много. Сърдце-то ми се кжса докато гледамъ какъ сж ослабнали; заштото, най-послѣ, имамъ една любовь камъ коню-тѣ си. Чини ми се като да сьмь азъ самъ боленъ, кога ги виждамъ да страдать. Всяки день отдѣлявамь отъ уста-та си за тѣхъ; и човѣкъ, господарю, трѣбова да има каменно сърдце та да не се смили за ближний си.

Харпагонъ.

Трудъ-тъ не штe да e голѣмъ, да отидать до пазарь-тъ.

Масторъ Жакъ.

Не, азъ не се одързостявамь да ги карамь; съвѣсть-та не ми позволява да ги бижж съ бичъ-тъ, въ положение-то въ което сж. Какъ искате да влечжть кола? Тѣ себе си немогжть да влачжть.

Валеръ.

Господарю, азъ штж задължж съсѣдъ-тъ Пикарда да вземе грижа-та да ги води; освѣнь това, той штe ни трѣбва за да се приготви вѣчеря-та.

Масторъ Жакъ.

Така да бжде. Пò-добрѣ желаж да умржть подъ друга ржка отколкото подъ моя-та.

Валеръ.

Масторъ Жакъ постжпва доволно благоразумно.

Масторъ Жакъ.

Господинъ управитель-тъ прави самъ потрѣбно-то.

Харпагонъ.

Мълчете!

Масторъ Жакъ.

Господарю, азъ не могж да търпж льстци-тѣ, и виждамъ, че всичко што прави той, негови-тѣ постоянни прѣгледвания на хлѣбъ-тъ и вино-то, дърва-та, соль-та и свѣшть-та, за нищто друго не сж освѣнь да ви остърже и да ви се подмилкова. Това ме ядосва и всякога се гнѣвж, като слушамъ што говорать за васъ; защтото, най-послѣ азъ чувствовахъ любовь камъ васъ; и подирь коне-тѣ ми, вий сте лице-то, което най-много обичамъ.

Харпагонъ.

Могж ли да узнаж отъ васъ, масторъ Жакъ, какво казвать хора-та за мене?

Масторъ Жакъ.

Да, господарю, ако съмъ увѣренъ, че това не щте ви разсърди.

Харпагонъ.

Не, по никой начинъ.

Масторъ Жакъ.

Извинете; азъ знаж твърдѣ добрѣ, че щте ви ядосамъ.

Харпагонъ.

Съвсѣмъ не; напротивъ, това щте ми направи удоволствие и азъ съмъ твърдѣ задоволенъ да се научж какво говорять за мене.

Масторъ Жакъ.

Господарю, така като вий желаете, азъ щтж ви кажж свободно че на всякждѣ се подиграватъ съ васъ, отъ всякждѣ ни хвърлять стотини подигравки, на които сте вие прѣдмѣтъ, и всякому е драго да говори за васъ и да измислюва хиляди приказки за скжперничество-то ви. Единъ казва, че печатате особни календари, въ които удвоявате четире-тѣ врѣмена и прости-тѣ дни за да се ползовате отъ пости-тѣ, които налагате на люде-тѣ си; другъ, че вий всякога имате готова една прѣпирня съ слуги-тѣ въ врѣме на подаръци за нова година или при излизанье-то отъ васъ, за да намѣрите причина да имъ не дадете нищто. Другъ разказва, че единъ пжть сте обѣсили котка-та на единъ вашъ съсѣдъ, защтото изяла останжло-то отъ една овча кълка; други, че ви съгледали една нощть, като сте дошле вий самъ да свалите ечемикъ-тъ на коне-тѣ, и че кучиашь-тъ ви, който билъ прѣди мене, ви ударилъ въ тъмнина-та, незнаж колко тояги, за което вий нищто не сте му казали. Най-послѣ, искате ли да ви кажж? Нийдѣ неможешь отй, дѣто да не съкмявать разни подигравки за васъ. Станали сте за смѣхъ на всички-тѣ людие и всякога като говорять за васъ прибавять ви имена-та: скжперникъ, вари-клечка, лихварь . . .

Харпагонъ, като бие масторъ Жака.

Вий сте глупецъ, нехрани-майко, лъжецъ, безочливъ.

Масторъ Жакъ.

Е добрѣ! не пророкувахъ ли? Вий не искахте да ме вѣрвате. Добрѣ ви казвахъ, че ште ви разсърдѫ ако ви кажѫ истина-та.

Харпагонъ.

Научете се да говорите.

Дѣйствие IV сцѣна II.

Харпагонъ (вика въ градина-та).

Дръжте крадецъ-тъ! крадецъ-тъ! убийца-та! разбойникъ-тъ! Правдо! Божя правдино! погубиха ме, убиха ме, прѣклаха ми гърлото: откраднаха ми пари-тѣ! Кой ште да е той? Дѣ се е дѣналъ? Кѫдѣ е? Дѣ се крие? Какъ да го намѣрѫ? Дѣ да тичамъ? Дѣ да не тичамъ? Не е ли тамъ? Не е ли тукъ? Кой си ти? Спри! [На себе си, като си улавя рѫка-та]; Дай ми пари-тѣ, мръснико! . . . Ахъ! Азъ съмъ билъ! Умъ-тъ ми се помрачава, не разбирамъ, кой съмъ, дѣ съмъ, што вършѫ! Уви! мои мили парички! мои мили парички! мои драги приятели, лишиха ме отъ васъ! А понеже нѣма вази азъ изгубихъ и сила и утѣшение и радость: всичко е свършено за мене и азъ нѣмамъ вече какво да правѫ на тоя свѣтъ. Безъ васъ ми е невъзможно да живѣѭ. Свърши се всичко; не могѫ веке, умирамъ, умрѣхъ, закопанъ съмъ! Не намира ли се нѣкой дѣто да ме въскръси, като ми върне мили-тѣ парички, или като ми обади кой ги зе? А! што приказвате тамъ? Нѣма никой. Навѣрно, че нѣкой кой и да билъ ми е открадналъ пари-тѣ и като ме е издѣбналъ въ минута-та когато се расправяхъ съ проклетий си синъ. Да излѣзѫ. Штѫ доведѫ правосѫдие-то и штѫ накарамъ да испитать всички-тѣ людие въ кѫшти, служители, слугини, синъ, дъштеря и мене даже. Што сѫ се натрупали тия хора тука? Когото и да погледна сé ми се чини, че той е крадецъ-тъ. Ей, за какво хортувате тамъ, вий? За оня дѣто ме окраде ли? Какво се тропоти тамъ горѣ? Да не е той мой-тъ крадецъ? Моля ви се, ако знаете нѣшто за мой-тъ крадецъ обадете ми, за Бога. Да ли се не потае между васъ? Всички-тѣ ме гледать и се смѣѭть. Безъ друго тие людие сѫ участници въ кражба-та. Скоро! Скоро комисари, жандари, прокурори, сѫдници, вериги, бѣсилници и джелати! Ште накарамъ да избѣсѧть всички-тѣ; и ако не намѣрѫ пари-тѣ си, и азъ самичъкъ штѫ се убѣсѧ.

Господинъ Журденъ.

[Le bourgeois gentilhomme]

отъ Молиера.

Дѣйствие II, явление VI.

Учитель-тъ по философия-та, господинъ Журденъ, единъ слуга.

Учитель-тъ по философия-та, като поправлява вратникъ-тъ си.

Да дойдемъ на урокъ-тъ си.

Господинъ Журденъ.

Ахъ, господине, наскърбенъ съмь за удари-тѣ, които ви дадоха!

Учитель-тъ по философия-та.

То не е нищо. Философъ-тъ знае да приема както трѣбва нѣщата; щѫ съставя противъ тѣхъ една сатира споредъ Ювенала, която щте ги раскъса отъ ядъ. Да оставимъ това. Вий што искате да учите?

Господинъ Журденъ.

Всичко каквото могѫ; зщтото имамъ най-силно-то желание да станѫ ученъ; и щѫ се пръсна отъ ядъ, че башта ми и майка ми не сѫ ме карали да се учѫ по всички-тѣ науки, когато бѣхъ младъ.

Учитель-тъ по философия-та.

Това чувство е справедливо; nam, sine doctrieâ, vita est quasi mortis imago. Вий разбирате това, и знаете латински безъ съмнение.

Господинъ Журденъ.

Да: нъ прѣдставете си като да не знаяхъ, изяснете ми што иска да каже.

Учитель-тъ по философия-та.

Това иска да каже, *безъ наука-та, животъ-тъ е почти образъ на смърть-та.*

Господинъ Журденъ.

Това латинско има право.

Учитель-тъ по философия-та.

Нѣмате ли никакъ нѣкои начяла, нѣкои начялни основания отъ науки-тѣ?

Господинъ Журденъ.

О! да. Зная да четѫ и да пишѫ.

Учитель-тъ по философия-та.

Отъ дѣ обичате да захванемъ? искате ли да ви изучѫ логика-та?

Гсподинъ Журденъ.

Какво е това логика?

Учитель-тъ по философия та

Тя учи за три-тѣ процесса на мисление-то.

Господинъ Журденъ.

Кои сѫ тия три процесса на мисление-то?

Учитель-тъ по философия-та.

Първий, вторий и третий. Първий е добрѣ да разбирашъ посрѣдствомъ общти-тѣ свойства; — вторий добрѣ да расѫждавашъ посрѣдствомъ категории-тѣ; и третий — добрѣ да правишъ заключение посрѣдствомъ фигури-тѣ: Bardera, Celarent, Darii, Ferio, Barabipton. [1]) и пр.

Господинъ Журденъ.

Ето думи, които сѫ твърдѣ неприятни. Тая логика нѣкакъ ми не харесва. Да научимъ друго нѣшто, по̀-хубаво

Учитель-тъ по философия-та.

Искате ли да учите нравоучение?

Господинъ Журденъ.

Нравоучение?

Учитель-тъ по философия-та.

Да.

Господинъ Журденъ.

Што казва нравоучение-то?

Учитель-тъ по философия-та.

То учи за благоденствие-то, учи людие-тѣ да въздържать своитѣ страсти, и . . . . . .

Господинъ Жррденъ.

Нѣ: да оставимъ това. Азъ съмъ гнѣвливъ, като дяволитѣ, и никакво нравоучение не ме задържа: и когато пожелая искамъ да се сърдѫ колкото штѫ.

Учитель-тъ по философия-та.

Физика ли искате да учите?

Господинъ Журденъ.

Какво гласи тя, физика-та?

Учитель-тъ по философия-та.

Физика-та е наука-та, която изяснява принципи-тѣ на естественни-тѣ нѣшта и свойства-та на тѣла-та; говори на дълго за при-

---

[1]] Думи, които нѣмать значение на никой езикъ, и се употрѣбявваха, като мнемотехническо срѣдство за помнение на фигури-тѣ и качества-та на силогизми-тѣ.

рода-та на елементи-тѣ, на метали-тѣ, минерали-тѣ; камьне-тѣ, растения-та и животъ-тѣ, и ни учи за причини-тѣ на всички-тѣ метеори: дѫга-та, лѣтяшти-тѣ огньове, комети-тѣ, свѣткавици-тѣ, гръмотевица-та, трѣскавица-та, дъждъ-тъ, снѣгъ-тъ, градъ-тъ и вѣтрушки-тѣ.

Господинъ Журденъ.

Въ нея има много гъргѫрание и голѣмо безредие.

Учитель-тъ по философия-та.

Тогава што искате да ви науча?

Господинъ Журденъ.

Научете ме правописание.

Учитель-тъ по философия-та.

На драго сърдце.

Господинъ Журденъ.

Послѣ ме научете на календаръ-тъ, за да знаѭ кога има мѣсечина и кога нѣма.

Учитель-тъ по философия-та.

Добрѣ. За да се слѣдва добрѣ идея-та и да се прѣдаде тая материя философски, трѣбва да се начене по редъ-тъ на нѣшта-та, съ едно точно запознавание съ естество-то на букви-тѣ и за различний начинъ какъ да се произнасять всички-тѣ. И за това ште ви кажѫ, че букви-тѣ се дѣлять на гласни, заштото изражавать гласъ-тъ, и на съгласни, така нарѣчени съгласни, заштото издавать гласъ заедно съ съгласни-тѣ, и не служать за друго освѣнъ да опрѣделять различни-тѣ произношения на звукове-тѣ. Има петъ гласни или звука: A, E, I, O, U.

Господинъ Журденъ.

Разбирамъ всичко това.

Учитель-тъ по философия-та.

Звукъ-тъ A се образува, като се отворать хубаво уста-та: A.

Господинъ Журденъ.

A, A. Да.

Учитель-тъ по философия-та.

Звукъ-тъ E се образува като се доближи долня-та челюсть къмъ горня-та: A, E.

Господинъ Журденъ.

A, E; A, E. Наистина, да! Ахъ! колко е хубаво това!

Учитель-тъ по философия-та.

И звукъ-тъ I, като се приближать опте повече челюсти-тѣ

до друга и като се оттранятъ два-та края на уста-та къмъ ушитѣ A, E, J.

Господинъ Журденъ.

A, E, J, J, J, J. Това е истина. Да живѣе наука-та.

Учитель-тъ по философия-та.

Звукъ-тъ O се образува, като изново се отворатъ челюсти-тѣ и се приближжтъ бърни-тѣ отъ двѣ-тѣ страни, горня-та и долня-та: O.

Господинъ Журденъ.

O, O. Нѣма нѣщто пò-справедливо: A, E, J, O, J, O. Това е чудесно! J, O, J, O.

Учитель-тъ по философия-та.

Отворъ-тъ на уста-та прави сжщто като търкалце, което прѣдставлява едно O.

Господинъ Журденъ.

O, O, O. Имате право O. Ахъ! колко хубаво било да знае, човѣкъ нѣщто!

Учитель-тъ по философия-та.

Звукъ-тъ U се образува като се приближжтъ зжби-тѣ безъ да се съединятъ съвършенно и като се продължжтъ двѣ-тѣ бърни на вънъ и въ сжщто-то врѣме се приближжтъ една до друга, безъ да се съединятъ напълно: U.

Господинъ Журденъ.

U, U. Нѣма нѣщто пò-истинно: U

Учитель-тъ по философия-та.

Бърни-тѣ ви се продължавать, като да си кривите устата: отъ дѣто произлиза това, че когато го правите на нѣкого и си играйте съ него вий не му казовате освѣнь U.

Господинъ Журденъ.

U, U. Това е истинна. Охъ! Защто не сьмь се училъ пòрано, та да знаж всичко това!

Учитель-тъ по философия-та.

Утрѣ щте видимъ други-тѣ букви, т. е. съгласни-тѣ.

Господинъ Журденъ.

Има ли нѣщта, така любопитни като тия?

Учитель-тъ по философия-та.

Безъ съмнѣние. Съгласна-та D, напримѣръ, се произнася като се подаде край-тъ на езикъ-тъ надъ зжби-тѣ отгорѣ: DA.

Господинъ Журденъ.

DA, DA, DA. Ахъ! хубави нѣщта! прѣкрасни нѣщта!

Учитель-тъ по философия-та.

F-тъ, като се допрѫть зѫби-тѣ отъ горѣ на долня-та бърна: FA.

Господинъ Журденъ.

FA, FA. Това е вѣрно. Ахъ, тате, мамо, колко ви желаѭ зло-то!

Учитель-тъ по философия-та.

И R-тъ, като се принесе край-тъ на езикъ-тъ на горѣ до небце-то; така штото като се позакачи малко отъ въздухъ-тъ, който излиза съ сила, той му отстъпва и дохожда постоянно на това мѣсто, като прави единъ видъ трѣптение: R, RA.

Господинъ Журденъ.

R, R, RA, R, R, R, R, R, RA. Това е истина. Ахъ! колко сте способенъ човѣкъ, и колко врѣме сьмь изгубилъ! R, R, R, RA.

Учитель-тъ по философия-та.

Азъ основно штѫ ви обяснѭ всички-тѣ тия любопитности.

Господинъ Журденъ.

Азъ ви моля. При това трѣбва да кажѫ една тайна. Залюбенъ сьмь въ една висококачественна личность и азъ бихъ желалъ да ми помогнете да ѝ напиша нѣшто въ едно билетче, което азъ искамъ да пусна прѣдъ крака-та ѝ.

Учитель-тъ по философия-та.

Твърдѣ добрѣ.

Господинъ Журденъ.

Това ште бѫде почтенно, да.

Учитель-тъ по философия-та.

Безъ съмнѣние. Стихове ли искате да ѝ пишете?

Господинъ Журденъ.

Не не; съвсѣмъ не.

Учитель-тъ по философия-та.

Желаете само проза?

Господинъ Журденъ.

Не, азъ не штѫ ни проза, ни стихове.

Учитель-тъ по философия-та.

Нъ трѣбова да бѫде или едно-то или друго-то.

Господинъ Журденъ.

Зашто?

Учитель-тъ по философия-та.

На това основание, господине, че човѣкъ може да се изразява само или съ проза или съ стихове.

Господинъ Журденъ.

Нѣма ли другъ начинъ, освѣнь проза-та и стихъ-тъ?

Учитель-тъ по философия-та.

Не, господине. Всичко, което не е проза е стихъ и всичко, което не е стихъ е проза.

Господинъ Журденъ.

А когато говорять, то што е?

Учитель-тъ по философия-та.

Проза.

Господинъ Журденъ.

Какъ! кога кажж: „Никола, донеси ми чехли-тѣ и дай ми ноштна-та шапка“, това проза ли е?

Учитель-тъ по философия-та.

Да, господине.

Господинъ Журденъ.

Вѣрвай Бога, има повече отъ четиридесеть години, какъ говоря проза, безъ да зная за нея нѣшто; и азъ ви сьмь крайно задълженъ, за дѣто ме научихте това. И така, азъ бихъ искалъ да напиша въ единъ билеть: *Прѣкрасна Маркизо, ваши-тѣ хубави очи ме правятъ да умирамъ отъ любовь*; нъ бихъ желалъ да се напише по единъ ласкателенъ начинъ; това трѣбва да се прѣработи пò-хубаво.

Учитель-тъ по философия-та.

Да се каже че огньове-тѣ на очитѣ й прѣобрьштамъ сърдцето ви на пепелъ; че день и ноштъ търпите жестокости-тѣ на единъ....

Господинъ Журденъ.

Не, не, не; Азъ не искамъ всичко това. Азъ искамъ само това, което ви казахъ: *Прѣкрасна Маркизо, хубави-тѣ ви, очи ме правятъ да умирамъ отъ любовь.*

Учитель-тъ по философия-та.

Нъ трѣбва малко да се распространи.

Господинъ Журденъ.

Не, казвамъ ви. Не искамъ никакви други думи въ билеть-тъ, освѣнь тѣзи, нъ наредени както трѣбова. Азъ моля да ми кажете различни-тѣ начини, по които може да се напише.

Учитель-тъ по философия-та.

Могжтъ да се турятъ, най първо, както казвате вий: *Прѣкрасна Маркизо, хубави-тѣ ви очи ме правятъ да умирамъ отъ любовь*. Или: *Отъ любовь да умирамъ ме правятъ, прѣкрасна Маркизо, хубави-тѣ ви очи*. Или: *Хубави-тѣ ви очи*

отъ любовь ме правять, прѣкрасна Маркизо, да умирамъ. Или: *Да умирамъ хубави-тѣ ви очи, прѣкрасна Маркизо, отъ любовь ме правять.* Или: *Правять мя хубави-тѣ ви очи да умирамъ, прѣкрасни Маркизо, отъ любовь.*

Господинъ Журденъ.

Нъ отъ всички-тѣ тия начини, кой е най-добрий?

Учитель-тъ по философия-та.

Тоя, който казахте вие: *Прѣкрасна Маркизо, хубави-тѣ ви очи ме правять да умирамъ отъ любовь.*

Господинъ Журденъ.

Азъ никакъ не сымъ училъ и при това го направихъ отъ прьвъ пѫть. Благодарѫ отъ всичко-то си сърдце и ви моля да дойдете утрѣ рано.

Учитель-тъ по философия-та.

Нѣма да забравя.

Ревизоръ.

Отъ Гоголя [1].

Дѣйствие I явление I.

Стая въ кѫшта-та на околийский началникъ. Околийский началникъ, попечитель на богоугодни-тѣ заведения, училиштний надзиратель, сѫдия-та, частний приставъ, лѣкарь-тъ и двама кварталии.

Окол. началникъ.

Повикахъ ви, господа, за да ви обадѫ една прѣнеприятна новина: тука иде ревизоръ.

Аммосъ Федоровичь.

Какъ! Ревизоръ?

Артемий Филипповичь.

Какъ! Ревизоръ?

Окол. началникъ.

Ревизоръ изъ Петербургъ, инкогнито, и съ тайни инструкции.

Аммосъ Федоровичь.

Ето ти работа . . . а!

Артемий Филипповичь.

Нà ти и тая бѣда!

Лука Лукичь.

Господи Боже! па оште и съ тайни инструкции!

Окол. началникъ.

Азъ, сѣкашь, прѣдчувствовахъ. Тая ноштъ ми се присъниха

---

[1]). Виждъ биография-та му въ I-та часть на Христоматия-та стр. 80.

два страшни плъха. Вѣровай Бога, такива никога не съмъ виждалъ: черни, съ неестественна голѣмина . . . дойдоха, помирисаха — и отидоха пòврага. Чакай да ви прочетѫ писмо-то, дѣто го приехъ отъ Андрея Ивановича Чмихова, когото Артемий Филиповичь, познавате. Ето какво пише: „Любезний приятелю, куме и благодѣтелю“, (бъбри съ половинъ гласъ, като чете бързо) . . . „и да те увѣдомѭ“. А, ето: „бързамъ между друго-то, че е пристигналъ единъ чиновникъ да прѣгледа цѣла-та губерния, а особенно наша-та околия“ (значително си повдига палецъ-тъ). „Това научихъ отъ най-здраво мѣсто, макаръ той и да се показва, като частно лице. А защтото знаѭ, че както всякой, така и ти можешь да имашь нѣкои грѣшки, понеже ти си човѣкъ уменъ и не испущташь нищто отъ рѫка, когато ти прилѣгне“.. (позапира се), тука за наши работи . . „то те съвѣтвамъ да земешь мѣрки, понеже всякой часъ той може да пристигне, ако не е вече пристигнѫлъ и се потае на нѣкѫдѣ. Вчера“ . . . тукъ ми расправя домашни работи: „сестра ми Анна Кириловна дойде ми на гостие съ мѫжь-тъ си; Иванъ Кириловичь е много задебелялъ и сè свири на кеманъ“ . . . и прочее и прочее. И така, ето какво е обстоятелство-то.

Аммосъ Федоровичь.

Да, обстоятелство необикновенно, просто необикновенно . . Не е като така . . .

Лука Лукичь.

А защто, Антонъ Антоновичь, защто иде тука ревизоръ?

Окол. началникъ (пъшка).

Защто! Та види се . . . сѫдба-та! (пъшка). До днесь, благодарение Богу, се халосваха по други градове. Сега дойде редъ и у насъ.

Аммосъ Федоровичь.

Пакъ мене се чини, Антонъ Антоновичь, че тука има нѣкаква си тънка, политическа причина . . . то значи ето какво: Русия-та иска да повдига бой, и министерия-та за тове е пратила чиновникъ за да поиспита нѣма ли нѣкоя измѣна.

Окол. началникъ.

Уха! Много си билъ хитъръ! Въ околийский градъ измѣна! Да не сме на граница? Оттука можешь да пѫтувашь три години и пакъ да не достигнешь до друго царство.

Аммосъ Федоровичь.

Не, азъ тебе да ти кажѫ . . . Тука, разбирашъ? началството крий нѣщто: колкото щте далеко да е . . . то това не му мисли . . .

Окол. началникъ.

Мисли или не мисли, азъ незнамъ. Нъ азъ ви сторихъ извѣстие. Харно вижте! Азъ направихъ нѣкои распореждания вече по моя-та си часть. Съвѣтвамъ и васъ, васъ особенно, Артемий Филиповичъ. На вѣрно чиновникъ-тъ щте поиска да прѣгледа прѣди всичко подвѣдомственни-тѣ вамъ богоугодни заведения, за това сторете което трѣбова. Шепки-тѣ да се очистятъ и болни-тѣ да не приличатъ на ковачи, както си ходатъ обикновенно.

Артемий Филипповичъ.

Това е нищто. Шепки могжтъ и чисти да имъ се дадѫтъ.

Окол. началникъ.

Да. Сжщто надъ всяко легло да надпишешъ по латински, или на другъ какъвъ-годѣ езикъ . . . Това е ваша-та часть, Християнинъ Ивановичъ, всяка болѣсть . . . кой кога се е разболѣлъ, кой день, кое число. Много е лошо дѣто болни-тѣ ви пушатъ такъвъ лютъ тютюнъ . . . човѣкъ захващта да киха щтомъ влѣзе вжтрѣ. Па пò-е харно да бѣха пò-малко: тоя часъ щте кажжтъ, че това е отъ лошо гледание или отъ неискусний врачъ.

Артемий Филипповичъ.

О, не. Колкото за лѣкувание-то, нии съ Християна Ивановича, зехме мѣрки-тѣ. Колкото пò-близо до естество-то толкова пò-добрѣ; скжпи лѣкарства не употрѣбляваме. Простъ човѣкъ! Ако щте умрѣ той и така щте умре, ако щте уздрави той пакъ щте си оздрави. Та па и мжчно е да се разберемъ съ Християна Ивановича. Той не може нито бъкелъ да каже по русски.

Окол. началникъ.

И вамъ сжщто бихъ посъвѣтвалъ, Аммосъ Федоровитъ, да обърнете внимание на присжтственни-тѣ мѣста. У васъ тамъ въ пруста, дѣто обикновенно стоjжтъ просители-тѣ, жандари-тѣ сж завъдили гжски и патета, които ти се пъхатъ между крака-та. То е, разбира се, домашноховяйство и е похвално нѣщто . . . Нъ само, знаете, неприлично е на такова мѣсто да се развъжда. Азъ отъ пò-напрѣдъ още исках да ви забѣлѣжж, нъ кой знай какъ, сѐ забравяхъ.

Аммосъ Федоровичъ.

Азъ още днесь щтж кажж да ги вкаратъ въ готвачница-та. Щтете ли да обѣдваме заедно?

Окол. началникъ.

Па освѣнь това не е добро дѣто въ само-то сждилище окачватъ да сжхнатъ всякакви кожи, а надъ самий си шкафъ съ книги-

тѣ — ловчийска чанта. Знамъ, вий обичате ловъ-тъ, нъ не е злѣ да ги свалите отъ тамъ съ врѣме, па като прѣмине ревизоръ-тъ пакъ си ги окачете, сжщо и вашей засѣдатель . . . Той е човѣкъ разбранъ, нъ отъ него излаза такъвъ дххъ, щтото ти се чини, че излазя изъ нѣкоя винява вовелница. Азъ пò-отдавна искамъ да му кажа това, нъ незнамъ какъ иштукна изъ умъ-тъ ми. Има едно срѣдство противъ тоя му естественъ дххъ, какъвто той иска да каже че е: да яде чесновъ лукъ или коримиъ, или нѣщто друго. Въ тоя случай може да му помогне съ свои-тѣ лѣкарства Християнъ Ивановичъ.

Аммосъ Федоровичъ.

Не, това веке неможе да се искорени. Той казова, че кога билъ дѣте майка му го искълчила, и отъ тогава той сѐ дхха на ракия.

Окол. началникъ.

Тоесть, азъ само ви забѣлѣжихъ. Относително вжтрѣшно-то распореждание и онова, което въ писмо-то си Андрей Ивановичъ нарича погрѣшки, азъ нищо нѣма да кажж, та и странно е да кажемь: нѣма человѣкъ безъ грѣхъ. Така си е отъ Бога дадено, и волтерианци-тѣ напусто викатъ противъ това.

Аммосъ Федоровичъ.

А кое разбирате погрѣшки, Антонъ Антоновичъ? Има погрѣшки и погрѣшки. Азъ явно казвамь прѣдъ всички: зимамь взятки; нъ въ какво сж тия взятки? Въ бърви паленца — това е съвсѣмъ друго нѣщто.

Окол. началникъ.

Паленца или друго — сѐ взятки.

Аммосъ Федоровичъ.

Никакъ, Антонъ Антоновичъ. Ето, напримѣръ, ако нѣкому кожухъ-тъ струва петстотинъ рубли, а шалъ-тъ на супруга-та му . . . .

Окол. началникъ.

Ну, какво отъ това? Ако вий зимате взятки само бърви паленца, то въ Бога не вѣрвате, въ черкова никога не ходите, а азъ баримъ сьмь здравъ въ вѣрата и всяка недѣля ходж на черкова . . . а вий? . . . О знамъ ви васъ: когато хванете да приказовате за сътворение мира, просто косата штрьква.

Аммосъ Федоровичъ.

И това отъ свойть умъ само го знамъ.

Окол. началникъ.

По нѣкога много-то умъ е пò-лошо, отъ колкото никакъ да

го нѣмашь. Впрочемъ, азъ само така поменахъ за сѫдилиштето. А право да си кажѫ, на-да-ли нѣкой ште хвърли око въ него: то е такова завидно мѣсто. Самъ Богъ го покровителствова. А вий, Лука Лукичъ, като надзиратель на учебни-тѣ заведения, трѣбова да се погрижите и за учители-тѣ. Тѣ, наистина, сѫ людю учени и сѫ се въспитавали въ разни колегии, нъ имѫть много чудни нрави, натурални на учени-тѣ людю. Единъ изъ тѣхъ, оня, напримѣръ, дѣто има дебело лице, не му помня фамилия-та . . Не може да се въскачи на катедра-та додѣ не си искриви лице-то ей тѫй-ка, отъ долу на горѣ. То се знае, ако прѣдъ ученикъ-тъ си се направи така маскара то нищто — може би и така е нужно — немогѫ да сѫдѫ за това — нъ вий помислете си ако направи тия работи прѣдъ единъ посѣтитель. То ште излѣзе много грозно. Господинъ ревизоръ-тъ, или кой-да бѫде другъ, може да го земе връзъ себе си! . . Дяволъ знае какво може да произлѣзе тогава.

Лука Лукичъ.

Какво да му сторѭ? Думахъ му нѣколко пѫти. Тия дни когато нашия прѣдводитель влѣзна въ класъ, той се прѣстори на такъва грозотия . . . штото . . . Наистина, той това стори отъ добро сърдце, нъ менъ направиха бѣлѣжка: зашто да се внушавать волнодумни мисли на юношество-то.

Окол. Началникъ.

Сѫщто, длъженъ сьмь да ви напомня и за учитель-тъ по историческа-та чясть. Той е учена глава — това се види, и познания има безъ край, нъ той расправя уроци-тѣ съ такъвъ жаръ, штото се забравя. Веднажь го слушахъ. Той говорише за Асириани-тѣ и Вавилоняне-тѣ, па изведнажь се залови за Александра Македонский и немогѫ да ти расправя какво стана съ него. Помислихъ, пожаръ! Ей Богу! . . Като слѣзна отъ катедра-та си, че като грабна столь-тъ — бъсъ! въ стѣна-та! Александръ Македонски, то се знае, е герой. Нъ зашто да троши столове-тѣ? отъ това страда съкровиштето.

Лука Лукичъ.

Да, той е буенъ. Казалъ му сьмь нѣколко пѫти. Нъ той казова: штото штете казовайте, за наука-та азъ животъ-тъ си не жаля.

Окол. началникъ.

Ехъ, такъвъ е неизяснимий законъ на сѫдба-та: умни-тѣ людю или сѫ пияници, или ставать такива муцуни, штото те страхъ обзима.

Лука Лукичъ.

Недай Боже да служи человѣкъ по учена-та чясть.

Окол. началникъ.

Нъ което е най-лошо-то: инкогнито-то проклето! Изведнажъ се озовава, а вий сте тука, мили мои? а кой е, ште каже, тукъ сѫдия-та? Ляпкинъ-Тяпкинъ. Я викайте тука Ляпкина-Тяпкина? А кой е попечитель на богоугодни-тѣ заведения! Его, лошо!

Явление II.

Горни-тѣ и почтмейстеръ-тъ.

Почтмейстеръ-тъ.

Обяснете ми, господа, кой, какъвъ чиновникъ пристига?

Окол. началникъ.

Какъ? нѣма не сте чули?

Почмейсторъ-тъ.

Чухъ отъ Петра Ивановича Субченский: одѣве бѣше у мене.

Окол. началникъ.

Е, вий што мислите за това?

Почтмейстеръ-тъ.

Што мислѭ? Ште има война съ турци-тѣ.

Аммасъ Федровичъ.

Да, гаче сме се наговорили.

Окол. началникъ.

Да, и двама го ударихте въ око-то.

Почтмейстеръ-тъ.

Истина, война съ турци-тѣ. Това е сѐ френска работа.

Окол. началникъ.

Каква война съ турци-тѣ? За насъ, лошо ште бѫде, а не на турци-тѣ! Азъ имамъ вече писмо.

Почтмейстеръ-тъ.

Ехъ, ако е така, то нѣма да има война съ турци-тѣ.

Окол. началникъ.

Е, какъ отива ваша-та работа, Иванъ Кузмичъ?

Почтмейстеръ-тъ.

Моя-та работа? А ваша-та какъ, Антонъ Антоновичъ?

Окол. началникъ.

Азъ, кажи го, страхъ ме е малко. Търговци-тѣ и гражданетѣ ме смущаватъ. Казоватъ, че азъ съмь имъ станалъ соленъ, а азъ, вѣрвай Бога, ако съмь земалъ отъ нѣкого, то безъ никаква ненависть. Азъ дори мислѭ [отвожда го на страна], азъ дори мислѭ

да ли ме не е нѣкой наклопалъ. Та защо щте иде у насъ ревизоръ? Слушайте Иванъ Кузмичъ, не е ли добро, за ваша полза, всяко едно писмо дѣто минува прѣзъ вашета канцелерия, разбирате, нѣкакъ си да се пораспечатва и попрочита, да се види нѣма ли въ него нѣкакво донесенне. Ако нѣма, то пакъ, се запечата, впрочемъ, може да се испрати и така, распечатано.

Почмейстеръ-тъ.

Знаѭ, знаѭ, недѣйте ме учи. Азъ това и самичъкъ го правя и то, не отъ прѣдпазвание, а повече отъ любопитство: душа и свѣтъ ми е да знаѭ што ново става по свѣтъ-тъ. Да ви кажа ли вамъ? Това е много интересно нѣшто да четешь писма-та. Въ едно писмо намѣришь такива прѣкрасни работи, а въ друго такива назадателни нѣшта, дѣто ги нѣма и въ „Московски-тѣ вѣдомости.“

Окол. началникъ.

Е, нищто не сте ли прочитали за идяние-то на нѣкой чиновникъ отъ Петербургъ?

Почтмейстеръ-тъ.

Не, за Петербургский нищто не се казва, казва сѫ само за Костромский и Саратовский. Жално, че нечетешь писма . . . какво хубаво нѣшто. Напримѣръ, не отколя бѣше, единъ поручикъ пишеше на приятель-тъ си и описваше балъ-тъ, нъ какъ искусно! „Милий мой, пишеше той мой-тъ животъ тече въ Емпирей-тѣ: госпожици много, музика-та свири, штандаръ-тъ играе“ . . . . всичко това написано много прочувствовано. Азъ нарочно го задържахъ у себе си, искате ли да ви го прочетѫ?

Окол. началникъ.

Не ни е това работа-та. И така, молѭ ви се, Иванъ Кузмичъ, ако намѣрите нѣкое писмо съ донесение противу ми, опрете го безъ разсѫждение.

Почтмейстеръ-тъ.

На драго сърдце.

Аммосъ Федоровичъ.

Чувайте, вии щте си испатите нѣкой пѫть съ това.

Почтмейстеръ-тъ.

Ахъ, приятелю!

Окол. началникъ.

Нищто, нищто. Друго щтеше да бѫде ако вий публично направяхте нѣщто. Нъ това е чиста домашна работа.

Аммосъ Федоровичъ.

Не отива добрѣ тая работа. А азъ пакъ идяхъ у васъ, Антонъ Антоновичъ, за да ви покажа кученце-то си — сестра на

другото, което познавате. Чули сте, че Гентовичъ и Варховинский иматъ сѫдба, а пакъ азъ, кажи ми здравѭ, ходѫ за зайци и на единий и на другий по земя-та.

Окол. началникъ.

Не ми сѫ потрѣбни сега ваши-тѣ зайци. Въ глава-та ми се върти проклетото инкогнито. Сѐ ти се струва, че ште се отворять врата-та и . . . . хопъ ! . . .

Криворазбрана-та цивилизация.

Дѣйствийе II явление VIII.

Горни-тѣ, Злата, послѣ Хаджи Коста и Баба Стояна.

Злата (която влиза сврѫсилято).

Бащта ви . . .

Анка.

Ухъ, токо! . . . да не додеше.

Маргаридж.

Азъ ви оставямь (здрависва се) *Адийо ма шеръ Анетъ.* Вижь, помисли си [излиза отъ други врата).

Злата.

Адию муши.

Анка.

О ревоаръ.

Х. Коста, [който се задава съ чубукъ, и слѣдъ него Баба Стойна].

Ела да видимъ, бабо, какво же ни обадишь.

Б. Стойна.

Како сте, Хаджийке, живо здраво ли сте?

Злата.

Добрѣ сме [на стърни] да се не видише макаръ!

Б. Стойна [камъ Анка).

Ам' ти пиле-то ми? . . . здравичка ли ми си?

Анка [прѣзрено].

Да. [на старни]. Пюхъ! . . . ракия пило [излиза).

Х. Коста.

Дайте на баба Стояна единъ столъ.

Злата (като подава столъ).

Заповядай, бабо. (Баба Стойна сѣда).

Х. Коста [като сѣда и той, зема да пълне чубука).

Ей? какъ си съ старина-та, бабо, държишь ли се, държишь ли?

В. Стойна.

Старина-та, Хаджи, нѣ до толкова, ами видишь ли ти, кахъри-тѣ! — тии събарять човѣка. Е веръ, да речешь отъ старина . . . отъ мене пô-стари има, ами? . . .

Х. Коста.

Дѣто же рече не си до толкова стара, а?

Злата [на себе си).

Стара дърхолитина, има се оште млада.

В. Стойна.

Мии! . . . [сочи колѣне-тѣ си) Я тия, хе! май хванахха да не държять: кахъри-тѣ како правять! . . . (въздиша) Ехъ, како ште сторѫ? *кѫсметя* ми така билъ! той да умре безъ врѣме; па да ма остави кахъри да берѫ. — Мѫчно, хаджи, сама мѫчно! — Той — Богъ да го прости — като бѣше живъ, сѐ друго бѣше.

Х. Коста (вика).

Райчо! [Райчю идва) Единъ огънь. [Райчю отива да донесе огънь]

Х. Коста (на баба-та).

Дѣто же рече ти гледвашь оште кѫшта, салъ единъ другарь же ти трѣбова.

Злата (на страни].

Ухъ, токо! то ѝ бѣше кусура.

[Райчю донася огънь и излиза).

В. Стойна.

А че . . . киръ Хаджи, да ти кажѫ: за мазание, за прание до сега — слава Богу — на хора не съмь се молила.

Злата.

Салъ безъ очила не те бива.

В. Стойна.

Очи-тѣ ми, хаджийке, сѫ май слабички. Да речешь отъ старина, нѣ! ами по нѣкогажь глава-та ми хучи, па ми притъмнѣва на очи-тѣ; ами 'га си турѭ *кана*, глава-та ми се постѣгва и очи-тѣ ми друго ставать.

Х. Коста (на смѣшно].

И така, бабо, да ти намѣримъ ний тебе единъ другарь, другарь, *анаджнму*.

В. Стойна [ухилено.)

А че . . . знаѭ ли азъ . . . . тоя оня сѐ токо ми поспоменувать, па азъ . . . е верь . . . како да кажѫ? . . .

Злата.

Твой-то женение по сега минѫло, бабо, минѫло.

В. Стойна.

А че . . . хаджийке, то се пакъ . . . е зеръ хора-та както видять *мунасипъ* . . . челѣкъ не знай . . . както й писано, то . . . . се́ трѣба да мине прѣзъ главата му. Ти можъ да не знашь, хаджийке, ами азъ повежъ: е' но врѣме баба Рада га бѣше мома, либяше се съсъ коксшка-та дѣдо Гергия — и той лудъ подирѣ ѝ и тя луда подирѣ му — по е' но врѣме я зариска; ами бащта ѝ като не рачи да я даде — че си обичяше май илошко ракийца-та — ужени я за други, па и той зе друга. Какъ да се случи — е зеръ отъ Бога —на старо врѣме и той удовѣ, па и тя остана довица. Ехъ, като имъ било писано на старо врѣме да живѣжть на е'но, се́ пакъ се зеха, по пжть и по законъ. — И да видишь тѣхната обичь нийдѣ я нѣмаше, — животиха си по̀-добрѣ и отъ млади-тѣ.

Х. Коста.

Така е то, бабо, истинска-та обичь никога не остарява, стига салъ мжжь и жена да си *уйдисать*. Ами кога мжжь-тъ тегли на е'на страна, а жена-та — на друга, какъвъ *дерликъ* чакъшь отъ нея кжща.

Злата [на себе си].

Тоя камъкъ е на мене.

В. Стойна.

Така, хаджи, така! За това трѣбова да се гледа дор'дѣ не сж се зели да ли щте си *уйдисать*, както си кажъ.

Злата.

То се знай, трѣбова да се гледа . . . ами не токо имали сме мома, дай я тамъ . . . на кого бжде. То само прости-тѣ казовать: тамъ да е мжжь че както щте да е.

Х. Коста.

Ти сѐ . . . прости-тѣ . . . *анаджниму*.

В. Стойна (съзето).

Ваша-та мома, тя . . . да ви й жива . . . за нея трѣбова така хе! единъ . . . както си й тя — е зеръ, да й бжде лика прилика, дѣто рѣкли.

Злата.

Наша-та мома, бабо си й деликатна, евгенисъ; не е като други-тѣ . . . да н'отбира отъ хубаво-то — *цивил* . . . *виз* . . *зация-та*.

Х. Коста.

Не я хвали до толкова дѣ! че не знаешь какъвъ же ѝ бжде *кжсметъ-тъ*.

В. Стойна.

Ней *кхсметъ-тъ* й е готовъ, салъ вии да речете хх!

Злата.

Нейний *кхсметъ* Господь го знай.

В. Стойна.

Мѣсто-то си й много добро, хаджийке, е зеръ како да кажх *кусуръ* нѣма: момче-то си й *башь* търговецъ — дюгень-тъ му е пъленъ съ имание, мюштерии-тѣ му не сх иксикъ; па сѣтнѣ и . кхшта, нокхштнина, всичко натъкмено; да влѣзешь въ кхшта-та му да ти й драго да . . .

Х. Коста.

Младъ ли й?

В. Стойна.

Момче-то си е младо, и дума-та му днесь за днесь се слуша посрѣдъ търговци-тѣ; зашто че дума-та му й на мѣсто: умно, мхдро, разумно. Па сѣтнѣ и съ добри *табихети*: кротко като агне — отъ уста му хапка-та да земешь.

Злата.

Да чуйме име-то му.

В. Стойна.

Азъ сьмь го видѣла много *мунасипъ* като за васъ; зашто че и той, като киръ хаджия-та, днесь се е нарекль *башь* търговецъ въ градъ-тъ ни. На неговъ кръстъ рожба-та ви *рахатъ* шге стори; зашто че ште си бхде сама ступанка въ кхшта-та: нѣма нито свекърва, нито зълва да й се мѣсять. Единъ баша . . . и той . .

Х. Коста.

Е, е! сѣштамь се.

Злата (любопитно).

Кой, кой?

Х. Коста.

Хаджи Станювъ синъ, Митю, трѣбова да бхде.

Злата (съ негодуванve).

Хаджи Станювъ синъ? . . . Той нека си търси на друго мѣсто кхсметъ-тъ, бабо: наша-та мома не е оште за женение.

Х. Коста.

Ти тамъ мълчь (на баба-та] То . . . момче-то познавамь го . . твърдѣ добъръ копилашь — знай да си върти дюгеня.

В. Стойна.

Хелбеття, вии базиргени-тѣ познавате си, дѣто рекли, и зхби-тѣ.

Злата.

Твърдѣ добъръ, ами не е като за насъ.

Х. Коста [надусено].

Ма че какъвъ сѣкашъ? отъ небе-то съ джюмбюлъ ли да е слѣзълъ?

Злата. [смѣло].

Сега свѣтъ-тъ на друго сѐ тегли; простота-та пари не струва веке, нѣ.

Х. Коста [прѣзрѣно].

Ами?

Злата [гордо].

Учение, трѣбова, учение — *цирвирзакция*.

Х. Коста.

Ци-вир-закция . . . ей сетнѣ?

В. Стойна.

А че, хаджийке, то момче-то не си е безъ книга: перо-то му работи . . . Е зеръ, търговштина-та, тя безъ учение бива ли?

Злата.

То такова . . . всяки знай. Ученъ човѣкъ се казова, дѣто знай да се носи така хе! . . . ученско — скършено, евгенисъ.

В. Стойна.

Кесия-та гледай, хаджийке, кесия-та да е пълна: то . . . скършено-то, истъничено-то . . . то кѫшта не гледа, нѣ.

Злата [смѣло].

Вранцушки знай ли? — нѣ. Нека отиде да се научи па . . . тогазъ . . .

Х. Коста.

Ти мене гледай бабо; тя не знай како бърбори.

Злата.

Така зеръ, бърбори.

Х. Коста.

Да му кажешь ти нему да се срѣштне съ мене.

В. Стойна.

Да му кажѫ, хаджи.

Злата [гнѣвно].

Како думашь, хаджи?

Х. Коста [като я изгледва криво].

Тукъ азъ *буюрдисвамъ, анаджъму*.

В. Стойна.

Ам'че то, бащата-та . . . е зеръ . . . както каже, то бива: нии, жени-тѣ, умъ-тъ ни е сѐ слабъ. Защто рекли на жена-та коса-та дълга ами умъ-тъ й късъ.

Злата.

Мене нома-та ми не е за женение. Толковъ . . .

Х Коста [на баба-та].

Ти да му обадишь штото ти казовамь азъ.

В. Стойна [като става].

Така като е, да му носѭ азъ нему много здравие, и да се срѣштнете.

Х. Коста.

Да, да дойде у дома.

В. Стойна.

Твърдѣ добрѣ, хаджи. Оставайте си съ здравие [отива].

Х. Коста.

Съ здравие, бабо.

Злата [слѣдъ баба-та).

Да си търси на друго мѣсто *кѫсметъ-тъ*.

Х. Коста [гнѣвно като става).

Мълчи, че ти разбивамь уста-та. Гиди патка . . . Гледа да отдѣли момиче-то отъ *кѫсметъ*.

Злата.

Да я убиешь, тя не ти зема такъвъ простакъ.

Х. Коста.

Бе хей будала, отъ това момче по̀-добъръ ли же намѣришь? — първъ момъкъ въ градъ-тъ ни, *анаджнму*?

Злата.

Хелбеття ште се намѣри единъ да знай вранцушки.

Х Коста.

Тебе башта ти френецъ ли бѣше?

Злата.

Башти-тѣ ни като сѫ били дебели Българе, па и ний да останемъ като тѣхъ простаци, така ли?

Х Коста.

Я гледай куфа! . . . не те е срамъ! — Тя се прокопсала я? — като се облѣкла по мода-та, станѫла мандама, *анаджнму*.

Злата (пристрастно).

Како штешь казовай, не можѫ спре сегашно-то, хе! — моди-тѣ си вървѫтъ, и свѣтъ-тъ се обръшта на *цирвирзакцията*, е!

Х. Коста.

Я тие моди ти развъртяха тебе мозъкъ-тъ я?

Явление IX.

Анка, променена, Х. **Коста**, **Злата**.

Анка.

Хайде ма! късно стана, кога ште отидемъ? Хора-та се събраха на свадба-та.

Злата.

А че башта ти като ме е заловилъ пакъ, излѣзе ми изъ умъ-тъ и свадба-та и . . .

Анка.

Пакъ какво има, Боже мой! се у насъ ли . . - тия мъмрости?

Х. Коста [на Анка].

Дѣ, дѣ! и ти не ставай като майка си.

Злата.

Тя майка ти лошева я? — отъ вънъ свѣтъ-тъ.

Х. Коста.

Ба цвѣтю си, който те помириса, носъ-тъ му пада, *анаджиму.*

Злата.

Като съмъ лошева, убий ме, па тогава да земешъ пò-добра — една дебела Българка да ти шета като робиня, я да мълчи като риба.

Х. Коста [гнѣвно].

Хемъ стига ми си дърдрала. Зере (дига ръка.) видишь ли? да н'та цапна по уста-та да ти пръсна зѫби-тѣ.

Анка.

Уфъ! тате, па остави, сега ште отидемъ на свадба.

Х. Коста [на Анка].

Ха, махнете се . . .

Анка.

Уфъ, Боже! — хайде ма! [излиза]

Злата.

Напразно ходишь да се праскашь. То нѣма да го бѫде, нѣ!

Х. Коста.

Оште гълчишь ли?

Злата [гнѣвно].

Ам' пакъ тебе кой ште те слуша? (тръгва]

Х. Коста.

Я гледай . . . (впуска се слѣдъ нея) Гиди *маймунакжлък* (отива.]

Д. Войниковъ.

СЪДЬРЖАНИЕ.

ЕПИЧЕСКА ПОЕЗИЯ.

БАСНИ И ПРИКАСКИ.

БАЛЛАДИ.

ИДИЛЛИИ.

ПОЕМА.

ЛИРИЧЕСКА ПОЕЗИЯ.

ОДИ.

ЕЛЕГИИ.

ПѢСНИ.

I. НАРОДНИ ПѢСНИ.

II. ХУДОЖЕСТВЕННИ ПѢСНИ.

САТИРИ И ЕПИГРАМИ.

АНТОЛОГИЧЕСКИ ПИЕСИ, СОННЕТИ И ДРУГИ СТИХОТВОРЕНИЯ.

ДРАМАТИЧЕСКА ПОЕЗИЯ

ТРАГЕДИИ.

ДРАМИ.

КОМЕДИИ.

БИОГРАФИИ.

ПОГРѢШКИ.

СТР.	РЕДЪ	НАПЕЧАТАНО:	ЧЕТИ:
6	11[1]	И ето тѣ се впрягать, Е тъй че ште се пукнать чакъ,	И ето тѣ се впрягать, Напъвать се, напрягать Е тъй, че ште се пукнать чакъ.
9	13	приговори	проговори
—	23	добръ часъ	добъръ часъ
11	28	Въ земя зурла-та си вървѣла	Въ земя-та зурла-та вървѣла
19	4	сродникъ	сродникъ
26	31	приговаря	проговаря
37	3[1]	„Не се сърдà,	Не се сърдѫ
38	19	ото връха	отъ връха
42	2	По синий-тъ ширъ въ океана,	По синий ширъ на океана.
45	21	Станки се чуять, гледа въ иракъ-тъ	Съ примрялo сърдце гледа въ иракъ-тъ
47	5	Чрѣзъ нужда-та е напрѣдвалъ свѣтъ-тъ	Чрѣзъ нужда-та напрѣдвалъ е свѣтъ-тъ.
48	8	За най-голѣмо благо въ тоя свѣтъ. Добрий-тъ ловъ рибари-тѣ считали.	За най-голѣмо благо въ тоя свѣтъ Добрия ловъ рибари-тѣ считали.
51	3[1]	агнче	агънче
—	29[1]	нази	нази
53	7[1]	тукъ	тука
57	6	Завеса	Зевеса
64	23	Астиатаксъ	Астианаксъ
77	10[2]	престорни	просторни
—	15[2]	Въ нихъ бляска ядския	
78	17	Нештасти	Нештастни
100	1	наблюдадава	наблюдава
127	12[1]	Съ кръвь си облѣло	Съ кръвь се облѣло
135	27[1]	нема	нему
136	32[1]	Го прѣгорнала	Го прѣгърналъ
—	11[2]	кости корнамь	косии корнамь
144	28	приговори	проговори
149	27	на земш пажда	на земя пада
—	40	паена	падна
—	41	приговори	проговори
166	17	ништт	нищо
—	30	бални-тѣ	бани-тѣ
167	31	онѣмей	онѣмѣй
171	34	поксжешь	покажешь
173	3	садѣна	садена
—	28	въ ловъ-тъ го весели	въ ловъ-тъ го даже весели
201	14	Клюмнàли си въ земя-та	Клюмнали си надолу
209	18[1]	Студений-тъ	Студения-тъ
—	24	послѣденъ	послѣдень
—	29	сѣтенъ	сѣтень
—	28[2]	сянь	сънь

СТР.	РЕДЪ	НАПЕЧАТАНО	ЧЕТИ
254	22[1]	само	тамо
—	25	Грози и	Грози ни
257	13[1]	Братя на душмани	Братя! на душмани
261		Пѣснь-та Лѣтна ношть се прѣвалява	цѣла побъркано напечатана.
263	16	съсѫдъ	съсѫдь
—	20	Соль въ солепица-та	Соль във солница-та
264	26	бережливъ	пистеливъ
—	—	присмѣвулка	присмѣхулка
—	37	тъй е лукавъ	той е лукавъ
265	2	всѣки й	всякъ е
—	40	Рузонъ	Друзонъ
267	42	нападения-та	нападения-та
268	43	Канонъ	Канона
269	16	побѣдоносно	побѣдоносна
270	8	пръхосалъ	прахосалъ
—	29	ради	роди
—	39	стражения	сражение
272	23	надѣналъ	нахлузилъ
273	17	драгоценность	драгоцѣнность
275	26[2]	Другъ	Друг'
376	1[1]	чьрно	чрно
277	2[1]	прѣжелѣѭ	прѣжалѣѭ
279	9	кльтви	клетви
—	11	свѣти	свети
280	17[2]	Се е харно	Сѐ е харно
282	19	три-тѣ могили	три-тѣ му могили
283	27	Безъ свръзка, принципъ	Безъ свръзка, безъ принципъ
—	29	лице-то	лица-та
284	30	въ София	във София
285	14	И Гери	шумъ-тъ му
287	13	не крадѫ	не крамъ а . . .
—	14	съмненье	сумнѣние
289	4[1]	Спокойни сѫ	Спокойни, тихи сѫ . . .
291	30	най·добри	най-добри
293	21	аазъ	азъ
295	15	На брода рѣчний	На край брода рѣчний
307	19[2]	хубоста	хубость-та
306	10[2]	дахать	духа
308	6	и отива	тьи отходи
344	17	и какъ кръвь-та ти	и пакъ кръвь-та ти
345	14	Што съ мене	Най вѣрни
—	15	павpачувать	повpачувать
—	17	случи зло; да бѫде	случи; зло да бѫде
378	32-33	праведенъ	прѣведенъ
387	18	И кардинали, што червени дрѣхи носать,	излишенъ стихъ
441	2	шансоноти	шансонети
443	34	ти безчестнишь	ти безчестишь
—	36	Крадець на чудни мисли	Крадець на чужди мисли
444	6	Харация	Хорация
448	18	докато	като